מאיר הדעה על יו"ד חלק ה' (סי' רג עד סי' רסט)

		הלכות נדרים	
רג	4	איזה דברים משובחים ואיזה הם מגונים	
רד	6	דין המתפים בנדר	
רה	8	דין האוסר דבר עליו באיסור תורה	
רו	9	דיני ידות הנדרים	
רז	11	דין כנויי נדרים	
רח	12	דיני סתם נדרים והנודר בחרם	
רט	15	השומע שחבירו נודר ואמר אמן	
רי	15	שצריך לפרוט הנדר בשפתיו	
ריא	16	המתנה שנדריו לא יהיו נדרים	(א)
ריב	18	דין הנודר בתורה	
ריג	18	שאין הנדרים חלים על דבר שאין בו ממש	
ריד	20	לעבור על מנהג צריך התרה	
רטו	21	שהנדרים חלים על דבר מצוה	
רטז	25	חלוק בין האומר פירות אלו או לא אמר אלו, ודין הנודר מהמבושל, (וכיצד הולכין בנדרים אחר לשון תורה)	
ריז	29	דין הנודר מהמבושל, מהמליח, ממעשה קדירה, ודומיהם, וכיצד הולכין בנדרים אחר לשון בני אדם	סל"ט ציון הדעה
ריח	36	כיצד הולכין אחר כוונת הנודר	
ריט	39	הנודר בלא קביעות זמן	
רכ	39	חלוק שבין קונם יין להיום או לזמן, ודין הנודר על דבר שאינו קבוע	
רכא	44	דיני הנודר הנאה מחבירו	
רכב	50	מי שחתנו מודר הנאה ממנו ורוצה ליתן מעות לבתו	
רכג	51	דין המדיר בנו לתלמוד תורה	
רכד	52	מי שאמר נכסיך עלי חרם	
רכה	53	האומר לחבירו פירותיו של פלוני אסורין עליך	
רכו	53	שותפים שהדירו זה את זה	
רכז	54	דין מי שאסר עצמו מכל ישראל	
רכח	55	דיני התרת נדרים, וההבדל שבין פתח לחרטה, והיאך נקרא דעת רבים	
רכט	84	דין נדר שהותר מקצתו, או מי שנדר על דבר א' שני פעמים	
רל	88	מתירין שבועות ונדרים, אפילו נשבע בהזכרת השם	
רלא	89	הנודר על תנאי, או מי שתולה נדרו בדעת אחרים	
רלב	90	דין נדרי זרוזין והבאי ושגגות ואונסין	
רלג	101	עונות נדרים לזכר ולנקבה	
רלד	101	מתי האב והבעל מפירין ומתי מפירין שניהם יחד	ציון הדע"ה סכ"ד
רלה	114	המדיר אשתו מתשמיש או שלא תלך לבית אביה ודומיו	

	שבועות		
רלו	מה היא שבועת ביטוי ושבועת שוא	118	
רלז	הנשבע אם צריך לישבע בשם או בכינוי	121	
רלח	דין שבועה שלא אוכל, סתם, או אם פירש	123	
רלט	נשבע על דבר שאין בו ממש או לבטל המצוה	128	
	הלכות נזירות למהריק"ש	133	
	הלכות כיבוד אב ואם		
רמ	כיבוד אב ואם ומוראם	141	
רמא	דיני מכה ומקלל אביו ואמו	147	
	כבוד רבו והלכות ת"ח ותלמוד תורה		
רמב	כבוד רבו ותלמיד חכם	147	
	קיצור בהנהגת הוראה לש"ך	157	
רמג	ת"ח פטור ממס, ומכירת סחורתו מוקדמת	158	
רמד	קימה והידור בפני חכם אפילו אינו רבו	161	
רמה	חייב כל אדם ללמד לבנו ולהעמיד תלמידים	164	
רמו	חייב כל אדם בת"ת, והיאך לומדים בשכר	168	
	הלכות צדקה		
רמז	גודל שכר צדקה, ואם כופין עליה	192	
רמח	מי חייב בה ומי ראוי לקבלה	192	
רמט	כמה חייב ליתן וכיצד יתננה	194	
רנ	כמה ראוי ליתן לכל אחד	198	
רנא	למי נותנין הצדקה ואיזה קודם לחבירו	199	
רנב	דין פדיון שבוים וכיצד פודין אותם	202	
רנג	דין מי הוא הראוי ליטול צדקה	205	
רנד	שלא לקבל צדקה מן העובדי כוכבים	208	
רנה	להרחיק מקבלתה	208	
רנו	קופה ותמחוי היאך נגבים ומתחלקים	209	
רנז	סדר גביית הצדקה ושלא לאחרה	212	
רנח	דין המתפים בצדקה	221	
רנט	דין אם מותר לשנות צדקה, והנהגת הגבאי עם הצדקה, והממונה עליה	226	
	הלכות מילה		
רס	מצות המילה על האב	231	
רסא	אם לא מל האב	231	
רסב	זמן מילה לבריא, לחולה, ולאנדרוגינוס	231	
רסג	ילד שהוא אדום או ירוק, ומי שבניו מתים מחמת מילה	233	
רסד	מי ראוי למול, ובמה מלין, וכיצד מלין	234	
רסה	סדר ברכת המילה ודין מילה ביום התענית	238	

מאיר הדעה על יו"ד חלק ה' (סי' רג עד סי' רסט)

רסו	איזה מילה דוחה שבת ויום טוב	242	
	הלכות עבדים וגרות		
רסז	הלוקח עבד כנעני אסור לקיימו ערל, וטבילתו וברכתו ומילתו וכל דיני עבד ושפחה	246	
רסח	כיצד מגיירין הגר והגיורת, ודיני קדושת הגר	260	
רסט	איסור עריות בגרים, ודינן לענין עדות וחליצה	264	

מאיר הדעה על יו"ד וזלקה ה' (סי' רג עד סי' רסט)

סימן רג – איזה דברים משובחים ואיזה הם מגונים. ובו ז' סעיפים:

(א) [1]אל תהי רגיל בנדרים, [2]כל הנודר אף ע"פ שמקיימו נקרא רשע(א) [3]ונקרא חוטא(ב):
(א) אע"פ שמקיימו נקרא רשע - פי' כיון שאינו מבקש להתירו[1] (ש"ך).
(ב) נקרא חוטא - אם יש לו פתח להתיר ואינו מתיר נקרא רשע ואם לא מצא פתח עדיין מ"מ נקרא חוטא כל זמן שנדרו עליו (ש"ך).
(ב) [4]איחר אדם נדרו פנקסו(ג) נפתחת:
(ג) פנקסו כו' - כלומר מן השמים פותחין פנקס מעשיו ומדקדקים בהם (ש"ך).
(ג) [5]הנודר, כאילו בונה במה בשעת איסור הבמות[2]. והמקיימו, כאילו הקריב עליה קרבן, שטוב יותר שישאל על נדרו. והני מילי בשאר נדרים, אבל נדרי הקדש(ד) מצוה לקיימן. ולא ישאל עליהם אלא מדוחק (יכן מס נקבע(ה) על מיזה דכל, לא ישאל עליו אלא מדוחק):
(ד) אבל אם נדרי הקדש כו' - ועי' לקמן (סי' רנח ס"ק?) (ש"ך), ובנדרי צדקה ע' תשו' מהר"מ מינץ (סי' ע"ג)[3] (רע"א).
(ה) וכן אם נשבע - פי' דבשבועה כתיב לא ינקה ולכך יש מחמירין בשבועה דאין לה התרה כדלקמן (סי' רל ס"ק?) (ט"ז, ש"ך).
(ד) [7]צריך ליזהר שלא ידור שום דבר, ואפי' צדקה אין טוב לידור. [8]אלא אם ישנו בידו יתן מיד ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו(ו) [9]ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר(ז)[4]:

Commented [YL1]: מ ה זה??

---

[1] לשון הרמב"ם: ואף על פי שהן עבודה (לשם) לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם, אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר.

[2] אין איסור לעשות במה.

[3] לא עשיתי

[4] ר'. שו"ע ר"ג ג'. וטעם החילוק בין נדרי מצוה לנדרי צדקה והקדש, דבהקדש וצדקה, כשישאל יש עי"ז הפסד להקדש ולעניים, ולכן מותר לישאל רק מדוחק. משא"כ בנדרי מצוה (מעשה רוקח סוף הל' נדרים בשם שו"ת דברי יוסף סי' כ"ר). ובשו"ת אמרי בינה (נדרים סי' י"ח ד"ה ועוד י"ל) רוצה לומר שגם שלא מדוחק מותר לישאל על מה שאמר בלשון נדר, אם יתן להקדש או לעניים, כיון דבכה"ג אין ע"י שאלתו הפסד להקדש או לעניים. וכן הביא מספר פנים יפות לבעל ההפלאה ריש פרשת מטות, דמבאר הפסוק כי ידור נדר לה', שכשנודר לדבר מצוה או לקרבן ומתחרט, אף שהלך אצל חכם והתיר לו את נדרו, לא יחל דברו, דלא יתיר אלא את מה שאמר בלשון נדר, אבל ככל היוצא מפיו יעשה בלא נדר, וחזינן דמהני שאלה באופן זה. עי"ש. אמנם המחנה אפרים (דיני נדרים בעת צרה שאו מצוה לנדור כדלקמן[ח]. וכן כשנודר לצדקה כדי להתרים עי"ז אחרים, מצוה היא[ט].

[5] ט'. ברכי יוסף סי' ר"ג בשם המבי"ט, וכ"פ בערוה"ש ר"ג ח'. ובשערי תשובה לרבנו יונה (שער ג' אות ע"ד) כתב שבהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ידרו נדרים לחזק ידים רפות. ומ"מ נראה דעדיף שיאמר בלשון נדבה בשעת מעשה, אלא שכשאינו בשעת מעשה, מצוה נמי לנדור.

(ו) לא ידור עד שיהיה לו - פי' דס"ד דכל שאין לו מ"מ יקבל עליו אם יהיה לו, אלא ימתין עד שיהיה לו ואז יתן בלא נדר דבשעה שיהיה לו אין צריך כלל לנדור (ט"ז).

(ז) יאמר בלא נדר - ר"ל שיאמר בפירוש "בלא נדר" אבל אין פירושו שיפסוק סתם ולא יאמר שהוא עושה משום נדר דאף אם פוסק סתם הוה נדר, וע"ל (סי' רנז ס"ג-ד) (ש"ך), עי' ש"ך, מסתמא הוא בתורת נדר, אף על פי שאינו מזכיר נדר בהדיא, כמו האומר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני, הוא גם כן נזיר (פ"ת * של"ה).

(ה) [10]בעת צרה מותר לנדור:@NO MB@

(ו) [11]האומר אשנה פרק זה וירא שמא יתרשל בדבר שרי ליה למנדר(ח) לזרוזי נפשיה וכן [12]אם ירא שיתקפו יצרו ויעבור על איזו מצוה ממצות לא תעשה או יתרשל מקיום מצות עשה מצוה לישבע(ט) ולנדור כדי לזרז עצמו:

(ח) שרי ליה למנדר כו' - מיהו אפי' בדבור בעלמא שאומר אשנה הוי עליה חיוב נדר כדלקמן (סי' ריג ס"ב) (ש"ך). זה מצוה דגופיה וזה החילוק בין צדקה למצוה דתלי בגופיה כי יצרו של אדם יותר מתגבר עליו בנתינת ממון מדבר התלוי בטורח גופיה ועל כן יש לחוש שמא יעבור על נדרו ולא יתן, ויש מפרשים הטעם דבממון חיישינן שמא לא יהיה לו או שמא לא ירצה העני לקבל וזה אינו נכון דא"כ הוא פטור מן הנדר (ט"ז), עיין בתשובת שמש צדקה חלק יו"ד סימן ה'[5] אם זה דוקא במצוה שמקבל עליו לעשות או גם בשב ואל תעשה הדין כן (פ"ת).

(ט) מצוה לישבע כו' - אף על גב דשבועה אינו חל על דבר מצוה כדלקמן (סי' רלט ס"?) מ"מ שרי ליה לאינש לזרוזיה נפשיה (ש"ך). קשה על הש"ך שכן שם לא נזכר רק דנשבע לבטל מצוה שנשבע שלא לישב בסוכה וכו', דלא חל דאין איסור חל על איסור, אבל נשבע שאשב בסוכה חל (רע"א).

(ז) [13]מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח כיצד מי שהיה זולל ואסר עליו הבשר שנה או שנתים או שהיה שוגה ביין ואסר היין על עצמו זמן מרובה או אסר השכרות לעולם וכן מי שהיה רודף שלמונים ונבהל להון ואסר על עצמו המתנות או הניית אנשי מדינה זו וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בנזיר וכיוצא בנדרים כולם דרך עבודה לשם הם ובנדרים אלו וכיוצא בהם אמרו חכמים[14] נדרים סייג לפרישות ואע"פ

בשו"ת מהר"ם פדואה (סוף סי' ע"ב) כתב דלדעת הר"ן והסמ"ג הנ"ל, אם לא אמר לשון שבועה, אין בית מיחוש בנדר זה כלל. ורק לדעת הרא"ש הוי כנדרי צדקה, עי"ש. ולדעת

ו"Aש"ך רג סק"ה:

סי' ט"ז) כתב דמי שנדר להתענות כ"ב ימים, ואחר שהתענה כמה ימים חזר בו, אין יכול לישאל רק על קבלת התענית בלשון נדר בלבד ואין מתחרט על התענית, ואם נשאל על נדרו, בטלו גם התעניות שכבר התענה. ועיין בשו"ת חוות יאיר סוף סי' ט"ר (דף י"ג ע"ג) שכתב שאינו מפסיד שכר תעניות שכבר התענה, ודלא כמש"כ שם בסוף סי' קכ"ט שהפסיד שכר תעניותיו. ועיין חכ"א ק' ו', ואין מדבריו הכרח דס"ל שהפסיד, די"ל שמה שמפסיד היינו מחמת תהייתו על הראשונות, ובכה"ג מפסיד שכר הראשונות גם אם לא יתירו לו את נדרו, ואם מתירים לו בפתח שמתחרט רק על הקבלה בלשון נדר, אולי לא הפסיד אפי' אם התירו לו את נדרו. ובאמת כ"כ הלבוש (רכ"ח ז') שכשמתירים לו בחרטה, מפסיד תעניות ראשונות שהתענה, מפני שתוהה עליהם. וכשמתירים לו בפתח, אע"פ שעוקר את הנדר מעיקרו, אינו מפסיד שכר תעניות שכבר התענה, דיאמר אילו הייתי יודע מתחילה מה שאני יודע עתה, הייתי אומר שאם יקרה לי דבר זה לא אתחייב להתענות, ואני מתחרט על מה שלא התניתי. ועיין בשו"ת רב פעלים ח"א סי' מ"ד דמסיק נמי דלא כהמחנה אפרים, ומביא נמי מספר יד שאול (רי"ד א') דחולק נמי על המחנה אפרים. ועיין בשיירי כנה"ג רכ"ח על הב"י אות ב'.

[5] לא עשיתי - מאושר

Commented [YL2]: ז ה פשוט?

Commented [YL3]: ?

שהם עבודה לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהם בלא נדר:

סימן רד – דין המתפים בנדר. ובו ד' סעיפים:

(א) [15]עיקר נדר האמור בתורה הוא שיתפים בדבר הנדור(א) כגון שאומר ככר זה עלי כקרבן(ב) או שאמר יאסר עלי(ג) ככר זה או שאמר ככר זה עלי איסור [16]וכן אם אסר עליו ככר אחד שתלאו בדבר הנדור(ד) ואמר על אחר יהא כזה אסור ואפילו עד מאה כולם אסורים [17]או שנדר על יום אחד להתענות בו(ה) או שלא לאכול בו בשר ואמר על יום אחר יהא כזה אסור הגה יש חלוקי לשונות(ו) בענין הגלד והרכ לש כתבס ועיין בפנים:

(א) בדבר הנדור - לאפוקי בדבר האסור כדלקמן (סי' רה ס"?) (ש"ך).

(ב) ככר זה עלי כקרבן - וכ"ש אם אמר קרבן עלי ככר זה (ש"ך), עיקר נדר וכו' או שיאמר אסור ככר זה עלי וכו' וכן הוא ברמב"ם וטור דלשון זה לחוד הוא עיקר נדר. וכן הוא בר"ן ריש נדרים וכן באמת מבואר בסוגי' דשבועות שתים בתרא מסקנת רבא שפי' דאיסור הטילו הכתוב בין נדר לשבועה הוציאו בלשון נדר נדר ופירשו שאמר איסור ככר זה עלי. ואין חולק לענ"ד בזה. אמנם המ"ל פ"א מה"נ הניח הר"ן בצ"ע שסותר עצמו במ"ש בשבועות פרק הנ"ל בלשון זה והיינו דאמרינן עד שידור בדבר הנידר שעיקר נדר בהתפסה הוא ואף על פי שאם לא התפיסו חייל ההוא מדין יד הוא דמהני שכשהוא אומר הרי זה אסור עלי אנו גומרין בדבריו כקרבן עכ"ל. ולפיכך כתב והמ"ל שסותר עצמו ריש נדרים ששם נמי גומר דככר זה אסור עלי הוא עיקר נדר ולא יד. ואני ת"ל כבר הגהתי בצד הר"ן דידי בשבועות הנ"ל שהוא ט"ס וצ"ל שכשהוא אומר הרי זה נדור עלי גומרין וכו'. ולא כס"ד מעיקרא דזה הוא עיקר נדר ושמואל לא איירי אלא בהתפסה ולבסוף העלה דזה אינו אלא יד ועיקר נדר אינו אלא בהתפסה. וכן הוי נמי ס"ד דתוס' ריש נדרים תוך ד"ה שאני אוכל לך ולבסוף מסקו נמי כהר"ן. ותדע דאיך ס"ד לומר דהר"ן יסבור דאומר ככר זה עלי איסור אינו אלא יד. חדא כיון דהטילו הכתוב בין שבועות נדרים כמו בלשון שבועה הוא עיקר שבועה כן בלשון נדר הוא עיקר נדר. ותו דאילו משום יד הוי לי' להגמרא לרבויי ידות נדרים מהכא. ותו דאילו נאמר כהלשון שבפנינו שכשאומר הרי זה אסור עלי אנו גומרין דבריו כקרבן א"כ הנודר מן הבשר יום שמת בו אביו אינו במציאות אם לא או שאומר אכילת בשר יום זה עלי כקרבן או קרבן או שאומר אכילת בשר עלי איסור ואנו גומרין דבריו כקרבן א"כ מה זה שתלתה הברייתא איזה איסור נדר האמור בתורה האומר הרי עלי שלא אוכל בשר כיום שמת בו אביו. הא יום שמת בו אביו גופי' אך נאסר מדהתפיסו בקרבן. א"ו יום שמת בו אביו אסר עליו אכילת בשר ע"י איסור לחוד שהוא ג"כ עיקר נדר בלא שום התפסה ושוב משמיענו דמה שמתפיס בו הוא נמי מתפיס בדבר הנדור. וכדאיתא בש"ך סק"ד. לכן הברור לענ"ד שהוא ט"ס בהר"ן. אך הא איכא למידק בלשון הר"ן נדרים שכתב עיקר הנדר הוא שיאמר דבר זה אסור עלי ובין שהתפיסו ובין שלא התפיסו זהו נדר האמור בתורה אלא היכא שהתפיסו בעינן שיתפיסנו בדבר הנדור ולא בדבר האסור. וכך הי' לו לומר ובין וכו' אלא היכא שלא אמר לשון איסור אלא הרי עלי כדבר פלוני בעינן שיתפסנו בדבר הנדור. אך עיין כנה"ג הנדפס בצד הש"ע פה מה שמאריך להשיג על תשו' הרדב"ז. ויראה לענ"ד דאף הר"ן דלא כותי'. ולהכי הורה לנו דאפילו בנדר שהוציאו בלשון איסור ואמר ככר זה עלי איסור כדבר פלוני כל שרוצה להתפיסו בעינן וכו' ואם התפיסו בדבר האסור אעפ"י שאמר' תחלה עלי איסור מ"מ שרי. אמנם עיין בהריטב"א קדושין נ"ד הביאו המ"ל נשמע מיני' כמשמעות המ"ל בהר"ן דשבועות ואולם אין זה מקומו העיקר לדינין אלו וכמו שכתב בעצמו ודוק. ומה שמשיג הכנה"ג עליו מפסק הרא"ש בנדרי כשרים וע"ש. יראה לענ"ד דיש לומר לחלק בין אמר כנדרי כשרים תחילה ע"פ דברי הרא"ש נדרים ס"ט דהיכא דאמר קיים ליכי ומופר ליכי אף ר' יוסי מודה דאמרינן תפס לשון הראשון והיינו ע"פ דברי תוס' דפ' מרובה דף ע"ג ע"ב שכתבו דקסבר רבא דטעמו של ר"מ משום דדעתו של אדם אם יכולים שניהם לחול יחולו ואם לאו תפיס לשון הראשון דדעתי' אקמא. [ור"ל לענ"ד דלא מפרשינן דבריו בחזרה אף בתכ"ד אלא במפרש או חוזר בהדיא וכן סובר הרא"ש אליבא דר' יוסי לאוקימתא דרבא] דנמי מודה ר' יוסי היכא דא"א בשום צד שיחולו שניהם וא"כ ה"ה בנדרי כשרים תחילה אמרינן תפיס לשון הראשון. (ועיין ב"ב דף ק"ה בתוס' ד"ה ובא. ואפשר כונת הרא"ש נמי דמספק יש להחמיר כלשון הראשון ודוק) אבל בנדון הרדב"ז שאמר תחילה הרי את עלי

מאיר הדעה על יו"ד ז׳ זלקה ה׳ (סי׳ רג עד סי׳ רסט)

אסור שוב מה דאמר כאמי אמרינן נמי תפיס לשון הראשון. ולפ"ז אפשר בדוחק ליישב אף דיוקי מהר"ן ע"ד זה דלא בא אלא למעט אם אמר תחילה כחתיכה דחזיר יאסר עלי ככר זה דשרי אבל אפשר דמודה להרדב"ז וצ"ע (ב"מ)[6].

(ג) יאסר עלי כו׳ - ולא אמרינן דכיון לדבר האסור משום צד איסור דלקמן (סי׳ רח ס"א) (ש"ך)

(ד) שתלאו בדבר הנדור - שאמר על ככר ראשון יהא זה כקרבן וה"ה אם אמר על ככר הראשון יאסר עלי וחזר ואמר על אחר יהא כזה אפי׳ עד מאה כולם אסורים. ואפי׳ אמר על אחר שאינו מינו של הראשון כגון שהראשון הוא ככר והשני הוא בשר והשלישי פירות וכן הוא לקמן (סי׳ רכט ס"ג) (ש"ך)

(ה) על יום אחד להתענות כו׳ - ע"ל (סי׳ רטו ס"?) (ש"ך). אפילו היה אותו יום צום גדליה דנדר חל על דרבנן וכן בנודר מגבינות עובדי כוכבים ואח"כ אמר זה כזה (סי׳ רטו ס"?) (רע"א).

(ו) יש חלוקי לשונות - כגון אמר כקרבן בפת"ח או בשו"א או בציר"י או לקרבן, ועיין בטור ובית יוסף והאחרונים (ש"ך)[7].

(ב) [18]**לאו** דוקא **מתפיס בקרבן אלא** ה"ה בכל דבר הקדוש בקדושת הפה כגון **שאומר ככר** זה [19]**כאימרא**(ז) כדירים(ח) כמזבח כהיכל כירושלים(ט) **או כאחד** מכל משמשי מזבח הרי זה נדר: הגה אם נדר בקלחון(י) שבמקדש הוי נדר אבל אם אמר כקלחן סתם ולא אמר כקלחן הקדש אין זה כלום ומכל מקום בעת המכר יש להתיר שלא יהא פרוץ בנדריס:

(ז) כאימרא - כשה של קרבן (ט"ז וש"ך), דסתם נדרים להחמיר (ט"ז).

(ח) כדירים - כדיר של בהמות של קרבן (ט"ז וש"ך), או כדיר של עצים השייכים לקרבנות (ט"ז).

(ט) כירושלים - שחומתיה משירי הלשכה אתו, וי"א כקרבנות שבירושלים (ט"ז וש"ך).

(י) אם נדר בשלחן כו׳ - הרמ"א כותב שהנודר בשלחן לא אמר כלום היינו בנודר בשלחן סתם ולא אמר השלחן הקודש אבל שלחן הקודש אסור, וזה אינו דסתם נדרים להחמיר הכי נמי בשלחן סתם, אבל בנודר בשלחן פי׳ שאומר לשון שבועה אני נודר או נשבע בשלחן הן קודש הן סתם בכל מקום לא הוה שבועה דהא גם בנודר בס"ת דהיינו נמי לשון שבועה (עי׳ לקמן סי׳ ריב ס"ו?) לא אסר כאשר היא מונחת בארון, אלא רק כאשר הוא מחזיקו בידים, שאז כוונתו לאזכרות שבו, ובשלחן אפי׳ בקודש ליכא אזכרות ע"כ לא חמיר מקלף ס"ת ולא הוה כאן שבועה כלל, נמצא שאין חילוק כלל בין שלחן הקודש בין סתם דבתרוייהו אסור בלשון מתפיס בנדר ובשניהם מותר אם אומר לשון אני נודר או נשבע וכמ"ש לקמן (סי׳ רלז ס"ו) (ט"ז), עיקר הענין דאם אמר ככר זה עלי כשלחן שבמקדש או כאחד מכלי הקודש הוי נדר דהתפיס בדבר הנדור אבל אם נדר או נשבע בשלחן הקדש או בא׳ מכלי הקדש אינו כלום (כדלקמן סי׳ רלז ס"ו) אבל המתפיס או נודר בשלחן סתם ואין רצונו כשלחן שבמקדש אין צורך התרה אפילו בעם הארץ, ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם כדלקמן (סי׳ ריז ס"?) (ש"ך).

(ג) [20]**שמע** חבירו **ואמר אני** כמותך בתוך כדי דבור(יא)[8] הרי זה **אסור** במה **שנאסר** בו חבירו **שמע** הג׳ זה **שאמר ואני ואמר ואני אפי׳** היו ק׳ **וכל אחד אומר ואני** בתוך כדי דיבורו של חבירו הרי כולם **אסורים**:

(יא) ואני כמותך בתכ"ד - דוקא באומר "ואני" הוא דבעינן תוך כדי דיבור אבל באומר "ואני כמותך" אפי׳ אחר כדי דבור חייל, דהוי בעצמותו דיבור שלם (רע"א).

(ד) [21]**אדם אוסר**(יב) **על עצמו דבר שלא בא לעולם לכשיבא** לעולם:

(יב) אדם אוסר כו׳ - דבר שלא בא לעולם יכול לאסור על עצמו ע"י קונם, כמו שיכול לאסור פירותיו של חברו, אבל בהקדש גמור לא. ועל חבירו אינו יכול לאסור, אפילו על ידי קונם דבר שלא בא לעולם, ועי׳ לקמן (סי׳ רכז סק"ד? וסי׳ רלד סע"א?), ובהגהות

---

[6] לא עשיתי

[7] לא עשיתי.

[8] עי׳ ש"ך (יו"ד סי׳ רי ס"ג) שהוא שיעור כדי שאילת תלמיד לרב שהוא "שלום עליך רבי", וכן נפסק במ"ב (סי׳ רו סק"ב ובשעה"צ סק"י) דלא כט"ז (סק"ג) שכתב שלום עליך רבי ומורי. וכ"כ המשנ"ב בסי׳ תפ"ז (סק"ד ושעה"צ שם סק"ב, דלא כהפמ"ג), אבל צ"ע שכן בסי׳ רס"ז (סק"ט) כותב המשנ"ב 'שלום עליך רבי ומורי', ובסי׳ קכ"ד (סקל"ד) הביא ב׳ השיטות ולא הכריע.

מהרש"ל[9] ובדרישה סי' רט"ו[10]. אחד שנדר לתת מעשר מן הריוח הבא מחובו ואח"כ מטה ידו ונתחרט יכול לחזור בו משום דהריוח לא בא לעולם ומיהו אם היה אומר כסף זה כל הריוח הבא ממנו אתן ממנו מעשר חל ההקדש, כיון שהכסף הוא בא לעולם וכן אם היה מלוה לעובד כוכבים ב' זהובים בעד ג' לשנה וזקף עמו מיד ונתן לו כתב, אין יכול לחזור בו, ושם שונה בנדר לתת מעשר דהוי הקדש וע"ל (סי' רנח ס"ז-ח) (ש"ך), וא"י לפרשו שאם הכונה שיכול לחזור בלא התרה משום דהריוח לא בא לעולם. הרי מבואר בח"מ סי' רי"ב שנדר ודאי חל אף על דשלב"ל דהיינו בלשון אתננו וה"ה הכא לתת פשיטא דנדר גמור הוא לכ"ע. ולהרמב"ם אפילו ביהי' הקדש נהי דקדושה לא הוי עליו מ"מ צריך לקיים נדרו. ואם כונתו באמת ע"י התרה מה זה שמסיים ומיהו וכו' חלה ההקדש מה בכך הא אפילו בקדושת מזבח גופי' קיי"ל כב"ה דיש שאלה וכן פסקינן סי' רכ"ח סעי' מ"ב אפילו בצדקה שהיא בעולם ממש וצ"ע. ומה שמסיים הש"ך ושאני התם וכו' א"י כלל מה אומר. שוב ראיתי שהט"ז סי' רט"ו ד"ה מעשה כבר הרגיש(ב"מ)[11], (ש"ך ס"ק ט') נראה שיכול לחזור. ע' חוה"מ (סרי"ב ס"ט בש"ך שם) דבאתננו לכ"ע חייב לקיים דבריו מכח נדר וא"כ הכא דנדר ליתן מעשר מן הריוח א"י לחזור וצריך לקיים דבריו וצ"ע (רע"א)[12], עי' ט"ז לקמן (סי' רטו סק"ד?) (רע"א), המוכר מעות לפירותיהם לא חל המכירה (רע"א ❖ האלשיך), וי"ח שכן חל (רע"א בחו"מ בשם הת"ח), ובבני יעקב (דף ע"א ע"ג מאמר ב') ובת' מהריט"ץ (סקפ"ו)[13] (רע"א), שוחט אחד שאסר שחיטתו על כל ישראל, י"א דהוי דבר שלא בא לעולם ויש חולקים דלא חשיב דבר שלא בא לעולם אלא האומר פירות דקל יהיו אסורים עליך דהפירות עדיין לא באו לעולם והאילן עצמו לא אסרו עליו וכן בהקדיש מעשה ידיו, אבל הכא אינו אוסר עליו שום דבר העתיד לעשות אלא שחיטה עצמו הוא אוסר עליו והוא בא לעולם ועיקר כצד הראשון ויש לחלק היכא דאסר כל הנאתו על ישראל או על פלוני בין הנאת גופו בין הנאת נכסיו דאז חל איסורו על גופו ממש והא איתא בעולם אבל באוסר הנאה פרטית כההיא דאומר הנאת תשמישי עליך אבל שאר הנאות לא אסר עליו דאז לא חל האיסור על גופו והוי דבר שלא בא לעולם ולכן דוקא באומר פירות דקל יהיו אסורים עליך אינו אוסר בהם אבל אם אסר על חבירו הנאת דקל זה אסור בפירות היוצאים לאחר זמן דכיון שאסר עליו כל הנאת דקל חל האיסור על הדקל ואיהו הא איתיה בעולם (פ"ת).

Commented [YL4]: ל
א ברור

Commented [YL5]: א
פשר שזה אותו בני יעקב שברע"א

סימן רה – דין האוסר דבר עליו באיסור תורה. ובו ב' סעיפים:

(א) האומר פירות אלו עלי או מין פלוני עלי או מה שאוכל עם פלוני עלי [22]כבשר חזיר או כעבודת כוכבים או כנבלות וטריפות וכיוצא באלו וכן האומר לאשתו הרי את עלי כאמי או כאחותי או כערלה או ככלאי הכרם הרי אלו מותרים(א) ואין כאן נדר ואם היה האומר עם הארץ צריך שאלה(ב) לחכם ומראין בעיניו שאשתו אסורה [23]וישאותם פירות אסורים [24]ומחמירים עליו שאין די לו בחרטה(ג) אלא צריך לפתוח לו פתח ממקום אחר ומתירים לו נדרו כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים: הגה יש מומרים לדזמן הזה לכולי עלמא ליינינן להו כליו עם הארץ לפי שקונן מינן בני תורה ומיהו י"מ(ד) למפילו בעם הארץ מין לריך שאלה רק במוסר לשמחו עליו(ה) מבל לא בשאר נדליס:

(א) הרי אלו מותרים כו' - לפי שכל אלו אסורין מצד עצמן ואם כן אי אפשר לומר על דבר היתר שיהיה כזה דהא א"א שיהא גם זה אסור מצד עצמו כמו זה (ט"ז), ואם אמר "את אסורה עלי כאמי" הוי נדר, וע' מ"ל (פ"א מה"נ)[14] (רע"א ופ"ת), ועיין בזה בתשב"ץ ח"ב

[9] לא עשיתי
[10] לא עשיתי
[11] לא עשיתי
[12] לא עשיתי.
[13] לא עשיתי
[14] לא עשיתי

מאיר הדעה על יו"ד וזולקח ה' (סי' רג עד סי' רסט)

סוף סימן כ"ה שהניח דבר זה בצ"ע ע"ש ועיין בספר מחנה אפרים סי' א' שהאריך בזה (פ"ת)[15].

(ב) צריך שאלה כו' - מי שנאנס לאסור אשה אחת והתפיסה בדבר האסור, במקום אונס לא החמרו רבנן להצריכו שאלה (ש"ך).

(ג) שאין די לו בחרטה - בכדו תהית? כדלקמן (סי' רח ?) דאם אינו מתחרט מעיקרו צריך לבקש לו פתח כדלקמן (סי' רכ"ח ?) אלא כאן מחמירין עליו דאפי' מתחרט מעיקרו לא סגי בחרטה, וצריך שיהא ממקום אחר ואין פותחין לו בכבוד אמו, כלומר אלו היה יודע שלא יהא כבוד לאמו בכך לא היה נודר דלא תימא כיון דליתא אלא מדרבנן פותחין בכך (ש"ך).

(ד) ומיהו י"א כו' - וי"א דהשתא כולם כעמי הארץ הן אפי' בשאר נדרים, ואין עיקר כדבריו (ש"ך).

(ה) רק באוסר אשתו עליו - שלא יהא רגיל לומר עליה לשון איסור שמא יאסרנה ג"כ בדבר הנדור דההקפדה עם אשה מצוי (ט"ז), י"א דכיון שיצא לבטל מפריה ורביה החמירו, י"א מפני שדרכו לאסור אשתו מתוך הקפדה כו' אבל שאר נדרים מתוך שאין מצויים כך לא החמירו כמתפיס בדבר האסור (ש"ך).

(ב) [25]האומר שיהא יינו יין נסך(ו) ופתו פת כותים לא נאסר בכך(ז) אבל אם אמרו בדרך קנס כגון שאמר אם אעשה כך או אם אעבור על כך יהיה פתי פת כותים וייני יין נסך ועבר יש אוסרים(ח) ויש מתירים(ט): הגה ומפ"ה נעשה המכר יש להתירו(י) וכל זה ביחיד שקבל על עצמו מכל רבים יכולים בזמן הסנהדרין לבטל המודיעים והפושעים שיינם יהיה יין נסך ופתן פת כותים וכל מה שגוזרים בזה הי' קיים, ע"ל סי' רכ"ט מי שמחר שם מעשה דכל פלוני לא יהיה יהולי:

(ו) יין נסך - דאין כאן דבר הנדור (ט"ז), י"א דר"ל שאומר בפירוש כיין של עבודת כוכבים דאם לא כן יש לומר שנתכוין ליין נסך לשמים כדלקמן (סי' רח ס"ק ?), ועיקר משום דלקמן (סי' רח סק"ד ?) יתבאר דאם אנשי המקום קורין ליין של עבודת כוכבים סתם יין נסך הולכין להקל, וכן הוא בזה"ז (ש"ך).

(ז) לא נאסר בכך - כיון שלא התפיסו בדבר הנדור (ט"ז וש"ך), האומר ייני יי"נ אם אעשה דבר פלוני ועשאו י"א דלא נאסר כיון שלא התפיסו בדבר הנדור, כיון דאמר יי"נ שהוא דבר האסור, אבל אמר "יאסר ייני", אף על גב שלא הזכיר "עלי", אסור (ש"ך), ועיקר אף על גב דאם אמר "ככר זה אסור עלי" הוי נמי נדר, היינו משום דכתיב "לאסור איסר על נפשו", אבל לאסור על כל ישראל, אינו יכול לאסור אם לא בקונם (ט"ז וש"ך), ועוד י"ל שזה מדובר בשכוונתו במה שאמר "יאסר ייני" ויהא יי"נ וזה נראה עיקר (ש"ך), עי' ש"ך ועיקר דכבר דחה ט"ז דבריו האחרונים, ואם אומר "יאסור פי עליך", אסור, וכן אם אמר "אני אוסרך ביתי שלא תדור בו" הוי נדר (ב"מ).

(ח) יש אוסרים - דאף על פי שאין ההרחקות אלו מעיקר הדין, מכל מקום יכול הוא לקבל על עצמו, כמו שב"ד יכולים לענוש ולהחמיר לפעמים יותר מדינו כפי צורך השעה, כן הוא על עצמו כמו ב"ד ויכול לקבל עליו כל אותן החומרות (ש"ך).

(ט) ויש מתירין - כיון שלא התפיסו בדבר הנדור (ש"ך).

(י) ואפילו הכי בע"ה יש להתירו - פי' כיון שאמר דרך קנס, על כן הכריע רמ"א כאן להחמיר בעם הארץ[16] (ט"ז), כלומר להתיר נדרו על ידי שאלה והשתא כולן כע"ה דמי ונוהגין בו איסור (ש"ך).

סימן רו – דיני ידות הנדרים. ובו ה' סעיפים:

(א) [26]ידות (פי' ידות שמתחיל לנגוד ולא גמר הכעור ומעפ"כ הוא נאסר כמילו נגד כל הציבור כאסר שמוחז ביד הכלי ועל ידי כך מסתמא בכלי כמילו מחז בו בעצמו) נדרים בנדרים [27]והוא שיהו מוכיחות קצת על הנדר כיצד האומר לחבירו מודרני ממך שאיני אוכל לך(א) או מופרשני ממך שאיני אוכל לך או מרוחקני ממך שאיני אוכל לך אסור לאכול עמו הגה וי"ח למפילו אמר שמני מוכל לך בחלו לשונות(כ) אסור לאכול עמו הכ"ן בשם יש גורסין ועפ"ק כ'. אבל אם אומר שאיני אוכל לך לבד בלא מודרני ממך לא הוי יד ואם אמר מודרני ממך או מופרשני ממך

[YL6] Commented: ל כבור עוד פעם

[YL7] Commented: מ דויק??

[O8] Commented:

[15] לא עשיתי

[16] כמש"כ בש"ך סק"(ח).

או מרוחקני ממך ולא סיים דבריו שאיני אוכל לך במודרני ממך אסור לדבר(ג) עמו ובמופרשני ממך אסור לשאת ולתת עמו ובמרוחקני ממך אסור לעמוד בד' אמותיו(ד):

(א) שאני אוכל לך - בלא י' באלו לשונות אסור, דה"ק מודרני ממך כשאוכל לך (ש"ך).

(ב) באלו הלשונות כו' - אבל אם אמר "שאני אוכל לך" לחוד או "שאני טועם לך" לחוד, לא אמר כלום, ואם מסרבין בו לאכול הוי הוכחה כיון דלא אמר "לא אכילנא" ואמר "שאוכל לך", ר"ל מה שאוכל לך קונם ואסור. ואם אמר "מודרני ממך" או שאר הלשונות, ואמר "אם אוכל" לחוד ולא אמר "לך", יש אומרים דאסור דאף על גב דאם אמר "שאני אוכל" או "שאני טועם" בלא "לך" אינו כלום, כאן שאמר "מודרני ממך" או שאר הלשונות עמו, אף על גב דלא אמר "לך" אסור. ויש אומרים, כיון דלא אמר "לך" אינו כלום. ואם אמר "שאיני אוכל" אפילו אמר "מודרני ממך" או שאר הלשונות, אינו כלום דאין לך יד לנדר אלא דוקא כשאוסר החפץ בנדר וזה אוסר עצמו על החפץ. וכ"ש אם אמר "שלא אוכל לך" אפי' אמר "מודרני ממך". ויש אומרים דאף על גב דעם שאר הלשונות אינו כלום, אם אמר "מודרני ממך שאיני אוכל" או "שלא אוכל לך" לחוד אסור. ומכל מקום לכ"ע "שאיני אוכל לך" לחוד או "שלא אוכל לך" לחוד, לא אמר כלום, דכל זמן שאוסר עצמו על החפץ, לא הוי יד לנדרים, דאפילו נדרים עצמן כל זמן שאומר לשון דמשמע שאוסר עצמו על החפץ אינו כלום, כגון שאומר "הרי עלי שלא אוכל ככר זה כקרבן" או שאומר "יאסר עלי שלא אוכל ככר זה". דאין שבועה בלשון נדר ולא נדר בלשון שבועה. ואם אמר "אני נודר שלא אוכל עמך" או "שאוכל עמך" אינו כלום, שזה הלשון לשון שבועה הוא, שאוסר את עצמו בשבועה ולא לשון נדר, אם לא שנדר לעשות מצוה. ומיהו כיון שרגילין האנשים לידור בזה הלשון, אין להקל וצריך התרה שלא ינהגו קלות ראש בנדרים (עי' לקמן ? סוף סימן זה), אם כן מש"כ הרמ"א "דאפילו אמר שאני אוכל לך כו'" אסור לכ"ע, אלא היה צריך לכתוב "וכ"ש אם אמר שאני אוכל לך כו'" (ש"ך).

(ג) במודרני ממך אסור לדבר כו' - צ"ע על הרמ"א למה לא הביא דעת החולקים דס"ל דכל שלא סיים דבריו אינו נדר כלל, כיון דמשמע הכי ומשמע הכי לא הוי ידים מוכיחות, ונראה שחסר כאן הגהת הרמ"א (ש"ך), היינו שאסור מדרבנן עי' לקמן (סי' ריג ס"א) (ב"מ).

(ד) אסור לעמוד בד' אמותיו - יש כאן ט"ס וכן צ"ל "וי"א דכל שלא סיים שאיני אוכל או שאני אוכל לאו כלום הוא", דכל שאמר "מודרני ממך" בלא סיום, יש להסתפק אם לדבר עמו קאמר אם לאיסור הנאה, וכיון שאין מוכיח לא הוי יד (ט"ז). במסרבין בו לאכול ואמר "מודרני ממך", ודאי מוכח דבאכילה קאמר, והוי כמו נזיר עובר לפניו[17] (רע"א).

(ב) [28]אמר לחבירו מודר אני לך(ה) [29]מאכילה או מהנאה שניהם אסורים לאכול או ליהנות זה מזה אבל אם אמר מודר אני ממך מאכילה או מהנאה הוא אסור בחבירו וחבירו מותר בו(ו):

(ה) אני לך כו' - משמע כלומר נכסי אסורים לך, ומשמע משלך. מה שאין כן ב"ממך" (ט"ז), הלכה זו איסור הנאה כולל הגופות והנכסים, וע' בחי' הרא"ה[18] (ר"פ המדיר) (רע"א).

(ו) וחבירו מותר כו' - ואם לא הזכיר לא אכילה ולא הנאה לפי המחבר אסור, וי"א דלא הוי נדר כלל (ש"ך).

(ג) [30]אמר מנודה(ז) אני לך או משמתינא ממך אם סיים דבריו שאני אוכל לך אינו נדר ומותר בכל ואם לא סיים דבריו [31]אסור לעמוד בד' אמותיו אבל אם אמר נדינא ממך וסיים בדבריו שאיני אוכל לך אסור לאכול עמו לא סיים דבריו שאיני אוכל לך אסור ליהנות ממנו: הגה וכבר נתבאר דיש חולקין וס"ל דכל שלא אמר שמיני אוכל לך או שמיני מוכל לך לאו כלום הוא:

(ז) אמר מנודה - דזה אינו לשון נדר לגמרי מה שאין כן בנדרינא שהוא לשון נדר (ט"ז), וי"א אע"פ שמותר להנאות מ"מ אסור לשבת בד' אמותיו (ש"ך), וי"א דמנודה אני לך חמיר מנדינא אני לך דבנדינא אני לך דמהני לאסור באכילה אם אמר שאני אוכל י"ל דנדינא לך סתם מותר אפי' לישב להיש חולקים ובמנודה אני לך לחודיה אסור לישב (רע"א).

[17] עי' לעיל סי' רד סק"(יא).
[18] לא עשיתי

Commented [YL9]: ל
א הבאתי את הש"ך, שנ"ל שהוא רק מקשה עלה שו"ע ולא מסיק

Commented [YL10]: לש

(ד) [32]אמר כנדרי רשעים(ח) ככר זה עלי או שאמר כנדרי רשעים הימנו והיה ככר מונח לפניו אסור בו(ט) אבל אם אמר כנדרי כשרים עלי או כנדרי כשרים ככר זה עלי אינו כלום ואפילו אמר כנדרי כשרים ככר זה עלי קונם(יא) (פי' קונס(י) למל מכנויי הקרבן) אבל אם אמר כנדבת כשרים עלי או כנדבת כשרים ככר זה עלי הוי נדר:

(ח) כנדרי רשעים - שהרשעים דרכן לידור אבל כשרים אין דרכן לידור אבל דרכן להתנדב והטעם דנדר הוא בלשון "הרי עלי" נמצא שהאחריות על הנודר ושייך בזה תקלה דאם יאבד אותו שהפריש לא יתן אחרת מה שאין כן בנדבה שהיא בלשון "הרי זו" אין שום אחריות עליו (ט"ז).

(ט) אסור בו - דהוי כאומר "ככר זה עלי כקרבן" דסתם רשע חייב בקרבן (ט"ז).

(י) קונס כו' - דמה שתלה בכשרים בטל את הקונם דכשרים לא נדרי כלל אלא נודבין (ש"ך).

(יא) ככר זה עלי קונם - לפי שמה שאמר תחילה כנדרי כשרים מבטל מה שאמר אחר כך לשון קונם (ש"ך).

(ה) [33]הנודר(יב) שלא אוכל או שאוכל עמך אפילו יד לא הוי דלשון זה [1]לשון שבועה הוא(יג) ולא לשון נדר אם לא שנדר לעשות מצוה(יד) ומיהו כיון דהאידנא מרגלא בפומייהו דאינשי למינדר בהאי לישנא אין להקל וצריך התרה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים [34]ויש מי שאומר(טו) דנדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה בלשון נדר מהני מדין ידות ומיהו בנזירות(טז) שהוציאו בלשון שבועה לדברי הכל אסור:

(יב) הנודר כו' - דוקא באומר "מודרני ממך" אסר על עצמו הנאת חבירו ואע"פ שלא התפיס בדבר הנדור, יד מיהא הוי. אבל אם אמר "אני נודר" זה הלשון לשון שבועה הוא שאוסר את עצמו בשבועה ולא לשון נדר, כלומר דלשון נדר היינו שאוסר החפץ עליו ולשון שבועה היינו שאוסר עצמו על החפץ וכשאומר אני נודר שלא אוכל עמך הוא לשון שבועה ושבועה נמי לא הוי שלא נשבע בלשון שבועה ועי' סק"ב? וע"ל (סי' רלט סקי"ז?) (ש"ך).

(יג) לשון שבועה הוא - דלשון נדר הוא שאוסר החפץ עליו ולשון שבועה הוא שאוסר את עצמו על החפץ (ט"ז).

(יד) לעשות מצוה - עבה"ט בשם רלנ"ח[19] ועי' לקמן (סי' רנח סק"ג?) (פ"ת).

(טו) ויש מי שאומר כו' - האומר פירות פלוני עלי אסורין בכל לשון שיאסור עליו הרי הם אסורין עליו אע"פ שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת שם ולא כינוי ע"ז נאמר לאסור איסר על נפשו שיאסור על נפשו דברים המותרים וכן אם אומר הרי זה עלי איסור אסורין אם כן "בכל לשון" פירושו לאו דוקא בלשון הקדש (ט"ז). י"א שכל מחלוקת זו היא דוקא אם היה בדבר שיש בו ממש כמו לא אוכל שהמאכל יש בו ממש אבל אם היה בדבר שאין בו ממש דאפילו בנדר גמור אין כאן איסור תורה כדלקמן (סי' ריג ס"א) מותר לפי הרא"ש? ולרמב"ן? במקום קצת מצוה מתירין אפי' על דעת רבים (פ"ת)[20].

(טז) ומיהו בנזירות כו' - שאמר "הריני נזיר" (ש"ך), דנזירות הוי כשבועה דמתסר גברא רק דבזה חלוק משבועה דבשבועה לא נתפס הגברא כלל ומש"ה מתפיס בשבועה לא מהני ובנזירות נתפס הגוף בקדושה מש"ה מתפיס בנזירות מהני (רע"א).

סימן רז – דין כנויי נדרים. ובו סעיף אחד:

(א) [35]כנויי נדרים(א) כנדרים כיצד קונם קונח קונם שאם אמר קונם או קונח או קונם ככר זה עלי אסור בו [36]וכן בכל מקום הולכים אחר הלשון שרגילין בו שאם יש להם כנוי לנדר ונדר בו הוי נדר הגה וכן מס מינו מכיר(ב) מלו הלשונות שנהגו בהם מכמים מע"פ שנדל בהם למו כלום הוא [37]אבל כינויי כינויים דהיינו כינוי שרחוק הרבה מהלשון אינו כנדר(ג). הגה: הגדל הוא בכל לשון שיאמר עליו מקרי נדל:

---

[19] לא עשיתי

[20] לא עשיתי מיהו הרא"ש והרמב"ן

Commented [O11]:

Commented [YL12]: לש נצרך???

(א) כינויי נדרים כו' - י"א שהוא הפסד הלשון שמכנין על דבר בדבר אחר הולכים שם אחר הכינוי כיצד כל כינוי קרבן כקרבן האומר הרי הן עלי קונם קונח קונס הרי אלו כינויים לקרבן, וי"א לא מבעיא בלשונות עובדי כוכבים שהן לשונות גמורים הנודר בהן נדרו נדר אלא אפי' בלשונות שאינם גמורים כגון אלו דקונם קונח קונם שהם לשון הקדש אלא שנשתבש הרי הוא נדר גמור, ועי' רמ"א לקמן (סי' רלז ס"?) (ש"ך).
(ב) וכן אם אינו מכיר. משמע אף דבאותו מקום משתמשין בזה הלשון בכינוי לקרבן מ"מ כיון דהנודר לא ידע דמשמעות הלשון כן הוא אינו נדר אבל באמת בב"י לא דיבר מזה וז"ל הב"י ואם באותו מקום ובאותו זמן אין שום אדם מעם הארץ מכיר בלשון הכינוים שאמרו בהן חכמים לאו כלום הוא עכ"ל מבואר דאם באותו מקום שהנודר עומד בו אין ההמון מכיר באותן הכנויין נמצא שאין זה לשון קרבן באותו מקום מש"ה לאו נדר הוא דדנין בכ"מ כפי הלשון של אותו מקום ואותו הזמן כמבואר בהרמב"ם אבל אם באמת אמר בכינויי הלשון של אותו מקום אף דהוא לא ידע דמשמעות לשונו כן הוא י"ל דהוי נדר כיון שזה בלבו לנדור והוציא בפיו כינוים של אותו מקום הוי פיו ולבו שוים וכן משמע להדיא בהרשב"א (רע"א)[21].
(ג) שרחוק הרבה מהלשון כו' - כגון דאמר מקנמנא מקנחנא מקנסנא (ש"ך)

סימן רח – דיני סתם נדרים והנודר בחרם. ובו ה' סעיפים:

(א) [38]סתם נדרים להחמיר(א) כיצד אמר פירות אלו כבשר מליח או כיין נסך שיש במשמעו מליח של קדשים או יין נסך לשמים שהוא נדר שהרי הוא מתפיס בדבר הנדור ויש עוד במשמע בשר מליח ויין נסך לעבודת כוכבים שאינו נדר שהרי הוא מתפיס בדבר האסור אנו תולין אותו להחמיר [39]ואם הוא אומר שדעתו כבשר מליח ויין נסך של עבודת כוכבים נאמן ואין צריך שאלה ואפי' הוא עם הארץ(ב) ואם רובו(ג)(ד)(ה) אנשי המקום קורים לבשר מליח של קדשים בשר מליח סתם וליין נסך לשמים יין [נסך] סתם אינו נאמן(ו):
(א) סתם נדרים להחמיר כו' - היינו כשלא פי' מה היה בלבו, אלא אומר כך נדרתי כמו שפירשוהו חכמים, אנו מפרשים דבריו לחומרא. עי' לקמן (סי' רלו סק"א?). מי ששכח אם נדר או נשבע נותנין עליו חומרי שניהם חומרי דנדר ודשבועה וכ"ש אם שכח אם נשבע או לא דאסור מספק (ש"ך).
(ב) ואפי' הוא ע"ה - שונה ממש"כ לעיל לעיל (סי' רה ס"?) שצריך שאלה, ששם אינו יודע אם מתפיס בדבר האסור חשיב נדר או לא אבל כאן יודע שהמתפיס בדבר האסור לא הוי נדר אלא שאמר סתם יי"נ ויש במשמעותו של עבודת כוכבים או של מזבח וכל כמה דלא פריש דבוריה הולכין להחמיר אבל כל שפירש ואמר דעתי היה על יי"נ של עבודת כוכבים שלא יהא נדר נאמן ולא בא לכאן אלא לאשמועינן דאין צריך שאלה משום דבר הנדור (ש"ך).
(ג) ואם רוב כו' - כל שיש ספק בגוף הנאסר אזלינן לחומרא ולא אזלינן בתר הרוב, והיינו חומרא דנדרים, כל שאפשר שנכנס באיסור אסור אפילו הוא מיעוט בשם ההוא. אבל אם הספק אינו בגוף הנאסר אלא נקטו לסימן, אז ודאי אנו מפרשים ההוא סי' בתר לישנא דרובא דעלמא, וכיון שבא לתת סימן ולפרש דבריו, ודאי נתכוין בדבר ברור שכן אין אדם מכני סאת עצמו לספק, לכן בסימן רי"ז (?) לגבי שמן וגם לגבי כבוש שהוא גוף הנאסר אזלינן לחומרא אפילו בתר מיעוטא. משא"כ כאן שתולה פירות אלו בבשר מליח וכן בסי' ר"ך (?) לענין קציר שאומר דבר זה יהא אסור עלי עד הקציר הרי הספק במה שתלה בו גוף הנאסר ובא לברורו במה שתלה בו, אז אמרינן דלדבר ברור נתכוין, והיינו הרוב (ט"ז). וי"א דכאן שונה ממש"כ לקמן (סי' ריז סי"ז?) דהכא כיון שפירש דבריו ואמר ליין נסך נתכוונתי, לא אזלינן לחומרא אם אין הרוב כנגדו, אבל אם לא פירש דבריו רק נדר והלך לו אזלינן לחומרא ועי' לקמן (סי' רכ סי"ד) (ש"ך), עיין דרו"פ היטב ומבואר מיני' ממה דקשה לו מדין הקציר דאזלינן הכא אף לקולא בתר הרוב דהיינו אם הרוב אין קורין בשר מליח אלא של ע"ג והמיעוט קדשי שמים לענין שנאמן לפרש דבריו ומשום שפירש. וא"י מקום ליישבו דלענין אם פירש הא אפילו במחצה על מחצה מהני. ותו ממקום שבא

[21] לא עשיתי.

להוכיח דאפילו לקולא אזלינן בתר רובא מדין הקציר שם לא נשמע מעולם דצריך לפרש דבריו. ומשמע ברור אפילו בסתם. וגם בדברי הט"ז לא הונח לי אבל הנלענ"ד דמעיקרא לק"מ דדוקא במתפיס בבשר מליח או כי"נ דהא בשום צד אי אפשר לומר שכונתו הי' להתפיס בתרווייהו בשל קודש ושל ע"ג דהא תרתי אלו סותרין זא"ז שזה תופס נדר וזה אינו תופסו להכי נראה להטור דודאי אם הרוב קורין לחומרא אין לו נאמנות לקולא וממילא אפשר דה"ה לקולא אם הרוב קורין כן לבשר עוג דנמי סתמא אפילו אין משמעות כונתן אלא לפי הרוב וא"צ לפרש אלא במחצה ע"מ כי מה"ת לומר שיתפס לשונו דוקא על המיעוט ולא על הרוב. וכן בהקציר דודאי לשונו אין סובל אלא חד קציר או דחטים או דשעורים דהא אין זמנם שוה ואיהו חד זמן אך נקיט לנפשי'. ולהכי פשיטא שא"א לומר שאחז המיעוט בלשונו ועזב הרוב. משא"כ בשמן וכבשים דאפשר שכונתו הי' על הכל ואפילו על מה שהמיעוט קורין שמן או כבוש שפיר דמשום ספק נדרים להחמיר אמרינן שמא כונתו הי' נמי על מה שהמיעוט קורין אותו כמו שאמר. ועיין ברמב"ם פ"ט ובלח"מ שם. וזה ברור לענ"ד (ב"מ)[22].

(ד) שם - וה"ה להקל כגון שהרוב קורין לבשר מליח של עבודת כוכבי' בשר מליח סתם וכן ליי"נ של עבודת כוכבי' יי"נ סתם הולכין להקל (ש"ך), עי' ש"ך וצ"ע דבזה סותר תירוץ הפרישה שהביא מקודם דהא זה ע"כ איירי בסתם דאילו במפרש למה לי רוב (ב"מ)[23].

(ה) שם - מי שנשבע שלא ישא אשה אחרת כו'[24]. מי שנשבע לאשתו שלא ישא עליה אבל אם תשהה עשר שנים ולא תלד יהיה פטור משבועתו וילדה בתוך הזמן ולד של קיימא ומת ושהתה אחר מיתת הולד עשר שנים ולא ילדה אם הוא פטור משבועתו או לא[25] (פ"ת).

(ו) אינו נאמן - אינו נאמן - י"א דהיינו דוקא ע"ה אבל ת"ח נאמן בקל וחומר, ועיקר לא כן, אלא כיון שאנשי המקום קורין ליין נסך לשמים יי"נ אם כן אין משמעו אלא לשון א' שהוא ל' נדר (ש"ך), ועיקר כי"א דלא כש"ך (פ"ת).

(ב) [40]נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים(ז) (פי' לשם שמלין כה לגיס כיס) בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות מלכים הרי עצמי קרבן ואמר לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי להיות נודר בו קונם אשתי נהנית לי ואמר לא נדרתי אלא מאשתי הראשונה שגרשתי אם הוא תלמיד חכם נאמן ואינו צריך התרה ואם הוא עם הארץ צריך שאלה שלא ינהגו קלות ראש(ח) בנדרים ומיהו בחרטה סגי(ט) וא"צ לפתוח לו פתח(י) ואם עבר על הנדר אין קונסין(יא) אותו לנהוג איסור כימים שעבר על הנדר ונהג בהם היתר אבל הנודר נדר גמור דאורייתא ועבר עליו הגה כמזיל(יב) קונסין אותו ואין מתירין לו אלא א"כ ינהוג איסור(יג) כימים שעבר עליו ונהג בו היתר [41]ואם יש מכשול בדבר כגון שנדר בדבר שאינו יכול ליזהר בו כגון שאסר עליו כל הפירות שבעולם חוץ מדגן(יד) ועבר עליו מתירין לו מיד ואין קונסין אותו לנהוג(טו) איסור כימים שעבר עליו כדי שלא יבא לידי מכשול [42]ויש מי שאומר שמ"מ יש להחמיר עליו שלא להתירו בחרטה אלא בפתח [43]ומזה נלמוד למי שאסר על עצמו בשר ויין אם יעבור עבירה פלונית ועבר עליה(טז) ולא נזהר מבשר ויין ובא להתיר נדרו שמתירין לו מיד ואינו צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר כיון שיש חשש מכשול בדבר: הגה מיהו מס נרמה למכס שיוכל לעמוד על עצמו ולמ יעבור עוד מין מתירים לו על שינהוג איסור כימים שנהג כהן היתר:

(ז) בחרמו של ים - פי' ברשתות של ים: הרי עצמי קרבן. דמשמע שהקדיש את עצמו ושוב אמר לא נדרתי אלא בעצם אחד כו'. ואם הוא ע"ה כו'. וכבר נתבאר לעיל (סי' רה ס"ק?) דבזמן הזה כולי עלמא דיינינן להו כע"ה (ש"ך).

(ח) שלא ינהגו קלות ראש - וי"א הטעם משום נאמנות דע"ה אינו נאמן ולפי דבריהם אפשר לומר דאם לבו יודע שהאמת אתו אין איסור אם יעבור בסתר (פ"ת).

(ט) ומיהו בחרטה סגי - וי"א דלא סגי בחרטה אלא צריך לפתוח לו פתח ממקום אחר כדלעיל (סי' רה ס"א) (ש"ך).

---

[22] לא עשיתי
[23] לא עשיתי
[24] לא עשיתי מהריב"ל ח"ג סי' נד
[25] לא עשיתי רדב"ז ח"א סי' קכו

(י) ואין צריך לפתוח לו פתח. ענין פתח וחרטה יתבארו בסי' רכ"ח (?) (ט"ז).
(יא) אין קונסין כו' - כיון שאין צריך שאלה אלא מדרבנן (ש"ך).
(יב) ועבר עליו במזיד - שדימה שאינו נדר והיה נוהג היתר ואפילו בשוגג הכי הוא אא"כ ינהוג איסור. ובנדר שלא לאכול מן פרי פלוני ל' יום ועבר על נדרו עשרה ימים ובא ד' ימים קודם תשלום הל' יום לשאול על נדרו א"צ לנהוג עשרה ימים באיסור כיון דאחר הל' יום אין עליו איסור נדר אין קונסין אותו רק הד' ימים שעליו הנדר שינהוג בהם איסור שלא להתיר לו וממילא אסורים לו באיסור נדר והקנס רק שלא להתיר וממילא עומד באיסורו מחמת הנדר (רע"א).

Commented [YL13]: משך דבריו לא הבאתי

(יג) אא"כ ינהוג איסור. ובנדר שלא לאכול מן פרי פלוני ל' יום ועבר על נדרו עשרה ימים ובא ד' ימים קודם תשלום הל' יום לשאול על נדרו נלע"ד דא"צ לנהוג עשרה ימים באיסור כיון דאחר הל' יום אין עליו איסור נדר אין קונסין אותו רק הד' ימים שעליו הנדר שינהוג בהם איסור שלא להתיר לו וממילא אסורים לו באיסור נדר והקנס רק שלא להתיר וממילא עומד באיסורו מחמת הנדר וע' מ"ש לקמן (סי' רל"ח) בשם ת' שער אפרים ולשיטתו אם נמתין בהתרתו עד שינהוג איסור ד' ימים לא יהיה לו אח"כ היתר כלל על נדרו י"ל דלא קנסו כה"ג ואפשר דקונסים אותו שלא להתיר לו עד שעה א' קודם תשלום הנדר וצ"ע לדינא אח"ז ראיתי בת' יכין ובועז (סנ"ז דט"ז ע"ד) ד"ה והטעם השביעי שכתב בשם זקנו התשב"ץ שמי שקיבל בשבועה או בחרם לחבירו לעשות איזה דבר לזמן ועבר הזמן ולא עשה אם התירוה אינו מותר עי"ש ולענ"ד צ"ע (רע"א)[26].
(יד) חוץ מדגן - אבל אם לא פרט חוץ מדגן הוי נדר שוא ואינו נדר כלל כדלקמן (סי' רלב ס"ה) (ש"ך).
(טו) ואין קונסין אותו לנהוג כו' - כן הוא בכל מידי דרבנן, ונידוי שהוא דרבנן ולכן אין צריך לנהוג איסור כימים שזלזל באיסור בהנידוי (עי' לקמן סעיף ד), וצ"ע שכן לקמן (סי' שלד סכ"ח) איתא אפי' בזלזל בנידוי צריך לנהוג איסור כימים שנהג היתר (ט"ז)[27].
(טז) ועבר עליה כו' - אבל אם רוצה להתיר כדי לעבור י"א דאין מתירין לו אפילו יש מכשול בדבר כדלקמן (סי' רכח סק"(לז)) (ש"ך).

(ג) [44]במה דברים אמורים שצריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר בימים מועטים(יז) אבל במרובים דיו ל' יום:

(יז) בימים מועטים - כלומר שנהג היתר בימים מועטים אבל במרובים כלומר שנהג היתר ימים מרובים דיו ל' יום וי"א דאפילו בימים מרובים צריך לנהוג איסור ככל הימים שנהג היתר וכן עיקר (ש"ך), צ"ע למה הא קנס דרבנן הוא ובדרבנן הולכין אחר המקיל והיינו טעמא דהרמ"א שלא הגיה עליו אלא אדרבא סוף הסימן מסכים להדיא (ב"מ).

(ד) [45]מי שעבר על נידוי(יח) אין צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר מפני שנידוי הוא דרבנן:

(יח) מי שעבר על נידוי כו' - עמ"ש מזה בסעיף ב' (סק"(טו)) (ט"ז), תימה דלקמן (סי' שלד סכ"ח) כתב אם זלזל בנדויו ובחרמיו צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהן היתר קודם שיתירוהו, אלא בנדרים דרבנן אין קונסין וה"נ שהדברים שהמנודה חייב לנהוג בהן לאו מדאורייתא הן אבל להתיר לו דבר שנשבע עליו ושנשבע עליו בנידוי וחרם דבר ברור הוא שאין מתירים עד שינהוג איסור בדבר ההוא כימים שנהג בהן היתר, ולפי זה צ"ל שסי' של"ד מדובר בדיני תורה וכאן בדיני דרבנן (ש"ך, ורע"א ופ"ת).

(ה) [46]נשבע שלא ישא(יט) אשה תוך ג' שנים ועבר ונשא אם אמר לשון שמשמעו שלא יעשה נישואין(כ) עמה הוה ליה כנשבע(כא)(כב) על הכבר ואכלה דנשאל ומתירין(כג) לו אבל אם אמר לשון שמשמעו שלא תהיה אשתו אין מתירין לו עד שיגרשנה כימים שנהג בהם קלות ראש בנדרו. הגה [47]וכבר נתבאר לבעלמיס יום סגי.

(יט) נשבע שלא ישא כו' - השבועה חלה בכה"ג אף על גב דמתבטל ממצות פריה ורביה כדברי הרמ"א לקמן (סי' רלט ס"ח), ועיי"ש דברי שי"א שאין השבועה חלה ולפי זה אפשר להקל כאן שאין צריך לגרשה (ש"ך).
(כ) שלא יעשה נישואין - ע' בנקה"כ לקמן (סי' ריח סק"?) (רע"א).

---

[26] לא עשיתי.
[27] עי' לקמן ש"ך סק"(יח).

(כא) הוי לו כנשבע - אם הטילו הקהל חרם שלא לקבל שום רב בעירם אשר יש לו קרובים שם ועברו וקיבלו רב אחד שיש לו קרובים בעירם דמותרים להחזיקו אצלם דכיון שלא החרימו שלא להחזיק אצלם שום רב שיש לו קרובים בעיר רק שלא לקבלו ועכשיו שכבר קבלוהו מה שעבר עבר ומותרים להחזיקו אצלם (פ"ת).

(כב) שם - אודות הש"ס דפוס זולצבאך שנדפסו במשך החרם דמותר ללמוד מתוכם דכיון שלא גזרו רק שלא ידפיס איש אחר זולת המדפיסים באמשטרדם את הש"ס אין בכלל זה אלא מה שבפרט דהיינו ההדפסה אסור משא"כ אם עבר אחד והדפיסו מותר ללמוד מתוכו (פ"ת).

(כג) דנשאל ומתירין כו' - ונפטר מידי שבועתו כדלקמן (סי' רלח ס"ך) (ש"ך).

סימן רט – השומע שחבירו נודר ואמר אמן. ובו סעי' א':

(א) [48]אחד הנודר מעצמו או שהדירו חבירו ואמר אמן(א) [49]או דבר שעניינו בענית אמן שהוא קבלת דברים אסור [50]אבל כשחבירו מדירו משלו אין צריך לקבל דבריו(ב):

(א) אמר אמן כו' - ע"ל (סי' רלד סנ"ד וסי' רלו ס"ב וסי' רלז ס"ב) (ש"ך).

(ב) אין צריך לקבל דבריו - שהרי זה יכול לאסור נכסיו עליו בע"כ ואם כן מה צורך שיקבל עליו דבריו (ש"ך). פירוש אם ראובן מדיר את שמעון שלא יהנה מנכסי עצמו אין צריך לקבל שמעון את דבריו וזה מבואר לקמן (סי' רלו ס"?) (ט"ז), א' שחטף פירות מיד חבירו ואמר חבירו הפירות האלו יהיו אסורים לך ולא השגיח ואכל לא צריך כפרה מצד שאכל דבר האסור לו שאינו בידו ואינו ברשותו שהרי חטף אדעתא למיגזל והגבהה קונה בכ"מ אינו יכול לאסרו מיהו אם חטף אדעתא לשלם לו יש חילוק אי קייצי דמייהו כדאיתא (?) מיהו אי אסרינהו עליו קודם שהגביהו אם אכל אף שרוצה לשלם אח"כ מ"מ צריך סליחה וכפרה כמי שאכל דבר איסור (פ"ת).

סימן רי – שצריך לפרוט הנדר בשפתיו, ובו ג' סעיפים.

(א) [51]אין הנדר חל עד שיוציא בשפתיו(א) ויהיו פיו ולבו שוים. לפיכך היה בלבו לידור מפת חטים, והוציא בשפתיו פת שעורים, [52]מותר בשניהם(ב). אבל אם היה בלבו פת חטים (או פת שעוריס), והוציא בשפתיו פת סתם(ג), אסור בשל חטים לבד (או בשל שעוריס לבד) (לכן משמע בסי' רי"ז ס"ט). [53]ואם נדר על דעת אחרים(ד), אינו תלוי בלבו אלא כפי מה שיאמר אחרים שהוא דעתם, כך יחול הנדר.

(א) שיוציא בשפתיו - שנאמר לבטא בשפתים (ט"ז).

(ב) מותר בשניהם - בפת חטים מותר דהא לא הוציא בשפתיו ובשעורין מותר דהא לא גמר בלבו ואנן בעינן פיו ולבו שוין (ט"ז וש"ך), וכן במתכוין לנדור ונשבע או מתכוון לישבע ונדר (רע"א).

(ג) והוציא בשפתיו פת סתם - כשהיה בלבו פת חטים או בשל שעורים כשהיה בלבו פת שעורים לבד דשניהם בכלל פת סתם כדלקמן (סימן ריז סי"ט), וכל זה שלא במתכוין להוציא פת סתם דהא גמר בלבו בפת חטין ולמה יגמור בלבו לומר בפיו סתם דוקא אלא פשוט דשכח לגמור תיבת חטין, אבל אם אומר בכוונה פת סתם אזלינן בתר פיו ואסור גם בשעורין ודבריו שבלב אינם דברים (ט"ז ש"ך), וע"ל (סימן רלב סקל"ד?) (ש"ך), ואם היה מחשבתו לסתם פת והוציא בפיו פת חטים בין בטעות בין בכוונה פשיטא דמותר בשל שעורים ואפשר דאפילו מוכח כוונת הנודר לא מהני אפילו להחמיר מה שאין במשמעות לשון הנודר כלל. ואף על גב דלקמן (סימן רי"ח ?) בנודר צמר ופשתים עולים עלי בטעון והזיע מותר ללבוש ואסור לטעון אף על פי דיש במשמעו ללבוש, שאני התם דמ"מ דרך בני אדם לומר בהזיע לשון זה (פ"ת).

(ד) ואם נדר על דעת אחרים כו' - כגון שאמר שבועה שלא אוכל היום ועל דעתכם אני נשבע אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבו שלא נשבע זה על דעתו אלא על דעת אחרים וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים שנשבע על דעתם חייב מפני שלבם של אלו במקום לבו הם (ש"ך).

(ב) [54]הנודר בחלום(ה), אינו כלום ואינו צריך שאלה(ו). [55]ויש אומרים שיתירו לו עשרה(ז) דידעי למקרי ([56]ויתירו לו כמלטה כמלו נלר כהקיץ), ויש לחוש לדבריהם(ח). ([57]מיהו מי ליח ליה כקלות עשרה דילעי למקרי, יתנו כשלשה כשאר נלר).

מאיר הדעה על יו"ד וזולקו ה' (סי' רג עד סי' רסט)

(ה) הנודר בחלום - עי' שו"ת שמש צדקה חלק יו"ד סי' ה' שהאריך בזה[28], אחד שחלם לו שנשבע לפרוע חובו ביום פלוני כיון דפריעת בע"ח מצוה א"כ משמים הראו לו לזרוזי נפשיה למצוה וע"כ יפרע חובו באותו היום או ישתדל שהמלוה יאמר לו הריני כאלו התקבלתי, ולא מהני היתר נדרים דלאו מטעם נדר אתינן עלה אלא משמים הטילו עליו לזרוזי נפשיה, ועי' לקמן סק"(ז) (פ"ת).

(ו) ואינו צריך שאלה - דוקא בנידוהו בחלום צריך התרה בעשרה בני אדם כיון שהרחיקוהו מן השמים צריך קירוב אבל בנשבע אפילו בהקיץ בעינן פיו ולבו שוין כ"ש בחלום שאין כאן לא פה ולא לב והיש אומרים לחשש בעלמא יש להחמיר אפי' בשבועה בחלום. ואם אשה נשבעת בעינוי נפש, בעלה מפיר לה ביום שמעו תוך מעת לעת וי"א דאין הבעל יכול להפר כיון דמן השמים השביעוה ועיקר דאין צריך התרה כלל (ט"ז)[29].

Commented [YL14]: כון זה העיקר אצלו?

(ז) שיתירו לו עשרה כו' - כדלקמן (סי' שלד סל"ה) בנידוהו בחלום ולדעה זו אפילו חזרו והתירוהו בחלום אינו כלום (ש"ך), מי שנדר בחלום ותוך כדי דיבור חזר בו לפי הש"ך נראה דחזרה תכ"ד לא מהני כיון דחיישינן שהחזרה הוא דברים בטלים, ועיקר אין ללמוד מנידוי לנדר דדוקא גבי נידוי שמן השמים הרחיקוהו הוא דהחמירו בו כ"כ משא"כ גבי נדר דאיכא מ"ד שאין צריך התרה כלל. מי שחלם לו שנדר שלא לאכול מצה מבושלת בפסח הזה על דעת רבים. א', אין אסור אלא בפסח הראשון שלפנינו ואין לומר ד"הזה" הוא דבר בטל ופשיטא דאסור. ב' אפילו בכלי שני ואפי' שרויה בצונן י"ל דאסור. ג', ואפילו על דעת רבים יש התרה. ואין כאן משום מצוה הוא ופרישות כנ"ל סק"(ה), דזה אינו אלא במצוה גמורה כגון פריעת ב"ח אבל בנדרים שהם כעין חסידות לא, דגם הגאונים [הוא השיטה שהי"א אומר לחשוש עבורו] שחשו לנדר בחלום, לא מיירי אלא בנדר מצוה ומטעם דאין מראין לו לאדם אלא מהרהורי יומא וחששו שמא קיבל בלב בהקיץ דבר זה ואנו מחמירין להתיר הסכמה בלב לדבר מצוה (פ"ת).

(ח) ויש לחוש לדבריהם - והכי נהוג וה"ה באשה שנדרה בחלום שצריכה י' כמו האיש ואין הבעל יכול להפר לה ביום שמעו דדין נדר זה כמו נדוי, וכן נוהגין (ש"ך)[30].

(ג) [58]הנודר וחוזר בו תוך כדי דיבור(ט)[31], או שמיחו בו אחרים תוך כדי דבור וקבל דבריהם ([59]תוך כדי דיבור לנדרו), לא הוי נדר. והוא שאומר כך בפיו, [60]אבל אם אמר חזרתי בלבי, אינו כלום(י).

(ט) תוך כ"ד - היינו "שלום עליך רבי" (ש"ך), פירוש שמחאת אחרים וקבלתו את דבריהם הכל הוא תוך כדי דיבור לנדרו, דאי יש בהמחאת אחרים יותר מכדי דיבור מחשב הפסקה בין הקבלה ובין הנדר בשלמא אי הוה להמחאת אחרים שייכות להנודר לא מקרי הפסקה אבל באמת אין אחרים מזדקקין לנדרו (ט"ז ש"ך).

(י) חזרתי בלבי אינו כלום. עמ"ש בסי' שאח"ז בש"ך (סק"ב) (רע"א)[32].

סימן ריא – המתנה שנדריו לא יהיו נדרים, ובו ד' סעיפים.

(א) [61]האומר נדר שאני רוצה לידור לא יהא נדר, ונדר, אינו נדר(א). [62]בד"א, שהוציא תחלה בשפתיו לומר שלא יהא נדר. אבל אם חשב כך בלבו, הוי דברים שבלב ואינם מבטלים הנדר שהוציא בשפתיו. [63]וי"א דאפילו אמר כן בלחש, הוי דברים שבלב. הגה: [64]וכן למחרינן כל נדרי בליל יום כפוריס הוי כמילו התנו בהדיא ומכל מקום לא סמכינן על זה להתיר בלא שמלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

(א) אינו נדר - ודאי אינו נדר שונה מסעיף ב' דכאן אין התנאי והנדר באים כאחד שייך למימר עקריה ולאו דוקא שיאמר בפירוש בשעת הנדר שעל תנאו הוא נודר אלא כיון שסומך הנדר לתנאי הוה כאומר בפירוש ואין לומר כיון שאומר כן בפעם אחת למה נודר כלל, יש לומר דאומר התנאי בענין שאין חבירו שומע או דמיירי שרוצה לנדור נדר גמור בפני חבירו להטעותו ומ"ה לא הוי נדרי זרוזין כמש"כ הרמ"א (סי' רלב ס"?) דאין למידין מנדרי זרוזין למקום אחר שאין לך אלא מה שאמרו חכמים אבל אם מתנה ואומר בפי'

---

[28] לא עשיתי וכפול לקמן סי' ריא ס"ג.
[29] עי' ש"ך סק"(ח).
[30] עי' ט"ז סק"(ו).
[31] עי' לעיל הערה 8.
[32] לא עשיתי.

למחר או לאחר זמן אני נודר שלא לאכול בשר והרי אני מבטלו מעתה הרי זה בטלו דהרי התנה בפירוש על זה הנדר, בזה שייך החילוק דאם זכר לתנאי כו' כמ"ש בסעיף ב? (ט"ז), וי"א דהוא הדין אם מתנה בפירוש על נדר זה שאדור למחר או לאחר זמן, כיון שפורט הנדר הוי כמתנה בשעת הנדר, ומש"כ מתנה בשעת הנדר, אינו אלא באומר בסתם נדר שאני עתיד לידור (נקה"כ), אף על פי שזוכר התנאי בשעת הנדר בטל הנדר, שונה מסעיף ב' דבכהאי גוונא הנדר קיים, שכן בסעיף ב' התנאי והנדר אינם באים כאחד ושייך לומר עקריה לתנאיה (ש"ך), (ש"ך סק"ב) בשעת הנדר. דברים שבלב דמוכחי בעינן נ"ל כוונתו דאף באמר תחלה מה שאדור יהא בטל מ"מ כשנודר אח"כ מהני רק דגם בשעה שנודר כוונתו בלבו שיהי' הנדר בטל וא"כ מהראוי שיהיה בכלל דברים שבלב ולזה צריך שיאמר תחלה בפרסום מוכחא לרבים דבלבו כן בשעת הנדר דבכה"ג דגלוי לכל לא מקרי דברים שבלב אך באמת צריך לבאר דלמאי צריכים כלל להכוונה דבלבו הא בלא"ה מעצמו הדיבור בטל במה שאמר מקודם שיהא בטל ואף דאם לא היה כן גם בלבו בשעת הנדר היה נעקר להתנאי היינו דזכור מהתנאי ואעפ"כ נודר א"כ מבטל להתנאי משא"כ אם באמת בלבו שיהא קיים לתנאו וממילא בטל הנדר מעיקרו ואינו ענין כלל לדברים שבלב וצריך רק ההיפוך שלא יעקור להתנאי והראיה לזה דהרי בסעיף ב' אם אינו זכור להתנאי בשעת הנדר בטל הנדר הרי אף דאין בלבו על התנאי מ"מ בטל הנדר מעצמו מחמת התנאי ונ"ל דדוקא אם אינו זכור כלל לתנאו בזה אמרינן דמה דבטלו מקודם הוי ביטול שיחשוב לדבורו שאח"כ כאלו נעשה בטעות ונכשל בלשונו בלי דעת וכאלו אין פיו ולבו שוים דאלו ידע מהתנאי לא היה נודר משא"כ בזוכר להתנאי א"כ ידוע לו בלבו שכך התנה ושאינו ראוי לו לידור ואעפ"כ הוא נודר ממילא הוי דיבור מעליא וראוי הנדר לחול (וכמו החילוק בסי' ר"י בענין גמר בלבו להוציא פת חטים) ומש"ה אף שחושב בלבו שהנדר יהיה בטל לא מהני כיון דיודע בלבו שמבטל ואעפ"כ אמר כן הוי דברים שבלב וראיה ברורה לזה מהא דפריך הש"ס בפשיטות כיון דזכור עקרי' לתנאו דלמא מיירי דבלבו לקיים התנאי ואי דהוי דברים שבלב הא לגבי השומעים בלא"ה לא מוכח דיש ממש באמרי פיו דהא אינם יודעים דזוכר להתנאי ולגבי דידיה הא בלבו לקיים התנאי וגם ממה דפסקי' בזכור לתנאי וא"י על מה התנה דצריך לומר בשפתיו דרוצה בתנאי ואמאי לא מהני במה שבלבו אע"כ כמ"ש דכל שזוכר התנאי וממילא הוי דיבור מעליא רק דבאת עליו מדין מחשבתו בלבו לבטל הנדר אף שאומרים זהו מקרי דברים שבלב ודוק (רע"א)[33].

(ב) אמר כן בלחש כו' - פי' לא אמרינן אמירה בלחש הוי דברים שבלב אלא היכא דאינו משמיע לאזניו אבל במשמיע לאזניו שפיר חשיב אמירתו הוציא בשפתיו לבטל הנדר (ט"ז), וי"א דוקא ביטול בקול רם בעינן (ש"ך), ועיקר כט"ז (פ"ת), (בא"ד) בקול רם בעינן. נראה דדוקא הכא דאנו דנין מכח התנאי דבלבו בשעת הנדר דנדר על דעת התנאי מש"ה בעי' שיהיה גלוי לכל שלא יהיה מקרי דברים שבלב והיינו ע"י שהיה בטול הנדר בקול רם אבל אם חזר אחר הנדר תכ"ד יוכל לבטל בדבור בלחש ואינו משמיע לאזניו דכל שמוציא הדבר מפיו לא מקרי דברים שבלב וכמ"ש להדיא הר"ן בפ"ב דקדושין בסוגיא דדברים שבלב בשם הר"מ ולפ"ז קשה לי במ"ש תוס' גיטין (דל"ה) דחיישינן שיפר לה בלחש מה מהני במדירה ברבים דלמא תחזור תכ"ד בלחש זולת דנימא דהיכא דהב"ד משביעים או מדירים אותו לא מהני חזרת תכ"ד כמו דלא מהני ביטול מקודם כדאיתא בסעיף ד' ופרט זה צ"ע לדינא (רע"א)[34].

(ג) והא דאמרינן כו' - הג"ה זו שייכא בסעיף ב', וה"ה בנזירות דינא הכי דכל נדרי מבטל הנזירות אף על פי שלא אמר נזירות הרי הוא בכלל נדרים (ש"ך).

(ב) [65]מי שהתנה ואמר: כל נדרי שאדור עד זמן פלוני יהיו בטלים, ונדר בתוך הזמן, [66]אם הוא זוכר לתנאו בשעת הנדר, נדרו קיים שהרי מבטל תנאו בשעה שנודר. ואם אינו זוכר לתנאו בשעת הנדר, התנאי קיים והנדר בטל. [67]ויש אומרים שאין התנאי מועיל לבטל הנדר, אלא אם כן יזכרנו [אחר הנדר] תוך כדי דיבור[35] לנדר [68]ויאמר בלבו שהוא סומך על התנאי, ויש לחוש לדבריהם[36].

---

[33] לא עשיתי.
[34] לא עשיתי.
[35] עי' לעיל הערה 8.
[36] והוא הוא ההתרת נדרים שאנו עושים כל שנה ערב ר"ה.

(ד) אא"כ יזכרנו אחר הנדר תוך כדי דיבור לנדר כו' - כצ"ל (ש"ך).

(ג) [69]התנה על קצת דברים שיהא נדרו בטל בהם ואינו יודע על מה התנה, אם על אכילת בשר או שתיית יין. אם אומר בשעת הנדר: על דעת ראשונה אני נודר שאם אזכור על מה שהתניתי שאלך אחר התנאי, ונזכר על מה התנה, התנאי קיים והנדר בטל. ואם לא אמר: על דעת ראשונה אני נודר, התנאי בטל והנדר קיים.

(ה) אם אומר בשעת הנדר כו' - פירוש ובשעת הנדר הוא זוכר התנאי רק שאינו יודע על מה התנה, ומשום הכי צריך שיאמר על דעת ראשונה אני נודר דאל"כ לא היה לו לידור סתם כיון שזכר שיש תנאי אבל אם לא זכר בשעת הנדר כלל מתנאי פשיטא שדינו כמו בסעיף ב' דאחר כך כשיזכור התנאי בטל הנדר (ט"ז).

(ו) והנדר בטל - עי' שו"ת שמש צדקה [הוב"ד לעיל סי' ריא סק"(ה)], ועי' שם סי' י[37] (פ"ת).

(ד) [70]אין דברים הללו אמורים אלא בשבועה או נדר שנשבע ונדר לעצמו, אבל מי שהשביעו חבירו או הדירו, אין ביטול זה מועיל לו כלום.

(ז) אלא בשבועה - ובשבועה בנקיטת חפץ לא אתבריר לן דמועיל כל נדרי (ש"ך).

סימן ריב – דין הנודר בתורה, ובו סעיף אחד.

(א) [71]הנודר בתורה, כגון שאמר: פירות אלו עלי כזו, לא אמר כלום ואין צריך התרה אם הוא תלמיד חכם. אבל אם הוא עם הארץ, צריך התרה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. [72]ואם נדר במה שכתוב בה, אסור שהרי כתוב בה איסור. [73]נטלה בידו ונדר בה, כמי שנדר במה שכתוב בה דמי. [74]וכל הנסמנים בתורה, וכל ענין לריך התרה וענין לקמן סימן רל"ז).

(א) פירות אלו עלי כזו - דדעתו אגוילים שבה (ט"ז ש"ך).

(ב) ע"ה - וכבר נתבאר לעיל (סי' רה ס"?) דבזמן הזה כולם דינם כעם הארץ (ש"ך).

(ג) שהרי כתוב בה איסור כו' - וי"א הטעם מפני שיש בה קרבנות ואזכרות שהן כדבר הנדור שע"י הכתיבה והכנה לקדושה הן קדושות ולפ"ז כ"ש אם אמר בפירוש אני נודר באזכרות שבה דהוי נדר אעפ"י שאין כוונתו על איסור ונדר הכתוב בה וכן אם נדר במקצת יריעות שבתורה אף על פי שאין כתוב באותן יריעות איסור או נדר כיון שיש בהן קרבנות או אזכרות הוי נדר (ש"ך).

(ד) נטלה בידו ונדר בה. ע' בת' מהר"ם מינץ (סי' מ"ו) בארוכה (רע"א)[38].

(ה) אבל הנשבע בתורה כו' - וי"א גם בנשבע י"ל דעתיה אגוילים. והב"י קרא תגר על שראה בבני דורו איזה אנשים הנשבעים בתורה לשוא לשקר ומתנצלי' מהא דתניא הנודר בתורה לא אמר כלום דדעתיה אגוילים. מי שנתחייב שבועה לא יתנו לו שבועה בלשון זה "הריני נשבע בספר תורה" כמו שראיתי למקצת דיינים דאפשר דאתי להורות לו היתר ויאמר דדעתיה אגוילים אא"כ שמניח ידו עליה ואז הוה דינו כאוחזה בידו שזכר כאן (ט"ז), מי שפסקו לו שבועה בס"ת שחסר בה תיבה או אות או יריעה מקרי שפיר שבועה בס"ת וגם אין סמיכת היתר במה שנשבעין בהפטרות כיון שכתובה אשורית ובדיו אפילו מזכיר בפיו הריני נשבע בס"ת זו נמי שפיר אומר כי דברי נביא מקרי ספר ומקרי תורה ומכ"ש כשאוחז ס"ת ממש אלא שחסר יריעה או פסוק דנקרא ס"ת ואפילו אם מסלק עשרת הדברות מתוכה ונשבע ואומר הריני נשבע בעשרת הדברות ג"כ שבועה מקרי. אסור לישבע בשקר אפילו בלא אחיזת ספר כלל ומה שהמנהג ליתן ספר ביד הנשבע הוא רק לאיים עליו ולהזכירו עונש השבועה הכתובה בתורה ולאו דוקא ס"ת אלא ה"ה שאר ספרים שיש בהם שמות וא"כ פשיטא דלא גרע ספר תורה אף שיש בו איזה פסול אכתי חמור קדושתו מכל שאר ספרים (פ"ת).

סימן ריג – שאין הנדרים חלים על דבר שאין בו ממש, ובו ג' סעיפים.

(א) [75]נדרים אין חלין על דבר שאין בו ממש. [76]כיצד, אמר: קונם שאני מדבר עמך, שאני עושה לך, שאני מהלך לך, שאני ישן עמך אינו נדר. וכן אם אמר: דיבורי ועשייתי והליכתי

---

[37] לא עשיתי

[38] לא עשיתי.

Commented [YL15]: א הבאתי את דברי הט"ז ונקה"כ שזה בא לפרש את הטור ולא השו"ע.

Commented [YL16]: וספק דאורייתא לחומרא?

אסורים עליך ושינה אסורה עלי, אינו נדר. ומיהו מדרבנן צריך שאלה (פי' לשאול על נדרו ולמצוא פתח להתירו). [77]**לפיכך ראובן האוסר עליו שמיעת תפלת שמעון, צריך שאלה מדרבנן.** [78]**אבל אם אמר**: קונם פי מדבר עמך, קונם ידי עושות לך, קונם רגלי מהלכות לך, קונם עיני בשינה, הוי נדר גמור מן התורה. וכל שכן **אם אמר: יאסר עליך פי לדבורי וידי לעשייתי ורגלי להילוכי.** הגה: המומר: לכול פי עליך לו נטילת מכן עלי, [79]י"ח להוי נדר הומיל והזכיר הפה והמכן[39].

(א) שאני מדבר כו' - הא דאמרינן לעיל (סי' רו ס"?) מודרני ממך שאיני אוכל לך כו' לא דמי לכאן דכאן אין ממש לא בדיבור ולא בשינה אבל התם מ"מ המאכל עצמו יש בו ממש והוא קונם המאכל עצמו בענין זה שאיני אוכל לך. ולא קשה נמי ממ"ש כאן שאני עושה לך אף על פי דיש כאן מעשה שהוא ממש דבשעה שנודר אין כאן ממשות לפנינו שיחול הנדר משא"כ במאכל שישנו בשעה שנודר ועליו חל הנדר (ט"ז).

(ב) ומיהו מדרבנן כו' - ונ"מ בין נדר דאורייתא לדרבנן לענין שצריך לנהוג איסור כימים שעברו עליהם כדלעיל (סי' רח ס"ב), א"נ כדלעיל (סי' רה סק"ב?) (ש"ך), דוקא באוסר על עצמו אבל לא כשאוסר דבר שאין בו ממש על חבירו וגם הא הדיבור וההליכה עדיין אינו בעולם וא"י לאסור דבר שלב"ל על חבירו רשב"א בחי' ע"ש והכי דייק לישנא דהרמב"ם (פ"ג מהל' נדרים הי"ב) הנודר מן הדברים וכו' הואיל ואסר על עצמו בהם עכ"ל (רע"א)[40], עי' מ"ש לעיל (סי' רו סק"ב?) נפקא מינה נמי להא (פ"ת).

(ג) צריך שאלה - אפי' בדבר שאין בו ממש ופותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו, וע"ל (סי' רח סק"ט?) (ש"ך).

(ד) פי כו' - דהרי פיו וידיו כו' יש בהן ממש וע"ל (סי' רלד סע"א) (ש"ך).

(ה) קונם עיני בשינה - היינו כשפירש יום או יומים, אבל נדר סתם בשינה הוי כנודר שלא יישן לעולם והוי נדר שוא. וכן נדר שלא יישן ג' ימים הוי נדר שוא כדלקמן (סי' רלו ס"ד) (ש"ך).

(ו) וכ"ש אם אמר יאסר עליך פי כו' - ברישא שאמר "קונם פי מדבר" יש ספק אי קאי קונם אפה או על הדבור אלא כיון דסתם נדר להחמיר אזלינן לחומרא וכ"ש כאן שבפירוש קאי איסור אפיו (ט"ז).

(ז) י"א דהוי נדר מדאורייתא - ואף על גב דדבור ונטילה לית בהן ממש, מ"מ כיון שהזכיר החפץ ג"כ חל הנדר (ש"ך).

(ח) (שם בהג"ה) או נטילת אבן. אמר סתם קונם אבן עלי לא אסר עליו רק הנאתו ומותר ליטלו ולזרקו אא"כ אמר בפירוש קונם זריקת אבן זה עלי כ"כ הר"ן (רע"א)[41].

(ב) [80]**האומר: אשנה פרק זה, הוי כאלו נדר לתת צדקה.** ([81]לו לעסות שמר מלות ונלכו קייס).

(ט) או לעשות כו' - כלומר או כשאומר לעשות שאר מצוה דינו גם כן כאומר אשנה פרק זה והוי נדר ועיין לעיל (סי' רנח ס"ג) (ש"ך), (ש"ך סק"ז) והוי נדר. ע' בת' מהר"ם פאדוו"ה (סס"י ע"ב) (רע"א)[42].

(ג) [82]**אמר**: קונם עיני בשינה היום **אם אישן למחר, לא יישן היום שמא ישכח וישן למחר.** [83]**אבל אם אמר**: קונם עיני בשינה למחר **אם אישן היום**, יכול לישן היום **ולא חיישינן שמא למחר ישכח נדרו ויישן.**

(י) (סעיף ג') אמר קונם עיני. י"ל דדוקא באמר קונם עיני אבל באומר קונם שלא אישן כיון דהוא אין בו ממש והוי נדר רק מדרבנן לא חיישינן שישן למחר ויהיה למפרע איסור דרבנן (רע"א)[43].

(יא) (שם) בשינה היום. ואם לא אמר היום לא נאסר בשינה עד אחר שינת מחר אבל אמר קונם ככר זה עלי אם אישן אסור מיד דבזה הוי כמעכשיו דאם תאמר שלא נאסר עד אחר קיום התנאי נמצא שיהיה מתקיים התנאי ולא יחול נדרו כלל דהיינו אם יאכל תחלה הככר

[YL17] Commented: א הבאתי את דברי הש"ך

---

[39] עי' לקמן סי' רלד סק"(קו).
[40] לא עשיתי.
[41] לא עשיתי.
[42] לא עשיתי.
[43] לא עשיתי.

ולא יהיה אחר קיום התנאי מקום לנדרו לזה אמדינן דעתיה דמעכשיו קאמר כ"כ הר"ן פ"ג דשבועות (דף רצ"ח ע"ב) וקשה לי מההיא דלקמן (סס"י ר"כ) וצ"ע (רע"א)[44].

(יב) ולענין אם חכם יכול להתיר היום ע' מהרש"א (רפ"ג דמ"ק) בתוס' ד"ה ומנודה דנקט בפשיטות דא"י להתיר דזהו בכלל דאין חכם מתיר עד שיחול הנדר עי"ש וע' בת' הר"ן (סנ"א) דתולה זה בדין ברירה ולדידן דקיי"ל דא"ב בדאורייתא לא מקרי חל הנדר (רע"א)[45].

(יג) נדר משינת קבע נלע"ד דאסור לישן עראי דשמא ירדם אא"כ דמניח ראשו בין ברכיו ע' ש"ע א"ח (סמ"ד) ועי' בחי' רשב"א סוכה שכתב דיש שלמדו מכאן בנשבע שיעשה כך וכך בחצי הלילה דאסור לישן שינת עראי דשמא ירדם וכתב עלה דליתא דלא גזרו אלא היכא דאם ירדם יהיה האיסור בגוף השינה משא"כ כה"ג דאין האיסור בגוף השינה עי"ש וא"כ בכה"ג דנדר שלא לישן קבע דהאיסור בגוף השינה חיישינן לשמא ירדם (רע"א)[46].

(יד) ישכח תנאו - דבתנאי לא זהיר אינש אבל בסיפא דעיקר הנדר למחר ונדר לא משכח אינש (ט"ז), וע"ל (סי' רכ ס"?, וסי' רלט ס"?) (ש"ך).

סימן ריד – לעבור על מנהג צריך התרה, ובו ב' סעיפים.

(א) [84]דברים המותרים והיודעים בהם שהם מותרים נהגו בהם איסור, הוי כאילו קבלו עליהם בנדר ואסור להתירם להם. [85]הלכך מי שרגיל להתענות תעניות שלפני ראש השנה ושבין ראש השנה ליום כיפורים, ומי שרגיל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח אב או מי"ז בתמוז ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא, צריך ג' שיתירו לו(ב). אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם, ונהג כן אפילו פעם אחת, צריך התרה ויפתח בחרטה שמתחרט שנהג כן לשם נדר. לפיכך הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים, לסייג ופרישות, יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או בפעמים שירצה, ולא לעולם. אבל הנוהגים איסור בדברים המותרים מחמת שסוברים שהם אסורים, לא הוי כאילו קבלום בנדר. [86]ויש מי שאומר שאם טועה ונהג איסור בדבר המותר, נשאל ומתירים לו בשלשה כעין התרת נדרים. ואם יודע שהוא מותר ונהג בו איסור, אין מתירין לו אפילו כעין התרת נדרים, דהוי כאילו קבלו על עצמו כאיסורים שאסרתן תורה שאין להם היתר לעולם ([87]והמנהג כסברא הראשונה).

(א) נהגו בהן איסור - מחמת סייג וגדר ופרישות (ש"ך).

(ב) צריך שיתירו לו כו' - עי' או"ח (סי' תקסח סס"ב) שהרמ"א כתב דתעניות בה"ב או י' ימי תשובה שאירע ברית מילה מצוה לאכול ואין צריך התרה כי לא נהגו להתענות בכה"ג כו' ואם כן הכא אמאי צריך התרה ה"נ נימא לא נהגו להתענות כשאינו בריא ולאו קושיא היא דהתם לא נהגו להתענות כשאירע ברית מילה ונהגו לאכול אם כן כל המתענה אדעתא דהכי מתענה דכשאירע ברית מילה יאכל אבל הכא לא אסיק אדעתי' דכשלא יהא בריא לא יתענה והלכך צריך התרה, וכן הוא באכילת בשר ויין בסעודת מצוה בח' ימים לפני ט' באב (ש"ך), עש"ך ועיין בתשובת מקום שמואל סימן פ' (פ"ת)[47].

(ג) מר"ח אב או מי"ז בתמוז - כמו שנתבאר באו"ח (סי' תקלא ס"ט) (ש"ך).

(ד) לחזור בו - מיירי שרוצה לחזור לגמרי ושלא לשוב למנהגו לעולם, לכך צריך התרה. אבל אם אירע לו איזה מיחוש ורוצה לאכול היום ושוב לעתיד חוזר למנהגו א"צ התרה (פ"ת).

(ה) ויפתח בחרטה כו' - אין שייך לומר להתיר בחרטה אלא מה שנהגו מקצת ההמון ולא כולו אבל מה שנהגו כל ישראל כמו חפיפה ביום לפני טבילה וקבלו עליהם א"א להתיר בכל ענין (ש"ך).

(ו) יאמר - עיין מג"א (סימן קסא סקי"ג) [ז"ל המחבר (קסא ס"ד): שיעור נט"י, כל היד עד קנה של זרוע; וי"א עד מקום חיבור האצבעות לכף היד, וראוי לנהוג כדעת הראשון, ע"כ.

---

[44] לא עשיתי.
[45] לא עשיתי.
[46] לא עשיתי.
[47] לא עשיתי

וז"ל המג"א: כדעת הראשון. ויתנה בתחלה שלא יהא חובה עליו שמא פעם א' לא יהא לו מים כ"כ, ואם היד מלוכלך לכ"ע צריך נטילה] (פ"ת).

(ז) מחמת שסוברים שהם אסורים - ועכשיו נתברר שהוא מותר ומנהגן היה בטעות שנסתפקו בדבר ועכשיו שנתברר שמותר לא הוי כאילו קבלום בנדר ונראה דה"ה אם היו סוברים שהוא איסור גדול ואח"כ נתברר שאין בו איסור כ"כ לא הוי נדר כדלקמן (סי' רלב ס"י) (ש"ך).

(ב) [88]קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם. ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנוהגין כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה. [89]וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם, הרי הם כאנשי העיר וחייבים לעשות כתקנתן, ואף בדברים שהיו אסורים בהם בעירם מפני מנהגם ואין מנהג העיר שבאו לדור בה לאסור, הותרו בהם אם אין דעתם לחזור.

(ח) קבלת הרבים כו' - ע"ל (סי' רכח סקפ"ב? וסקצ"ב?) (ש"ך), אם נהגו באיזה דבר כדעת המיקל ועכשיו הסכימו לאסור הרשות בידם ואין בזה משום מוציא לעז על הראשונים דלא שייך זה אלא בדבר של אישות, ויש חולקים[48]. ועי' מ"ש לקמן (סי' רסו סקט"ז?) (פ"ת).

(ט) וחייבים לעשות כתקנתן - היינו דוקא במנהג חשוב שנהגו כן ע"פ ת"ח אבל במנהג גרוע אינו חייב לעשות כתקנתן שלא בפניהן או בפני ת"ח רק בפני ע"ה חייב לנהוג כן כדי שלא יזלזל ואם יש לחוש למחלוקת אסור בכל ענין שאין לשנות מפני המחלוקת, ועי' באו"ח (סי' תסח ס"ד). י"א דמנהג שאינו חשוב דיכולים להתיר בפני ת"ח אם יכול להתיר להם עצמן יש להחמיר וכיון דהדבר ניתן לשיעורים איזהו מנהג הוה חשוב ואיזהו אינו חשוב אזלינן לחומרא ובכל המנהגים בפניהם אין לנהוג היתר ואין חילוק בין ת"ח לעם הארץ, וי"א דמנהג חשוב היינו שהוא ע"פ ת"ח ומנהג גרוע היינו שנהגו בני המדינה מעצמם א"כ לא נתת דבריך לשיעורין בזה ועיין באו"ח (סי' תצו ס"?) נתבאר כל חוץ לתחום אין נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם, וע"ל (סי' פג ס"?) (ש"ך), אין הבן מחוייב להתנהג בהנהגת אביו זולת מה שהתנהג גם הבן מאז שהגדיל שהרגילוהו אבותיו ללכת בדרכיהם ועל אופן זה מירי נמי המחבר שכתב קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם דהיינו שכבר נהגו כן יושבי העיר וזרעם והוי כנדרו גם לזרעם ולהכי חייבים לעשות כתקנתן משא"כ אם הבן לא התחיל להתנהג מעולם כמנהג הטוב של אביו אין הבן מחוייב להתנהג בפרישות ההוא (פ"ת).

(י) הותרו בהם אם אין דעתם לחזור - עי' באו"ח (סי' תסח ס"? וכן תקעד ס"?) ההולך למקום שאין מתענין ממקום שמתענין ודעתו לחזור צריך להתענות כו' אלמא דאם אין דעתו לחזור א"צ להתענות ובאו"ח (סי' תסח ס"ד) ונראה מדבריו דאפי' אין דעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, ואפשר דעת המחבר לחלק בין אין דעתו לחזור ומ"מ אין דעתו להשתקע בעיר שהלך לשם רק במקום אחר ובהך גוונא מיירי בסי' תס"ח, ובין דעתו להשתקע במקום שהלך שם ובהכי מיירי שם סי' תקע"ד, ועיקר דלעולם יש לו לעשות כמנהג המקום שדעתו להשתקע שם בין לקולא בין לחומרא (רק במקום שיש לחוש למחלוקת אל ישנה ממקום שהוא שם אפי' להקל) (ש"ך).

סימן רטו – שהנדרים חלים על דבר מצוה, ובו ו' סעיפים.

(א) [90]נדרים חלים על דבר מצוה. כיצד, אמר: קונם סוכה שאני יושב, לולב אני נוטל, אסור לישב בסוכה וליטול לולב. הגה: [91]ויש מומרים שמלקין מותו על שנדר לבטל המצוה, ומתירין לו נדרו ומקיים המצוה. [92]ויש מומרים למין מלקות בנדר שוא, רק גבי שבועת שוא, וכן עיקר.

(א) חלים על דבר מצוה - הטעם דנדר כיון שהוא אוסר החפץ עליו שאומר קונם ישיבת סוכה עלי אינו כנודר לבטל המצוה שהרי לא קבל על עצמו כלום אלא אסר החפץ עליו ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו אבל שבועה אוסר עצמו מלעשות הדבר ולאו כל כמיניה להפקיע עצמו מחיוב מצוה (ט"ז), דוקא נדרים אבל לא שבועה כדלקמן (סי' רלט ס"ד) וע"ש דין נדוי (ש"ך), נדר שלא לישא אשה הראויה לבנים חל עליו הנדר אבל אם

[48] עי' מ"ב (סי' לב סקק"ס): יש להחזיק בהמנהג הזה כדי שלא להוציא לעז על הראשונים וכ"כ המ"א בשם הל"ח אבל מדברי הלבוש והגר"א משמע שיותר טוב לעשות כמה שכתוב בשו"ע.

נשבע אין שבועתו כלום ואם נשבע סתם שלא לישא שום אשה חלה השבועה בכולל (באר היטב), עיין בזה בתשובת בשמים ראש סימן ריא ובהגהת כסא דהרסנא שם (פ"ת).

(ב) סוכה שאני יושב כו' - אבל אם אמר הנאת סוכה עלי מותר לישב בסוכה דמצות לאו ליהנות נתנו ועי' או"ח (סי' תקפו ס"ה)[49], ועיין בתשובת מנחם עזריה סי' לא[50] (ש"ך).

(ג) שאני יושב - ולא הוי דבר שאין בו ממש כיון דמזכיר שם החפץ הנאסר, ע"ל (סי' ריג ס"?) וע"ל (סי' רלט ס"ד) (ש"ך), (ש"ך סק"ג) ר"ן בשם התוס'. בכה"ג שכתב המחבר סוכה שאני יושב פשיטא דהוי דבר שיש בו ממש דהא אוסר על עצמו הסוכה שיושב בה אלא דהר"ן הוסיף אף באומר ישיבת סוכה עלי מקרי יש בו ממש כיון שמזכיר החפץ וא"כ אדרבה מדלא כתב המחבר גם כה"ג משמע דלא ס"ל כהר"ן וכן משמע בדעת המחבר (סרי"ג) אלא דהרמ"א בהג"ה שם הביא דעת הר"ן בשם י"א (רע"א)[51].

(ד) ומתירין לו את נדרו - ואפילו תענית אין לומר שהוא מצוה ויקיים נדרו (ט"ז), וכן משמע בא"ח (סי' תק"ע ס"?) (ש"ך).

(ה) וי"א דאין כו' - מיהו נראה דהיו מכין אותו מכת מרדות (ש"ך).

(ב) [93]נדר להתענות זמן ידוע ואירע בו שבתות וימים טובים ור"ח, מתירין לו נדרו ופותחין לו בהם שאומרים לו: אילו שמת על לבך שיפגעו בתוך הזמן הזה אלו הימים לא היית נודר, והותר כל הנדר.

(ו) אלו שמת על לבך. והא שאינו מותר בלא התרה כלל כמו לקמן (סרל"ב ס"ר) דהתם שוגג גמור הוא על אביו אבל הכא הו"ל למידע שא"א לשנה בלא שבתות וי"ט הרא"ש בפירוש והר"ן כתב שם דלקמן הוי טעות בעיקר הנדר שלא נתכוין לאביו לעולם אבל הכא באוסר על עצמו שנה יודע שיעברו עליו שבתות וי"ט וחל הנדר אלא דפותחים לו אלו היה יודע דאסור להתענות ע"ש (רע"א)[52].

(ז) והותר כל הנדר - שמותר בכל הימים דנדר שהותר מקצתו הותר כולו וע"ל (סי' רכט ס"?) (ש"ך).

---

[49] ז"ל: שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפו סעיף ה
המודר הנאה משופר, אדם אחר תוקע בו וזה יוצא י"ח; אבל אם אמר: קונם לתקיעתו עלי, אסור לתקוע בו אפי' תקיעה של מצוה.
וז"ל המ"ב: המודר הנאה משופר - כגון שאמר קונם הנאת שופר עלי:
אדם אחר וכו' - ר"ל אף על גב דאין יכול להפקיע עצמו ממצות שופר בשביל נדר זה דמצוה לא מיקרי הנאה וכנ"ל מ"מ ישמע תקיעת שופר מאחר ולא יתקע בעצמו והטעם כתבו הפוסקים משום דיש הרבה בא שיש להם הנאה כשהם תוקעין והנאת הגוף ליכא לשרויי בשביל טעמא דמצות לאו ליהנות נתנו ומ"מ כתבו האחרונים דבשעת הדחק שאין לו אחר מותר לו בעצמו לתקוע רק שאין לו לתקוע כ"א עשרה קולות דהיינו תשר"ת תש"ת תר"ת שהם מעיקר הדין:
קונם לתקיעתו עלי - שלא הזכיר הנאה ור"ל שאמר קונם השופר לתקיעתו עלי וע"כ חייל כיון שפירש לאסור על עצמו השופר לתקוע בו כמו שאוסר ע"ע הצרור לזרוק בו אף שאין לו הנאה אבל אם אמר סתם קונם שופר עלי מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה:
אסור לתקוע וכו' - ואפילו פירש בנדרו תקיעה של מצוה והטעם דנדרים איסור חפצא הוא וחל אפילו על דבר מצוה ואפילו לשמוע תקיעת שופר מאחר ג"כ בכלל איסור זה. ודע דיש פוסקים שר"ל שאין חל הנדר אא"כ אסר השופר עליו כגון שאמר שופר עלי בקונם לתקוע בו אבל באסר עליו התקיעה כגון שאמר תקיעת שופר עלי בקונם אינו חל דהתקיעה אין בו ממש ונדרים אין חלין אדבר שאין בו ממש. אמנם כמה פוסקים סוברין שחל אף בזה כיון שעכ"פ הזכיר בנדרו חפצא סתמא דמילתא כונתו לאסור החפץ עליו. וכ"ז לענין איסור תורה אבל מדרבנן איכא איסורא בכל גווני אפילו בנדר שאין בו ממש כמבואר ביו"ד סימן רי"ג וע"כ אסור לתקוע בו קודם שיתיר הנדר. ומפורש בפוסקים דכ"ז בנדר אבל בשבועה אינו יכול להפקיע א"ע ממצות תקיעת שופר דמושבע ועומד מהר סיני לקיים מצות התורה אם לא שכלל בשבועתו לאסור עצמו בשמיעת כל תקיעה דמשמע אפילו בתקיעה של רשות ובזה חל שבועתו בכולל לאסור גם בשל מצוה וישתדל להתיר שבועתו. ואפילו גבי נדרים אם אסר עצמו לשמוע שופר מפלוני אינו נפקע בזה ממצות תקיעת שופר וצריך לבקש איש אחר לשמוע ממנו שופר ואם לא ימצא אחר אסור לשמוע מאיש זה אפילו אסר עצמו בשבועה שאינו כנשבע לבטל את המצוה שבשעה שיצא שבועה מפיו לא היתה לבטל שהרי אינו מצווה לשמוע מאיש זה דוקא:

[50] לא עשיתי.

[51] לא עשיתי.

[52] לא עשיתי.

(ג) [94]במה דברים אמורים שצריך התרה, כשקבלו בלשון נדר, שאמר: קונם אכילת ימים כך וכך עלי. אבל אם לא הוציאו אלא בלשון קבלת תענית, אינו דוחה לא שבת ויו"ט וראש חודש ולא חנוכה ופורים ואינו צריך התרה, ואפילו לא קיבל עליו להתענות אלא בשבת ויום טוב בלבד (ועיין במ"ח סימן תי"ח[53]).

(ח) בד"א שצריך התרה כו' - ההיא דנדרים חלין על דבר מצוה מיירי בנודר בפירוש להתענות בי"ט וההיא דתענית מיירי שאירע כך בתוך הזמן שנדר להתענות דבזה אמרינן דאותו הנודר להתענות לא נתכוין לבטל גזירות חכמים וכ"ש דין תורה ביום שלא להתענות, דאלו אמר לשון קבלת התענית הרי אוסר נפשו על האכילה ודמיא לשבועה דאין חלה על דבר מצוה אלא דוקא נדר כדאיתא ריש סי' זה ועי' באו"ח (סי' תיח ס"ד) (ט"ז), עי' לקמן סקי"א? (נקה"כ).

(ט) ולא חנוכה ופורים - ע"ל סקי"א? (ש"ך).

(י) ואפי' לא קבל עליו להתענות אלא בשבת וי"ט - פי' לא מיבעיא ברישא דלא נתכוין כלל לשבת וי"ט אלא אפי' קיבל עליו בפירוש להתענות בשבת וי"ט מ"מ אין הנדר חל כיון שלא אמרו בלשון הרי עלי (ט"ז).

(יא) שם - מעשה באדם אחד שנדר לתת מן הריוח שבא מממונו מעשר וכן נהג כמה ימים ומטה ידו ונתחרט נראה דיכול לחזור בו משום דהריוח לא בא לעולם ואין מקדיש דבר שלא בא לעולם. עי' חו"מ (סי' ריב ס"ט) האומר לכשאקחנו אתננו להקדש הוה עליו שם נדר וצריך לקיים נדרו. נדר להתענות חודש. אומרים לו הרי בזה החודש שנדרת יש יום טוב ושבתות. אומר להם לא נתכוונתי להם, צריך התרה כל שאמר בלשון נדר כדלעיל אלא דאם אמר שבפירוש היה עולה על דעתו שלא להתענות אלא בימי החול ודאי נאמן על זה דהא אינו סותר לשון נדרו שנדר להתענות חודש אחד. אשה שנדרה להתענות אחר פסח שני וחמישי ושני עד ר"ה ולאחר הפסח שאלה מתי תתחיל נראה דתתחיל אחר ימי ניסן אם מנהג בכל המקומות שאין אומרים תחנון כל ימי ניסן, והיינו דוקא בלשון קבלת תענית בעלמא אבל בלשון נדר צריך התרה שהרי נדרה בפירוש להתענות אחר הפסח דלא עדיף מנדר להתענות ביום טוב (ט"ז), וי"א שאין צריך התרה אם לא הוציאו אלא בלשון קבלת תענית וכ' הב"ח קשה תרתי חדא מאי אפילו אדרבה כ"ש הוא דאין בקבלה זו ממש שקבל עליו להתענות בשבת וי"ט בלבד ועוד שהוא סותר דברי עצמו שבספרו הארוך (בב"י בא"ח סימן תי"ח) כתב דמדברי ה"ה והראב"ד נראה דכ"ש הוא וכאן כתב ואפילו ולא דק דלפי האמת כל שכן הוא עכ"ל. ואני אומר דשפיר קאמר אפי' ל"מ ברישא דלא נתכוין לשבת וי"ט אלא אפילו בסיפא דנתכוין לשבת וי"ט בהדיא בפגעו בהן דמה"ט בקבלו בלשון נדר חל בשבת וי"ט במתכוין לנדור בהן ובנדר סתם ופגעו בהם אין צריך שאלה להסמ"ק וא"כ הוה אמינא ה"ה בקבלו בל' קבלת תענית וכן בא"ח סימן תי"ח כתב משמע היכא דאמרינן שאם אירע יום טוב בתוך הימים שקבל עליו להתענות אינו דוחה יום טוב כ"ש היכא דקיבל עליו בפירוש להתענות באותו יום כו' וכן נראה מדברי הרב המגיד והראב"ד כו' אם כן הא דפגעו בהן מפורש בהדיא והא דקבל עליו להתענות בפירוש אף ע"ג דלפי האמת כ"ש הוא מכל מקום הוצרך לומר כן ממשמעות כיון שאינו מפורש בהדיא והוה ס"ד למימר דגרע טפי וכמ"ש ודוק וכן מוכרח ליישב לשון אפי' שכתבו הרמב"ם והטו"ו לקמן סימן שי"ז ס"ב וכמ"ש שם בס"ק ו' ע"ש (ש"ך).

(ד) [95]המקבל עליו בלשון נדר לצום בשבת ויו"ט, חל הנדר. וכן הנודר לצום יום ראשון או ב' כל ימיו, ופגע בהם יום טוב או ערב יום כפור, חייב לצום. ואין צריך לומר ר"ח, אבל אם פגע בהם חנוכה ופורים, נדרו בטל. (ועיין במ"ח סימן תק"ע[54] ללמ פסק כן).

(יב) המקבל עליו כו' - עי' מה שכתבנו לעיל סק"? (ט"ז).

(יג) חל הנדר כו' - מיהו יש להתיר כמ"ש לעיל (סק"ד?), ועי' לקמן (סי' רלט סקי"ט?) דאע"ג דחל הנדר ראוי לכופו שישאל על נדרו ולא יעבור על המצוה (ש"ך).

(יד) נדרו בטל - מפני שהם מדבריהם וצריכין חיזוק. ועי' או"ח (סי' תקע ס"?) דלא פסק כן. אלא יחיד שקבל עליו תענית כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט או ר"ח חנוכה ופורים או ערב יוה"כ כו' אם קבלו בל' הרי עלי שהוא לשון נדר צריך התרת חכם כו' ואפשר לתרץ דדוקא הכא בנדר לצום יום א' או ב' כל ימיו איכא מיגדר מילתא ופנים

[53] ס"ג.
[54] ס"א.

Commented [YL18]: בולבל מהו ט"ז ומהו דרישה

Commented [YL19]: עבור על הט"ז עוד פעם

Commented [YL20]: ם ש"ך צריך לעשות בישוב הדעת

בדבר שהרי יצטרך להתענות כל ימיו בחנוכה א"כ מיעקרא מלתא דרבנן אבל באו"ח דמיירי בהדיא שקיבל עליו כך וכך ימים אם כן יתענה חנוכה ופורים פעם אחת או ב' ולא מיעקר מילתא דרבנן בכך (ש"ך).

Commented [YL21]: עבור עוד פעם

(ה) [96]הא דנדרים חלים על דבר מצוה, דוקא במצות עשה בין שיש בה עשה גרידא בין שיש עשה בקיומה ולא תעשה בביטולה, ואין הפרש בזה בין איסור הבא מאליו לאיסור הבא ע"י עצמו. אבל על מצות לא תעשה דעלמא, אינו חל בין בביטולו בין בקיומו. כיצד, הרי שאמר: אכילת נבלה עלי, אין הנדר חל עליו. והוא הדין לאיסור הבא ע"י עצמו, כגון שאמר: שבועה שלא אוכל ככר זה, וחזר ואמר: ככר זה עלי, אינו חייב אלא אחת דהיינו משום בל יחל דשבועה. וכן אם אמר: שבועה שלא אשתה וחזר ואמר הריני נזיר, ושתה, אינו חייב אלא אחת דהיינו בל יחל דשבועה. אבל דנזירות לא, אא"כ נשאל על השבועה שאז חל הנזירות עליו. [97]והנדר חל על מי שנשבע שיישן או שישתה, ואף על פי שיש בביטולו לא תעשה.

(טו) ואמר הריני נזיר - קשה לי הא הוי כולל מגו דנאסר בחרצנים וזגים וצ"ע אח"ז רב מצאתי בעזה"י בת' זכרון יוסף (סס"י כ"ו) שעמד בזה (רע"א)[55], לא נקט בש"ע אלא לדוגמא בעלמא ומיירי שהיה כועס או מתאבל או שיכור ואמר הריני נזיר מכוס זה בתר דנשבע שלא לשתותו דבכה"ג אין אסור רק בשתיית כוס זה (פ"ת).

Commented [YL22]: י' ש"ך שדחה דברי הב"ח, וצ"ע אם יש הלכה שיצא מזה.

(טז) אא"כ נשאל על השבועה כו' - כלומר כשנשאל על השבועה אחר שאמר "הריני נזיר" שאז חל הנזירות למפרע וע"ל (סי' רכ"ט וס"ס רל"ט) (ש"ך).

(יז) חל על מי שנשבע שיישן כו' - אם נשבע שבועה שאישן ואחר כך נודר קונם שינה עלי דחל הנדר כמו באומר לאשתו הנאת תשמישך עלי דחל הנדר כדלקמן (&) אף על גב דבאומר תשמישי עליך לא חל דהוא משועבד לה מ"מ יכול לאסור הנאתו ממנה אף על פי שהוא משועבד לה הכי נמי כאן אף שהוא חייב לישן או לשתות יכול לאסור הנאת השינה עליו בלשון נדר ולא דמי למ"ש תחילה אם נשבע שלא לאכול ככר זה ואח"כ אומר קונם ככר זה עלי דלא הוה נדר דשם הוי הנדר ג"כ כמו השבועה משא"כ כאן הוי הנדר להיפך מהשבועה חל כמו בקונם הנאת תשמישך עלי (ט"ז).

Commented [YL23]: בדוק אם באמת נתחדש משהו

(ו) [98][ו]י"א שאם נדר מדברים האסורים, כגון נבלות וטריפות, חל הנדר ואם אוכל מהם עובר בלא יחל. [99]אבל אם התפיס בהם דבר אחר, אינו נתפס, שאין דעתו אלא בעיקר האיסור דהוי ליה מתפיס בדבר האסור. [100]אבל דבר שאסור מדרבנן, ואסרו עליו בלשון נדר והתפיס בו דבר אחר, נתפס בנדר ואסור. הגה: [101]הגולד לו הנשבע שלא לאכול מלה בליל פסח, אין מלה עשירה בכלל. אבל אם נדר שלא לאכול מלה כל השנה, אפשר למלה עשירה בכלל.

(יח) י"א שאם נדר כו' - יש לגרוס וי"א כו' בוי"ו וחולק על מ"ש לעיל דאין הנדר חל על לא תעשה ועל זה אמר וי"א דחל עליו וכל זה מסעיף ה' (ט"ז), וכן אם אמר שבועה שלא אוכל ככר זה וחזר ואמר קונם ככר זה עלי חייב שתים וכן אם נשבע שיאכל ככר זה ואח"כ אסרו עליו בקונם אסור לאכלו לפי שהנדרים חלים ע"ד מצוה ושבועות (ש"ך), ודעת הר"ן לחלק דעל דבר האסור בעצמותו כגון נבילה וכדומה אין נדר חל דאין איסור חל על איסור דמעיקרא היה האיסור על החפץ אבל בנשבע שלא יאכל ואח"כ אמר קונם האכילה עלי חייל דמעיקרא לא היה האיסור על החפץ אלא על גופו דלא יאכלנו וכן באומר אכילה דיוה"כ עלי קונם עי"ש והכי משמע דעת הרשב"א בת' (סי' תרט"ו) אבל הב"י הביא בשם תשו' רשב"א דבכל ענין לא חייל כדעת א' דכאן (רע"א)[56].

(יט) אבל אם כו' - זהו אף לסברא האחרונה (&) (ש"ך).

(כ) דהוה ליה מתפיס בדבר האסור - מיהו בעם הארץ י"א דבעינן שאלה אף במתפיס בדבר האסור כדלעיל (סי' רה ס"ק) (ש"ך).

(כא) אין מצה עשירה בכלל - כלומר ומותר לאכלה בלא התרה אבל מ"מ בנשבע שלא לאכול מצה בליל פסח לוקה ואוכל מצה בליל פסח כמו שנתבאר בא"ח (סי' תפה ס"ק) ולקמן (סי' רלו ס"ה) (ש"ך).

---

[55] לא עשיתי.
[56] לא עשיתי.

סימן רמז – חלוק בין האומר פירות אלו או לא אמר אלו, ודין הנודר מהמבושל, (וכיצד הולכין בנדרים אחר לשון תורה), ובו י"ב סעיפים.

(א) [102]קונם פירות האלו עלי, אסור בחילופיהם ובגידוליהם [103]ואצ"ל במשקין היוצאין מהם, [104]וכן אסור בגידולי גידוליהן, [105]אבל חילופי חילופיהן מותרים, ואם הוא דבר שזרעו כלה גידולי גידוליו מותרים. [106]וכן הדין אם לא אמר: האלו, אלא היו לפניו ואמר: קונם הם עלי. הגה: [107]וכן מס ממר פירות פלוני מו מקוס פלוני הס קונס עלי, הוה כמילו ממר: פירות מלו.

(א) פירות האלו וכו' - צ"ל שמדובר שרואה אותם מדאמר האלו אלא שמ"מ אינם מוכנים לפניו כמו בסיפא משום הכי נקט בסיפא "לפניו" (ט"ז).

(ב) אסור בחילופיהם - היינו שהחליפן בדבר אחר אסור אותו הדבר אחר ודוקא להמחליף אסורים אבל לאחר מותרים וכן אם החליפם אחר מותרים להנודר, וי"א דאוסר בכל ענין דמשוי ליה כהקדש, ומיהו היכא דלא אמר "אלו" אפילו לי"א מותר בהחליפן אחר (ש"ך).

(ג) וכן אסור בגדולי גידוליהן - כמו דבסיפא בסעיף ב' באומר "שאיני אוכל או טועם מהם" אוסר אפילו בגידולי גידוליהן הכי נמי כאן, משום דהוה גוף האיסור כיון שאין זרעו כלה וא"כ גם באומר פירות האלו עלי מ"מ הרי נהנה מגוף האיסור ודוקא כאן שהוא פורט ואומר פירות אלו שווינהו כהקדש בחילופין וגידולין וכן באומר פירות מקום פלוני עלי אבל באומר קונם זיתים וענבים עלי כמ"ש סוף סי' זה שלא נתכוין אלא מאכילת אותו מין ולא שוינהו כהקדש ומ"ה לא נאסר בחילופיהן וגידוליהן א"כ זה שכתוב בסוף "גידולין" הוא שלא בדקדוק דהא על כל פנים אסור בגידוליהן דהא פירות אותו מין הם והוא אסר כל המין עליו אלא בחילופין לבד יש חילוק, ולא בעינן שיאמר "האלו" אלא אמר קונם לחוד אלא משום חילופין לחוד דאין אוסרין אלא באומר אלו (ט"ז), האומר לאשתו קונם מעשי ידיך עלי קונם הן לפי קונם הן על פי אסור בחילופיהן ובגידוליהן אבל בדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסור אבל בדבר שזרעו כלה הגידולין אסורין וגדולי גידולים מותרים, וע"כ באמר קונם פירות אלו מיירי מדכתבו בסיפא הגידולין אסורין הלכך אין להקל (ש"ך), (ש"ך סק"ג) וכב"י בשם הרמב"ם פ"ה. זה קאי על גדולי גדולין באין זרעו כלה (רע"א)[57].

(ד) חילופי חילופיהן - י"א שאסור אפילו בחילופי חילופיהן וצ"ע למה השו"ע לא הביא דעה זו (ט"ז), וי"א שאין שום דעה שאסור בחילופי חילופיהן (נקה"כ).

(ה) גידולי גידוליו מותרים. כך הוציא הר"ן מסוגיא דהשותפין ובעניותי לא זכיתי להבין ראיית הר"ן דהא התם באוסר על חברו דא"א לבא עלה מדין דשוינהו הקדש דאין אאדשלב"ל על חברו אלא דהאיבעיא אם החליפים והגדולים אסור להמחליף היינו דהספק ככל א"ה אם אסרו חז"ל החליפים למחליף וא"כ מש"ה לא נאסרו גדולי גדולים דכולי האי לא החמירו חז"ל עליו אבל באמר קונם פירות אלו עלי דאפי' החליפם אחר אסור דמדינא אסורים דשוינהו עליו כהקדש כמ"ש הר"ן שם י"ל דגם גדולי גדולים אסורים כמו בהקדש וצע"ג ועי' במ"ש בתשו' (סי' ריט) (רע"א)[58].

(ו) פירות פלוני - כלומר של איש פלוני אבל אם אמר פירות של מין פלוני כלומר קונם תאנים או ענבים עלי כיון שלא פרט ואסר עליו כל המין לא עשאם עליו כהקדש שלא נתכוין אלא מאכילת אותו המין ומ"ה לא מיתסר בחילופיהן ובגידוליהן (ש"ך).

(ב) [108]אמר: קונם מה שאני אוכל או טועם מהם, אם הוא דבר שזרעו כלה(ז) [109]כגון חטים וכיוצא בהם, מותר בחילופיהם(ח) ובגידוליהם. ואם הוא דבר שאין זרעו כלה כשזורעים אותו, [110]כגון שום ובצלים, אפילו גידולי גידולין(ט) אסורים [111]וכן משקים היוצאים מהם אסורים. [112]וכן אם אמר: קונם פירות האלו על פלוני, אסור(יא) בחילופיהם ובגידוליהם.

(ז) שזרעו כלה - זה רק נוגע לגידוליהן אבל בחילופיהן אין חילוק דאפי' באין זרעו כלה מותר בהם (ט"ז), וה"ה פירות האילן (ש"ך).

(ח) מותר בחילופיהן - דכי אכיל חילופיהן וגידוליהן לא טעים הנהו פירות דאסר עליה והוא אמר שאני טועם (ט"ז), חילופיהן אפילו באין זרעו כלה מותר וי"א דאסרו גם החילופין (ש"ך).

Commented [YL24]: בדוק

Commented [YL25]: בדוק

---

[57] לא עשיתי.
[58] לא עשיתי.

(ט) אפי' גידולי גידולין - וא"ל יבטל האיסור בגידולין שרבו עליו שהרי הוא דבר שיש לו מתירין שהרי יש לנדר התרה בפתח או חרטה וכל שיש לו מתירין לא בטיל ברוב (ט"ז).

(י) היוצאים מהם אסורים - היינו אסורים מספק (רע"א).

(יא) על פלוני אסור - בכל אופן שנתבאר כמו שאסר על עצמו (ש"ך), (ש"ך סק"ז) שאסר על עצמו. ומ"מ יש חילוק דבאסר ע"ע בלשון אלו אף החליפם על אחר אסור דיכול לאסור דשלב"ל על עצמו אבל באוסר על אחר אף בלשון אלו א"א לאסור החליפין מדינא דא"י לאסור דשלב"ל על חבירו והאיבעיא רק בהחליפן הוא [אם אסור] והיינו דהספק בכל חלופי אסורי הנאה אם אסרו על המחליף וה"נ האיבעיא באוסר על עצמו בלא לשון אלו אם החליפן הוא [אסור] כך מבואר בר"ן (רע"א)[59].

(ג) [113]אמר לאשתו: קונם מעשה ידיך עלי, אסור בחילופיהם ובגידוליהן. אמר: קונם שאני אוכל או שאני טועם ממעשה ידיך, מותר בחילופיהן ובגידוליהן בדבר שזרעו כלה. אבל בדבר שאין זרעו כלה, אפילו גידולי גידולין אסורין.

(יב) אמר לאשתו קונם מעשה ידיך כו' - רואים שהמייחד פירותיו של פלוני כמו מעשה ידי אשתו, דינו כאומר "האלו", ונאסר בחילופים וגידולים (ט"ז), אע"ג ד"מעשה ידיך" הוא דבר שאין בו ממש, וכאן צ"ל שמדובר שאמר "קונם ידיך למעשיהן" (ע"ל סי' רלד סקפ"ה?) א"נ מעשה ידי אשתו לאחר שתעשה דבר שיש בו ממש הוא. מיהו לא נאסר אלא כנגד מעשה ידיה, שאם אשתו טחנה ואפאה ומכרה לחם להיות מעות, כנגד טחינה ואפייה שלה נאסרו, אבל החטים הם שלו (ש"ך).

(יג) דשאני אוכל - אפילו באומר פירות האלו שאני טועם הוה ליה כאילו לא אמר "האלו" ואזלינן בתר לשון "שאני טועם", ואין איסור בחילוף וגידול (ט"ז).

(ד) [114]אמר לחבירו: קונם לביתך שאני נכנס, שדך שאני לוקח, מת או שמכרן [115]או נתנן לאחר, מותר. אבל כל שהוא ברשותו, אסור [116]אפילו מכרו ואחר כך קנאו או [117]שנפל ובנאו, ואפילו לא בנאו במקומו הראשון. הגה: [118]ואמר לו: קונס בית אביך שאיני נכנס בו, אף על פי שמת האב, לפי שכל יומי חלציו קרויין בית אב.

(יד) קונם לביתך. המודר הנאה מבית, מותר ליכנס באין בו ד"א על ד"א, ירושלמי והובא בתוס' סוכה ג' א' ד"ה בית (רע"א)[60].

(טו) או שמכרן - דוקא לאחר אבל מכרו לנודר עצמו אסור שהרי הוא נהנה מביתו שמכחו בא לו, וע"ל (סי' רכו סקי"ג?) (ש"ך).

(טז) מותר - שהרי עתה אינו ביתו (ש"ך).

(יז) במקומו הראשון - אלא שינהו במקום אחר ומשמע אבל קנה לגמרי בית אחר מותר שלא היתה כוונתו אלא על בית שהיה לו בשעת נדר הן שיהיה כן או ישתנה אבל לא על בית אחר לגמרי (ש"ך), [כהגה עלה ש"ך] במ"ל (פ"ח מה' גירושין) כתב דמדברי ת' הריב"ש (סשנ"ו) ומת' הראנ"ח (ח"ב סע"ב) יראה דאפילו כה"ג אסור (רע"א)[61].

(יח) דכל יוצאי חלציו כו' - כלומר "בית אביך" שאמר היינו יוצאי חלציו. ולפ"ז אם מכרו מותר אלא דמ"מ אסור לילך ליוצאי חלציו, אבל לשון "קונם בית אביך שאני נכנס בו" י"ל שאמר על ביתו ממש שכן על יוצאי חלציו לא שייך לומר שאני נכנס בו אלא "שאני הולך" (ש"ך).

(ה) [119]אמר: קונם לבית זה שאני נכנס בו, אסור בו לעולם בין שמת מכרו או נתנו לאחרים. ואם נפל ובנאו, אפילו במקומו ובמדרתו הראשונה, מותר.

(יט) אסור בו לעולם - בן המדיר עצמו מנכסים אלו דאביו כשאמר "לביתך זה" אסור בו אפילו אחר מות הנודר מדקאמר "זה", אי משום דראוי ליורשו בחייו נמי צריך לו לכמה ענינים ליהנות משל אביו (ש"ך).

Commented [YL26]: ?

(ו) [120]אמר: קונם לביתך זה שאני נכנס, אסור בו לעולם, בין שמת או מכרו או נתנו לאחר בין שנפל ובנאו. [121]ויש מי שמתיר במת או מכרו או נתנו, ואוסר בנפל ובנאו. [122]ויש מי שאוסר בזו ומתיר בזו.

---

[59] לא עשיתי.
[60] לא עשיתי
[61] לא עשיתי.

(כ) אסור בו לעולם - דיש לנו ספק אם ניזול בתר לישנא ד"לביתך" ויהיה מותר במכירה ואסור בנפל או ניזול בתר "זה" ויהיה איפכא ואזלינן לחומרא ואסרינן בשניהם (ט"ז וש"ך), ואם אסר עליו איזה ענין ותלה הדבר בתנאי אם אכנס לביתך זה יש לצדד דבמכרו או נתנו מותר ע' ת' מהר"ם אלשיך (סי"ג) (רע"א)[62].

(כא) ויש שמתיר במת כו' - ס"ל דלביתך עיקר דבתר לישנא קמא אזלינן (ט"ז וש"ך).

(כב) ויש שאוסר בזו - ס"ל לישנא בתרא דהוא זה עיקר (ט"ז וש"ך).

(ז) [123]אמר ראובן לשמעון: קונם בית זה שאתה נכנס, ומת או שמכרו לאחר, אסור, שהאוסר דבר שהוא שלו על חבירו, אף על פי שיצא מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד. אבל אם אמר לו: קונם לביתי שאתה נכנס, אם מת או מכרו או נתנו לאחר, מותר. [124]האומר לבנו: הרי אתה אסור בהנייתי, או שנשבע שלא יהנה בו, אם מת, יירשנו, שזה כאומר: נכסי עליך אסורין. אבל אם אסר עליו הנייתו ופירש: בין בחייו בין במותו, אם מת לא יירשנו, שזה כאומר: נכסי אלו עליך אסורים. (וע"ל סימן רכ"ג[63]). הגה: [125]קהל שנדרו כל מה שיגבו יהיה לצורך בנין בית הכנסת ובנין בית המדרש, יתנו מחצה לזה ומחצה לזה אף על פי שלא גבו להספיק מ' מהם. [126]מי שהשביע את בנו או תביבו שלא יוכה מעותיו למחיים אם לא בדעות למוכן ומעונן(כח), ומת למד מהם, מותר להלוות בדעות המחמ, לכל מקום שנאמר פלוני ופלוני משמע אפילו למד מהם, עד שיפרוט לך שניהם ביחד. [127]מי שנשבע למשה המשולחת לו שלא יעלה עליה, וקודם שכנסה נפלה לו יבמה, מותר ליבמה, לשון עליה היינו במשמע שלא אם נשאה תחלה. ולא יכנוס המשולחת למ"כ יתירו לו שבועתו.

(כג) קונם בית זה כו' - אף על פי שלא אמר "בחיי ובמותי" אסור, ואם נפל וחזר ובנאו מותר כדלעיל סעיף ה' (ש"ך).

(כד) שהאוסר דבר שהוא שלו כו' - ודוקא כשמתחיל האיסור בעודנו ברשותו אבל אם אמר קונם לכשיצא מרשותי אינו יכול לאסרו (ש"ך).

(כה) אף על פי שיצא מרשותו כו' - וכל זה דווקא שפירש בחיי ובמותי קונם לביתי שאתה נכנס מת או מכרו לאחר מותר הטעם שצ"ל "בחיי ובמותי" אף על גב דאמר "קונם בית זה שאתה נכנס בו", הוא משום דאין אדם משים אל לבו לאסור ביתו אחר מותו דלא קפיד אינש מסתמא אלא שלא יראה שונאו בביתו אבל לעיל שאמר "קונם לבית זה שאני נכנס", דאסור אפילו מת כו', א"צ בחיי ובמותי דפשיטא דהאוסר עצמו כוונתו כל ימי חייו כיון דאמר בית זה ודאי יש לו איזה שנאה להבית עצמו משא"כ כאן דאוסר את שלו על חבירו אף על גב דאמר זה כוונתו שלא יראה את שונאו נהנה מנכסיו ואחר מותו דרך עולם למחול לכל שונאיו ע"כ צ"ל "בחיי ובמותי", אבל אחר מכירה ודאי אסור אפילו בלא פירש "לאחר מכירתי", דחד טעמא הוא שלא יראה שונאו נהנה מביתי זה (ט"ז).

(כו) מותר - ונראה דאם נפל ובנאו אסור כיון שאמר ביתי ועדיין ביתו הוא כדלעיל סעיף ד' (ש"ך).

(כז) קהל כו' - ע"ל (סי' רכח סמ"ט) (ש"ך).

(כח) אם לא ברשות ראובן ושמעון ומת אחד מהם כו' - ה"ה שניהם חיים יכול לעשות ברשות אחד מהן וכן משמע להדיא לקמן (סי' רכח ס"מ) (ט"ז וש"ך), וי"א דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם וצריך רשות של שניהם (ש"ך), היכא שהוא להקל כגון שנשבע שלא יעשה זאת וזאת או שלא יאכל זאת וזאת אין לסמוך על הי"א בש"ך להקל ואסור אפילו באחד מהם (פ"ת)[64].

(כט) אלא אם כן יתירו לו שבועתו - הטעם דאפשר דהכי קאמר שלא תהא שום אשה נשואה לו אחר נישואיה ולפי מש"כ 0סי' רח ס"ה) דאם אמר לשון שמשמעו שלא יעשה נשואין כו' הכי נמי הוה כן דבלשונו תליא מילתא כפי החילוק דלעיל (ט"ז).

(ל) @@@@@@@@@@@ולא יכנוס המשודכת כו'. וב"י בסי' רכ"ח ריש דף רע"ד כתב ומה שכתב ויזהר שלא ישא המשודכת צ"ע ומביאו הד"מ ואפשר דטעמא הוא דשמא היתה הכונה שלא תהא שום אשה נשואה לו עתה מיהו בבדק הבית הגיה במקום ולא ישא המשודכת ולא ישא אחרת עליה משמע שכן מצא בתשובת הרשב"א וכ"מ מלשון תשובת

[62] לא עשיתי.
[63] ס"ב-ד.
[64] עי' לקמן הערה 146.

Commented [YL27]: חקתי - כיון שאמר תחילה "לביתי" לא מהני אח"כ "בחיי ובמותי" אף על גב דלעיל בסמוך כי אמר "הנודר לביתך זה" אזלינן לחומרא דהוה ג"כ לישני דסתרי אהדדי, שאני התם דהנודר אומר כן, דאפשר שלא יכנס לאותו בית לעולם. אבל הכא דמדיר אומר לשמעון לביתי שאתה נכנס מה איכפת ליה לאחר שיצא מרשותו, ולפיכך מותר ליכנס אחר מות המדיר אף על פי שאומר בחיי כו'

Commented [YL28]: בדוק שזה נוגע לשו"ע ולא רק לטור, וכנראה לקשרו לש"ך בריש הסעיף.

Commented [YL29]: לש

הרשב"א שם ולפי זה מותר ליכנס המשודכת אלא שלא ישא אשה אחרת עליה וכ"מ בתשובת הרשב"א סי' תתי"ב עיין שם וא"כ דברי הרב צ"ע (ש"ך), [כהגה על הש"ך] צ"ע ע' בת' מהרי"ט (ח"א סקי"ח) ובת' מהרשד"ם (חיו"ד סצ"א) (רע"א)[65].

(ח) [128]אמר לחבירו: ככרי זו אסורה עליך, אפי' נתנה לו במתנה [129]או מכרה לו, אסורה לו. [130]מת ונפלו לו בירושה, או שנתנה לאחר והוא נתנה לו, מותרת לו. שלא אמר אלא ככרי, ועתה אינה שלו.

(לא) ככרי זה אסורה כו' - עיקר הגירסא ללא "זה", דעיקר הטעם כאן דמותר במת ונפלו לו בירושה הוא מטעם שלא אמר "זה" דאלו אמר "ככרי זה" הוה דינו כמו ל"בית זה" דבסעיף ז' (ט"ז).

(לב) כד מותרת לו כו' - עי' לעיל סעיף ו' מח' אם תופסים לשון ראשון או אחרון, וי"א שכאן שונה כיון שהמדיר אומר כן לאחר וי"א אם אמר ככרי זה או ביתי זה דינו כמו גבי האומר ביתך זה בסעיף ו' שתופסין בו חומרות ב' הלשונות, וצ"ע (ש"ך).

(ט) [131]אמר: קונם בשר ויין עלי, מותר בתבשיל שיש בו בשר ויין, אף על פי שנותנין בו טעם. [132]ואם אמר: קונם בשר ויין שאני טועם או שאני אוכל, או שאמר קונם בשר או יין זה עלי, אסור בתבשיל שיש בו טעם (בשר או) יין.

(לג) מותר כו' - נראה דהיינו מסתמא אבל אם היה הטעם יין או בשר קשה לו וכה"ג אזלינן בתר כוונתו כדלקמן (סי' ריח &) ואסור בטעמן (ש"ך).

(לד) אסור בתבשיל שיש בו טעם יין - ע"ל (סי' צח סק"ה) דיש לסמוך אטעימת ישראל דהתירה אף בזמן הזה והלכך אם יש אחר שרשאי לטעום יכול לסמוך עליו ואם אין כאן אחר משערין בס' מיהו כל זה שלא במינו אבל במינו אפילו באלף לא בטיל כדבסעיף שאח"ז וע"ל (סי' קב ס"?) (ש"ך), י"א דאסור גם כן בתבשיל שנתבשל בקדרה של בשר בן יומו אם נתבשל אחר הנדר, אמנם אם נתבשל קודם הנדר מותר כדלקמן (סי' ריז סי"ב) אפילו אם אמר קונם טעם בשר עלי דאז גם הטעם שיצא מבשר קודם שנדר בכלל זה מ"מ שרי לאכול התבשיל שנתבשל בקדרה של בשר קודם שנדר משום דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא, ובגזירת צבור שהבשר הזה יהיה טרפה אין חשש לאסור הכלים אף דכל היכא דשוי חתיכה דאיסורא גם הטעם אסור ויש לאסור גם הכלים מ"מ הא באם גזרו שהבשר יהיה טרפה אינו ענין לשויא חתיכה דאיסורא מדין נדר דהא א"א להיתר להעשות טרפה כדלעיל (סי' רה ס"?) ואין ענין אך לדין תקנת הצבור שיש כח בידם לאסור המותר אזלינן בתר לשון בני אדם והא קי"ל דבלשון בני אדם אין הטעם בכלל בשר (פ"ת).

(לה) או יין זה עלי. ביין זה אסור בודאי ובשאני טועם אסור רק מספק וכן בזיתים וענבים לענין משקין היוצא מהם בסוף הסימן (רע"א)[66].

(י) [133]נתערב יין זה שאסרו על עצמו ביין אחר, אפי' טפה בחבית, נאסר הכל, מפני שיש לו להשאיל על נדרו נעשה כדבר שיש לו מתירין שאינו בטל במינו.

(לו) ביין אחר - אבל בחומץ לא איכפת לן ביש לו מתירין כיון שאינו מינו ונתבאר לעיל (סי' קב ס"א) דדבר שיש לו מתירין בטל באינו מינו (ט"ז), עי' דברי לעיל (סי' קב סק"י)[67] (פ"ת).

(יא) [134]האוסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני. דינו כדין האוסר על עצמו יין זה שאסור בתבשיל שנפל בו ויש בו טעם יין. והוא הדין אם אותו יין נעשה חומץ אחר הנדר, שהוא אסור עליו. אבל מה שהיה חומץ בשעת הנדר, מותר, (היין מסך עליו ולא חומץ). @NO @MB

(לז) אבל מה שהיה חומץ - ואין דנין בזה שאין אנו בקיאים עי' במג"א (סי' תקנא סקכ"ז)[68] (רע"א)[69].

---

[65] לא עשיתי.
[66] לא עשיתי.
[67] לא עשיתי
[68] לא עשיתי
[69] לא עשיתי.

(יב) [135]אמר: קונם זיתים וענבים עלי, מותר בשמן ויין היוצא מהם, אפילו הוא חדש. ואם אמר: קונם זיתים וענבים שאני טועם, או שאמר קונם זיתים וענבים אלו עלי, אסור אף במשקים היוצא מהם ובתבשיל שנותנין בהם טעם.

(לח) אפילו הוא חדש - שטעמו שוה דאזלינן בתר שמא (ש"ך).

סימן ריז – דין הנודר מהמבושל, מהמליח, ממעשה קדירה, ודומיהם, וכיצד הולכין בנדרים אחר לשון בני אדם, ובו מ"ח סעיפים.

(א) [136]נדר או נשבע מהמבושל, אם דרך אותו מקום באותו לשון ובאותו זמן שקוראין מבושל אפי' לצלי ולשלוק, הרי זה אסור בכל. ואם אין דרכם לקרות מבושל אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלין, הרי זה מותר בצלי ובשלוק. וכן המעושן והמטוגן והמבושל בחמי טבריא וכיוצא בהם, הולכים בו אחר הלשון של בני העיר.

(א) אפי' לצלי ולשלוק - וכל שקורין לצלי מבושל מסתמא דגם שלוק בכלל ושלוק" פי' בשיל ולא בשיל אבל בשיל יותר מדאי בכלל מבושל הוא בכל מקום (ט"ז וש"ך) שכן בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ואם אין לשון בני אדם כגון שנדר בלשון הקדש ובאותו מקום אין מדברים בלה"ק הלך אחר לשון תורה (ש"ך).

(ב) אחר הלשון - מי נדר מפרה מעוברת אסור ליהנות אף מולד משום עובר ירך אמו אבל לא להיפך, שאם נדר מעובר מותר להשתמש באמו המעוברת. קהל שגזרו בחרם על שוחט א' שתהא שחיטתו אסורה מותר לאכול משחיטתו אם ישראל אחר בדק סכין ונתן לו דלשון בני אדם שתהא שחיטתו אסורה משמע כשחיטת מומר וכה"ג במומר שרי כדלעיל (סי' ב ס"?) (פ"ת).

(ב) [137]הנודר ממעשה קדירה, אינו אסור אלא מדברים שמרתיחים אותם בקדירה כגון ריפות ולביבות וכיוצא בהם. אסר עצמו מכל היורד לקדירה, הרי זה אסור בכל המתבשלים בקדירה. [138]נדר מהיורד לתוך התנור, אינו אסור אלא בפת. ואם אמר: כל מעשה תנור עלי, אסור בכל הנעשה בתנור.

(ג) ריפות - מעשה חטין שנכתשו ולביבות הם מעשה רוחשות (ט"ז).

(ד) היורד לקדרה כו' – אבל היורד לאלפס מותר לו (ש"ך * ב"י).

(ג) [139]נדר או נשבע מן המליח, אם דרכם לקרות מליח לכל המלוחים, הרי זה אסור בכל המלוחין [140]אפילו אינו מליח אלא להתקיים לשעה. [141]ואם אין דרכם לקרות מליח אלא לדג מליח בלבד, אינו אסור אלא בדג מליח. נדר או נשבע מן הכבוש, אם דרכם לקרות כבוש לכל הכבושים, הרי זה אסור בכל. ואם אין דרכם לקרות כבוש אלא לירק כבוש בלבד, אינו אסור אלא בכבוש של ירק. וכן כל כיוצא בזה. היו מקצת בני המקום קורין לו כך ומקצתן אין קורין, אין הולכין אחר הרוב, אלא הרי זה ספק נדרים וכל ספק נדרים להחמיר.

(ה) אין הולכין אחר הרוב כו' - ומיהו אם הוא אומר נתכוונתי כך כמו שקורין הרוב נאמן כדלעיל (סי' רח סק"ג?) (ש"ך).

(ד) [142]אמר: קונם ירק עלי, אינו אסור אלא בנאכלין חיים. ואם אמר ירקי קדירה עלי, אסור [143]אף בנכבשים בה. ואם אמר ירק המתבשל בקדירה אינו אסור אלא במתבשל בה. ומיהו אסור בכל המתבשל בה, אף בדילועין (פירוש מין ירק שעליו גדולים ביותר, ערוך). שכל דבר שהשליח נמלך עליו, הוא בכלל המין ההוא. ואם אמר לשלוחו: קח לי ירק, ואינו מוצא אלא דילועים, הוא נמלך בו לומר: תרצה דילועין. אבל אם נדר מהדלועין, מותר בירק.

(ו) ירק כו' - ע"ל סק"(כג) (ש"ך).

(ז) אלא בנאכלים חיים - כלומר באותן ירקות שנאכלין גם חיים (ש"ך).

(ח) אף בנכבשים בה כו' – י"א דכ"ש במבושל בין נאכל חי או אינו נאכל חי מכל מקום ירק חי מותר לאכול, אמנם העיקר האומר "ירקי קדירה עלי" אסור בחי ובכבוש ולא במבושל אלא א"כ אמר "ירק המתבשל", ואז נראה מותר בכבוש ובחי (ט"ז), ועיקר כי"א בט"ז דלא כט"ז (ש"ך).

(ט) ומיהו אסור כו' - אבל אינו בכלל סתם ירק או ירקי קדרה שמשמע בנאכלין חיים או כבושים ודילועין אינם נאכלין רק מבושלים (ש"ך).
(י) ואם אמר לשלוחו כו' - פי' והא לך ראייה דאם אמר לשלוחו כו' (ט"ז).
(ה) [144]הנודר מהירק, אסור אפילו ביבש, מאחר שאין לו גורן. ומותר בפולין יבשים, מאחר שיש לו גורן, ואינם נקראים ירק אלא הלחים.
(יא) אסור אפי' ביבש - פי' אף על גב דירק נקרא לחין מ"מ בזה אסור אפילו ביבש מאחר שאין עושין גורן לירק אפילו יבש לא נפיק מכלל ירק (ט"ז).
(ו) הנודר מהירק, נסתפק בירושלמי[145] אם הוא אסור בקולקס (פירש הערוך שהוא מין לוף ומונח בתרמיל ארוך ויש בו גרגרין הרבה). @NO MB @
(ז) [146]הנודר מהבשר, [אסור] (מותר) בגידין. מהגידין, מותר בבשר.
(יב) מותר בגידים - טעות סופר הוא וצ"ל "אסור בגידים" (ט"ז, ש"ך), שהם טפלים לבשר (ש"ך).
(ח) [147]מקום שדרכם אם ישלח אדם שליח לקנות לו בשר אומר לו: לא מצאתי אלא דגים, אם נשבע או נדר במקום זה מהבשר, נאסר אף בבשר דגים. וכן כל כיוצא בזה. ובכל מקום, הנודר מהבשר אסור בבשר עופות ובקרבים ובראש וברגלים, בקנה ובלב. ומותר בחגבים. ואם מראים הדברים, בעת שנדר, שלא נתכוון אלא בבשר בהמה בלבד (או לבשר עוף ובהמה בלבד), ה"ז מותר בבשר דגים, ואפי' במקום שהשליח נמלך עליהם.
([148]ומפילו בבשר עופות נמי קרי, להמ לא נתכוון רק לבשר בהמה).
(יג) ואם מראין הדברים כו' - אם נדר בימי הקזה אין דגים בכלל הנדר שבלאו הכי לא אוכל אותם ולא הוצרך לידור נדר (ט"ז).
(יד) ואפי' בבשר עופות כו' - מי שנודר שלא יקנה לשבת אלא חצי חתיכה בשר נראין הדברים שלא נתכוין אלא לבשר בהמה הנמכר בחתיכה אבל בעופות מותר (ש"ך).
(טו) דהא לא נתכוון - אפילו אם לא היו מראין הדברים בעת שנדר אלא שאח"כ אמר כוונתי לבשר בהמה דקרינן ליה בשר סתם מותר בעופות, ואיפכא צ"ע. ועי' לעיל (סי' רי ס"ק) לענין פת חטין ושעורין (פ"ת).
(ט) [149]הנודר מהקיפה, מותר ברוטב. מהרוטב, מותר בקיפה. מהבשר, מותר בשניהם, אם לא שאומר: קונם בשר [זה] עלי שאני טועם או שאני אוכל.
(טז) מהקיפה - פי' פרורין דקין שנקפין בשולי הקדירה (ט"ז).
(יז) מהבשר מותר בשניהם - האידנא אסור בשניהם דאזלינן בתר לשון בני אדם ומ"ה שרינן סתם בדגים, היינו דהאידנא הנודר מבשר סתם מותר בדגים דאין דרך האידנא דמימלך שליח עליה (ט"ז, ש"ך).
(יח) אם לא שאומר קונם בשר עלי כו' - צ"ל בשר זה (ט"ז).
(י) [150]הנודר מהגריסין, אסור במקפה (פי' מרק קפוי ועב) של גריסין. מהמקפה, מותר בגריסין. מהמקפה, אסור בשום. מהשום, מותר במקפה. [151]מהתבלין, אסור בחיין ומותר במבושלין. ואם אמר: קונם תבלין שאני טועם, אסור בחיין ומבושלין. מהכרוב, (אסור) באספרגוס (פי' מין מים שבשלו בהם הכרוב, רמב"ם. ורש"י פי' מין כרוב). מהאספרגוס, מותר בכרוב. [152]מהכרישים, מותר בקפלוטות. מהירק, מותר בירקות שדה(כג) מפני שהוא שם לווי ([153]לכלכון בני מלס מינס קורין ירק סתס, רק לירקות הגדלים בגנות).
(יט) אסור במקפה של גריסין - מקפה הוא תבשיל עב וגבי איסור שום לא נקט מקפה של שום הטעם דאפילו שום בפני עצמו אסור דכיון שאמר כל מקפה אסור עלי ושום הוא שנותנין אותו בכל מקפה, והא דאמרינן דנודר מגריסין אסור אפילו במקפה של גריסין הטעם דקרי ליה מקפה של גריסין, אבל נודר ממקפה סתם אין גריסין בפני עצמן בכלל שהרי אין הגריסין הכרחיים למקפה משא"כ בשום שהם הכרחיים למקפה, ע"כ אפילו בנודר ממקפה הוה שום בפני עצמו אסור שסתם מקפה היא של שום אבל נודר משום לא אסרו אלא בפני עצמו ולא כשנותנין אותו בהמקפה דמידי אחרינא הוא וג"כ אין נקרא שם השום על המקפה לקרותו מקפה של שום כמו שהוא בגריסין (ט"ז), וי"א טעם דאסור במקפה של גריסין, שהוא תבשיל של גריסין (ש"ך).
(כ) אסור בשום - דלשון מקפה כולל כל דבר קפוי ועב ושום נמי קפוי הוא שממחין אותו במעט מים ונאכל בכך (ש"ך).

(כא) תבלין שאני טועם - ה"ה שאני אוכל (ט"ז), דבר הבא ליתן טעם בקדירה כגון שומים ובצלים וכיוצא בהם הכל נכלל בשם תבלין ובהני הוא דשייך לפלוגי בין חיים ומבושלים אבל בפלפלין וכיוצא בהן אין שייך לחלק בהן (ש"ך).

(כב) מהאספרגוס - בזמנם היו קורין גם לאספרגוס כרוב ולא לכרוב אספרגוס ולכן הנודר מכרוב אסור באספרגוס, וצריך לגרוס "אסור" (ט"ז).

(כג) מותר בירקות שדה - ונראה לי דעכשיו אסור בירקות שדה שגם הוא בלשון ירקות בלשון בני אדם (ש"ך).

(יא) [154]הנודר מהחלב, מותר בקום[70] (פירוש מים המובדלים מהחלב כשמעמידים אותו הנקראת סורו). נדר מהקום, מותר בחלב. ([155]וי"מ למס קוריס לקוס על סס חלב, כגון סקורין לותה קומה לחלבה, לסור). [156]מהחלב, מותר בגבינה. מהגבינה, מותר בחלב. ואסור בה בין מלוחה בין תפילה בין לחה בין יבשה.

(כד) מותר בקום - פי' מי חלב הנבדלין ממנו (ט"ז), היינו נסיובי דחלבא וע"ל (סי' פא ס"ה וסי' פז ס"ח) (ש"ך).

(כה) וי"א דאם קורין כו' - אהנודר מחלב קאי, דאם קורים לקום קומא דחלבא אסור בקום אבל בנדר מהקום אף על פי שקורין אותו קומא דחלבא מותר בחלב (ש"ך).

(יב) [157]הנודר מן הדגים, מותר בציר(כז) ומוריים של דגים.

(כו) הנודר מן הדגים – ואסור בדג בין גדול בין קטן, אבל הנודר מן הדגה רק אסור בדגים קטנים, והנודר בדג דגה, אסור בין גדולים בין קטנים (ט"ז).

(כז) מותר בציר כו' - היינו בציר שיצא קודם הנדר אבל לאחר הנדר אסור כמ"ש לעיל (סי' רטז ס"ט), וכן לענין קום החלב בסעיף י"א ולענין דבש תמרים סעיף י"ג (ט"ז וש"ך).

(יג) [158]הנודר מהתמרים, מותר בדבש תמרים. הגה: [159]אף על פי שסס התמריס עליו, ונקלט לכס תמריס, הואיל ונסתנה לוכתן ממה שהיה תחלה, משמ"כ בקומה לחלבה. ועוד למה שנקלט לכס תמריס מינו אלא כדי להבדילו משמר לכס. מדבש תמרים, מותר בתמרים. מסתוניות (פי' ענבים רעים הנשארים בגפן בימות הסתיו ועושין מהם חומץ), מותר בחומץ היוצא מהם.

(כח) מותר בדבש תמרים וכו' – עי' ט"ז וש"ך סק"(כז), ועיין בתשובות משכנות יעקב סי' מ"ט (פ"ת).

(כט) אף על פי ששם התמרים כו' – וי"א שאני קום החלב דהוה עדיין משקה כמו תחלה משא"כ בדבש תמרים שתחלה היה אוכל ועכשיו נעשה משקה (ט"ז).

(ל) ועוד דמה שנקרא דבש תמרים כו' - אבל בקומא דחלבא כי קרו ליה קומא דחלבא מפני שעדיין תורת חלב עליו קרי ליה הכי ולא להפריש בין זה לאחר שאין נקרא קום אלא זה (ש"ך).

(לא) מסתוניות - פירוש סופי ענבים שאינם מתבשלים (ט"ז וש"ך).

(יד) [160]הנודר מדבש, מותר בדבש תמרים. מהחומץ, מותר בחומץ סתוניות.

(לב) מותר בדבש תמרים - שסתם דבש הוא של דבורים (ט"ז וש"ך).

(טו) [161]הנודר מהיין, מותר ביין תפוחים [162]ואסור ביין מבושל ומותר בקונדיטון (פי' משקה שיש בו דבש ויין ופלפלין). ויש מי שאוסר בקונדיטון. (ולין חומץ עיין לעיל סוף סימן לט"ז סעיף י"מ).

(לג) בקונדיטון - פי' יין מבושל במיני בשמים, וי"א מבושם במיני בשמים (ש"ך).

(לד) ויש מי שאוסר בקונדיטון – שונה מלעיל סעיף י' בנודר מירקות דמותר בירקות שדה מטעם שיש להם שם לווי והכא נמי יש לווי דמקרי יין מבושל, שאני התם דמין אחר הוא משא"כ כאן דשניהם יין ומפני שנתבשל לא הפסיד (ט"ז).

(טז) [163]הנודר מהתירוש, לדידן אסור ביין ומותר בכל מיני מתיקה.

(לה) מהתירוש לדידן - שאין אנו קוראים תירוש אלא ליין בלשון תורה (ט"ז), בין אם דיבר בלשון לעז או לשון הקודש (ש"ך).

---

[70] עי' לקמן סק"(כז).

(יז) [164]הנודר מהשמן, אם הוא במקום שמסתפקים בשמן זית, אסור בו ומותר בשמן שומשמין. ואם הוא במקום שמסתפקין בשמן שומשמין, אסור בו ומותר בשמן זית. ואם מסתפקין בשניהם, אסור בשניהם אף על פי שרוב סיפוקן מאחד מהם.

(לו) אף על פי שרוב סיפוקן מאחד כו' – עי' מ"ש לעיל (סי' רח ס"א סק"?) (ט"ז), ולא אזלינן בתר רובא דספק נדרים להחמיר ועי' לעיל ס"ג (ש"ך).

(יח) [165]הנודר מהתבואה או הנודר מעללתא, אינו אסור אלא בחמשת המינים. והוא הדין לנודר מהדגן.

(לז) מעללתא – שהוא לשון הכולל כל דבר מעולה ומשובח (ט"ז), איתא בגמ' דאם אמר תבואת השדה אסור בכל הגדל שבשדה וצ"ע למה השמיטו הפוסקים (פ"ת).

(לח) בחמשת מינים - הם ה' מיני דגן שהוא חטה ושעורה כוסמין שבולת שועל ושיפון (ש"ך).

(לט) וה"ה לנודר מהדגן – וי"א דחטה נחלקת לשני חלקים מותר שכבר נשתנית, אבל למעשה אין להקל כיון שהמחבר לא כתב כן בפירוש (ט"ז).

(יט) [166]הנודר מפת, סתם, אינו אסור אלא בפת חטים ושעורים. ובמקום שנוהגים לעשות פת מכל דבר, ונדר מהפת [167]או מהמזון, אסור בחמשת המינין. ואם אמר: כל הזן עלי, אסור בכל חוץ ממים וממלח.

(מ) מפת סתם כו' - עיין לעיל (סי' רי ס"?) (ש"ך).

(מא) או מהמזון - היינו דברים שמסעדים הלב, וזה דוקא בה' מינים (ט"ז), והאי "או מהמזון" דקאמר, פירושו אפי' במקום שעושין פת דוקא מחטים ושעורים, מכל מקום דוקא חמשה מינים קאמר (ט"ז וש"ך).

(מב) ואם אמר כל הזן כו' - ומיירי שלא אסר אלא לזמן שיוכל לעמוד בו דאל"כ הוי כנודר מכל פירות שבעולם דאינו נדר כלל כדלקמן (סי' רלב ס"ה) (ט"ז וש"ך), עיין בצל"ח בברכות דף ל"ה בד"ה אלא שראיתי מה שכתב בזה[71] (פ"ת).

(כ) [168]הנודר מהחטים, אסור בהם בין חיים בין מבושלים. חטה חטים שאיני טועם, אסור בהם בין קמח בין פת. [169]חטה שאיני טועם, אסור בהם באפויה ומותר לכוס. חטים שאיני טועם, מותר באפויה ואסור לכוס. חטה חטים שאיני טועם, אסור בין באפויה בין לכוס. הגה: [170]הלומר: פת חטים ושעורים וכוסמין עלי, יש לאסור אלא פת חטים ופת שעורים ופת כוסמין, דפת דקאמר קאי על כולם. [171]ויש מחמירין לאסור בשעורים וכוסמין לגמרי, אלא שם כן לומר שלא היתה כוונתו רק לפת, או שירוע לנו בני אדם שבמותו העיר, לזו הולכין אחר לשון בני אדם. @NO MB@

(כא) [172]גרים שאני טועם, אסור לאכול מבושל ומותר לאכול חי. גרסין שאני טועם, אסור לאכלם חיים ומותר לאכלם מבושלים. גרים גרסין שאני טועם, אסור לאכלם חיים ומבושלים. @NO MB@

Commented [O30]: ל בדוק אם זה רש"י ואם כן רואים.

(כב) [173]הנודר מפירות השנה, אסור בכל פירות השנה ומותר בגדיים וטלאים, בחלב ובביצים ובגוזלות. ואם אמר: גידולי שנה עלי, אסור בכולם.

(מג) הנודר מפירות הארץ - הנודר מפרי עץ ומפרי האדמה מותר לאכול הצוקר שאין זה פרי (פ"ת).

(מד) אסור בכל פירות – ואפילו כמהין ופטריות דאסור (ט"ז).

(מה) ומותר בגדיים וטלאים - וכ"ז כשנודר לזמן כנ"ל סק"(מב), ואף על גב דאמרינן בגמ' בהמות נקרא פרי, לענין נדרים שונה דהולכין אחר לשון בני אדם ובלשון בני אדם לא נקראים פרי (ט"ז), וי"א כאן שונה כיון דאמר "פירות השנה" (ש"ך).

(מו) אסור בכולם - מזה שכתוב שכ"ז כשנודר לזמן כנ"ל אסיפא ד"גידולי שנה" משמע דברישא הוי נדר אפי' לעולם, דכיון שמותר בגדיים וטלאים יכול לקיים נדרו ועי' לקמן (סי' רלב סק"ח?) (ש"ך).

---

[71] לא עשיתי

(כג) [174]הנודר מפירות הארץ, אסור בכל פירות הארץ ובפרי העץ, ומותר בכמיהין ופטריות. ואם אמר: גידולי קרקע עלי, אסור בכולם.

(מז) ומותר בכמיהין ופטריות - לפי שאינם בכלל פרי הארץ שיונקים מהאויר אף על פי שגדילין מן הארץ (ט"ז).

(מח) אסור בכולם - מכל מקום מותר בגדיים וטלאים, אף על גב דגם הם גידולי קרקע כנ"ל סק"(מה) מכל מקום בנדרים לא כן הוא, דבלשון בני אדם לא מקרי בהמות בשם גידולי קרקע (ט"ז).

(כד) [175]הנודר מהקיץ, אינו אסור אלא מהתאנים. @NO MB@

(כה) [176]הנודר מהמים הנמשכים ממעין פלוני, אסור בכל הנהרות היונקות ממנו, ואין צריך לומר מהנמשכים ממנו, אף על פי שנשתנה שמו ואין קורין אותו אלא נהר פלוני או מעין פלוני. אם אמר: מנהר פלוני או ממעיין פלוני, אינו אסור אלא בנקראים על שמו. @NO MB@

(כו) [177]הנודר הנאה ממעיין, טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה.

(מט) אבל לא בימות החמה - דאיכא הנאת הגוף (ש"ך).

(כז) [178]הנודר מהכסות, מותר בשק וביריעה ובחמילה (פי' מיני בגדים גסים שאין דרך בני אדם להתכסות בהם).

(נ) ובחמילה – פי' מיני בגדים גסים (ש"ך).

(כח) [179]הנודר מהבית, אסור בעליה. מהעליה, מותר בבית.

(נא) אסור בעליה - אבל חדר ויציע לא הוי בכלל בית, דהמוכר את הבית לא מכר את החדר ולא את היציע אלמא לא הוי בכלל בית, ועיין בחו"מ (סי' ריד ס"?)[72] (ש"ך).

(כט) [180]הנודר מהעיר, אסור ליכנס לעיבורה דהיינו תוך שבעים אמה ושירים.

(נב) לעיבורה - ואף על גב דלענין שאר דברים תוך התחום דין עיר עליו, כמו שנתבאר בא"ח (סי' תצו ס"? וסי' תקעד ס"?) ועי' רמ"א לקמן (סי' רכח סל"ג) כאן שונה בנדרים דהלך אחר לשון בני אדם שאינו אלא תוך שבעים אמה ושירים (ש"ך).

(ל) [181]הנודר מהבית, אינו אסור אלא מהאגף ולפנים, דהיינו מסתימת הדלת ולפנים. אבל מסתימת הדלת ולחוץ, על עובי המפתן, מותר.

(נג)מהאגף ולפנים כו' - עיין באו"ח (סי' נה סי"ג)[73] (ש"ך).

(לא) [182]הנשבע לעמוד בבית אחד, אסור מהאגף ולחוץ. הגה: [183]הגולל לגוד בקכונת היהודים קריך לגוד בקכונה הגדולה ובכחוב קלה, לכן הוא לקון בני לחם, ולא לחקיקן דג' בחים מקכי קכונה. [184]קהל שגזרו שלא לקנות בחים מעובדי כוכבים, לחסוד להחליף עמהם דזה נמי מקכי קנייה ומכירה. @NO MB@

(לב) [185]נדר מיושבי העיר, אסור במי שישב שם שלשים יום. מבני העיר, אינו אסור אלא במי שישב שם י"ב חדש. הגה: [186]ואם נדר ממי שדר שם, לפילו לירת ערמי מקכי לירה. מיהו הולכים לחר לקון בני לחם שחין נקיל לירה לחלא שדר שם עם בני ביתו לדך קבע, לף על פי שהוא פתוח מל' יום. ואם לקון בני החם הוא בדרך לחר, הולכין לחריו לחר כוונת הנודר. @NO MB@

(לג) [187]נדר מיורדי הים, אסור בכל יורדי הים, אפילו באותם שאין הולכים אלא מעכו ליפו, ואפילו באותם שיורדים לטייל, ומותר ביושבי יבשה. @NO MB@

(לד) [188]נדר מיושבי יבשה, אסור גם ביורדי הים, ואפילו באותם שמפליגים בו הרבה, שסופם לירד ליבשה. @NO MB@

(לה) [189]אמר: יורדי הים לאחר ל' יום עלי, מי שהוא בשעת הנדר מיורדי הים אסור בו, ומי שאינו מיורדי הים בשעת הנדר מותר בו, אף על פי שלאחר ל' יום, כשחל הנדר, הוא מיורדי הים.

---

[72]

[73] לא עשיתי

(נד) אמר יורדי הים עלי לאחר ל' יום - כלומר לאחר ל' יום יהו יורדי הים אסורים עלי (ש"ך).

(נה) מי שהוא כו' – שהולכים אחרי שעת אמירה בנדרים ולא אחרי זמן חלות הנדר וע"ל (סי' רלד סל"ד) ונראה דבכל שאר מילי נמי דינא הכי כגון אמר "לאחר זמן פלוני יהו יושבי עיר פלוני אסורים עלי", ובתוך כך עקר א' דירתו מאותו עיר, אסור בו, כיון שבשעת אמירת הנדר היה מאותו עיר. וכן אם בשעת אמירה לא היה שם, אף על פי שבשעת חלות הנדר הוא שם מותר, וכן כל כיוצא בזה (ש"ך), עי' ש"ך ועיין בתשו' בגדי כהונה חי"ד סי' ז' (פ"ת)[74].

(לו) [190]נדר מרואי החמה, אסור אף בסומים, שלא נתכוין אלא למי שהחמה רואה אותו, לאפוקי דגים ועוברים. הגה: [191]ואפילו לממ: לא נתכוונתי לכך, לא מהני, הואיל והלשון ולמי כך הוא. [192]ומותר בכל דבר שמינו בעל חיים, אף על פי שהחמה רואה אותו. ואם נדר מרואים החמה, מותר בסומים.

(נו) נדר מרואי החמה כו' – "רואי החמה" היינו שהחמה רואה אותן, כאומר שיש להם ראיות חמה, מה שאין כן באומר מ"הרואים את החמה" הוה כאלו אמר מהרואים לחוד ע"כ מותר בסומין, ואין חילוק אם אמר "את החמה" או "החמה" (ט"ז), וי"א דאין חילוק בין נדר מ"רואי החמה" ל"רואים החמה" ואינו מותר בסומים אלא בנדר מ"רואים את החמה" (ש"ך).

(נז) ואפי' אמר כו' - ע"ל (סי' רח ס"ק ? וסי' רלב סי"ד סק"ל ?) (ש"ך).

(נח) בכל דבר שאינו בעל חיים כו' - כיון שהזכיר רואי החמה משמע דוקא בעלי חיים שעשויין לראות החמה ללא הפסק (ט"ז).

(לז) [193]נדר משחורי הראש, אסור בקרחים ובעלי שיבה ומותר בנשים ובקטנים, שאין נקראים שחורי הראש, אלא האנשים. ואם דרכם לקרות שחורי הראש לכל, אסור (בכל).

([194]הנולד מכל דבר שהוא מלוס, מסור לרמות בחמה, שגס כן היא מלומה).

(נט) אסור בקרחים ובעלי שיבה - מדלא אמר "מבעלי שער" כוונתו לא למעט שער אלא מאותן שרגילין להיות שחורי הראש, אף על גב שאין להם עכשיו שחורי הראש (ט"ז).

(ס) אסור לראות בחמה - כלומר אסור ליהנות מאור החמה. הנודר מן הילודים או מן הנולדים אסור בין באותן שנולדו כבר בין באותן שיולדו אח"כ ואינו מותר אלא בעופות ודגים שמטילין ביצים ואין דרכן להוליד (ש"ך), עי' (בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סי' קמ"ה /קמ"ד/) טעם למה השמיטו הפוסקים הך דינא המפורש בריש פסחים הנודר מהאור אסור באורן של כוכבים ע"ש (פ"ת)[75].

(לח) [195]הנודר משובתי שבת, אסור אף בכותים.

(סא) אף בכותים - לפי שהם מצווים על שבת ועושין כן[76] אבל עובדי כוכבים אפי' אם שומרים שבת מ"מ אינם מצווים בכך (ט"ז).

(לט) [196]נדר מעולי ירושלים, אסור בישראל ומותר בכותים.

(סב) ומותר בכותים - לפי שאינם עולים שם אף על פי שמצווים על זה, שהכותים עולים להר גריזים במקום ירושלים, ואפילו אם היו עולים לירושלים ולא היו מצווים לא נתכוין להם דנתכוין דוקא למצוה (ט"ז).

(מ) [197]נדר מבני נח, אסור באומות העולם ומותר בישראל. נדר מזרע אברהם, אסור בישראל ובגרים ומותר באומות העולם, אפי' בבני ישמעאל ועשו.

(סג) ובגרים - לא נמצא לזה מקור ונראה דיליף לה מדמצינו לענין ברכה שהגר יכול לומר אלהי אבותינו שנאמר כי אב המון גוים נתתיך (ט"ז).

(סד) אפילו בבני ישמעאל ועשו - דכתיב "כי ביצחק יקרא לך זרע", ולא כל יצחק דהיינו למעוטי עשו וכ"ש ישמעאל (ט"ז).

(מא) [198]נדר מהערלים, אסור במולי אומות העולם ומותר בערלי ישראל.

---

[74] לא עשיתי

[75] לא עשיתי

[76] ומותר במחלל שבת כדלקמן סק"(סב).

(סה) אסור במולי או"ה - לפי שהערלה נקראת במקרא על כלל אומות העולם דוקא וכן שֶׁם מולים על אומה ישראלית דוקא (ט"ז), ה"ה במומר לעבודת כוכבים אסור אף על פי שהוא מהול ובמומר לערלות צ"ע (פ"ת).

(מב) [199]נדר מהמולים, אסור בערלי ישראל ומותר במולי אומות העולם.

(סו) ומותר במולי או"ה - הוא הדין במומר לעבודת כוכבים ובמומר לערלות צ"ע. ואסור מספק. וה"ה דאסור בעבד מהול (פ"ת).

(מג) [200]נדר מישראל, אסור בגרים. מהגרים, מותר בישראל. @NO MB@

(מד) [201]נדר מישראל, אסור בכהנים ולוים. בכהנים ולוים, מותר בישראל. @NO MB@

(מה) [202]נדר מכהנים, מותר בלוים. מלוים, מותר בכהנים. @NO MB@

(מו) [203]נדר מבנים, מותר בבני בנים.

(סז) נדר מבנים - המגדל יתום או בנו של אדם אחר וקוראו בנו והלה קוראו לו אבי שנדרו זה מזה בשם בן ואב בסתם או שנתנו מתנה זה לזה[77] בלי זכרון שם פרטי שלו הוי ספק, ואזלינן לחומרא דהיינו בנדרים נאסרים זה ע"ז ובממון חומרא לתובע, והמוציא מחבירו עליו הראיה, מיהו ביש לו בנים לזה המגדל, אפי' בנדרים אין המתגדל נאסר, דאמרינן לבניו ממש נתכוין, ואם יש לו אב למתגדל, אף על פי שהמגדל מחשיבו לבנו, נאסר בו, מ"מ כשנדר הבן, י"ל שלאביו האמיתי נתכוין, וכיון שהדבר שקול כי ליכא הוכחה מדעת הנותן והנודר אזלינן הכא והכא לחומרא. וחורגו שאינו גדל אצלו ודאי דאינו בכלל בן לשום דבר ע"ש, ועמ"ש בפ"ת (חו"מ סי' מב סט"ו בהג"ה בד"ה הואיל וגדלהו)[78] (פ"ת).

(מז) [204]מי שנדר, או נשבע, על דבר חוץ ממועדות וי"ט, אם אמר שבדעתו היה להוציא גם חנוכה ופורים מהכלל, נאמן. (ועיין במ"ח סימן תק"ע).

(סח) גם חנוכה ופורים - לפי שגם ימים אלו בלשון בני אדם נקראים "ימים טובים", כמו "ההיא דעבידנא יומא טבא לרבנן" דהיינו כל שיש בו שמחה, והכלל בכל סימן זה דהולכים אחר לשון בני אדם, אלא דכאן הוה קצת דוחק שיהיו ימים אלו בכלל, על כן הוצרך שיאמר הנודר כן בפירוש, שנתכוין לזה (ט"ז), מי שנשבע שלא ישתה יין שרף חוץ משבתות וי"ט מותר גם כן במוצאי יוה"כ אם אמר הנשבע שכוון לזה (פ"ת).

(סט) ועיין בא"ח סימן קע"ט - צ"ל סימן תק"ע, כל הדינים הכתובים בסימן זה ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן דין הנודר ונשבע אחד הוא וע"ל (סי' רלט) נתבאר שדין השבועה שוה לכל דבר לנדרים חוץ מכמה דברים שנתבארו שם (ש"ך).

(מח) [205]מי שנדר או שנשבע שלא יצחוק שום צחוק, אסור להטיל גורלות, ולא שום אדם בשבילו. וכן אסור להמרות עם חבירו, שקורין אפוסטא"ר. הגה: [206]לכוך שגזרו שלא להתפלל במנין משום מיזה לבר, למסוריס לקרות בתורה. לכל לבר קדושה נקרא תפלה. מי שנדר שלא לקבל פקדון, למסור להלוות על משכון ליעקלמ. מיהו נראה להולכין למחר כוונתו, וכלך שיתבאר בסימן רי"ת. מי שנדר לו נשבע להתענות סך ימים, ומירע תעניה חובה, עולה לו למנין הימים. וכן מי שנדר ליכך לבית הקברות, לו למקוס, ומירע לו שהלך ע"י עסק שם, יצא ידי נדרו. וע"ל סימן רל"ט עוד מזה.

(ע) שלא יצחוק כו' - עיין בדרישה ס"ס רט"ו[79] ובבית חדש ס"ס רט"ז מדיני צחוק[80], וע"ל (סי' רכח סט"ו וסכ"ח) (ש"ך), אם הסכימו הקהל וקיבלו עליהם שלא יצחוק שום אדם בקוביא נכלל בזאת הסכמה לאסור כל מיני השחוק שבעולם, אף שהוציאו בלשונם בלשון "קוביא", כולם בכלל האיסור הן, וע' בתשובת שמש צדקה חלק יו"ד סי' ל"ב לענין הנודר סתם שלא יצחוק אם צחוק האישקאקאי בכלל נדר זה ע"ש (פ"ת)[81].

(עא) בשבילו - ה"ה הנשבע על שאר דברים דאסור לעשותו ע"י שליח דשלוחו כמותו כו', וי"א דאזלינן בתר כוונת הנודר אי דרכו לעשות אותו דבר מעצמו או ע"י שליח

---

[77] שנתן לאדם אחר לזכות את זה לאבי

[78] ז"ל:

[79] לא עשית

[80] לא עשית

[81] לא עשית

כדלקמן (סי' ריח ס"ה) וצ"ע דלא מחלק הכא בשחוק, ועמ"ש (סי' ריח סק"ה?) ובשו"ע לקמן (סי' רכא ס"י ובש"ך שם?) (פ"ת).

Commented [YL31]: וד פעם

(עב) שקורין אפוסטר - בלשון אשכנז וועטי"ן, דעיקר כוונתו היתה בשבועתו כדי להמנע מכל שחוק שמביא לידי הפסד ממון, משמע מזה דהנשבע סתם שלא לשחוק, היינו בענין שיש בו הפסד ממון, אבל בלא הפסד מותר לשחוק, והעיקר שהולכין אחר כוונת הנשבע בזה, דאם בשביל הפסד ממון היה לו דאגה או בשביל שהיה מאבד זמן במיני שחוק, שאז אסור אפי' בשחוק בחנם (ט"ז).

(עג) אסור להלוות כו' - אם נדר שלא לקבל פקדון היינו ממה שאמרו חז"ל (&) הרחק מן הפקדונות ואינו בכלל זה שלא ילוה על המשכון. ועיקר דאזלינן בתר כוונת הנודר. סופר של ראובן שנתן תקיעת כף לשמעון כשיגמור מלאכת ראובן שלא יכתוב לשון אדם כ"א לשמעון ואח"כ נשרפה העיר ונשרף קונטרס אחד של ראובן מה שכתב הסופר, ועתה שואל הסופר אם יכול לכתוב אותו קונטרס כשיגמור מלאכתו טרם יכתוב לשמעון וכשנשרף הקונטרס עדיין לא גמר לראובן את הספר. יכול לכתוב, כי לא נגמרה מלאכת ראובן ואם נשרף הקונטרס לאחר שסיים כל הספר, אז היתה נגמרה מלאכתו ולא היה יכול לכתוב, וה"ה בכל מלאכות הדין כן (ש"ך), מש"כ "הולכין אחר כוונתו" ר"ל דאזלינן לגמרי בתר כוונת הנודר. ולפ"ז אם אומר שדעתו היה באומרו שלא לקבל פקדון, היה כוונתו על משכון לבד, אסור ללוות על משכון ומותר לקבל פקדון, וי"א שאין הולכין אחר כוונתו אלא לענין אם אומר שכוונתו היה רק על פקדון מותר להלוות על המשכון ולא להיפך (פ"ת).

(עד) כוונתו - עיין בה"ט[82] ומ"ש מי שנדר שלא לאכול בסעודת הרשות יכול לאכול בסעודת חנוך הבית בא"י ולא בחו"ל עיין בתשובת ברית אברהם שאלה ט"ז מ"ש בזה[83]. ויש שנסתפק בזה אם סעודת חינוך הבית מצוה היא או לא אם לא שדורשין בו וע"י כך נעשה סעודת מצוה מפני שהדורש בא מחמת הסעודה וכל המסובים שם מקשיבים לקול הדורש אבל אם אין דורשין בו רק ששם קצת ת"ח שיש ביניהם ד"ת אינו מספיק, וסעודת ברית מילה וחתונה ודאי הוי סעודת מצוה ואפי' בנישואין דבת ת"ח לעם הארץ דאין לנו ע"ה שדברו חכמים פה, וכן סעודת ליל סבלונות שלפני יום החתונה. אבל מה שעושין סעודה אחר כתיבת התנאים, לא מיקרי סעודת מצוה, וכן סעודת ליל שלפני המילה ויום שלישי למילה לא הוי סעודת מצוה שאינם רק מנהג. וליל שבת של בן זכר, הוא ג"כ סעודת מצוה ויש לסמוך עליו ומותר הנודר ליכנס לשם. דבלא"ה י"ל שבשם סעודה לא יכונה וכן ליל שפינהאל"ץ? כי בנדרים אזלינן בתר לשון בני אדם ושם אין אוכלין בקבע רק אלו נכנסין ואלו יוצאין ושותין מעט מזעיר וכמה לא יטעמו דבר. וסעודת הסיום ודאי הוי סעודת מצוה וה"ה יום של אחריו, ואפשר דה"ה שאחר אחריו. וכן סעודה שעושה בעל הנס ביום שנעשה בו נס, או סעודה שעושין מי שנתן ס"ת וכלי קדש לבהכ"נ. אבל יום המוגבל לחברה בכל שנה או סעודת בן שבעים, שיש להסתפק אפילו זה הבן שבעים מברך שהחיינו, כי כך נראה לי, מ"מ לא יחוייב שיהא סעודת מצוה, לכן ראוי לדרוש בהם. וכתב עוד דהמקבל עליו שלא לאכול בסעודת הרשות ואינו אומר "איך וויל ניט אויש הויז עסין". רק שאומר "איך וויל אויף קיין סעודה גיין זולת סעודת מצוה" שאין בכלל זה לסעוד עם חבירו ובני ביתו, דבלשון בנ"א לא נכלל במלת "סעודה" רק כשמזמנים שם קרואים, ואם זימן בנ"א אין מספיק מה שהוא יום השבת לומר שהוא סעודת מצוה, דאף דמצוה להרבות בסעודה, היינו בבשר ומעדנים, אבל זימון קרואים אינו מצוה. זה הכלל דלא נקרא סעודת מצוה אלא כשאסיפת בנ"א הוא בשביל המצוה או היתר הדרוש שכבר יצא מפי הקדמונים מפני שהדרוש בא מחמת הסעודה, משא"כ מה ששם קצת ת"ח לא מהני. ומ"ש הבה"ט הסכימו הקהל שלא ללבוש בגדי משי[84] (פ"ת).

סימן ריח – כיצד הולכין אחר כוונת הנודר, ובו ו' סעיפים.

(א)[207] כל הנודר, או נשבע, רואין דברים שבגללן נשבע או נדר, ולומדים מהם לאיזה נתכוון. והולכין אחר הענין, ולא אחר משמעות דבור. כיצד, היה טעון משא של צמר או

---

[82] לא עשיתי
[83] לא עשיתי
[84] לא עשיתי

פשתים, והזיע והיה ריחו קשה, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר או פשתים לעולם, הרי זה מותר ללבוש בגדי צמר או פשתים ולהתכסות, ואינו אסור אלא להפשילן לאחוריו. היה לבוש בגדי צמר, ונצטער בלבישתו ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם, אסור ללבוש, ומותר למעון עליו ומותר להתכסות בגיזי צמר, שלא נתכוון זה אלא לבגד צמר. וכן כל כיוצא בזה. הגה: [208]וכל זה דוקא כשנדר כשהוא לבדו לעצמו, אבל כשנדר לחבירו, כל שלשון הנדר כולל הולכין לחבירו, אם לא כשמדבר למוכח.

(א) שבגללן - עבה"ט של הרב מהרי"ט[85], אחד שהלך למרחקים ונתייגע מאד ונדר שכאשר יבא לביתו יהיה אסור לו לילך מהלך פרסה וחזר לביתו ולהחיות נפשו הוא מן הצורך לילך לפרקים אל כפרים שסביבותיו והמה קצתם רחוק מפרסה. אם בהילוך ב' או ג' פרסאות ביום א' מותר אם נח בינתים באופן שאינו הולך פרסה בפעם אחת היינו בקובע סעודה אבל יושב מעט לא עוזר. ואם הולך בפחות מן פרסה לכפר וחוזר לביתו בו ביום מותר כי אין מצטרפין שיבה וביאה לאסור. אחד שהיה לו קצת מיחוש בר"ה שלא יכול לילך לבהכ"נ והפצירו בו בניו שיתקעו לו ויאכל ולא רצה ומחמת הפצרתם נדר שלא לאכול עד אחר זמן יציאה מבהכ"נ וכאשר השלימו תפלתם ורצו לצאת בא חכם ודרש להם דברי כבושים ואיחרו מלצאת זה ספק וספק נדרים להחמיר וי"ח. מי שנשבע שלא ילמד את בנו כתב פולני בענין דאין התרה לשבועתו והנה הוציא לו תחבולה ולימד את בנו שמות האותיות בע"פ בענין שיהא הסדר שלהם ששגור בפה הבן היטב והבן מבין מדעתו באותיות שלהם הנדפסים עד שיבין כל הכתב כל שלא היה כאן תחבולה ברמאות רק היה בא לשאול אם מותר ללמד שמותם בע"פ היינו מורים לו היתר, אבל כיון שיש בזה הערמה שנתכוין ללמדו בע"פ כדי שיבין אח"כ הכתב ה"ז עבר על שבועתו (פ"ת).

(ב) אחר הענין - אחד שנדר ליתן מעשר שני מהריוח שיהיה לו משך חצי שנה זו והיה לו מלוה ישנה ונפדה תוך חצי שנה זו, א"צ ליתן ממנה, דהולכין אחר כוונתו. אשה שקבלה על עצמה משום אבלה שלא להלביש בגדי י"ט אוסר להשים הטבעות בידה, ואין לה ללבוש שום תכשיט שהיתה רגילה ללבוש בזמן שמחתה אם לא ע"י הפרת הבעל ביום שמעו או התרת חכם. י"א דמי שמתחייב ללבוש לחבירו אינו מחוייב להנעיל לו, ויש חולקים אך מ"מ אינו מחוייב ליתן לו טבעות אף שהוא בכלל מלבוש כיון שאינו צורך כל אדם ואין זה בכלל התחייבות כלל (פ"ת).

(ג) ונצטער בלבישתו – טעמו דגם באיסור לבישה בעינן הוכחה דנתכוין ללבישה ויש חולקים וס"ל דבזה לא בעינן הוכחה דה"ה בנודר סתם שאין במשמע אלא ללבוש (ט"ז), וי"א דאם לא נצטער בלבישה ליכא הוכחה ואסור אפילו בטעינה וכיסוי. מי שנכנס בספינה עם אשתו לטייל בים וקם עליהם רוח סערה והיה מפייסה שלא תפחד כו' ונשבע שלא יכנס עוד עם אשתו בספינה לים ואח"כ הוצרך לילך בספינה כדי לדור בעיר אחרת לא היתה כוונתו אלא על הטיול. שנים שהיו דרים בבית אחד ואוכלים על שלחן אחד והיה להן עסק בשותפות והיו בחנות ועל פרעון שכירות הבית והחנות נפל ביניהם קטטה וקפץ אחד מהם ונשבע שלא נשב יחד בבית אחד ושלא נאכל ושלא נשתה ביחד לא יהיה אסור אלא לדור יחד בבית אחד כמו שהיה קודם ולאכול ולשתות בהוצאה א' בבית אבל הוא מותר לאכול בבית חבירו אחר שנפרדו איש מעל אחיו ומעל הבית וכל א' עושה הוצאה לבדו בביתו ואצ"ל בבית אחר ובשמחת חופה וברית מילה (ש"ך).

(ד) אם לא באומדנא דמוכח כו' – ואין חילוק אם יש הפסד ממוני או לא (ש"ך).

(ה) באומדנא דמוכח – מקור דברי הרמ"א מדובר שאחד היה מבקש מהקהל שיקבלו לסופר זקן אחד ועמו נער אחד וקבלו הקהל את שניהם בנדר בסתם ואחר כך סילקו הזקן שלא עשה כהוגן ורצו איזה יחידים לומר שגם הנער נסתלק כיון שעל ידי בקשת המבקש קבלום ובקשתו היתה שיהיה עם הזקן וכיון שנסתלק הזקן ממילא נסתלק הנער לזה, אמנם כיון דבלשון קבלת הקהל משמע שלא תלאו זה בזה אין אנו משגיחים בבקשת המבקש ולא אמרינן דניזול בתר אומדנא דדוקא בנודר בינו לבין עצמו הולכים אחר כוונתו משום דבעינן שיהיו פיו ולבו שוין אנן מבטלים הלשון לפי משמעותו ומפרשינן ליה על דבר אחר אבל בנותן מתנה לחבירו כל שלשון המתנה כולל הולכים אחריו ואין הולכים בזה אחר אומדנא דמוכח אא"כ דומה למש"כ בחו"מ (סי' רמו ס"א), אבל אם נתן מתנה

Commented [YL32]: ה הראש וצ"ע אם הוא מובא בשו"ע

[85] לא עשיתי

לחבירו ואמר לשון שיש לו שני משמעות ודאי הברירה ביד הנותן לפרשו בענין שטוב לו והמוציא מחבירו עליו הראייה (ט"ז).

(ב) [209]מי שהעלילו עליו מפני שמכר יין לישמעאלים ומפני כך נשבע שלא יעשה יין למכור, והיה לו יין עשוי מקודם, אסור למכרו. הגה: [210]ולפי על פי שקמכר שלא יעשה, מזלינן בתר כוונתו. וכל שכן קהל שעשו תקנה כיולא בזה, שמסורין למכור לפילו מה שהיה להם קודם לכן.

(ו) אזלינן בתר כוונתו - באמרו "לא יעשה יין", אינו מכוין שלא יהיה לו יין, דלא נתכוין להפסיד לעצמו בשביל מורא הסכנה במה שיש לו כבר יין, אלא שלא יכניס עצמו בעשיית יין מחדש, דהיינו מניעת הריוח, וע"כ אמר שלא יעשה דוקא (ט"ז), עי' ט"ז ויש חולקין דלא קיימא לן דבעינן פיו ולבו שוים אלא בגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים, אבל הכא הא קאמר שלא יעשה למכור, אם כן אפילו בדבור קפיד רק על מכירה ואזלינן בתר כוונה ו"יעשה" הוא לאו דוקא (נקה"כ).

(ז) וכל שכן קהל כו' - במידי דהוא למגדר מילתא דעבירה אם גזרו בחרם וארור שלא לאכול דבר זה הוה תקנת הקהל דאורייתא מה שאין כן במידי דהוא להצלת ממון או שאר טעמים שאינם שייכים לעבירה, הם דרבנן, וזה ספק ולכן להקל, אבל אם נתערב אותו דבר שניתותר באיזה תערובות בענין שיש בו ספק ה"ל ספק ספיקא כיון שהאיסור עצמו אינו ברור אלא ממה שנשאר בתיקו בגמרא (עי' לעיל סי' קי ס"ט) (ט"ז וש"ך), וע' בתשובת בגדי כהונה חי"ד סימן ז' ח' מה שכתב בזה ועיין (בתשובת נו"ב תניינא חי"ד סי' ס"ד) ובתשובת בית אפרים חיו"ד סימן ל"ט (ובתשובת שיבת ציון סימן נו"ן) מ"ש בזה (פ"ת)[86].

(ג) [211]היו מפצירין בו לישא בת אחותו, ואמר: קונם שהיא נהנית לי לעולם, וכן המגרש את אשתו ואמר: קונם שהיא נהנית לי לעולם, הרי אלו מותרות ליהנות לו, שלא נתכוון אלא לשום אישות. @NO MB@

(ד) [212]היה מפציר בחבירו שיאכל אצלו, ומיאן ואמר: קונם לביתך שאיני נכנס וטיפת צונן שאיני טועם, מותר ליכנס לביתו ולשתות לו צונן, שלא נתכוון אלא שלא יאכל וישתה עמו בסעודה זו. וכן כל כיוצא בזה. ([213]מי שנדר לדקה לו שלא נדר מחמת חולה, ומת, עיין לקמן סימן ר"כ).

(ח) שלא נתכוין אלא כו' - הלכך אסור בסעודה זו ותו לא (ש"ך).

(ט) מחמת חולי - שהיה לו ומת החולה עי' רמ"א לקמן (סי' רכ סט"ו) ומ"ש שם סק"? (ש"ך).

(ה) [214]אמר לחבירו: השאילני פרתך, אמר לו: אינה פנויה. אמר: קונם שאיני חורש בה לעולם, אם היה דרכו לחרוש שדהו בעצמו הוא אסור לחרוש באותה פרה, אבל אחרים מותרין לחרוש לו בה. ואם אין דרכו לחרוש בעצמו, אלא אריסין חורשין לו, הוא וכל אדם אסורין.

(י) אחרים מותרים לחרוש לו בה - מזה רואים שמי שנשבע שלא יגלה סודו לשמעון יכול להגיד ללוי ולוי יגלה לשמעון דהא הכא כוונת הנדר היתה שלא יהנה מפרתו ועכ"ז הוא נהנה ממנה ע"י אחר (פ"ת).

(ו) [215]הסכמה שצוה השר לבטל מקצתה, אין ההסכמה בטילה מפני צוויו. הגה: [216]קהל שהחרימו על מ' שלא ילוך עמהם, ומח"כ רוצה ליתן מס בחנות, נוטן כפי הענין שנדרו עליו, מס לא כוונו רק על דירת קבע עם משפחתו וכניו, חנות שלי. ומס למו, הכל מסור.

(יא) הסכמה כו' - ע"ל (סי' רכח סט"ו) (ש"ך).

(יב) שלא ידור כו' – עי' רמ"א לקמן (סי' ריז סל"ב), מי שנשבע שלא יאכל חוץ מביתו אם נלך אחר כוונתו שלא היתה אלא באותה מדינה ולא במדינה אחרת זה אינו, כי מה שהולכים אחר כוונת הנודר, הוא במה שיש בו משמעות ב' לשונות כמו חרם (לעיל סי' רח ס"?) אבל מי שנודר על איזה דבר אינו נאמן לומר "לא נתכוונתי לאסור עצמי בדבר זה אלא בעיר זה ולא בעיר אחרת", כי סתם נדר שבגופו הוא בכל מקום וה"ל לפרט, מיהו אם

Commented [YL33]: ש מח' ש"ך וט"ז?

[86] לא עשיתי

רואים הדבר שבגללו נדר, כגון שהיו אנשים רעים באותו עיר ונדר שלא יאכל בביתם וכיוצא בזה, הולכים אחריו (ש"ך).

סימן ריט – הנודר בלא קביעות זמן, ובו ג' סעיפים.

(א) [217]מי שנדר, או נשבע, לישא אשה או לקנות בית וכיוצא בו, ולא קבע זמן, אין מחייבין אותו לישא או לקנות, עד שימצא הראוי לו.

(א) מי שנדר כו' – י"א דר"ל שהתפיס בדבר אחד שאמר "דבר פלוני אסור עלי אם לא אשא אשה" דאל"כ הוי לשון שבועה ואינו נדר כלל, מיהו עיקר דהיום בכל ענין הוי נדר כדלעיל (סי' רו ס"ק ?, וע"ל סי' ריח ס"ק ב?) דמהני מדין ידות אם הוציא לנדר בלשון שבועה (ש"ך).

(ב) ולא קבע זמן כו' - ה"ה קבע זמן לישא אשה תוך שנה וכה"ג אין מחייבים אותו אלא לישא אשה ההגונה לו (ש"ך).

(ג) עד שימצא - בדבר הרשות לעשות דבר פלוני יכול לדחות כמה שירצה, אך בדבר מצוה כגון לישא אשה או ליקח בית בארץ ישראל, מיד כשיזדמן ההגון לו, כופין אותו לקיים, דבדבר מצוה הוי כמפרש ליקח מיד ולאלתר כשיזדמן. ובמקרה שראובן חייב לשמעון סך כסף, והסכימו שאם שמעון ישא ביתו של ראובן ימחול לו החוב, הרי הענין כלול משני דברים שידוכי הבת שהיא מצוה וחיובי ממון שהוא נדרי הדיוט, אם היה עיקר עיסקם במו"מ ושוב עלה על דעתם לתלות מחילת הממון בשידוכים ה"ז נדרי הדיוט ויכול לדחות, אך כשהכל נעשה בשעת שידוכים והחיוב היה רק לבטחון להשמר מאסמכתא, א"כ השידוכים שהיא המצוה הוא עיקר וזמן פירעון הקנס כזמן השידוכים משתבעה לינשא, נותנים לבוגרת ל' יום ושוב חל הקנס וצד השני פטור משבועתו ונושא אשה אחרת. וצ"ע למה השו"ע לא הזכיר בית בארץ ישראל דווקא, ועמ"ש לקמן (סי' רכח ד"ה ד"ה לישא?) (פ"ת).

(ב) [218]הנשבע לשכור מלמד לבנו עד עשרה לטרין, כל זמן שישכור מלמד הגון הוא פטור. ויזהר שלא ישלח המלמד הראשון, עד שיבא השני. ([219]כי לריך לסכור המלמד הלמסון ההגון לו, לס לס סבמ לו מלמד למכר).

(ד) כל זמן כו' - שלא נשבע זה לשכור מלמד החכם ביותר שיוכל לשכור וכל הנדרים אינם הולכים אלא אחר כוונת הלב וכיון שבתחילת הלמוד כך ראוי והגון אף שלא הגיע למדרגות הרבנות כמו א' מגדולי הרבנים דלא נתכוין זה אלא לראוי לו (ש"ך).

(ג) [220]מי שאסר דבר אחד עליו בלא זמן, אסור בו לעולם.

(ה) אסור בו לעולם - ואף על גב דגבי נזירות אמרינן סתם נזירות ל' יום, י"א דשאני בנדר שכולל בו נדרי הקדש ונדרי איסור, וכשם שהמקדיש בהמה למזבח קדושה עולמית ה"נ בנדרי איסור כן, וי"א שהחילוק היא שנדר היא איסור חפץ ונזירות היא איסור גברא, עכ"ז גם בשבועה אסור לעולם (ט"ז וש"ך), קהל שהסכימו להעביר השוחט שבעירם מחמת איזה דבר והעבירוהו ואח"כ רוצים לחזור וליקח אותו לשוחט דרשאים הם בכך דהא לא קבלו עליהם שיהא אסור להיות אצלם שוחט דאז אסור לעולם רק דעתם היה להעביר השוחט ההוא והא העבירוהו וקיימו נדרם (פ"ת).

סימן רכ – חלוק שבין קונם יין להיום או לזמן, ודין הנודר על דבר שאינו קבוע, ובו כ"ג סעיפים.

(א) [221]קונם יין שאני טועם יום אחד, או קונם יין שאני טועם יום, אסור בו מעת לעת. ואם אמר: קונם יין שאני טועם היום, אינו אסור אלא עד שתחשך, בין עומד בתחלת היום או בסופו. וצריך שאלה לחכם, גזירה שמא פעם אחרת יאסור עליו יום אחד, ולא ידע להפריש בין היום ליום אחד, ויבא לשתות בלילה. [222]וי"א שאם היה נדר של מצוה, כגון ללמוד או לקיים שום מצוה, אינו צריך התרה. ([223]ומיהו בקבלת תענית בעלמא, מותר לאכול מיד בלילה ואין לריך התרת חכם).

(א) מעל"ע - מאותה שעה שנדר (ש"ך).

(ב) שאני טועם היום כו' - וה"ה אמר "קונם יין שאני טועם יום זה", דינו כאומר "היום" (ש"ך).

(ג) וצריך שאלה לחכם - אבל א"צ פתח משא"כ בנודר יום אחד, עוד נ"מ דכאן א"צ שאלה רק מדרבנן ובנודר יום אחד צריך שאלה מדאורייתא וע"ל (סי' רח ס"ב) (ש"ך).

(ד) וא"צ התרת חכם - ולא גזרינן משום "יום אחד", משום שהדבר ידוע שדינו של תענית כך הוא, שאין איסורו כשאר נדרים שכבר קבעו לו חכמים זמן. הלכך אפילו יתיר לו כשתחשך בלא שאלה, לא יבא להחליף בנודר "יום אחד", שדיני תענית ונדרים חלוקים הם וכן לא יבא המקבל עליו להתענות א' בשבת אין מחייבין אותו שיתענה כ"ד שעות דודאי להתענות כמו שאמרו חכמים נתכוין, דהיינו מקודם שיעלה עמוד השחר עד שתחשך (ש"ך).

(ב) [224]אמר: ביום שאעשה דבר פלוני לא אוכל אותו היום, דינו כהיום שמותר בלילה. ואם אמר: אותו היום ולמחרתו, אסור אותו היום ומחרתו ולילה שבינתים.

(ה) לא אוכל אותו היום - ועשה אותו דבר ביום פלוני מותר בלילה, אמנם צריך שאלה לחכם (ש"ך).

(ו) ולילה שבינתים - כיון שהתחיל נדרו לא פקע (ש"ך), ואם עמד בלילה והתחיל הנדר אסור בלילה וביום שלאחריו ובלילה שניה וביום שלאחריו (ט"ז וש"ך).

(ג) [225]היה עומד באמצע השבוע, או קודם לו, ואמר: קונם יין שאני טועם שבוע זה, אסור עד תשלום כל השבוע ויום השבת הבא אסור ג"כ. ([226]ומותר למחר כך נלמ שלמת מכס). ואם אמר: שבוע אחד, או שבוע, סתם, אסור מעת לעת.

(ז) באמצע השבוע - לאו דוקא כמו שכתב אחר כך "או קודם לו" ולא בא למעט אלא עומד ביום השבת, דאז אינו אסור אלא עד מוצאי השבת כמו בסעיף ו' בכ"ט באלול (ט"ז).

(ח) שבוע זה - ומ"ש "שבוע זה" אע"פ שבמקור דבריו איתא "שבת זה", לחדש שדינו כך אע"פ ששבוע הוא לשון של שבע (ט"ז), וי"א ששבת ושבוע הם אותו הדבר (ש"ך). ואם אמר בלשון אשכנז "דיא וואך" [שבוע זו] שאין יום השבת בכלל האיסור, שלשון זה הוה כלשון ימות החול בלשון הקודש, שהרי כשרוצים לומר שבת וחול, אומרים בל"א "שבת אונד וא"ך" [שבת והשבוע] ממילא נתמעט יום השבת לגמרי, משא"כ בלשון "שבוע זה", דבלשון שבוע נכלל גם שבת, דהוא תשלום השבוע, אבל בלשון חול הוא עד השבת, דלשון וא"ך הוא הפך דשבת. אבל אם אומר לשון חול "שלא אוכל בשר אין ה' או ו' וואכי"ן" [תוך חמש או שש שבועות] אז הכוונה שלו דרך מספר, ואז ודאי גם השבתות בכלל, דכיון דאמרו דרך מספר, הוה כאילו אמר "ה' או ו' פעמים ז'" ממילא שבת בכלל. וכ"ש אם עומד בשבת ואומר שיאסר עליו "דיא וא"ך" איזה מין דודאי לא נתכוין על אותו יום אלא על השבוע הבא, שהכלל הוא שבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם (ט"ז), וי"א דאם אמר בלשון אשכנז "די"א וא"ך" גם שבת בכלל, אבל מי שמקבל עליו שלא לאכול בשר "דיא וא"ך" מותר בשבת, היינו משום דלא היתה כוונתו רק על ימות החול, ולא על השבת שחייב להתענג ולאכול בשר, אבל שאר נדרים דשייכי גם כן בשבת גם שבת בכלל (נקה"כ).

(ט) שם - וה"ה אמר "קונם יין שאני טועם השבוע" או "החדש" או "השנה", דינו כאומר "שבוע זה" או "חדש זה" או "שנה זו", ועיין לקמן (סקט"ו?), ואם אמר "זאת השנה" היינו עד ר"ה, וי"א דה"ה אם אמר "עד שנה" דינו כ"זאת השנה" ואין זה מוכרח (ש"ך).

(ד) [227]היה עומד בתוך החדש, או קודם לו, ואמר: חדש זה, אסור עד תשלום החדש ומותר ביום ר"ח, אפילו ר"ח שני ימים שהראשון לתשלום חדש שעבר, אפילו הכי מותר בו, כיון שבלשון(י) בני אדם קורין אותו ר"ח. ([228]וכל כך למ נלל לעמות קולס ל"ח(יא), שלריך לקיימן קולס יוס למקון).

(י) כיון שבלשון כו' - לפ"ז אם היה עומד בר"ח הראשון ואמר חדש זה אסור גם מר"ח הראשון ואילך דכיון שבלשון בני אדם קורין אותו ר"ח א"כ הוא בכלל החדש של הבא, וע"ל (סי' רכח סמ"ח) (ש"ך).

(יא) קודם ר"ח - מי שנשבע לפרוע לחבירו קודם שיכנס חודש כסליו אם פרע לו ביום ר"ח הראשון אינו עובר שעדיין לא נכנס כסליו דנהי דקרו ליה ר"ח כסליו מ"מ לא קרו ליה מכלל כסליו אבל י"א אחרת והחושש לחומרת השבועה תבא עליו ברכה (פ"ת).

(ה) [229]אמר: חדש אחד, או חדש, סתם, אסור מיום ליום.

(יב) אסור מיום ליום כו' – היינו משעה שנדר אסור מיום ליום כגון אם נדר בחצי יום ט"ו לחדש תמוז אסור עד חצי יום ט"ו לחדש אב אף על פי שאינו אלא כ"ט ימים שתמוז הוא חסר מ"מ הוא חדש שלם מיום ליום (ש"ך)[87].

(ו) [230]היה עומד בתוך השנה, או קודם לה, ואמר: השנה זו, אסור עד תשלום השנה ומותר ביום ר"ה. ושנה זו מונים מתשרי, שאפילו אם עומד בכ"ט באלול, כיון שהגיע תשרי, מותר.@NO MB@

(ז) [231]אמר: שנה אחת, או שנה, סתם, אסור מעת לעת. ואם נתעברה השנה, אסור בה ובעיבורה. ואם עומד בחורף ואמר: שנה זו, והיא מעוברת, אסור עד תשרי ולא אמרינן שאדר שני יעלה במקום אלול.

(יג) אסור מעל"ע - משעה שנדר (ש"ך).

(יד) ואם נתעברה כו' - היינו דוקא בעומד באמצע השנה או קודם אבל בעומד בר"ה ואמר שנה א' אינו אסור אלא י"ב חדש, מיהו היכא דאמר "שנה אחת" מיום זה מונין י"ג חדש אפילו עומד בר"ה, וע' בתשובת ן' לב ח"א דף נ"ו[88] (ש"ך).

Commented [YL34]: סדר?

(ח) [232]אמר: עד ר"ח אדר, עד ר"ח אדר ראשון. עד סוף אדר, עד סוף אדר שני. ולהרמב"ם, אם ידע שהשנה מעוברת ואמר: עד ר"ח אדר, אסור עד ראש חדש אדר שני.

(טו) עד ר"ח אדר ראשון - דסתם אדר הוא אדר ראשון ומכל מקום ב"עד סוף אדר" הוא אסור עד סוף אדר השני, דשני אדרים כחד חשבינן להו, ואם אמר "עד חצי אדר", דהיינו עד חצי אדר ראשון, דאין שם חצי נופל על ר"ח השני דדוקא לענין סוף אדר חשבינן להו כחד לענין שנתכוין עד כלות החודש הנזכר בשם אדר יהיה מי שיהיה (ט"ז), מי שנדר או נשבע לעשות דבר פלוני בחודש העיבור חייב לעשות באדר א' דאדר ראשון הוא הנקרא חודש העיבור (פ"ת).

(טז) עד סוף אדר שני - בין ידע שהיא מעוברת או לא, אסור עד סוף אדר שני, דב' אדר נחשבים כחדש א', ואם אמר "עד כ' או כ"א אדר" דינו כאומר עד אדר שהוא עד אדר ב' (ש"ך).

(יז) ולהרמב"ם כו' - דסתם אדר הוא אדר שני אלא דסבירא ליה כל שלא ידע שהשנה מעוברת מסתמא נתכוין לאדר הסמוך לשבט (ט"ז), ולענין דינא בנדרים יש להחמיר באיסורא דאורייתא כסברת הרמב"ם (ש"ך).

(ט) [233]היה עומד בתוך שמטה, או קודם לה, ואמר: שמטה זו, אסור עד סוף שמטה ואסור גם בשנה השביעית. @NO MB@

(י) [234]אמר: שמטה אחת, או שמטה, סתם, אסור שבע שנים מעת לעת. @NO MB@

(יא) [235]האוסר עצמו בדבר עד הפסח, או שאמר עד פני הפסח, אינו אסור אלא עד שיגיע בלבד. ואם אמר: עד שיהיה הפסח, הרי זה אסור עד שיצא הפסח. ויש אומרים דעד פני הפסח, אסור עד שיצא.

(יח) האוסר עצמו בדבר כו' – היינו מדברים אחרים אבל בנודר מן היין אף באומר "עד שיהא פסח" או "פני פסח" אינו אסור אלא עד שיגיע הפסח, שלא נתכוין זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לשתות יין, אמנם מזה שהמחבר לקמן לא הזכיר דברים אלו, משמע דסבירא ליה כהרמב"ם וסייעתו דאפילו ביין אסור עד שיצא פסח. אחד שנדר מהיין והתנה חוץ משבת וי"ט אסור ביין של הבדלה[89] (ש"ך).

(יט) אלא עד שיגיע כו' - דכל היכא דאינו אסור אלא עד שיגיע כגון "עד הפסח" לכו"ע, וב"עד פני" להרמב"ם וכן "עד הגשם" (לקמן סעיף י"ח) בכלן צריך שאלה לחכם דלמא לא ידע להפריש ביניהם (ש"ך).

(יב) [236]אמר: עד הקציר, או עד הבציר, או שאמר: עד שיהיה הבציר או הקציר, אינו אסור אלא עד שיגיע, שכל דבר שאין זמנו ידוע, בכל לשון שיאמר, אינו אסור אלא עד שיגיע.

(כ) עד הקציר כו' - קצירה שייך בתבואה ובצירה בענבים ומסיקה בזיתים (ש"ך).

---

[87] עי' לעיל סק(ט) בלשון "עד וכו'".
[88] לא עשיתי
[89] לא עשיתי את המהרי"ל

(כא) עד שיגיע - הקצירה בפועל, ולא עד שיגיע זמן הקצירה ואין קוצרים, וע"ל סי"ח גבי עד הגשם (ש"ך).
(כב) שאין זמנו ידוע – שאין אדם מכניש עצמו לאסור ספק, לא משנה אם לא ידוע התחלה או לא ידוע משך הזמן כמה יהיה (ט"ז).
(כג) בכל לשון שיאמר כו' - כלומר אף על פי שאמר "שיהיה" (ש"ך).
(יג) בכל מקום, זמן הנדר הוא לפי מה שממהרין או מאחרין לקצור בו, ואנו הולכים אחר המקום שעומד בו הנודר בשעת הנדר אפילו אם הלך אח"כ הנודר אל מקום אחר, בין להחמיר כגון שהלך (למקום) (שממהרין) [ממקום] הקציר, בין להקל שהלך (למקום שמאחרין) [ממקום] אותו.
(כד) שהלך למקום – עיקר הגרסא "ממקום" ולא "למקום" (ט"ז), כגון שהלך למקום שממהרין הקציר בין להקל כגון שהלך למקום שמאחרים אותו (ש"ך).
(יד) קציר, סתם, הוא קציר חטים. ואם המקום שנדר בו רובו קציר שעורים, הולכין אחריו.
(כה) קציר חטים - היינו לענין התחלה אבל באמר עד סוף הקציר, דהיינו שיכלה כל הקציר אפילו של שעורין, דומה ל"סוף אדר (לעיל ס"ח, עי' לעיל סי' רח סק"א ?) (ט"ז).
(כו) רובו קציר שעורים כו' – שונה מהספק דלעיל (סי' ריז ס"ג וסי"ז), ששם מסתפקים במה היתה מחשבתו אם לרוב לשון העיר או לרוב ספוק העיר ואזלינן לחומרא, אבל הכא ודאי כוונתו למה שהוא חשוב לאנשי עירו וקורא סתם למה שהוא הרוב בעירו, וע"ל (סי' רח סק"ג ?) (ש"ך).
(טו) אם קבע זמן למשתה בנו, ונדר עד זמן משתה בנו, מספקא לן אם חשוב זמנו קבוע, והולכין בו להחמיר. הגה: ומפילו אם מת הבן קודם שיגיע משתה שלו, לריך להמתין עד לותו זמן. וכן אם נדל לעשות לבל על שיהיה בנו בר מלוה, ומת, לריך להמתין עד שיהיה לדוי להיות בר מלוה. ועיין בת"ח סימן תקס"ט יחיל לו לביש שקבלו עליהם תענית מחמת חיזה לרה, ועברה, אם לריכים להשלים תעניתם. והוא הדין בנדל נדל לעשות לדקה לו שלא נדריס (מ"ז פסק לחייב לקייס נדלו). ונ"ל לבל זה מיירי בקבלו עליהם, סתם, לבל אם פירש לבריו, כגון מי שנדל ולמר: אם יהיה פלוני החולה לתענה בך וכך לו לתן בך וכך לדקה, אם מת לותו פלוני, פטור מנדלו, דהרי התנה בפירוש ולא בעינן תנאי בפול בנדריס, דלא גרע דבורו מכוונת הגולל בדלעיל סימן רי"ח. וכן יתבאר לקמן סוף סימן רל"ב, ובל שבן האומר: לתן שלא לדקה בדי שיהיה בני, ואם לא יהיה לא לתן, לף ע"ג לעובד ע"מ לקבל פרס מבל מקום פטור אם לא יהיה.

Commented [YL35]: וסח פרידמן??

(כז) קבע זמן - גם משך ימי המשתה יש להם ג"כ קביעות ז' ימים דאי לאו הכי אפי' הוי התחלתן זמנו קבוע אינו אסור אלא עד שיגיע (פ"ת).
(כח) אם חשוב זמנו קבוע - פירוש כיון שבידו לדחות החתונה יש סברא דלא הוה זמנו קבוע (ט"ז), ואם אמר "עד שיהא" אסור עד שיצא, וכן אם דחה זמן המשתה, אסור עד שיהא ממש (ש"ך).
(כט) זמנו קבוע - או לא כיון שבידו לדחותו (ש"ך)
(ל) ואפי' כו' – ויש חולקים דהכא עיקר כוונתו היה שנדר עד שיזכה שיהא הבן בר מצוה ומיד כשמת בטל נדרו והוה כאלו אמר "הריני נודר עד שיחיה בני ויהא בר מצוה", אלא שכבר הורה זקן, אבל אין צריך להמתין עד משתה בנו אלא יום שבו נעשה י"ג (ש"ך)
(לא) צריך להמתין כו' – מעיקר הדין מותר אלא מטעם גזירה שמא אף בלאו הכי יבא להתיר (ט"ז).
(לב) וכ"ש האומר אתן סלע כו' - כן צ"ל ופירושו וכ"ש אם אומר תנאי כפול (ט"ז).
(לג) עד שישמרו הסכינים כו' - פי' שכבר עבר כל זמן קציצתו (ש"ך).
(לד) עד הקיץ, עד שיקוצו הרבה ומכניסין התאנים בכלכלות. @NO MB@
(לה) עד שיעבור הקיץ, עד שישמרו הסכינים שקוצצים בהם התאנים.
(לו) האוסר עצמו בדבר עד הגשם, הרי זה אסור עד זמן הגשמים שהוא בא"י ר"ח כסלו. הגיע זמן הגשמים, הרי זה מותר בין ירדו גשמים בין לא ירדו. ואם ירדו מי"ז במרחשון, מותר. ואם אמר: עד הגשמים, הרי זה אסור עד שירדו הגשמים, והוא שירדו מזמן רביעה שניה שהוא בארץ ישראל ומקומות הסמוכים לה מכ"ג ממרחשון ואילך. הגה: וכגולה, זמן

הגשמים שקיס יום לאחר התקופה שמתחילין מז השמלה, וזמן רביעה שניה שבעים יום לאחר התקופה.

(לד) עד הגשם - משמע זמן גשם ומשמע זמן רביעה אחרונה דהיינו ר"ח כסליו, שאז כלו כבר ב' רביעיות הראשונה והאמצעית. אבל אם ירד בהם גשם, די ברביעה ראשונה, שהיא י"ז חשון, ורביעה פי' גשם על שרובץ על הארץ (ט"ז), וי"א דאינו אסור אלא עד רביעה ראשונה (ש"ך).

(לה) ר"ח כסליו - היינו רביעה שלישית (ש"ך).

(לו) מי"ז במרחשון - שהוא רביעה ראשונה וי"א דרביעה ראשונה הוא שבעה במרחשון ושניה בי"ז בו ואם אמר "עד הגשם", אסור עד ז' במרחשון ואז מותר בין ירדו בין לא ירדו ואם אמר "עד הגשמים" או עד שיהא הגשמים אסור עד שירדו ברביעה שניה והמחבר והרמ"א השמיטו דעתם (ש"ך).

(לז) עד הגשמים - משמע ירידת הגשמים דוקא ומשמע לשון רבים ומיעוט רבים שנים, דהיינו ששני גשמים ירדו, רביעה ראשונה ושניה. וגם אם אומר "עד שיהיו הגשמים" אין אסור רק עד שיגיעו התחלת הגשמים, לפי שאין זמן קבוע והוה כקציר דסעיף י"ב (ט"ז).

(לח) ובגולה זמן הגשמים כו' - פירוש אם אמר כן "בגולה כו'" וכמ"ש בסעיף י"ג שהולכין אחר מקום שעשה הנדר (ט"ז), זהו לשיטתם דס"ל דרביעה ראשונה היא בז' בחשון בא"י ושנייה בי"ז בו אם כן השנייה מרוחקת מהראשונה י' ימים אם כן כיון שבגולה שואלין ס' יום אחר התקופה אם כן הרביעה השניה הוא ע' יום אחר התקופה ולפי זה למחבר שהראשונה י"ז בו והשנייה כ"ג בו אם כן אין כאן אלא ו' יום בין א' לב' אם כן הרביעה ב' בגולה אינו רק ו' ימים אחר הרביעה ראשונה וצ"ע (ש"ך).

(לט) ס' יום כו' - והכל לפי המקום שנדר בו (ש"ך).

(יט) אמר עד שיפסקו הגשמים, אסור עד שיעבור הפסח. @NO MB@

(כ) קונם יין שאיני טועם בחג, אסור בי"ט האחרון.

(מ) אסור בי"ט האחרון - אף על גב דהוא חג בפני עצמו לענין כמה הלכות מ"מ בלשון בני אדם הוא בכלל החג (ש"ך), [עבה"ט בשם ט"ז ועיין בא"ח סימן תרס"ח בט"ז סק"א כתב עוד בזה ועיין (בתשובת חתם סופר ס"ס רכ"ב) מ"ש בזה] (פ"ת)[90].

(כא) האומר לאשתו: מה שאת עושה קונם שאיני נהנה ממנו עד הפסח, עשתה לפני הפסח מותר ליהנות ממנו אחר הפסח. אבל אם אמר: מה שאת עושה עד הפסח קונם שאיני נהנה ממנו, אסור ליהנות לעולם במה שעשתה לפני הפסח.

(מא) מותר ליהנות לאחר הפסח - ולא אמרינן דהכי קאמר "מה שאת עושה עד הפסח יהא קונם עלי לעולם" (ט"ז).

(מב) סור ליהנות לעולם - ולא אמרינן דה"ק "מה שאת עושה יהא קונם עד הפסח" (ט"ז).

(כב) אמר לאשתו: קונם שאת נהנית לי מהיום עד פסח אם תלכי לבית אביך עד החג, הלכה לפני הפסח אסורה ליהנות ממנו עד הפסח. ואפי' לא הלכה, אסורה ליהנות ממנו עד הפסח, שמא תלך אח"כ ותעבור למפרע[91].

(מג) אם תלכי לבית אביך כו' - ע"ל (סי' רלה ס"ב) (ש"ך).

(מד) אסור ליהנות ממנה עד פסח - אבל לאחר הפסח מותר אפי' הלכה (ש"ך).

(מה) ואפילו לא הלכה - פי' שאינה רוצה לילך (ט"ז).

(כג) אמר לה: קונם שאת נהנית לי עד החג, אם תלכי לבית אביך עד הפסח, אסור ליהנות מיד. ואם הלכה לפני הפסח ונמצא מהנה אותה, הרי זה לוקה ואסורה בהנייתו עד החג. ומותרת לילך לבית אביה משהגיע הפסח.

(מו) אסורה ליהנות מיד - שמא תלך ותעבור למפרע (ש"ך).

(מז) הרי זה לוקה - אע"ג דלא נדרה האשה כלום מ"מ עברה על לא יחל וכיון שאדם יכול לאסור על אחר, הרי האחר בלא יחל (ט"ז).

Commented [YL36]: ובן???
הרי בט"ז בס"ק הקודם כתוב אחרת

Commented [YL37]: "ז ופ"ת היו נוגעים לגיטין וללומדות?

Commented [YL38]: א הבאתי הפ"ת

---

[90] לא עשיתי

[91] עי' בהגר"א לקמן סי' רלו סקט"ז שהביא דברי הר"ן נדרים טו ע"א ד"ה הלכה שיש מח' רמב"ם ור"ן המדיר חבירו מי לוקה, ולא מובא כאן, וצ"ע איפה להביאו כאן.

מאיר הדעה על יו"ד וזולקו ה' (סי' רג עד סי' רסט)

(מח) ומותרת לילך - ליהנות משהגיע פסח וכאן לא אמר שאסורה לילך לפני הפסח שמא תהנה ממנו אחר הפסח דאדם נזהר בנדר ואינו נזהר בתנאי נדר, ועי' לקמן (סי' רלט ס"ק?) (ש"ך).

סימן רכא – דיני הנודר הנאה מחבירו, ובו י"ד סעיפים.

(א) ראובן שאסר נכסיו על שמעון, או שאסר עצמו מנכסי שמעון, הנאסר אסור לעבור על שדה האחר אפילו בבקעה בימות החמה שאין בני אדם מקפידים על דריסת רגל שבה. ואסור לשאול ממנו כל כלים שבעולם. ואם לא נדר ממנו אלא מאכל, אינו אסור אלא לאכול משלו. אמר: הנאת מאכלך עלי, אסור לאכול משלו ואסור ללעוס חטים ליתן על גבי מכתו, אבל לשאול ממנו נפה וכברה, מותר. אמר: הנאה המביאה לידי מאכל עלי, אסור לאכול משלו ומותר ללעוס חטים וליתן על גבי מכתו ואסור ליהנות בכל דבר שמשכירין כיוצא בו, ומה שאין משכירין כיוצא בו, מותר אם אין בו שייכות מאכל, אבל אם יש בו שייכות מאכל, כגון נפה וכברה, ואפילו שק להביא בו פירות וחמור להביא עליו פירות וכן סום לרכוב עליו לבית המשתה וטבעת להראות בו בבית המשתה ולעבור דרך שדהו לבית המשתה, אף על פי שאין משכירין כיוצא בו, אסור. וכן אסור לקנות לו צרכי סעודה. וכן אסור לחמם ידיו בכבר שלו. הגה: קלוס שמקעיס בו עציס לבשל בו מאכל, מקרי הנאה המביאה לידי מאכל. אבל קלוס שמנסך בו, מותר לבשול לו.

(א) אסור לעבור על שדה – י"א שמקצר דרכו בזה, אבל מלקמן (ס"ד) "ואם נכסי שמעון אסורין כו'" משמע דבכל גווני אסור דריסת הרגל (ט"ז), וי"א בדריסת הרגל אסור בכל ענין לכו"ע (ש"ך).

(ב) ואסור ללעוס חטים כו' - אף על גב דאינו אוכל מ"מ הנאה מגוף המאכל היא (ש"ך).

(ג) בכל דבר שמשכירין כו' - כיון שמוחל לו השכירות באותן הדמים הוא יכול לקנות אוכל נפש והוא הדירו מהנאה המביאה לידי מאכל (ט"ז), דכיון דדרך להשכיר כיוצא בהם והוא מוחל לו השכירות באותן הדמים הוא יכול לקנות אוכל נפש והוא הדירו מהנאה המביאו לידי מאכל (ש"ך).

(ד) להראות בו - שיהא נראה חשוב ויתנו לו חלק טוב (ט"ז).

(ה) וכן אסור לחמם ידיו בכבר שלו – צ"ע שכן במקורם של דברים איתא שהנודר מן הככר מהו לחמם בו ידיו ולא איפשטא ולחומרא משום דכיון דנדר הנאה מן הככר שמא אסור גם בחמום אבל באמר "הנאה המביאה לידי מאכל עלי" מותר, דחמום לאו הנאה המביאה לידי מאכל הוא, והלבוש גם השמיט הלכה זו, וכנראה בגלל מש"כ (ש"ך).

Commented [YL39]: א הבאתי ט"ז סק"ד.

(ו) קרדום כו' – במקור הדברים איתא: מותר להשאילו כוסות וקערות ותמחויים שאינן מהנין את המאכל אבל מאחר ומכנסין האוכל לאלפסין וקדרות אסור, אבל לטחון ולדרוך לקצור הוא ספק, ע"כ. והנה קורדם שמבקעין בו אסורה לפי שהוא מהנה האוכל ומתקנו שא"א לבשל בלא עצים א"כ הקורדם שמבקעים בו עצים מתקן המאכל אבל כוסות וקערות ותמחויין אינם מהנין המאכל, שכבר המאכל נתקן כהלכתו, אלא שנותנו לקערות וכוסות ותמחויים, והלכך אלפסים וקדרות אסורים לפי שהמאכל מתבשל בהן והן מתקנים המאכל, וכן אסור להשאיל לו מעות שהוא כנותן לו מעות ליקח בו ככר (ש"ך).

(ב) המודר הנאה מחבירו, יכול לפרוע חובו. ואפילו אם היה לו משכון ביד המלוה ופרע זה בשבילו ונטל המשכון, צריך להחזירו ללוה הנאסר. ויכול לזון את אשתו ובניו ועבדיו, ואפילו הכנענים. אבל אסור לזון בהמתו, בין טמאה בין טהורה. ואסור ללמדו מקרא, כיון שמותר ליטול שכר עליה והוא מלמדו חנם נמצא שמהנהו. אבל מלמדו מדרש הלכות ואגדות, והוא שלא יאמר הנאסר לאוסר שילמדנו. והאידנא שמותר ליטול שכר אף על המדרש, הכל אסור. אבל ללמד את בנו, אפילו מקרא, מותר. ומותר לשמשו בבום של בית האבל ובבום של בית המרחץ. הגה: ויש חולקין ומתירין לפילו סס לאמר לו שילמדנו. (הרמ"ק והטור), וה"ה בכל דבר מצוה. ובלבד בדבר הצריך שליחות, כגון לתרוס תרומתו, לסוך להיות שלוחו (ב"י בשם הרמ"ק ורבינו ירוחם).

(ז) יכול לפרוע חובו - שאע"פ שעל ידי זה מפטר הוא מחובו מכל מקום לא הוה אלא גרמא בעלמא הואיל שאינו מחויב לחזור לשלם לו (ט"ז), י"א דהיינו דוקא שלא מדעתו וי"א

דאסור לפרוע חובו כשהוא בשטר או משכון כיון שהוא חוב ברור וכן נראה דעת הסמ"ע (סי' קכח סק"ג?) ואפילו דעת הי"א הזה כשהחוב הוא שלא יכוף אותו לפרוע אלא לכשירצה הלוה יפרענו מדעתו אפילו היה לו שט"ח או משכון יכול לפרוע במודר והיינו דווקא במשכון שהמלוה יחזיק המשכון לעצמו ולא יתננו ללוה, וע"ל (סי' רכג סק"ה) (ש"ך), ועי' דברי בחו"מ (סי' קכח סק"ה?) (נקה"כ).

(ח) ואפי' היה לו משכון - משום דא"ל הייתי מפייס ליה ויהיב לי משכוני (ט"ז).

(ט) צריך להחזירו כו' - ואפי' היה המלוה דוחקו לפרוע אומרים שהלוה יכול לפייסו ולמחול לו (עי' חו"מ סי' קכח ס"א?) (ש"ך), [עבה"ט ועיין בתשובת משכנות יעקב סימן מ"ה מ"ש בזה] (פ"ת)[92].

(י) ויכול לזון את אשתו כו' - דוקא כשזן אותם לפניו ולא אמר כלום, אז הוא דרך מתנה, ואפילו מותר לענגה במזונות יתרים (ט"ז), אף על גב דמודר מתהני שאין צריך לתת להם מזונות ההיא הנאה דממילא היא ועוד יכולים לצמצם להתפרנס ממעשה ידיהם או לחזור על הפתחים (ש"ך).

(יא) אסור לזון בהמתו - אפילו במזונות יתירים וי"א שאפי' בזנה ביותר מכדי פיטומה שזה חסרון לה שכן אינה עומדת לאכילה אלא למלאכה וכיון שהיא משמינה יותר לא עובדת טוב ונמצא דאינו נהנה, ואפ"ה אסור (ט"ז), וי"א דאפילו במזונות יתירים אסורה כדי לפטמה אסור שהרי מעלה בדמיה וה"ל הנאה גמורה (ש"ך).

(יב) כיון שמותר ליטול שכר עליה - דשכר פיסוק טעמים הוא נוטל, דהיינו שלומד עמו הטעמים לקרות, דזהו לאו דאורייתא, אבל כל שהוא דאורייתא לא משום שחייבים ללמד בחנם (ט"ז), כדלקמן (סי' רמו ס"ה) (ש"ך).

(יג) והאידנא שמותר כו' כמבואר לקמן (סי' רמו ס"?) (ט"ז).

(יד) בכוס של בית האבל - והוא של המודר והשמוש אינה הנאה כל כך (ש"ך).

(טו) ובכוס של בית המרחץ כו' - פי' מים חמים שהוא משום רפואה והנאה מועטת היא (ט"ז),

(טז) ויש חולקין כו' - ואף על גב שהיום אף על המדרש אסור היינו בחנם אבל בשכר מותר וקמ"ל די"א דאפילו אמר שילמדנו מותר, מיהו אם נכסי שניהם אסורין זה ע"ז אסור בכל ענין עי' סעיף ג' (ש"ך).

(יז) ומתירים כו' - ועיקר כסברא הראשונה דבכל מילי דהתירו חכמים לעשות למודר כדלעיל (סעיף א), אין זה אלא כשהמדיר עושה מעצמו או שהמודר אמר "כל הרוצה לעשות כך וכך יבא ויעשה", אבל לעשות שלוחו בפירוש או לומר לו "כל השומע קולי יבא וילמדני", אסור, כיון דשליחותיה קעביד וע"ל סעיף ח' (ש"ך).

(יח) בכל דבר מצוה - משמע דוקא דבר מצוה, כיון דמצוה היא לא נהנה דמצות לאו ליהנות ניתנו (ש"ך).

(יט) הצריך שליחות - פירוש שאין לו רשות לעשות אם לא שיצוה לו (ט"ז).

(ג) [237]ראובן שאסר נכסיו על שמעון, אסור להשיאו בתו קטנה או נערה, לפי שעדיין היא ברשותו והרי מוסר לו שפחה לשמשו. ואם נכסי שמעון אסורין עליו, מותר לישא בתו אף על פי שפטרו מחיוב מזונותיה. [238]ומחזיר לו אבידתו, [239]בין שנכסי בעל אבידה אסורין למחזיר בין שנכסי מחזיר אסורין לבעל אבידה. [240]ובמקום שנוטלין שכר על החזרת אבידה, אם נכסי בעל אבידה אסורין למחזיר, אסור לו לקבלו אלא מחזיר לו בחנם. ואם נכסי מחזיר אסורים על בעל אבידה, אינו רשאי להחזיר לו בחנם. ואם נכסי שניהם אסורין זה על זה, אינו יכול לקבל השכר, שאם כן הוא נהנה. ולא להניחו, שא"כ הוא מהנה. אלא יפול השכר להקדש.

(כ) קטנה או נערה - אבל מותר למסור בו בתו בוגרת, אף ע"פ שמשיאה ואינה עוברת על דעתו שרי (ש"ך).

(כא) מותר לישא בתו. פירוש שמעון מותר לישא בתו של ראובן אף על פי שפוטרו מחיוב נדוניא (עי' אה"ע סי' עא ס"? ברמ,א) (ט"ז), אפילו קטנה ונערה (ש"ך).

---

[92] לא עשיתי

Commented [YL40]: כון??

Commented [YL41]: וד פעם ס"ק זו והבאה?

(כב) שנכסי בעל אבידה אסורין למחזיר – ואינו אסור משום שבשעה שעוסק בהשבת אבידה פטור ליתן לחם לעני דעוסק במצוה פטור ממצוה אחרת, ולכן הוא חוסך כסף זה שהיה נותן לעני (ט"ז).

(כג) מחזיר לו בחנם - פי' אם רוצה, אבל אם אינו רוצה, חייב ליתן השכר ויפול להקדש כדלקמן (ט"ז וש"ך), וכן כשנכסי מחזיר אסורים על בעל אבידה דצריך ליתן השכר ואם המחזיר אינו רוצה בשכר יפול שכר להקדש (ש"ך).

(ד) ראובן שאסר הנאתו על שמעון, וחלה שמעון, יכול ראובן ליכנס לו לבקרו. ובמקום שנותנין שכר למי שיושב אצל החולה לצוות לו, לא ישב אצלו אלא מבקרו מעומד. ואם אין דרך ליתן שכר לרופא, יכול לרפאתו, אפילו בידים, אפילו אם יש רופא אחר שירפאנו. אבל אם דרך ליתן שכר לרופא, לא ירפאנו בחנם. ולא ירפא לבהמתו, ואפילו אם אין דרך ליתן שכר לרופא, אבל יכול לומר לו: סם פלוני יפה לה, והוא יעשנה. ואם אינו יודע לעשותו, והיא תמות אם לא יעשנה, מותר המדיר לעשותו. ואם מת, יכול להביא ארון ותכריכין. ואם חלה בן שמעון, יכול ראובן ליכנס לו ולישב עמו ולבקרו (מעומד). ואם נכסי שמעון אסורין על ראובן, שהדירו שמעון מנכסיו, וחלה שמעון, נכנס ראובן לבקרו, [מעומד] אבל לא מיושב. חלה בנו, אינו נכנס כלל, אלא שואל עליו בשוק. ויכול ראובן להעיד לשמעון, הנאסר, בין עדות ממון בין עדות נפשות.

(כד) שאסר הנאתו - אף אם אומר "הנאת ממוני עליך" אסור ליהנות גם מגופו כמו כאן והיינו אם נותנין שכר מאותה הנאה מקרי מנכסיו, דהוה כאילו קיבל ממנו השכר וחזר ונתנו לו (ט"ז).

(כה) יכול ראובן ליכנס כו' - שהרי נכסי החולה אין אסורין על המבקר אלא נכסי המבקר אסורין על החולה (ט"ז).

(כו) לצוות לו - פי' לחבר עמו (ט"ז, ש"ך).

(כז) לא ישב אצלו - שאם ישב אצלו המבקר בחנם מוותר היה לו שכרו ומהנהו אם לא יטול שכר, ודוקא בחנם אבל אם יושב בשכר שרי (ש"ך).

(כח) אלא מבקרו מעומד - כיון שעל זה אין נותנין שכר (ט"ז).

(כט) אפי' אם יש רופא כו' - דלא מכל אדם זוכה להתרפאות (ט"ז, ש"ך).

(ל) לא ירפאנו בחנם - אבל בשכר יכול לרפאותו אפי' יש רופא אחר מטעמא דלעיל בסק"(כט) (ש"ך).

(לא) ואפילו אם אין דרך ליטול שכר לרופא - דמ"מ מהנהו אבל גופיה מצוה קעביד (ט"ז, ש"ך).

(לב) אבל יכול לומר סם כו' - מיהו דוקא שיהא הסם מבעל הבהמה (ש"ך).

(לג) והוא יעשנה - ובלבד שיהיה הסם של בעל בהמה (ט"ז).

(לד) והיא תמות - דהוה ליה כמחזיר אבידתו[93] (ט"ז).

(לה) ואם מת כו' - דאין הנאה למתים (ט"ז).

(לו) יכול ראובן ליכנס לו ולישב עמו ולבקרו - דלא אסר המבקר הנאתו אלא על שמעון ולא על בנו ולא אמרינן שגם זה הוה הנאה לאביו (ט"ז), ולא גורסים "מעומד" (ט"ז, ש"ך), ור"ל אפילו במקום שנותנין שכר על הישיבה מותר לישב שם בחנם דלא אסר הנאתו אלא על שמעון ולא על בנו (ש"ך).

(לז) ואם נכסי שמעון - פי' שנכסי החולה אסורין על המבקר נכנס ראובן לבקרו אף על פי שיש לו הנאת דריסת הרגל בבית החולה מ"מ החולה שאסר נכסיו על המבקר לא נתכוין להדירו במקום שחיותו תלוי בו דהיינו כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה, אבל מ"מ אסור לישב כיון שאפשר בעמידה. ואם אסר המבקר על עצמו נכסי החולה אסור ליכנס כלל שלא שייך שלא הדיר מחייו (ט"ז וש"ך).

(לח) נכנס ראובן לבקרו מעומד אבל לא מיושב כצ"ל - כיון דאפשר בעמידה (ש"ך).

(לט) חלה בנו אינו נכנס כלל – שאפשר שהדיר אפילו בצורך לחיות בנו שלא יכנס לבקרו (ט"ז, ש"ך).

(מ) ויכול ראובן להעיד לשמעון - בין הדירו שמעון מהנאותיו בין אסר שמעון על עצמו הנאת ראובן (ש"ך).

---

[93] שהיא מותר עי' לעיל ס"ג.

(מא) להעיד כו' – פי' שעכשיו רוצה להיות עד לראות המעשה כדי להעיד אע"פ שמהנהו, שכן אין בזה משום הנאה (ש"ך).

(ה) **ראובן שאסר הנאתו על שמעון**, יכול לישן עמו במטה קטנה בימות החמה. **אבל לא** בימות הגשמים, מפני שהוא מהנהו. ובגדולה, מותר בין בימות החמה בין בימות הגשמים. ורוחץ עמו **באמבטי גדולה. אבל לא** בקטנה, מפני שמהנהו שמגביה עליו המים. ומזיע עמו **אף** בקטנה. ומיסב עמו במטה **ואוכל** עמו על השלחן, **אבל לא** בקערה אחת, **שמא יאכל** מחלקו. **ואם** דרך שבעל הבית חוזר וממלא הקערה **לאחר שאכלו** כל מה שהיה בה, מותר(מה). הגה: ולו שהיה מתחילה כל כך בקערה שהמותר חוזר לבעל הבית, מותר. **אם היו** שניהם חופרים בכרם ביחד, **לא** יחפור בשורה הקרובה לו מפני שמהנהו שמרפה הקרקע לפניו, **אבל** ברחוק ממנו, מותר. **ולא** ימכור לו **ולא** יקנה ממנו **ולא ישאילנו ולא** ילונו **ולא** ישאל **ולא** ילוה ממנו.

(מב) מפני שהוא מהנהו - שהגוף נהנה מהגוף בימות הגשמים (ש"ך).

(מג) אף בקטנה - דבזיעה בעלמא ליכא תוספת חום (ש"ך).

(מד) ומיסב עמו במטה - קטנה אפילו בימות הגשמים ולא חיישינן שמא יישן אצלו ויאכל עמו על השלחן ולא חיישינן שמא יאכל משלו דכיון דהדירו מסתמא שונאים זה את זה טפי מב' אכסנאים שאוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה, וע"ל (סי' פח סק"ב?) (ש"ך).

(מה) מותר - דאפילו יאכל יותר מחבירו אינו נהנה דבלאו הכי נותנים להם כל שבעם (ש"ך).

(מו) שמרפה הקרקע לפניו - ונוח לו לחרוש אחריו (ש"ך).

(מז) ולא ימכור וכו' - פירוש אם המוכר נדר מהלוקח שלא יהנה ממנו, אם המקח שוה עם המעות, יש הנאה לשניהם ואסור מן הדין לשניהם. ואם יש זול במקח, ממילא יש הנאה ללוקח המודר דוקא ואסור לקנות, אלא משום גזירה אסור למכור, שמא יבוא לקנות, ואם הוא ביוקר גזרינן לקנות אטו למכור, ואם הלוקח נדר מהמוכר הוה איפכא ועי' לקמן (סי' רכז ס"ק?) (ט"ז וש"ך).

(מח) ולא ישאילנו כו' - דגזרינן לשאול אטו להשאיל ללות אטו להלוות (ט"ז וש"ך).

(ו) **המודר הנאה** מחבירו ויש לו מרחץ ובית הבד מושכרים בעיר, **אם** יש לו בהם תפיסת יד, **אסור. אם** אין לו בהם תפיסת יד, מותר. **אבל אם אסרו** עליו בפירוש, **חל האיסור** גם עליו.

(מט) תפיסת יד - פירוש איזה כח בעלמא (ט"ז וש"ך).

(נ) אם אין לו בהם תפיסת יד מותר - דאינו בכלל נכסיו וכשאסר נכסיו לא היה דעתו על זה המרחץ (ט"ז), לפי שאין דעתו על מה שהשכיר ונסתלק ממנו (ש"ך).

(נא) אבל אם אסרו בפירוש כו' – י"א דאפילו לפי היש אומרים דבסעיף שאח"ז מודה הכא כיון שאינו אוסר המרחץ על השוכר אלא על שמעון דעלמא וליתא, אלא ועיקר דהמשכיר יכול לאסור על השוכר , וכן אם המשכיר אסר על כל העולם השוכר בכלל זה האיסור, אבל אין המשיכר יכול לאסור אותו על אחר, כל זמן שיש שעבוד לשוכר, אבל הנדר מפקיע את השעבוד (ש"ך).

(ז) [241]**המשכיר בית לחבירו ואח"כ הדיר השוכר מנכסיו, לא חל איסור** על הבית **שהשכיר** לו. **ואם** פירש הבית בפירוש, יש אומרים שחלה האיסור גם עליו. [242]**וי"א שאפילו אם** פירשו בפירוש, אינו יכול **לאסרו** בלשון קונם, **אם לא** בלשון הקדש ממש. **ושוכר** יכול **לאסרו**, דהא פירותיו הם. וממשכן דינו כמשכיר, ובעל משכונה דינו כשוכר. הגה: המשמיל בית לחבירו, אין יכול למכרו עליו כל זמן המשלה. והשוחל יכול למכרו על מחר כל זמן המשלה, לכלידיה למי.

(נב) המשכיר בית לחברו - ואין לו בו תפיסת יד (ש"ך).

(נג)לא חל - לפי שאין דעתו על מה שהשכיר ונסתלק ממנו (ש"ך).

(נד) יש אומרים שחלה האיסור גם עליו - אף על פי שהוא משועבד להשוכר מכל מקום הקדש מפקיע מידי שיעבוד וקונם כהקדש דמי ויש אומרים השני ס"ל דקונם אינו בכלל הקדש ואינו מפקיע השעבוד שיש להשוכר עליו אף על פי שאסר המשכיר בפי' ולהלכה

Commented [YL42]: הו תירוצו הראשון?

Commented [YL43]: אם יש מח' בין ש"ך לט"ז?

אפי' אמר הקדש אינו מפקיע שהרי היום כל הקדש שלנו חולין הוא שאינו אלא צדקה (ט"ז), וי"א דלכו"ע דאפי' אוסרו בפירוש אינו יכול לאסור בקונם (ש"ך).

(נה) וי"א שאפי' כו' – אפילו בפירוש ולענין הלכה ראוי לחוש לחומרא לי"א הראשון דבפי' יכול לאסור וממילא גם כאן בשאלה יכול לאסור בפירוש (ט"ז), דעת הצד הראשון בשו"ע דאף קדושת דמים בזמן הזה מפקיע מידי שיעבוד, ורובם חולקים עליו. אמנם טעמא של הי"א הזו דהקדש שחל על גוף הקרקע אף על פי שמשכנו או משכירו יכול לאסור חלק שיש לו בו אבל איסור הנאה שאין חל על גוף הקרקע אלא אוסר הנאתו על הדר בו כ"ז שהוא שכור ביד אחרים אין ההנאה שלו דשכירות ליומא ממכר הוא והרי מכר הנאתו, ואפילו בקונם כללי דהיינו שאוסר לכ"ע אינו יכול לאסור, כיון דאין איסור הנאה חל על גוף הקרקע, ולענין דינא עיקר כמש"כ בסק"(נא), וכן יש להחמיר בקונם אפי' אסר נכסיו המשועבדים למלוה דקונם מפקיע מידי שעבוד ומשמתינן ליה עד ששואל להתיר את נדרו (עי' חו"מ סי' קיז ס"ק?)[94] (ש"ך).

(נו) אם לא בלשון הקדש ממש - אז יכול לאסור חלקו של הבית השוה יותר מדמי השכירות והלכך אסור השוכר לדור בו וכן במשכון דוקא כששוה יותר מהחוב אבל כשאין שוה יותר וכ"ש אם אין לבעל חוב מקום לגבות את חובו אלא מזו, אינו יכול להקדיש, דאין קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד (ש"ך).

(נז) בלשון הקדש - משמע דבהקדש לכ"ע יכול לאסור אבל י"א דבין בשכירות בין במשכונא אינו יכול להקדיש אפילו שוה יותר, והובא לקמן (סי' רנח ס"ז) ודוקא המשכיר לו "בית זה" אבל המשכיר לו "בית סתם" יכול להקדישו ויתן לו בית אחר[95] (ש"ך). עיין בסמ"ע סימן שי"ב ס"ק ב'[96], (נקה"כ).

(נח) ושוכר יכול כו' – וי"א דעיקר אם אמר השוכר סתם "הריני מקדישו" אינו קדוש כלל אם לא פירש בהדיא ש"מקדיש הנאה שיש לו באותו בית" ועיקר שיכול להקדישו סתם ומוקדש עד זמן תשלום שכירות (פ"ת).

(נט) המשאיל כו' - כלומר וכן המשאיל שוה למשכיר בכל ענין שנתבאר (ש"ך).

(ח) הנותן טבלא לאומן לצייר, ואסרה על בעלה אחר שציירה, קודם שפרעו, מותרת(ס). המודר הנאה מחבירו, יכול המדיר לומר לחנוני: פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה, והחנוני נותן לו וחוזר ונוטל מהמדיר, אם ירצה המדיר לפרעו. (אבל אינו מחוייב לפרעו). וכן אם היה למודר בית לבנות, גדר לגדור, שדה לקצור, יכול לומר לפועלים: פלוני מודר הנאה ממנו ואיני יודע מה אעשה, הם עושים עמו ובאים ונוטלין שכר מהמדיר, אם ירצה המדיר לפרעם. וכן מותר לומר: כל הזן לפלוני או עושה עמו, אינו מפסיד. אבל אסור לומר: כל השומע קולי יזון לפלוני, דכיון שהוא לשון ציווי הוי כשלוחו. וכן אסור לומר לחבירו: אם תזון לפלוני לא תפסיד, דכיון שאומר כן ליחיד נראה כשלוחו.

(ס) מותרת - דאין אומן קונה בשבח כלי הרי אין לו בגוף הכלי כלום ואין בו כח לאסור הכלי ואפילו היה אומן קונה בשבח כלי היינו כשיש ממשות בשבח כגון שנתן לו עצים ותקן כלי אבל הכא לא עשה האומן אלא צייר בסימנים ואין בהם ממש (ט"ז וש"ך), ועי' חו"מ (סי' שו וסמ"ע שם סק"ו?)[97] (ש"ך).

(סא) המודר הנאה מחבירו יכול המדיר כו' – בין יש לו למודר מה לאכול בין אין לו (ט"ז וש"ך).

(סב) אם ירצה המדיר לפורעו - בכל מקום ההיתר הוא דוקא מחמת שאינו חייב לשלם מדינא (ט"ז).

(סג) אבל אינו מחוייב לפרעו - דא"כ ה"ל שלוחו והיה חבירו אסור בו. רב שנדר מנכסי פלוני או איפכא יכול אותו פלוני לתת צדקותיו ונדבותיו ליד גבאי הקהל אף על פי שגבאי הקהל יתנו להרב מכיס הקהל אשר שם מעורב נדבת אותו פלוני (ש"ך), ויש חולקים ואוסרים (פ"ת).

---

[94] לא עשיתי
[95] עי' חו"מ &
[96] לא עשיתי
[97] לא עשיתי
כתוב בסי'מ שו שאין אומן קונה בשבח כלי

(סד) וכן מותר לומר כל הזן - י"א דבזה צריך ליתן לו כל דמי מה שנתן לו דלא שייך לשון שליחות בלשון רבים וע"ל (סי' רלה ס"?) (ש"ך), ויש חולקים על זה כנ"ל סק"(סב) (ט"ז).
(סה) כל הזן כו' - אפילו אמר ליחיד כל הזן אינו מפסיד שרי כיון דלא אמר בלשון יחיד אם תזון כו' ועי' לקמן (סי' רלה ס"ב) (ש"ך).
(סו) כל השומע קולי יזון לפלוני - כאן חייב לשלם אף אם לא סיים "לא יפסיד" כיון שהוא שלוחו, לא יפסיד על ידו (ט"ז).
(סז) נראה כשלוחו - פי' וצריך לשלם לו מן הדין (ט"ז).

(ט) היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל, נותן לאחר לשם מתנה והלה מותר בה. ואם אין עמהם אחר, מניח על הסלע ואומר: הרי הוא מופקר לכל מי שירצה, והלה נוטל ואוכל. במה דברים אמורים, בנותן לאחר לשם מתנה, בסתם. אבל אם אמר לחבירו: הסעודה נתונה לך במתנה, ויבא פלוני שהוא אסור בהנייתי ויאכל עמכם בסעודה, הרי זה אסור. ולא עוד אלא אפילו נותן לו, סתם, וחזר ואמר לו: רצונך שיבא פלוני ויאכל עמכם, אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן לו אלא על מנת שיבא פלוני ויאכל, אסור, כגון שהיתה סעודה גדולה והוא רוצה שיבא אביו או רבו וכיוצא בהם שהם אסורים בהנייתו לאכול מסעודתו, שהרי סעודתו מוכחת עליו שלא נמר להקנות. וכן כל כיוצא בזה.

(סח) ואין לו מה כו' - הכא דוקא משום דאין לו מה יאכל התירו (ש"ך).
(סט) הרי הוא מופקר כו' - ואף על גב דמדברי סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני ג' (עי' חו"מ סי' רעג ס"ז) הכא כיון דאין לו מה יאכל העמידו על דין תורה ועי"ל דאף מד"ס אינו אלא לענין שיכול לחזור בו המפקיר, וי"א דוקא במקרקעי אבל במטלטלי אין צריך ג'[98] (ש"ך).

(י) מי שנשבע או נדר שלא לדבר עם חבירו, יכול לכתוב לו כתב, או לדבר עם אחר והוא שומע.

(ע) שלא ידבר עם חבירו – היינו נשבע דאילו בנדר אינו חל על דבר שאין בו ממש כנ"ל (סי' ריג ס"?) (ט"ז), וי"א שגם בנדר זה חל, דמדרבנן חל על דבר שאין בו ממש, וכדלעיל (סי' ריג ס"?), או שאמר "קונם פי לדיבורי" או "יאסר פי עליך", וכדלעיל (סי' ריג ס"?) (נקה"כ).
(עא) או לדבר עם אחר כו' - ואף על פי שחבירו שומע אין בכך כלום כיון שלא נתכוין להשמיעו אבל אם נתכוין להשמיעו אף על פי שיש אחר ביניהם שדבריו כלפי אותו האיש לא יפה עשה (ש"ך).

(יא) אם אסר ספרו על חבירו, אסור לנאסר ללמוד בו.

(עב) אסור לנאסר ללמוד בו - שהרי אין חיוב על האדם להשאיל ספרו לחבירו שלא לדעתו כמו שאין חובה עליו ליתנו שהרי מקלקלו בכך ומותר להשכירו ונמצא מהנהו השכר שהיה צריך ליתן, שונה מסי"ג "המודר הנאה משופר מותר לתקוע תקיעה של מצוה", שאין משאילין ספרים מפני שמקלקלן שהקלקול מצוי בהן מה שאין כן בשופר אינו מתקלקל כשזה יתקע בו (ט"ז), וי"א דבשופר בתקיעת מצוה יש בו משום דמצות לאו ליהנות ניתנו דהכא כיון שיש להשכיר ספרו וזה לומד בו בחנם ה"ז נהנה (ש"ך), עי' ט"ז ועיין בתשובת פני אריה סימן מ"ז שהשיג על טעם זה (פ"ת)[99], ועיין (בשאילת יעב"ץ ח"א סימן ס"א)[100] (פ"ת).

(יב) המודר הנאה מחבירו, אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו. המודר הנאה מחבירו, תוקע לו תקיעה של מצוה. הגה: המוכר הנאה מחבירו, מותר לעשות לו כהאי גוונא, אבל לא מסוכנת.

(עג) אסור בגחלתו - ע"ל (סי' קמא סק"י?) (ש"ך).
(עד) ומותר בשלהבתו - כמו לענין עבודת כוכבים (סי' קמב ס"א) (ט"ז), פי' מותר להדליק נר בשלהבתו דאין בה ממש (ש"ך).

---

[98] עי' חו"מ סי' רעג ס"ז: לא עשיי
[99] לא עשיתי
[100] לא עשיתי

(עה) מותר לשחוט לו בהמה בריאה - שחשוב קלקול ואין לסמוך על הוראה זאת דזה פשוט דהנאה גדולה היא לו מה שישחוט לו ויתירנה לו לאכילה ובכל יום אנו שוכרים שוחט שישחוט (ט"ז), ועיקר כרמ"א כיון דקלקולו יותר מתיקונו, אם כן כל שכן בנדרים (נקה"כ), ו, אבל במסוכנת אסורה שהוא מתקן וע"ל (סי' סק"ד?) (ש"ך), וי"א כרמ"א מ"מ אינו מותר לשחוט לו בהמה בריאה אלא במקום שאין נותנין שכר בעד השחיטה או בנותן לו שכרו אבל בלא"ה אסור ואף בכה"ג לא שרי אלא כשלא אמר המודר שישחוט לו בהמתו אלא שזה בא ושוחט לו מעצמו או שאמר המודר כל השוחט בהמתי אינו מפסיד או שאמר כל הרוצה לשחוט יבא וישחוט ויש שם ג"כ אחר שיודע לשחוט אבל אם אמר לו בפירוש שישחוט לו בהמתו באנו למחלוקת מחבר והרמ"א דלעיל סעיף ב'. אמנם במקום מצוה כמו לכבוד שבת וכיוצא יש לסמוך בזה על הרמ"א שם, ועיין לעיל (סי' סו ס"?) דמותר לנקר בשר מחוטי חלב ודם של מי שמודר הנאה ממנו שהרי אם רצה המודר לעבור על המצוה יכול הוא לאכלו בלא ניקור ואין מעכב על ידו אלא חפצו לקיים המצוה נמצא שאינו נהנה אלא הנאת קיום מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו אמנם למלוח הבשר להוציא מידי דמו אסור דמלבד הנאת מצוה מהנהו ג"כ שהמלח ממתיק הבשר ונותן בו טעם ונמצא מהנהו במה שעושה להיות ראוי למאכל שלחנו (פ"ת).

(עו) אבל לא מסוכנת - אם שחט בדיעבד עשרה (פ"ת).

(יג) המודר הנאה משופר, מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה. המודר הנאה ממעין, טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה (כפול סי' ריז סכ"ו).

(עז) המודר הנאה משופר - עיין בשער המלך פ"א מהלכות שופר הלכה ג' מ"ש בזה (פ"ת)[101].

(עח) מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה – עי' או"ח (סי' תקפו ס"?)[102] דדוקא אחר יתקע לו אבל המודר עצמו לא יתקע דפעמים שאדם נהנה במה שהוא תוקע, ולפי זה מובן מש"כ לעיל (סי"א) י"א שאסור ללמוד בספר הנאסר עליו דודאי התורה משמחת לב שהרי אסור ללמוד בימי אבלו, א"כ לא דמיא האי מצוה לשאר מצות דאמרינן לאו ליהנות ניתנו אלא בזה נמשך הנאה לאדם, ומש"כ בסעיף ב, שמותר ללמדו, אע"פ שיש לו שמחה מזה, יש לומר דהתם החיוב עליו ללמוד עמו מכח מה אני בחנם כו' ע"כ לא אכפת לן בהנאה משא"כ בשאילת ספרים שאין עליו חיוב (ט"ז), וקשה מאו"ח (סי' תקפו ס"?), ובשעת הדחק יכול לתקוע אפי' בעצמו (ש"ך).

(יד) הנודר הנאה מחבירו ונתן לו לולב לצאת בו על מנת שיחזירנו ביום שני, יצא. אבל ביום ראשון, לא יצא.

(עט) ביום שני יצא - דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל לא ביום ראשון דכתיב ולקחתם לכם ולא משל איסור הנאה והאי איסור הנאה הוא ואינו קנוי לו לשום דבר (ט"ז וש"ך), ועי' או"ח (סי' תרמט ס"ב) (ש"ך), הנודר הנאה מחבירו אסור ליתן לו לעשות מלאכה בשכר שמקרי הנאה מה שהניח אחרים ושכרו וכש"כ לעיל (סי' קס סכ"ג) (ט"ז), ועי' או"ח (סי' קצו ס"?) אם מודרים בהנאה מצטרפים לזימון (ש"ך).

סימן רכב – מי שחתנו מודר הנאה ממנו ורוצה ליתן מעות לבתו, ובו סעיף אחד.

(א) המודר מחתנו והוא רוצה לתת לבתו מעות כדי שתהא נהנית בהם ומוציאה אותם בחפציה, הרי זה נותן לה ואומר לה: הרי המעות האלו נתונים לך במתנה, ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא יהיו למה שאת נותנת לתוך פיך או למה שתלבשי, וכיוצא בזה. אפילו אמר: על מנת שאין לבעליך רשות בהם אלא מה שתרצי עשי בהם, לא קנה הבעל ומה שתרצה תעשה בהם. אבל אם נתן לה מתנה ואמר לה: על מנת שאין לבעליך רשות בהם, ולא פירש שתהא המתנה הזאת לכך ולכך או למה שתרצה תעשה בהם, הרי זה יקנה אותה הבעל לאכול פירותיה ודבר זה אסור, שהרי הוא אסור בהנית חותנו. ויש אומרים דאפילו באומר לה: על מנת שאין לבעליך רשות בהם ומה שתרצי תעשי בהם, קנה הבעל ואסור בהם.

---

[101] לא עשיתי מאושר

[102] כתו בב"י וצ"ע מה שכתוב בשו"ע ומ"ב שם

(א) רוצה לתת לבתו מעות - דוקא מעות אבל אם רוצה ליתן לה מזונות אין צריך לומר כלום לפי שאין לבעלה זכייה בהם (ט"ז וש"ך), וכל מקום שמותר לתת לבתו יכול גם ליהנות ממנה דמשל אשתו נהנה (ט"ז), והטעם שאין לבעלה זכייה בהם שהרי זן אשתו ובניו במודר הנאה כדלעיל (סי' רכא ס"ב) (ש"ך).

(ב) או למה שתלבשי כו' - אם לא אמר לה אלא "המעות הללו נתונים ליך על מנת שתהיה אוכלת ולובשת", ולא אמר לה "על מנת שאין לבעליך רשות בהן", דכל שלא א"ל "ע"מ שאין לבעליך רשות בהן" פשיטא דיזכה בהם בעל ואסור (ש"ך), ואם אמר "ע"מ שאין לבעליך רשות" לבד לא מועיל עד שיאמר "מה שאת נותנת", ואם רק אמר "במה שאת נותנת" מועיל (פ"ת).

(ג) לא קנה הבעל - אם מתה האשה אם יירשנה בעלה או לא (פ"ת)[103].

(ד) ולא פירש שתהא המתנה כו' - דוקא שא"ל "ומה שתרצי תעשי בהם" גילה דעתיה דגם לדידה לא נתן לגמרי שיאמר מיד זכה בהם הבעל אלא הרי הוא כאילו אמר לה "הרי הם שלך לאותו דבר שתרצי לעשות בו בכל שעה", והוה כאומר ש"תעשי בו דבר פלוני בפרט", אבל כל שלא פירש כלל, אלא אמר "על מנת שאין לבעליך רשות בהן", לא מהני, כיון שזכתה בזה לכל דבר, זכה בהם גם הבעל, אבל הי"א ס"ל דדוקא במפרש ש"תעשי בו דבר פלוני", אז לא קנתה לגמרי, אלא לאותו דבר, לכן לא זכה גם הבעל ומהני מה שאומר "ע"מ שאין לבעליך רשות בהם" ואם לא אמר "על מנת שאין לבעליך רשות בהם", אלא אמר "הריני נותן ליך במתנה שתעשה בו דבר פלוני" אסור דהוה ק"ו דאם אומר "על מנת שאין לבעליך רשות בהם", לא מהני, ק"ו הך מילתא שלא זכר כלל את הבעל, דזכה בו הבעל בקבלתה, שצריך לומר שניהם (ט"ז).

(ה) שהרי הוא אסור בהנאת חותנו - יש להקשות כיון שחתנו אסור ליהנות משל חמיו כיון שהדירו למה לא יהיה מותר לתת לבתו אפילו סתם, שהרי חתנו לא יהנה מן אותה המתנה כלום, שודאי לא יעשה איסור. וי"ל כיון שעכ"פ זכה במתנה בקבלת אשתו, ה"ל כאילו הוא קיבל מחמיו, וחוזר ונותן אח"כ לאשתו, ולכן אף אם גם החתן הדיר עצמו מנכסי חמיו, לא מהני שיתן חמיו מתנה לאשתו (ט"ז).

(ו) וי"א דאפילו כו' - כיון דאינו מפרש בפירוש לצורך מה נתנן לה, הוי מתנה לכל דבר, ותו לא מהני "ע"מ שאין לבעליך רשות בהן", שכבר קנה אותה הבעל, דיד אשה כיד בעלה. ועי' באה"ע (סי' פה סי"א) סתם המחבר כסברא הראשונה ולא הביא דעת הי"א ובמחלוקת לענין נדרים הולכין לחומרא וגבי ממונא קולא לנתבע וחומרא לתובע ומי שמוחזק המוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך), עי' ש"ך ועיין בתשובת משכנות יעקב סימן נ"ה[104] (פ"ת).

סימן רכג – דין המדיר בנו לתלמוד תורה, ובו ד' סעיפים.

(א) המדיר עצמו מהנאת בנו, כדי שלא יתבטל הבן מלימודו בשבילו, מותר הבן למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר ולצלות לו דג קטן. וכן מותר לקנות לו מהשוק מה שצריך, אם הוא אדם שאין דרכו לקנות בעצמו או אם היא אשה שהדירה את בנה.

(א) מותר הבן כו' - דמסתמא מדברים קטנים כאלה שאין בהם ביטול תורה כל כך לא הדירו, אבל האב שהדיר הנאה מבנו מפני שאינו עוסק בתורה אסור לעשות לו אפילו דברים אלו ואסור לעשות לבנו שום דבר (ט"ז וש"ך).

(ב) וכן מותר כו' - דכיון שהוא אדם חשוב או אשה שאין דרכה לקנות בעצמה אנן סהדי דאדעתא דהכי לא הדירוהו (ש"ך).

(ב) האומר לבנו: הרי אתה אסור בהנאתי, או שנשבע שלא יהנה בו, אם מת, יירשנו. אסור עליו הנאתו ופירש בין בחיי בין במותי, אם מת, לא יירשנו (וע"ל סי' רט"ז). @ NO @MB

(ג) אסר בנו מהנאתו ואמר: אם יהיה בן בני זה תלמיד חכם יקנה בני זה נכסי כדי להקנותם לבנו, הרי זה הבן אסור בנכסי האב ובן הבן מותר בהם, אם יהיה תלמיד חכם כמו שהתנה.

---

[103] לא עשיתי שעה"מ פ"ז הי"ז.
[104] לא עשיתי

(ג) יקנה בני זה נכסי כדי להקנותם - משום דאכתי לא הוה בן הבן בעולם והוי ליה מזכה לעובר ומזכה לעובר לא קני, אלא הקנה לבנו שיקנה לבן בנו היינו שהקנה לבן בנו ע"י בנו מעכשיו בקנין סודר (עי' חו"מ סי' רי ס"ק ?) (ט"ז).

(ד) זה הבן האסור בירושת אביו אם נתן ירושת אביו לאחיו או לבנו, הרי זה מותר. וכן אם פרעם בחובו או בכתובת אשתו. וצריך להודיעם שאלו נכסי אביו שאסרם עליו.

(ד) אם נתן כו' – פי' לא שינתנו להם ממש דאם כן נהנה מטובת הנאה שלהם, אלא שמראה להן מקום ואמר להם "נכסים אלו אסר עלי אבא ואיני יודע מה אעשה בהם טלו לעצמכם ועשו מהם מה שתרצו" וכן בחוב וכתובת אשתו מיירי שב"ד מגבין להם שלא מדעתו, אבל מדעתו אסור כדלעיל (סי' רכא סק"ו?), וי"א דבבניו ואחיו אפילו שיתנה להם ממש מותר כיון שמודיעם שממון זה אסור לו ומפני כך נותנם להם והם גם כן בניו ואחיו שיש להם שייכות בממון זה הלכך אין לו עליהם טובת הנאה ומותר. ובאמת יכול ליתן בידים ממש ליורשי האב הקרוב קרוב קודם על פי הנחלה וצריך להודיען שזה ממון אבא שאסור לו (ט"ז וש"ך), אמנם דוקא דיעבד מהני אם נתן או פרע אבל לא לכתחלה אף על גב שמודיע (ט"ז), וי"א דלבניו לא יתן כלל דאין לך הנאה יותר מזה ואם אין לו מה יאכל מותר לו ללוות ובע"ח באין ונפרעים מחלקו מן הירושה, אבל אם יש לו אסור, אלא יתן ליורשי האב ואם אין יורשים יתן לצדקה ואין צריך להודיע לצדקה זה ממון אבא מיהו רשאי לאבדו ולהשליכו לים ומ"מ מצוה לכופו בזה ליתן לצדקה (ש"ך), ולמאן דאוסר לעיל (סי' רכא סק"ו?) בפריעת חוב ברור או משכון הוא הדין הכא אלא צ"ל דהכא בחוב בעל פה וכה"ג שאינו חוב ברור (ש"ך).

סימן רכד – מי שאמר נכסיך עלי חרם, ובו סעיף אחד.

(א) ראובן שאמר לשמעון: הריני עליך חרם, או הרי אתה אסור בהנאתי. ראובן מותר בהנאת שמעון, ושמעון אסור בהנאת ראובן. ואם אמר לשמעון: הרי אתה עלי חרם, ראובן אסור בהנאת שמעון, ושמעון מותר בהנאת ראובן. הריני עליך חרם ואתה עלי, שניהם אסורין ליהנות זה מזה, ומותרים בדברים שהם בשותפות לכל ישראל, כמו הר הבית והעזרות, ואסורין בדברים שהם בשותפות לבני אותה העיר, כמו בית הכנסת והתיבה והספרים. ומה תקנתם, שיקנו חלקם שיש להם בו לאחר, ונמצא שאין אחד מהם נהנה משל חבירו. וי"א שהם מותרים בכל דבר שאין בו דין חלוקה. הגה: ומי שהשמיל כיתו לבית הכנסת, יש בתקנת ר' גרשון שמיני לשמי לסכרה על ז' מבני הקהל, מ"כ יסכרנה על כולם.

(א) כמו בית הכנסת כו' – כל זה מעיקר הדין אבל מצד התקנה אין אדם יכול לאסור חלקו מב"ה ולא מספרים ואם אסר אין איסורו איסור עי' או"ח (סי' קנג סט"ו)[105] (ש"ך).

(ב) ויש אומרים שהם מותרים כו' – שאלה נידונים כאין בו דין חלוקה, אבל המחבר סובר אע"פ שאין דרכו לחלק, מאחר ויש בו דין חלוקה, אסורים להשתמש עד שיחלקוה (עי' לקמן סי' רכו ס"א) (ט"ז), ועיקר דברי הי"א (ש"ך), עי' ט"ז וש"ך ועיין בתשובת משכנות יעקב סימן מ"ח[106] (פ"ת).

(ג) שאינו רשאי כו' – עי' או"ח (סי' קנג סט"ז)[107] (ט"ז), עי' שם ברמ"א (ש"ך).

---

[105] ז"ל: אין אדם יכול לאסור חלקו מבהכ"נ ולא מהספרים; ואם אסר, אינו כלום.
מ"ב: אין אדם וכו' - היינו בין ליחיד בין לכל הקהל: אינו כלום - כן תקנו הגאונים דאל"כ כל אחד שיהיה לו דבר מה עם חבירו יאסור חלקו עליו וממילא יהא כל ביהכ"נ אסורה עליו דאין ברירה:

[106] לא עשיתי

[107] ז"ל: מי שהשאיל ביתו לבהכ"נ ויש לו מריבה עם אחד מהקהל, אינו יכול לאסרה אא"כ יאסרנה לכל הקהל כאחד. הגה: ודוקא שהשאיל תחלה סתם, אבל אם התנה מתחלה שכל זמן שירצה למחות יהא בידו למחות, או שלא השאיל להם בפירוש אלא הניחם ליכנס לביתו, הרשות בידו למחות במי שירצה.
מ"ב: אינו יכול לאסרה - היינו מצד חרם דר' גרשון שיש ע"ז והטעם נראה דחששו לבזיון דההוא גברא, משא"כ כשיאסור לכולם ליכא כיסופא. והא דיכול לאסור לכל הקהל היינו משום דלא השאיל להם אלא בסתם הא אם השאיל להם לזמן עיין ביו"ד (סי' רכא ס"ו-ז) דיש פלוגתא אם חל איסור בתוך הזמן.

מאיר הדעה על יו"ד חלק ה' (סי' רג עד סי' רסט)

סימן רכה – ובו סעיף אחד.

(א) האומר לחבירו פירותיו של פלוני אסורין עליך, אינו כלום אלא אם כן ענה הנאסר: אמן.

(א) אינו כלום - שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו ועי' לעיל (סי' רט ס"?) (ש"ך).
(ב) אמן – עי' רמב"ם בתחלת ספר המורה: ואני משביע באלקי ישראל כל מי שיקרא במאמרי זה וכו', וכן ברח"ו ז"ל שגם הוא השביע כעין שבועה זו, אף שהוציאו בלשון שבועה מ"מ אינה אלא גזירת חרם ונידוי, ואסור לזלזל בשבועות אלו (פ"ת).

סימן רכו – שותפים שהדירו זה את זה, ובו ג' סעיפים.

(א) שנים שהם שותפים בחצר ונדרו הנאה זה מזה, אם יש בו דין חלוקה(א) חל הנדר(ב) ואסורין ליכנס בו עד שיחלקו ויכנס כל אחד בשלו. וכ"ש אם אחד מהם הדיר לאחד מן השוק מנכסיו, שאסור ליכנס בו(ג). ואם אין בו דין חלוקה[108], לא חל הנדר(ד) ומותרין ליכנס בו, בין אם הדירו זה את זה או שהדיר אחד מהם לאחד מן השוק מנכסיו. ודוקא כשאותו מן השוק שהוא מודר נכנס לצורך השותף, בין שהוא צריך לשותף בין שהשותף צריך לו, אבל ליכנס בו שלא לצורך השותף, אסור. הגה: וכן הדין בשניים(ה) שהיה להם יחד מקום בבית הכנסת, ומחל לחבירו: חלקי יהא לך הקדש, למחר לקחתי לך הקדש, ולמי כוונתו למכרו עליו. לכל מי שירצה: יהא הקדש, ולא יהא: לך, לא כיון שלא שיהיה הקדש לענייני(ו), ומותר חבירו ליהנות ולישב עליה. והוא הדין בכל כיוצא בזה. וכן מי שהיו שותפין בבור המטלטל, מי שרוצה ליטול חלקו מכורים בו. ומי שרוצה ליטול חלקו, מותרין בו.

(א) אם יש בו דין חלוקה - היינו ד' אמות על ד' אמות לכל אחד עי' חו"מ (סי' קעא ס"ג) (ש"ך).
(ב) חל הנדר - ולא שרי מטעם ברירה כיון שיש לתקן בחלוקה (ש"ך).
(ג) שאסור ליכנס בו - אפילו לצורך אחד מהשותפין אסור , ועיקר כמחבר (ש"ך), ויש חולקים שמותר ליכנס אם הוא לצורך א' מהשותפים דמדאורייתא יש ברירה ובאין בה דין חלוקה מותר אפילו לצורך עצמו, דכל שאין בו דין חלוקה אין כאן נדר לגמרי על חצר זה, אפילו הדיר אחד מן השוק דיכול לומר לו "לא לתוך שלך אני נכנס אלא לתוך של חבירך", ובזה אמרינן יש ברירה. אבל ביש דין חלוקה לא יכול לומר "לתוך של חבירך אני נכנס", כיון שיש מקום לחלוק אין הרשויות מעורבים, ומ"מ כשהוא לצורך אחד מהשותפין יכול ליכנס, לפי שהחצר קנוי לכל א' מהם ולכל מי שצריך להם אבל ליכנס לתוכו אחד מן השוק לעצמו אסור שאם הקנו זה את זה החצר לדריסת רגליהם ולכל מה שצריך להם לא הקנו אותו לכל העולם וכלול בזה הצריך לחצר אפי' לטובת עצמו על ידי השותף יש היתר שהחצר קנוי לו לזה אבל ביש דין חלוקה אע"פ שמן התורה מותר לשותפין להיכנס עכ"ז מאחר ואפשר בתקנה אז לא אמרינן יש ברירה שבידם לכוף כל אחד את חבירו, משא"כ באחד מן השוק הברירה מועלת לו גם בזה כיון שהוא לאו בר חלוקה עם הנודר ממנו, אבל המחבר פסק לשיטתו דבאין בו דין חלוקה מותר דוקא בנכנס לצורך אחד מהשותפין. אבל כל שצריך לנודר איסור גמור הוא ומה שכתב שהוא צריך לשותף ורצה לומר השותף השני (ט"ז).
(ד) לא חל הנדר - דיש ברירה, כיון דעל כרחך שלחבירו קנוי לו החצר ללכת בכולו אין כח בידו לאסרו עליו דהוי כאוסר על חבירו את של חבירו, והיינו יש ברירה דקאמרינן, דכל עידן דעייל בחצר רואים כאלו מקום דריסתו קנוי לו לבדו דעל תנאי זה ניקנית להם החצר מתחלה, כיון שאין חבירו יכול לכופו לחלוק. וברירה זו מעיקרו קנייה היא, דהוי כמאן דזכי להיות קנוי לכל אחד בפני עצמו בשעה שידרוך בה כף רגלו בשעת דריסתו ואע"פ דבדאורייתא אין ברירה אלא הך ברירה דהכא שונה מברירה דעלמא וה"ה שאר כל תשמיש שאינו כמו תשמיש דרחיים ותנור וגידול תרנגולים מותר באין בו דין חלוקה (ש"ך), עש"ך, ועיין בתשובת משכנות יעקב סימן מ"ז מ"ש בזה] (פ"ת)[109].

[108] עי' לעיל ט"ז סי' רכד סק"א שמקום שאין דרך לחלקו כמו בית הכנסת הוי כמו שיש בו דין חלוקה, ואסורים להכנס לשם.
[109] לא עשיתי

Commented [YL45]: קמן בשיטת המחבר הוא כותב דווקא לצורך השותף שלא נדר, וצ"ע למה לא כתב כן בדעת הרא"ש

Commented [YL46]: א הבאתי דברי הש"ך סק"ה

(ה) וכן הדין בשנים כו' - סדר הג"ה הזאת אינה מדוקדקת, דבשותפות מקומות אלו אין בו חלוקה וכיון שכן אינו יכול לאסור כלל על חבירו אלא דבמקום שאדם יכול לאסור על חבירו יש חילוק בין אומר "הקדש לך" או לאו וכמו שכתב כאן רמ"א, ואם כן צריך לומר דרמ"א מיירי כאן במקומות שיש בהם דין חלוקה (ט"ז).

(ו) לא כוון אלא שיהא הקדש לעניים - ואם פירש עכשיו למה נתכוון אם להקדש עניים או להקדש בדק הבית הכל לפי פירושו (וכדלעיל סי' רח ס"ק?) ועי' לקמן (סי' רנח ס"א?) (ש"ך).

Commented [YL47]: א הבאתי דברי הט"ז סק"ג

@@@@@49(ב) כשהדירו שניהם זה את זה, אסורין להעמיד בו תנור וכירים וריחים ותרנגולים. היה אחד מהם מודר הנאה מחבירו, הוא אסור בהעמדת תנור וכירים וריחים ותרנגולים, ואסור ליכנס בו אם יש בו דין חלוקה, וחבירו מותר בכל. והיו כופין את הנודר למכור חלקו אם נאסר בלשון חצרי, שמותר בו לאחר שימכר.

(ז) אסורים להעמיד - אפילו אין בו דין חלוקה, וטעם הדבר דכשהעמיד רחיים באים רוב עם לשם וממלאים חלקו וחלק חבירו וכן לגדל תרנגולים דמתפשטים בכל החצר, וכן כל תשמיש בעולם שממלא כל החצר כגון להניח ולשטוח פירות בכל החצר וכה"ג אסור (ש"ך)[110].

Commented [YL48]: מה שהוא חולק על העט"ז לא הבאתי

(ח) הוא אסור בהעמדת כו' - אפילו באין בו דין חלוקה (ש"ך).

(ט) והיו כופין את הנודר כו' - דחיישינן שמא יכשל חבירו על ידי נדרו וי"א דלא חיישינן למכשול חבירו אלא למכשול הנודר, וי"א דאדרבה הנודר יזכור שנדר ויזהר משא"כ במודר שלא הוציא נדר מפיו אפשר שישכח לפיכך חייב למכור (ט"ז), ואפילו באין בו דין חלוקה דאף ע"פ דשרי למודר ליכנס מ"מ חיישינן שמא ישתמשו תשמיש שלא אסור כגון העמדת תנור כו' וי"א דהיכא דמותר ליכנס בחצר אין כופין וי"א דאפי' באין בו דין חלוקה כופין וי"א דאין כופין וראשון עיקר, וכשרוצים לחלק או כשרוצים בגוד או אגוד באין בו דין חלוקה אין כופין אלא יעשו כמו שירצו (ש"ך).

(י) שם - דוקא הכא בנודר א' מהם כופין כיון דאיהו אסור וחבירו מותר חיישינן שמא יתקנא בחבירו אבל כשנדרו הנאה זה מזה דשניהם אסורין לא חיישינן דכל חד וחד יזכור באיסורו, וי"א דאם נדרו הנאה זה מזה וא' מהן רגיל כופין את הרגיל למכור, דאין כופין כשנדרו הנאה זה מזה משום דכיון דשניהם נדרו מאי אולמיה דהאי מהאי הלכך אין כופין (ש"ך).

(יא) שם - בין שהדיר עצמו מחלק חבירו בין שהדיר חבירו מחלקו כופין (ש"ך).

(יב) למכור – י"א דוקא במוכר לאחר אבל לשותף אסור למכור אף על פי שלא אמר אלא חצירי דלנודר עצמו אסור שהרי הוא נהנה מביתו שמכחו בא לו, ועיקר דאם אותו השותף שלא נדר רוצה למכור חלקו אסור למכור להנודר (ש"ך).

(יג) אם נאסר בלשון חצירי וכו' - עיין מ"ש לעיל (סי' רטז ס"ו?) (ט"ז), אבל אם אמר "חצר זה" מאי מהני כפייה למכור כיון שאסור גם לאחר שימכור וכדלעיל (סי' רטז ס"ה) ע"ש (ש"ך).

(ג) בעל שאוסר הנאתו על אחרים, אסורים ליכנס בנכסי מלוג של אשתו, ואינו דומה לשותף שהדיר את אחד מן השוק.

(יד) ואינו דומה לשותף כו' – דאין ברירה שייך בנכסי מלוג (ט"ז, ש"ך).

סימן רכז – דין מי שאסר עצמו מכל ישראל, ובו ג' סעיפים.

(א) מי שאסר עצמו מכל ישראל, אסור לקנות מהם ולמכור להם זבינא מציעא דאית ביה הנאה ללוקח ולמוכר, אלא לוקח ביותר ומוכר בפחות. ואם אסר הנאתו עליהם, לוקח מהם בפחות ומוכר ביותר, אם ישמעו לו. וזבינא חריפא הוא הנאת הלוקח ולא הנאת המוכר, הילכך אם אסר עצמו מהם יקננו מהם ביותר, ומוכר להם שוה בשוה. ואם אסרם עליו, ימכרנו להם ביותר, אם ישמעו לו, ויקננו מהם שוה בשוה. וזבינא דרמי באפיה, הוי הנאת המוכר ולא הנאת הלוקח הילכך אם אסר עצמו מהם ימכרנו להם בפחות, ויקננו

[110] עי' ט"ז לעיל סק"ז (ג).

מהם שוה בשוה. ואם אסרם עליו, יקננו מהם בפחות אם ישמעו לו, וימכרנו להם שוה בשוה.

(א) אסור לקנות מהם ולמכור להם - לעולם בכל ענין ואפי' שוה בשוה (ש"ך).
(ב) לוקח ביותר - אפי' בכה"ג לא שרי אלא בנותן דמים תיכף אבל ליקח בהקפה זה גופא הנאה היא שנותן לו בהקפה ונמצא נהנה באיסור (פ"ת).
(ג) ואם אסר הנאתו עליהם לוקח מהם כו' - אבל בשוה בשוה אסור בכל ענין (ש"ך).
(ד) וזבינא חריפא - פירוש סחורה שהכל קופצים עליה (ט"ז), וי"א שהסוחרים קופצים עליה (ש"ך), הא דשרי ליקח או למכור כל אחד לפי דינו היינו שאסר עצמו מישראל אבל אם אסר נכסיהם עליו אסור בכל גווני אפילו שוה מאתים במאה או איפכא שנדרו חל כבר על נכסיהם. האוסר הנאתו עליהם ואסור בזבינא חריפא כפי דינו היינו אפילו בנכסים שקנה לאחר נדרו אף על גב דקיי"ל אין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם שאני הכא דאיסורא בהנאה דידיה תליא ואיהו הא איתיה בעולם (ט"ז וש"ך), עי' ש"ך, ועי' שעה"מ נדרים פ"ג ה"י[111], והבאתי קצת מדברי ולעיל (סי' רד סק"א?) פ"ת).
(ה) יקננו מהם ביותר - דוקא ולא שוה בשוה וכ"ש בפחות דאסור, וכן באסרם עליו ימכרנו להם ביותר אבל לא שוה בשוה או בפחות (ש"ך).
(ו) שוה בשוה - ולא גזרינן ליקח אטו למכור (כמו בסי' רכא ס"ה) דהתם אם לא ישא ויתן עם זה ישא ויתן עם אחר אבל הכא א"א לו (ט"ז).
(ז) ואם אסרם עליו כו' - ואם אסרם עליו ואסר מהם גם כן אסור בהן בכל ענין ויהנה לאומות אחרות ולא ישא ויתן עמהם ולא ישאו ויתנו עמו ולא ישאל מהן ולא ישאיל להן ולא ילוה מהן ולא ילוה אותן (ש"ך).
(ח) וזבינא דרמי באפיה - פירוש עסק שלא קפץ עליה (ט"ז), וי"א דהיא סחורה שאין סוחרים קופצים עליה ודומה לו כמי שמונחת לו על פניו (ש"ך).

(ב) אסר הנייתם עליו, ה"ז משאילן ומלוה אותם[112], אבל הוא לא ישאל ולא ילוה מהם. ואם אסר הנאתו עליהם והנאתם עליו, לא ישאיל ולא ילוה להם ולא הם ממנו.

(ט) ה"ז משאילן כו' - ולא גזרינן אטו לא ישאל ולא ילוה וכן במכירה לא גזרינן אטו לקיחה כדלעיל (סי' רכא סקל"ה?) דשאני הכא כיון שנדר מכל ישראל לא גזרו, ולאו דוקא בנדר מישראל לא גזרו אלא ה"ה מן שאר אומה שלימה שאין גוזרין אלא בנדר מיחיד אבל לא מאומה שלימה כולה (ש"ך).

(ג) מי שאסר הנאתו על הכהנים ועל הלוים, באים ונוטלין תרומותיו ומעשרותיו בעל כרחו. ואם אמר: כהנים אלו ולוים אלו, יתן לכהנים ולוים אחרים. וכן הדין במתנות עניים לעניים.

(י) באין ונוטלין כו' - כיון דתרומה לא חזיא אלא לכהנים כיון דקאתי למיסרא עלייהו שויה כעפרא בעלמא וזוכים מן ההפקר, וה"ה מי שאסר נכסיו על עצמו שיכולין אחרים ליטלן בע"כ מהאי טעמא וי"א דאין אחרים יכולין ליטלן ממנו בע"כ אלא יכול ליתנו לצדקה או שאר מצוה ולא עוד אלא אפילו נטלו מוציאין מידו ומכל מקום אם אכלו כבר פטורים מלשלם דהא ליכא ממון אבל אי איתשל עליו וכגון שנשאר מאותו דבר שנאסר דאם לא כן לא שייך ביה התרה, מחוייבים לשלם מה שאכלו (ש"ך), [עבה"ט מ"ש וכתב הר"ן דה"ה מי שאסר נכסיו על עצמו כו' ועיין בתשובת משכנות יעקב סימן נ"ד מ"ש בזה] (פ"ת)[113].

(יא) במתנות עניים - פירוש לקט שכחה ופאה. וה"ה לענין צדקה שב"ד שולחין וממשכנין אותו בע"כ ונותנים לעניים כיון דקיי"ל (&) כופין על הצדקה (ט"ז וש"ך), א"נ אם יש לו צדקה מופרשת (ש"ך).

סימן רכח – דיני התרת נדרים, וההבדל שבין פתח לחרטה, והיאך נקרא דעת רבים, ובו נ"א סעיפים.

(א) [243]מי שנדר ונתחרט, יש תקנה ע"י חרטה, ואפילו נדר באלהי ישראל. כיצד יעשה, ילך אצל חכם מומחה, דגמיר וסביר, ואם אין יחיד מומחה ילך אצל שלשה הדיוטות, והוא

[111] לא עשיתי
[112] אין חסרון של פרוטה של רב יוסף משום כיון דאינו אלא הצלת היזק שפוטר עצמו מחיוב העני (נתה"מ סי' עב סק"?), ועיי"ש בט"ז שאין פרוטה של רב יוסף חשוב לענין נדרים.
[113] לא עשיתי

Commented [YL49]: שום טובת הנאה ממון ולהכי אסור ורישא דבאים הכהנים ונוטלים בע"כ היינו טעמא - לאן זה שייך

Commented [YL50]: רי כאשר אכלו זה היה מותר?

דגמירי להו וסבירי וגם יודעים לפתוח לו פתח, ויתירו לו. והאידנא אין מומחה שיהא ראוי להתיר ביחיד.

(א) ואפי' נדר כו' - כלומר נשבע דהא באלקי ישראל שבועה היא (ש"ך).

(ב) אין יחיד מומחה ילך - אם יש יחיד מומחה לא מהני ג' הדיוטות, ואף שכתבו הפוסקים דאין מומחה האידנא מ"מ ראוי לחוש לחומרא במקום שיש חכם או אב"ד שלא להתיר בג' הדיוטות רק לצרף ב' עם הרב וי"א דכל חכם מובהק בדורו הוא יחיד מומחה לנדרים, וי"א דלכתחלה אין יכולין משום כבודו של חכם אבל בדיעבד אישתרי ליה נדרא (פ"ת).

(ג) דגמירי להו וסבירי - פי' שמבינים מה שלומדים עמהם (ט"ז, וש"ך), כלומר שלומדים עמהם הלכות ומבינים ומשמע אפילו לית בהו חד דגמיר מעצמו אלא כל דגמרי להו אחרים וסברי מתירין (ש"ך), אבל גמיר וסביר דמומחה פירושו שהוא כבר יודע בקבלה מרבותיו ויודע סברות גם מעצמו (ט"ז).

(ד) לפתוח לו פתח - החילוק שבין פתח לחרטה הוא מבואר בסעיף ז' ומשמע כאן דאע"פ שהתרה זו שבא לפניהם היא ע"י חרטה מ"מ לא יתירו, כל שאינם יודעים גם התרה על ידי פתח, דשמא יזדמן שיצטרך לפתח (ט"ז), אף על גב דלא בעינן פתח לכל הדברים מ"מ אינם ראוים להתיר אפי' ע"י חרטה אם לא שיכולין להתיר ג"כ ע"י פתח דשמא יבא לפניהם נדר שצריך פתח ולא ידעו להבדיל בין נדר לנדר פרישה (ש"ך).

(ה) והאידנא אין מומחה - משמע שאפילו בדיעבד לא הוה היתר, ואפילו בשתים (ט"ז), ואין להתיר אלא בג' דגמרי להו וסברי קצת כמ"ש וכל שאינו כן אפילו יש בהן אחד חכם גדול לא כלום הוא וכן כל שאינם ג' אפילו הם שניהם חכמים גדולים אין התרתם התרה ואפילו דיעבד וצריך לחזור ולהתיר בג' (ש"ך).

(ב) [244]אין לאדם להתיר לכתחלה במקום רבו, ולא במקום שיש גדול ממנו, אלא א"כ נתן לו רשות. הגה: [245]ומתירין ב' נדרים ביחד לומר לו: מותר לך. וכן מתירין לכ' לו לג' מנסים ביחד, ויוכלו לומר: מותר לכם (ועיין לקמן סוף סימן זה סעיף מ"ו).

(ו) אין לאדם להתיר - אפילו בג' לכתחלה משום כבוד רבו או מי שגדול ממנו אבל בדיעבד התרתו התרה (ש"ך).

(ג) [246]כיצד היא ההתרה, יאמר לו ג' פעמים: מותר לך, או שרוי לך, או מחול לך, (כלל לשון שלשה), אפילו מעומד, ובקרובים, ובלילה, ובשבת, אפילו אם היה אפשר לו מאתמול לישאל עליו, ובלבד שיהיה לצורך השבת, כגון שנדר שלא לאכול או ליבטל מעונג השבת. וחרמי צבור, נהגו להתיר אף על פי שאינם לצורך השבת.

(ז) ג' פעמים – לא צריך לומר ג' פעמים, ובפעם אחת זה מספיק, אלא עושין כן כדי לחזק הענין (ש"ך).

(ח) בכל לשון שיאמר - פי' אפילו בלשון לעז מחילה והתרה שענינם לעקור הנדר מעיקרא, אבל אם אמר מופר לך או נעקרה שבועתך וכיוצא בענין זה לא אמר כלום, שאין מפיר אלא הבעל והאב, אבל החכם אינו אומר אלא לשון התרה ומחילה דלשון התרה ומחילה הוא כמתיר את הקשר שחוזר לענין שהיה כאדם שמתיר חבל קשור משא"כ בלשון הפרה, שהוא כדבר שישנו אלא שיש מעכב מלהשלימו כמו "מפר מחשבות ערומים כו'", שמצד הנודר הוא קיים אלא שהמתיר שאומר בלשון הפרה כוונתו שאינו רוצה שיקויים הנדר ואין כח זה אלא לבעל עם אשתו, או לאביה (ט"ז).

(ט) ואפילו מעומד - פי' לאפוקי ממה שמצינו בדין שפוסל בו מעומד וקרובים ושבת ולילה (ט"ז, ש"ך), דנדרים לאו דין הוא (ש"ך), דוקא בקרובים דאין הפסול בגוף דהא כשרים לדון לאחרים וכן בלילה דבר אחר גורם לה, דהיינו הזמן, משא"כ בנשים או קטנים אין ראויים להתרת נדר. ולא סמכינן אחזקה דרבא לילד בין י"ג וצריך בדיקה דוקא לראות אם יש לו ב' שערות, לכן יש ליזהר שלא ליקח מתירים כי אם אנשים שנתמלאו זקניהם. מי שאינו רוצה לפרט הנדר מחמת כי נדר בעסק מסחר בדבר סתר ואינו רוצה לגלות סודו לאחרים ויש לו איש אחד שרוצה לגלות לו סודו אמנם הוא רך בשנים ועדיין לא נתמלא זקנו. שיקח ארבעה מתירים, ג' שנתמלאו זקניהם והד' הבחור הזה, ולפניו לבד יפרט הנדר ודי בכך דמדאורייתא א"צ לפרט הנדר, ולגבי דרבנן דצריך לפרט הנדר, שוב סמכינן אחזקה דרבא, דכיון דהגיע לכלל שנים הביא סימנים, והוי זה הד' ג"כ מהמתירים, והרי נפרט הנדר לא' מהמתירים (פ"ת).

(י) וחרמי צבור נהגו להתיר – עי' רמ"א (או"ח סי' שו סי"ב) דהוה כעסק רבים אבל לא מחרימין בשבת אם אינו מעסק השבת וה"ה אם הוא דבר גדול על הכלל כמו שמצינו שא'

Commented [YL51]: ש"ך וט"ז אומרים אותו הדבר?

החרים בשבת יושבי מקום פלוני שעסקו בלימוד חכמי הטבע כל ימיהם (ט"ז), מפני שבשבת כולם מקובצים ואם לא יתירו אז לא יוכלו להתיר שם. מי שנשבע לעשות דבר פלוני עד זמן פלוני ולא נזדמן לו לעשות עד יום האחרון של אותו הזמן ואותו יום בא בשבת וא"א לעשותו בשבת נשאל אפילו בשבת (עי' או"ח סי' שמא ס"ק ולקמן סי' רלד סק"ט?) (ש"ך).

(ד) [247]במה דברים אמורים שמתירין מעומד, כשמתירין על ידי חרטה, בלא פתח. אבל מי שאינו מתחרט מעיקרו, וצריך למצוא לו פתח, צריך להתיישב בדבר וצריך עיון גדול, דמה שאינו מתחרט מעיקרו היינו מפני שהיו לו תועלת בנדר, כגון שהיו אוהביו רוצים להעבירו על דעתו כגון שיאכל עמהם או שישיא בנו או בתו לפי דעתם וכיוצא בזה, ובשביל הנדר נמלט מהם ולא היה רוצה שלא נדר, הילכך צריך למצוא לו פתח שאילו היה יודע שיבא לידי כך היה נמנע מלידור אף על פי שהיה צריך לשמוע לקול אוהביו ולעבור על דעתו. ואם הוא משקר לחכם, אין התרתו כלום. וכיון שצריך ישוב דעת, צריך שיהיה מיושב.

(יא) הלכך צריך למצוא לו פתח - פי' שצריך שיהיה באותו פתח סברא חזקה שבשבילה היה נמנע מלידור אף על פי דניחא ליה בנדרו שעשה בעת ההיא לולי הפתח הזה והוקשה לו על זה כיון דתלוי הדבר בפתח וכיון שאנו יודעים דעדיין ניחא ליה בנדרו מתחלה היאך נאמין לו בשלמא בחרטה הרי עכ"פ אנו רואין שהוא מתחרט ואין אנו רואים שום סברא שלא יתחרט מעיקרא משא"כ ע"י פתח ע"ז תירץ וכל שהוא משקר אין התרתו כלום ואנו מודיעים לו כן ע"כ ודאי יזהר מלשקר וכיון שענין הפתח הוא דבר שצ"ע וכמו שאמרנו שצריך סברא חזקה ע"כ יהיה המתיר מיושב אבל מענין הנודר עצמו שמתירין לו לא אכפת לן בעמידתו או ישיבתו דהא אינו כמו דין (ט"ז, ש"ך), ועכשיו נהגו שהמתירין יושבים והמודר עומד (ש"ך), אם הוא ת"ח מושיבין אותו ע"ש. [ועיין בתשובת משכנות יעקב סי' נ"ג[114]] (פ"ת).

(ה) [248]אסר על עצמו הניית בני העיר, אסור להשאיל על נדרו לחכם מבני אותה העיר. ואם נשאל והתיר לו, הרי נדרו מותר.

(יב) אסר על עצמו כו' - ואם אסר הנאתו על בני העיר, אסור להשאיל על נדרו לחכם מבני אותה העיר מפני שנוגע בדבר, מיהו אם יצטרפו עוד שנים מעיר אחרת, מותר, דבכה"ג ליכא למיחש משום נגיעה (ש"ך).

(יג) הניית בני העיר כו' - אבל אסר על עצמו הניית כל ישראל מותר להשאיל דהוי כדיעבד (ש"ך).

(יד) אסור להשאל על נדרו לחכם כו' - וזה לא מחשיב הנאה שמורה לו איסור והיתר (ט"ז).

(ו) [249]נשבע שלא יהיה גבאי או נאמן מהעיר, אינו נשאל לחכם שבעיר.

(טו) שלא יהיה גבאי כו' - שדבר זה הוא הנאה, כיון שמינוי זה הוא פסול לעובד כוכבים וגרים, נחשב לו לשררה, וקשה ועי' לקמן סק"(קז) (ט"ז וש"ך), וגם הציבור נהנים ממנו שמלאכתן נעשית על ידו וכיון שהוא נהנה אין נשאל לחכם שבעיר ועי' לעיל סק"(יב) (ש"ך).

(ז) מי שנתחרט בעיקר הנדר, אינו צריך פתח אלא שישאלנו החכם: אתה חפץ בנדר זה, והוא אומר: איני חפץ בו, מתחרט אני שנדרתי ומתיר לו. ומיהו צריך שיתחרט בעיקר הנדר, שהיה רוצה שלא נדר מעולם. אבל אם אמר שעתה הוא מתחרט, ועד עתה הוא חפץ במה שנדר, לא הוי חרטה, שצריך שיעקור הנדר מעיקרו. ויזהר הנודר שלא יאמר שמתחרט מעיקרו, אלא אם כן הוא ברור לו שהיה רוצה שלא נדר מעולם, שאם לא כן אין ההתרה התרה והוא באיסור נדר כל ימיו. ואם אינו מתחרט, צריך לבקש לו פתח לומר לו: אילו היית יודע דבר זה לא היית נודר, ונמצא הנדר נעקר מעיקרו. וכיצד היא הפתח, כגון שנדר על דבר אחד ומפצירין בו הרבה שישאל עליו, אומרים לו: אילו ידעת שיפצירו בך(טז) כ"כ ולא תוכל להשיב פניהם לא היית נודר, והוא אומר: כן. (ויש לומרים לחוזרין ונשלחין לו שם מתחרט(יז)). ואפילו פתח שמגוף הנדר הוי פתח, כגון שהדיר פלוני מנכסיו

[114] לא עשיתי.

Commented [YL52]: ש"ך כותב דלא כד"מ ולבוש הכותב שיש בהתרתו איסור הנאה, אבל הוא כותב שזה קולא של הרמ"א וצ"ע למה
ועוד הרבי בסקי"ב הוא מביא שיטת הב"י??? ולא שכתבתי אותו שם

אם יעשה דבר פלוני, ועבר ועשאו, פותחין לו: אילו היית יודע שהיה עובר על דבריך לא היית נודר, והוא אומר: כן. ויש מי שמצריך שניהם פתח, וגם חרטה(יח). הגה: ונהגו להחמיל ולעשות מן החרטה פתח, שלאחר שמומר שמתחרט מעיקרא, מומיסים לו: מילו ידעת שמתחרט, כלום נדרת, והוא מומר: לא. ומז מתירין לו(כ).

(טז)אילו ידעת שיפצירו בך כו' - ואין זה נולד כדלקמן סי"ב שזה שכיח הוא (ש"ך).

(יז) ויש אומרים דחוזרין ושואלין כו' – צ"ע למה הביא הך יש אומרים דהא הש"ע גופיה הביאו במה שכתב ויש מי שמצריך כו' (ט"ז).

(יח)וגם חרטה – ויש אומרים שצריך לדעת טעם החזרה (ט"ז).

(יט)נהגו להחמיר לעשות מהחרטה פתח - שיש לחוש שמא עכשיו הוא מתחרט אבל לא מתחרט מעיקרא, ע"כ מהני פתח שאומר ש"אילו יודע דבר זה לא היה נודר כלל", אבל לא יצאנו בזה מזה שצריך דוקא לידע טעם החזרה וכל הרוצה לעשות מן המובחר יעשה כן (ט"ז).

(כ) ואז מתירים לו - ר"ל אפילו בלא פתח אחר אלא בחרטה לבד מתירין לו כשעושין מן החרטה פתח, דהשתא אין לחוש שמא אינו בקי בחרטה זו ושמא היה חפץ בנדרו עד עתה ואף על פי שאומר שמתחרט אינו אמת, דהלא אמרו לו "אילו ידעת שתתחרט כלום נדרת", והוא אומר "לא", השתא ודאי אפי' אם תאמר שהיה חפץ בנדר זה עד עתה, מ"מ כיון שאומר "אילו ידע שיתחרט אחר כך", לא היה נודר, אם כן נעקר הנדר מעיקרו ואין צריך פתח אחר דבהכי סגי (ש"ך).

(ח) החרם, אינו צריך לא פתח ולא חרטה.

(כא) החרם אינו צריך כו' - פי' אם קבל עליו חרם ונידוי לעשות דבר פלוני מתירין לו בלא פתח וחרטה (ט"ז, ש"ך), אבל חרמי צבור אין צריך לא פתח ולא חרטה כדלקמן סכ"ה מיהו היתר צריך וע"ל (סי' רכט ס"ח) [וכן צבור שהטילו חרם והתנו שלא יעשו התרה ולא התרה להתרה עד סוף העולם, יתירו תחילה חרם האחרון שהחרימו שלא להתיר, ואחר כך יתירו הראשון] (ש"ך).

Commented [YL53]: דצ"ל ד'

(ט) פותחין לו לאדם בכבוד עצמו, כגון שנדר לגרש את אשתו, פותחין לו: אילו ידעת שלמחר יהיו אומרים מה ראה פלוני לגרש את אשתו, אלא שמצא עליה שם רע, ונמצאת פוגם בניך. או שיאמרו לו: אילו ידעת שאתה צריך לפרוע לה כתובתה לא היית נודר, והוא אומר: כן. @NO MB@

(י) נדר שלא להשאיל כליו לחבירו או שלא לשאול בשלומו, פותחין לו: אילו ידעת שאתה עובר על לא תקום (ויקרא יט, יח) או על לא תשנא אחיך בלבבך (ויקרא יט, יז), לא היית נודר. אבל אין פותחין בכבוד המקום לומר: אלו היית יודע שהיית מיקל בכבוד המקום, שהנודר הוא כאילו נודר בחיי המלך, או שיאמר לו: אילו היית יודע שהנודר רע בעיני המקום, שאין אדם חצוף לומר שלא היה נמנע בשביל כך, והוא אומר שהיה נמנע, אפילו אם אינו אמת, ונמצא שאין הנדר נעקר מעיקרו. ומטעם זה אין פותחין בההיא דאילו ידעת דפותחין פנקסך וממשמשין בעובדך, ולא בההיא דכל הנודר ראוי לדקרו בחרב, ולא בההיא דכל המקיימו כאילו הקריב עליו קרבן.

(כב) על לא תקום כו' – י"א דבהא לא אמרינן אין אדם חציף דהנך לא חמירי כולי האי ומפני כך לא ימנע מלומר האמת (ש"ך).

Commented [YL54]: וי"א דהנך כתיבי בתורה ובודאי חציף - ב"ח, ואז????

(כג)אבל אין פותחין בכבוד המקום כו' – וכן לומר "אילו ידעת שאתה עושה עבירה בנדריך לא היית נודר כו'", וזה שונה מ"לא תקום וכו'" דיש חילוק בין עבירות שאדם מורגל בהם כגון אלו שלא להשאיל כליו שכמעט רוב העולם נכשל בהם, ע"כ אינו בוש לומר שלא היה נודר אם אינו מתחרט באמת, מה שאין כן בעבירה שאינה מצויה כל כך, אפשר שהוא בוש לומר שאפ"ה היה נודר ועי' לקמן סק"(כו)? (ט"ז), וה"ה שאין פותחין לו לומר "אילו היית יודע שאתה עושה עבירה בנדרך לא היית נודר" וכדמשמע ממ"ש אחר כך, ומה שכתב "אבל אין פותחין בכבוד המקום שהנודר הוא כאילו נודר כו'", עיקר דינא דאין פותחין בכבוד המקום אתא לאשמעינן ונ"מ בעלמא כגון אם נדר על איזה ענין שהוא נגד כבוד המקום, אין פותחין לו "אילו היית יודע שאתה מיקל בכבוד המקום כו'" (ש"ך).

(כד) שאין אדם חצוף כו' - כיון שהטעם משום שמא אין בלבו כן וע"כ לא מהני פתח זה אם אחרים פותחין לו כן, שהוא בוש להשיב האמת אשר בלבבו. אבל אם בא אדם אחד ואמר בעצמו "אני מבקש שתתירו נדרי מפני שנתברר לי עכשיו שיש עבירה בנודר נדר או

כשאין מתיר הנדר דהוה כבונה במה", הוה פתח טוב ומועיל דהא אין שייך שהוא אינו חצוף לומר שלא היה נמנע דמגו דאי בעי שתיק לגמרי, וכן בההיא דאין פותחין אלא בדבר ההווה כו' (לקמן סי"ב), שאם ניחם הוא מעצמו מפני הנולד ונהפכה דעתו מתירין לו, וכן כתב רמ"א (סי"ג) אבל אם מתחרט מעיקרא כו' וחד עניינא הוא עם אין פותחין בכבוד המקום (ט"ז).

(כה) ולא בההיא דכל המקיימו - ולא בההיא דכל הנודר כאילו בנה במה ולא פתחינן לא ברישא ולא בסיפא (פ"ת).

(יא) אין פותחין בכבוד אביו ואמו לומר: אילו ידעת שיאמרו לאביך ולאמך, ראו גדולים שגידלתם, כמה בניכם קל בנדרים, ונמצאת מזלזל בכבוד אביך ואמך, מהאי טעמא שאינו חצוף לומר [שלא היה] (שהיה) נמנע בשביל כך. ומהאי טעמא אין פותחין לו בכבוד רבו. אבל פותחין לו בדברים שבינו לאביו ואמו, כגון אם הדירן מנכסיו שפותחין לו: אילו ידעת שאתה חייב במזונותיהם לא היית נודר.

(כו) כגון אם הדירן מנכסיו כו' - פי' דכיון דכבר החציף פניו להדיר לאביו גם בשעת חרטה אם אין לו חרטה גמורה יחציף לומר שלא היה מניח בשביל כבודם, אלא ודאי שיש לו חרטה גמורה. וטעם דין זה הוא כנ"ל (סק"(כג)) דהיינו כל עבירה שהיא מצוייה לא אמרינן שהוא בוש לומר שאף על פי שהיה יודע האיסור היה נודר אלא אמרינן שהוא מתחרט באמת, ה"נ הך עבירה שפורק ממנו חיוב מזונות, אף על פי שאינה מצויה, מכל מקום כיון שאפי' בלא שום ציווי מן התורה על זה, הסברא נותנת לכבד אביו כמו שעושין אומות העולם ונחשב לעבירה בעיני הכל, וזה החציף ופרץ גדר העולם, בזה בודאי לא יהיה עליו בושה גם עכשיו לומר, שאילו ידע מה שאומרים לו, שחייב במזונותיהם לא היה נודר זה, ודאי לא יעשה מחמת הבושה שהרי אין לו בושה כבר אלא שמתחרט באמת (ט"ז), שהרי החציף פניו להדירן וא"כ גם עתה בשעת חרטה אמר האמת (ש"ך).

(יב) אין פותחין אלא בדבר ההוה[115] ורגיל, דשכיח טובא, אבל אין פותחין במלתא דלא שכיח טובא. כגון אם אמר: קונם שאני נהנה לפלוני או שאני נכנס לבית פלוני, ונעשה אותו פלוני תלמיד חכם שהכל צריכין לו, או אותו בית נעשה בית הכנסת, אין פותחין לו לומר: אלו ידעת שיעשה פלוני תלמיד חכם או אותו בית נעשה בה"כ לא היית נודר, לפי שע"י פתח נעקר הנדר מעיקרו, ופתח כזה אינו עוקרו, ואף אם היה מעלה אותו על לבו לא היה נמנע בשבילו מלידור, כיון דלא שכיחא טובא. הגה: וכן מיתה לא שכיחא, לכל עניות שכיחא. וכן הריון לאשה שכיח, ולא מקרי נולל.

(כז) ההוה ורגיל - עיין (בתשובת רדב"ז ח"א /ח"ד/ סימן רצ"א)[116] (פ"ת)[117].

---

[115] עי' לעיל ט"ז סק"(יב).

[116] שו"ת רדב"ז חלק ד סימן רצא (אלף שסב)

(אלף שסב) שאלה על ראובן שהיה בצרה ונדר להתענות עד ראש השנה הבא בכל יום ועתה הוא חלוש מאד וחולה ושואל מה לעשות כי אינו רוצה לסמוך על עצמו בלי הוראת חכם:

תשובה תקנתו הוא שיתחרט מעיקרא ומתירין לו שלשה ועוקרין לו הנדר מעיקרו ואם אינו מתחרט מעיקרו פותחין לו פתח ואומרים לו אלו היית יודע שדרך העולם שעוברים עליהם צרות כאלו ומיד עוברת לא היית נודר והוא אומר כן ומתחרט ומתירין לו אבל לא יפתחו בנולד לומר אלו היית יודע שמצד התענית היית חולש או חולה אין זה פתח דקיימא /דקיימא/ לן אין פותחין בנולד ואף על גב דכתב הרשב"א ז"ל בתשובה דפותחין בנולד דשכיח דמלתא דשכיח מודו רבנן דפותחין בה כההיא דירדו מנכסיהם. והוא ז"ל אמרה היכא דרוב נשים מתעברות ויולדות ועיין בהגהה במיימוני פרק ו' דשבועות: נ"ל דחולי מחמת תענית לא שכיח כולי האי שהרי העכו"ם מתענין ל' יום ומקצתם מ' ויותר ואינם באים לא לידי חולי ולא לידי חולשא. ואם היא חולי שיש בו סכנה ומסתכן מפני הרעב אפילו אין שם חרטה ולא פתח ולא מי שיתירנו אין לך דבר עומד בפני פקוח נפש ומאכילין אותו פחות פחות מכשיעור כדי שלא יבא לידי איסור תורה. ואם אי אפשר אלא בכשיעור בפעם אחת מאכילין אותו שאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש. ואם הוא חולי שאין בו סכנה אין מאכילין אותו אלא ע"י פתח וחרטה והתרה דהא איסור תורה הוא דכתיב לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה. ומיהו נראה לי דפותחין לו בנולד כי האי כיון דאיכא חולי מיהא ואיכא פתח דשכיח קצת כיון דאית ביה תרתי פותחין לו בכי האי נולד לחולה שאין בו סכנה. ואם הוא חולי שיש בו סכנה ואכל והבריא מתענה הימים אשר נשארו עד ראש השנה

(כח) במילתא דלא שכיחא - זהו שקראוהו רז"ל נולד דלא שכיח אבל נולד דשכיח פותחין בו ונעקר הנדר, דהוה כנדר בטעות ומכל מקום לא הוה ממש נדר בטעות כדלעיל (סי' רלב ס"ק?) בנדרי שגגות שאין צריך התרה כלל דהתם בשעת מעשה גופיה היה שוגג שטעה באיזה ענין מה שאין כן כאן (ט"ז).

(כט) ונעשה אותו פלוני תלמיד חכם – י"א דאם הוא הלך לישיבה ודרך הוא בהולך לישיבה ללמוד שנעשה אדם גדול אז דינו אחרת (ט"ז וש"ך), ועיקר דאין פותחים בנולד פותחין הוא דאין פותחין אבל פותחין בחרטה מחמת נולד וכן הביא רמ"א בסעיף י"ג, ולכן אם הוא בא בחרטה גמורה מחמת הנולד, מתירים לו, והוא הדין אם אחר אמירה של אחרים אומר הוא בפירוש שמתחרט מעצמו שעשה נדר מתחילה מועיל וזה גם לדעת השו"ע כיון שאומר בפירוש שעוקר הנדר מעיקרא ומתחרט מעצמו (ט"ז).

(ל) כיון דלא שכיח – והוא אומר לעצמו שמא לא יבא (ש"ך).

(לא) מיתה לא שכיחא - אפילו בחולה דרוב חולין לחיים (ט"ז), אפי' היה חולה ביותר חשוב נולד משום דרוב חולים לחיים, אבל אם היה גוסס לא חשיב נולד דרוב גוססים למיתה כדלקמן (סי' שלט ס"ב[118])[119] (ש"ך), עיין במגן אברהם סימן תר"ל ס"ק י"ח (ובתשובת מהרי"ט ח"א סי' קי"ח) (ובתשובת מהריב"ל כלל ב' /ח"א סי' ט"ז/) ועיין (בתשובת ח"צ סי' מ"א) ובס' שער המלך פ"ד מהלכות סוכה (פ"ת)[120].

(יג) אף על פי שאין פותחין בנולד, פותחין בתנאי נולד, כגון מי שנדר בנזיר קודם שחרב הבית, וחרב אין פותחין לו לומר: אילו ידעת שיחרב הבית, כלום היית נודר. אבל פותחין לומר: אלו בא אדם בשעת הנדר והיה משקר ואומר שבאותה שעה חרב הבית, כלום היית נודר, וכן כל כיוצא בזה. הגה: הא קמין פותחין בנולד, היינו לעקות מן הנולד פתח כדי שיתחרט, ולמי אינו מתחרט רק מן הנולד ומילך. אבל אם מתחרט מעיקרו, אף על פי שעוקה מכח הנולד, מיקרי חרטה ומתירין לו[121].

(לב) והיה משקר כו' - והוא היה עולה על דעתו דשמא אומר אמת. אבל אם היה יודע שהיה משקר, כגון שהיה דר בירושלים, שודאי לא היה אפשר לומר לפניו שחרב, אז אין פותחין וכל כיוצא בזה (ש"ך).

(לג)מעיקרו - עיין מה שהקשה ע"ז בספר נופת צופים פ' שמות (פ"ת)[122].

(לד) מיקרי חרטה ומתירים לו - דהא יכול להתיר בחרטה מעיקרא בלא פתח כדלעיל ס"ז ולכן נוהגים עכשיו לפתוח אפי' בנולד וצ"ל "אלו ידעת שתתחרט כו'" וכמו שכתב הרב שם (ש"ך).

(יד) קודם שיתירו צריך שיפרט להם הנדר והסיבה שבשבילה נדר. ואם לא פרט, אין התרתן התרה. ומיהו כשיפרוט לאחד מהמתירין, סגי.

(לה) צריך שיפרט להם הנדר והסיבה - שמא אלמנה נדרה ליתומים שיאסרו כל פירות שבעולם עלי אם נהנתי מכתובתי כלום ואם תבוא אח"כ בסתם להתיר לה נדרה שאסרה פירות עליה ולא תסיים מה שאמרה "אם נהניתי מכתובתי" יבוא מכשול מזה ולכן המבקש התיר צריך סיום לפני החכם כל דברי הנדר, דשמא אם יסיים הכל לא יתיר לו החכם וי"א דצריך לפרט הסיבה שבשבילה נדר שהוא העיקר, שמא עשה נדר באיסור כל הפירות אם יעבור איזה עבירה שהוא רגיל בה ואם לא יסיים בשעת התרה אם יעבור העבירה רק שיאמר איסור הפירות לחוד יבא מכשול מזה, ואין עיקר כדברי הי"א אלא ישנם ב' דברים: הראשון, שלא יחסר דבר מן הנדר, אם היה בו תנאי. השני, שאף אם לא היה שם תנאי מ"מ לא יחליף לשון הנדר בלשון אחר רק שיאמר אותו כמות שהוא ולא להחליף לשון נדר

שאע"פ שנדר שהותר מקצתו הותר כולו נדר שנדחה מקצתו לא נדחה כולו ואם לא הבריא עד שעבר ראש השנה נדחה לגמרי ואינו חייב להשלים וזה ברור. והנראה לעניות דעתי כתבתי:

[117] לא עשיתי

[118] מי שאמרו לו: ראינו קרובך גוסס היום שלשה ימים, צריך להתאבל עליו. (דודאי כבר מת). ועיי"ש בפ"ת מח' בין הב"ש להגר"ח ולאזין אם אשתו מותרת.

[119][119] עי' אה"ע קכא ז שזה ענין גוסס הוא שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה ועי' רמ"א שמחלק בין המדבר ללא מדבר, ובזה"ז אין לנו גוסס.

[120] לא עשיתי

[121] עי' לעיל ט"ז סק"(יב).

[122] לא עשיתי

בלשון נקייה כדי שלא יבין החכם על מה נדר וזהו כוונת הש"ע כאן שכתב לפרט הנדר והסיבה שבשבילה נדר, אבל לא צריך שישאלנו המתיר מה טעם היה בלבו למה עשית הנדר זה, ולא הצריכו לפרט הסיבה כ"א בנדר התמוה, אבל בנדר ההווה לא חיישינן לדבר איסור (ט"ז), ומהתימה דלא ראיתי נוהגין לברר סיבה שבשבילה נדר, ונראה משום דרוב הנדרים שבאים לפני חכם הן שנדר להתענות או שלא לאכול בשר ולשתות יין וכיוצא בהן דברים שהם לסגף נפשו וסבתן מסתמא ידוע שנדר בשביל להצדיק נפשו לכן אין רגילין לשאול על סבתן משא"כ כשנדר אדברים אחרים כגון שלא יהנה לחבירו שצריך שידע סבתם. אלא מה שכתוב "צריך לפרט הנדר" חובת הנודר הוא ולא שהחכם צריך לשאול על זה ומי שאינו מפרט הסבה היינו משום שנדר בסתם מבלי סבה ומי שנדר מחמת סבה ואינו מפרש באמת עון הוא בידו ואין מביאין ראיה מן השוטים (ש"ך).

(טו) **אין** מתירין נדר של דבר איסור, **אפילו אינו אלא** איסור דרבנן, כגון לשחוק. **ואם** התירו נדר של שחוק, יש מתירין ויש אוסרים. הגה: ומ"ם מכ"ע כגון זה, כגון מ"ם לחוק מ"יעבור בלא התרה, מתירין לו לכתחלה. וכן מי שנדר מלא לשחוק, ונתחרט לפעמים, וכשחוזר יכול לו, מתירין לו. ועיין לעיל סוף סימן רי"ז הנודר מלא לשחוק מהו בכללו.

(לו) כגון לשחוק – אם ממוני הקהל עשו הסכמה שלא ישחוק אף א' ג' שנים, ואם ישחוק יענשו כפי עיני הדיין, והדיינים לא חתמו עליו, אין כאן לא נדר ולא שמתא, ואין צורך התיר כלל (פ"ת נחלה ליהושע).

(לז) ויש אוסרים כו' - ועיקר דאין לו התרה אפילו בדיעבד לו ואף על גב דאיהו צווח ואומר לא יכילנא למיקם אשבועתי לא משגחינן ביה (ש"ך), וי"א דכל זה דוקא במשחק בקוביא שאין לו אומנות אחרת אלא הוא והוא פסול לעדות מחמת כן (עי' חו"מ סי' לד ס"ק?) אבל אדם שאין אומנתו בכך ולפעמים הוא שוחק יכולים להתיר (ש"ך).

(לח) ואם יש מכשול כו' – עי' לעיל (סי' רח סק"**(טז)**) (ש"ך).

(טז) **צריך** הנודר **לבא** לפני המתירין, כשיתירו לו, **ואינו** עושה שליח לשאול על נדרו. (ומתירין ע"י תורגמן).

(לט) ואינו עושה שליח - מכל מקום ע"י כתב שרי דכתב ידו עדיף משליח וי"א דאין מתירין אלא בפניו (ט"ז), ויש להקל בשעת הדחק, ויש חולקים, אמנם ציבור הצריכים להתיר נדרם ושולחים א' מהם לפני ב"ד חוץ לעירם איננו בגדר שליח אלא בעל דבר עצמו, ומהיות טוב יהיה בידו ג"כ כתב מהפרנסים ז' טובי העיר, ולפי הצד שיכול להתיר על ידי שליח, אין לו לנהוג התיר בנדרו עד שבא השליח (עי' לקמן (סי' שכ ס"ו) (פ"ת).

(מ) ע"י תורגמן - פירוש כשגם הבא להתיר נדרו הוא שם בפני הב"ד עם תורגמן שלו: (ט"ז, ש"ך).

(יז) **אין** מתירין הנדר, עד שיחול. כיצד, הרי שנשבע **שלא יאכל** בשר ל' יום **מראש** חדש **אייר**, וניחם, **אינו נשאל** עד שיכנס **אייר**. **ואפילו** במקום שיש לחוש למכשול הנודר, **אין** מתירין לו עד שיחול. (וכ"ם נולד על תנאי, מ"מ מתירין לו עד מ"יחול). **והוא** הדין למנדה עצמו על תנאי, **שאין** מתירין לו עד שיחול הנידוי. **אבל** בהפרת הבעל, וכן בהתרת חרמי ציבור, **אינו** צריך שיחול הנדר.

(מא) אין מתירין כו' - ואפילו בדיעבד אינו מותר (ש"ך).

(מב) מר"ח אייר - ל"ש תלה הנדר בימים ול"ש תלה במעשה שאם אעשה מעשה פלוני יאסר עלי אכילת בשר בתרוייהו אמרינן אין מתירין עד שיבא האיסור דוקא (ט"ז), מי שנדר בבקר ביום ו' שלא יהא בשבת הסמוך בעיר זו ובעוד יום סמוך לשקיעת החמה נתחרט דיכול להתיר קודם השבת דמכלל שבועתו הוא מחויב שיצא מהעיר קודם שבת ולפיכך ע"ש עם חשכה חל הנדר מיקרי[123], ועי' לקמן (סי' רכט סק"(יז))[124] (ש"ך).

(מג) וכ"ש נודר על תנאי כו' - עי' בתשובת מהר"מ מינץ סי' ע"ג (ש"ך)[125].

(מד) וה"ה למנדה כו' - ע"ל (סי' שלד סל"א סק"?) (ש"ך).

(מה) אבל בהפרת הבעל - ע"ל (סי' רלד סכ"ח?) (ש"ך).

Commented [YL55]: נשבע?

[123] לפי מה שכתוב בסי"ח יש להתיר פעמים, א' סמוך לשבת וא' בשבת עצמו (ט"ז).
[124] אני צדוק בציון זה?
[125] לא עשיתי

(מו)בהתרת חרמי ציבור כו' - לפי שאין התרה זו בכלל לא יחל שהרי הציבור עצמם המחרימים והמתירים ולא יחל קאי על אחרים המתירים וי"א מפני שחרמים אלו כאלו יש בהם תנאי שיוכלו להתיר כל זמן שירצו ואפילו לא יחול הנדר וע"ד כן נודרים תחילה (ט"ז).

(יח) מי שנשבע או נדר שאם לא יפרענו חמיו קודם הפסח שלא יהיה חג העצרת בעיר, והגיע פסח ולא פרעו, ונתחרט, אין מתירין לו נדרו עד העצרת. ונראה לי שטוב שיתירו לו פעמים, אחת אחר הפסח ואחת אחר העצרת.

(מז)ונראה לי שטוב כו' - כיון דאיכא איסורא בההיא שעתא שנכנס חג העצרת לא ימתין עד העצרת כיון דאיכא מאן דאמר דסבירא ליה בנדר התלוי בימים דהיינו אחר שהגיע פסח ולא פרעו חל עליו ממילא האיסור בעצרת אף על פי שלא הגיע העצרת עדיין כיון שודאי יבוא (רמ"א סי"ז), על כן טוב שיתיר אחר הפסח ולא דוקא מיד אחר הפסח אלא אפילו ביום שקודם עצרת, רק שיזהר שלא יעשה איסור בכניסת יום העצרת, ולפי שהמחבר סובר דאין הנדר חל אפילו בימים עד שיגיע יום האיסור, ע"כ יתיר לו שנית אחר שנכנס יום העצרת. וטפי עדיף ליה להתיר סמוך לעצרת ממש ובעצרת גופיה (ט"ז, ש"ך).

Commented [YL56]: בדוק אם אני צודק שהרמ"א היא שיטת הר"ן?

(יט) מי שנשבע, או נדר, לעשות דבר פלוני תוך שנה, מעתה חלה עליו השבועה, ויכולים להתיר לו מיד.

(מח) מעתה חלה עליו כו' - אלא שאינו עובר על השבועה עד שתעבור השנה ואין ממתינין עד שיגיע הזמן שיעבור על השבועה (ט"ז וש"ך).

(כ) נדר על דעת חבירו, אין מתירין לו אלא אם כן הודיעו לאותו שנדר על דעתו. (וי"מ לאפילו הודיעו, אין מתירין אלא מדעתו ולאונו, וכן עיקר). ודוקא שנדר על דעתו בשביל שום טובה שעשה לו (בשביל השבועה), כמו משה שנדר על דעת יתרו בשביל שהשיא לו בתו, (והשבועה היתה לתועלת יתרו), אבל אם מעצמו נדר ע"ד חבירו, יכולים להתיר לו בלא דעתו. הגה: וי"מ שאריך שיודיע לו שהתיר לו, כדי שלא יחשוד לותו שעבר על נדרו. ואם כבר מת, שמ"מ להודיעו, מתירין לו כך, לשון ליכא משלא. ואפילו נדר על דעתו בשביל טובה שעשה לו, אם בדיעבד התירו לו בלא דעתו, הויא התרה, והוא שפרט הנדר וידע החכם שלתועלת חבירו נעשה. ומיהו הבית דין שנזקק לכך, ראוי ליסרו ולהוכיחו. ויש אומרים דלא הוי התרה. הגה: מאחר שעשה לו טובה ונשבע לו משום זה, אבל אם נשבע לחבירו סתם, אע"פ שאין מתירין לו לכתחלה בלא דעתו, מ"מ אם התירו לו בדיעבד הוי התרה. ואם נשבע לחבירו שלא יזוז מעיר פלוני, ועבר ויצא, מתירין לו אפילו שלא מדעתו, כיון שאין הנאה שוב למשביע בדבר. וי"א שאין חילוק בין עשה לו טובה ללא עשה לו טובה, לעולם אין מתירין לו אלא בידיעתו. הגה: ואם מת לותו שנדר על דעתו, יכול להתיר כך. מיהו אם השבועה היתה לתועלת חבירו, כגון שנשבע לתת לו מיזה דבר לו שלא לעסוק בסחורה בלתי רשותו, והיה לתועלת חבירו, כמי כתו ויוכשיו הס במקומו. כל מקום שהנשבע קבל טובה מן המשביע, לף על גב שהמשביע קבל יותר טובה ממנו, אפילו הכי מקרי הטבה. שהרי יתכו קבל יותר טובה ממשה שנשא בתו, ואפילו הכי מקרי הטבה. י"מ ללמוך מזה מתירין נדר שנשבע על דעת חבירו, אפי' בלא דעת חבירו. מיש ומשה שקבלו חרס לו שנשבעו זה לזה ליפא זה מת זו, אין מתירין לאחד בלא דעת חבירו, לזה מקרי הטבה, שכל אחד רוצה ליפא חבירו ונשבעו משום כך זה לזה. אבל אם השה מומרת שמוכת לותו ונתנה לאחלא טובה לדבריה, מתירין לה שלא מדעתו, לאפילו אם כבר נשחה, המומרת: מאיש עלי, חייב להוליא. וע"ל סי' רל"ט מי שנשבע שלא ליפא אשה על אשתו.

(מט) נדר ע"ד חבירו - פירוש וחבירו קיים הנדר והוא רוצה להתירו (ט"ז), כלומר בשביל רצון חבירו כדמפרש ואזיל, וה"ה בנשבע לפני שלוחו אין מתירים לו אלא מדעת משלחו או מדעת השליח עצמו דשלוחו של אדם כמותו (ש"ך).

(נ) אין מתירים לו אלא אם כן הודיעו כו' - משמע אפילו היכא דליכא משום חשד או בושה אסור אין להתיר אלא בפניו פי' בידיעתו, וגם דעת המחבר דבעינן שיודיעו ויסכים ברצונו (ש"ך), וי"א מפני החשד כלומר שלא יחשדנו שמזלזל בנדרו ואיכא דאמרי מפני הבושה פי' שיתבייש מפניו ממה שנדר לו להנאתו ועכשיו מתחרט ומבקש שיתירו לו, ונ"מ בין

הני לישני דלטעם הבושה כל שאין הנדר לתועלת חבירו אלא שנדר בפניו מתירין לו שלא בפניו וללישנא דחשד אף שלא בפניו איכא חשדא וכן נמי לטעמא דבושה אין מתירין שלא בפניו אף אם יודיע ההיתר לחבירו ולטעמא דחשד די בכך שמודיע לו. ולכ״ע כל שאין הנדר להנאת חבירו אלא בפניו לבד מתירין לו שלא בפניו ובלבד שיודיעוהו ההיתר וכן נמי בפניו אפי׳ בע״כ. אבל אם שיש להמשביע תועלת בשבועת הנשבע צריך שיתן משביע רצונו דוקא לזה וזהו טעם מ״ד מפני הבושה ואם אין תועלת א״צ רצונו לזה רק שיהיה לו ידיעה גרידא מזה וזהו לטעם מפני חשד וע״כ צריך להיות מ״ש כאן אא״כ הודיעו פירושו שיהיה רצונו בכך ומ״ש בסיפא יכולים להתיר בלא דעתו היינו בלא רצונו אבל עכ״פ צריך שיהיה לו ידיעה מזה מפני החשד ואף על פי שרמ״א כתב זה כאן בסיפא בשם י״א מ״מ נראה דגם הש״ע עצמו נתכוין (ט״ז).

(נא)בשביל שום טובה כו׳ – י״א ה״מ כשאותו הכריחו ונדר לדעתו בין מחמת אהבה בין מחמת יראה כו׳ ועיקר דטובה דוקא בעינן. פועל יכול לחזור תוך זמנו אף על פי שקבל חרם ונידוי לעשות מלאכה כל זמן ההוא יכול לישאל על קבלתו שלא ברצון הבעל הבית דהא דהמודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו, היינו דוקא שנשבע מחמת טובה שעשה עמו, דהא דסתם פועל עושה לו בעל הבית טובה היינו משום שיעשה לו מלאכה אבל אין הטובה מחמת שישבע לו ואנן טובה מחמת השבועה דוקא בעינן, וי״א דבכה״ג מיקרי טובה שכתב על מי שהשכיר בית לחבירו לזמן ונשבע לו שלא יוציאנו תוך הזמן מיקרי טובה מחמת שנותן לו מעות השכירות וצ״ע (ש״ך), וי״א דאין מחלוקת בהמקרה של שוכר אלא רק אם חוזר תוך זמנו כגון פועל באמצע היום שכבר הרויח שכירות מחצי יום וכן הדר בביתו זמן מה כבר נתחייב לו שכירות הזמן ההוא עכ״פ ונעשה לו טובה אף אם לא יקיים שבועתו, אבל אם טרם התחיל בפעולה או בדירת הבית מיד חוזר בו ורוצה להתיר שבועתו לכו״ע מודה דיכול להתירו בלא רצונו, שהרי עדיין לא קיבל ממנו שום טובה. רב א׳ אשר פיתוהו ויכלו לו אנשי עיר אחת עד שתקע כפו לאחד מהם במעמד הרבים להשכיר עצמו להם לרב ומורה ומיד אח״ז נתחרט וביותר בהוודע לו שהם אנשי ריב ומצה וגם הגיע לידו מכתב מאביו שגוזר אומר עליו לבל יזוז ממקומו אם יש היתר לת״כ שנתן או לא דהוי נודר לתועלת חבירו שאין מתירים אלא מרצונו, אין לסמוך להתיר מטעם צורך מצוה המוזכר ברמ״א, ולא מטעם מאיס ואמתלא שהזכיר הרמ״א, דשם הטעם כיון דאיכא איסורא להנשא לו משום בני שנואה, אבל היכא דליכא איסור בקיום השבועה, אין טענת מיאוס טענה ובשגם שאין כאן אמתלא מספקת דמעשה הקהלה בוודאי ידועים וה״ל כטענת מומים במקום שיש מרחץ בעיר. אך יש להתיר מטעם דבעי שעשה לו טובה ופועל יכול לחזור בו ובנ״ד שלא נהנה מהם כלום ולא התחיל בפעולתם כלל ובפרט כי מתחלה ועד סוף לא היה לרצון לפני הרב הנ״ל רק הם פיתוהו ודאי דלא מיקרי טובה. ולכן יש להתיר בשלשה בידיעתם בלי רצונם ובכל זאת לבי דוי מפני ח״ה? הגדול פן יאמרו הני רבנן לדידהו שרי להו עורבא ולדידן אסרו אפילו יונה, ע״כ יתאמץ לדבר על לב בני הקהלה שיתרצו להתיר ברצונם הטוב (פ״ת).

(נב)בשביל השבועה - אבל מה שהטיב לו מצד אחר לא נקרא בשביל זה מקבל טובה (ש״ך).

(נג) כמו משה - דכתיב ויואל משה לשבת את האיש דהיינו שנדר ע״ד יתרו שלא לשוב למצרים (ש״ך).

(נד)והשבועה היתה לתועלת כו׳ – לשונו קשה, שכן כל שהוא מקבל טובה ממנו אין להתיר אבל בהטבה אף על גב שאין השבועה לתועלת חבירו ליכא למ״ד דמתיר וי״א דדוקא ביש תועלת לחבירו שייך חשדא דאל״כ לא שייך חשדא דיאמר מפני שאין לי בו תועלת לא הודיע לי (ש״ך), עי׳ ש״ך, ראובן משרת שמעון שגרשו מביתו מחמת שכל מה שהיה מרויח היה מאבד בתרבות אנשים חטאים. ויהי כי ראה כי כלתה אליו הרעה ויחל פני שמעון שיקרבהו ונתרצה שמעון בתנאי שישבע על דעתו שלא ילבש עוד בגדי משי עד עשרה שנים, מאחר ואין שום הנאה מגעת לרבו, יכול להתיר שלא בפניו, רואים דלא כש״ך, וע׳ (בתשובת חתם סופר ס״ס יו״ד)[126] (פ״ת).

(נה)אבל אם מעצמו - אין דרך להיות מושבע מפי אחרים כל שאין לו הנאה מהם בשבועתו אבל באמת גם אם השביעוהו אחרים וקיבל עליו כל שאין לו טובה א״צ לכך רק ידיעתו

Commented [YL57]: לש

[126] לא עשיתי

לחוד (ט"ז), "מעצמו" היינו בלי הטבה אף על פי שחבירו מדירו ובכה"ג יכולים להתיר בלא דעתו, כנ"ל סק"? (ש"ך).

(נו) מעצמו נדר ע"ד חבירו - היינו שנדר בשביל רצון חבירו והנדר הוא נדר גמור מעתה אבל אם תלה הנדר בדעת חבירו אינו נדר עד שיקיימנו חבירו כדלקמן (סי' רלא ס"?) וע"ל (סעיף ל"ז ול"ח) (ש"ך).

(נז) וי"א כו' - כלומר נהי דא"צ דעתו והסכמתו מ"מ צריך להודיעו משום חשדא וה"ה מטעם בושה מספיק להודיע לו, מיהו יש פוסקים דלא שייך חשדא אלא כשנדר ממנו בפניו דוקא, ולכן בנדר ע"ד חבירו אף כשחבירו מסכים בהתרתו צריך התרה וע"ל (סעיף ל"ח) (ש"ך).

(נח)בדיעבד התירו - עיין (בתשו' הר"א מזרחי סי' ח') מ"ש בזה[127] (פ"ת).

(נט)בשביל טובה - פועל שקיבל מלאכה מבעל הבית מקרי טובה ואם נשבע אחד לרבים ונתגלה עתה שאין להם תועלת רק לאיזה יחידים והוא לא כוון עליהם לא מקרי קבלת טובה (ט"ז), ומיהו היינו לענין דינא אבל היכא דאפשר למיתי לידי חלול השם יש לאסור שאין דבר חמור ממנו (ש"ך).

(ס) שפרט הנדר וידע החכם כו' - וכדלעיל סעיף י"ד (ט"ז), ה"ק אם נדר לתועלת חבירו צריך לפרט הכל כמו שנתבאר לעיל (סעיף י"ד) שצריך לפרט הסיבה שבשבילה נדר (ש"ך).

(סא) ומיהו הב"ד כו' – י"א דלא הוי התרה אפילו בדיעבד מיהו בלא עשה לו טובה נראה אף על גב דאין להתיר לכתחלה כמ"ש הרב מ"מ אם עברו והתירו אין ליסרם כיון דהרבה פוסקים דאפילו לכתחלה יכולים להתיר (ש"ך).

(סב) אבל אם נשבע לחבירו לעשות לו איזה דבר - כגון שנדר או נשבע ליתן לו מתנה או לפרעו לזמן פלוני (ש"ך).

(סג)אף על פי שאין מתירין לו לכתחלה - הואיל וחבירו נהנה בנדרו והסכים בו ומשביעו אבל היכא שאין לחבירו שום הנאה במה שנדר זה כגון שהדירו בהנאתו או איפכא שאין הלה מסכים באותו נדר כלום ואין לו עסק בו בזה אפילו לכתחלה נשאל עליו לכ"ע רק שצריך שיודיעו שנשאל על שבועתו מפני החשד (ש"ך).

(סד) ויש אומרים שאין חילוק – זה לא משנה בקבלת טובה וכן לא שתהיה השבועה על דעת חבירו אלא בכל גווני הן שמשביעין אותו או שנשבע מעצמו צריך להזהר מפני החשד, וע"כ צריך להודיע להנידר והא דסיים "כדי שידע הנידר" זה קאי אסיפא דהנידר דהיינו שמעון ידע מזה, ומזה נלמד לרישא שראובן דהוא המשביע צריך להודיע דחד טעמא הוא והנידר עצמו לא יעשה הנאה לשמעון ובזה שייך חשד משמעון אם יראה שראובן מהנה אותו על כן צריך להודיעו (ט"ז) אלא לעולם כל שהנדר הוא לתועלת חבירו אין מתירין לכתחלה בלא דעתו והסכמתו ואם אינו לתועלתו אלא שנדר בפניו צריך להודיעו משום חשדא (ש"ך).

(סה) ואם מת אותו שנדר כו' – י"א אפילו עשה לו טובה יכולים להתיר כך ועיקר כיון שמת אין יכולים להתיר לו (ש"ך).

(סו)דלצורך מצוה כו' – זה לא מספיק סיבה להתיר אלא רק לצרף את זה להיתרים אחריסואין להקל בהיתר זה ואפשר שגם רמ"א נתכוין בזה שיש לעשות דבר זה סניף כשיש היתר בלאו הכי (ט"ז), משמע דר"ל אפילו כשהנשבע קבל טובה ממנו ולגבי מצוה דעל דעת הרבים דלא חשיב דבר מצוה אלא היכא שא"א למצוה לעשות אותה אם לא בהתרת השבועה אבל כל שאפשר לקיים בלא ביטול מצוה, לא (ש"ך), היכא שתקע כפו דהוא חמור טפי כ"ע מודו דאפי' לצורך מצוה אין מתירין ואף להחולקים דאפילו לדבר מצוה אין מתירים דוקא באם יש היזק לחבירו בהיתר זה אבל אל"כ כ"ע מודים דמתירים לו. אף שלענין עיקר הדין שאין להתיר בלי דעת חבירו דעת הש"ך בס"ק? שאף שאין השבועה לתועלת חבירו מ"מ לענין להתיר לדבר מצוה כ"ע מודי אם אין תועלת לחבירו בזה מתירין לו (פ"ת).

(סז)איש ואשה שקבלו חרם כו' - דוקא נשבעו שניהם אבל אם הא' לא נשבע לא מיקרי טובה בריצוי לבד ודוקא במה שמתרצה האיש לקחת אשה מקרי טובה לאשה אבל במה שנתרצית האשה לא מיקרי טובה כי אשה בכל דהו ניחא לה (ש"ך).

---

[127] לא עשיתי

(סח) לישא זה את זו - בחור ובתולה שנשבעו זל"ז שישאו זא"ז ושלא ינשאו לאחר אין לחייב האב לתת להזווג שום נדן ופרנסה. עשיר מופלג שתקע כפו לנער קצב שאם ישמש בתו בחליה במגפה ותתרפא ישיא אותה לו ושוב חזר העשיר ראוי לחייב לבת ולאב לקיים שבועתם ואם יאמר האב שיקחנה בלי כסף אף כי אומדן דעת סתם התקיעת כף היה שיקחנה כדרך העולם עם נדן הראוי או עישור נכסי, מ"מ יטעון האב "די לו שכר שיקח בתי בחנם כו"", ועוד אפי' אמר שבלבו היה לתת לו נדן ועכשיו חוזר בו, אין לכוף על דברים שבלב. וכ"ש אם היא נתנה תקיעת כף ולא האב שלא נוכל לחייב האב כלל לתת לה כמשפט הבנות רק על צד היושר והטוב, אבל כל הנשים והבחורים המתיחדים עם הבתולות ובאים לידי כך שישבע זה לזו, מצוה לשלחה ריקם ויוסרו, אז אין לחייב אבי הבתולה בשום דבר אפי' על צד היותר טוב, עכ"ז מחייבין אותם לקיים שבועתם ויכנסנה ערומה, כי לא התנו ע"מ שיותן לה נדן. וגם הדעת היה נותן מעיקרא שלא יתן להם האב ויקצוף עליהם, ואפ"ה נשבעו זל"ז. אמנם אם היא תאמר בוא לעירי ושם נעשה שמחת נישואים ואם אינו רוצה, היא פטורה. ואם ירצה הוא, ואך יהיה אונס שלא יניחו ראשי הקהל או ע"י שום דבר, הרי גם הוא פטור משבועתו. עי' לקמן (סי' רלב סט"ז ברמ"א ועי' ש"ך שם סק"?). ואם אולי תאבה האשה ללכת אחריו או הקהל לא ימחו הנשואים אך תאמר היא עוד חזון למועד ולא קבענו זמן לשבועתנו אין זה טענה כי בכל דבר מצוה הוי כדמפרש ליקח מיד ולאלתר עי' לעיל (סי' ריט סק"א?) ואז שולחים לה התראה שהוא תבעה להנשא לו אפי' ערומה ללא נדן בעירה וקובעים לה זמן לפי הרגיל לתקן עצמה ואז בעבור הזמן הוא פטור והשבועה כרוך על עקבה, ועי' לקמן (סי' רלב ס"י בד"ה בטעות?) באם יארע הכא דבר כעין זה אפשר שגם היא תפטור ומ"מ טוב שיעמדו באמונתם, אך אם ירצו וימחלו זל"ז שיתירו שבועתם ע"י שלשה אין אנו צריכים לחוש שמא א' מהם אנוס כיון שהוא אומר שרוצה בהיתר נדר חבירו שוב דברים שבלב אינם דברים (פ"ת).

(סט) חייב להוציא - וכמו שנתבאר בא"ע (סי' עז ס"?) ואפי' למאן דפליג התם היינו באשה הנשואה מה שאין כן הכא (ש"ך), וי"א שכל זה לדעת הרמב"ם שלא קי"ל כמותו (עי' אה,ע סי' עז ס"?) (ט"ז),

(ע) וע"ל סי' רל"ט מי שנשבע כו' - כצ"ל כי כן הוא שם בסעיף ח' (ש"ך).

(בא) [250]נדר שעל דעת רבים, אין לו התרה בלא דעתם[128]. הגה: [251]ויש מהמירין לחפילו עם לעתם אין להתיר לכל הכשות, ובן נבון להחמיר לבתחלה, [252]אלא אם בן יש מצוה בהתרתו. הגה: [253]מי שנשבע שלא יכנס חבילו לביתו, ויש בית הכנסת בביתו, מקרי לבל מלוה ומתירין לו שיטא חבילו להתפלל בבית. [254]וכן לעשות שלוש בין חיש למשתו, [255]לו משום לרבי רבים, מקרי לבל מלוה להתיר בשבילם נדר שהולל על לעת רבים. [256]וכן לעולך פרנסתו. [257]ולוקא חס לי לפשך לקייס המלוה בלא התרת הגדל. [258]ולחס לותן הרבים לומרים שלא להתיר לו, לפילו לעולך מלוה חין מתירין לו [259]מי שנשבע שלא ליהנות מלבין, ומתחרט, מקרי לבל מלוה ומתירין לו. [260]ואין נקראים רבים בפחות מג', [261]וכגון שיפרוט אותם: על דעת פלוני ופלוני ופלוני, אבל אם אמר, סתם: ע"ד רבים, יש לו התרה. [262]וי"א שאם נדר בפני ג', אפילו לא פרט אותם, אלא אמר, סתם: ע"ד רבים, אין לו התרה. דמסתמא על דעת רבים, אותם שעומדים לפניו, קאמר. הגה: [263]והוא הדין חס נשבע סתם, וידעינו על מי נתכוין, כגון שנשבע על לעת הקהל לו שלמר שנשבע על לעת ג' רבני העיר, וחין חס שלא שלשה רבנים, שבוודאי למלו נתכוין, מקרי על לעת רבים. [264]י"ח ל' שנשבעו יחד מעשות לבל לחד, מקרי על לעת רבים, לכל ל' נשבע לג' חבילו, ועל לעתן נשבע. ועיין למטה סעיף ל'. [265]יש לומרים לנדר על לעת רבים שהתילו בלילעבד, הותר. [266]וחין לסמוך על זה, כי חס בשעת הלחק ויש לוכך בלבר. [267]חס נשבע על לעת רבים בלבר שיש בו נלנול עבירה, מותר להתיר לו בלא לעתם, כי חין לעת רבים מסכמת בלבר שיש בו עבירה. [268]מי שנשבע שלא לעשות לבר פלוני כי חס בכשות שלשה מנשים נקובים בשמותם, לא מקרי על לעת רבים, לחלרבה חלו הרבים לנקט להקל עליו לעשות בכשותם בלא התרה, וכן כל כיולא בזה.

---

[128] עי' לקמן סק"(קיג). ועי' לקמן סי' רכט סק"(כו).

(עא) אין לו התרה בלא דעתם - פי' דצריך התרת חכם וגם דעתם אבל דעתם לחוד לא מהני וכדלקמן (סל"ז) (ט"ז), אם נדר ע"ד הקהל אף אם יסכימו הרוב לבטל נדרו אין משגיחין בהן עד שיסכימו כולם, שהרי פירש על דעת הקהל גדולים וקטנים, שנראה שלא ע"ד רוב הקהל הוא סומך. ואם הנודר אומר עתה שכוונתו היה על הרוב, נאמן בתלמיד חכם (עי' לעיל סי' רח ס"ב), ואע"פ שאמרנו שם (סק"ח?) שהיום כולנו דינו כעמי הארץ, היינו לענין שצריך התרה אבל הכא דנימא דלא סגי בהתרה לא מחמרינן כולי האי, מיהו אם פרט ונדר על דעת פלוני ופלוני ופלוני ודאי על דעת שיסכימו כולם קאמר ואף שאומר שכוונתו היה על הרוב לא משגחינן ביה (ש"ך).

(עב) ויש מחמירין כו' - לפי שאין חרטתם שוה דזה מתחרט מטעם זה וזה מתחרט מטעם זה אבל לדבר מצוה כולם מסכימים ומתחרטין בחרטה א' אמנם אם מתחרטין בחרטה א' יש להתיר. וכן מי שקיבל עליו בחרם או בנידוי על דעת רבים נמי יכול להתיר עם דעתם לכו"ע דהא חרם אין צריך פתח וחרטה כדלעיל סעיף ח' וע"ל סכ"ה) עי' לקמן סעיף ל'. וכן כל שהרבים באים ומתחרטין אף על פי שאין חרטתן שוה יכול להתיר לכל א' וא' כפי חרטתו ולא קאמרי המחמירין אלא שאין להתיר מן הסתם בחרטה אחת אמנם י"א שלא להתיר לדבר הרשות אפי' דעת הרבים מסכמת (ש"ך).

(עג)וכן נכון להחמיר כו' - מיהו הב"ד שהתירו אין לייסרם על ככה כיון דרוב הגדולים מתירין ודבריהם נראין עיקר (ש"ך).

(עד) אא"כ יש מצוה כו' - שאז מתירין אפילו בלא דעתם, דמסתמא ניחא להו בהתרה (ש"ך), לקחת ש"ץ שקולו ערב הוי דבר מצוה, וכן כל מקרה כדי שלא יהיו קטטות ומריבות דבר מצוה מקרי, להתיר לקהל שנשבעו שלא יקחו להם מרביץ תורה דבר מצוה מקרי, וכן להתיר לחכם שנשבע שלא יהא חכם בקהל מצוה איכא, להתיר מי שנשבע שלא ישמע ד"ת מפי חכם א' דבר מצוה איכא, לישא אשה שלבו חפץ דבר מצוה איכא, ללמוד תורה עם מי שלבו חפץ דבר מצוה מקרי, להיות לפני שרים ללמד זכות על ישראל דבר מצוה מיקרי (באר היטב), מש"כ בבאר היטב להתיר חכם שנשבע שלא יהא עוד חכם בקהל, היינו אפי' אם נמצא חכם אחר כזה אפ"ה מצוה מיקרי. ומ"ש לכבוד אביו ואמו עיין בזה בתשב"ץ ח"ב סי' ק"ג[129]. ועיין עוד (בתשובת רדב"ז ח"ב סי' תרל"ה) [ועי' (בתשובת חתם סופר יו"ד ס"ס ר"כ ד"ה והנה) דלהיות להקהל בית ועד ועצה מצוה איכא[130]. מי שנדר על דעת רבים שלא לירד לפני התיבה בעירו ועתה נדחקים הצבור בבהכ"נ הקטנה ואין להם שום מתפלל ביוה"כ אף שיכולים כולם לילך לגדולה אם עי"ז יהיה דוחק מקום להעומדים הוי מצוה. וגם אם לא ימצא לו להנודר מקום אחר להתפלל ולהשמיע קולו בבואו אל הקודש ג"כ מיקרי דבר מצוה. אך צריך להתיר מג' אנשים שחוץ לקהלה כיון שאפי' בני הכנסת הגדולה מרויחין עי"ז שאינם נדחקים כולם נוגעים בדבר (פ"ת).

(עה) שיבא חבירו להתפלל - ואפילו אין שם מנין (ש"ך).

(עו)וכן לעשות שלום כו' - וה"ה לבטל שאר המחלוקת דגדול השלום, ואין ללמוד מזה למקום אחר שאין מצוה (ש"ך), עיין בתשובת שמן רוקח ח"א סי' מ"ח אות ז' ובהג"ה שם (פ"ת)[131].

(עז)מיקרי דבר מצוה - להסיר מכשול שבועות ונזקין מדרך הרבים אין לך דבר מצוה גדול מזה. מי שנשבע שלא להיות ממונה אם אין במדינה ראוי להיות ממונה יותר ממנו הוי דבר מצוה. שלא ליפרד מאשתו אלא יהיה באותו עיר שאשתו שם מיקרי נמי דבר מצוה, וע"ל סקצ"ה? וסקק"ד? (ש"ך).

(עח) מי שנשבע שלא ליהנות מאביו כו' - אפילו נשבע על המצוה עצמו מתירין לו וזה שונה מהנשבע על דעת חבירו די"א דאין מתירין לו לדבר מצוה שנשבע עליה בלא דעתו וכנ"ל (סקנ"ב?) דמסתמא דעת רבים ניחא להתיר בכל דבר מצוה (ש"ך).

(עט) אבל אם אמר סתם כו' – וי"א אפילו אמר סתם על דעת רבים אין לו התרה ויש להחמיר לכתחלה (ש"ך), אפי' נדר סתם רק דמחשבתו היה על דעת רבים נמי דינא הכי

---

[129] לא עשיתי - מאושר
[130] לא עשיתי - מאושר
[131] לא עשיתי

(פ"ת), עי' ש"ך ועי' בזה בתשובת שער אפרים סי' ע"ב דף נ"ג ע"ב (ובתשב"ץ ח"א סי' קנ"ה) ובתשובת שמש צדקה חלק יו"ד ריש סי' ר"ג (פ"ת)[132].

(פ) וי"א שאם נדר כו' - אם אותן הג' שייכי באותו הנדר לכ"ע הוי על דעת רבים דמסתמא הנך דשייכי בגויה שעומדים לפניו קאמר, ואם אמר להם על דעתכם אני נודר פשיטא דלכ"ע הוי על דעת רבי' ועדיף מאומר ע"ד פלוני ופלוני ופלוני (ש"ך).

(פא) ד' שנשבעו יחד - פי' על איזה ענין שהוא לטובת כולם (ט"ז), י"א דאם נשבעו על דעת כל א' מהם לא מיקרי על דעת רבים אבל אם היו נשבעים כל א' על דעת כולם היה ע"ד רבים, ואין זה מוכרח (ש"ך).

(פב) כ"א בשעת הדחק כו' – י"א דהא דעל דעת רבים אין לו הפרה היינו לכתחלה אבל בדיעבד שבאו ג' בני אדם והתירוהו לו ה"ז מותר, ואף שזה שלא בשטת רוב הפוסקים מ"מ ראוי לעשות סניף וכדאי לסמוך על זה בשעת הדחק, ועיקר דעל דעת רבים אפילו בדיעבד לא מהני התרה, ואין להקל כלל אפילו בשעת הדחק וצורך בדבר אמנם בנדר שהודר על דעת רבים כלומר שאמר סתם "על דעת רבים" ולא פרטם, בכה"ג מותר בדיעבד (ש"ך), וי"א דעיקר כי"א ודלא כש"ך (פ"ת).

(פג)לא מקרי על דעת רבים - דדוקא כשנודר על דעת רבים שאומר על דעתכם או על דעת פלוני ופלוני ופלוני ששיתף דעת הרבים בעיקר הנדר הוי על דעת רבים משא"כ הכא, וכה"ג לקמן סעיף ל"ח, ולכתחלה יש להחמיר דלא להתירו כיון שי"א שאפילו אמר סתם עד"ר אין לו התרה וכמש"ל סק"ד ? (ש"ך).

(כב) [269]נדר שנדר מעצמו על דעת אחד או על דעת שנים, יש לו התרה אפילו בלא דעתם.

הגה: [270]מיהו מס נקבע מו נדר ע"ל המקום, דינו כנדר קבע על דעת רבים. [271]ויש מקילין מס נקבע לדבר הרקות.

(פד) שנדר מעצמו - פי' בלא קבלת טובה (עי' לעיל סעיף כ') (ט"ז), כלומר לאפוקי אם הדיר לחבירו בשביל טובה שעשה לו, דאפילו ע"ד יחיד אין יכול להתיר בלא דעתו כדלעיל סעיף כ' (ש"ך).

(פה) דינו כנדר כו' - ואין לו התרה (ש"ך).

(פו)אם נשבע לדבר הרשות - דלא צוה הקדוש ברוך הוא על זה להשביע כן ואין אומרים לשון זה דעל דעת המקום אלא שיהיה איום עליהם ול"ד לשבועת קבלת התורה דצוה הקדוש ברוך הוא להשביע כן (ט"ז), ואם נשבע על דעת המקום לעשות דבר מצוה אין לו התרה (ש"ך).

(כג) [272]נדר שהודר ברבים, יש לו התרה מאחר שלא אמר על דעתם.

(פז)נדר שהודר ברבים - פי' שלא אמר "על דעת רבים" אלא שעשה הנדר מעצמו במעמד רבים (ט"ז, ש"ך).

(פח) יש לו התרה בלא דעתם - וא"צ להתיר בפניהם וכן ללא ידיעת אותן רבים, והיינו דוקא כשאין להרבים תועלת בנדר ההוא הא לאו הכי לא גרעי מיחיד שאסור משום חשד וכדלעיל (סקמ"א ?) (ש"ך).

(כד) [273]בעל מפר נדר שנדרה אשתו על דעת רבים, אפילו לדבר הרשות.

(פט) בעל מפר כו' - שהרי אין תלוי בדעתם, שהרי הבעל מפר אפילו בלא חרטה דידה כשם שאין דעתה מעכב להפר כך אין מעכב דעת הרבים (ט"ז, ש"ך), ואפילו אם יבטל הבעל דעתו ויתן לה רשות לידור על דעת אחרים אינו כלום, כיון דסתם אשה על דעת בעלה נודרת ותלה הכתוב הפרתה בבעל, יכול הבעל לחזור ממה שנתן לה רשות (ש"ך), ויש להסתפק אם חכם יכול להתיר לה לדבר הרשות (פ"ת).

(כה) [274]נדרים וחרמים שמטילין הקהל, לא מקרי על דעת רבים אעפ"י שאמרו על דעת המקום ([275]ועל דעת הקהל), ויש להם התרה בלא פתח וחרטה, ואין צריך לא יחיד ולא ג' הדיוטות, [276]שאינו אלא כעין גזירה ונידוי על כל מי שיעבור על גזירתם. הלכך נודרין ומתירין הם בעצמם ([277]מפי' הזכיו שכועה עס החכס). [278]ואם התנו בפירוש שלא יוכלו להתירו, או שאמרו על דעת הקהלות הרחוקות, [279]וכן אם הוסיפו בחרם על מנהגם הראשון, כגון התרעות או נאדות נפוחים או כיבוי נרות וכיוצא באלו, גליא דעתייהו

---

[132] לא עשיתי

דלהחמיר באו ואינו ניתר כשאר חרמות, אלא על ידי שאלה. ואם הוחרם או הודר על דעת רבים, אין לו התרה. הגה: [280]וי"ח למפילו התנו בפירוש שלא יהא לו התרה, למפילו הכי יכולין לחזור ולהתירו. ומס החכימו שלא להתירו, מתירין חרם המחרון תחלה, ומח"כ מתירין חרם הרמשון. וע"ל סימן רכ"ט[133].

(צ) הלכך נודרים ומתירים כו' - שמה שהזכירו "על דעת המקום" ושבועה לא הזכירו אלא כדי שינהגו חומרא יותר ולאיים עליהם שלא ינהגו בהן קלות ראש, אבל תלוי הכל בדעת הקהל כמו שיסכימו (ש"ך), אם התנו שאם ירצו להתיר יהיה א' מהקהל יכול לעכב ואח"כ מת אחד יכולים להתיר בלי שאלה כיון שלא התנו שאם ירצו להתיר לא יועיל עד שירצו כולם ע"ש (פ"ת), ועיין בתשובת זכרון יוסף חי"ד סי' י" (פ"ת[134]).

(צא) ואם הוחרם או הודר - אותו חרם שהוסיפו על מנהגם (ש"ך).

(צב) או הודר עד"ר - כלומר שאמרו "על דעת קהלות הרחוקות" דזה הוי על דעת רבים (ש"ך).

(צג)וי"א דאפילו התנו כו' - דכל מעשה צבור הוי כאלו התנו כך מתחלה, מיהו אם אמרו על דעת רבים או על דעת קהלות הרחוקות אין להם התרה והמחבר לא חולק ומ"ש "שאפילו התנו יכולים לחזור ולהתירו", ר"ל דהיינו ע"י שאלה ועי' לקמן (סי' רכט ס"ד) (ש"ך), במקום שהסכמת הקהל לקנוס פלוני מאה ש"ח על העובר על התקנה, וא' עבר וביקש אח"כ להקל על הקנס ונתפייסו בשמונים ש"ח ואחר ימים חזר והציע דבריו ובא בתחנה להקל מעליו עוד סך הזה ובאשר שהיה זה לטורח רב בעיני המנהיגים נמנו וגמרו שטרם ידברו עוד מזה יתן פלוני תקיעת כף שכל היוצא מפי המנהיגים יעשה וכן עשה והסכימו שלא יתן רק חמשים ש"ח ואחר ימים בא עוד פלוני לבקש על הרחבת זמני פרעון כי על זה לא תקע כפו רק על גוף הקנס. אם בשעה שביקשו הקהל תקיעת כף מפלוני הסבירו לו על הטורח הרב וכו', מובן כוונתם כי ע"ז היה בא בתקיעת כף שלא יטריח עוד אותם ואסור לו לבקש בין להקל הסך בין להרחיב הזמן, ואפילו בנתן תקיעת כף סתם לקיים דברי הקהל, שהיה מקום לומר שאף שהקהל עשו זה להקל הטורח מ"מ הוא סבור שעשו זה למען יעשה ויקיים בלא כפיה ורוצה לחזור ולבקש אין שומעין לו, כי אחר שכבר הטריח כמה פעמים, אומדנא דמוכח היה לו דכוונת הקהל לבל יחזור להטריח ולבקש. אמנם אם רוצה לבקש שימחלו לו התקיעת כף ויתירו לו לבקש על נפשו, זה מותר, אפי' נשבע בפירוש שלא יבקש עוד (עי' לקמן סי' רכט ס"ד) ומ"מ אף על גב דאין איסור לא צייתינן ליה כי היכא דלא ליהוי מילי דצבורא כחוכא ואטלולא? (פ"ת).

(כו) [281]אין נדרי צבור ניתרים, אלא מכאן ולהבא, אבל לא על מה שעבר.

(צד) אין נדרי כו' - כלומר לא כשאר נדרים שניתרים בהתרת חכם שנעקרים למפרע ונ"מ לענין הותר מקצתו הותר כולו כדלקמן (סי' רכט ס"ב) (ש"ך).

(כז) [282]אפילו לא בטלה הסיבה שבשבילה תקנו והחרימו, אם רצו להתיר, מתירין ואפי' בתוך הזמן שקבעו להמשך התקנה, [283]ואפילו לא בא זמן הנדר ולא חל הנדר, יכולים להתיר. ([284]ויכולין להתיר קמתו ולהניח קמתו).

(צה) מתירין כו' - משום שחרמים אלו, כאלו יש בהן תנאי שיוכלו להתיר כל זמן שירצו (ש"ך).

(כח) [285]אם היתה ההסכמה גדר לרבים או סייג לתורה ולדבר מצוה, אינם יכולים להתירו. [286]וכן בנדר של שחוק.

(צו)וכן בנדר של שחוק - אם כללו בחרם ש"כל מי שיעבור יהא מנודה" כל מי שכבר עבר יכולין להתיר כדרך שמתירין שאר המנודים (ש"ך), עיין בתשובת שמש צדקה חלק יו"ד סימן כ"ה מ"ש בזה (פ"ת)[135].

(כט) [287]יש מי שאומר שאם קהל אחד עשו הסכמה בחרם, למגדר מילתא, והלכו קצתם לעיר אחרת לדור ואין דעתם לחזור, אם הפרצה ההיא מצוייה שם חייבין להתנהג בנדר

---

[133] עי' לקמן סי' רכט סק"(כט).
[134] לא עשיתי
[135] לא עשיתי

Commented [YL58]: המחבר לא חולק - לשונו שהמחבר סובר שהרמ"א לא חולק על הסברא ראשונה, אבל איך שכתבתי יותר קל, וצ"ע אם זה בסדר

Commented [YL59]: רגום הלשון

שקבלו עליהם בעירם הראשונה, ואם עברו הרי הם עבריינים. הגה: [288]ולכן מי שיצא ממקום שנוהג מכס רבינו גרשום שלא ליקח ג' נקיס למקום שמקילין, מסור לו ליקח ג' נקיס.

(צז) ואין דעתם לחזור - כלומר אף ע"פ שאין דעתם לחזור "אם הפרצה ההיא כו'", אבל אם דעתם לחזור, אף על פי שאין הפרצה מצויה שם חייבים להתנהג בגדר ההוא, כמ"ש באו"ח (סי' תקעד ס"ק) דחייב לנהוג חומרי מקום שיצא משם כשדעתו לחזור (ש"ך).

(צח) ולכן כו' - מי שבא ממקום שלא נוהגים תקנת ר"ג ונשא אשה במקום שחל תקנת ר"ג והתנה שלא ישא אשה עליה ואחר כך הלך למקום אחר ונאבדה כתובתה וכתב לה אחרת אינו יכול לישא אשה אחרת כיון שנשאה על תנאי תקנת ר"ג וכ"ש כשהיה כתוב בפירוש התנאי בכתובה כו' ומשמע הא לאו הכי יכול לישא אשה ולא אמרינן שחרם ר"ג חל עליו גם במקום אחר (ש"ך).

(ל) צבור שהסכימו על ענין אחד ונשבעו כל איש מהם עליו, ואח"כ רצו להתיר, אין להם תקנה עד שיתחרטו כולם וימצאו פתח לשבועתם, כשאר שבועות דעלמא, ויתירו להם ג' אנשים שאינם מבני העיר. ואם פתחם וחרטתם שוה, אחת לכולם, יכולים המתירים להתיר לכולם יחד. ואם לאו, מתירין לכל אחד כפי פתחו וחרטתו. הגה: ועיין לעיל כתבתי דיש שאומר לכהמ"ץ גוונא מקרי נקבע על דעת רבים, מיהו יש חולקין סבירי להו לכל לחד מהם יכול להתחרט ולשאול על נדרו, לפע"י שאין חבירו מתחרטין.

(צט) וע"ל כתבתי כו' - כלומר לעיל (סעיף כא) כתב די"א ארבעה שנשבעו יחד לעשות איזה דבר מיקרי נשבע על דעת רבים, ועל דעת רבים אפילו מתחרטים כולם אין יכול להתיר להם כיון שאין חרטתן שוה ועי' לעיל (סקנ"ז?). והנה מקור דברי השו"ע הולך לשיטתו שמחלק בין חרם לשבועה, אבל היש חולקים שברמ"א חולק וסובר שהטעם שסמכו עליו להתיר חרמי הקהל בלא שאלה דהואיל וכך נהגו על דעת מנהגם הם מחרימים, אותו הטעם מספיק לשבועת הקהל, שאף אם יאמרו מחרימים ומשביעים אנו, יכולים הם עצמם להתיר בלא שאלה וחרטה משום דעל דעתם השביעו, ועי' רמ"א לעיל סעיף כה, אפי' הזכירו שבועה עם החרם וכאן סתם כדברי המחבר, דאפי' יתחרטו כולם צריכים למצוא פתח לשבועתם ויתירו להם ג' אנשים דעלמא, היינו שהרמ"א סובר דדוקא כשהשביעו הקהל בסתם כל הקהל כמו שהש"ץ אומר בשליחות הקהל אנו משביעין ומחרימים כו' ואפילו ענו כל הקהל אמן בכה"ג אמרינן דעל דעת מנהגם משביעין, אבל כשכל אחד מהקהל בפרוטרוט? אמר "אני נשבע על ענין זה" הוי על דעת רבים וצריך התרה (ש"ך).

(ק) דיש מי שאומר כו' - גם היש מי שאומר מודה דבצבור שאני דכל מעשה הצבור כאלו התנו על דעתם (ש"ך).

(קא) מיהו יש חולקים כו' – דברי הרמ"א לא קאמר אלא בנשבעו כל הקהל כאחד בסתם דבכה"ג לא הוי על דעת רבים כיון שכן דרכם לעשות כן ע"פ מנהגם אבל המחבר מיירי שנשבע כל אחד ואחד בפרוטרוט הוי על דעת רבים ולכך אין יכולין להתיר עד שיסכימו כולם וצ"ע (ש"ך).

(לא) קהל שרוצים להתיר הסכמה בחרם ויש מוחים, הולכים אחר הרוב שאם הרוב מסכימים להתיר, מתירין, מי שלא הסכים בהתרה, לדידיה לא הותר [289]ואם נתנו לשות לטובי העיר, הס כמקום כל הקהל).

(קב) הולכים אחר הרוב - ובמקום שיש מנהג שלא לבטל ההסכמה עד שיסכימו כולם, כל שיש מוחה אחד אי אפשר להתירו, ועכשיו המנהגים משתנים מדור לדור ומעולם לא נשמע שבביטול שום הסכמה תועיל מחאת יחיד אלא הולכים אחר רוב מנהיגי הקהלה (ש"ך), ויש מחלקים דאם רוצים לעקור התקנות והסכמות מעיקרן ואין ההתרה בזה למי שעבר עליהן אלא למי שלא עבר עליהן, שיוכל לעבור עליהן, בזה אין מועיל מחאת יחיד. אבל מי שח"ו עבר על החרם, צריך שיסכימו בהיתירו, כל אותן שהיו בעת החרם. ואם אי אפשר שכבר מתו מקצתן, יבואו אחרים שהם חשובים כמותם וימלאו חסרונם דכיון שכולם נידוהו אי אפשר להפר חלקו של יחיד שלא ברצונו והסכמתו. אם כבר הסכימו הקהל שיחיד יכול לעכב ביטול ההסכמה ולבסוף רוצים רוב הקהל לבטל חיזוק זה עצמו, שמעתה לא יוכל יחיד לעכב, אין יכולים דמצי כל יחיד לומר אחר שהסכמתם שיחיד יכול לעכב כבר ניתן לכל יחיד מהם כח הרוב (פ"ת).

Commented [YL60]: הבאתי את דברי הט"ז סקמ"א.

(קג)אם נתנו רשות - עיין (בתשו' שבו"י ח"א סימן ע"ד) (פ"ת)[136].

(לב) [290]כיון שלא נהגו לנהוג עם העובר על הסכמת הקהל כדין מוחרם, יש לנו לומר שעל דעת המנהג הזה הם מתקנים. ([291]אם לא שהתנו בפירוש שינהגו בו לין מוחרם).

(קד) שלא נהגו - אם הכריזו עליו, צריך לנהוג עמו ככל דיני מוחרם, דטעם המנהג הוא כדי שלא יכשלו רבים בלי ידיעה, ואחר הכרזה נסתלק טעם זה, ועי' לקמן (סי' שלד סכ"ב) (פ"ת).

(קה) אם לא שהתנו כו' - מי שעבר על תקנת הקהל שכתוב בה וכל העובר יהיה מוחרם ומנודה אין ספק שמן הדין שינהגו בו דין מנודה כל מי שיודע בו שעבר אבל אחרים שלא נהגו בכך, על דעת המנהג הם מתקינים שהעובר עונו ישא אבל הקהל או היודעים לא יתפשו במכשול עונו עד שיכריזו עליו והרי הוא כאלו כתבו כן בפירוש בהתקנה, אבל המחבר חולק על זה (ש"ך).

(לג) הנשבע שלא ליכנס בתקנת הקהל, הוי שבועת שוא ועל ברחו חל עליו תקנת הקהל, ואם אינו נוהג כמותם נכשל בחרם תקנתם(קז). הגה: ומפילו נקבע על מיזה דבר שלא לגלותו, ומחר כך נתנו עליו חרם, חייב להגיד. ולא יוכל שום לחש לומר: לא שמעתי החרם, כי לף על פי שלא שמעו כלל מפילו הכי חל חרם הצבור על כל לחש. ומבור שגזרו חרם על כל בני עירם, כולם בכלל, מפילו לותן שמין נותנין מסיס. ומסור לעבור על חומרי המקום, כל זמן שהוא בתחום העיר. וע"ל סימן של"ד מדין חרמי צבור.

(קו)הוי שבועת שוא - וצריך לישאל על שבועתו ולקבל חרמי צבור ותקנתם (ש"ך), ע' (בתשב"ץ ח"ב /ח"א/ סוס"י קכ"ג) (פ"ת[137]).

---

[136] לא עשיתי

[137] לא עשיתי

שו"ת תשב"ץ חלק א סימן קכג

בענין הסכמו' הקהל שהסכימו בהם כלם או רוב' ועכשיו רוצים לבטלן. אבל יש קצת מוחין. יש לדון ולומר שיש כח בידם ולעכב מלהתיר החרם המוטל בהסכמות. ואומר תחלה דבודאי יש יכולת ביד רוב הקהל במעמד טובי העיר להסיע על קיצותן ולקבוע חרמות ושמתות לעובר על גזירתן ולפורץ גדריהם. ואין רשות ביד היחיד לומר איני בכלל בהסכמה זאת. ובזה החרם בכל המקום היחיד בטל במיעוטו ומשועבד לרבי'. שהרי מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת (מ"ק ט"ז ע"א) כמו שהמנודה לנשיא הוא מנודה לכל אדם כי רשות בני העיר על היחיד מהן כרשות הנשיא על כל ישראל. וכמו שהנשיא יכול לתקן תקנות ולהחרים ואי אפשר לישראל להסתלק ולהוציא עצמו מכלל תקנותיו וגזירותיו כן הדין בבני העיר על כל הדרים באותה העיר ושייכי בכרגא בהדייהו והולכי' במנהגם ובתקנותיהם ובהסכמותיהם ודבר זה אף על פי שאינו צריך סעד וראיה ומוכרע ממקומו הוא. מ"מ מצינו בזה סעד בתשוב' הראשוני' ז"ל אין מקום להאריך ולהעתיק' וגם ראיה מדברי רבותינו ז"ל באגדה שאמר שם כי השבטים החרימו ביניהם שלא יגלו מכירת יוסף וראובן לא היה שם וכשבא ואמר הילד איננו ואני אנה אני בא הגידו לו את המעשה ואת החרם ושתק עד כאן באגדה. ונראה מכאן עוד שאותן שאינם בשעת החרם עם הקהל ובאו שם לאחר מכאן הם נכללים באותו החרם שהרי ראובן לא היה שם עמה' באותה שעה. וכיון שבא והודיעוהו החרם שתק מפני החרם שהי' חל עליו כיון שעמד עמהם והיה יחיד אצל רבים. וכן נראה מהחרם שהחרי' שאול שחל על יהונתן בנו אף על פי שלא הי' שם וכן כ' הרשב"א ז"ל. ומ"מ נראה שאין נכללים בכלל החרם אותן בני העיר אלא אותן הפורעין המס עמהם אבל אי לא שייכא בכרגא בהדייהו אינם מבני העיר וקהלם. ויש לי בזה הוכחה בפ"ב דבבא בתרא (כ"א ע"ב ע"ש). ועוד מוכח בגמ' בפרק אין מעמידין (ל"ו ע"א) דבעיא גזירות צבור אם הרוב רוצים בהם ויכולין לעמוד בהם גוזרי' אותם ואין המיעוט שאין יכולי' לעמוד באותן גזירות יכולין לעכב ורובו גוי ככולו כדאיתא התם. ואחר שנתבאר זה יש לחקור עכשיו שרוצין רוב הקהל לבטל אותם תיקונים והסכמות אבל יש בהם מועטים ומוחין בידם. אם נאמר בזה סוף דינא כתחלת דינא וכשם שהיחיד נתבטל במיעוטו בתחלת תקנתן גם עכשיו יבטל במיעוטו בהפרתן. ומה הפרש יש בין זה לזה. ונמצא להרמב"ן ז"ל שכ' באגרת התרת החרם בלשון הזה. מ"מ אין מקצת הציבור מתירין. ואפילו רובן עד שיהיו שם כל המחרימין או כנגדן וחשובין כמותם. כמו שאמרו (מ"ק ט"ז ע"א) שחלקו אינו מופר עכ"ל. וכן כת' הוא ז"ל תשובה להראב"ד ז"ל יש בו כלשון הזה ואחר כל שאלת נדרם ושבועתם יצוו את שלוחם להתיר חרמם אפשר כי יש תקוה בכך רק שיהיו כל אות' שהיו בשעת החרם והנידוי וכשם שהחרימהו ונדוהו כך יתירוהו. ואם אי אפשר שכבר מתו מקצתן יבואו אחרים שהם חשובים כמותם וימלאו חסרונם. להיות כלם בהתרתן או תמורתן בערכם וחשיבות' עכ"ל זאת התשובה. וכן נמצא להרשב"א זלה"ה תשובה וזה לשונה מ"מ המנהג פשוט בכל המקומות שאפי' אחד מן

הצבור יכול לעכב וכיון שכן כל שיש מוחה אי אפשר להתירו ע"כ ומכל זה נראה שיש יכולת ביד היחיד לעכב על הצבור מלהתיר אותו החרם דחלקו אינו מופר .

אבל שדינא נרגא בכל הני ראיו' ורמינא דקלא אארעא דודאי מי שח"ו עבר על החרם צריך שיסכימו בהיתרו כל אותן שהיו בשעת החרם או העומדים תחתם ושהם גדולים כמותם דכיון שכולם נידוהו. אי אפשר להפר חלקו של יחיד שלא ברצונו ובהסכמתו. וכמו שהוא מפורש בגמ' במס' מועד קטן (ט"ז ע"א) וע"ז אמר הרמב"ן ז"ל שאין מקצת ציבור ולא רובן מתירין אותו ומבואר הוא בדבריו ז"ל עיין שם. וכן מדברי הראב"ד ז"ל באותה תשובה נראה ששאלתם היתה על צבור שהחרימו שלא יהנה שום אדם לאדם אחד אם יעבור על גזירתם ומטין הדברים שעבר על גזרתם. וע"ז הצריך שיסכימו כלם בהתרת החרם כיון שעבר על גזרתם דחלק המעכב אינו מופר לעולם כיון שחל הנידוי וזה לא מצד המנהג בלבד אלא דין גמור הוא דלעולם אין רשות ביד כל העולם להפר חלק שום אדם אלא א"כ נתן רשות לאחרי' וכדאיתא באבל רבתי (פ"ה) דתניא התם מת אחד מן המנדין אם נתן רשות לחבירו מתירין אותו. אבל לנדון שלפנינו שרוצין לעקור התקנות וההסכמות מעיקרן ואין ההתרה בזה למי שעבר עליהן אלא למי שלא עבר עליהם שיוכל לעבור עליהם היאך יעלה על הדעת לומר שדעת יחיד יכריע על דעת רבי' לקיים עליהם הסכמות שהם שלא ברצונם. ומה שייך הכא חלקו אינו מופר והרי כיון שרצו רוב הקהל לבטל אותן ההסכמות ונתבטל אותו יחיד בדינו במיעוטו אין כאן חרם. והעובר על אותן ההסכמות לא חל עליו החרם כלל שיהיה צריך להפרת של זה היחיד שנוכל לומר חלקו אינו מופר. והגע עצמך שהציבור או רובן התקינו לעשות איזה דבר. ואח"כ עלה בדעתם ונראה להם שהטוב והישר הוא שלא לעשותו ורצו להטיל חרם על העושה אותה הפך מהתקנה הראשונה האפשר לעלות על דעת אדם לומר שהיחיד יוכל למחות על ידם מפני חלקו שאינו מופר מהתקנה הראשונה. וא"כ יהיו הרבים משועבדי /משועבדים/ ליחיד שלא לעשות תקנת' הפך הדין. אין אלו אלא דברי' המתמיהי' וסלק החרם מכאן. הרי שדניאל גזר על השמן וכן הלל ושמאי ואח"כ נמנה ר' יהודה נשיאה וביטל איסורו מפני שלא פשט איסורו בכל ישראל (ע"ז ל"ו ע"א). אבל מ"מ מנין היה צריך ולא היה מותר מאליו האם אפשר לומר שאם לא הסכימו כלם במנינו שלא יהא מותר ונאמר חלק זה שהוא כנגד חלק אותן שאסרוהו לא יהא מופר הא ודאי לא דכיון שעמדו למנין ורבו המתירין על האוסרין אין כח באוסרין לעמוד בפני המתירין למיעוטן. וכיון שכן מה לי שמן שנאסר מפני איסור לאו דלא תסור. ומה לי תקנה קלה שנאסרה מפני גזירת ציבור וחרמם כאן וכאן יכולין הרוב להתיר האיסור ואין שייך לומר כאן חלקו אינו מופר ואין זה צריך לפנים. זהו מצד שורת הדין. אבל מצד המנהג שכתב הרשב"א ז"ל בתשובתו וכמו שכתבתיה למעלה הי' אפשר לספק ולפקפק. אלא שאני אומר שאין דעתו של הרב ז"ל כי אם לדורו שהוא הי' בקי במנהגות כל המקומות ומעיד עליהם אבל המנהגות משתנין בהשתנות הדורות ומעולם לא נשמע במקומותינו שבבטול שום הסכמה תועיל מחאת יחיד. כי על דעת כן היו מסכימין עליהם מתחלה שכשיסכימו רוב הקהל או מנהיגיו ויועציו לבטלן יהיו מבטלין אותן והיחיד המוחה יהיה בטל במיעוטו. וכיון שכן היה מנהג אותו המקום שממנו נעתקנו אל זה המקום ורובן של קהל מתקני אלו הסכמות היה מאותו הקהל על דעת אותו המנהג תקנו אותן כדמוכח בגמ' ריש פ' (אלו) הפועלים בב"מ (פ"ג ע"א) וסתמן כפירושן. ועוד שכל עצמנו לא ירדנו לתורת זה המנהג אלא מפני הקולא היוצא ממנו להתי' חרמי צבור ושבועת' שלא ע"פ חכם ובלא חרטה ופתח וסמכנו בזה שלפי שנהגו כן אינה /אינם/ נודרים אלא ע"ד זה דומה למה שארז"ל (נדה מ"ו ע"ב) כל הנודרת על דעת בעלה נודרת. וכיון שלדעתם הם נודרי' כשיסכימו להתיר נדרם אינם צריכיה /צריכים/ שאלה לחכם ולא לשאר היתר נדרים. וכיון שאין לנו במה לתלות היתר זה אלא ע"פ המנהג אין לנו בו אלא מה שנהגו. וכיון שנהגו שיחיד מוחה אי אפשר להתירו אלא בהסכמת כלם. דמן הדין אין ההיתר היתר. ואם מפני המנהג כן נהגו. אבל אם לא היינו צריכי' למנהג בענין ההיתר לא היה כח ביד היחיד למחות דכיון דמן הדין הוא מותר איך אפשר ביד היחיד לעכב היתרו שלא התנו בשעת נדרן שאם מן הדין הוא מותר שלא יהא מותר בעכוב היחיד שלא נהגו בזה להחמיר על עצמן אלא להקל. ולא אמרה אדם מעולם. ואחר שכן הוא א"כ בנדון שלפנינו אין המנהג מעלה ולא מוריד שהרי מן הדין הציבור עצמן הם יכולים להתיר חרמם בלא שאלת חכם דכיון שלא נהגו לומר אנו משביעין ומחרימין ולענות אחר שליח צבור אמן כמו שהיה מנהג הראשונים ז"ל כמו שהוא מפורש בתשובותיהם. ואינן מזכירין אלא בכח חרם אינם צריכים שאלת חכם דבשבוע' הוא שאנו צריכים לכל אותם תנאים אלמלא המנהג אבל החרם בלבד לא שהרי מצינו שהשבטים התירו עצמם מחרם מכירת יוסף בלא שאלה לחכם. וכן כתוב באגדה כשירדו אחי יוסף עשרה לשבור בר ממצרים מצאו יוסף חי והתירו החרם ע"כ. ובפ"ק דנדרים (ז' ע"ב) אמרינן דחכם מנדה לעצמו ומיפר לעצמו ומיהו דוקא אם נדה עצמו שלא לדבר עבירה כדעת הרשב"א ז"ל נמצא שהחרם יש בו צד הקל שאין בשבועה שמחרימין עצמן יכולין להתירו משא"כ בנדרים ושבועות וכ"כ הרשב"א ז"ל באותה אגרת וכן מוכחת תשובת הראב"ד ז"ל הנז' למעלה וכיון שחרם זה מן הדין הוא מותר ואין צריכין ליכנס בו מתורת מנהג אין היחיד המוחה מעלה ומוריד דהעמידהו על דינו וכן מוכח' תשוב' הרשב"א ז"ל הנז' גם תוכל להוכיח ממנה שאין מחאת היחיד קודם שחל החרם על העובר כלום ולא אמרינן חלקו אינו מופר אלא

אחר חול החרם שאם היה אפשר לומר כן משורת הדין היה יכול למחו' ולא מתורת מנהג וכן מזה הטעם יכולין להתירו בשאלה לחכם ואין היחיד יכול לעכב :

ונודה לבעל הדין שיכול לומר דכיון שבשעה שהסכימו כלן להחרים על העושה נגד תקנתן אף על פי שעבר אחר שנתבטלה ההסכמה הרי הוא כאלו נתנדה מאותה שעה שהסכימו אותה אלא שרוב הקהל התירוה ואותו יחיד לא התירו שאין חלקו מופר מן הדין. ולפ"ז יש רשות וכח ביד היחיד למחות ואף על פי שתשובת הרשב"א ז"ל הנז' מוכחת הפך זה כמו שכתבתי. אפ"ה יש להה /להם/ פתח תקוה ממקום אחר בשילכו אצל חכם להתיר להם כדרך היתר שבועות ונדרים כיון שיש מצוה וצרכי רבים בדבר כדין נדר שהודר ברבים כמו שמפורש במקומו (גיטין ל"ו ע"א) שהרי החרמות אין בהם צד חמור שלא יותרו ע"פ חכם אדרכה /אדרבה/ יש בהם צד הקל שיכולין להתירן ע"פ עצמן ואף על פי שהראב"ד ז"ל הצריך באותה תשובה לחלק בין שבועה וחרם זו בשאלה לחכם וזו מפי עצמן או שלוחן לא הוצרך כן אלא מפני השבועה שהיו צריכין לחכם עכ"פ ומה שלא הצריכ' להתיר הכל ע"פ חכם כיון שלא היו צריכין לחכם בזה לא הזקיקם אליו ואולי מפני שכבר חל החרם על העובר הוצרך להתירו ע"פ עצמו שאין בהתירו מקום לחרטה אלא למחול לו וזה סיוע למה שכתבתי למעלה שאחר חול החרם היה המעשה ולפיכך הצריכ' שיסכימו כלם וכ"כ בפירוש הראשונים ז"ל שהחרם ניתר בשאלה לחכם. וכלשון הזה כתב הרי"ף ז"ל בתשובה וקהל שהחרימו על דבר ונתחרטו בו ילכו אצל חכם ויתיר להם את החרם וכיון שאפשר להתיר חרמם ע"פ חכם אין היחיד המוחה יכול לבטל היתר' שהרי חכם עוקר הנדר מעיקרו וכיון שנעקר החרם מעקרו אצל המרובין הוו להו היחידי' המוחין כיחידי' המנדין והמחרימים שאין חרמם ונדויי' כלום ואפשר שאם הם מחזיקים במחאתם יש להם דין מחרי' ומנדה מי שאינו חייב נידוי וחרם. ומודה אני שאם קודם שאלה לחכם עבר אדם על גזירתם וחל עליו החרם שבזה מחאת היחיד עומדת כנגד עקירת הנדר והחרם מעקרו וחלקו אינו מופר אבל קודם חול הנדר והחרם אם עקרו חכם מעקרו אפילו עומד וצווח ואומר מוחה אני בזה אין אנו משגיחין בו כל עיקר שאין לך דבר עומד בפני התרת חכם וכיון שהמרובי' הרי הם כאלו לא נדרו והחרימו כלל מפני שהחכם עקרו מעקרו מה כח יש בחלק המוחה שנצטרך להתרתו והרי הוא כאלו בשעת הנדר והחרם היה יחיד כמו שהוא עכשיו ואין כחו ביחיד להחרים למרובין שיעמדו בתקנתו אלא א"כ הוא נשיא או מלך :

ונניח כל זה ונחקור בענין זה החרם מה טיבו והיאך הוא נסחו ומצינו מקראות מפורשי' שהוא בלשון ארור ביהושע שהחרי' על בנין יריחו כתוב ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה וגו' ובשאול כתיב ארור האיש אשר יאכל לחם וגו' וכבר אמרו חז"ל (שבועות ל"ו ע"א) ארור בו שבועה בו נדוי בו קללה והנדוי והחרם שוין הם בדיניהם בקצת הפרש שיש ביניהם ובדברי חכמי' (ב"מ פ"ו ע"א) מצינו יצתה בת קול ואמרה כל הפורש יהא בנדוי וכן בנדוי שהיחיד מנדה ליחיד אם לא יעשה כ"וכ מצינו ג"כ זה הלשון (כתובות ס"ט ע"א) זיל אימא ליה ובשמתא ליהוי מאן דלא לימא לי' ענן ענן וכו' ובפ' הזרוע (קל"ב ע"ב) אמרינן א"ר חסדא כהנא דלא מפריש מתנתא ליהוי בשמתא דה' אלהי ישראל וכן בדברי האחרונים ז"ל מצינו שאומרים בלשון הזה כל העושה כך וכך וכל הפורץ גדר בדבר פ' יהא בחרם או מוחר' או משביעין אנו מחרימין וכיוצא בלשונות הללו שמשמען שמעכשיו הן מחרימין או מנדין למי שיעשה כ"וכ או יפרוץ גדר וכיוצא בזה וכיון שבלשון זה אמרוהו העובר על החרם ההוא מאליו הוא מוחר' וא"צ להחרימו והכי מוכחא ההיא דפ' הזרוע ובלא התראה נמי קנסי' ליה וחייב תיכף לנהוג בדברי' שחייב המוחר' ואינו יוצא מהחרם כי אם בהתרת צבור או שלוחם או המחרי' ההוא אם יש כח בידו להחרי' כרב לתלמיד וכיוצא בזה ולא עוד אלא שאפשר שצריך התרה אפילו נתקיים התנאי ואפילו נתנדה מפי עצמו וכגון שאין התנאי תלוי בידו לקיימו כנדוייו של יהודה שהיו עצמותיו מגולגלים בארון (מכות י"א ע"ב) אף על פי שנתקיים התנאי דכיון שקבל עליו הנדוי שאמר וחטאתי לאבי כל הימים היה מנודה מפי עצמו אם לא יקיים מה שאי אפשר לקיימו אלא ברצון אחרים אם מפני שהיא ברשות יוסף אם משום אריא וגנבי כמו שכתב ר"ת ז"ל והיה צריך הפרה וכל אלו הדברים מפורשים בתלמוד ובדברי המפרשים ז"ל מעתה אלו ההסכמות שהסכימו הקהל ולא אמרו בהן מחרימין אנו או ארור יהא העובר ולא לשון מוכיח מתוכו שמעכשיו הן מחרימין הפורץ גדרן אינן אצלי מכלל חרמי צבור אשר טרחו הראשונים ז"ל בענין היתרן איך הוא שהרי לא החרימו כלל מי שיעשה כנגד תקנתן אלא שאמרו שאותן תקנות קבלום עליהם בכח חרם כמו שהוא נהוג היום בינותינו בקבלת אלו ההסכמות ויש לדון בלשון זה מהו עניינו כי לא מצינו אותו בתלמוד ולא במקומות אחרים אבל הוא לשון מצאוהו פרנסי הצבור לקוח מהלע"ז שהורגלו בו לומר עשה כ"וכ בכח קנס זה או בכח חרם זה והוא אצלם העתקת לשון הלע"ז שאומרי' שוט"ש פי"נא כך וכך שמשמעו שאם תעבור על דבר זה אקנוס אותך או אחרי' אותך זהו המובן מלשון בני אדם בזאת התיבה של בכח חרם או בכח קנס. וכן שמעתי שיש בתשובה לרשב"א ז"ל שאין דין המקבל עליו בכח חרם כדין המחרים אם יעשה או לא יעשה וכיון שכן מכיון שגלו רוב הקהל דעתן שרצונ' לבטל אותם הסכמות אין יכולת ביד היחיד למחות שהרי אין כאן לא חלקו ולא חלק אחרים להפר שהרי אינו צריך התרה כלל שהרי לא החרימו עדיין אלא שגזמו וגלו דעתם שרצונם להחרים על העובר על תקנתן ורשאין הן בכך

מאיר הדעה על יו"ד וזולקו ה' (סי' רג עד סי' רסט)

(קז)נכשל בחרם תקנתם - פי' וצריך לשאול על שבועתו ולקבל עליו חרם הצבור, ואם כן דומה לנשבע על מצוה דרבנן ועי' לקמן (סי' רלט ס"ו) דחלה השבועה. אחד שנשבע שלא להיות א' מן הנאמנים שבררו הקהל להיות על המס והחרימו עליהם, אין היחיד רשאי להפטר ממה שהצבור עושים. ואם נשבע על זה קודם לכן, הרי זה אסור, ואין לו לישב

ואסור לעבור עליה והעובר עליה פסול לעדות כמו שכתבו הראשונים ז"ל ובפ"ק דנדרים (ג') מוכח דמשום ידות נדרים אסור דבר תורה וכיון שבטלו אותן הסכמות בגלוי דעתם אינן צריכין לשאלה לחכם ואף לא הפרה מפי עצמן אלא שיסכימו כלם או רובם לומר אין אנו חפצים שיתקיימו הסכמות אלו יותר שאם לא תאמר כן נמצאת ממלא כל העול' מוחרמים שהרי כל הסכמותיהם הם בכח חרם ויש עוברים עליהם קודם בטולם ואינן נוהגין עמהם כמוחרמים ולא מתירי' להם אלא שלפעמי' קונסין אותם ממון ואף כשמבטלין ההסכמות לא התירו אותו לשון של בכח חרם בלשון התרת חרמים וא"כ הוא מוחר' רחמנא לצלן והלא אתה רואה הדיינין מרגלא בפומייהו לומר תן לפלוני כך בכח חרם ואיך אפשר להחרימו קודם שראינו בו דאיהו לא צאית דינו אם היה במשמע זה הלשון לשון חרם אלא אין הדברי' אלא כמו שפירשתי ואף אם היתה הלכה רופפת בידינו יש לנו לנהוג כמו שהצבור נוהגין כדאי' בירושלמי (פאה פ"ז ה"ו) וכ"ש שהדבר עד לעצמו ומודיענו טעמו שהרי אין ספק שמי שאמר על נכסיו הרי הן בכח חרם אינן חרם וכן האומר הרי בהמה זו בכח עולה או בכח שלמים אינה לא עולה ולא שלמים שאין כח עולה עולה ולא כח שלמים שלמים ואין דרך לשון בני אדם לומר כך וכלל גדול אמרו (נדרים ל' ע"ב) בנדרי' הלך אחר לשון בני אדם ואינו מורגל בפיהם זה הלשון אלא לאיים על האיש ההוא שאם יעבור על צווי' שהם יחרימו אותו אחר שיעבור וכן הורגלו לומר עשה כך או לא תעשה בכח חרם או בכח השבועה למי שקבל עליו כך בחרם או בשבועה והם כמתרי' בו שיזכור החרם והשבועה אבל שיהא לשון זה מטיל חרם או שבועה לא והרי כח הסכמות אלו כמי שקבל על עצמו לפרוע לחברו תוך זמן פלוני כ"וכ שאם עבר הזמן ולא פרעו יש רשות ביד ב"ד בתביע' בעל דינו להחרימו אבל אם קודם בואו לפני ב"ד פייס לחברו אינו צריך התרה כלל אף על פי שעבר הזמן לפי שחברו יכול למחול לו אותה קבלה ולהתיר חרמו שלא ע"פ חכם שהרי עדיין לא חל עליו משא"כ אלו אמר אם לא יפרענו תוך זמן זה יהא מוחרם דבההוא ודאי הוי מוחר' ממילא וצריך חקירת חכם להתירו ואף בהסכמות אלו כל שהסכימו הרוב לבטלן ואף למחול על העובר הרשות בידן בלי שום לשון היתר והפרה שהרי לא חל החרם עד שיעבור העובר ויחרימוהו הצבור אבל קודם לכן לא וזה דין אמת ומשפט צדק :

נמצא שעלה בידינו מזה שיש רשות ביד הצבור או רובן לבטלן באחד מג' צדדין :

האחד בהפרה מפי עצמן וזה כשיאמרו הם או שלוחם הותר החרם ובזה הצד הרשות בידן לבטל כלן או לבטל מקצתן או להוסיף או לגרוע הכל כאשר יראה בעיניהם ומה שיתירו יהא מותר ומה שישארו מלהתיר לא יהא מותר ולא אמרינן בזה נדר שהותר מקצתו הותר כלו שכיון שאין עוקרין הנדר מעקרו בשאלה לחכם מה שהתירו מותר והשאר הרי הוא בקיומו וכך כתב הרמ"בן ז"ל באותה אגרת הנז' ואם קודם היתר זה עבר אדם על אותן הסכמות אין היתר המרובין מועיל כל שיש מוחה בחלקו אינו מופר לעולם עד שיודה או יתן רשות לחביריו ויציאתו מן המדינה היא נתינת רשות לנשארים וגם זה כתב הרמב"ן ז"ל ופירשתיו למעלה :

השנית אם רוצין לצאת ידי כל חולק יעמידו ג' מהמומחין שבהם וישאלו מחרמם בפניהם ויתירו להם כשאר היתר נדרים ושבועו' בחרט' דמעיקרא ושאר תנאי היתר נדרים ולאות' ג' המתירין יתירו אחרי' מהנשארי' מהקהל כמ"ש הראב"ד ז"ל בתשוב' והי' נראה בזה שאם ע"ד זה יתירו חרמם שאי אפשר להתיר מקצת ולקיים מקצת שהרי הותר מקצתו הותר כלו כיון שחכם עקר הנדר מעקרו. אבל מדברי הרמב"ן ז"ל אינו נראה כן שהוא כ' בלשון הזה אבל חרם שהם מתירין ברצונ' אין לומר בו הותר מקצתו הותר כלו וכו' ואפילו בנדרי' הניתרין בחרטה אין לנו שהרי נתפרש מהו החר' ומהו השבועה וכו' עכ"ל. וכן נמי אם עבר אדם על חרם זה קודם התרה זו אף על פי שחכם עקר הנדר מעיקרו אם יש יחידי' מוחין אין חלקם מופר וכמו שנרא' לי למעלה מיהו חלק הנשאלין הוא מופר דנראה דכיון שעקר חכם נדרן בהיתר זה הותר חרמו גם כן משא"כ אלו הותר בצד הראשון ע"פ עצמן כך נראה לי :

והשלישית בגלוי דעת בלבד שיאמרו כך נראה לנו שהסכמה זו ראוי' להתבטל מפני טעם זה או כך רצו הקהל ויש כח ביד' לבטל כולה או מקצתה ולתקן ולהוסיף ולגרוע הכל כאשר יראה בעיניה' ואינן צריכין לא לשון התרה ולא לשון הפרה ומה שיתירו יהא מותר ומה שלא יתירו נשאר בקיומו שאין כאן נדר ולא עקירה שנאמר כיון שנעקר הנדר והותר מכללו הותר כלו וכן נמי העובר על ההסכמה הזאת קודם לכן אף על פי שאסור לעבור עליה אם רצו הצבור למחול לו הרשות ביד' וא"צ הפרה ואם רצו להחרימו ולקנסו הרשות בידם הכל כמנהג המדינ' לעובר על נדרן והכל על פי רוב הקהל במעמד טובי העיר זהו העולה בידי בעניני' אלו מבלתי נשיאו' פני' כי אם לאמת והנחתי דקדוק אחד לא רציתי לפרסמו מפני דרכי שלום. ויצאו הדברים בשלום. ה' יברך את עמו בשלום אמן:

עמהם, עד שישאל על שבועתו. ואם אינו מוצא פתח לשבועתו בטילה הברירה שבידו הצבור שלא קבלו אלא חמשה ואין כאן אלא ארבע. ואם שמע שהצבור ממשמשין לגזור גזירתם ונשבע שלא לקיים ואח"כ גזרו עליו הרי זה נשבע לשוא הוא, ואלו התרו בו, חייב מלקות דאורייתא, שהרי נשבע לבטל את המצוה לסור מחוקי המצות ודבר זה מושבע ועומד מהר סיני הוא, ולא חלה השבועה כלל כדין נשבע לבטל את המצוה (עי' לקמן סי' רלט ס"ק?), עכ"ז יש חילוק בדבר, אם תקנת הקהל היא למיגדר מילתא דעבירה (עי' סעיף קט?), אין השבועה שלו חלה כלל, כי הכח והממשלה מן התורה ביד הצבור לעשות גדרים לעבירות, אבל אם הקהל עושים תקנה בשביל תועלת ממון, בעניני מסים וכן בשאר מינויים שהם על עסקי ממון, חלה השבועה, ואין כח בתקנת הקהל לעקרה בלי התרה, ועי' לעיל (סי' ריח ס"ק?) ועי' לקמן (סי' רלט ס"ז) דכתב רמ"א דין כיוצא בזה במי שנשבע שלא לגלות דבר שמציל חבירו מן ההפסד כו', ושם צריך התרה, ששם אינו מחויב כ"כ חיוב גמור דהא לאו אעדות קאי התם (ט"ז).

(קח) ואפילו נשבע כו' - כלומר אפילו נשבע שלא לגלותו ואחר כך נתנו חרם כו' שבשעת השבועה עדיין לא נתנו חרם, וכ"ש אם כבר נתנו חרם ונשבע אחר כך שחייב להגיד (ש"ך).

(לד) אם מקצת הקהל מוחה בהסכמה, כיון שהם מיעוט אינו מועיל המחאתן. @NO MB@

(לה) אי אפשר להשביע הנולדים אחר זמן, אבל נדוי וחרם חל על דורות הבאים. הגה: קהל שגזרו חרם על מיזה לבר, וקודם שהתירו חרם הראשון גזרו ותקנו מיזה לבר שהוא נגד חרם הראשון, י"ח למין החרם השני חל כלל, ויש מחמירין. וע"ל סימן רל"ח סעיף ט"ז.

(קט) להשביע הנולדים - אפילו לאותם שהם בעולם אי אפשר שתחול שבועה על מי שאינו במעמד עמהם אפילו היו שם רוב העדה ונביאים ואורים ותומים (פ"ת).

(קי) אבל נידוי כו' - אם גזרו בחרם שיחול אפי' על מי שישנה מקומו וידור בעיר אחרת חל החרם ג"כ על הדורות הבאים אחריהם, ואפי' לא פירשו כן חל גם כן שונה ממש"כ לעיל (סי' ריד סק"ו?) דכשאין דעתו לחזור אין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם דהכא חרם זה אקרקפתא דגברי מונח כו', וע"ל סעיף כ"ט (וסקפ"ה?) (ש"ך), הטעם דשבועה אוסר נפשיה אחפצים ואין בידו לאסור נפש אחר על שום חפץ אבל נידוי וחרם הוה קללה על כל מי שיעשה כך וכך ושום אדם לא יכניס עצמו בתוך הקללה (ט"ז), הרשות בידם להתיר גם בלא פתח וחרטה דודאי לא גרעי הנולדים מן אבותיהם הראשונים וכי היכא דאינהו מצי שרי להו ולשנות תקנותיהם שקיבלו עליהם בחרם בלי פתח וחרטה כדלעיל סעיף כ"ה ה"נ בניהם והבאים מכחם מצו שרי להו, וע"ש עוד מ"ש על דברי (תשובת חו"י סי' קכ"ו)[138]. בתורת חרם כאדם המקבל על עצמו אינם יכולים לקבל על זרעם רק הצבור יכולים לתקן דבר בחרם לדורי דורות כו' (פ"ת).

(קיא) דאין החרם כו' - קהל שעשו תקנה או חרם באיסור כגון שילוו להם ברבית אין באותה תקנה וחרם כלום (ש"ך).

(קיב) ויש מחמירין כו' – במקור דברי הרמ"א במקום אחר איתא: קהל שקבלו עליהם על כל שטר שלא יהא נעשה ביד סופר העיר שיהא פסול ואחר כך חזרו ותקנו שיהא כשר התקנה שנייה קיימת אף על פי שלא יפה עשו מה שעשו תקנה קודם שהתירו החרם הראשון, ולפי דברי הרמ"א זה סתירה, ויש לחלק דהתם מיירי בהדיא שנעשו שטרות אחרות שלא ביד הסופר קודם שהתירו החרם הראשון אחר שנעשה התקנה השנייה ואשמעינן דהשטרות לא נפסלו כיון שמן הדין הם כשרים ככל כתב יד אלא שמצד התקנה הראשונה תרצה לפוסלן הלכך אף שעכשיו לא הותר החרם הראשון מכל מקום כשיותר אחר כך החרם הראשון תחול התקנה השנייה למפרע, וכשיתירו החרם כאילו לא היה החרם מעולם הרי התקנה השנייה קיימת, ועי' לעיל סכ"ו דחרמי צבור אין ניתרין אלא מכאן ולהבא ויש לומר דהכא מיירי שהותר על פי חכם, אבל כל שלא התירו החרם הראשון כלל ודאי דאין השני חל כלל ולכן אם בהסכמה התירו החרם הא' נתבטל החרם והמכירה מכירה ואם לא הסכימו להתירו אין המכירה מכירה, אלמא כל שלא התירו החרם הראשון אין המכירה מכירה ואין החרם השני חל כלל ועוד י"א דאפשר לחלק שאין התקנה השנייה כלום אבל מכל מקום לא מפני זה השטר יהיה פסול שהוא מה עשה ואפשר דזה כמו שכתבתי (ש"ך), במקור דברי הרמ"א איתא: קהל שעשו תקנה בחרם שכל

[138] לא עשיתי

שטר יהיה דוקא כתב סופר ואחר כך תקנו בחרם ששני מבוררים יכתבו כל שטר והסופר יכתוב שורה אחרונה וכתב קהל שהסכימו לעשות תקנה בחרם ושוב נמלכו לעשות תקנה אחרת לפי צורך הקהל הרשות בידם ובלבד שיתירו החרם ואם לא הזכירו בזה לא יפה עשו שעשו מכשול לקהל ומכל מקום לא נפסלו השטרות שנעשו ע"פ התקנה השניה והתקנה השניה קיימת אבל זה תמוה דהחרם השני לא חל כלל אלא דכאן קאי על השטרות שעשו על פי התקנה השנייה ועל זה אמר התקנה קיימת אבל לא החרם דמכל מקום הם לא נפסלו דהא יש להם כח לשנות ועל כן מה שעשו באיסור מ"מ המעשה קיים ודומה לנשבע שלא למכור ומכר דלא נתבטלה המכירה (עי' חו"מ סי' רח ס"?) דלא כמ"ש רמ"א לקמן (סי' רל ס"?), והעיקר בדברים אלו עיין לעיל (סי' טז ס"ו סק"ח). אבל כשתיקנו הקהל בחרם שלא יועיל שום מכר במקומות בית הכנסת אם לא מרצון הבעל דבר לא על פי ב"ד מחמת חוב ואחר כך תקנו בחרם שהב"ד יוכלו לעשות מכירה במקומות על כל מי שלא יתן הקצבה שעשו ועל פי תקנה השנייה נמכרו הרבה מקומות בב"ה על פי ב"ד ועכשיו באים לערער מכח התקנה הראשונה אם בהסכמה השנית התירו החרם הראשון המכירה מכירה ואם לא בטלו החרם הראשון אין המכירה מכירה, אבל הוא חזר מסברא זו, ועי' חו"מ (סי' רח ס"?[139], ועי' עוד שם סי' קסג ס"? דינים הרבה מתקנת הקהל)[140] (ט"ז), עי' ש"ך ס"ק צ"ו ועיין (בתשובת נו"ב תניינא חלק אה"ע סימן קכ"ט) אות ג' מה שהקשה עליו ומ"ש הוא בדברי תשובת הרא"ש ז"ל. [ועיין (בתשובת חתם סופר ס"ס ו') מ"ש בזה][141] (פ"ת).

(לו) מי שנדר לעלות לארץ ישראל, יש לו התרה כשאר נדרים.

(קיג) לעלות כו' - אפילו נדר על דעת רבים[142] יש לו התרה כשאשתו הרה ויש סכנה להוליכה לארץ ישראל ואין אומרים יניח אשתו, דאם אשתו אינה רוצה ללכת עמו אפי' נדר על דעת רבים ובעת צרה יש לו התרה במצוה רבה כזו (ש"ך), טעמו של דבר משום שהעליה עצמה אינה אלא מכשירי מצוה, שאין המצוה אלא הדירה בארץ כדכתיב וירשתם אותה וישבתם בה, אבל אם נשבע שידור בא"י ורוצה לשאל אז אין מתירין לו (פ"ת), עי' מים עמוקים (פ"ת * מים עמוקים)[143].

---

[139] לא עשיתי

[140] לא עשיתי

[141] לא עשיתי שניהם

[142] עי' לעיל סכ"א.

[143] לא עשיתי שו"ת מים עמוקים חלק ב סימן מד

ראובן אמר הריני נודר לעלות לא"י בספינה ההולכת ראשונה לא"י בחדש אלול ובין כך ובין כך הרתה אשתו ומתוך כך מתחרט על נדרו כי רוצ' להיות עמה בזמן הלידה ולהטפל במילת הילד אם בן הוא גם אשתו מעכב' עליו מלילך מה יהיה משפט הנדר הזה .

תשובה לכאור' נר' דאיפש' לומר שאין בנדר זה ממש כיון דלא אסר עליו ישיב' שאר המקומות בקונם או באי זה לשון שהיה הנדר חל עליו. אבל אעשה ולא אעש' לאו נדר הוא כלל ולא מתסר אא"כ אסר עליו בשבועה כגון שאמר שבוע' שאעש' כך או לא אעשה וכן היא סברת הר"ן בההיא דהאומ' אשכי' ואשנה פר' זה נדר גדול נדר לאלהי ישראל דמיירי כגון שאמר אשכים ואשנה פ' זה בשבוע' כ"ש =כמו שכתב= בחדושי נדרי' פ"ק. אבל הרא"ש ז"ל פי' ההיא דרב גדל בלא שבוע' ומחייב מדין נדר מפני שהו' לדבר מצוה וכדאמרי' בפיך זו צדק'. ולפי זה ודאי צריך התר ולא עוד אלא שאין נשאלין עליה אלא מדוחק וכמו שכתב הסמ"ג אם נדר לצדקה או להקדש מצוה לקיימה ולא ישאל אלא מדוחק ע"כ. מ"מ אם יש בדבר דוחק או צורך מצוה ודאי נשאלין עליהן וכמו שכתב הרמב"ם שנשאלין על נדר הקדש וכן כתבו האחרונים ששואלין על נדרי תעניות ונדרי צדקה דבריה' הובאו בבי' יוסף סי' רכ"ח. והרא"ש בתשוב' כתב על נדר עליי' א"י עצמו שנשאלין עליו כמו על שאר הנדרי'. וא"כ אף זה יכול להשאל על נדרו בפתח הריון אשתו ולידה ומתירין לו והאי פתח לא נולד הוא ודאי כיון דהוי דבר מצוי שתהר האש' וכן כתו' בהגהת מיימון בהדיא .

גם מצד עכוב האשה קרוב הדבר לומר שאפי' התר אינו צריך שמן הדין אינו יכול להניח אשתו ללכת דהא שעבודה משעבד לה בשאר כסות ועונה. וכ"ת תלך אשתו אחריו הא כיון דהרה היא יש בדבר ספק נפשות ופקוח נפש דכן כתב בהגה' מיימון בהדיא. ועוד שכל שהיא אינה רוצה אינו יכול להוליכה בע"כ. ואף על פי ששנינו הכל מעלין לא"י ונרא' דאפי' בזמן דליכא בית קאמר וכמו שנר' מדברי הטור דבין למהר"ם דמתרץ הירוש' עם הגמ' דילן דבזמן דאיכא בית אשה כופה לבעל ובזמן דליכ' בית אין אשה כופה מ"מ באיש לעולם יכול לכפות האשה. ולדברי הרא"ש והטור שם אפילו בזמן דליכא בית אפילו האשה כופה את הבעל מ"מ כל שהיא אינה רוצה לעלו' אינו יכול לכופה אלא שתצא בלא כתובה וכאן א"א להוציאה בע"כ מפני חרם הקהלות. וכן כתב הר"ן

(לז) [292]הנשבע על דעת חבירו שלא לעשות דבר פלוני, אף על פי שנתן לו חבירו רשות לעשותו, צריך שיתירו לו ג' הדיוטות. אלא אם כן אומר שדעתו היה, כשנשבע, שיוכל אותו פלוני להתירו (ועיין לקמן סי' לכ"ח)[144].

(קיד) אלא א"כ אומר כו' - פירוש שאומר שדעתו היה כשנשבע על תנאי, שחבירו יסכים בדבר, ואם כן כשאינו מסכים, לא הוי נדר כלל. ומה שכתב שיכול אותו פלוני להתירו, כלומר שלא יסכים בדבר, דכיון דהוי כנודר על תנאי אין צריך שחבירו יאמר בלשון מותר לך או מחול לך כו' (ש"ך וט"ז), וכן משמע לקמן (רמ"א סי' רלט ס"ב) אבל בנודר נדר גמור שאינו תולה בהסכמת חבירו, אלא שאומר שחבירו יכול להתירנו לו כמו חכם, אינו כלום כדלקמן (סי' רלא ס"?) דמיד שנדר חל הנדר ואין כח בידו לעקור דבר תורה, שהתורה אמרה דוקא חכם או שלשה הדיוטות מתירין הנדר. עוד יש לומר דמ"ש שיוכל להתירו היינו התרה ממש ומהני כשמבטלו מיד בשעת הנדר כל זמן שלא חל הנדר כדלקמן (רמ"א סי' רלא ס?) (ש"ך), ואם נדר סתם על דעת חבירו אין יכול חבירו להתירו, דאין בלשון על דעת חבירו שחבירו יתירו, אבל אם אמר שכוונתו היה כן שחבירו יבטלו

Commented [YL61]: נשבע - דוקא שלא היתה לתועלת חבירו אבל אם היתה לתועלת חבירו כגון שנשבע ליתן לו מנה די כשיאמר הרי אני כאלו התקבלתי (באר הגולה). - האם זה סעיף לט ואם כן אין להביאו

Commented [YL62]: כון אין הבדל בין ש"ך לט"ז בנקודה זו בהבנה בדברי הר"ן

בתשובה ועוד שלע"ד לא אמר מעלין לא"י אלא במי שדעתו להשתקע שם. אבל מי שדעתו ללכת ולחזור למקומו אינו יכול לכוף את אשתו ולהעלותה ולהחזיר'. וכ"ת נאמ' לו שישתקע שם כדי לקיי' שבועתו. הא איהו לא ע"ד כן נשבע וא"א לו להוציא מזונותיו שם ולא נשבע אלא ללכת לחזור /ולחזור/ למקומו. ועוד שמעולם לא כיון ולא רצה להוציא את אשתו מכאן ולפזר עליה פזורים ולהוליכה שם ולא נשבע אלא שילך הוא לבדו וכיון דאיהו שעבודא משעבד לה א"א לו להניחה ללכת ואין שבועתו חלה כלל. וכ"ת יגרשנ' זה אינו דכיון דבשע' הנדר לא חל אין אומרים לו שיגרשנה וראיה ממדיר את אשתו דפריך בגמ' והא שעבודא משעבד לה ולא אמרינן יגרשנה והר"ן בתשו' סי' ל"ח כת' בזה שכבר יש חרם שלא לגרש וצ"ע .

ומ"מ אם האשה בעת שבועתו קודם הריונה לא מיחתה בנדרו יש כאן ענין דודאי כל שהיא נותנת לו רשות ללכת שפיר דמי דהאשה שהרשת בעלה למנוע ממנה עונה הרי זה מונעה ממנה ואין עליו עוד שעבוד וכמו שאמרו בגמ' ברשות עד כמה כמה דיהבא לה איהי רשותא .

אבל מ"מ כל שנתנה לו רשות ואח"כ חוזרת בה ומוקפדת יש להסתפק דדילמא בדבור בעלמא נמחל שעבודו לכל הזמן שמחל לה /שמחלה לו/ ולא מציא תו הדר' בה דלא יהא שעבודו אלא כדין /כאדון/ בעבד הא כיון דא"ל זיל /זכי/ לנפשי' מחיל שעבוד' כדאמרי' בפ"ק דקדושין או דוקא היכא דגופו קנוי כגוף עבד עברי .

ואפשר לומר דמצי הדרא בה וכדאמרינן גבי ע"מ שאין עלי שאר כסות ועונה דלכ"ע תנאו בטל משו' דצער' דגופא לא מחיל איניש. ודמי לקצת נזיקין שכתבו הפוסקים אפילו מחל בפירוש לא מהני וההיא דברשות במה דיהבה דוק' היכא דלא הדרה בה .

ומצאתי קצת ראיה לזה בדברי מהר"י בתשובות א' שכתב על איש א' שהית' אשתו מפצרת בו שלא לשמש עמה והוא נשבע על החומש שלא ישמש עמה והיא כשראתה שרוצה לישבע כעסה ומיחת' בו שלא לישבע. ופוסק הרב שם שהשבוע' חלה דאע"ג שמיחתה בשעת השבועה דילמ' לא היתה מוחה אלא על רוב כעסו לישבע על החומש לא על מניעת התשמיש .

נראה ודאי דאי היה פשיטא לן שהמחאה היתה על מניעת התשמיש לא היתה השבוע' חלה ואף על גב שהיא נתנה לו רשות למנוע ממנה תשמיש .

ואיפשר לדחוק דההיא אתתא אף על גב שהיתה מפצר' בו למנוע ממנה תשמיש מ"מ כיון שהוא עדין לא שמע בקולה לא חשיבא נתינת רשות עד שיסכים הוא בדבר ואין הסכמתו נראת אלא כשרצה לישבע. הילכך את"ל דבאותה שעה הדרה בה הויא לה כאלו לא הרשת אותו כלל ואין השבועה חלה אבל כל היכא שכבר הרשת אותו לא מצי תו הדרא בה .

ובענין מזונות מצאתי להר"ן שכתב בפ' אף על פי שאם אמרה האשה איני ניזונת ואיני עושה לא מצית הדרא בה ולומר אהיה נזונת ועושה. ואפש' ללמד ממנ' לנדון שלנו אף על פי שיש לחלק עוד נרא' שאפי' כשת"ל דמציא הדרא בה מ"מ כיון שבשעת הנדר היתה מפייסת בדבר כבר חל הנדר ואינו נפקע עוד שאין לומ' דאין שבוע' חלה לעבור על ד"ת אלא כשבשעת הנדר היא לעבור על המצוה כמו שמבואר להרא"ש בתשובה .

וכן לענין השעבוד כיון שבשעה שנשבע לא היה משועבד לה אפי' אם יבא לה שעבוד אח"כ ע"י חזרתה כבר חלה השבועה וראיה מדאמרי' פ' ב' דנדרים קונם מה שאני עושה לפיך ר' יוחנן בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה ותאסר ואח"כ כשהוא מחזירה היא נאסרת עליו דכיון דבגרושין לא היתה משועבד' לו אינ' משועבד' עוד וצ"ע בתשו' הרמב"ן סימן רס"ז ור"ע .

ובפ' המדיר את אשתו מלהיות לו פריך וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר ומוקי לה בהדירה שהיתה ארוס' ואח"כ נשאת ע"כ נמצא מדברי הרב.

144

הוה כאילו התנה כן בפירוש, דבנדרים הולכין אחר כוונת הנודר (עי' לעיל סי' ריח ס"א?) (נקה"כ).

(לח) [293]נשבע שלא לעשות דבר פלוני שלא ברשות פלוני, כיון שנתן לו אותו פלוני רשות, הותר, ואינו צריך התרה.

(קטו) כיון שנתן כו' - דכיון שלא נשבע ע"ד חבירו, שלא שיתף את חבירו בעיקר הנדר, אלא שלא לעשות אותו דבר שלא ברשות פלוני, אם כן כשנותן לו רשות אין צריך התרה. ועי' לעיל (סק"(פג)) (ש"ך). מי שנשבע לחמיו שלא יוציא בתו שלא ברשותו ונתן לו חמיו רשות בכתב ידו שיוציא אשתו לכשירצה הרי זה מותר ופטור משבועתו כל שהוא מכיר חותם יד חמיו דנתינת רשות אין צריך פה אל פה (ש"ך וט"ז).

(לט) [294]הנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני, יכול להתירו שלא על פי חכם, שיאמר: הריני כאילו התקבלתי. אבל להאריכו ושיעמוד בחיובו, לאו כל כמיניה, אלא אם כן התנה שיוכל להאריכו (וע"ל סוף סימן לכ"ג).[145]

(קטז) כאילו התקבלתי - כל שאינו לתועלת שלו ממש, לא יוכל לומר כן, כגון שנדר לחותנו ע"ד חותנו שלא ילך עם בתו בלי רשותו, אף על פי שיש לו קצת נחת רוח מזה, צריך דוקא התרת חכם ולא מהני מחילה שלו בזה, אם לא שכתב שלא ילך בלי רשותו (ט"ז), יש בכמה קהלות חרם לסלק החיוב מס מהבשר למחזיקי הזכות לגבות המס וכ' חכם א' שאין המחזיקים יכולים למחול סלוק המס לאיזה אדם המביא בשר אם לא שיסלק המעות שמגיע ממנו ליד המחזיקים והם יחזרו ויתנו לו במתנה המעות דדוקא במלוה די שיאמר הריני כו' מפני שמעות ההלואה היו שלו מתחלה משא"כ במחזיק הזכות לגבות המס דלא זכה עדיין במעות הנ"ל עד שיבא לידו ואינו יכול להקנותו לאחר ויש חולקים דכיון שהחוב ידוע וברור שמגיע לבעלי זכות לגבות המס ולא לאיש אחר שייך בו זכיה. ועוד דע"כ לא קאמר השו"ע דאינו יוצא ידי שבועה במה שמוחל שכנגדו עד שיאמר הריני כו' אלא בשבועה משא"כ לענין החרם (פ"ת).

(קיז) אבל להאריכו - בזה נכשלים הרבה בני אדם שמתקשרים נגד אחרים לקיום גם בתקיעת כף לזמן פלוני ובהגיע הזמן אומר לו "הנני מרויח לך הזמן" ואינו מוחל לו התקיעת כף בפירוש נמצא שעובר על תקיעת כף, ותיקון זה שיאמר לו "הריני כאילו התקבלתי על מנת שתשבע לפרוע לזמן פלוני" והוא ישבע לו (ט"ז, ש"ך), עי' ט"ז וש"ך, ועי' לקמן (סי' רלב סקט"ו?), וקשה על הט"ז שהרי אפילו מוחל לו התקיעת כף או השבועה לא מהני אלא אם כן מוחל לו החוב ואז ממילא נמחל התקיעת כף או השבועה (פ"ת).

(מ) אב שהשביע את בנו שלא יוכל להלוות כי אם ברשות שמעון ולוי, מותר להלוות ברשות אחד מהם (וע"ל סי' רי"ז).

(קיח) ברשות אחד מהם – הש"ע לא התיר בזה להלוות ברשות א' מהם מכח משמעות הלשון לחוד דנימא בדרך או קאמר ולהקל מכח זה אלא לא בא אלא להשמיענו דיש עכ"פ משמעות זה לפרש "או פלוני" ונפקא מיניה דאם מת אחד מהם מותר להלוות ברשות החי דלא עלה על דעת האב שיהיה אסור לעולם אם מת אחד, אבל מאחר ויש ב' משמעויות, מחמירים בנדרים, אבל אם אומר או פלוני ואומר ג"כ לשון כולל כגון "מה שיאמרו פלוני או פלוני אתן לך" לא בעינן אמירת שניהם (ט"ז), עי' לעיל (סי' רטז סק"(כח)) [שזה תלוי בלשון בני אדם וצריך רשות שניהם] (נקה"כ)[146], עי' בתשובת בשמים ראש סי' שע"ד ובהגהת כסא דהרסנא שם[147] (פ"ת).

Commented [YL63]: פירוש היא תוספת שלי.

Commented [YL64]: א הבאתי מהש"ך שחלק על הא"ח.

---

145 להשביעו מחדש. ועי' שו"ת נוב"ק יו"ד סי' סז שאינו יכול למחול החוב ע"מ שיפרע לו ביום פלוני משום שהוא תנאי ומעשה בדבר אחד. ועי' בהגהות מהרר"פ על הגו"ר. ועי' ריאור הגר"א יו"ד סי' [illegible]

לב ס"ק כח. ומ"מ פשוט שיכול למחול חיוב השבועה. כמבואר ברמ"א חו"מ סימן רמא סעיף ב.

יעי' מחנה אפרים הלכות שבועות סימן י. (י) כתב הש"ך (חו"מ סי' רלב סק"ב) בשם שלטי

146 ועי' שו"ת רע"א ח"א סי' מו שאין ספק אלא הלשון כולל גם שניהם גם כל א' מהם.

147 לא עשיתי

מאיר הדעה על יו"ד זוכלק ה' (סי' רג עד סי' רסט)

(מא*) [295]הא דאמרינן כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות, הני מילי כשמשלחה בעל כרחה, אבל אם אינה רוצה לעמוד תחתיו מותר לגרשה[148].

(מא) הנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני או להזמין בתו לנשואין לזמן פלוני, עובר (לאחר זמן) בכל יום על שבועתו, (הומיל והיה מחויב כלמ שבועה). אבל אם נשבע לעשות הדבר ביום פלוני, (ולמ היה מחוייב כלכך כלמ שבועה זו), ועבר היום, שוב אין חיוב שבועה עליו, ולוקה על שעבר שבועתו ואינו חייב לעשות אותו דבר מכח שבועה. ויש מי שחולק ואומר שעדיין הוא חייב לעשותו מכח השבועה (ועיין בחושן המשפט סימן ע"ג).

(קיט) הנשבע כו' - אם אמר נדרו וקציבת זמנו בפעם אחת[149] שדבר אחד הוא ואם עבר הזמן בטל הנדר, אבל כשנשבע לעשות דבר וקבע זמן להשלמה ב' דברים הם, ואין תלוי זה בזה (ש"ך),.

Commented [YL65]: כמו??

---

[148] יש לשים לב שביו"ד & זה רמ"א ולא שו"ע.

[149] שו"ת מהר"ם פדואה סימן עב
למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט ע"ד האיש אשר שאלני לבקש לו עזר ותרופה על נדר שנדר בעת צרה שהיה במאסר לפני ב' שנים הוא ואחיו והיו בסכנ' ונדר בזה הלשון שאם הוא ואחיו יצאו חפשים מהמאסר שילך לא"י עם הדוגייאות שעוברין מויניזייא כמנהג בחדש מייו /מאי/ אחר ב' שנים או לכל היותר בחדש אגושטו /אוגוסט/ הסמוך אחריו דהיינו מייו ואגושט' משנת רח"ץ ועתה נודע בשערינו ששעת חרם הוא ומלחמה עצומה בין אדום וישמעאל ואין יוצא ובא לעבור הים כי אם אנשי המלחמה באופן שאי אפשר ללכת כי אם בסכנה גדולה והאיש הלז מחזר בעיירות ועל בתי דינין של ישראל לבקש לו היתר על ידי שאלה או ע"י הוראה כי לבו נוקפו וירא מעונש ב"מ וראיתי כי כבר הורה בו זקן הוא הרב הגאון מצינגנ' ותכלית דבריו זה הוא שאף כי אין נשאלין על נדר שהודר בעת צרה בנדו' זה אנוס הוא ובכלל נדרי אונסין הוא זהו תכלית כוונתו ולפי זה אפילו התר' אינו צורך כידוע שארבעה נדרי' דתנן שמותרין הן ר"ל בלא התרת חכם כדאמר שמואל בההוא פירקא מ"מ הורה לו הזקן ההוא שילך אל החכמים שבארצינו לבקש לו פתח חרטה ואולי כוונתו כדי שלא ינהגו קלו' ראש בנדרי' על דרך הא דתנן בפרק שני דנדרים וחכמי' אומרים פותחין לו פתח ממקום אחר ומלמדין אותו כדי שלא ינהגו קלו' ראש בנדרים ודוגמתה בריש ההוא פירקא במתני' ואף כי חומרא זו לא נאמרה רק על דברים שאין בהן ממש ודומיהן וכן כל הפוסקין הזכירו חומר זו על דברים שאי' בהם ממש אבל על ד' נדרי' לא מ"מ לבו של הזקן המור' נקפו להקל וסדר לו להיות נשאל על נדרו. והנה אף כי בדבר זה אין כן דעתי להצריכו התרת חכם אם נאמ' שנדמה זה לאונס באשר חוכא ואטלולא הוא דממה נפשך אם לא יקרא אנוס לא נוכל להתירו הואיל ונדר בעת צרה לפי דבריו ואם אנוס הוא לא יצטרך התרה מ"מ לא אחלוק עליו כי כבר הורה זקן ואין חשש איסור בהתרה שלא לצורך. אמנם בעיקרא דדינא צריך אני להוסיף ולעשות פירוש לפירושו לתלות בו כיפי להתיר לאיש הלז נדרו וזה כי אף אם אנוס הוא מאן לימא לן שיהיה פטור לגמרי שלא ירבץ עליו לעולם תור' נדרו לחול שיצטרך ללכת באשר ישקטו המלחמות כי אף אם אנוס הוא שלא יוכל לקיים נדרו בזמן שקצב יקיימנו אחר כך כי אולי נאמר שנדרו לעלות לא"י וקציבת זמנו שני דברים הם ואין לומר כאן נדר שהותר מקצתו הותר כלו /כולו/ כרבי עקיבא דפרק רבי אליעזר פותחין דאין שייך לומר זה כ"א היכא שהנדר נעקר מעיקרו כהאי דפותחין ב"ט ובשבתות וכהאי דארבעה נדרים כדתנן ראה אותם אוכלין תאנים וכו' דהנדר נעקר מעיקרו בעבור טעות או התר' חכם אבל נדרי אונסין אף כי מותרין הם מיגז גייז הם משום דכתיב האדם בשבוע' מאחר שקרהו אונס רחמנא פטריה ולא נעקר הנדר מעיקרו וגם שאר תנאי' הוצטרכי' /שהוצרכו/ להיתר זה דרבי עקיבא לא נמצאו בנדון דידן היינו ענין פלוגתא דרבה ורבא בפרק ד' נדרים שצריך שישנה הנודר ולא יעמיד דבריו הראשונים ואין להאריך יותר בזה. אכן מצאתי און לי שיצא נקי מחששא זו מתשובת הרשב"א בסימן פ"ד וז"ל והשיב ז"ל כל שנשבע לעשות דבר וקבע זמן להשלמ' מה שאמר אף על פי שלא עשה כן באותו זמן מחוייב הוא עדיין לעשותו לפי שאלו שני דברים הם האחד שנשבע לעשות הדבר הפלוני ולא תלה אותו בזמן והשני שקבל עליו עוד לעשותו בזמן פלוני ואין זה תלוי בזה אבל אם נשבע לעשות דבר ביום פלו' אם עבר ולא עשה שוב אין חיוב שבועה עליו ולוקה על שעבר על שבועתו ופטור מלעשות ע"כ. הרי לך בהדיא אם אמר נדרו וקציבת זמנו בפעם אחת שדבר אחד הוא ואם עבר הזמן בטל הנדר וה"ה בנדון דידן שאמר ככה ללכת לא"י בזמן פלוני מאחר דבטל הזמן מכח אונס בטל ועבר כל הנדר ואף כי בתשובת הרא"ש בכלל ח' סימן ו' על א' שהיה חייב לחבירו לזמן פלוני בשבועה ולא תבעו בזמנו השיב הרא"ש אף כי לא עבר השבועה מאחר שלא תבעו מ"מ השבועה במקומ' עומדת ולא דמי לנשבע שאוכל ככר זה היום זהו מפני טעמו שפי' שם שנשבע על הפרעון והזמן הוא לזרזו לבד וכן מוכח לשון השטר כדאיתא שם ואדרב' משמע כדברי מתשובתו ושאלה בכלל הנ"ל סימן י"ג על אחד שנשבע לשמעון ליתן לו מנה בשבעה בניסן ואירע ז' בניסן

מאיר הדעה על יו"ד זוכלק ה' (סי' רג עד סי' רסט)

(קכ) הואיל והיה מחוייב כו' - הנשבע לעשות דבר וקבע זמן להשלמה מה שאמר אף על פי שלא עשה כן באותו זמן, מחוייב הוא עדיין לעשות, לפי שאלו שני דברים הם: הא', שנשבע לעשות הדבר פלוני ולא תלה אותו בזמן. והשני, שקיבל עליו עוד לעשותו בזמן פלוני ואין זה תלוי בזה. אבל אם נשבע לעשות דבר ביום פלוני, אם עבר ולא עשה, שוב אין חיוב שבועה עליו, היינו שאם אומר "ליום פלוני" בלמ"ד, נחשב כב' שבועות אחת גוף הפרעון והב' על הזמן, אבל כש אמר "ביום פלוני" בבי"ת, שכך הוא הלשון המדוברת, לומר בזמן פלוני אפרע לך, אז הוי שבועה אחת, אבל אין דרך לומר "לזמן פלוני אפרע", ויש חולקים וס"ל דאפילו באומר "ביום פלוני" השבועה רבוצה עליו תמיד והוא היש חולקים בשו"ע, דאמרינן שהשבועה חלה על הפרעון והזמן הוא לזירוז בעלמא, אבל נשבע שיאכל ככר זה היום (&) ועבר היום ולא אכלה שעבר על השבועה ואינו מחוייב עוד לאכול אותו ככר, דהתם לא היה מחויב לאכול אותו ככר ועיקר השבועה על הזמן ההוא, אבל הכא מחוייב לפרוע ממון זה ועל דעתם נשבע לפרוע ועיקר דעתם על הפרעון והזמן לזרזו בפרעון אפילו אחר כדף וזה אינו דזה דומה לנשבע שיאכל ככר היום, ולענין הלכה יש לנו לפסוק כצד הב' שמחמיר דבדבר שיש עליו חיוב בלאו הכי חלה השבועה אפילו אחר הזמן ובמידי שאין חיוב בלאו הכי יש לחלק בין אומר "ליום פלוני" לאומר "ביום פלוני" ומשום הכי בנודר בעת צרה לעלות לארץ ישראל בחודש אייר ונתהוה אז מלחמה שאחר כך אין עוד עונש שבועה אלא שהחמיר שם להתיר השבועה וכן יש לנהוג להחמיר (ט"ז), אפי' אומר ביום פלוני עובר ג"כ בכל יום כיון דמחייב עצמו נגד חבירו הוי כנשבע ע"ד חבירו (פ"ת), ועיין בתשובת בית יעקב סימן כ"ג: (פ"ת)[150].

Commented [O66]: ר ש"ך חולק" עי' נקה"כ??

(מב) [296]נדר להתענות או לצדקה, יש לו התרה על ידי פתח וחרטה, והוא שלא באה הצדקה ליד גבאי. ואם נתן מקצת, יכול הוא להשאל על השאר.

בשב' וטען ראובן שלא יהי' עליו עוד שבועה ויהיה פטור מאחר דלא יוכל לקיימו בזמנו והשיב הוא דהכוונ' לא היתה דוקא ביום האחרון ויפרענו קודם זמנו או בשבת על ידי משכון אבל בכוונ' השואל שאחר הזמן יהיה פטור לא השיב דבר נראה שמודה שפטור הוא וכן מצאתי בתשובה להרמב"ן סימן רמ"ג על א' שנשבע לחבירו לפרעו מכאן ועד זמן פלוני ובא סוף הזמן בשב' והשואל אמר מאותו יום ואילך ממון יש לך בידי אבל לא שבועה והוא לא השיב רק היותו חייב מקודם כנ"ל ושיוכל לפרעו בשבת כדי שלא יעבור אבל על שיהיה פוטר משבועה אחר כך לא השיב נראה שמודה. ונראה שתשובה זו דהשי' שיפרע על ידי משכון לצאת ידי שבועתו אבל בזה שהשבועה אינה כי אם על הזמן ואחר יעבו' הזמן אין עוד שבועה אינה פליגא על תשוב' הרא"ש דסימן ו' כי התם דוקא סובר הרא"ש ככה שלשון השטר היה ככה כנ"ל וכן משמע בתשובת הרמב"ן הנ"ל בסימן רמ"ז למעיין בו בנקל ולא עוד באלה. ולולא כי מסתפינא מחבריא אמינא שבנדון זה אין דין נדר כלל כי לא אמר לשון נדר ולא יד נדר כי ידוע הוא מהתלמוד שהנדר צריך לחול על החפץ וזה הוא הגורם הבדל בין נדר לשבועה שהנדר אסר חפצא עליו ושבועה אסר נפשו על החפץ ואם כן האיש הלזה שלא הזכיר לא אלה ולא שבועה כלל רק אעשה דבר פלוני הלא דבר הוא לבד ואין בו לשון נדר וחושב אני שלא דברו הספרים בנודר לעלות לא"י באופן זה רק שאוסר שאר הישוב עליו בקונם או כדומה לזה או ר"ל שבועה כי גם בשאר מקומות מצינו בנדרים שאמר לשון נדר ור"ל שבועה בריש ד' נדרים במאי נדרת באלקי ישראל אכן מה אעשה שרבים כנגדי ופוק חזי מאי עמא דבר וכל העם מקצה חושבים דבור זה לנדר ולדעתי יצא להם מהא דאמרי' פרק קמא דנדרים אמר רב גידל אמר רב האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכתא זו נדר גדול נדר לאלקי ישראל והרא"ש שם מפרשו כצירתו /כצורתו/ וז"ל לאו היינו נדר דלא איקרי נדר אלא שמתפיס בדבר הנדור אלא מחשבינן ליה כאלו נדר צדקה דאמרינן בפרק קמא דר"ה בפיך זו צדקה עכ"ל. אמנם הר"ן שם חולק עליו ואינו מפרש השמעתתא כצורתה וז"ל שם דאמר בהדיא בשבועה אשנה פרק כו' שהרי נדר כיון שהוא מיתסר חפצא אנפשיה ליתא לעולם באעשה כו' וכן משמע הסוגיא שם דפריך עלה והלא מושבע ועומד הוא ואי מדברת כמשמע' בנדר מאי פריך והא נדרים חלים ע"ד מצוה והרא"ש צריך לדחוק ולתרץ שם וכן הסמ"ג מביא מימרא זו ואמר שר"י מדקדק מן התלמוד שם שר"ל נשבע שישנה פ' זה ולא בדבור בעלמא אם כן לדברי ר"י ור"ן לא היה בית מיחוש בנדר זה ואף כי לא מלאני לבי להקל על האיש הנ"ל בעבור זה לבד פן ח"ו הרא"ש יריץ גולגלתי כי אולי גם זה יחשב כנדר צדקה כנ"ל מ"מ הנני להסכים על ידי הזקן המורה מצינגנ"ה שהורה להיתר מטעם אונס כנ"ל אף לדברי הרא"ש ואומר כי קריינא דאיגרתא ליהוי פרוונקא להתי' לו ע"י חרטה לחומרא כאשר כתב ויישר כחו וכל כי האי מילי מעלייתא לימרו משמי כי לא אתירנו בלתי התרת חכם ע"י חרטה מאחר שכבר הורה ככה כי ידמה אלי לחכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר בכן אומר למ"כ שהתחיל במצוה גמור. ושלום לדייני ישראל ותלמידיהון נאום מאיר בכמ"ר יצחק ז"ל:

[150] K לא עשיתי

(קכא) או לצדקה כו' - ע"ל (סי' רנח ס"ו) (ש"ך).

(מג) [297]נשבע לתת בתו לפלוני לאשה לזמן פלוני, ובתוך הזמן קלקל המשודך (פירוש המזדווגין עצמם יקראו משודכים מענין ומצאן מנוחה (רות א, ט) כי תרגום ותשקוט הארץ (שופטים ה, לא) ושדיכת ארעא) מעשיו, פטור הלה משבועתו. [298]וה"ה אם המירה אחות המשודך. הגה: [299]וי"מ דוקא אם נשתמד בקלקולו, או שכתב בכית דין בעודו בקלקולו ומי לפקח להנשא לו, כגון שהמיר דתו, אבל אם חזר בתשובה ומ"כ בא הנשבע לבית דין, לריך התרה לשבועתו [300]לעפ"י שפטור מן הקנס שקיעבד עלמו אם יעבור מכל מקום לריך התרה לשבועתו. אבל אם בא לבית דין בעודו בקלקולו, מפילו התרה לא לריך, דהא מי לפקח שנשתמד למומר, ומאחר להותר בלותו הזמן, הותר לעולם אף אם יחזור בו מאחר כך, וכן נראה לי עיקר.

(קכב) מעשיו - ר"ל שהמיר דתו או שנעשה פרוץ בעריות או בשאר עבירות ונשמע עליו מעשים מכוערים הרבה אבל בשביל פעם אחת עדיין לא נופל עליו שם מקולקל, ע"ש עוד ועיין (בתשובת דרכי נועם חלק יו"ד סימן למ"ד) ובתשובת שמש צדקה חי"ד סי' מ"ג (פ"ת)[151].

(קכג) וה"ה אם המירה כו' - דאנן סהדי דאדעתא דהכי לא עשה השידוך שיהיה משפחתו פגום ומ"מ נשמע, דאם אירע כן באחות אבי המשודך לא הוה דינא הכי, דאין לנו בזה אלא מה שמצינו מפורש דהוה פגם (ט"ז), ק"ו מחמת קלקול אבי אביה שארז"ל עד ג' דורות לא פסקה זוהמא (פ"ת), ועי' בענין זה (בתשובת ב"ח סימן ח') ובתשובת הר הכרמל חלק אה"ע סימן ג'[152] (פ"ת).

(קכד) וא"א להנשא לו - אבל אם המירה דתה אחות המשודך דאפשר להנשא לו לא נפטר משבועתו וא"כ חולק הרמ"א על עיקר דינו של המחבר באחות המשודך וכן בהמשודך עצמו דוקא אם המיר לדת אחרת שזו א"א להנשא לו, אבל בשאר קלקולים לא מהני לענין השבועה, אמנם י"א דגם הרמ"א מודה בהמירה דתה אחות המשודכת א"צ התרה דאיש דרכו להקפיד והוי אומדנא דמוכח אבל איתתא בכל דהו ניחא לה, ולהכי באה"ע (סי' נ ס"ה), וכל זה לפי הבנת רמ"א, אבל העיקר דגם במקולקל בשחוק[153] הוי אומדנא דמוכח וא"צ התרה. אבל אחר התשובה שוב אין הפגם גדול כל כך ואין אומדנא כל כך (פ"ת).

(מד) [301]שנים שנדרו ללכת יחד לארץ ישראל תוך שתי שנים, האחד מתעכב, חבירו פטור (ועיין לקמן סוף סימן לל"ו).

(קכה) והאחד מתעכב - בין שהוא מתעכב כדין או שלא כדין חבירו פטור כי לא נדר אלא להיות בחבר' א' (ש"ך).

(מה) [302]המנדה עצמו בעולם הבא אם יעשה כך, יש מי שאומר שיש לו התרה, [303]ויש מי שאומר שאין לו התרה, לכן יש ליזהר מלנדות עצמו בעולם הבא, על שום דבר. הגה: [304]ומס כבר נדר כך, אין להתירו אלא במקום מלוה, כלין נדר שהולך על דעת רבים[154]. [305]וכן נדר שנדר בשעת לרה, אין להתיר אלא לצורך מלוה או לצורך גדול, כמו נדר על דעת רבים. [306]ומיהו אם התירו בלי עבד, מותר, כמו שנתבאר בנדר שעל דעת רבים.

---

[151] לא עשיתי

(לט) **מעשיו.** עיין בתשובת נודע ביהודה תניינא חלק יו"ד סימן ר"ד שכתב דר"ל שנשתמד או שנעשה פרוץ בעריות או בשאר עבירות, ונשמע עליו מעשים מכוערים הרבה, אבל בשביל פעם אחד עדיין לא נופל עליו שם מקולקל, ע"ש עוד. ועיין בתשובת דרכי נועם חלק יו"ד סימן למ"ד, ובתשובת שמש צדקה חלק יו"ד סימן מ"ג: (מ) **אחות המשודך.** עיין באר היטב [ס"ק עב]. ועיין

[152] לא עשיתי

חלק יו"ד סימן מ"ג: (מ) **אחות המשודך.** עיין באר היטב [ס"ק עב]. ועיין מענין זה בתשובת ב"ח סימן ח' ובתשובת הר הכרמל חלק אהע"ז סימן ג'.

[153] לא עשיתי נוב"י ח"א יו"ד סי' סט

[154] עי' לעיל סכ"א.

(קכו) יש מי כו' - ע"ל (סי' שלד סל"ב) [ז"ל שם: כיון שנידה עצמו בעה"ב הכניס עצמו בנידוי שלמעלה ומי יתירנו לו] (ש"ך).

(קכז) שנדר בשעת צרה כו' - ואם נדר להתענות ומבטל מלימודו, מותר להתיר אותו נדר, כי ת"ת כנגד כולם ואסור להתענות ולגרום הביטול. וגם לשחוט ולבדוק ולהורות, יכול להתיר, כי בכולם יש מצוה אם אינו מצוי אחר. וה"ה אם נדר על דעת רבים יכולים להתיר כיון דמיחשב דבר מצוה. מיהו מי שהתענית אינו מזיק לו להתבטל, אינו יכול להתיר, וכן כל מצוה שהכל מצליחים לעמוד בה אבל אין המסגף יכול לעמוד הכל לפי טבעו יש אוכלים פת במלח ומתענגים ויש מעונים כשאינם יושבים על סיר הבשר וכל א' יעשה לפי מה שימצא בטבעו, וע"ל סק"(קיג) (ש"ך), אשה שהיתה מקשה לילד ונדרה המלבוש שלה לבהכ"נ לעשות ממנה מעיל[155], הבעל יכול להפר, שהרי אפילו נדרה ע"ד רבים יכול להפר

Commented [YL67]: ה הוא רצה משם?

---

[155] (עיין (בתשו' חות יאיר סימן קס"א) אי שרי לעשות מבגד אשה בגד קודש של בית הכנסת) שו"ת חוות יאיר סימן קסא

שאלה אשה שנדרה בעת חליה לתת דסוקיא שלה המרוקם בחוטי כסף מוזהבי' לא' מכלי קודש בבה"כ והוא מה שקורין בלשון פולין פארטוך ובל"א שארץ /סינור/ ושאלה פי מה תעשה ממנו מעיל שהוא לבוש ס"ת או מכסה על השלחן התפלה או הנחת הס"ת ואם אריך לעשות כן:

תשובה נראה דברור דודאי מצד גודל המצוה טוב לה לעשות מעיל שהוא תשמיש קדושה דבוק לס"ת ממש מש"כ המכסאות אכן מצד מה שהוא בגד חול ודבר שנשתמש בו הדיוט היה אפשר לומר היא נותנת הואיל דמעיל דבוק לס"ת תמיד יש גנאי לעשותו מדבר שכבר נשתמש בו הדיוט וכמ"ש האגודה בפ' הקומץ רבה על מ"ש שם מה מזבח שלא נשתמש בה הדיוט אף עצים וכו' שאין לקנות מעילין שנשתמש בהן הדיוט וכו' והיה אפשר לומר דדווקא מעילין שהם לבושי קודש ממש מש"כ פרוכת או מכסאות אכן בשו"ת מהרי"ל סי' קכ"א כתב וז"ל ואף על גב דנהוג עלמא לעשות מפה ופרוכת מבגדים ישינים לאו מר בריה דרבינא חתים עליהו וכו' ומשמע דה"ה פרוכת מ"מ אחר דלא אסר להדיא י"ל דטוב לעשות ממנה קדושה קלה דלא דמי כולי האי למזבח ועצים תשמישי קרבן. רק דמצד אחר נראה דעדיף טפי לעשות ממנו מעיל דאז צריך לשנות המלבוש ולחתכו והוי שינוי שאינו חוזר לבריית' הן בשינוי שם או בשינוי מעשה שנחתך ודמי למ"ש קצת מפרשי' שע"כ היה מרע"ה מואס בנדבת מראות הצובאות עד שציוהו הקדוש ברוך הוא ליקח מאתם ונדבת טבעת עגיל וכומז לקח בלי פקפוק מפני שהותכו ונשתנו. אף כי י"ל שאני דבר שהותך שאין כאן אפילו מקצת תמונתו הראשונה נקוט מיהא סברא דשינוי דמ"מ עדיף מלעשות מכסה או פרוכת קטן כאשר הוא בלי שינוי כלל. ומ"מ נ"ל אלו נדרה בפי' ליתן שארץ שלה למכסה וכה"ג הנעשה בלי שינוי תקיים נדרה דאין איסורו ברור כלל כדמוכח מלשון התשובה הנ"ל וגם בגמ' דפ' הקומץ רבה דף כ"ב ע"א מוכח דאין הלכה כר"א בן שמוע דס"ל דבעינן עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט דפשיטא ליה לתנא דברייתא כר"א בר"ש דס"ל מה מזבח משל צבור אף עצים ואש משל צבור. ובפי"ד דזבחים קי"ו ע"ב במעשה דאיפרא הורמיז דא"ל אביי כמאן כראב"ש דס"ל דבעי עצים ואש שלא נשתמש בהם הדיוט לא מוכח דהלכה כן רק דרבא הורה לעשות הטוב באופן הנאות יותר לכ"ע אדרבא מלשון כמאן משמע דלא ס"ל כן ושם ג"כ שינוי בסוגיא דאמר מודה ראב"ש בבמה וא"כ כ"ש דלא ילפינן מיני' במקום אחר ובפ' הקומץ משני מוריגים בחדתי. ואף לר"א בן שמוע נראה דאין ללמוד קדושה אחרת מקדושת המזבח אדרבא מדאיצטרך קרא לאסור גבי מזבח ש"מ דבדוכתי אחרינא שרי ובכה"ג למדו רז"ל להתיר רובע ונרבע להדיוט ודשחיטת חולין א"צ כוונה וע' בט"ז בי"ד ר"ס צ"ג וכן מעשים בכל יום שלוקחין אבנים מבתים שכבר נשתמש בהם לבנין בה"כ. ויש שמע ראיה עוד ממ"ש בש"ס פרק שתי לחם מעלין בקודש ויליף לה מאת מחתות וגו' וקשה למה איצטרך דפשיטא הוא אלא ע"כ אתי לאשמעינן דלא נימא דקדושה קלה לגבי קדושה חמורה כהדיוט דמי ולאסור וא"כ ש"מ דשרי דמדבר תשמיש הדיוט לקדושה קלה כמקדושה קלה לחמורה הוא. ועוד מדארז"ל שהיה מרע"ה מואס במראות הצובאות מפני שעשוין ליצה"ר ולא אמר מפני שנשתמש בהם הדיוט ודוחק לומר דבכה"ג לא מיקרי שימוש ואין לומר דגם פארטוך מקרי עשוי ליצה"ר שהוא נגד פניה של מטה דאין זה אדרבא עשוי לצניעות וכה"ג כתבו קצת מפרשים דע"כ קיבל מרע"ה עגיל וכומז דעשוין לצניעות וגדר לערוה וכיסוי ושמירה להם כמ"ש רש"י פ"ג דברכות כ"ד ע"א על כומז ה"נ דכוותי' שארץ הנזכר. ופעם אחת נשאלתי שקנה יהודי מבני א"י מפה מרוקמת ומצויירת יפה יפה שבו מכניסי' התוגרמיי' ילדיהם כשמכניסי' אותן לאמונתם ודתם ע"י כומריהם וביקש לעשותו מפה לס"ת ואסרתי ובאשר היה מוהל לקחו ללפף בו הילדים שמל ולא מחיתי בידו ואין להאריך בזה +/מהגהות ב"ד/ עשו"ת נובי"ת יו"ד (סי' קנ"ט) ועי' באר יעקב א"ח (סי' קנ"ג) ה"ר מכלים (פכ"א מ"ה) כפה וע' יד אהרן א"ח (קנ"א) מה שהשיג ע"ד המחבר.+ כ"ד הטרוד יאיר חיים בכרך

ט"ז יורה דעה סימן רפב ס"ק יג

בתשובת מהרי"ל סי' קי"ד מביא משם ספר אגודה פרק הקומץ דאין לו לעשות תשמישי ספר תורה מבגד שנשתמש בו הדיוט ויליף לה מדדרשינן מה מזבח שלא נשתמש בה הדיוט אף עצים

(&), אלא שיש להסתפק אם צריך להפר כלל ואם חל הנדר כלל, דאף שזה המלבוש היה לה מבית אביה, מ"מ לא גרע מנכסי מלוג, ועכ"פ יכול להפר שודאי שאם לא יהיה לה מלבוש זה, יצטרך לעשות לה מלבוש אחר, וכיון שיכול להפר אין צריך לא שום פתח ולא שום חרטה (פ"ת).

(קכח) אין להתיר - יש חילוק בין מי שנדר בעת צרתו ופירש "אם יצילהו ה' ית' הרי הוא נודר כך וכך", אין להתיר אבל כשנדר סתם בלי שום תנאי, בין יצילהו ה' ית' או לא יצילהו, יכולים להתיר לו, ועי' בש"ך (סק"(קלא) שמחלק כה"ג ומ"ש באחד שנדר בעת צרה לילך לא"י כו' צ"ל דמיירי נמי בכה"ג שפירש אם יצילהו ה' ית' ילך לארץ ישראל (פ"ת).

(קכט) או לצורך גדול כו' - כשיש אונס או שיראה לחכמי העיר שלא יכול להתקיים בנדר, דנדר שנדר בעת צרה שאין לו היתר דהוי כנדר ע"ד המקום ולצורך מצוה או שלא יבא לידי מכשול יש להתיר, אבל בלאו הכי אין להתיר כמו שנתבאר לעיל סכ"א בנדר שעל דעת רבים (ש"ך).

(קל) כמו נדר ע"ד רבים – י"א דמ"ש רמ"א "נודר בעת צרה הוי כנודר על דעת רבים" לדמיון בעלמא כתב כן, ועיקר הטעם דהוי כנודר לדעת ותועלת חבירו וקבל ממנו טובה שאין מתירין אלא לרצונו וה"נ הנדר הוא לטובת כביכול כי נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו ועשה לו טובה שהצילו מצרה ואין מתירין לו אלא מרצונו ית"ש, ע"כ אין להתיר, אבל ההיתר לדבר מצוה היינו תועלתו של נותן התורה ית"ש (פ"ת).

(קלא) ומיהו אם התירו כו' - זהו לשיטתו לעיל סכ"א, ועיי"ש (סקט"ז?) שבנדר על דעת רבים שאין לו התרה אפילו בדיעבד, ואם כן ה"ה הכא. ומ"ש הרמ"א הכא בסתם דבנדר בשעת צרה בדיעבד מותר ולעיל סכ"א בנדר שעל דעת רבים כתב דאין לסמוך ע"ז כי אם בשעת הדחק ויש צורך בדבר, היינו משום שבמקור דבריו מדובר במי שהיה חולה ונדר שלא יאכל גבינה מפני שהיא רעה לחוליו ועכשיו מתחרט, אין לו היתר בחרטה, לפי שאין פותחים בחרטה אלא אם היא חרטה דמעיקרא, וזה, בשעה שנדר הוצרך לאסור הגבינה עליו מפני שהיא רעה לו אלא שעכשיו מתאוה לה ורצה להתירה ולפיכך אין לו התרה אלא בפתחים אחרים. והנה טעם דבריו דהגבינה היה רעה לו, הא לאו הכי היה מתירו על ידי חרטה, ואפילו בנדר גבינה עליו, יש להתירו על ידי פתח, משמע דיש היתר לנדר בעת צרה דהא נדר זה בעת צרה היה, שהרי נדר בחליו. ועיקר דנדר שבעת צרה היינו דומה ד"וידר יעקב נדר וכו' אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה וגו' והאבן הזאת וגו' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" או באחד שנדר בעת צרה שאם יצא מבית האסורין ילך לא"י או באחד שנדר בעת צרה לילך לא"י או להתענות או באחד שהיה בסכנה גדולה בים אז נדר לה' שאם יצילו מצרה יעלה לירושלים כו', משא"כ בנדר בחליו שלא לאכול גבינה, מפני שרעה לו, והרי טעם דנדר בעת צרה אין לו התרה משום דהנודר על דעת חבירו שעשה לו טובה אינו יכול להתיר בלא דעתו (וכדלעיל סעיף כ') ק"ו לגבוה שענהו בעת צרה דאין לך עשה לו טובה יותר מזה ומאן לימא לן דהקב"ה מסכים באותה התרה, וזה לא שייך בנדר מגבינה בחליו דלעיל, הלכך בגבינה דלעיל וכה"ג יכול להתיר אפילו לכתחלה אבל בנדר בעת צרה אפילו בדיעבד אינו מותר, מיהו י"א דנדר בעת צרה יש לו התרה (ש"ך), וי"א שמקור דבריו מדובר בגברא שהלך בתר תאוותיו ולא היה מעצור ברוחו עד שאכל כ"כ גבינה ונחלה ממנו ועבר על מצות עשהע ונשמרתם מאוד לנפשותיכם ובחליו גדר בעדו[156] (פ"ת).

(מו) [307]מתירים כמה נדרים לאיש אחד, אפילו בהיתר אחד. ולכמה אנשים, בהיתר אחד. [308]והני מילי דלאיש אחד סגי בהיתר אחד, בנדרים מחולפים, אבל מי שנשבע על דבר אחד פעמים ושלש, צריך התרה לכל אחד ואחד.

Commented [YL68]: סתמא כדי לציין סי' תכז, ועיי"ש הערה שלי

כו' ואותן שנוהגים כן יש למחות ומכל מקום נראה דהיינו דוקא בדבר שהוא תשמיש קדושה עצמו כגון אותן הנזכרים בא"ח סימן קנ"ד אבל תשמיש דתשמיש כגון אותן הנזכרים שם מותר לעשות מבגד ואם נעשה כבר תשמיש קדושה ממנו אסור לעשות אח"כ ממנו תשמיש דתשמיש דאין מורידין אף על פי שאנו מחמירין שלא לעשות ממנו תשמיש דקדושה מכל מקום להקל לא אמרינן דלא נתפס ביה הקדושה כן נראה לי:

[ועי' לקמן ס"ס רפ"ב בט"ז בשם מהרי"ל והובא גם בבה"ט שם] – לא עשיתי

[156] בענין ונשמרתם לנפשותיכם, עי' לעיל סי' קטז.

(קלב) אבל מי שנשבע כו' - מתחיל בנדרים וסיים בשבועות משום דאיכא פלוגתא בנדרים אי חלים זה ע"ז (וכדלעיל ס"ס רט"ו?) מ"ה לא סיים בנדרים רק בשבועה דהכל מודים דאין חלין וע"ל (סי' רכט ס"ג?) שאם אסר עליו הככר ב' פעמים והתירו, אסור עד שישאל עליו פעם שניה, דאינו ניתר בהתרה אחת. ועיקר דאין ראיה מסי' רכ"ט דהתם מיירי שנשאל רק על הראשונה אבל אם בא לשאל על הכל בבת אחת סגי (ש"ך), עיין בתשובת הרשב"א סי' תקמ"א בענין מי שנשבע על דבר אחד פעמים הרבה ואיני /ואינו/ יודע מספר שבועותיו עיין שם (פ"ת)[157].

(קלג) צריך התרה לכל אחד ואחד כו' – הטעם דכל שלא התיר הראשונה לא חלה השנייה ואין מתירין הנדר עד שיחול הלכך צריך התרה לכל אחד ועי' לעיל (סי' רכט ס"ג), שיש חולקים ועיי"ש דברי (סק"?) (ט"ז), וי"א דאף בנדר ושבועה על דבר אחד א"צ היתר לכל אחד ואחד אלא אם ירצה יתיר כולם בבת אחת ואם יתיר הראשונה לבד חל השניה והג' וצריך להתירן וכן אם יתיר הג' לבד חל הא' והב' וכל זה דוקא שאמר "שלא יהא הנדר הב' אלא לאחר שיהא נשאל על הראשון" וכן על הג' לאחר שיהא נשאל על הב', וכל עוד שלא נשאל על הראשון אין הנדר השני בעולם וכן הג'. אבל מי שנשבע או נדר על דבר אחד פעמים ושלש, כגון שאומר "לא אוכל היום לא אוכל היום", כיון שכל השבועות הן בעולם ליכא למימר הכא אין מתירין את הנדר עד שיחול וסגי בהתרה א' וכן עיקר, אלא שיש להחמיר לכתחלה כיון דאפשר, ויש שהחמירו בזה (ש"ך).

(מז) אם צוה השר שלא יחרימו שום חרם כי אם בהסכמת ראובן, ואם החרימו שיהא מבוטל, ואח"כ החרימו הקהל שלא בהסכמת ראובן, חל החרם. הגה: ומס לריכין לעבור מכח גזירת המלכות, לין ליסור בדבר. ומ"מ החרם בתקפו כשיעבור גזירת המלך, ויש להם להשתדל בכל מאמלי כחם ולכתקם לבטל הגזוי. (וע"ל סוף סימן שלי"ד). @NO MB@

(מח) הנשבע לפרוע לחבירו מנה בר"ח אדר, חייב לפרוע ביום ראש החודש הראשון.

(קלד) הנשבע כו' - וה"ה בכל ר"ח שתחלתו ב' ימים ויש לחוש ולהחמיר דה"ל כספיקא דאורייתא ולחומרא (עי' סמ"ע סי' עג ס"ט ד"ה לפרוע[158]), אבל לשלם לחוב ללא שבועה ביום ראש חודש, יש לו עד סוף יום שני של ראש חדש, דהא שניהם ראש חודש הם (ש"ך ונקה"כ, ט"ז), ואם ידע בשעת נדרו שיהיו שני ימים ר"ח אדר, אינו חייב עד השני (ט"ז)[159], עיין (בתשובת שבות יעקב ח"ב סימן קע"ב)[160] מה שכתב בזה (פ"ת)[161], עיין בה"ט בשם ט"ז ועיין בתשובת בשמים ראש סימן י"ד ובהגהת כסא דהרסנא שם מ"ש בזה: (פ"ת)[162].

(מט) קהל שהחרימו שיפרעו חובותיהם ויבנו בית הכנסת מהמעות שיגבו מהרבית שיחזירו להם העו"ג, ועכשיו כשגבו הרבית מהעובדי כוכבים אין בו כדי לפרוע חובותיהם, יתנו מחצה לזה ומחצה לזה.

(קלה) מחצה לזה כו' – וי"א שכוונתם שיפרעו חובותיהם משמע כל חובותיהם וכן יבנו ב"ה היינו בנין כל הב"ה, אבל אלו היו אומרים שיהיו המעות לפרעון חובות ולבנין ב"ה אז דינו של השו"ע נכון, דמשמע שיהיה ממון זה לסיוע הפרעון ולא שכל הפרעון יהיה מזה וכן לבנין ב"ה, משא"כ באמירה שיפרעו חובותיהם משמעו שזה יהיה הפרעון ולא מידי אחרינא וטעות היה אצלם שהיו סבורים שיכולים לפרוע מאותן מעות כל החובות

---

157 לא עשיתי

158 וכן הוא בש"ך שם).

159 עי' קצה"ח סי' עג ס"ט החולק על הט"ז.

160 הבאתי דבריו בחו"מ עיי"ש

161 לא עשיתי

162 לא עשיתי

שמעון לוה מראובן מנה לשלם לו מיד בבואו ליריד פלוני, ונתחייב ליתן קנס עשרה זהובים לצדקה אם יעבור, ונשבע על זה, וכבואם שמה ותבע ראובן מעותיו. השיב כי הוא צריך תחילה לפרוק סחורתו ולהניח במקום המשתמר, וכב' או ג' שעות אחר כך תבע שנית, והשיב כי עדיין טרוד הוא בסילוק פועליו ונתינת מכס וכיוצא, עד כי סמוך לערב נתן לו מעותיו. התנצלות שמעון לאו מילתא היא, דביאה מיקרי מיד כשבא, אף על פי שצריך עדיין לכמה עסקים השייכים לביאתו, מ"מ אין שמעון חייב ליתן הקנס כיון שפרע באותו היום שבא שמה, דכל אותו יום מיקרי מיד (צ"צ קכ הוב"ד בפ"ת חו"מ).

Commented [YL69]: זה אותו רלב"ח בט"ז וש"ך, וצ"ע אם יש לתקן הלשון בגלל זה

ויכולים לבנות בית הכנסת מהם וכיון שאינו מספיק נמצא נודרים בטעות ובטל מעיקרא, או לומר שאעפ"כ יפרעו החובות ומה שיהיה נותר יבנו ממנו ב"ה ואף לדעת השו"ע אם הציבור אומרים שכונתם היתה לכך כפי מה שאמרנו שומעין להם (ט"ז), עי' רמ"א לעיל (סי' רטז ס"ז) (ש"ך).

(נ) לשון מסופק בהסכמה בחרם, נידון כפי מה שיאמרו רוב הקהל שהיתה כוונתם בשעת החרם. הגה: וכן נשמל לנריס שהלנוך מחולקים נו נענין תקנתס וחרס שלהס. ומס התנו שכל לנון המסופק יהס נילון על פי פלוני, לס יוכל לנון על פי לומל לעתו, ללל כפי מה שנרלה לו מלנון ההסכמה והתקנה. קהל שנזכו חרמות שלין הלנור יכולין לעמול נס, לין לריכין לקיימס.

(קלו) שהיתה כוונתם - עיין (בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סי' קי"ז /קי"ח/): (פ"ת)[163].

(קלז) וכן בשאר כו' – עי' חו"מ סי' קסג ס"ק וסי' רלא ס"ק מדיני תקנת הקהל (ש"ך).

(נא) היתר שנעשה באונס, אינו כלום. @NO MB@

סימן רכט – דין נדר שהותר מקצתו, או מי שנדר על דבר א' שני פעמים, ובו ט' סעיפים.

(א) [309]נדר שהותר מקצתו, הותר כולו. כיצד, נדר להתענות [310]או שלא לאכול בשר זמן ידוע, ואירעו בו שבתות וי"ט, אומרים לו: אלו נתת ללבך שיארעו בו שבתות וי"ט לא היית נודר, והותר הכל. וכן אם אמר לחבורת אנשים: קונם שאני נהנה לכולכם, [311]או שאמר: שאני נהנה לך, לך, לך, הוי כלל, ואם הותר אחד מהם הותרו כולם. אבל אם אמר: קונם שאני נהנה לך, קונם שאני נהנה לך, כל אחד נדר בפני עצמו, ואם הותר אחד לא הותרו כולם. ולהרמב"ם[312], אם אמר: שאיני נהנה לזה ולזה ולזה, הותר הראשון הותרו כולם. הותר האחרון, האחרון מותר וכולם אסורים. שאיני נהנה לזה, לזה, לזה, צריך פתח לכל אחד ואחד. [313]וי"א דלא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו, אלא כשניתר על ידי פתח, אבל על ידי חרטה, לא. [314]וי"א דאפילו ניתר בחרטה, נמי. [315]ואין דברים אלו אמורים אלא בנודר לעצמו, אבל אם נדר או נשבע לחברו לפרעו או לעשות לו מלאכה, והתיר לו חבירו מקצתו, לא הותרו לו השאר. והוא הדין אם היו שנים והותר האחד:

(א) הותר כולו - דמעיקרא לא נדר אלא על דעת שיתקיים כולו (ט"ז), שטר שכתוב עם תנאים הרבה ובסוף כתוב "ונשבע על הכל", ושאל על אחד מהם בפני ב"ד של ג', והתירו לו, הותר הכל, דהוי נדר שהותר מקצתו, כיון דכתוב שבועה באחרונה על הכל. מי שהיו לפניו שתי בהמות ונדר ואמר "הרי אלו עולה", ונמצאת אחת מהם בעלת מום או טמאה, וה"ה אם אסרם עליו בקונם ונמצאת אחת מהם טמאה או טרפה (לצד א' לעיל סי' רטו ס"ה - מיהו י"ל דכאן הוא איסור כולל וצ"ע בזה) י"א דלא חל כלל ויש חולקים ע"ש ועיין בנ"צ מ"ש בזה (פ"ת)[164].

Commented [YL70]: אני צדוק איך שכתבתי את הט"ז?

Commented [YL71]: בדוק במקור, שכן בתחילת השו"ע כתוב "שאני" ללא י', וברמב"ם כתוב עם י'

Commented [YL72]: ם זה לא ב' י"א בסוף הסעיף???

---

[163] לא עשיתי
[164] לא עשיתי

ה מתקיף, וכן הובא בשיטה מקובצת שם ד"ה וכן תירץ] מבואר דלא חל כלל, אמנם מדברי הר"ן בנדרים דף פ"ו [ע"א ד"ה מתקיף (השני)] נראה שחולק על סברת ריטב"א, והאריך בזה, ע"ש. ועיין בנחלת צבי [אוצר מפרשים ס"ק א] מה שכתבתי בזה:

(ב) ואירעו בו שבתות וי"ט כו' - ע"ל (סי' רטו ס"ב) (ש"ך).
(ג) וכן אם אמר לחבורת כו' - ע"ל (סי' רלב ס"ז-ח) (ש"ך).
(ד) שאני נהנה לך לך כו' – רק אם אמר "נדר שאני נהנה לך, נדר שאני נהנה לך" הוי' כב' נדרים, ואם הותר לא' מהם לא הותר לשני[165] (ט"ז), וי"א דעיקר ש"לך לך לך" הוי נדר א', וכל שכן אם אמר "נדר לך ולך ולך" הוי נדר א' (ש"ך).
(ה) הותרו כולם כו' - ואין צריך שיחליף דבריו כדלקמן (סי' רלב ס"ח) כיון שאינו טעות בעיקר הנדר אלא ניתר ע"י התרה בכל ענין הותרו כולן (ש"ך).
(ו) הותר הראשון כו' – ועיקר כרמב"ם כדלקמן סעיף ד (ט"ז), דהוי כאומר "לזה, וזה הב' יהא כזה הא', וזה הג' יהא כזה הב"[166] (ש"ך).
(ז) לזה לזה וכו' - בלא וי"ו דהוי כאומר "קונם לזה קונם לזה קונם לזה" וכן נדר או נשבע שלא יאכל ענבים ושלא ילבש בגדי משי ונשאל על א' מהם, לא הותר השנייה להרמב"ם, וה"ה לאומר "שבועה שלא אוכל ושלא אשתה", שאם נשאל על א' לא הותרה השנייה. ונשבע שלא אוכל תאנים וענבים או שלא אשתה יין וחלב ודבש נשאל על אחד מהן הותרו האחרים, אלא אם כן היה מסרב בו חבירו כשנשבע. אם אמר "קונם ענבים עלי קונם תאנים עלי", אף להחולקים על הרמב"ם הוי שני נדרים כיון דאמר "קונם קונם" וכמש"כ הרמ"א לקמן (סי' רלח סל"ו) (ש"ך).
(ח) צריך פתח כו' - לאו דוקא והוא הדין חרטה (ש"ך).
(ט) כשניתר על ידי פתח - לפי שע"י פתח דומה קצת לנדר בטעות, וכיון שיש קצת טעות בנדר הותר (ט"ז, ש"ך), משא"כ ע"י חרטה, שאין שם טעות מעיקרא, אלא שנהפכה דעתו עתה. וי"א בתרא ס"ל אפילו על ידי חרטה מהני, דהא החכם עוקר הנדר מעיקרא (ט"ז).
(י) והתיר לו חבירו מקצתו - פי' שאומר "הריני כאלו התקבלתי מקצת הפרעון", דה"ל כאלו פרעו אותו מקצת, מ"מ לא הותר השאר, דלגבי אדם אחר, לא אמרינן הותר כולו, כיון שכבר נתחייב לו לפרוע הכל, לא הפסיד במה שוויתר לו מקצת, עיין מ"ש (סי' רכח סמ"ט סקנ"ד?), שאם א' שנשבע לפרוע לחבירו לא יצא ידי שבועתו עד שישלם הכל. ועי' לקמן (סי' רלב ס"ח) דלא אמרינן הותר כולו כשהותר מקצתו אא"כ משנה דבריו ממה שאמר תחילה, וכן הדין כאן בכל מקום דאמרינן הותר כולו (ט"ז), עי' לעיל סק"(ה) שיש חולקים (נקה"כ), ה"ה הנודר ויש בו קצת לתועלת חבירו וקצת שאינו לתועלתו מתירין את שאין בו תועלת, אפי' שלא לרצון חבירו, ואת שיש בו תועלת לא יותר (פ"ת).

(ב) אם החרימו או נידו עשרה בני אדם, והתירו אחד מהם, הוא מותר וכולם אסורים. וכן בהפרת בעל, אם הפר נדר אשתו במקצת, לא הותר כולו:
(יא) אם החרימו כו' - שאין החרם או הפרת בעל עוקרים מעיקרו אלא מכאן ולהבא (ט"ז, ש"ך), אבל מקצתו מיהא הותר כהפרת בעל, מיהו היינו רק לדעת המחבר (סי' רלד סל"ו)

רכט א (שו"ע סעיף א) **נדר שהותר מקצתו הותר כולו. עיין בפתחי תשובה** [ס"ק א]

מה שכתבתי בשם שער המלך פרק י"ב מהלכות נדרים בענין מי שהיה לפניו שני בהמות כו', או דילמא עד כאן לא אמרינן כו'. וצ"ע לענ"ד אמאי לא הביא משנה מפורשת בנדרים דף כ"ה ע"ב ראה אותם אוכלים תאנים כו', וכתב המחבר לקמן סימן רל"ב סעיף ז' דאף דלא חל הנדר מעיקרו על אביו או אחיו דהוי נדרי שגגות, אפילו הכי אמרינן נדר שהותר מקצתו היינו שבטל מקצתו בטל כולו. וצריך לחלק דשאני התם שאם היה רוצה מתחילה לאסור אף על אביו ואחיו היה אפשר לחול כולו, מה שאין כן הכא דלא היה באפשרי שיחול על כולו. ואע"פ כן תימה שלא הזכיר כלל המשנה הנ"ל, ובפרט לפי טעם הספק שכתב הרב ז"ל דאולי דוקא כשחל הנדר מעקרו ושוב הותר מקצתו על ידי פתח כו', חילוק קלוש הוא לחלק בהכי, דהרי גם שם לא חל הנדר מעיקרו כלל, דהוי נדר טעות, כמו שכתב הר"ן שם ונדרים כה, ב ד"ה וב"ה. וצ"ע כעת: (נחלת צבי)

[165] עי' לקמן סק"(ז).
[166] עי' לעיל סעיף ג.

Commented [YL73]: יך לכתוב ט"ז סק"ב.

Commented [YL74]: סרב בו חבירו?

אבל לרמ"א שם, אפילו מקצתו לא הותר וצ"ע למה סתם כאן, וכנראה שסמך על דבריו שם (ש"ך).

(ג) [317]נדר מאחד, ואמר על אחר: יהא כפלוני, כולם אסורים, אפילו עד מאה. הותר הראשון, הותרו כולם. הותר האחרון, הוא מותר וכולם אסורין. הותר האמצעי, כל שקודם לו אסורין, הוא וכל שלאחריו מותרים. [318]וכן מי שנדר, ושמע חבירו ואמר תוך כדי דיבור[167]: ואני. ושמע שלישי ואמר: ואני, ונשאל הראשון על נדרו, והותר, הותרו כולם. נשאל האחרון, והותר, האחרון מותר וכולם אסורים. נשאל השני, והותר, השני והאחרון מותרים, והראשון אסור. [319]וה"ה לנודר מבשר, והתפיס פת בבשר, והתפיס דבש בפת. [320]אסר עליו ככר ב' פעמים, או שנשבע עליו ב' פעמים, אף על פי שנשאל עליו והתירו לו, אסור עד שישאל עליו(יז) ויתירו לו פעם שנית:

(יב) כולם אסורים כו' - אפילו כשאומר כן אחר כמה ימים על אדם אחר "יהא כפלוני", וכן בנדר מבשר והתפיס פת בבשר, אבל כשחבירו אמר "ואני", בעינן שיאמר כל אחד בתוך כדי דיבור[168] של חבירו, ואז אפילו ק' אסורים כולם כשכל אחד תוך כדי דיבור של חבירו, אף על פי שהוא לאחר כדי דיבור של הראשון מפני שכל אחד נתפס בחבירו כדלעיל (סי' רד ס"א-ג) (ש"ך).

(יג) וכן מי שנדר כו' - אשה שנדרה והתפיס בה אחר שאמר "ואני כמותך", והפר לה בעל או אב, היא מותרת והמתפיס אסור, כדלקמן (סי' רלד סנ"א) (ש"ך).

(יד) ושמע שלישי ואמר ואני - ה"ה בזה עד מאה כמו ברישא דכל אחד מתפיס בחבריה (ט"ז).

(טו) והתפיס דבש בפת כו' - כלומר אם הותר האחרון הוא מותר וכולם אסורים ואם האמצעי כו' (ט"ז).

(טז) אף על פי שנשאל עליו כו' - פירוש שאין כוונתו רק לשאול על הראשונה, אבל אם נשאל על כולם בבת אחת, סגי בהיתר אחד כדלעיל (סי' רכח סמ"ו עי"ש סקק"ט-ק"י?) (ש"ך).

(יז) עד שישאל עליו כו' – י"א אם אמר "שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שלא אוכל ככר זה", אין השניה חלה (עי' לקמן סי' רלט סי"ג), אבל אם נשאל על הראשונה אז חלה השניה, ואין בידו להתיר השניה קודם היתר הראשונה, כיון שעדיין לא חלה (עי' לעיל סי' רכח סי"ז), וי"א שיכול להתיר השנייה או השלישית אפי' קודם שהתיר הראשונה שונה מלעיל (סי' רכח סי"ז) שכן שם אין השבועה בעולם עדיין משא"כ בזה שיש לשבועה שניה ושלישית בעולם אלא שלא מצאו מקום לחול עדיין וי"א בצד השני הזה שאפשר להתיר את כולם בבת אחת שונה מסי' רכח סמ"ו, ואינו עיקר, ואפילו הי"א שסובר להתיר השניה קודם לראשונה אין לסמוך להקל בשל תורה (ט"ז), וי"א שאין מחלוקת אלא עיקר דלא חלה לענין דאינו חייב אלא אחת, וכיון דהשבועות הן בעולם יכול להתירם בבת אחת, ומכל מקום יש להחמיר בדבר, וכנ"ל (סי' רכח סקק"י?) (נקה"כ).

(ד) נשבע על דבר אחד, ונשבע שלא ישאל על שבועתו, נשאל תחלה על האחרונה שנשבע שלא יתירו לו, ואחר כך ישאל על הראשונה. וכן אם נשבע או נדר שלא לעשות דבר פלוני בלא התרה ובלא הפרה, נשאל תחלה על מה שאמר: בלא התרה, ואח"כ נשאל על עיקר הנדר. וכן צבור שהטילו חרם והתנו שלא יעשו התרה ולא התרה להתרה עד סוף העולם, יתירו תחילה חרם האחרון שהחרימו שלא להתיר, ואחר כך יתירו הראשון. הגה: [321]מי שנשבע על דבר אחד ואמר: שמא ישאל על נדרו, מינו יהודי. לשמור לשמול על נדרו. ואפילו שמא נשאל עליו בדיעבד, יש להוכיחו וליסרו שהלה ממונתו בנדרו, ולריך כפרה וסליחה. [322]ולוקח בכה"ג אין להתיר לו, אבל שמא אמר: שמא מעשה דבר פלוני לא שהיה יהודי, לפי' היתר אינו לריך. ומ"מ נרלה ללא טוב עשה מי שנשבע, ויש להוכיחו על זה.

(יח) על מה שאמר בלא התרה - שדבר זה הוה כשבועה בפני עצמה. ועי' לעיל ס"א שהצד הראשון סובר שאין בזה ב' נדרים עד שיאמר קונם פעם שני, אלא יש לחלק שלענין הותר

---

[167] עי' לעיל הערה 8.

[168]

מקצתו הותר כולו, כל שלא אמר שבועה פעם אחרת הוה כלל אחד אבל כאן שאמר בלא התרה הוה כאילו נשבע ב' פעמים על דבר אחד דהא כפל לשון הוא בענין אחד, ולכן צריך ב' התרות (ט"ז), מי שאמר "הריני נודר על דעת רבים שאין לו התרה" כשמתירים לו לדבר מצוה אין צריך להתיר לו פעמים (פ"ת).

(יט)וכן צבור כו' - ע"ל (סי' רכח סכ"ה-כ"ו) (ש"ך).

(כ) יתירו תחילה חרם האחרון כו' - בחרם האחרון גופיה צריך ב' התרות, תחלה על מ"ש "ולא התרה להתרה", ואח"כ על מ"ש ש"לא יעשו התרה", ואח"כ על עיקר החרם הראשון, עי' לקמן (סעיף ה) מי שאמר בשעת נדרו שאם יתיר הנדר, אז יחול עליו איסור אכילת פירות וכן בכל פעם ופעם וכן לעולם, אז כל סך שהזכיר פעם הוה שבועה בפני עצמו (ט"ז).

(כא) אינו יהודי אסור לשאול כו' - פן יכפור, אבל י"א (סק"322 בציון הדעה) באמת אין בזה לא שבועה ולא נדוי אלא דלענין להתיר נדר חשו חכמים במקום שיוכל לבוא לידי מכשול כההיא דאין מתירין נדר של שחוק לכן פסק שם דאם אמר אם אעשה כו' (ט"ז).

(כב) ודוקא בכה"ג כו' – פי' שנדר מתחלה ואח"כ אמר על הנדר ש"אם ישאל עליו לא יהא יהודי", אין להתיר, משום שאין מתירין נדר שיש בו נדנוד עבירה. אבל אם אמר "אם אעשה דבר פלוני לא אהיה יהודי" או אפי' אמר בפירוש "אם אעשה דבר פלוני יכפור בה' ית'", אין זו לא שבועה ולא כינוי ולא יד, הואיל ואינו מוציא שום רמז שבועה או נדר מפיו (ש"ך), מה שנהגו הטפשים לומר "כמו שהקב"ה אמת כן הוא אמת", דבר זה הוא עון פלילי וקרוב לכפירה, לפי שאין להשות אמיתת מציאות הבורא ית"ש להאמיתת שום נברא מהנבראים וראוי לגער במי שאומרו ולהעניש וליסרו עד שישוב מדרכו הרעה, אבל לענין שבועה אם מבטיח את חבירו כשאומר כן, חייב לקיים דבריו, ואפי' תימא דאין כאן שבועה גמורה לא גרע מידות (פ"ת), [169] (פ"ת * רדב"ז).

(כג)היתר א"צ - ע' בתשובת פרח מטה אהרן ח"א סי' ע"ו (פ"ת)[170].

(ה) אסר על עצמו מין מאכל אם יעשה דבר פלוני, ואמר שיהא באיסורו בכל פעם ופעם שישאל ויותר מהאיסור שיחול עליו פעם אחרת, וכן לעולם, יתירו לו פעמים רבות כמו שישערו שאמר: וכן בכל פעם ופעם וכו', ועוד יתירו לו על מה שאמר: וכן לעולם:

(כד) ויותר מהאיסור - פירוש שהיה ניתר על ידי שאלה מן הנדר, עי' לעיל (סק"(כ)) (ט"ז).

(כה) ועוד יתירו על מה שאמר וכן לעולם - שאע"פ שלשון "וכן לעולם" כולל לאין תכלית, אי אפשר שיתרבה הנדר מטעם זה, ולפיכך כל שהותר ושנה ושלש, אי אפשר

Commented [YL75]: כתב שם וז"ל והתרנוהו מהאיסורים פעמים רבות כמו ששיערנו שאמר כן וכן בכל פעם ופעם כו' מעתה אין חשש אפילו אם יודה אח"כ שאמר אלף פעמים כן כיון דבשעה שנשאל לא היה סבור שיהיה נמשך איסור הפירות מזה אין חשש עכ"ל ומבואר עוד דאע"פ שאמר וכן לעולם הוא לאין תכלית מ"מ לא נחשב רק לפעם אחת – לא הבנתי דבריו, אבל אולי נחכה לסעיף ה?

אולי דברי הש"ך שם יותר ברור?

---

[169] לא עשיתישו"ת רדב"ז חלק א סימן קה

עוד שאלת על ראובן שאמר לשמעון עשה לי כך וכך או איפכא ואמר לו שמעון בלשון לעז איל דיו מי לו די מאנדי אם לא אעשה כך או איפכא אי הוי שבועה או לא או שאמר שמעון ה' יעיד עלי אם לא אעשה כך מהו הוי שבועה או לא .

תשובה כבר נשאלתי על כיוצא בזה במי שאמר לחבירו תאמין בהשם שאעשה לך דבר פלוני או שאמר תבטח בה' שאעשה לך דבר פלוני והעליתי דלא מיבעיא אם היה חייב מן הדין לעשות אותו דבר דפשיטא דנדר גדול נדר לאלהי ישראל לקיים ולעשות מה שהוא חייב מן הדין אלא אפי' שלא היה חייב מן הדין לקיים דברו כיון שהבטיחו באמונת ה' אין לך נדר גדול מזה שאם אינו מקיים דברו נמצא כמי שאינו מאמין בה' ב"מ והוי כאלו אמר באמונת ה' שאעשה דבר פלוני והכא נמי לא שנא כיון שאמר איל דיו מילו דימאנדי אם לא אעשה דבר פלוני הוי כאלו אמר יכהו ה' אם לא יעשה דבר פלוני דהוי אלה ואלה היא שבועה דכתיב אם לא אלתי אשר הפר וכתיב אשר השביעו באלהים וא"כ הוי אלה בהזכרת ה' וחייב לקיים. וכן אם אמר יעיד ה' עלי אם לא אעשה דבר פלוני ודאי לא נתכוון להודיעו כי ה' יעיד עליו כי דבר פשוט הוא אלא להכי נתכוון שהוא העד והוא הדיין ויתפרע ממי שלא יקיים דברו ואפילו אם תרצה לומר דלאו שבועה גמורה היא לא גרע מידות ופסקו רוב הפוסקים ידות שבועות כשבועות. וגדולה מזו ראיתי בשם ריב"א ז"ל באחד שאמר כן יעזור ה' ליריאיו והתורה שאקיים אלו התנאים והשיב ז"ל שבועה בשם יש כאן ואף על פי שלא אמר שם אלא בכינוי בלשון לעז כדאמרינן מארי כולא שבועה ע"כ: וכל מה שכתבתי הוא לענין שחייב לקיים הבטחתו אבל לענין מלקות אין לנו:

[170] עיין בתשובת פרח מטה אהרן חלק א' סימן ע"ו:

שיהא כאן נדר א' שלא חל, אלא כל נדריו חלים וחכם יכול להתירן ואף על פי שמקצת איסורו עתיד עדיין לחול החכם עוקר הנדר מעיקרו (ש"ך).

@@@@@@@70(ו) אם נשבע על דבר אחד והתנה שלא יוכלו להתיר לו אלא פלוני ופלוני(כו) שהם בארץ מרחקים, יתחרט על אותו תנאי ויתירוהו לו אחרים, ואח"כ יתירו לו אחרים הדבר שנשבע עליו:

(כו) פלוני ופלוני - פירוש דוקא שנים, אבל אם הזכיר ג', הוה על דעת רבים ודינו מבואר לעיל (סי' רכח סכ"א) (ט"ז).

(ז) אם התנה בשעת שבועתו שלא תהא ניתרת לעולם, אין תנאו כלום, דדברים בעלמא הם כיון שלא כלל בשבועתו שלא ישאל על שבועתו, דאם כן מתירין תחלה השניה ואחר כך הראשונה באמור:

(כז) אין תנאו כלום - פי' דהוה אמינא כיון דהתנה תנאי זה לא יועיל לו שום שאלה, זה לא אמרינן, שאין לך שום נדר בעולם שלא יועיל לו שאלה. ואם אמר ש"לא יהיה ניתר לעולם" אין צריך רק היתר א', דהיינו מה שמתיר עיקר השבועה, ואין צריך היתר על מ"ש ש"לא יהא ניתר לעולם", וכן באמירה ב"לא התרה" א"צ רק היתר אחד, מטעם שלא הזכיר נדר בפעם אחרת, עי' לעיל סעיף א' וסעיף ד', או מטעם דכל שאינו זוכר שום דבר על עצמו שהוא לא יהיה הנשאל, אין זה כמו שבועה אחרת, או אפשר דכשאומר ב"לא התרה" הוה כאלו הזכיר את עצמו, שהוא לא יהיה המתיר, מה שאין כן באמירה ש"לא יהיה ניתר לעולם", עכ"ז למעשה יעשה ב' היתרים: אחד, על מה שאמר ש"לא יהיה ניתר לעולם", וא', על עיקר השבועה דאין הפרש בין זה ל"בלא התרה" דסעיף ד' (ט"ז), וי"א דבסעיף ד' מיירי שכלל כן בשבועתו, כלומר שהשבועה היתה גם כן על זה שלא יהא לו התרה, אבל הכא אמר כן בשעת שבועתו ולא כלל בשבועתו (נקה"כ).

(כח) דאם כן מתירין כו' - כלומר כשכלל בשבועתו כן מתירין תחלה הב' כו' (ש"ך).

Commented [YL76]: דברי בנקה"כ?

(ח) קבל עליו חרם ונדוי לעשות דבר פלוני בלי שום פתח וחרטה, מתירין לו, שאין החרם צריך לא פתח ולא חרטה. ואם אמר: בלי שום פתח היתר וחרטה, יש לחוש למלת היתר(כט) שאמר, ומתירים לו תחלה הב' ואחר כך הראשונה:

(כט) למלת היתר כו' - פי' שזה מורה על לשון שבועה, וצ"ע שכן לעיל (סי' רכח סכ"ה) איתא דאפילו הזכירו בפירוש שבועה עם החרם לא הוי בו דין שבועה (ט"ז), ויש אומרים שיש לחלק שכן שם מדובר בקהל, שלא הוזכרו אלא לאיים יותר, הלכך הם נודרים בעצמם ומתירים בעצמם, וזה לא שייך הכא. ועוד החרם צריך התרה, שלשון היתר שייך בחרם, ואם כן הרי קבל עליו שלא יתיר חרמו, וצריך התרה לזה מתחילה (נקה"כ).

(ט) נשבע שלא ידבר עם פלוני, ונשבע אחר כך שאם ידבר עמו שיאסר בבשר. נשאל על הראשונה ואחר כך על השניה, שאין מתירין לא נדר ולא שבועה, כל זמן שלא חלו. וכן אם נשבע שלא יהנה לפלוני, או לחכם שישאל לו על השבועה, נשאל תחלה על הראשונה, ואח"כ על הב' של חכם. וכן אם נשבע שלא יהנה לפלוני, והרי הוא נזיר אם ישאל על שבועתו זו, ישאל על שבועתו תחלה ואח"כ על נזירותו, וכן כל כיוצא בזה:

(ל) נשאל על הראשונה כו' - דאין השניה חלה עד שידבר עמו והרי הוא אסור לדבר עמו, נשאל תחלה על שנדר לדבר עמו ואז כשידבר עמו חל השניה, וכן בנשבע שלא יהנה לחכם כו', ועיין לעיל (סי' רכח סי"ז) וע"ל (סי' רל"ט סי"ג סקכ"ז?) (ש"ך).

סימן רל – ובו סעיף אחד.

(א) מתירין שבועות ונדרים, אפילו נשבע בהזכרת השם. הגה: ומ"מ לא יקבל עליו לכתחלה, אלא מדוחק. ועיין לעיל סימן ר"ג ס"ג כל נדר שיש בהתרתו נדנוד עבירה אין להתירו. י"ח כל מי שנשבע שלא לעשות מיזה דבר, כגון שנשבע שלא למכור חפץ פלוני, ועבר ומכרו, אין במכירתו כלום, הואיל ועבר על שבועתו.

(א) מתירין כו' – ושישים עליהם להתענות בה"ב וכה"ג לפי האדם ולפי הנדר וכן ליתן מעות לדבר מצוה זהוב או כהאי גוונא לפי עשרו, כדי שלא יזלזלו בנדרים שאומר "מאי אכפת לי אם אשבע כל מה שארצה אלך אצל חכם ויתיר לי" (ש"ך).

(ב) אלא מדוחק - או לצורך מצוה (ש"ך).
(ג) נדנוד עבירה כו' - ע"ל (סי' רכח סט"ו) (ש"ך)[171].
(ד) י"א כו' — עי' רמ"א חו"מ (סי' רח ס"?) דמכירתו מכירה והסמ"ע שם פסק כהי"א דהכא ועיקר דהוא ספק והמוציא מחבירו עליו הראיה, שכן התקנה וחרם וכה"ג אפשר לבטלו (ש"ך), דכל שיש איסור בענין מצד עצמו אומרים אי עביד לא מהני, משא"כ במוכר בשבת שהאיסור מצד שהיום גורם, ומשו"ה נמי בנשבע שלא למכור נכסיו, הוי האיסור מצד השבועה ולא מצד המכירה עצמה והויא מכירה בדיעבד. ומשו"ה נמי במקח שנעשה באיסור, אין האיסור בעיקר המכירה רק בתוספת דמים, ע"כ אי עביד מהני (ט"ז חו"מ שם), ועי' לעיל (סי' רכח סל"ה סקמ"ד?) (ט"ז)[172], דע"כ לא קאמר השו"ע אלא בנשבע לחלוטין שלא למכור דבר זה שאז א"א בשום אופן שימכור כ"א שיעבור על השבועה הרי גוף המקח נעשה באיסור אבל אם נשבע שלא למכור כ"א בידיעת פלוני ועבר ומכר עד שלא שאל את פלוני א"כ המקח היה יכול להיות בהיתר רק מה שעשה בלי ידיעת פלוני עשה הוא איסור והרי זה דומה לשוחט בשבת ויוה"כ (פ"ת), עיין בתשובת מהר"ם לובלין סימן ע"ב ובשו"ת ארבעה טורי אבן סימן כ"ד (ובתשובת נו"ב תניינא חלק או"ח סימן קל"ה) (ובחלק יו"ד סוף סימן ט') (ובחלק אבן העזר סימן קכ"ט) אות ד' ואות ז' [(בתשו' חתם סופר סי' ו') מ"ש בזה] (פ"ת)[173].

סימן רלא – הנודר על תנאי, או מי שתולה נדרו בדעת אחרים, ובו סעיף אחד.

---

[171] עי' פ"ת סי' כב ס"א גם לפנים משורת הדין מחוייבים לקיים המצוה ולא להתירו.

[172] עי"ש במאיר המשפט: קהל שגזרו חרם שלא ימכר היין ביותר על ה' דינרין למדה, והיתה ההסכמה שהחרם והקנס הוא על המוכר שמלבד שיעבור על החרם יענש בממון אך לא גזרו על הלוקח, ועבר ראובן ומכר לשמעון בז' והענישו הב"ד את ראובן סך מעות על שעבר על החרם ופרע הקנס טרם הספיק שמעון לפרוע לראובן דמי היין. המקח קיים, אלא שנותן לו מה שהוא היתר בלבד, ואפילו אם נטל שבע באיסור, יחזיר. כמו מי שעבר על שבועת התורה וכרבית של תורה שיוצא' בדיינין דחרם חמיר כשבועה (ש"ך * האלשיך), וי"א שאין במעשיו כלום, ולכן אם יש חרם שלא לשחק בקלפים ושחקו תמורת כסף, המרויח חייב להחזיר את הכסף (רע"א * הבני חיי), ואם מכר ע"י השליח י"ל דהמכר בטל דאין שליח לדבר עבירה אף דהשליח לא נשבע מ"מ תלוי במחלוקת הפוסקים, די"א שההלכה של אין שליח לדבר עבירה היינו דווקא במי שחייב באיסור זו, או דווקא במי שיכול לעשות או לא לעשות. גם י"ל דאף ללישנא דבר חיובא. דוקא בכהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה דאין על השליח שייכות חיוב דגרושה ואינו מוזהר על לאו זה כלל, אבל הכא דהשליח ג"כ בר חיובא ומוזהר על לאו דשבועה. ואם נדון דהמכר בטל, יש לדון אם נשבע שלא למכור ועבר ומכר בתנאי דהתנאי בטל ומעשה קיים כיון דאין לקיים המעשה ע"י השליח, ועיין דברי לקמן (סי' רלה ס"א ד"ה מקחו מקח) [ואם מכר על תנאי התנאי קיים, ואין חסרון בזה שקטן מתנה תנאי] (רע"א), וי"א דאין קידושין של כהן לגרושה על ידי שליח מאחר ואין שליח לדבר עבירה (רע"א * המקנה), וי"א דההלכה של כל מה שאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני הוא דווקא במה שהוא עושה לעצמו ואין לאחרים חלק בו בזה אמרינן אי עביד לא מהני, אבל אם הוא עושה איסור וחבירו אין עושה איסור בזה כו"ע מודים דמהני, דיכול לומר מה איכפת לי במאי דעבדת איסור' הלא כבר עברת על האיסור, ואפילו אם יתבטל המקח מ"מ כבר עבר על שבועתו כיון דהקנה לו בקנין גמור (רע"א * הפמ"א), ודוקא במקום שאם אנו מקיימין מעשיו מבטלין מה דאמר רחמנא, כגון בתמורה, וכן במכירה דחרמים ובגירושין דאונס, משא"כ במכר בשבת, שאסרו חכמים רק מעשה המכירה מחשש שלא יכתוב, ולא הקפידו על קיום המכירה רק על מעשה המכירה, ומעשה המכירה כבר עבר ולא מתקנין דברי חכמים, וקיום המכירה הוא בהיתר דאיסורא דעבד עבד. וזהו כונת הש"ך במה שכתב כיון דאפשר לעשות בהיתר (נתה"מ), וי"א שהעושה קנין שנשבע עליו, לא חל, וי"א דכל הפרשה של "אי עביד לא מהני" היא רק במצות התורה ולא במה שהוא יוצר לעצמו, והוה ספיקא דדינא. ואפילו לצד הראשון, כל שנשבע שלא ליתן מתנה לפלוני, ונתן, הרי עבר על שבועתו, אפילו אם אומרים שלא קנה, ועוד אין ודאות שבתמורה אי עביד לא מהני, ולכן לכו"ע חלה הקנין, אולם אם היה הקנין ע"י עדים כדרך שכותבין וקנינו מיניה בזה יש לדון דכיון דעובר על השבועה אמרינן דאין שלד"ש ובטל הקנין (פ"ת אה"ע בשם רע"א), ועיקר דלא כסמ"ע, ואין לחשוש לשיטת המרדכי שבנשבע אי עביד לא מהני (פ"ת אה"ע בשם נוב"י).

[173] לא עשית

ש"ך [ס"ק ח]: עיין באר היטב [ס"ק כ]. ועיין בתשובת מהר"ם לובלין סימן ע"ב ובשו"ת ארבעה טורי אבן סימן (כ"ד) [כה], ובתשובת נודע ביהודה תניינא חלק או"ח סימן קל"ה ובחלק יו"ד סוף סימן ט' ובחלק אהע"ז סימן קכ"ט אות ד' ואות ז' [ובתשובות חתם סופר [יו"ד] סימן ר'] מה שכתבו בזה:

(א) אין הנדר והשבועה ניתרים, אלא על פי מומחה או בג' הדיוטות, שאפילו פירש והתנה בשעת הנדר או השבועה אימתי שירצה שיבטלנו מעיקרו, או שתולה (כמ"כ) שיבטלנו אימתי שירצה, אינו כלום, דמיד כשחל הנדר אין לו התרה אלא ע"י מומחה או ג' הדיוטות ואפילו אם תלאו בדעת אחד וקיימו ושוב נשאל על הקיום, אינו מועיל. הגה: מכל מקום לא קיימו ומיד קמעטו ממר קלא יהיה נדר, הגדר בטל. וכ"ש מי התנה בפירוש(ז) שמחילו יוכל לבטלו, ליוכל מחילו לבטל כל זמן שלא חל הנדר. ומיהו מי נדר לזמן, אין לריך התרה אלא כשיגיע הזמן בטל ממילא.

(א) או שתלה באחר שיבטלנו כו' - כלומר שיתירנו כמו ג' הדיוטות. אבל אם נדר על תנאי שיסכים חבירו, או על תנאי שלא יבטלנו, יכול חבירו לבטלו בכל לשון כנ"ל (סי' רכח סקצ"ח?) (ש"ך).

(ב) ושוב נשאל על הקיום - פירוש אותו פלוני שתלה בדעתו הסכים שיהיה נדר, ואחר כך נתחרט והלך לחכם והתיר לו הסכמתו, בזה לא בטל הנדר (ט"ז).

(ג) אבל אם לא קיימו כו' - משמע דאע"פ שאינו אומר בפירוש שהיה דעתו שיוכל לבטלו, תלוי הדבר באותו שנדר על דעתו, שהוא יוכל לבטלו. וצריך לומר דגם הכא מירי שאומר שהיתה דעתו תחלה לכך, וע"ז כתב אחר כך "וכ"ש אם אומר בפירוש בשעת הנדר שיוכל לבטל" (ט"ז).

(ד) וכ"ש אם התנה בפירוש כו' - פירוש תיכף שישמע יוכל לבטלו, אבל לא אחר כך. ומ"ש בהתחלה "שאפילו פירש והתנה כו' אימת שירצה יבטלנו", פירוש אחר השמיעה לא תכף, באופן שכבר חל הנדר בשעה ששתק. ועי' מש"כ לעיל (סי' רכח סל"ז סק"?). אחד אמר לאשתו "תנה לי תקיעת כף שלא תנשא לאיש אחר אחר מותי וגם אני אדור לך שלא אשא אחרת אחר מותך", אין נדרו חל, אפי' כבר קיים פריה ורביה בשעת נדר. וגם נדרה אינו חל, כי לא נדרה אלא על דעת, שאם הוא יקיים נדרו, ותקיעת כף יש לו התרה, ולרווחא דמילתא? יתירו לה, ועי' רמ"א לעיל (סי' רלב סי"ז) (ט"ז), יכול חבירו לבטל הנדר כל זמן שלא חל, דהיינו מיד בשעת הנדר הוא מבטלו, או שהתנה שהנדר לא יהא נדר עד שישמענו חבירו ולא יתירו, או שלא חל הנדר עד שישמענו ומיד בשומעו הוא מבטלו, א"כ לא חל הנדר כלל (ש"ך).

סימן רלב – דין נדרי זרוזין והבאי ושגגות ואונסין, ובו כ' סעיפים.

(א) [323]יש נדרים שאין צריכין התרה. נדרי זרוזין, נדרי הבאי, נדרי שגגות, נדרי אונסין [324]והתולה בדבר ולא נתקיים:

(א) יש נדרים כו' – עי' לקמן (סי' רלט ס"א?) מדין שבועות כאלו (ש"ך).

(ב) [325]נדרי זרוזין כיצד, היה מוכר חפץ לחבירו ואמר: קונם עלי ככר זה אם אפחות מסלע, ואמר הלוקח: קונם ככר זה עלי אם אוסיף על שקל, ונתרצו שניהם בג' דינרים, ([326]או כפחות מעט או יותר מעט), לא נאסר שום אחד מהם, שכן דרך התגרים לידור או לישבע כדי לזרז חבירו, ואין בלבו לשום נדר. ([327]וי"מ אף על גב דלמקינן לזרוזי נתכוונו, מכל מקום לא יוכל המוכר ליתנו בשקל ולא יוכל הלוקח לקנותו בסלע, ויש מקילין). [328]ודוקא בשאין מעמידים דבריהם, אלא שניהם נתרצו בשלשה דינרים, אבל אם לא נתרצו, אלא זה בסלע וזה בשקל ונתבטל המקח, ודאי לנדר גמור נתכוונו וחל הנדר, וכל מי שיעבור על נדרו הרי חילל דבריו. ואם האחד העמיד דבריו והשני לא העמיד, מתוך שנתבטל לאחד נתבטל גם לשני. וכל זה מירי בסתם, אבל אם אומרים שלנדר גמור נתכוונו, הוי נדר. [329]ואם המוכר אמר: קונם אם אפחות מיותר מסלע, או שאמר הלוקח: קונם אם אוסיף לך על מעט פחות משקל ונתרצו בג' דינרים, הרי זה נדר, שאין דרך לזרז כשמפליגין כל כך, ולנדר גמור נתכוונו. הגה: [330]נדר לקניס קרוקים לקנות ממנו, ואמר לאחר מסס: לנדר גמור כוונתי, ולאחר: לזירוזין, כיון שהנדר בטל לגבי אחר, בטל לגבי שני הוחיל ונקרא נדר אחר לקניסס:

(ב) או בפחות מעט – צ"ע למה כתב דוקא מעט, שכן במקורם של דברים איתא, כיון שמשמעות הנדר לא היה אלא לזרז, עכ"ז אין המוכר רשאי ליתנו בשקל ולא הלוקח בסלע שהרי עיקר משמעות נדרם לא היה אלא לכך, וי"א דאפי' בכה"ג לא חל נדרם [עי' רמ"א הבא], אמנם הרמ"א למד דאין היתר אלא בסך ממוצע בין שניהם שיהא קרוב לזה כמו

לזה דהיינו שלשה וכן פחות או יותר מעט נחשב בכלל סך ממוצע מה שאין כן בסך מרובה לא נקרא ממוצע אלא קרוב לזה יותר מלזה (ט"ז), היינו להי"א אבל להיש מקילין אפי' בשקל יכול ליתנו (ש"ך), עי' ט"ז ועיקר דכוונת רמ"א לאפוקי שקל וסלע (נקה"כ).

(ג) שכן דרך התגרים כו' - פירוש שדעתם מתחלה היה על ג' דינרין, אלא שכל אחד נתכוין בנדרו שלא יעמוד על דעתו דוקא, ולכן לא חייל נדרם, דבעינן פיו ולבו שוין וכאן אין לבו שוה לפיו בשעה שאמר הנדר (ט"ז).

(ד) ויש מקילין - והעולם נהגו קולא בדבר זה (ט"ז וש"ך).

(ה) הרי חילל דבריו כו' - דוקא כשמוכרו אחר כך לזה הלוקח, אבל אם מכרו לאחר, אפשר שיאמר המוכר "לפלוני אוזיל ולא לך" (ש"ך).

(ו) הוי נדר - אף שאומרים שלנדר גמור נתכוונו עכ"ז פותחין פתח לומר "אלו היית יודע שהלוקח לא יתן בו סלע כלום היית נודר" אם אמר "לאו" מתירין אותו וכמו שפותחים בכל א' (עי' לעיל סי' רכח ס"ז) (פ"ת).

(ז) ואם המוכר אומר כו' – במקורם של דברים איתא ב' פירושים: א', כיון שאמר "קונם שאני פוחת לך מן סלע ופרוטה והלוקח אומר קונם שאני מוסיף לך על שקל פחות פרוטה" כיון שדיוקו כל כך הוי נדר. ב', כיון שאמר "שלא יפחות מה' דינרין" והשני אמר "שלא יתן לו יותר מדינר" כיון שהם רחוקים כל כך, הוי נדר. ומדברי השו"ע נראה כלשון הראשון וכיון שאומר לשון המורה על הקפדה בדוקא (ט"ז), וי"א דדוקא כשאין ביניהם אלא חצי שקל במקח השוה ג' דינרים אז דרכם לידור לזרז, אבל כשהם מופלגים זה מזה ביותר לא, וכיון דדייק ואמר "טפי מסלע" אם כן כוונתו דעל כל פנים "פחות מסלע לא", אם כן אמרינן האי טפי זירוז הוא, אבל "סלע" נדר הוא או דלמא כולה זירוז הוא. וכן בפחות משקל וספיקא הוא דלמא פחות מסלע ויותר על שקל קאמר, ולפי זה אפי' אינן מרוחקים כל כך כגון שזה אומר טפי מסלע וזה אומר פחות מג' דינרין יש להחמיר (ש"ך).

(ח) נדר לשנים - שרוצים לקנות ממנו ואמר "קונם שאיני פוחת לכם מן הסלע" והיה בדעתו לא' מהם לנדר גמור כו' (ש"ך).

(ג) [331]המזמין את חבירו שיאכל עמו, ומסרב, ומדירו אם אינו אוכל עמו, [332]או שאמר לו: קונם שאני נהנה לך אם אין אתה מתארח עמי ואוכל פת חמה ושותה כוס של צונן, וזה מסרב, ה"ז נדר של זרוז. [333]אבל אם זימן ראובן לשמעון לאכול עמו, והיו מזמינים אותו גם במקום אחר וחפץ לאכול יותר עם ראובן ואומר לו: הדירני מנכסיך אם לא אוכל עמך כדי שלא יפצירו בי במקום אחר, הרי זה נדר גמור. הגה: [334]ומיהו למדין מדיני נדרי זרוזין למקום אחר, שמיהו לך בהם מלתא מה שמחמרו מכמיס:

(ט) הדירני מנכסיך - וכן אם שמעון עצמו נדר שיאכל עם ראובן דלא הוה בזה זרוזין (ט"ז).

(ד) [335]נדרי הבאי כיצד, כגון שאמר: קונם ככר זה עלי אם לא ראיתי כיוצאי מצרים, הגה: לו אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד [336]או חומה גבוהה לשמים, (מיהו נלע) שכן דרך העולם להפליג, ולא כוון לשם נדר. ([337]ומה מעמיד לכליו, שמחמ שכיון לשם נלע, הוי נלע):

(י) נדרי הבאי כו' – במקורם של דברים איתא: ב' מיני נדרי הבאי הן: אחד, ששייך בו גוזמא, דהיינו כעולי מצרים. ואחד, שלא שייך בו גוזמא, כמו נחש שיש בו בקעים בגבו כקורת בית הבד, ומותר מטעם שאומדים את דעתו שלא נתכוין לאסור שאילו כן, לא הוי ליה לתלות איסורו בתנאי שא"א, אלא נתכוין לומר דברי הבאי, ודוקא כשראה אנשים רבים ובא להחזיק דבריו לומר "עם רב ראיתי כיוצאי מצרים", כיון שראוי לומר גוזמא על עם רב, אמרינן לגוזמא נתכוין. אבל אם לא ראה עם רב, אין כוונתו על גוזמא, אלא על האמת נתכוין שיהא פירותיו אסורים (ש"ך).

(יא) כיוצאי מצרים – י"ג "אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים", היינו שמפורסם הוא שלא היו שם ס' רבוא באותו דרך (ט"ז), אבל אם לא ראה באמת כלל, אסור הככר עליו (ט"ז).

(יב) בקורת בית הבד - ואפילו תלה הככר במידי דלאו גוזמא אלא שקר מוחלט בעיני כל העולם הככר מותר דזה לא נתכוין לאיסור ואפי' לא ראה שום נחש מותר (ט"ז).

(ה) [338]אמר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אינו נדר, כיון שאי אפשר לו להיות בלא כל הפירות הוי ליה נדר שוא. וכן אמר: קונם כל פירות שבעולם עלי אם לא עשיתי דבר פלוני, אינו נדר. הגה: [339]וכל מה שמר בלשון עתיד: מה שעשה דבר פלוני יהסר כל פירות עלי, י"ל לשסוב. [340]וכן מה שסר עליו כל פירות חוץ מחטים, י"ל להוי נדר, [341]ויש חולקין.

Commented [YL77]: דלא כש"ך האם להדגיש, ועוד הרי בס"ק הבא שצרפתי לכאן הוא סותר את עצמו??

(יג) כל פירות כו' - אף על גב דאמרינן הנודר מפירות השנה אסור בכל פירות השנה ומותר בגדיים וטלאים כנ"ל (סי' ריז סכ"ב) מכל מקום כשאומר "כל פירות שבעולם עלי", אסור בכולן, דיכול להיות שכל דבר הגדל בעולם הוי בכלל פירות שבעולם כגון דגים ופשתן וקנבוס צמר ומשי ועצים וכמה דברים הנולדים וגדלים זה מזה ובהמה וכמה דברים נקראים פרי מפרי וגידולי קרקע, ואין העיקר הלשון "שבעולם" אלא הלשון "כל", וע"ל (סי' ריז סק"ל?) (ש"ך).

(יד) אינו נדר - ואם אומר שבדעתו היה על יום או יומים נאמן, דאנן סהדי שודאי דעתו לכך מאחר שאי אפשר לקיים נדרו. ואין צריך לומר בשבועה, דנאמן דאם לא היה בלבו היה נשבע לשוא, אבל באסר עליו רק מקצת פירות, אינו נאמן אם לא באנס (עי' לקמן סי"ד ועי' לעיל סי' רי ס"א) (ש"ך).

(טו)בלשון עתיד כו' - לפי שאפשר שלא יעבור על התנאי (ט"ז), ואח"כ עשה אותו דבר פלוני י"א דאסור כיון שיכול להיות שלא היה עובר התנאי מיהו הטור כתב דאפילו בכה"ג הוי נדר שוא וכן כתב הרא"ש ר"פ המדיר בשם ר"ת ונראה דמה שכתב הרב ויש חולקין קאי גם ע"ז ומכל מקום נראה דיש להחמיר דכן גם כן דעת התוספות פרק המדיר ריש דף ע"א כהסמ"ג וכן כתב הג"א ממהרי"ח שם בשם ר"י (ש"ך).

(טז)ויש חולקין - דהוי נדר שוא, אבל אם אמר "חוץ מבשר" לא הוי נדר שוא, דבשר מיישב דעתו של אדם, ואפשר בבשר וגבינה וחלב, וכן הבאתי לעיל (סי' ריז סקל"א?), וכ"ש אם אמר חוץ מדגן דלא הוי נדר שוא, כיון דדגן כולל חמשת המינים כדלעיל (סי' ריז ס"ח ועי' סי' רח ס"ב סקי"א?) (ש"ך), ויש חולקים גם מדבר על הלשון עתיד בריש דבריו, ולמעשה יש להחמיר בשניהם (ש"ך).

(ו) [342]נדרי שגגות כיצד, אמר: קונם עלי ככר זה אם אכלתי ושתיתי[174], ונזכר שאכל ושתה. או אם אוכל ואשתה, ושכח ואכל ושתה, [343]כיון שהוא שוגג בשעת הוצאת הנדר מפיו או בשעה שיש לה לחול, ואם היה יודע שהוא כן לא היה נודר, אינו נדר. [344]וכן אם אמר: קונם אשתי נהנית לי שגנבה כיסי או שהכתה בני, ונמצא שלא גנבה ושלא הכתה, וכן אם אמר: קונם שאיני נושא פלונית שהיא כעורה, והיתה יפה בשעת הנדר, שאם היה יודע שהיא נאה לא היה נודר. אבל אם היתה כעורה וייפוה, חל הנדר. הגה: [345]וכן המומר מס היה פלוני מכל זה הלצד מתן מלף זוז לכלקה, והיה שם, פטור, להוי כלל בשוגג:

(יז) או אם אוכל כו' - ע"ל (סי' רלט סט"ז) (ש"ך).

(יח)שגנבה כיסי - דוקא שאמר בפירוש כן אין צריך התרה, אבל אם לא אמר בפירוש כן, אף על פי שדעתו היתה בשביל זה, צריך התרה ועי' לקמן ס"ז (ט"ז), ע"ל סק"(כא) (ש"ך), עי' ט"ז כאן וסק"(יט), וי"א דכל שיש הוכחה כמפרש דמי ולא כט"ז (פ"ת).

(יט)כעורה וייפוה חל הנדר - לפי שאין דרך הכעורה להעשות יפה מה שאין כן לקמן בסעיף י"ט במת אביה או עשה תשובה (ט"ז), ע"ל סק"(סו) (ש"ך).

(כ) וכן האומר אם היה פלוני כו' - וכן אם המרו שנים באיזה דבר באיזה ענין היאך הוא, שזה אומר כן וזה אומר לא כן, ונתנו תקיעת כף זה לזה, שמי שיהיה כדבריו יתן לו חבירו איזה סך ממון, פטור אותו שמפסיד מטעם זה, דהוה שגגה אצלו, בכל דבר שהאדם טועה בדעתו קרוי אונס ופטור במה שמתחייב עצמו (ט"ז), דוקא דשכח שהיה פלוני שם ואחר כך נזכר שהיה שם ועי' עוד לקמן סי' רלט ס"? מנדרי שגגות (ש"ך), עי' ט"ז, מעשה דשותף א' חשד את חבירו שהעלים ממנו איזה דבר והלה מכחישו ונתעצמו בזה, זה אומר "שקר הוא ולא קניתי מסחר הלז", וחבירו מתאמץ שאמת הדבר, והמרו זא"ז בקנס מאה זהובים לצדקה והקנו בקנין גמור אגב סודר ונתנו הרשאה מעולה לאיש חשוב אשר מעותם תחת ידו שיקח המאה זהובים לצדקה על חשבון מי שיתחייב, והוציא האיש את המעות על דבר מצוה ואח"כ נתברר שהחשד הוא שקר, חייב החושד לקיים נדרו לצדקה ואין בזה כלל משום נדר טעות, דעד כאן לא כתב הט"ז רק כשכל א' ברור לפי דעתו שכן הוא כדבריו, רק שבאמת טעה או שכח דלבו אנסו, אבל בנ"ד איזה בירור היה לו שאמת כדבריו, ומי התיר לו להאמין כל כך למספרי לשון הרע, הגם שנדמה לו כדברים הניכרים אינו רק דלמיחש מיבעי ולישבע ע"פ דמיון ודאי דאסור מה"ת וחייבין עליו משום שבועת שוא וא"כ בנידון דידן, שהכניס את עצמו לספק גמר והקנה ואין בזה נדר טעות כלל ואם

[174] עי' לקמן סי' רלח סק"(י).

Commented [YL78]: וא רק כותב על הראשון אבל למה לא השני?

באנו לחוב מטעם אסמכתא הרי בצדקה והקדש אסמכתא קניא כו' (לקמן סי' רנח ס"י) ובפרט בנ"ד שהיה קנין בדבר וגם המעות היה מושלש תחת יד אחר מתחלה והוי כאתפיס זכוותיה, זכה הקדש במעות הללו ושפיר הוציאם (פ"ת).

(ז) [346]וכן אם ראה מרחוק אנשים אוכלים פירותיו, ולא הכירם, ואמר: הרי הם עליכם כקרבן, וכשקרב אליהם ראה שהם אביו או אחיו שלא היה רוצה לאסרם עליהם, אינו נדר [347]אף על פי שלא פירש, כיון שהדבר מוכיח שאין אדם אוסר פירותיו על אביו ואחיו. ואפילו נמצאו עמהם זרים, דכיון שבטל הנדר אצל אביו ואחיו, בטל גם אצל אחרים:

(כא) אף על פי שלא פירש כו' - פי' שלא הזכיר בשעת נדרו שהוא אוסר עליהם מחמת שאינם קרובים שלו, ואם כן אפשר שאסר אפילו על אביו וכמו שאמרנו בסעיף ו', שדוקא אם אמר "שגנבה כיסי כו'", דלעיל שמכל מקום להדיר את אשתו נתכוין ליכא טעות בעיקר הנדר, אבל כאן שלא נתכוין להדיר את זה מעולם, הרי הנדר בטל מאיליו (ט"ז, ש"ך). א' שהיה סובר שמחר הוא יום ה' בשבוע וקבל עליו ביום שלפניו להתענות למחר, ונודע לו אחר כך שטעה שבאמת יהיה מחר יום ד', אף על פי שלא אמר בשעת הנדר "הריני בתענית למחר ביום ה'", מכל מקום כיון שלא נתכוין על יום ד' כלל, הרי יש טעות בעיקר הנדר ובטל, אבל יש לחלק שכן כאן, הדבר מוכיח שאין אדם אוסר פירותיו על אביו כו', משמע דבעינן שיהא ידועה לכל הטעות שלו, משא"כ בדין זה, דהרבה רגילין להתענות גם בשאר ימים ולא סגי במה שהוא טעה בדעתו, כיון שאין הטעות מורגש מפי אחרים, ועיקר שזה כמו סעיף ו', דבעינן שיאמר בפירוש שגנבה כיסי ודעתו לחוד לא מהני, ע"כ צריך היתר דוקא, ועיין מה שכתבתי בסעיף י' (&). ואפילו לא אמר אחר כך כלום, כשראה שטעה בדבר בשעת הנדר, אלא שרואה טעותו, מותר בכל, ואין צריך כאן שיחליף לשון הנדר כמו בסעיף שאח"ז, דשם הוא אומר עכשיו ג"כ לאסור על האחרים, ע"כ בעינן שיחליף, משא"כ בזה, דאינו אומר כלום, וכי היכי דמותר לגבי אביו הותר לכולם דהא אין כאן נדר לגמרי (ט"ז).

(ח) [348]במה דברים אמורים, כשהחליף את דבריו, שאמר תחילה: כולכם אסורים, ולבסוף אמר: אלו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר, או כשאמר תחלה כשראם מרחוק ולא הכירם: יהו אסורים לזה ולזה, ואחר כך החליף דבריו לומר: אלו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא, אבל [אם] (אומר) בשעת האיסור אומר: כולכם אסורים, וגם בשעת חזרה אומר: הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא. או שאמר בשעת האיסור: יהו אסורים לזה ולזה, ובשעת חזרה אומר: הייתי אומר פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר, שלא החליף לשון הנדר בין שעת איסור לשעת חזרה, לא הותרו האחרים:

(כב) כשהחליף את דבריו כו' - דבכה"ג הורע כח הנדר, מיהו אם אינו מחליף ולא מעמיד, אלא סתם דכשקרב אליהם וראה את אביו ואחיו, אומר "אלו הייתי יודע שאבי ואחי ביניהם לא הייתי נודר", כל שכן שהנדר כולו בטל, עי' לקמן ס"ט ולעיל (סי' רכט סק"ד?) (ש"ך)

(כג)החליף דבריו – שיש אנשים שמקפידים כשיודעים שאביו ביניהם לומר "פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר" ולא לומר "כולכם אסורים חוץ מאבא", שלא יהיה אביהם נכלל בכלל הנדר אפילו רגע, דהיינו בכלל "כולכם", קודם שיסיים "חוץ מאבא", הוי אבא בכלל, ויש אנשים שמקפידים הפוך, לומר כשאביו ביניהם דוקא לשון "כולכם חוץ מאבא" ולא "פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר", לפי שמי שאומר "פלוני ופלוני כו'", הוא סבר שלבסוף יזכור גם את אביו, ולפיכך הוא בוחר לשון "כולכם", כדי שיאמר לאלתר חוץ מאבא, מש"ה כל שהוא מחליף בלשונו יש טעם להחליף (ט"ז).

(ט) [349]אמר: היין עלי קרבן מפני שהוא רע למעים, אמרו לו: הרי המיושן יפה למעים, אמר: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר. ואפילו אמר: אילו הייתי יודע הייתי אומר החדש אסור והישן מותר, מותר בישן ובחדש. [350]אבל אם אמר: אילו הייתי יודע הייתי אומר כל היינות אסורים עלי חוץ מן המיושן, הרי זה מותר במיושן בלבד. וכן כל כיוצא בזה:

(כד) הייתי אומר החדש אסור כו' - פי' דבזה הוא מחליף לשון הנדר, ע"כ הותר כולו. מה שאין כן אם אומר "הייתי אומר כל היינות אסורות עלי חוץ כו'", דמעמיד לשון הנדר דמעיקרא, אלא שמוסיף עליו "האי חוץ כו'", נאסר בשאר היינות, וכעין מש"כ בסעיף הקודם (ט"ז).

(כה) ה"ז מותר במיושן לבד - כיון שלא החליף לשונו דבתחלה אמר גם כן סתם יין וכל היינות בכלל (ש"ך).

(י) [351]נשבע שלא יעשה כך, מפני שהיה סבור שהוא איסור גדול, ואח"כ נודע לו שאין בו איסור כל כך, לא חלה השבועה כלל, כי היתה בטעות:

(כו) מפני שהיה סבור שהוא איסור כו' – היינו שלא אמר כן בפירוש אלא הוא אומר עכשיו, שבשעת הנדר היה סבור כך, צריך היתר, אבל אם אמר בפירוש בשעת הנדר שנודר בשביל שהוא סובר שיש בזה איסור ועי' לעיל (ס"ז סק"?) (ט"ז), וי"א שאין צריך בפירוש אלא כל שיש הוכחה מהני ג"כ, ועי' דברי לעיל סק"(יח). מי שנשבע לישא אשה פלונית ואמו אינו רוצה, הוי נדרי שגגות וא"צ התרה. והנה במקרה הזו, הנשבע היה יתום מאביו, וכשנודע לאמו, עשתה מעשה תעתועים והרעישה כל העיר ונשבעה שמאבדת בידה כל הונה ורכושה עד שהחותן והבת לא יכלו לסבול, ונתנו לו רשות להתיר שבועתו, ואנן סהדי אלו היה יודע לא היה נשבע, שהרי קמן שאפילו שכנגדו מוחלים לו ועי' לקמן סט"ז סק"? (פ"ת).

(יא) [352]מי שאמר לחבירו שהשר כלל אותו בפשרה שלו, וע"י כך נשבע לתת לו כך וכך מעות, ואיגלאי מילתא שהשר פטרו לזה, אין ממש באותה שבועה, כיון שהטעהו: @NO @MB

(יב) [353]נדרי אונסין ביצד, הדירו חבירו שיאכל אצלו(כז), וחלה או שחלה בנו או שעכבו נהר(כח), הרי אלו נדרי אונסין(כט)(ל). הגה: [354]ואם מירע לו מונס(לא) והיה מפקר לסלקו על ידי ממון הרבה שיתן, מקרי מונס. [355]וכן אם הוה עליו השר שלא לקיים שבועתו ונדלו, אפי' לא הוי הקנס רק ממון, מקרי מונס. מ"מ אם נתקל יכולים להשתדל, לא מקרי מונס, ע"ל סימן רכ"ח סעיף מ"ז בדין חרם שגוזר המושל לעבור עליו. [356]מי שנשבע או נדר לעשות דבר ביום פלוני(לב), ונאנס, כגון שנשבע לשלם וכשהגיע הזמן אין לו לשלם(לג), פטור משבועתו. ואם יכול לקיימה אח"כ, דינו כאילו עבר על שבועתו במזיד וכבר נתבאר דינו לעיל סי' רכ"ח סעיף מ"ח. [357]ואם כשהגיע הזמן לפרוע הכריחו השר למלוה להרויח הזמן ללוה, או שפטרו לגמרי, השבועה קיימת ולכולי עלמא צריך לפרוע לו אחר כך. ועיין בח"מ סימן ע"ג[175] מדינים אלו. [358]וקהל שעשו חרם על ה' שנים וקבעו זמן שיתחיל החרם ובאותו הזמן היו אנוסים או שוגגים ולא התחילו לקיים הנדר, צריכים לקיימו אחר כך כי אינו בטל משום זה. [359]מי שנשבע או נדר לעשות דבר תוך שנה, או ביום פלוני, יש לו לעשותו מיד או בשחרית כשיגיע אותו היום, שמא יבוא אחר כך ולא יעשנו, ויעבור על נדרו ושבועתו. ואם לא עשהו מיד, כי אמר עליון יש לי פנאי לעשותו, ובא אחר או נאנס אח"כ ולא עשהו, [360]י"א למקרי מונס. [361]ויש חולקים דלא מקרי מונס[176](לד). [362]ולא מקרי אונס

---

[175] ס"ו-ח.

[176] עי' קצה"ח סי' נה סק"א: דלא אמרינן אונס כמאן דעבד (עי' סי' כא סק"א?), ועיי"ש בנתה"מ: אם התנה ואמר "הרי אני מוכר לך ביתי אם לא אתן לך מעות עד זמן פלוני", בתנאי כזה אם נאנס ולא נתן נתבטלה המכירה למפרע, דבכיוצא בזה שייך אונס רחמנא פטריה, ודוקא כשהתנאי תלוי בלוקח או במקבל מתנה, כגון שהנותן התנה ואמר הריני נותן לך שדי אם תעשה דבר פלוני והמקבל נאנס, חשוב כאונסא דרחמנא לא חייביה, אבל כשהנותן התנה בתנאי שעליו לעשות ונאנס חשיב כאונס רחמנא פטריה, רק בגיטין מהני משום דאין אונס בגיטין, אבל במכירה כשנעשה מחמת אונס נתבטלה המכירה וחשיב כעין אונס רחמנא פטריה. כו"ע מודה דבגיטין וקדושין וממון אפילו נאנס בסוף מספיק, מטעם דאדעתא דהכי לא אתני ואומדנא דמוכח הוא, רק באונסא דשכיח אמרינן דה"ל לאתנויי, משא"כ בלא שכיח אמרינן דלא אסיק אדעתא לאתנויי משום דלא שכיח, ולא פליג רק בנדרים, וגם השו"ע לא הביא הפלוגתא רק ביו"ד בהלכות נדרים, ולא הביא פלוגתא זו גבי ממון בחו"מ ולא גבי גט באה"ע. ודוקא בנדרים ס"ל סברא זו, דס"ל דהא דבנדרים כשנאנס מותר אינו משום דאדעתא דהכי לא נדר, דכל כה"ג דאיכא למימר אדעתא דהכי לא נדר צריך היתר חכם, דכל שאלת נדרים הוא כך דמשוי ליה לנדר טעות, ואפ"ה צריך היתר חכם, רק שנדרי אונסים התיר רחמנא מטעם דאונס רחמנא פטריה, וס"ל דלא מקרי אנוס שלא יהיה צריך היתר חכם רק כשהיה אנוס ולא היה אפשר לו כלל לקיים, דאז שייך לומר אונס רחמנא פטריה, אבל כשהיה אפשר לו לקיים נדרו רק שפשע ודחה ליום האחרון ואז נאנס, לא מיקרי אנוס לגמרי, ולא שייך בזה לומר אונס רחמנא פטריה, רק דאיכא למימר אדעתא דהכי לא נדר אי הוי

Commented [YL79]: מנם אם נזיר נזירות שמשון אם לא ישא אותה, לא הותר לו, וצ"ע , שכן אין הלכות נזירות בשו"ע

כשבועה מש"כ היה מגיע לו מיזה רעה מס לא היה נשבע, מכל מס לא היה מגיע לו טובה(לה) ונשבע כדי שיהא לו טובה מזה, אין מקרי מנוס בשבועה. [363]כל שהוא מנוס בשבועה, אף על פי שממר על דעת רבים או על דעת המקום, אינו כלום. [364]נאמן מלם לומר שמשבועתו היתה במנס(לו) או על תנאי כך וכך(לז). ודוקא קודם שעבר על שבועתו, מכל מס כבר עברה(לח), אינו נאמן לפטרו ממלקות. [365]וכן מי שהוזה בדבים או כתב עליו שטר והוזה לו שנשבע(לט), ואומר אחר כך שלא נשבע, ונותן טעם למה אמר שנשבע, נאמן(מ) וכ"ש מס האמת שלא נשבע, שאין עליו איסור שבועה משום הולאתו.

(כז) הדירו חבירו שיאכל אצלו כו' - ומיירי בענין דלא הוי נדרי זרוזין כדלעיל סעיף ג' (ש"ך).

(כח) או שעכבו נהר - פי' שגדל הנהר ממי שלגים דאונסא דלא שכיח הוא דאי הוה דבר מצוי ה"ל לאסוקי אדעתיה ולאתנויי ואם לא התנה ה"ל בכלל הנדר וה"ה באונס דשכיח ולא שכיח הוי אונס לענין נדרים (ש"ך).

(כט) הרי אלו נדרי אונסין - אף על פי שלא התנה בשעת הנדר על כל אונס שיולד אמרינן דאאונס כה"ג לא נדר (ש"ך).

(ל) נדרי אונסין כו' - מי שקבע זמן לפרוע לחבירו לזמן פלוני ואם לא יפרענו אז יאסר בבשר ויין וירד מנכסיו קודם הזמן פטור משבועתו (ש"ך).

(לא) ואם אירע לו אונס כו' - היינו שהענין מוכח או שאומדין הדברים שלא היה רצונו מתחלה על כך שיתן ממון הרבה כזה לקיים שבועתו (ט"ז וש"ך), אבל אם אינו בענין זה יתן כל ממון שבעולם ולא יעבור על שבועתו אלא יתיר שבועתו היכא דאפשר (ש"ך).

(לב) לעשות דבר ביום פלוני כו' - עי' מה שפירשתי לעיל (סי' רכח סמ"א סק"?) שיש חילוק בין "ליום פלוני" ובין "ביום פלוני", דביום אין שום איסור אח"כ מחמת השבועה, שרמ"א דלא ס"ל חילוק בזה על כן לא דקדק לכתוב כאן לשון "ביום" (ט"ז).

(לג) אין לו לשלם עיין בזה (בת' מהר"ם גלאנט"י סימן פ"ט [הוא דברי הש"ך סק"(ל)]) (ובתשובת מהרי"ט ח"א סימן א') (ובתשובת חוט המשולש ח"ד מספר התשב"ץ בטור הראשון סימן מ"ג) (פ"ת)[177].

(לד) וי"א דלא מקרי אונס - דעיקר זמן הפירעון הוא ביום האחרון וכאילו לא היה שם רק אותו יום וכיון שיש בו אונס פטור ודאי משבועתו ובכל מה שנתקשר בקנס אם לא יתן באותו יום פטור מן הכל (ט"ז), עי' במג"א (סי' קח סקי"א) [ז"ל השו"ע: מי שלא התפלל בעוד שיש לו זמן להתפלל, מפני שסבור שעדיין ישאר לו זמן אחר שיגמור אותו עסק שהוא מתעסק בו, ובין כך ובין כך עברה לו השעה וכו', כולם חשובים אנוסים, ויש להם תשלומין. וז"ל המג"א ד"ה סבור: דשכחה מקרי אונס וכו' עי' ביו"ד (סי' רלב סי"ב) דכתב מחלוקת בזה וצ"ל דגבי שבועה חשש לחומרא אבל הט"ז שם הכריע כמ"ש כאן וכ"מ בח"מ סימן כ"א] (פ"ת).

(לה) אבל אם לא היה מגיע לו טובה כו' - אפילו מסר מודעא קודם לכן על שבועה זו לא אמרינן הואיל וגלה בדעתו שאין חפצו בשבועה דיהא בטלה (ש"ך).

(לו) נאמן אדם לומר ששבועתו היתה באונס כו' - ואף על פי שהוציא בפיו הנדר סתם ואפילו תלה לאחר מכאן בדברים שהיתה כוונת השומעים בהיפך מה שאומר ואפילו היו השומעים חושבים ומכירין בו שהי' נודר מדעת ומרצון בלי שום אונס (ט"ז), היינו דוקא בנדר או נשבע לעצמו אבל בנשבע לחבירו כגון בשט"ח וכה"ג אינו נאמן, אמנם כל שידענו באונסו אף על פי שאמר שהיה נודר ונשבע מדעת אמרינן שמתוך אונסו אמר כן אבל אם לא הכרנו באונסו כלל אין נאמן בנשבע לחבירו לומר אנוס הייתי מיהו היכא דיש רגלים לדבר נראה דנאמן (ש"ך).

(לז) או על תנאי כך וכך - והוצאתי בפי דדברים שבלב אינם דברים (ש"ך).

(לח) אבל אם כבר כו' - ה"ה בהתרו בו ולא חשש לומר להם בשעת התראה ואכל וכ"ש כשאמר אעפ"כ אינו נאמן, וכן אם התרו בו ואמר "מעולם לא נשבעתי או לא נדרתי על דבר זה", ואחר שהעידו עליו שנשבע או נדר אמר "כן היה אבל לא היה פי ולבי שוים" או

ידע שיאנס ביום אחרון, דהא נתן לעצמו זמן גדול דהיינו שיהיה יום האחרון ג"כ במשך הזמן, אך דזה צריך שוב היתר חכם כמו בכל אדעתא דהכי לא נדר.

[177] לא עשיתי

"תנאי היה בלבי על הנדר", אין שומעין לו ולוקה ואפי' יש עדים כדבריו האחרונים אינו כלום דאדם נאמן על עצמו יותר מק' עדים (ש"ך).

(לט) או כתוב עליו שטר כו' - עי' סמ"ע (סי' עג סקי"ח): אם נכתב בכתב ידו שנשבע לשלם לחבירו ואח"כ אומר שלא נשבע אלא שכתב כך אם התובע מודה פשיטא שאין לחוש לשבועה זו כלל ואם אינו מודה לענין ממון דינו כשאר שטר דלית ביה שבועה, ואם כתב בכ"י שנשבע בפועל לא מצי להתנצל ולו' שלא נשבע והוא הדין אם עדים כ"כ בשטר, עכ"ל. מ"ש "אם כתב שנשבע בפועל" קאי אהיכא שאין התובע מודה אבל כשהוא מודה אין לחוש כלל. מיהו כ"ז דווקא כשהנתבע יכול לברר ולהסביר לב"ד שמן הדין הוא טוען לפטור מהתובע או שנותן אמתלא לדבריו אבל כשאינו נותן אמתלא לדבריו אלא טוען בסתם לא נשבעתי ולא אקיים כן אף על פי שהתובע מודה שלא נשבע בפניו מ"מ אפשר שנשבע שלא בפניו הואיל והודה ושוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא וכשהתובע אומר נשבעת בפני צריך לדקדק אפילו כשנותן אמתלא לדבריו אי טענתיה טענה, ועיין בתשובת ר"א מזרחי סי' ע"ב ובתשו' מבי"ט ח"א ס"ס ט' ריש דף ח' [איתא שם שהחותם שנשבע אינו חייב כל שלא הוציא שבועה מפיו הוב"ד בפ"ת לקמן סק"(מ)] ובח"ב סי' ר"מ דף קי"ד ע"ג וע"ל סי' רל"ד סנ"ד (ש"ך)[178], עיין מ"ש מזה בחו"מ (סי' עג ס"ו): [אחד שהיה בבית הסוהר ונתן כתוב וחתום איך שהוא נשבע שיתן לשמעון כל מה שיטעון עליו בלא אמתלא, ואחר שנפטר ממצוקה תבעו שמעון, והשיבו, "אתה ידעת אשר לא נשבעתי באמת, רק הוכרחתי לכתוב כן מחמת שהייתי במצוקה וכל אשר לי היה בידך". והשיב שמעון, "מ"מ אתה מודה שנשבעת בלא שום אמתלא". והשיב, "אין אנו אומרין שנשבע במקום אחר שלא בפניו, כיון שנותן אמתלא לדבריו", אבל אם טען באמת אני יודע שנשבעת לי והודאת בעל דין כמאה עדים, צ"ע אי מהני האמתלא בזה. מהרמ"א כאן רואים דאפילו אמר "אמת אני יודע שנשבעת לי", נאמן לומר שלא היתה שם שבועה, כיון שנותן שם טעם ואמתלא למה כתב כן. נגד סמ"ע הובא בש"ך. ואם עדים כותבין לשון זה בכתב השטר, יש חילוק בדבר, אם כתבו שזה הודה בפניהם שנשבע בפועל, כל שיש לו אמתלא על ההודאה, מהני נמי לבטל כתיבת בפועל, ואם כותבין העדים שנשבע לפניהם או נתן תקיעת כף, ודאי אין צריך לכתוב בפועל. כלל הדבר, הך בפועל לא מעלה ולא מוריד לענ"ד, אלא אם היא הודאה, לא מהני בפועל על כל שיש לו אמתלא שהיה מוכרח לכתוב ההודאה, ואי מעידים עדים על זה שנשבע, אין צריך בפועל (ט"ז), עש"ך, ראובן הפריז נדן לבת לוי ונתן סבלונות גם עשה שבועה כנהוג ורוצה ליתן פחות כי לא פסק מעולם כסך זה והשדכן מכחישו ובן ראובן אמר שאם לא יקיים התנאי פטור אני משבועתי ואם אבי התל בי אפ"ה מה איכפת לי, נאמן הבן. ועיין (תשובת הרא"ש) (ומהר"א ששון בתשובה סימן יו"ד /ע"ד/) (והמבי"ט סי' צ"ח /צ"ז/)[179]. אם הבע"ד מודה שלא נשבע ממש ודאי דמהני ולא מהני אמתלא, ואם טען באמת נשבעתי לו יש לומר אין אומרים הודאת בעל דין כק' עדים דמי, ומחויב הבע"ד להזהירו אולי נשבע שלא בפניו, ודינו מסור לשמים ועיין תה"ד ותשובת ד"מ ובה"ג מש"כ בשם תנא דבי אליהו[180] (פ"ת).

(מ) נאמן - חזן שהתקשר עצמו לנגד קהל בכתב וז"ל "והנני מקבל עלי בחרם חמור ובשבועה דאורייתא כו' עד עשרה שנים אין אני רשאי לזוז מכאן בלתי רשות כו'". והש"ץ טוען שמעולם לא נשבע ולא קיבל בחרם גם לא כתב כל זאת אלא חתם בחתימת ידו, וכן מה שהשכיר עצמו לק"ק אחרת היה ע"פ רשות. ואב"ד דשם התיר לו להשכיר ואמר שאין כאן לא נדר ולא חרם באשר לא הוציא השבועה מפיו וצ"ע איך התיר לכתחילה. קהל שקבלו עליהם מורה והוא קבל עליו בשבועה שלא לזוז ממקומו זה עשר שנים ובעו"ה החל נגף בעם וכאשר ראה אביו של המורה שהדבר בעו"ה הולך ומתגבר שלח אליו איך אחותו ילדה בן ז' חדשים וימהר ויחיש מעשיהו לבוא ולמול את הילד ובאמת לא ילדה מעולם ומעתה לב הת"ח ירא וחרד נכשל בעון השבועה כשיתעכב שם [181] ועי' עוד (בת' שבות יעקב חלק א' סי' ו'). [(ובתשו' ח"ס סי' רכ"ו) (ורכ"ז) ועמש"ל סימן רל"ו סק"א] (פ"ת).

Commented [YL80]: ריבות קצת

[178] לא עשיתי
[179] לא עשיתי - תבדוק אם לא הביא נוב"י
[180] לא עשיתי - הכל קצת חלש.
[181] לא עשיתי

(יג) [366]אף על פי שארבעה נדרים אלו אינם צריכים התרה, אסור לידור בהם, אם לא שרוצה לקיים דבריו:

(מא) אף על פי שד' נדרים כו' – באמת אין אסור לידור אלא רק בג', שכן בנדרי אונסין לא שייך לומר כן דמתחלה כשנדר ודאי לא ידע שיהיה אח"כ אונס (ט"ז), וי"א דהכי פירושו כל אלו ארבעה נדרים לא יעסוק בנדרם אם לא שרוצה שיקויים הדבר שנדר מחמתו דהיינו שאם זירז לחבירו ועשה הנדר מחמת שרוצה שיהיה חבירו מזורז לקיים רצונו כגון שנדר שאם לא יאכל חבירו יהיה ככר זה עליו אסור לא ידור כן כשהוא יודע שבודאי חבירו לא יאכל עמו ויעלה על דעתו מה אכפת לי במה שאני עושה הנדר כדי להראות לחבירי שאני רוצה לכבדו הלא אף אם לא יאכל עמי לא יחול הנדר כי נדרי זירוז הוא וכן אם נדר יאסר עלי ככר זה אם אכלתי היום שהוא מנדרי שגגות לא ינדור כן אא"כ ישים אל לבו לדבר וסבר בודאי שלא אכל ולא ידור כן באקראי ויאמר אינני מפסיד בנדרי כלום וכן בנדרי אונסין אם יודע שחבירו לא יוכל לאכול עמו היום מחמת אונס לא יחל דברו בנדרו (ש"ך * דרישה).

(מב) אם לא כו' - ע"ל סי' ר"ג ס"ג (ש"ך).

(יד) הנודר או הנשבע לאנס, לא הוי נדר ולא שבועה. [367]לפיכך נודרים להורגים ולמוכסים [368]אם הוא מוכס העומד בלא ציווי המלך, או שבא ליטול ממנו יותר מקצבתו, יכול לידור או לישבע כדי ליפטר ממנו, [369]ואומר: יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם איני מבית המלך, ליפטר מן ההרג. או אם אין מה שאני מביא מבית המלך, ליפטר מן המכס. וחושב בלבו יאסרו עלי רק היום, אף על פי שמוציא מפיו, סתם, וקיימא לן דברים שבלב אינם דברים, גבי אנס שרי. [370]ובלבד שלא יוציא בפיו דבר שהוא בפירוש נגד מה שבלבו. [371]ואפילו לא בקש ממנו שידור, והוא נודר מעצמו או הוסיף לידור יותר ממה שביקש, כגון שאמר לו: אמור קונם שתהנה מאשתך אם אינו כדבריך, והוא אומר: קונם אשתי ובני נהנים לי, או שבקש ממנו שידור, והוא נשבע, אינו כלום, שכל מה שעושה אינו עושה אלא מחמת האונס ולחזק דבריו נגד האנס. הגה: [372]ולוקח כשנשבע לו בפיו, מ"מ לריך לבטל בלבו במיזה תנאי ולרך שלא יסתור מה שהוליא בפיו, אבל (מנסיס) [שר של טלטון] שלוו להחריס על מיזה דבר שלא כדין, אין בלוחו חרס כלום, ואפילו בטול בלב אינו לריך. [373]וכל זה לא מיירי אלא כשאפשר לעבור על שבועתו ונדרו שלא יוָדַע (להאנס) [לגוי], אבל אם יוָדַע (להאנס) [לגוי], אסור מפני חלול השם. [374]ולכן נוענ לשקיהו שעבד על שבועתו לנבוכלנלר, אף על פי שהיה בדרך אונס. [375]מיהו אם הוליע (להאנס) [לגוי] מיד שילא מאנסו שהיה לו תנאי בלבו ולכן יעבור על שבועתו, ליכא למיחש, הואיל והיה אונס מתחילה. [376]מיהו הכל לפי לורך הענין. [377](הגמון או אנס) [מלך או שלטון] שלוו ליבבע להגיד על אחד אם בעל אלמית, כדי להעניבו מיתה, מקרי שבועת אונס [378]ויש לבטלה בלבסנג). וכן אם לאובן הפקיד ממון ביד שמעון, ולוה ההגמון או השר להחריס על מי שיודע ממון של לאובן, אם ההגמון רואה ליקח ממון של לאובן באונס שלא כדין, אין החרס כלום. וכן יוכל הנפקד ליבבע שאין לו משל לאובן, ובלבד שיבטלנו בלבו ובלבד שלא יהא חלול השם בדבר, כמו שנתבאר. [379]ג' יהודים שהכו זה את זה, וגזר הגמון אחד עדות. אם יעניבו המכה יותר מדאי נקרא אונס. ואם אינם יכולים להשמט, ולריכין להגיד, יעידו וישלמו לניזק נזקו ואל יילו עצמן בממון חבירהם. ועיין לקמן סימן רל"ט עוד מדינים אלו.

(מג) להרגין ולמוכסין – פי' לא רק להורגין אלא אפי' שוללין בעלמא ואפי' מוכסין דאין שם גזלן עליו מ"מ נודרין לו (ט"ז).

(מד) בלא צווי המלך - דאל"כ אין כאן גזל דדינא דמלכותא דינא ואמאי יבריח המכס (ט"ז).

(מה) כל פירות שבעולם כו' – עי' לעיל (סעיף ה) אומר קונם כל פירות שבעולם עלי אינו נדר וא"כ מה צריך כאן לומר בלבו היום, מ"מ כאן שונה שכן יש מח' אם לוקין או אין לוקין על נדר שוא, ואפילו לצד שלא לוקים, איסורא מיהו איכא, על כן צריך כאן תיקון שלא יהיה אפי' איסור כלל. ואם אוסר עליו מקצת פירות ולא אמר בלבו "היום", חלה השבועה עליו וצריך היתר, משא"כ באוסר כל הפירות דא"צ היתר בדיעבד (ט"ז), היינו כשאומר בלשון שאין כל פירות העולם בכלל, דאל"כ בלא"ה אין הנדר חל כדלעיל ס"ה אלא שאוסר על עצמו פירות האילן או פירות הארץ (ש"ך).

Commented [YL81]: וד תירוץ בדרישה: אבל הראשון יותר נראה לכן לא הבאתי את זה: וצריך לומר שהכי קאמר שאף על פי שהוא אנוס מ"מ יקיים דבריו שלא יהנה אף על פי שהנדר לא חל מ"מ לא יחל דבריו ומתחלה לא ידור אלא על מנת שיקיים דבריו אף אם יארעו אונסין ומיהו אם נדר סתם ודאי מותר

Commented [YL82]: יקוד

Commented [YL83]: יקוד

Commented [YL84]: זה חולק על הט"ז?

(מו)וחושב בלבו יאסרו עלי רק היום - ואם מפרש לו המושל "בפי' לעולם", יחשוב "כל זמן שאני באימה תחתיך", אם לא יהיה לו צורך או שאר תנאי כיוצא בזה, עוד יכול לכוין בלבו שום תנאי כגון "אם לא אלך לבהכ"נ היום או השבוע כו'" (ש"ך), אם לא חשב בלבו שום תנאי, דבכה"ג לא בעינן חרטה מעיקרו כלל, ובאמת הך דנודרים להרגים ולמוכסים יש לו התרה, רק כל מה דמצינו למנוע התרה עבדינן, או אפשר דמיירי היכא שהדירו ע"ד רבים דלית ליה התרה, ע"כ אמרינן שיבטל בלבו, ויש חולקים בדבר (פ"ת).

(מז)יאסרו עלי רק היום - עיין בתשובת בית יעקב סי' ק"[182] ועיין ט"ז ס"ק(מה) (פ"ת).

(מח) גבי אנס שרי - אבל בשאר דוכתי דברים שבלב אינן דברים, שונה מלעיל (סי' רי ס"?) בגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים אינו כלום ואם הוציא פת סתם אסור בפת חטים, שכן כאן אין טעות בדיבוריו שכיון בלבו לומר בפיו "לעולם" אלא שמחשב בלבו "היום" הלכך פיו עדיף, דדברים שבלב אינן דברים, אבל שם שהוצאת פיו הוא טעות דבלבו היה לומר פת חטים, הלכך הוצאת פיו לאו כלום הוא (ש"ך).

(מט) לבטל בלבו דרך תנאי - כגון שיחשוב "כל זה אעשה אם לא אניח תפילין", וכיוצא בזה (ט"ז).

(נ) אבל אם יודע האנסין כו' - אם הוציא התנאי בשפתיו בלחש שרי, אע"פ שיש בזה משום חילול השם לא מחמרינן כולי האי מאחר דיש לו אונס גדול ומוכרח לכך, מיהו ביטול בשפתיו ל"מ אלא תוך כדי דבור (ש"ך).

(נא)ולכן נענש צדקיהו כו' – עי' רמ"א לקמן סט"ו שזה שיטת הרמ"א, אבל למ"ד דבמיתה חל הנדר, גם ללא זה מובן הדבר, וכן לפי מש"כ לקמן סק"מ? דשלא לגלות הדבר חל החרם גם כן מובן עונשו של צדקיהו (ש"ך).

(נב)מיהו אם הודיעו כו' - דהכל לפי ענין הצורך ולפי ענין האונס, אמנם כל מקום שהלשון בעצמו יש לפרש כן, אין בזה אפילו צד של חילול ה' (ש"ך).

Commented [YL85]: דויק ויש להביאו בכלל?

(נג) ויש לבטלה בלבם – עי' רמ"א לקמן סעיף ט"ו דכל שהוא באונס יסורין וכ"ש באונס מיתה דאין בנדר ממש וא"צ ביטול בלב, וגם כאן פשוט שאם לא ישמע לגזירת השלטון שיש עליו אונס יסורין ומיתה, שונה מהנודר להרגין כו' דההורג ומוכס אינן הורגין אלא חוטפין ממון, אבל זה שנשבע שאינו יודע שפלוני בא על הגויה וכיוצא בזה מה תנאי שייך בדבר כיון שבאמת הוא יודע וא"כ יהיה לבו סותר את פיו, ואפשר בזה לומר דבלבו חושב איני יודע אם בפעם אחר בא עליה אחר, וכן בהא שצוה המלך להחרים על היודע הממון ראובן כו' כתב שיבטלו בלבם, וצ"ע (ט"ז), וי"א דהשבועה אינה שבועה אם נשבע כבר, אף על פי שלא ביטל בלבו, אבל לכתחלה פשיטא דצריך לבטל בלב ולא ישבע לשקר, אבל מכל מקום על ידי ביטול בלב שרי (נקה"כ), שנים שנתקוטטו עד הכאה ונטל א' סכין ותקעו בלב חבירו והמיתו ועל זה נתפש בדיני גוים ובסוף יצא פטור על פי המלכות בתנאי שישבע שבועה חמורה שלא היה הוא הרוצח אלא איש אחר היה וברח הרי ההורג נפש מישראל במזיד ואפי' אם עשה תשובה, עון דשפיכת דמים אין לו כפרה בשום תשובה כי אם בדם שופכו, ואסור לו לישבע, ואפילו בדרך היתר אסור להצילו מהמות, אם לא היכא שהנהרג, הוא זה שהתחיל במריבה, שמא אין לו דין מיתה כלל דרודף הוא אפילו לא הכהו אלא באגרוף יש בעלי זרוע שאגרופן ממית (פ"ת).

(נד)שלא יהא חלול השם כו' - זהו בנדון זה שתלוי בממון מה שאין כן בדין הקודם שיעידו בדבר שיגרום לו מיתה לא מחלקינן בזה (ט"ז), ומ"ש וגזר השלטון אחר עדות פירוש שיתנו חרם על כל מי שיודע להעיד פי' שהלך השלטון לב"ה וצוה לקהל לגזור חרם, אין להם לגזור להציל עצמם בממון אחרים, אם יכולים בשום פנים להתפשר (ט"ז וש"ך), ואם אינם יכולים, יעידו ויפרעו לניזק כל הזיקו וזה מש"כ הרמ"א "נקרא אונס" פירוש שהחרם אינו חל ואין צריך להעיד אלא אם יש הכרח להעיד, כגון שהכותי יודע שזה יודע עדות שהכהו, יעיד וישלם. ונראה שאם השלטון אינו פורט להעד רק על ידי גזירת הקהל בכלל, שיודע השר שיש מהם מי שיודע עדות, אז ישלמו הקהל אותו ההיזק (ט"ז).

(נה)יותר מדינו - אבל אם יענישו כדינו, יכולים להגיד ע"פ החרם, ועי' חו"מ (סי' כח ס"ד) (ש"ך).

[182] לא עשיתי מאושר

(טו) [380]מי שאנס את חבירו ויסרו במיני יסורים עד שנשבע לתת לו כך וכך מעות, אין באותה שבועה או נדר או חרם, ממש. ([381]וכל שכן מס קבלו מרס מו שבועה עליהס מכח מוגס מיתה לאין כלוס).

(נו) שאנס את חבירו - היכא שאנסו ע"י גיזום ואיום להביאו בערכאות של גוים לדון בפניהם, לא הוי אונס כלל, דלא כל המביאים בערכאות של גוים נוצחים, אבל אם גזמו שימסור אותו ביד האנסים, ומצי עביד, הוי אונס ויש חולקים משום דגזים ולא עביד, ומיהו אף לפי החולקים היינו דווקא בסתם אנשים דלא הוחזקו למסור מעולם, אבל מי שכבר פרץ והוחזק למסור אפילו בפעם אחת, הוי אונס גמור ואין צריך שיחשוב בזה איזה ערמה בשעת השבועה (פ"ת[183]).

(נז) אין באותה שבועה כלום - אף על פי שלא בטל בלבו, ודוקא אנסו ליתן לו שום דבר, אבל נשבע לו שלא לגלות דבר, חל החרם (ש"ך), ואף על גב דגבי נודרין להרגין כו' בסעיף י"ד מצרכינן דלימא בלבו היום, שאני התם דההורג והמוכס אין מייסרין ומכין את האדם כלל, אלא רוצה לחטוף מידו הפירות, אבל הכא דאיכא יסורין והכאות שאין להם קצבה בטל השבועה לגמרי ואפי' אמרו על דעת המקום ב"ה לא מהני כו' (ט"ז).

(נח)אין באותה שבועה כו' - וצ"ע להקל במיתה שהוא אונס מבורר די"ל ביה אגב אונסיה גמר ומקני, ומ"מ טוב להחמיר להתיר החרם (ש"ך).

(נז) [382]מי ששידך בתו ונדר לתת עמה סך מעות, (ונשבע), ואחר כך נתקלקלו החובות שהיו חייבים לו, אם אין לו ממה לפרוע, לא חובות ולא קרקעות וחפצים, חוץ מבית דירתו וכלי תשמישו, פטור, דאין לך אונס גדול מזה. הגה: [383]לאוכן ושמעון שהיו לריס בעיר אחת, ונשבעו שניהס להשיא בניהס זה לזה, ואחר כך ילא לאוכן ובנו מן העיר, שמעון פטור ואין לריך להוליך בתו אחריו, גס לאוכן פטור אס הולרך לגמת, למקרי לונס. וכן אס נשבע הבן, ואביו הולרך לגמת ואין לבן פרנסה זולת מאביו. ועיין בח"מ סימן ע"ג סעיף ח'.

(נט)חוץ מבית דירתו כו' – אבל אם הפסיד חובותיו אבל יש לו קרקעות וחפצים, אין לומר דאדעתא דהכי לא נשבע למכרה אלא כסבור היה לפרוע מחובותיו, כי דבר הוה הוא שאדם מוכר מקרקעותיו וחפציו להשיא בתו, אבל ביתו וכלי תשמישו, אפי' עני המתפרנס מהצדקה אין מחייבים אותו למכור ביתו וכלי תשמישו, הלכך אינו מחויב למכרן לקיים שבועתו דאדעתא דהכי לא נשבע ללון ברחוב ולמות ברעב (ש"ך), מטעם אנן סהדי והוי כאילו התנה בפירוש שאם יארע לו כך פטור משבועתו ובזה לא הוי דברים שבלב שהרי זה מבואר לכל ולא התנה (פ"ת).

(ס) שהיו דרים בעיר א' כו' – במקורם של דברים איתא אפילו אם היה הבעל ממקום אחר, אין להוציא בתו ממקומו, ועיין בא"ע (סי' עה ס"ק?) (ש"ך), עי' דברי באה"ע (סי' עה ס"א ד"ה אם לא יוכל) (פ"ת).

(יז) [384]מי שנשבע שידור במקום חמיו אם לא יעכבנו אונס, אם סיבב הוא או אחרים בשבילו איום עליו שלא לילך למקום חמיו, אין זה אונס[184]. הגה: [385]אסה שנדרה לבעלה בחליו שלא תנסא מחרי מותו, או להפך [386]או מי שנדר לחולה ליזה דבר, אס עשו זה משום הפגרת החולה שלא תטרוף לעתו עליו הוי הנדר לונס, אבל אס לא עשה כן מפני זה אלא מפני דבר אחר, הוי כנדר על לעת מביאו. ועיין לעיל סימן רכ"ח[185]:

(סא) אשה שנדרה כו' – עי' לעיל (סי' רלא סק"(ד)) (ט"ז).

(סב) שנדר לחולה – כל זה דוקא במי שאינו חייב לשמוע למצותו כלל, רק מכח השבועה, אז יכול לומר שעשה שבועה שלא תטרוף דעתו, משא"כ בצוואת אביו או אמו שמחויב לקיים צוואת אביו או אמו עכ"פ לפנים משורת הדין וכופי' על זה בדברים, אז אם עשה תקיעת כף או שבועה על זה, אין למצוא לו היתר על שבועתו, הלא אף בלתי שבועתו מחייבים אנחנו לכופו בדברים לקיים צוואתו (פ"ת * שבו"י), וכל זה רק בנוגע לבין אדם למקום, אבל בחוב, וכדומה, שנמסר לבית דין, אין כזה סברא (פ"ת * בועז).

---

[183] עי' ש"ך חו"מ סי' שפח ס"ח.
[184] עי' לעיל סק"(נו).
[185] ס"ב.

(סג)אם עשו זו משום הפצרת החולה - אחד שנדר לאשתו ראשונה קודם מותה שיקבוץ אליו אנשים ללמוד עמהם כל שנה ראשונה אחר מיתתה בביתה, ואחר שמתה קשה עליו לעשות כן בשביל השכירות שצריך ליתן להם, אם יש התרה לנדרו, וגם כמה אנשים צריך לקבץ אליו שיהא יוצא ידי נדרו. אין כאן משום נדרי אונסין מאחר שהוא דבר מצוה וקרוב הדבר דאפילו התרה לא מהני כה"ג, כיון שנדר כן על דעתה והוא תועלת לנשמתה, הוי כנדר ע"ד חבירו לתועלתו דלא מהני התרה אף אחר מותו בלתי רצונו, ובר מן דין נראה דהוי כנודר בעת צרה דאין להתירו אא"כ יראה לחכמי הדור שהנדר לא יכול לקיימו שהוא אנוס או שבהתרתו יהיה דבר מצוה (עי' רמ"א לעיל סי' רכח סמ"ה, ועיי"ש דברי סקל"ט?), ולענין בכמה אנשים יוצא ידי נדרו כיון שלא פירש ליקח מנין סגי שיקבץ שנים (פ"ת).

(יח) [387]שותפים שבררו דיינים בכח חרם לקיים מה שגזרו עליהם, ואחד מהם מסר מודעה שלא קבל עליו הנבררים אלא כדי שיתאמת מה שחייב לו, שהיה ירא שמא יכחיש להתחיל לומר שאין בידו כלום ואחר שגזרו הנבררים הראה מודעא זו ואמר שאינו רוצה לקבל אלא מה שידין עליו דיין הקהל בדין תורה, כיון שקבל עליו בחרם אסור לו לסתור דינם:

(סד) כיון שקיבל עליו בחרם כו'. שהרי הם לא הכריחוהו לזה (ט"ז, ש"ך), אפילו היה נודר ואמר בלבו "היום", אינו מועיל, כיון שאין אנו רואים שום אונס, כיון שלא היה ההכרח על השבועה ממש, ועי' לעיל (סי"ד) (ש"ך).

(יט) [388]מי שפירש בשעת נדרו על מה נדר, הרי זה כתולה נדרו באותו דבר ואם לא נתקיים הדבר שנשבע בגללו, מותר. כגון שאמר: שאיני נושא את פלונית שאביה רע, ושמעו שמת או שעשה תשובה, אין צריך התרה דהוי כאלו פירש שנודר על זה התנאי, וכיון שנתבטל נתבטל הנדר. (וע"ל סימן ר"כ סט"ו בהג"ה):

(סה) כתולה נדרו כו' – עי' לעיל ס"ו, ויש לחלק דהתם מה שתולה בו הנדר הוא שקר, כגון שגנבה כיסי, ע"כ הוה נדר טעות, אבל כאן הוא אמת אלא שנתבטל אח"כ, ועי' לעיל סק"(יט) (ט"ז).

(סו)שמת - אינו רצונו לומר קודם הנדר, דא"כ הוי ליה טעות, אלא רצונו לומר, אחר שנדר ותלה בכך, נתבטל והנדר בטל בלא היתר (ט"ז), אפילו מת או עשה תשובה אחר הנדר א"צ התרה ושונה מלעיל סעיף ו', בהיתה כעורה וייפוה דחל הנדר לפי שאין אשה כעורה עשויה להיות נאה, לכך לא היה בדעתו שתהא מותרת לכשתהא נאה, אבל הכא עשוי הוא לעשות תשובה או למות, הלכך אומדים דעתו דכי אמר ש"אביה רע", כל זמן שהוא רע קאמר ועמ"ש לעיל (סי' רכט ס"?) (ש"ך), אם עשה תשובה וחזר לרעתו אסור וי"א שמותר שכבר נתבטל הנדר (פ"ת).

(כ) [389]ועוד יש נדר שא"צ התרה, כגון שאמר לחבירו: קונם שאני נהנה לך אם אין אתה נוטל ממני כך וכך ה"ז יכול להתיר נדרו שלא על פי חכם, שיאמר לו: כלום נדרת אלא לכבדני, וזהו כבודי שלא אטול ממך. [390]ואפילו אין המדיר אומר בפירוש שכך היתה כוונתו, אלא מן הסתם. וכן אם אמר לו: קונם שאתה נהנה לי אם אין אתה נותן לי כך וכך, יש לו היתר בלא שאלת חכם, שיאמר לו: הרי הוא כאילו קבלתי. הגה: וע"ל סימן רכ"ח סעיף ל"ט. [391]י"מ דוקא בדבר קיום מעשה יכול לומר כמלו עשית, אבל בביטול מעשה כגון שימחל: קונם נכסי לך אם תלך למקום פלוני, לא יוכל לומר: לך והוי לי כמלו לא הלכת. [392]וי"מ דמין חילוק וכל תנאי שהוא לטובת הנדור יכול לומר: הרי לי כמילו קיימת התנאי. מי שימחל: קונם אתה נהנה לי אם אין אתה נותן לבני כך וכך, אם הבן סומך על שלחן אביו א"כ האב מתכוין לטובתו ויוכל לומר: כמלו התקבלתי. ואם למד, אין האב יכול לומר כך, רק הבן.

(סז)כלום נדרת אלא לכבדני כו' – ואין זה כנדר זרוזין כההיא דסעיף ג' דכיון שהוא רוצה שיקבל ממנו מתנה מרובה מסתמא גם הוא נהנה ממנו מתנה הרבה וכן בסיפא שיאמר לו "כאלו קבלתי" דמסתמא מהנהו הרבה מאחר שתובע ממנו מתנה מרובה, פי' שהוא רגיל ליהנות ממנו וכן בסיפא שרגיל להנות אותו ואף על פי שלא זכרו השו"ע אין בזה כלום דמסתמא כל שנודר כן הוא רגיל בזה (ט"ז), ועיקר אפילו אינו רגיל בכך (נקה"כ), אם נהגו כל העולם עכשיו, דכשהם משביעים אדעתא דהכא משביעים, שאם אח"כ יאמר, "הוי פטור", או "מחול לך", די בכך, והוי כאילו התנה ופירש כן בשעת השבועה (פ"ת).

(סח) אלא מן הסתם - אבל אם המדיר אומר "לא כי אלא לכבודי נתכוונתי כדי שאתכבד שתתקבל מתנה", אסור (ש"ך).
(סט) י"א דוקא כו' - עיין לקמן (סי' רנח סי"א) (ש"ך).

Commented [YL86]: ש"ך כותב דלא כב"י אבל אין רמז לזה בשו"ע?

סימן רלג – עונת נדרים לזכר ולנקבה, ובו סעיף אחד.

(א) [393]קטן בן י"ב שנה ויום אחד וקטנה בת י"א שנה ויום אחד, אם יודעים לשם מי נדרו ונשבעו, נדריהם נדר ושבועתם שבועה, אף על פי שלא הביאו ב' שערות. ובודקין שנת י"ג לזכר ושנת י"ב לנקבה, וקודם שיש י"ב לזכר וי"א לנקיבה, אפילו יודעים לשם מי נודרים אינו נדר. הגה: [394]וגועליס כהס ומכין לומן שלא ילמדו לקוטס בנדריס ושבועות. ולס הוא לכל קטן וקל ולזין בו עיוני נפש, לוומריס להס שיעמדו בנדלס ושבועתס, כדי שלא ילגילו עלמס בזה. ומי"ג ויום אחד ואילך לזכר, ומי"ב ויום אחד לנקיבה, אף על פי שאין יודעים לשם מי נודרים, נדריהם נדר:
(א) ובודקים שנת י"ג כו' - שאפילו בדקם בתחלת השנה ונמצאו שיודעים לשם מי נדרו, אם נדרו אחר כך בסוף שנה, אינו נדר עד שיבדקם פעם אחרת (ש"ך).
(ב) ומי"ג ויום א' ואילך כו' - אף על פי שלא הביאו ב' שערות (ש"ך).
(ג) (א) אף על פי שאין יודעים [עב"ה ועיין בספר לח"מ נדרים פי"א ה"א ומל"מ פי"א מהלכות נדרים ה"ג ועיין בתשובות משכנות יעקב יו"ד סימן נ"ט מ"ש בזה] (פ"ת)[186].

סימן רלד – מתי האב והבעל מפירין ומתי מפירין שניהם יחד, ובו ע"ד סעיפים.

(א) [395]האב מפר נדרי בתו כל זמן שהיא קטנה או נערה, אפילו נדרה על דעת רבים. בגרה (פי' כשהאשה עברה שתים עשרה שנה ויום אחד, אז אם הביאה ב' שערות נקראת נערה עד ו' חדשים אחר כך, שאז נקראת בוגרת, כלומר מלאה שער כי תרגום ירושלמי של איש שעיר גבר בגר), או נשאת, שוב אינו יכול להפר לה:
(א) האב כו' - האב והבעל מפירים דוקא דברים שיש בהם עינוי נפש או בינו לבינה כדלקמן (סנ"ה וסנ"ח) אבל החכם מתיר כל נדריה (ש"ך).
(ב) נדרי כו' - וה"ה שבועת בתו ואשתו וכדלקמן (סל"ז) (ש"ך).
(ג) נערה - היינו בת י"ב שנה ויום אחד והביאה ב' שערות (ש"ך).
(ד) אפילו נדרה וכו' - וכן בעל מפר נדרי אשתו אפילו נדר על דעת רבים, ואפילו ביטל הבעל דעתו ונתן לה רשות לדור על דעת רבים, וה"ה אם נתן האב רשות לבתו לדור על דעת רבים, וע"ל (סי' רכח סקע"ד?) (ש"ך).
(ה) בגרה - היינו ששה חדשים אחר שתביא ב' שערות כשהיא י"ב שנה ויום א' (ש"ך).
(ב) [396]הבעל מפר נדרי אשתו לבדו, משתכנם לחופה, עד שתתגרש והגיע הגט לידה.
[397]היתה מגורשת מספק, לא יפר לה:
(ו) והגיע הגט לידה – י"א כיון שהגיע גט לידה אף על פי שעדיין אינה מגורשת, כגון שנתנו לה על תנאי או לאחר זמן, אינו יכול להפר, וקשה שכן זה סעיף ג', ועיקר שזה מדבר על מי שעושה שליח להולכה (עי' אה"ע סי' קמ ס"ק?) שיכול לחזור כל זמן שלא הגיע הגט לידה ואז יכול להפר, דעדיין אשתו היא, כיון שיכול לבטלו (ט"ז, ש"ך), אף על פי שמסר לשליח ואינו יכול לבטלו שלא בפניו אפילו הכי כיון שעדיין לא הגיע הגט לידה ויכול לבטלו בפניה הו"ל אשתו ומיפר הנדרים שבנתיים (ש"ך).
(ז) לא יפר לה - ומשמע דאפי' דיעבד אינו מופר[187] (ש"ך).
(ג) [398]נתן גט על תנאי, או לאחר זמן, לא יפר לה בימים שבינתים:
(ח) לא יפר לה בימים שבנתיים כו' - דכשיתקיים התנאי או כשיגיע הזמן, תהיה מגורשת למפרע מעכשיו. ואם הפר לה ולא נתקיים התנאי, בענין שנתבטל הגט, מופר בדיעבד (ש"ך).

---

[186] לא עשיתי. מאושר
[187] למה זה לא ספק נדר?

(ד) [399]שמעה שמת בעלה, ונשאת, והרי הוא קיים, אין בעלה ראשון ושני מפירים נדריה. [400]וכן כל מי שנשאת באיסור כרת:

(ט) באיסור כרת - כיון דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות (עי' אה"ע סי' טו), ואין בכלל זה מי שנושא באיסור נדה, אף ע"פ שיש בה כרת כשבא עליה, מ"מ קידושין תופסין בה (ט"ז וש"ך), אבל חייבי לאוין ועשה וכ"ש ערוה דרבנן קידושין תופסין בהן (עי' אה"ע סי' יח וסי' מד) (ש"ך).

(ה) [401]נשאת לאיסורי לאוין או לחייבי עשה, והפר לה בעלה, הרי זה מופר. [402]משתתארס עד שתכנס לחופה, אין הבעל מפר לבדו, אפילו אם הוא חייב במזונותיה, ולא האב לבדו מפר, [403]אלא שניהם מפירים בשותפות, [404]ואפילו נדרים שהיו עליה קודם שנתארסה. [405]ואם הפר א' בלא השני, אינו מופר. [406]ומיהו חלקו של שני נשאר קלוש והקל איסורו, שאין בו מלקות. [407]וצריך שישמעו שניהם ביום א', אבל אם שמע א' היום, והפר, ושמע השני ביום אחר, אינו יכול להפר. [408]ויש אומרים שכל אחד מפר ביום שמעו, אף על פי שלא שמעו ביום אחד. ([409]ומס נתמרסה ומין לה מג, מין המוס יכול להפר):

(י) לחייבי עשה - כגון מצרי ואדומי בתוך שלשה דורות וקידושין תופסין בהם (ט"ז), אף על גב דיכול להפר לכתחלה, דהא קידושין תפסי בה, מכל מקום כתב "והפר לה בעלה כו'" בלשון דיעבד, משום דנשאת באיסור, דמשום דנישואיה באיסור לא יפר לכתחלה דהא כל שעתא בעמוד והוצא קאי (ש"ך).

(יא) חייב במזונותיה - כגון בוגרת ששהתה י"ב חודש ונתקדשה או אלמנה ונתקדשה ושהו אחר הקידושין שלשים יום כו', לפי שהבוגרת אף על פי ששהתה כבר י"ב חודש להכין תכשיטיה, מ"מ צריך עוד שלשים יום אחר הקדושין, כמבואר באה"ע (סי' נו ס"א) אלא ששם כתוב מיום התביעה שתבעה להנשא, וכאן ג"כ הכוונה כך היא, שאחר הקידושין צריכה שלשים מן התביעה, ולהכי לא כתב כאן מיום הקידושין, אלא אחר הקידושין וסמך על מה שכתב בגוף הדין באה"ע (ט"ז, ש"ך).

(יב) ולא האב מפר לבדו – זה לא קאי אבוגרת דהא בבוגרת אין לאביה שום זכות בה אלא קאי אקטנה ונערה שנתארסה ולא הכניס בוגרת אלא לענין שאין הבעל יכול להפר לה (ט"ז).

(יג) קודם שנתארסה - מפירים עכשיו בשותפות (ט"ז, ש"ך), אבל ניסת אין הבעל מפר נדרים שהיו עליה, דאין הבעל מפר בקודמין (ט"ז).

(יד) שניהם ביום אחד - שגם הבעל ישמע ביום שמעו דאב דוקא ומדברי הש"ע משמע להחמיר כצד הראשון דספק דאורייתא הוא (ט"ז וש"ך), והכי משמע ממ"ש ב' דעות ולא הכריע גם ממ"ש דעת המחמיר בסתם ודעת החולקים בלשון יש אומרים (ועי' לקמן סק"(כו)) (ש"ך).

(טו) אין הארוס יכול להפר - דלעולם אין הארוס מפר אלא בשותפות ואפי' מת האב אחר שנתארסה, כדלקמן סעיף ט"ו (ש"ך).

(ו) [410]אם קיים האחד, אפילו חזר ונשאל על ההקמה, אינו יכול להפר עם השני:

(טז) אם קיים האחד כו' – י"א דווקא קיים אב אבל לא בעל, ואין עיקר כדבריו (ט"ז וש"ך).

(יז) ונשאל על ההקמה - אף על גב דבסעיף כ"ג מבואר דמועיל שאלה על ההקמה, היינו בנשואה, שהכל תלוי בבעל לחוד. אבל כאן בארוסה, שצריך שותפות האב, צריך שלא יהא מפסיק שום הקמה ביניהם, שכיון שיש שעה אחת שלא תועיל הפרת השני, דהיינו אחר ההקמה של הראשון, שוב לא תועיל לעולם, אף על פי שיהיה נשאל על ההקמה (ט"ז), ואפי' נשאל על ההקמה בו ביום של שמיעת שניהם אינו יכול שוב להפר כו' (ש"ך).

(ז) [411]שומרת יבם, אין היבם מפר, אפילו אין שם אלא יבם אחד, ואפילו עשה בה מאמר (פילוג קקלקה נכסף):

(יח) אין היבם מפר – פי' לבדו, כיון שהוא לבדו ונתרוקן רשות האב כבר ממנה בשעת הנשואין, שוב אין לה הפרה כלל, אפי' בשותפות האב (ט"ז).

(יט) עשה בה מאמר - דמאמר אינו קונה ביבמה אלא מדרבנן וע"ל (סעיף יא) (ש"ך).

(ח) [412]הלך האב או שלוחיו עם שלוחי הבעל להביאה לו להכניסה לחופה, עדיין היא ברשות שניהם להפרה. מסרה האב או שלוחיו לשלוחי הבעל, [413]יצאת מרשות האב. [414]וי"א דמכל מקום אין הבעל מפר לה עד שתכנס לחופה:

Commented [YL87]: , אין דבריו מוכרחים, ועיין בב"ח י] 0נקה"כ) ???

(כ) יצאה מרשות האב - והבעל מפר לבדו הנדרים שנדרה אחר שנמסרה, דמסירה ככניסה לחופה דמי, אבל לא מה שנדרה קודם שנמסרה, לפי שאין הבעל מפר בקודמים (ש"ך).

(כא) עד שתכנס לחופה – ועיקר כדעה הראשונה, ואפילו דעת הי"א היינו רק מצד חומרא בעלמא אינו מפר אחר המסירה לשלוחיו עד שתכנס לחופה, אבל מ"מ ודאי כאשתו היא מאותה שעה, שאחר שתכנס לחופה מפר ביום שמעו אפי' מה שנדרה בין המסירה לכניסה לחופה, ואין זה נקרא מפר בקודמין, כיון שאף אותה שעה הקדומה היתה כאשתו אלא שלכתחלה לא יפיר לה אז (ט"ז)[188].

(ט) [415]נערה מאורסה שלא שמעו אביה ובעלה את נדרה עד שבגרה, שיצאה מרשות האב, אין הארוס (פי' המקדש ובא הפעול במקום תאר ע"ד הוי שקוד ללמוד תורה) יוכל להפר לבדו:

(כב) שלא שמעו כו' – והוא הדין אם הפר האב קודם שבגרה ולא הפר לה הבעל, אינו יכול שוב להפר כשבגרה, ואפי' להי"א לעיל סעיף ה', שכל אחד מפר ביום שמעו, היינו כשהאב יכול להפר ביום שמיעת הבעל, מה שאין כן הכא, וה"ה נדרה אחר שבגרה אין הארוס יכול להפר בין שאירסה קודם שבגרה או אחר כך, דכיון שבגרה ויצאה מרשות אב, שוב אין הארוס יכול להפר, דאינו מפר אלא בשותפות וכדלקמן (ש"ך).

(י) [416]נדרה, ושמע אביה והפר חלקו, ולא שמע בעלה עד שכנסה, אינו יכול להפר. לכך דרך תלמידי חכמים לומר לה קודם שיכניסנה: כל נדרים שנדרת משארסתיך, יהיו מופרים. וכן יאמר האב לבתו קודם שתצא מביתו: כל נדרים שנדרת, יהו מופרים:

(כג) עד שכנסה אינו יכול להפר - דבשעה זו יצאה מרשות האב מחמת נישואין שלה ואין הבעל מפר בקודמין (ט"ז, ש"ך), כלומר אף על גב דארוס מפר נדרים שנדרה קודם לכן כדלעיל סעיף ה' היינו משום שמפירים שניהם בשותפות אבל בעל כיון דיצאה מרשות אב אם כן אין הבעל יכול להפר לבד (ש"ך).

(כד) משארסתיך יהו מופרין - אף על גב דגם מה שנדרה קודם האירוסין מפר לה הארוס בשותפות האב דארוס מפר בקודמין כמ"ש בסעיף ה', מכל מקום נקט כאן "משארסתיך", דמסתמא כבר הפר לה האב קודם האירוסין, שאז היה הוא לבדו מפר לה (ט"ז, ש"ך), ואינו מוטל על הת"ח אלא לבטל מה שנדרה אחר שנתארסה, ועוד דוקא כששמע נדרה יכול הארוס להפר בקודמין, מה שאין כן הכא, שלא ידע ולא שמע על איזה דבר נדרה, וכן להיש חולקים דלקמן (סעיף כה) מהני הפרה לכשישמע אף על גב דלא שמע עכשיו, והכא בנדרים שנדרה קודם שנתארסה לא מהני (ש"ך).

(יא) [417]מת הארוס בעודה נערה, חוזרת לרשות האב, ומפר אפילו מה שנדרה בחיי הארוס ושמע ומת, מפר האב לבדו ביום שמעו. [418]ואפילו יש לה יבם ועשה בה מאמר, מפר האב לבדו. [419]ודוקא שמת הארוס קודם שמעו, או שמת ביום שמעו ולא קיים הנדר, וכן אם הפר צריך האב לחזור ולהפר, אבל אם קיים הנדר קודם שמת, או שמת אחר יום שמעו, אין האב יכול להפר. ולהרמב"ם[420], שמע ארוס והפר לה ומת, ואחר כך שמע האב, אין האב יכול להפר:

(כה) מפר האב לבדו - דקי"ל דמת הארוס נתרוקן רשותו לאביה מה שאין כן במת האב או שיצאה מרשותו ע"י בגרות, לא נתרוקן הרשות לבעל כמ"ש בסעיף ט' (ט"ז).

(כו) או שמת אחר יום שמעו אין האב יכול להפר כו' - הא כל שלא מת, יכול להפר, אפילו אחר יום שמעו, וקשה שזה רק נוגע לסברת הי"א לעיל (סעיף ה) (ש"ך).

(כז) ולהרמב"ם שמע ארוס כו' – במקורם של דברים איתא: שמע הארוס והפר לה ומת ואחר כך שמע האב או ששמע האב והפר לה ומת הבעל קודם שישמע אין האב יכול להפר לבדו נדרים אלו שנראו לארוס ראשון אלא בשותפות ארוס אחרון אם נתארסה באותו היום ששמע הארוס הראשון, ומת, ואם אין לה ארוס אחרון אין שום תקנה לאב להפר לה ועיקר כיון דיש לה ארוס אז אין רשות לאב להפר בלי שותפות שלו, אבל אם אין שם ארוס שני מפיר האב לבדו כי אז נתרוקן רשות הבעל לו ואין מחלוקת בדבר (ט"ז).

(יב) [421]כנסה או [422]שמסרה לו האב או שלוחיו להכניסה, ומת בעודה נערה, אינה חוזרת לרשות האב:

Commented [YL88]: א עשיתי ש"ך סקכ"ג.

[188] עי' לקמן סק"(כט), וסק"(ל).

(כח) כנסה - היינו שעשה נישואין עמה, והכא לכולי עלמא אינה חוזרת לרשות האב, גם בנדרים שתדור אחר מיתת הבעל, אלא היא ברשות עצמה (ש"ך).

(כט) אינה חוזרת לרשות האב – פי' אינה חוזרת כלל לאביה בשום דבר בעולם כנשואה ממש ועוד י"א דמסירה לשלוחיו הוה כחופה לכל דבר (ט"ז), וי"א שפי' דבריו, אינה חוזרת לרשות האב אלא לענין נדרים שתדור לאחר מיתת הבעל (ש"ך)[189].

(יג) [423]נדרה, והיא ארוסה, ונתגרשה וחזרה ונתארסה לארוס זה או לאחר אביה וארוס האחרון מפירין לה:

(ל) נדרה והיא ארוסה ונתגרשה – י"א דחזרה לרשות האב והאב לבדו מפר אפי' נדרים שנדרה בעודה מאורסת כמו במת הארוס לעיל (סעיף י"א) והלכך כשחזרה ונתארסה הארוס מפר אפי' הנדרים שנדרה קודם שנתארסה בשותפות האב כדלעיל (סעיף ה) והיכא דמסרה להכניסה ונדרה ולא שמע בעל וגירשה, חזר וארסה, אין הבעל יכול להפר מה שנדרה תחלה כיון שכנסה לרשותו פעם אחת, וי"א דאפילו מה שנדרה עכשיו אינו יכול להפר כלומר דמסירה הוי כנשואין והלכך שוב אין לאביה שום רשות בה והלכך גם הארוס אינו יכול להפר דלעולם אין הארוס מפר אלא בשותפות והוי כנתגרשה מן הנשואין דלקמן (סעיף י"ד) ולפי זה אם חזר ומסרה לכנסה יכול הבעל להפר נדרה שאחר המסירה כיון דהוי כנשואין אבל אין לסמוך ע"ז להקל, מיהו כל זה כשלא שמע הבעל קודם הגירושין אבל שמע קודם הגירושין ה"ל כהקמה כדלקמן (סעיף כ) (ש"ך).

(לא) האחרון מפירין לה - אפילו נדרים שנראו לארוס ראשון (ט"ז).

(יד) [424]כנסה ונדרה ולא שמע הבעל, וגירשה ואחר כך אירסה, אינו יכול להפר אותו נדר, משום דאין ארוס מפר אלא בשותפות האב, והכא כיון שהאב אינו יכול להפר לפי שכיון שכנסה יצאה מרשותו, ארוס נמי אינו יכול להפר:

(לב) ולא שמע הבעל – שהרי אם שמע, הוי כאלו קיים אותו, כיון שגירשה ועי' לקמן (סעיף כ) שיש ספק אם גירושין כהקמה או לא, ואם כן אין לה הפרה אחר כך (ט"ז), וי"א שאם שמע וגירשה ה"ל כהקמה כנ"ל (סק"(ל)) (ש"ך).

(לג)ואחר כך אירסה - וכ"ש כנסה דלא יפר מה שנדרה כבר קודם שיצאה מרשותו, דאין הבעל מפר בקודמין, דבארוסה קיימא לן לעיל (סעיף ה) דמפר בקודמין, הכא אינו מפר אפילו בשותפות האב, כיון דבשעה שנדרה לא היתה ראויה להפרה, שהרי נשואה היתה, ושוב לא תבוא לעולם לרשותו שיצטרף עם האב. וה"ה דמה שנודרת עכשיו בשעה שהיא ארוסה, אין מועיל שותפות האב מאותו הטעם שאם נדרה בשעה שהיתה נשואה תחילה דזה תלוי בזה, כיון שכבר אין לו זכות בנדרה, גם אח"כ אין לו זכות (ט"ז), אין שאלה שנדרים שנדרה עכשיו דאין יכול להפר אלא אפי' אותו נדר שנדרה תחתיו לא אמרינן מיגו דאי הוה בעי הוה מפר אז יפר נמי עכשיו, אבל כל זה לפי הי"א בסעיף ה' דלא כמחבר שם (ש"ך).

(טו) [425]מת האב משנתארסה, אין הארוס יכול להפר, [426]אפילו אם שמעו הארוס והאב יחד והפר האב קודם שמת. וכן אם שמע הארוס והפר לה, ולא הספיק האב לשמוע עד שמת, אין הארוס יכול להפר חלק האב:

(לד) והפר האב קודם שמת - דכיון שלא נגמרה ההפרה בחיי האב נתבטלה גם הפרת האב והארוס צריך להפר הכל (ט"ז), דכיון דהשתא במיתת האב יצאה מרשות האב אין יכול להפר דאין הארוס מפר אלא בשותפות (ש"ך).

(לה) אין הארוס יכול להפר - דלא נתרוקן רשות האב לבעל ודוקא כשמת הבעל ולא הפר נתרוקן רשותו לאב אבל לא איפכא (ט"ז), אורחא דמלתא נקט, דאי שמע מסתמא היה מפר, אבל אי לא הפר, אף על גב דשמע אף על פי שהארוס הפר בחייו אינו מופר ואינו יכול להפר עכשיו כיון שמת האב, לפי שלעולם אינו יכול להפר אלא בשותפות (ש"ך).

(טז) [427]שמע אביה והפר לה, ולא הספיק הארוס לשמוע עד שמת, אין האב יכול להפר חלקו של ארוס. [428]ודוקא שמת אחר יום שמיעה, אבל אם מת ביום שמיעה, חוזר ומפר הכל ביחד. [429]ואם חזרה ונתארסה בו ביום, אף על פי שמת הארוס הראשון אחר יום

[189] זהו דעת הי"א לעיל ס"ח ועי' שם סק"(כא), ועי' לקמן סק"(ל).

Commented [YL89]: אם צריך להביא גירסת הטור כאן מה שהט"ז שינה בגרסתו?

Commented [YL90]: י' הערה זה ש"ך לשיטתו נגד הט"ז? ולא ברור כל כך שם.

Commented [YL91]: כח ספק?

Commented [YL92]: דויק השורה אחרונה

שמיעת האב, חוזר ומפר עם הארוס השני.[430] ויש חולקין בזה לומר שאין האב חוזר ומפר עם הארוס השני:

(לו) אין האב יכול להפר כו' - ואף ע"ג דאמרי' מת הבעל נתרוקן רשותו לאב (לעיל סי"א) הכא שאני כיון שכבר הפר האב חלקו, קלוש חלק הבעל ואין בו כח להורישו לאב (ט"ז וש"ך).

(לז) ודוקא שמת אחר יום שמיעה - של אב (ט"ז, ש"ך), דאלו ביום שמיעת האב חשבינן מה שהפר האב כבר ללא כלום, כיון שבידו עכשיו להפר כולו, לא יזיק מה שהתחיל כבר בהפרה באותו היום דכל ההפרה שבאותו יום לחדא חשבינן לה (ט"ז).

(לח) ואם חזרה - מ"ש "בו ביום" מדובר על כל מה שלפניו, דהיינו ש"מת גם כן הארוס הראשון בו ביום ששמע האב", דאם לא כן הא אף אם הארוס הראשון חי לפנינו לא היה יכול להפר כנ"ל (סעיף ד) שצריך שישמעו שניהם ביום אחד. ואע"ג שהבאנו (סק"(לז)) צד הסובר שהאב יכול להפר לגמרי לבד, עכ"ז כאן שונה, כיון שיש ארוס אחרון לפנינו צריך האב לשתף אתו, משא"כ אם אין שום ארוס לפנינו ביום שמיעת האב, ועיקר דאין בזה מחלוקת והוא לכו"ע, וקשה לשון השו"ע (ט"ז), עי' לעיל (סעיף ה) צד הסובר שאין יכולים להפר אלא כששניהם שמעו ביום א' אמנם יש לחלק שכאן חזרה ונתארסה שונה (ש"ך).

(לט) ויש חולקין כו' - טעמייהו כיון שכבר הוקלש חלק הבעל ע"י הפרת האב, מה מועיל הפרת הארוס האחרון, ודעה הראשונה ס"ל דהארוס האחרון ככרעיה דראשון הוא וכאלו הוא קיים ומפר עם האב (ט"ז).

(יז) [431]נדרה והיא ארוסה, ומת הארוס בין קודם שמיעה בין לאחר שמיעה, ושמע האב, וחזרה ונתארסה בו ביום, אפילו כמה פעמים, האב והארוס האחרון מפירין נדריה. ואם לא שמע האב בו ביום, ונתארסה לאחרים ושמע אחר כך, אפילו אחר כמה ימים, האב והארוס האחרון מפירים ביחד ביום שישמעו:

(מ) בין לאחר שמיעה – וי"א שאין ארוס האחרון מפר בשותפות אב נדרים שנדרה בפני ארוס הראשון אא"כ לא שמע הראשון קודם שמת אבל אם שמע ומת אין האחרון יכול לבטל ויש להחמיר להלכה כדעה זו (ט"ז).

(יח) [432]נדרה והיא ארוסה, ושמע אביה ולא שמע הארוס, ונתגרשה בו ביום ונתארסה לאחר בו ביום, אפילו למאה, אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה שנדרה בפני ארוס ראשון, מפני שלא יצאתה לרשות עצמה שעה אחת, שעדיין היתה ברשות האב, מפני שהיא נערה:

(מא) ולא שמע הארוס כו' - אבל שמע הוי גירושין כהקמה כדבסמוך (ש"ך).

(יט) [433]נערה המאורסה שנדרה ולא שמע אביה ולא בעלה, ונתגרשה ונתארסה לאחר, אפילו לאחר כמה ימים, כשישמע האב והארוס האחרון, מפירין נדריה שנדרה בפני הארוס הראשון, הואיל ולא שמע אותם הארוס הראשון:@NO MB @

(כ) [434]הא דאמרינן שחוזרת לרשות האב לבטל מה שנדרה תחת הארוס והוא שמען, דוקא כשמת הבעל מן האירוסין, אבל אם גירשה, לא, דמספקא לן אי גירושין כהקמה דמי. הילכך אם שמע נדרה וגירשה, אין האב יכול להפר, לא לבדו ולא בשותפות אם ארוס אחר, ואפילו עם הראשון נמי לא, אפילו החזירה ביום השמיעה. אבל אם לא שמע הארוס נדרה וגירשה, דינה כמו לא שמע ומת, לכל דבר: @NO MB @

(כא) [435]אין האב מפר נדרי בתו, ולא הבעל נדרי אשתו, אלא ביום שמעם. ודוקא כל היום, ולא מעת לעת, שאם שמע בתחלת הלילה מפר כל הלילה ויום המחרת, ואם שמע סמוך לחשיכה, אינו מפר אלא עד שתחשך. ואם עבר היום ושתק, [436]אפילו לא כוון בשתיקתו אלא לצערה, אינו יכול להפר. [437]ואם שתק מפני שאינו יודע שיש ביד הבעל להפר, או אפילו יודע [438]אלא שנדרה נדר שסבור שאינו יכול להפר, כגון שסבור שאינו עינוי נפש, יכול להפר אפילו לאחר כמה ימים ולא הויא שתיקתו קיום, ושעת ידיעתו כאילו הוא שעת הנדר או יום שמיעה, ויפר לה כל אותו היום:

(מב) ביום - אשה שנדרה לאחר ל' יום ושמע בעלה ביום שנדרה ולא הפר לה (אף שעדיין לא חל הנדר יכול להפר – עי' לקמן סעיף ס"ט) הולכים אחרי יום שנדרה וכיון שלא הפר

Commented [YL93]: אם זה ברור שם

Commented [YL94]: דויק?

Commented [YL95]: רי שם זה ספק, ועי' לעיל סק"4

ביום שמעו אינו יכול להפר, ואף אם לא הפר לה ביום שמעו משום שהיה סבור שלא יכול להפר אלא כשחל הנדר או היה יודע שיכול להפר אלא חשב שיש לו זמן וא"כ מה שלא הפר היה משום שטעה בדין, אפ"ה אינו יכול להפר (פ"ת).

(מג) אפי' לא כוון בשתיקתו אלא לצערה אינו יכול להפר - כיון שעבר היום ואם שותק ע"מ לקיים לאלתר, שוב אינו יכול להפר, אפילו בו ביום, וכן הוא לקמן (סעיף מא) דקיום בלב הוי קיום (ש"ך).

(כב) [439]נדרה אשתו וקיים לה באחד מלשונות של הקמה, וכסבור שאינן לשון הקמה, ובו ביום הפר לה, הקמתו הקמה. והוא הדין למי שיודע שיש בידו להפר אותו נדר שנדרה, אבל לא ידע שצריך להפר ביום שמעו, כיון שעבר יום שמיעה אינו יכול להפר. [440]ואם נשאל על ההיקם, הפרתו שהפר, הפרה, ואינו צריך לחזור ולהפר:

(מד) הקמתו הקמה - כיון שעל כל פנים יודע שיש דין נדר ודין הפרה הוה שפיר שמיעה ולא דמי לההיא דלעיל (סעיף כא) שאינו יודע שיש ביד הבעל להפר כו' (ט"ז).

(מה) הפרתו – פי' הפרתו הראשונה שהפר ביום שמעו, קודם ההקמה, הוי הפרה, וא"צ לחזור ולהפר, כיון שהחכם עוקר הנדר מעיקרו, הרי הקמה הראשונה כמי שלא היה (ש"ך).

(כג) [441]בעל שקיים נדרי אשתו, והלכה לפני שלשה הדיוטות והתירו לה, מותר. הגה: וי"מ [442]דלמי חכם מו ג' הדיוטות יכולין להתיר מחר הקמה של בעל. [443]אבל מם מ הפר לה הבעל והחריש לה, יוכל חכם מו ג' הדיוטות להתיר. וטוב להחמיר לענין מם קיים לה הבעל, שיאמל הבעל על ההקם ויתיר לה. [444]ומם מינו ביום שמעו, יתיר ג"כ חכם מו ג' הדיוטות. [445]וכל זה לכתחילה למוש לסברת המחמירים, אבל העיקר כסברת הרמשונה דחכם מו ג' הדיוטות מתירים מחר היקם הבעל, כסברת הרמשונה:

(מו) וי"א דאין חכם כו' - דכל אשה אינה נודרת רק על דעת בעלה (ט"ז).

(מז) והחריש לה יכול חכם כו' - וכ"ש אם לא שמע הבעל, ולכן שיתירו לה, שעדיין יכול חכם להתיר (ש"ך).

(מח) ואם אינו ביום שמעו כו' - כלומר כיון דיש פוסקים לקמן (סעיף מט) דאין הבעל יכול לשאול על ההקם אלא ביום שמעו (ש"ך).

(מט) חכם או ג' הדיוטות - מיהו אף לאחר יום שמעו ישאל הבעל תחלה ויתיר לה גם כן די"ל דהבעל יכול לשאול על ההקם, אף לאחר יום שמעו, ושמא אין חכם או שלשה הדיוטות יכולים להתיר לה אחר הקמה של בעל, הלכך לכתחלה יש לעשות כל מה דאפשר (ש"ך).

(נ) אבל העיקר כסברא הראשונה כו' - והלכך היכא דאין הבעל בפנינו, יש להתיר לה על ידי שלשה הדיוטות, ושיש להתיר לבעל הקמתו אפילו אחר יום שמעו ואחר כך מפר הבעל לאשתו ואחר שהתיר לה הבעל יתיר החכם גם כן לאשה (ש"ך).

(כד) [446]מפירין נדרים בשבת, אף על פי שאינם לצורך השבת. ולא יאמר לה: מופר ליבי, כמו שאומר בחול, אלא מבטל בלבו ואומר לה: טלי אכלי, וטלי ושתי, וכיוצא בזה:

(נא) אף על פי שאינם כו' - אף על גב דחכם אינו מפר אלא לצורך, כדלעיל (סי' רכח ס"ג) בעל שאני כיון דאינו מפר אלא עד שתחשך, ואם לא יפר היום לא יוכל שוב להפר (ש"ך).

(נב) ואומר לה טלי כו' – עי' לקמן (סל"ח) (ש"ך).

(כה) [447]הבעל, (מו המם), יכול להפר בלא שמיעה אם הוא פקח, אבל אם אינו שומע והוא מדבר, אינו יכול להפר. הגה: [448]וים מולקין למף פקח מינו יכול להפר, על שיאמע. [449]ומיהו מם הפר ומח"כ שמע, הוי הפרה:

(נג) בלא שמיעה - כיון שעכ"פ ראוי הוא לשמיעה, ושיאמר "כל נדרים שנדרת יהיו מופרים" (ט"ז).

(נד) אבל אם אינו שומע כו' - דראוי לשמוע בעינן לאפוקי חרש שאינו שומע כלל (ש"ך).

(נה) ויש חולקין - [עיין בתשובת משכנות יעקב סימן נ"א מ"ש בזה] (פ"ת)[190].

(נו) ומיהו אם כו' - וצריך לומר "הרי הם מופרים לכשאשמע, ובאב צריך שתהיה בתו ברשותו לכשישמע (ש"ך).

---

[190] לא עשיתי

Commented [YL96]: ם הפר איזה הקמה מועיל

(כו) [450]השוטה אינו מפר:@NO MB@

(כז) [451]קטן אינו מפר, לפי שאין לו אישות:

(נז) לפי שאין לו אישות - כמו שנתבאר באה"ע (סי' מג ס"א) (ש"ך).

(כח) [452]אין האב והבעל מפירין קודם שתידור, [453]אבל משנדרה מפירים, אף על פי שלא חל הנדר, ואפילו שלא בפניה. הגה: [454]וי"מ דוקא נדר שתלוי בזמן, דממילא חייל, אבל אם תלוי במעשה לא יוכל להפר עד שיחול:

(נח)שתלוי בזמן כו' - אבל בהתרת חכם איתא לעיל (סי' רכח סי"ז) דאפילו בכה"ג לא יתיר עד שיחול (ט"ז), צ"ע שכן לקמן (סס"ט) איתא אף על גב שתלוי במעשה יכול להפר היינו דווקא כשתלתה הנדרים בדבר שיש בו עינוי נפש או בדבר שבינו לבינה כגון ההיא שאני נהנה לאבא ולאביך אם אני עושה לפיך או אני משמשך אבל אם תלתה בדבר שאינו עינוי נפש ואינו בינו לבינה כגון קונם יין אם אלך למקום פלוני אינו מפר עד שיחול הנדר, כלומר אף על גב שעיקר הנדר הוא מעינוי נפש, כמו קונם יין, כיון שלא תלתה בדברים של עינוי נפש או בינו לבינה אינו יכול להפר עד שיחול, ואע"פ שיש מקילים, עכ"ז יש להחמיר באיסור דאורייתא, אמנם אם תלתה תנאי בדבר שהיא עשויה לעבור עליו, כגון שאני נהנה לך אם אני עושה ע"פ אבא או ע"פ אביך, שקשה לה להיזהר בדבר שלא לעשות על פיהם, יכול להפר (ש"ך).

(כט) [455]הבעל מפר לשתי נשיו כאחת, וכן האב לשתי בנותיו. [456]ויש חולקין[191]:

(נט)ויש חולקין - עיין בתשובת משכנות יעקב סימן צ"ב מ"ש בזה: (פ"ת).

(ל) [457]אין יכולים לעשות שליח, לא להקמה ולא להפרה: @NO MB@

(לא) [458]צריך שיכוין לשם האשה שהפר לה, ולשם הנדר שהוא מפר. כיצד, נדרה אשתו וסבור שנדרה בתו (כי כן ממנו לו), או איפכא. נדרה מהתאנים וסבור שנדרה מהענבים (כי כן ממנו לו), או איפכא. והפר לה על דעת זה לא הוי הפרה, [459]אלא אם כן נודע לו תוך כדי דבור[192] ורצה גם בהפרה זו:

(ס) כי כן אמרו לו – הרמ"א לומד שזה דווקא שאמר בפירוש לבתו, ואשתו נדרה, שאין זה הפרה, אבל אם אמר בסתם "מי שנדר אני מפיר" יש לו הפרה, ועיקר לא כדבריו שכן זה מח' והוא מן התורה, ולכן אפילו בסתם אינו הפרה (עי' לקמן סל"ג) (ט"ז, ש"ך), וי"א דאם סבור בדעתו שהיה בתו נמי דינו כמפרש, וע"ל (סי' שמ סכ"ד) (ש"ך).

(סא) נדרה מהתאנים כו' – עי' לעיל (סי' רכח סי"ד) שצריך לפרט הנדר בהתרת החכם משום מילתא דאיסורא ואילו הוה ידע חכם שיש בו נדנוד איסור לא היה מתירו או היה מתירו בחרטה או בפתחים אחרים, אבל הבעל מפר לרצון אשתו אפי' מילתא דאיסורא, ועי' לעיל (סעיף כ"ה) דבעל מפר נדרים אף על פי שלא שמען (ש"ך).

(סב) ורצה גם בהפרה זו - אף על פי שלא חזר והפר לה בפירוש הוי הפרה (ש"ך).

(לב) [460]כשנודע לו אחר כדי דבור דלא הוי הפרה, יש לו להפר כל יום ידיעה שנייה. [461]ואם קיים בידיעה קמייתא, לאו כלום הוא. ואם רצה להפר בידיעה שנייה, מפר:

(סג)לאו כלום הוא - כיון דבטעות הוי (ש"ך).

(לג) [462]אמרו לו: נדרה אשה בתוך ביתך, וסבור שהיא בתו והפר לה, ונמצא שאשתו היא שנדרה, אף על פי שלא נמצא אלא לאחר כדי דבור, הרי זה מופר, והוא שרוצה בהפרת אשתו:

(סד) וסבור שהיא בתו כו' - ואם לא נתכוין לא לאשתו ולא לבתו אלא סתם למי שהוא, אז מופר. אבל במפרש, היינו שהפר בפירוש לשם בתו שהיה סבור שהיא בתו, אז לא חל לשני - (ט"ז לעיל סעיף ל"א), ע"ל (סקמ"ז?) (ש"ך).

(לד) [463]כל ההפרה תלויה בשעת הנדר. כיצד, אם בשעת הנדר היא נשואה, אף על פי שלא יחול עד שתתאלמן, כגון שאמרה קונם ככר זה עלי לאחר ל' יום, והפר לה, ונתאלמנה בינתיים, מופר. [464]וכן אם אמרה: קונם עלי ככר זה לאחר שתתאלמן, הרי זה מופר:

---

[191] צ"ע למה הש"ך לא כתב להחמיר.

[192] עי' לעיל הערה 8.

(סה) לאחר שתתאלמן - והפר לה ואחר כך נתאלמנה הרי זה מופר (ש"ך).

(לה) [465]היתה אלמנה בשעת הנדר, אינו מופר אף על פי שנשאת קודם שיחול, לא שנא אמרה: קונם עלי לאחר ל' יום, ונשאת בינתיים, לא שנא אמרה: קונם עלי לאחר שאנשא. [466]והוא הדין אם היתה ארוסה בשעה שנדרה וחל הנדר אחר שנשאת לו, אינו יכול להפר:

(סו) אינו מופר - במה שמפר אחר הנשואין (ש"ך).

(לו) [467]אסרה עצמה בתאנים וענבים, בין בנדר בין בשבועה בין שאסרה עצמה בכל המין בין שאמרה תאנים וענבים אלו, וקיים לתאנים והפר לענבים, או שקיים לענבים והפר לתאנים, מה שקיים קיים, ומה שהפר מופר, וכן כל כיוצא בזה. ואין אומרים בהפרה נדר שהופר מקצתו, הופר כולו. הגה: [468]ויש חולקין, וסבירא להו לאם קיים קצתו קיים כולו, ואם הפר קצתו אינו מופר כלל ודוקא בנדר אחד, אבל אם אמרה: קונם ענבים עלי, קונם תאנים עלי, ג' נדריס הס ואין צריך אחד לחבירו:

(סז) ואין אומרים בהפרה כו' - דדוקא גבי התרת נדר אמרינן כן דאכתי שמתיר עוקר הנדר מעיקרו אבל בבעל מגזזו מכאן ולהלאה (ט"ז).

(סח) אבל אם אמרה קונם ענבים עלי כו' - ע"ל (סי' רכט סק"ו? וס"ק י?) (ש"ך).

(לז) [469]מפר אדם או מקיים נדרי אשתו ובתו בכל לשון, ואף על פי שאינה מכרת. ([470]וכל לשון שיאמר שמורה שקייס לה, אפילו עשה כלי לעצה, הוי קיום). וכיצד מפר, [471]אומר ג' פעמים: מופר, או [472]בטל, או אין נדר זה כלום וכיוצא בדברים שעניינם עקירת הנדר מעיקרו, בין בפניה בין שלא בפניה. [473]אבל אם אמר לה: אי איפשי שתדורי, או אין כאן נדר, הרי זה לא הפר. וכן האומר לאשתו או לבתו: מחול ליך, או מותר ליך, או שרוי ליך וכן כל כיוצא בענין זה, לא אמר כלום. [474]ויש מי שחולק ואומר דהאומר אין נדר זה כלום, לא הוי הפרה:

(סט) וכל לשון שיאמר שמורה שקיים כו' - כיון שאם שתק ביום שמעו, אז מקיים מועיל בו לשון כל דהו, לשלא יוכל להפר עוד אפי' בו ביום (ט"ז).

(ע) עקירת הנדר מעיקרו – אע"פ (עי' לקמן סנ"א) שאין הבעל עוקר הנדר מעיקרו אלא גוזזו, אלא כאן אמר שהבעל אומר הלשון שיהיה מכאן ולהבא כאילו לא נדר מעולם, ושיש לה רשות לעשות מה שתרצה, וזה יש לו כח לעשות, אבל לא יועיל למפרע כאילו לא נדרה מעולם כמו שהוא בהתרת חכם (ט"ז).

(עא) מחול לך או מותר לך כו' - דבכה"ג מהני גבי חכם לעיל (סי' רכ"ח ס"ג) בבעל לא מהני אף בפתח וחרטה (ש"ך).

(עב) ויש מי שחולק כו' - אבל באומר "בטל" מודה (ש"ך).

(לח) [475]חשב לשון הפרה בלבו ולא הוציאו בשפתיו, אינו כלום. [476]בד"א, שלא אמר לה: טלי ואכלי. אבל אם אמר לה: טלי ואכלי, וחשב לשון ההפרה בלבו, הוי הפרה: @NO @MB

(לט) [477]כל זמן שלא הפר הנדר לאשתו, אינו יכול לכופה שתעבור על הנדר אלא אם כן אמר לה: טלי ואכלי, ויחשוב בלבו לשון הפרה. ולהרמב"ם[478], המבטל נדרי אשתו ובתו א"צ לומר כלום, ונתבטלו כל הנדרים. ומהו הבטול, שיכוף אותה לעשותה דבר שאסרה אותו. אבל ההפרה, אינו כופה אותה, אלא מפר לה ומניחה, אם רצתה עושה, ואם רצתה אינה עושה. כיצד, נדרה או נשבעה שלא תאכל או שלא תשתה, ואמר לה: מופר ליך, הרי זה מופר, ומותרת לאכול ולשתות. נטל ונתן לה, ואמר לה: טלי אכלי, טלי ושתי, הרי זו אוכלת ושותה והנדר בטל מאליו:@NO MB

(מ) [479]המפר נדרי אשתו ובתו, צריך להוציא בשפתיו. ואם הפר בלבו, אינו מופר. [480]אבל המבטל, אינו צריך להוציא בשפתיו, אלא מבטל בלבו בלבד, וכופה אותה. הגה: כל זה הוא סברת הרמב"ס, אבל לסברת הרשב"א[481] אין חילוק בין הפרה לביטול, ובשניהם אינו מופר אלו בטל, רק כשמפר אלו מבטל בלבו ואמר: טלי ואכלי, וכן עיקר: @NO @MB

(מא) [482]המקיים בלבו, הרי זה קיום. והמפר בלבו, אינו מופר. לפיכך אם הפר בלבו, הרי זה יכול לחזור ולקיים. ואם קיים בלבו, אינו יכול לחזור ולהפר אלא אם חזר בתוך כדי דבור[193]:

(עג)לפיכך אם הפר בלבו - ולא אומר "טלי ואכלי" כדלעיל (סעיף ל"ט) (ש"ך).

(מב) [483]אמרו לו: אשתך נדרה, ואמר: בלבי היה להפר לה, והפרתי לה, שומעין לו. אמרו לו: נדרה, והוא אומר: לא נדרה, וכיון שרואה אותם העידו עליה אמר: בלבי היה להפר(עד), אין שומעין לו:

(עד) בלבי היה להפר כו' - ה"ה אם אומר "הפרתי לה קודם לכן". אבל אם אומר "הפרתי לה עכשיו אחר שהעידו עדים", נאמן, ואף על גב דבכה"ג לענין ממון אינו נאמן (עי' חו"מ סי' עט ס"ה), היינו משום שהוחזק כפרן לאותו ממון וזה לא שייך בנדרים. אבל באומר "הפרתי קודם לכן", על כרחך אינו נאמן, כיון שאמר תחלה לא נדרה, ועיין לעיל (סי' רלב סקכ"ה?) (ש"ך).

(מג) [484]אמר לה: קיים ליכי ומופר ליכי ולא תחול ההקמה אלא אם כן חלה הפרה, הרי זה מופר. ([485]וי"ל להוי קיוס):

(עה) הרי זה מופר - כיון דלא חלה ההקמה אלא א"כ חלה הפרה תחלה, על מה תחול ההקמה(ט"ז).

(עו)וי"א כו' - דחלו שניהם ולא ידעינן אם הוקם ואם הופר, ומחמירים מחמת שזה ספק (ט"ז, ש"ך), ולחומרא הוי קיום וכן לקמן (סמ"ו) וי"א דהוי קיום מספק (ש"ך).

(מד) [486]אמר לה בבת אחת: קיים ומופר ליכי, (לו שמר לה: קייס ליכי ומופר[194] בבת אחת), אין כאן לא הקמה ולא הפרה, ולהרמב"ם[487] קיים:

(עז)קיים ומופר ליכי - כן עיקר הנוסח, ולא כגרסאות "קיים ליכי ומופר ליכי", וכל שלא אמר "ליכי" אלא פעם אחת, הרי זה בבת אחת, או אם אמר "קיים ליכי ומופר ליכי בבת אחת" שאמר לשון כולל את שתיהן שיהיו אחד, והספק אם הולכים אחרי לשון ראשון או כיון שאמרן בבת אחת חלו שניהם ולא ידעינן אי הוקם אי הופר, ולכן אין כאן הפרה ולא הקמה, אלא יכול להפר או לקיים עדיין (ט"ז, ש"ך).

(מה) [488]אמר לה: קיים ליכי היום, הרי זה קיים לעולם:

(עח) קיים ליכי היום – י"א זה ספק בגמ' ולא נתפשטה והולכים לחומרא דהוי קיום, והשו"ע לומד שזה ודאי קיום (ט"ז).

(מו) [489]אמר לה: מופר ליכי למחר, אינו מופר. ([490]וי"ל להוי קיוס):

(עט) אינו מופר – מטעם ודאי כנ"ל סק"(עח) (ט"ז).

(פ) דהוי קיום – קשים דברי הרמ"א (ט"ז), וי"א אם אמר "מופר ליכי למחר", ואחר כך הפר לה, מופר, אבל אם אמר לה "מופר ליכי למחר" מהיום קאמר, ואם כן הרי הפר לה מאתמול, אם כן היה קיום לנדר, ואינו יכול להפר (נקה"כ).

(מז) [491]אמר לה: קיים ליכי שעה אחת, ועבר היום ולא הפר, הרי זה קיום:@NO MB@

(מח) [492]אמר לה: קיים ליכי שעה אחת, וכשעברה השעה אמר לה: מופר ליכי, הרי זה ספק:@NO MB@

(מט) [493]המקיים נדרי בתו או אשתו וניחם, הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו הקמתו, וחוזר ומפר לה בו ביום. אבל אם הפר לה וניחם, אינו יכול להשאל לחכם כדי שיחזור ויקיים. [494]וי"א שאינו יכול להשאל על ההקם אלא ביום השמיעה. (ויש להחמיר כסכרת המחבר ויתיר לה חכם ג"כ כלעיל סעיף כ"ג):

(פא) הרי זה נשאל לחכם – פי' אפילו אחר יום ההקמה, דכיון שאינו יכול להפר, הוה כמי שאינו יודע שיכול להפר, שאין שתיקתו קיום, ומפר אפילו אחר כמה ימים, רק שיפיר ביום השאלה, שהוא לו כיום השמיעה (ט"ז וש"ך).

---

[193] עי' לעיל הערה 8.

[194] נדצ"ל "ומופר ליכי".

(פב) וי״א שאינו יכול - אם בו ביום אחר ההקמה, מיפר לה, ולמחר או לאחר זה נשאל על הקמתו, כיון דחכם עוקר נדרו מעיקרו, והוי כלא קיים, מהני ההפרה דבו ביום אחר הקמתו, ורק להפר אחר שאילת הקמתו לא מהני אם אינו ביום שמעו (פ״ת).

(נ) [495]אמר לה: קיים ליכי, שתי פעמים, ונשאל על הראשון, חל השני:

(פג)חל השני - דבר זה דומה למש״כ לעיל (סי׳ רכח סמ״ו) אם נשבע על דבר אחד פעמים ועי׳ מש״כ שם סק״ז (ט״ז).

(נא) [496]האשה שנדרה והתפיס אחר בנדרה, או שאסרה עליה כבר בנדר ואחר התפיס בו, והפר לה הבעל או האב, היא מותרת והמתפיס בה אסור, שאין הבעל והאב עוקרין הנדר מעיקרו, כמו החכם:

(פד) והתפיס אחר - פירוש שאמר ״וגם אני כמו זאת האשה שנדרה״ (ט״ז), וי״א שאחר יאמר ״ואני כמותה״ וע״ל (סי׳ רכט ס״ג) (ש״ך).

(פה) שאין הבעל והאב עוקרין - עיין מ״ש (סעיף לז סק״ז) דלא קשיא מהכא (ט״ז), ומה״ט אם אמרה שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל והתיר הבעל הראשונה אין השניה חלה מה שאין כן בחכם כמ״ש לקמן (סי׳ רלט סקכ״ו?) (ש״ך).

(נב) [497]נדרה היא, והתפיס בה הבעל או האב, שוב אינם יכולים להפר, דהוי בקיום:@NO MB@

(נג) [498]נדר הוא, והיא התפיסה בו, מפר שלה, ושלו קיים: @NO MB

(נד) [499]נדר לעצמו, והדירה כמותו וגמר בלבו להדירה, ואמרה: אמן, הרי זה אינו יכול להפר. ואם נדר והדירה דרך שאלה לידע מה בלבה, כגון שאמר לה: התרצי בנדר זה להיות כמותי או לא, ואמרה: אמן, הרי זה מפר לה. כיצד, אמר לה. הריני נזיר, ואת, כלומר: ואת נזירה כמותי, ואמרה: אמן, אינו יכול להפר לה. אמר לה: הריני נזיר, ומה תאמרי, האת נזירה כמותי, ואמרה: אמן. הרי זה יפר. ואם הפר לה, שלו בטל, שזה כמו שתולה נדרו בנדרה. אמרה לו: הריני נזירה, ואתה, ואמר: אמן. אינו יכול להפר:

(פו)אמן כו׳ - או כל דבר שהוא קבלת דברים כדלעיל (סי׳ רט) (ש״ך).

(נה) [500]אלו נדרים שהבעל מפר, נדרים שיש בהם עינוי נפש ודברים שבינו לבינה. אלא שנדרים שיש בהן עינוי נפש, כשמתירים לה מותרת בהם לעולם. ודברים שבינו לבינה, אין ההתרה אלא לעצמו, [501]כל זמן שיש לו בו תועלת, דהיינו כל זמן שהיא תחתיו, ולאחר שתתגרש כל זמן שלא תנשא שאפשר שתחזור אליו. אבל לאחר שתנשא, חל הנדר גם לדידיה. ונדרים שאין בהם עינוי נפש ואינם בינו לבינה, אינו יכול להפר:

(פז)שהבעל מפר – י״א דבעל יכול להפר נדרי אשתו שנדרה בנזירת שמשון כיון שהוא מדברים שיש בהם עינוי נפש ועי׳ ש״ך לקמן (סי׳ רצט סקכ״ח?) שאין הבעל יכול להפר מה שנדרה בנזירות שמשון (פ״ת).

(פח) ודברים כו׳ - כלומר או דברים (ש״ך).

(פט) לעולם - ואפי׳ לאחרים (ש״ך).

(צ) אבל לאחר שתנשא - לאחר (ש״ך).

(נו) [502]הבעל נעשה שליח להשאל על נדרי אשתו, ובלבד שמצא שלשה מקובצים, אבל הוא לא יקבצם:

(צא) הבעל נעשה שליח - הטעם שאשתו כגופו וכאילו היא עצמה שם, אבל אדם אחר, לא, דצריך הנודר לבוא לפני ב״ד, עי׳ לעיל (סי׳ רכח סט״ז) (ט״ז וש״ך), ומטעם זה אין הבעל מצטרף עם ב׳ להתיר נדרי אשתו אבל האב מצטרף להתיר נדרי בתו (לקמן סנ״ז) (ש״ך).

(צב) שלשה מקובצים – י״א הטעם כיון דצריך שיהיה הנודר בפני ב״ד, אלא דגבי בעל הקילו, לא הקילו אלא אם כן כבר מקובצים, אבל לעשות מעשה כולי האי שיקבצם מתחלה בשביל זה לא שרי (ט״ז), וי״א הטעם שמא היא אינה רוצה שיתפרסם הדבר על ידי שיקבצם ולפיכך אם נתנה לו רשות גם לקבצם ולהתיר יעשה, ועב״ח[195] (ש״ך).

Commented [YL97]: וכנראהשמדיעבד לא הותר

[195] לא עשיתי

(נז) [503]אין הבעל מצטרף עם שנים להתיר נדרי אשתו בלשון התרה, אבל האב מותר להתיר נדרי בתו בלשון התרה, כשאר חכם:@NO MB @

(נח) [504]יש אומרים שגם האב אינו מפר נדרים שאין בהם עינוי נפש. [505]ויש מי שמתיר. [506]ויש מי שחולק, שקודם שנתארסה מפר לה כל נדריה, אבל נתארסה ומת הארוס וחזרה לרשותו, אז אינו מפר אלא נדרי עינוי נפש:

(צג)ויש מי שמתיר – ויש להחמיר כדעה הראשונה (ש"ך פ"ת).

(צד) אלא נדרי עינוי נפש - ה"ה בדברים שבינו לבינה[196] הוי כעינוי נפש גם גבי אב (ט"ז).

(נט) [507]איזו הם דברים שיש בהם עינוי נפש, כגון רחיצה וקישוט, כיחול ופרכוס[197], כגון שנשבעה שלא תרחץ או שלא תתקשט, או שאמרה הנאת רחיצה וקישוט עלי אם ארחץ או אתקשט, [508]אפילו לא תלתה אלא ברחיצה וקישוט של היום, ואפשר שלא תרחץ ולא תתקשט היום ולא תיאסר, הוי עינוי נפש אף על פי שאין חל הנדר אלא ליום א'. [509]וי"א דרחיצה וקישוט הוי דברים שבינו לבינה[198]. הגה: [510]וכל זה לא מיירי אלא בקישוט הפנים, אבל קישוט של מטה, לכולי עלמא לא הוי רק דכריס שבינו לבינה:

(צה) היום - עיין בתשובת בית יעקב סי' קנ"ב אי בעינן דוקא כל היום כולו או אפי' בשעה פורתא הוי עינוי נפש ע"ש כל התשובה ועיין במל"מ פ"ד מהלכות נדרים דין ד' שהשיג עליו (פ"ת)[199].

(ס) [511]אמרה: קונם פירות העולם עלי, או אפילו פירות מדינה אחת, או אפי' אסרה עליה פירות של איש אחד לבדו, הוי [512]עינוי נפש ואפילו אינו חנוני. ולהרמב"ם[513], אינם אלא דברים שבינו לבינה:

(צו)פירות העולם כו' - היינו ליום אחד דאל"כ לא הוה נדר כלל כנ"ל (סי' רלב ס"ה) (ט"ז).

(צז)ולהרמב"ם – פי' אם אמרה "קונם פירות עולם עלי", הוי נדרי עינוי נפש, אבל בפירות מדינה או של איש אחד, לא הוי אלא דברים שבינו לבינה (ש"ך).

(סא) אפילו נדרה ממין שהוא רע לה ולא טעמה אותו מעולם, הוי עינוי נפש:

(צח) שהוא רע לה - פירושו שהוא מזיק לה בבריאותה, אבל מ"מ יש לה חשק לאכלו. אבל דבר שהוא רע בעיניה לאכלו מצד שאינה חפצה בו אינה עינוי נפש, ועי' לקמן סס"ג (ט"ז).

(צט) ולא טעמה כו' – פי' "או" לא טעמה (ט"ז).

(סב) נדרה שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה או לבית אביה ואמה או שלא תלך במחול או שלא לשורר או שלא לשמוע קול שיר, הוי נדרי עינוי נפש:

(ק) לבית האבל או לבית המשתה כו' – עי' לקמן (סי' רלה סק"ו?) די"א דלא הוי עינוי נפש (ש"ך).

(סג) נדרה משני ככרות ביחד, על אחד מצטערת אם לא תאכלנו ועל השני אינה מצטערת, והפר לשתיהן, על אותה שמצטערת חלה ההפרה, ולא על אותה שאינה מצטערת:

(קא) על אחד מצטערת כו' - כגון שהא' פת נקיה והב' פת קיבר, ואף על גב דאפי' נדרה ממין רע ולא טעמתו מעולם, מפר, כדלעיל (סעיף ס"א) שם שונה שלא נדרה אלא מאותו מין בלבד. מה שאין כן הכא, שנדרה בבת א', גם מדבר שמצטערת. ועיקר דשאני התם שנדרה מהמין כולו, מה שאין כן הכא דלא נדרה אלא מככרות אלו לבד (ש"ך).

(קב) והפר לשתיהן – עי' לעיל סק"(צח) (ט"ז), עי' לעיל (סל"ו) דעת המחבר, אין צריך שיפר לשתיהם ביחד אלא בכל ענין מה שהופר הופר, וי"א דלהיש חולקים שם, צריך הכא שיפר סתם לשתיהם, דאז אותה שמצטערת לא הופר, אבל אם הזכיר בפירוש א' שמצטערת, לא הופר, כיון דלא הפר רק קצתו, ועיקר אפי' פירש והפר למתענה בלבד מופר ול"ד להפר לתאנים דיש בידו להפר גם לענבים וה"ל הופר מקצתו, אבל הכא כיון

---

196 עי' לעיל סנ"ה.

197 פי' צביעת השער, ערוך ערך פרכס.

198 עי' לעיל סנ"ה.

199 לא עשיתי

שאין בידו להפר אותה דאינה מצטערת, אם כן הרי הפר כל מה שבידו להפר והפרה דאידך אינו מעלה ומוריד כיון שאין בידו להפר (ש"ך).

(סד) אמרה: קונם שאיני נהנה לבריות, יש מי שאומר דהוי נדרי עינוי נפש, ויש מי שאומר שאינם אלא דברים שבינו לבינה:

(קג)שאיני נהנה לבריות - פי' מן הבריות (ט"ז וש"ך). והדעה הא' ס"ל כמו דעה בסעיף ס' דאם אסרה פירות של איש אחד דהוה עינוי נפש. ודעה הב' דכאן ס"ל כרמב"ם דסעיף ס' (ט"ז), עיין ט"ז ועיין בתשובת בגדי כהונה חלק יורה דעה סימן ו' באמצע התשובה מה שתמה על הט"ז בזה (פ"ת)[200].

(סה) נדרה שלא ליהנות לבריות, ולא הפר לה, מותרת ליהנות מהבעל כל זמן שהיא תחתיו שאינו בכלל הבריות, ולאחר שתתגרש חל הנדר גם עליו, ואי אפשר לה ליהנות אלא מלקט שכחה ופאה:

(קד) חל הנדר גם עליו - דאז הוה הבעל בכלל בריות דהכי נדרה ש"איני נהנה לכל אדם דמתקרי בריות בשעת הנאה". והפרה מהני בזה [עי' לעיל סנ"ה] (ט"ז וש"ך), דאף על גב דהשתא לא הוי עינוי נפש, הואיל ויבוא לידי עינוי נפש לכשתתגרש, וההפרה מהני אפי' לאחרים כדין כל עינוי נפש (ט"ז).

(קה) אלא מלקט כו' - וה"ה בכל דבר הפקר (ש"ך).

(סו) נדרה מתשמיש וכיוצא בו, דברים שגורמים איבה בינה לבינו, הוי [דברים] (נדרים) שבינו לבינה:@NO MB@

(סז) הא דחל נדר מתשמיש, דוקא שאמרה: הנאת תשמישך עלי(קו), אבל אמרה: הנאת תשמישי עליך אינו צריך להפר, שהיא משועבדת לו. וכן הוא שאמר: (הנאת) תשמישי עליך, אינו נדר, אבל אם אמר: הנאת תשמישך עלי, הוי נדר. הגה: כעל שגגל שלא לקבל לא לשתו על זמן פלוני, לם עשה בלעון לשתו חל הגלל, ולם לאו היינו חל. לשאה שבקשה מבעלה שלא לשמש עמה, ובעלה כעס ונשבע שלא לשמש עמה, וכרלות השאה שבעלה כועס ולאה ליקבע מיאתה בו, חל הגלל. לכיון שבקשה ממנו שלא לשמש עמה, הרי מחלה לו שיעבודו, ומה שמאתה בו לא עשתה רק שלא יכעוס:

(קו)הנאת תשמישך עלי - דאין מאכילין לאדם דבר האסור לו. ודוקא באומרת "גופך להנאת תשמיש עלי", דאל"כ אין הנדר חל, כיון שאין בו ממש (עי' לעיל סי' ריג ס"א) (ט"ז), וי"א אף על גב דלא אמרה בפירוש כן אנו מתרצים הלשון לחומרא וכאלו אמרה גופך כו', ומלשון הש"ע משמע לחומרא (ט"ז וש"ך).

(קז)אין צריך להפר שהיא משועבדת כו' - ומיהו יש להפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לו כדלקמן (סע"א) (ש"ך), עי' ט"ז לקמן (סק"(קיד)) שמחלק דדוקא במעשה ידיה לקמן (סעיף ע"א) יחול הנדר אם יגרשנה אבל בתשמיש אף אם יגרשנה לא חל הנדר כיון דלא חלה הנדר מהשתא ע"ש ועיין בספר בני אהובה פי"ד מהלכות אישות הלכה ו' מה שכתב בזה (פ"ת)[201].

(קח) שלא לקרב אל אשתו - פי' שאומר בלשון שאין הנדר חל, כיון שמשועבד לה, כמו שכתב סעיף הקודם, אלא דכאן שמחלה לו שעבודה, מהני שהנדר קיים (ט"ז), עי' באה"ע (סי' עו ס"י) ואפילו לא נדר לזמן רק נדר שלא לקרב לעולם, חל אם עשה ברשותה. וי"א כיון דקונמות מפקיע מידי שעבוד רק דאלמוה רבנן לשעבודה דבעל והאשה. אפשר לומר כי אלמוה רבנן היינו היכא דאינה מרוצה, אבל היכא דנתרצית חלה, ולפ"ז יתחדש לנו דכי מהני רצון דידה דוקא בקונם אבל בשבועה לא מהני דשבועה אינה קדושת הגוף דיפקיע השעבוד, וקשה על הרמ"א דמשמע דגם בשבועה מהני רצון דידה אף לעולם דזה אינו ודוקא על זמן מה מהני ולא לעולם (פ"ת).

(סח) אסרה עליה תשמיש כל אדם שבעולם, יפר חלקו ותהא משמשתו, וכשימות או יגרשנה הרי היא אסורה בתשמיש כל אדם, וכן כל כיוצא בזה:

(קט) אסרה עליה תשמיש כל אדם - אבל אמרה "קונם תשמישי על כל העולם" אין צריך להפר שמשעובדת לו (ט"ז), וי"א שזה מח' (ש"ך).

---

[200] לא עשיתי

[201] לא עשיתי זה אותו בני אהובה המובא בסק"(קח).

(קי) יפר חלקו – אע"ג דלעיל (סס"ה) איתא דבעל אינו בכלל הבריות, כאן שונה שמוכח הדבר שהיא מתכוונת לאסור מה שמותר לה, והרי ללא נדרה אסור עליה תשמיש שאר אדם אלא אבעל מיכוונה (ט"ז).

(סט) אמרה: קונם שאיני נהנית לאבא ולאביך אם אני עושה לך, או קונם שאיני נהנית לך אם עושה אני לאבא ולאביך, יכול להפר. אף על פי שלא חל הנדר עדיין, ודברים אלו הוי דברים שבינו לבינה:

(קיא) קונם שאיני נהנית לך - כלומר ש"איני נהנית ממך" (ש"ך).

(קיב) שבינו לבינה - ואינו מפר לעולם אלא בעודה תחתיו, פי' כל זמן שראויה תחתיו אפילו גירשה, פי' שתוכל להיות תחתיו (עי' לעיל סנ"ה), ואם נשאת לאחר, אז הוא אסור (ט"ז), שגנאי הוא לו שנאסרה בהנאת אביה ואביו אם עושה לו, וכן מה שאינה רשאי לעשות לאביה ולאביו כדי שלא תאסר עליו. ובעיקר בכל ענין יכול להפר, אלא דאשמועינן דיכול להפר לה אף על פי שלא חל הנדר ובזה צריך דוקא שתלתה הנדר בדברים שבינו לבינה וכנ"ל (סקמ"ה?), אבל אם קיימה התנאי אז חל הנדר, ויכול להפר בכל ענין (ש"ך).

(ע) אמרה: קונם שאיני עושה על פי אבא ואביך, או על פי אחי ועל פי אחיך, אינו יכול להפר, שאינה משועבדת להם:@NO MB@

(עא) אמרה: קונם שאיני עושה על פיך, יפר אף על פי שהיא משועבדת לו, שמא יגרשנה ואז יחול הנדר ולא יוכל להחזירה, הלכך קרינן ביה השתא דברים שבינו לבינה. (ולוקמ שממכה: יקדשו ידי לעוסקיהס, ועיין במ"ע סי' פ"מ):

(קיג) קונם שאני עושה על פיך כו' – המחבר לומד שבנדרה ש"לא יהנה ממעשה ידיה" הוה דינה כמו באומרת "יקדשו ידי לעושיהן", וכן פירש באה"ע (סי' פא ס"?) ודלא כרמ"א[202] (ט"ז), היינו מדרבנן, שזה דבר שאין בו ממש (עי' לעיל סי' ריג ס"?), ואם הזכיר יקדשו ידי לעושיהם, אז הוא מן התורה (ש"ך), עש"ך ועיין בשער המלך פ"ג מהלכות נדרים הלכה יו"ד מ"ש בזה (פ"ת)[203].

(קיד) שמא יגרשנה כו' – זה רק חשש במעשה ידיה, דאין לו עליו אלא שעבוד גוביינא בעלמא אתי הקדש ומפקיע, מה שאין כן במה שגופה משתעבד לבעל לתשמיש או לרחוץ פניו ידיו ורגליו שהם חיוב משום חיבה וא"א לה להסתלק מזה בשום אופן ודאי לא מהני לשון הקדש או קונם להפקיע חוב שלו עליה, אפי' מגרשה לא חייל הנדר, כיון דאין בידה להתגרש הוה דבר שלא בא לעולם שונה מסעיף ס"ד שיש צד דאחר הגירושין אסורה לבעלה שם שוה שהוא נכלל עם שאר כל אדם ומהיום מתחיל האיסור לכל אדם אלא שהוא אינו נכלל עמהם עד אחר הגט וכנ"ל (סעיף ס"ט) (ט"ז), וי"א שאין לחלק בין מעשה ידיה לרחיצה (נקה"כ), עיין ט"ז סוף ס"ק ס"ג ועיין בתשובת בגדי כהונה סוף סי' ו' מה שתמה על הט"ז (פ"ת)[204].

(קטו) ולא יכול להחזירה - אם הוא כהן אין צריך להפר דהא בלא"ה אינו יכול להחזירה ומהאי טעמא אינו יכול כלל להפר דלא הוי דברים שבינו לבינה, וצ"ע (פ"ת).

(קטז) ודוקא שאמרה יקדשו כו' - דידים איתנהו בעולם דאל"כ אינה יכולה לאסור עליו דבר שלא בא לעולם וע"ל (סי' רד ס"?) (ש"ך), פירוש, שאמרה "יקדשו ידי לעושיהן על פיך" כלומר שידיה יהיו אסורות על פיו כהקדש (ש"ך), ודווקא שהזכירה הידים כגון שאמרה "קונם מעשה ידי עליך", דנעשה כאמרה "יקדשו ידי לעושיהן" (ש"ך).

(קיז) ועיין בא"ע סי' פ"א - שם העתיק המחבר, דאין צ"ל יקדשו ידי לעושיהן והרב לא הגיה שם דבר, ועמ"ש שם[205] (ש"ך).

(עב) נדרה שלא תתן לפני בקרו וביוצא בדברים אלו, שאין בהם עינוי נפש ואינם מדברים שבינו לבינה, ואינם ממלאכות שהיא חייבת בהם, אינו יכול להפר:

(קיח) ואינם ממלאכות כו' - כמו שנתבאר באה"ע (סי' פ ס"ו) עיין שם איזו מלאכות שמחוייבת לעשות (ש"ך).

---

202 עי' לקמן סי' רלט סק"(יח).
203 לא עשיתי
204 לא עשיתי
205

Commented [YL98]: א הבאתי דברי הט"ז סקס"א.

Commented [YL99]: יש לו כל היום מאז קיום התנאי?

Commented [YL100]: הש"ך בסק"(קטז) כותב את דברי הט"ז אבל זה ב"י ולא מחבר.

(עג) נדרה שלא לרחוץ פניו ידיו ורגליו, או שלא למזוג לו הכוס ושלא להציע לו המטה, אינו צריך להפר, לפי שמשועבדת לו:

(קיט) נדרה שלא לרחוץ – עי' לעיל (סע"א סק"?) שזה דומה להנאת תשמישי עליך (ט"ז).

(קכ) א"צ להפר כו' - מיהו יש להפר שמא יגרשנה כדלעיל (סע"א) (ש"ך), עי' לעיל סי' ריד ס"א [?] עיין בשו"ת דברי אגרת סימן א'[206] (פ"ת).

(עד) [514]אשה שנדרה לשתות סם להתעבר, אין הבעל יכול להפר[207]:

(קכא) אין הבעל יכול להפר - אף על פי שהסם קשה לגופה והעיבור מכחיש יפיה (ט"ז). דלא הוי עינוי נפש ולא דברים שבינו לבינה (ש"ך).

סימן רלה – המדיר אשתו מתשמיש או שלא תלך לבית אביה ודומיו, ובו ו' סעיפים.

(א) המדיר את אשתו מתשמיש המטה, שאמר: קונם תשמישך עלי, יקיים אותה שבעה ימים, בין שהדירה בפירוש לשבעה ימים או יותר או שהדירה סתם, ולאחר שבעה ימים יוציא ויתן כתובתה:

(א) שאמר תשמישך עלי - אבל אמר "הנאת תשמישי עליך" אינו חל כלל, כיון דמשועבד לה כדלעיל (סי' רלד סס"ז), וי"א שאפילו נשבע שיוציאנה לאשתו אינה שבועה כאילו נשבע שלא יפרע לבעל חוב שאין בדבריו כלום, ועיקר דהוי שבועה וצריך התרה, מתירין כל שבועות כדלעיל (סי' רל ס"?), וי"א דאפילו התרה אינו מועיל לשבועתו וצריך לגרשה (ש"ך), מי שאסר על עצמו הנאת תשמישי אשתו מחייב עלה בהעראה גרידא כשאר חייבי לאוין (פ"ת).

(ב) יקיים אותה ז' ימים - פי' כשהדירה לז' ימים בפירוש אין צריך להוציא כלל, אבל אם הדירה סתם או יותר מז' ימים בפירוש, אז חייב לתת לה גט אם לא יתיר הנדר, אלא שנתנו לו זמן ז' ימים כיון דבלאו הכי מצינו שהאשה שוהה בימי נדותה ז' ימים בלא תשמיש. ומ"ש כאן "לאחר שבעה ימים יוציא כו'", מדובר דוקא על נודר סתם או יותר מז' בפירוש ולא אנודר על ז' בפירוש, ועי' לקמן ס"ג) (ט"ז וש"ך).

(ג) או יותר או שהדירה סתם כו' - ולא יוציא מיד שמא ימצא בתוך כך פתח לנדרו ומשמע דבכל הני לא מיירי אלא כשעומדים בנדרן אבל ודאי יכולים להתיר ע"י חכם כדלעיל (סי' רלד סכ"ג וסמ"ט) (ש"ך).

(ב) הדירה שלא תהנה ממנו, אינו חל, שהרי הוא משועבד לה. ואם אמר לה: צאי (מעשה) ידיך במזונותיך, והיא מספקת בהם לדברים גדולים ואינה מספקת לדברים קטנים, אם כל משפחתה רגילין באותם דברים קטנים, אינו חל שהרי הוא משועבד לה גם בהם. ואם אין כל משפחתה רגילים בהם, אלא העשירים, ואביה עשיר ורגיל בהם, ובעלה אינו עשיר ואינו רגיל בהם, חל הנדר שהרי אינו חייב לה בהם. ומכל מקום כיון שהדירה ממנו והיא חזרה לבית אביה, הוא מתחייב לה עתה בהם. הילכך עד ל' יום יפרנסנה באלו הדברים הקטנים על ידי פרנס, שיאמר: כל הזן אינו מפסיד, ויזון אותה אחר ויקח מהבעל, לא שנא הדירה שלשים יום או יותר או שהדירה סתם. אחר שלשים יום, יוציא ויתן כתובה:

(ד) שלא תהנה ממנו - עיין תשובת ברית אברהם חלק יו"ד סי' ס"ט טעם למה השמיטו הפוסקים תירוץ הש"ס בר"פ המדיר שהדירה כשהיא ארוסה ע"ש: [208](פ"ת).

(ה) שהרי הוא משועבד לה – י"א שאם אוסר הנאתה ממנו ותלאו בתשמיש, אז נותנין לו שלשים ושבעה יום, שכן יכול לעשות נדר הנאתה עד שלשים יום בלא תליה בתשמיש, כיון שאפשר על ידי פרנס, על כן לא מתחיל נדר התשמיש רק אחר הזמן שאפשר בפרנס, ואז תהנה ממנו ותאסר בתשמיש ז' יום, ואין חילוק בין אומר סתם ש"לא תהנה" ותלאו בתשמיש, או מפרש יותר משלשים יום ותלאו בתשמיש, בשניהם נותנין לו שלשים ושבעה יום (ט"ז).

(ו) והיא מספקת כו' - דאל"כ לא חל הנדר, כיון שמשועבד לה (ש"ך).

Commented [YL101]
באתי דבריו מסק"ו במקום סק"ב

---

[206] לא עשיתי

[207] היינו נדרה הנאת פירות אם לא תשתה, או שנדרה כמצוה לשתות.

[208] מאושר לא עשיתי

(ז) ואינה מספקת כו' - אבל אם היא מספקת גם לדברים קטנים, חל הנדר ולא יוציא, וי"א שזה ספק (ש"ך).
(ח) ומ"מ כיון שהדירה כו' - כלומר כיון שהדירה ואינה אוכלת עמו, מאחר והוא חייב בהן, ואסור לפרנסה בעצמו כיון שהדירה, הלכך יעמיד פרנס, ועיין באה"ע (סי' ע ס"א) (ש"ך).
(ט) עד שלשים יום כו' – אבל יותר משלשים יום, אנשים יודעים מזה וזה מזלזל בה, אבל עד ל' יום, אפשר לה בצינעה, ולכן חיכתה לו שמא תוך שיעור זה ימצא פתח לנדרו וכן בכל מקום שאפשר לחכות בסימן זה מחכים מטעם זה (ט"ז), דעד ל' יום אינה מקפדת להתפרנס ע"י פרנס, טפי זילא לה מלתא בפני הבריות והלכך יוציא ויתן כתובתה (ש"ך).
(י) ויקח מהבעל - פירוש אם ירצה ישלם לו ואסור להיות דרך חיוב, ועי' לעיל (סי' רכא ס"ח סקל"ו?) דלא כמ"ש כאן (ט"ז), וצריך אח"כ לשלם לפרנס, וכן לעיל (סי' רכא ס"ח, עיי"ש) באומר כל הזן אינו מפסיד, צריך אח"כ לשלם לו. ודוקא בהולך אצל חנוני הרגיל אצלו אינו מחויב לפרעו, אא"כ ירצה, דנראה כשלוחו (ש"ך), עי' ש"ך ויש חולקים שאין חייב לשלם, ועי' ש"ך (חו"מ סי' קכט סק"ו?, ונתה"מ שם[209]) (פ"ת).
(יא) אחר ל' יום יוציא כו' - היינו כשהדירה בסתם או ליותר משלשים יום, אבל הדירה בפירוש לשלשים יום, יקיים (ש"ך).
(ג) הדירה שלא תתקשט או שלא תאכל אחד מהמינים, אפילו הוא רע ולא טעמתו מעולם, ותלאו בתשמיש, שאמר: קונם תשמישך עלי אם תתקשטי או תאכלי מין פלוני, או שאמר: קונם הנאת תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך יותר מחדש, אם הוא דר עמה בעיר, או יותר מרגל אם הוא דר בעיר אחרת, יקיים ז' ימים ואז יוציא ויתן כתובתה. ואם היא נדרה, שאמרה: קונם מין פלוני עלי או קונם שלא אתקשט בקישוט פלוני, או שאמרה: יאסר תשמישך עלי אם אוכל מין פלוני או אתקשט בקישוט פלוני או אם אלך לבית אבי, והוא שמע ולא הפר לה, יוציא מיד ויתן כתובה. ולהרמב"ם בנדרה היא וקיים לה הוא, אם רוצה לישב ולא תאכל מאותו המין, תשב. ואם הוא אומר אי איפשי באשה נדרנית, יוציא ויתן כתובה. והוא הדין אם נדרה שלא תלך לבית אביה, שאמרה: קונם תשמישך עלי אם אלך לבית אבי, ושמע הבעל ולא הפר, וכן אם אמרה: קונם תשמישך עלי אם אלך לבית האבל או לבית המשתה ושמע ולא הפר לה, והוא הדין אם אמרה: קונם תשמישך עלי אם אעשה שום מלאכה, ושמע ולא הפר לה, והוא הדין אם אמרה: קונם תשמישך עלי אם אשאל משכני כלום או אם אשאיל כלי, ושמע ולא הפר:
(יב) ותלאו בתשמיש - דאם לא כן אין בידו להדירה על זה (ט"ז וש"ך), ומן הראוי היה להוציא מיד, דאי אפשר לאשה להיות אסורה בזה וכן בלא קישוט, אפילו שעה אחת, מכל מקום כיון שתלאו בתשמיש, דינו כנודר מתשמיש לחוד, שאפשר לה ז' ימים בלא תשמיש כנ"ל (ס"א) (ט"ז).
(יג) יותר מחודש - דאלו זכר בפירוש חודש אחד אין כאן חיוב להוציא כלל, כמו הנודר מתשמיש לז' ימים (כנ"ל סעיף א') אלא דכאן שנודר בפירוש על יותר מחודש וזה אי אפשר לה. וכיון שתלאו בתשמיש, דינו כנודר מתשמיש לחוד כדלעיל. והנה בנודר סתם שלא תלך לבית אביה ותלאו בתשמיש, כל סתם הוה כמפרש לעולם, והנה עיקר הנדר הוא איסור תשמיש, שאסור עליו, כיון שתלאו בדבר שאי אפשר לה לעשות, וכן בכל דבר שמדירה ואי אפשר לו להדירה בלי תלית איסור תשמיש הוה כנודר מתשמיש לחוד. וכן אם תלה הנדר הליכה לאביה באיסור הנאה ממנו, הוה כאלו נדר הנאה לחוד (עי' לעיל ס"ב) (ט"ז).
(יד) או יותר מרגל - היינו באישה שרודפת לבית אביה ברגל, אבל באינה רדופה לילך לביתו, ג' רגלים סתם יוציא, ב' יקיים (ש"ך).
(טו) ואם היא נדרה כו' – כשהבעל הדיר לה, אז היא חושבת שהוא הקפיד עליה, וכאשר ירגע, על כן נותנין לו זמן שמא ימצא פתח לנדרו. אבל נדרה היא והוא שתק, היא חושבת מזה שנדרתי והוא שתק, אני רואה שהוא שונא אותי ואינה יכולה לגור איתו כלל, אפי' עד שתאסר, וטעם זה הוא שייך לכל מה שכתוב כאן, הן אם תלאו באיסור תשמיש, הן אם לא תלאה בתשמיש, שאין אשה רוצה גבר שלא יפר לה נדריה (ט"ז), ויש חולקים וסוברים

[209] לא עשיתי

דבאסרה עליה פירות וקישוט ולא תלאו בתשמיש צ"ל דהדירה בפירוש כל זמן שהיא תחתיו, ומש"ה דוקא יוציא מיד, דלאחר שיוציאנה תהיה מותרת בפירות וקישוט. והא דצריך להוציאנה מיד, לא מטעם שהיא חושבת שהוא שונא אותה, דטעם זה לא שייך כ"א כשתלתה נדרה בתשמיש, אלא היינו טעמא, כיון שא"א לה להיות אפילו יום אחד בלא פירות וקישוט והוא לא הפר לה, הוא נתן אצבע שלו בין שיניה כדי שהיא תנשוך אותו, ולכן הדין נותן שצריך להוציאה מיד וליתן לה כתובתה. אבל כשהדירה נפשה מפירות וקישוט ותלאו בתשמיש, אלא שלא פירשה דבריה, שנודרת כל זמן שהיא תחתיו, צריך להפר מיד מטעם שנאה, ועי' אה"ע (סי' עד ס"?) (ש"ך).

(טז)אם אלך לבית אבי – על דרך שנתבאר לעיל, חדש א' כשהוא בעיר, ורגל כשהוא בעיר אחרת (ש"ך).

(יז) ולא הפר לה יוציא מיד כו' - הטעם דהוא נתן אצבע שלו בין שיניה כדי שהיא תנשוך אותו, על כן הוא חייב בדבר ואין נותנין לו זמן, אפילו שבעה יום, כיון שהיא חושבת שהוא שונא אותה (ט"ז).

(יח)אם אלך לבית אבי - כיון שאמרה סתם, פירושו לעולם, והוה כמפרש לעולם. והרי אם עשה כך, היינו נותנין לו שבעה יום כדלעיל, אבל כיון שנדרה היא ושתק הוא, היא חושבת שהוא שונא אותה כדלעיל, על כן יוציא מיד. ואם נדרה בפירוש ש"לא תלך חודש אחד", נדרה קיים ומותרת בתשמיש ולא תלך כדלעיל. וי"א דאם אמרה "הנאת תשמישך עלי אם אוכל פירות פלוני" או "אם אתקשט", וקיים לה, אם פירשה שאוסרה עליו הנאת תשמישו שבת אחת, לא יוציא מיד, אפילו קיים לה איהו, אלא ימתין שבעה ימים ואחר כך יוציא. וטעות הוא אלא אם נדרה על חודש אחד בפירוש, אין כאן שייכות גט, דהא אפשר לה לקיימה נדרה ולא תאסר כמ"ש. ואם נדרה על יותר מחודש או סתם אז יוציא מיד, ולא מצינו בנדרה היא ושתיק הוא, שום אופן שימתין איזה שיעור ואח"כ יוציא, אלא אם הוא באפשר לקיימו, יקיימו ולא תאסר. ואם אי אפשר לקיימו, יוציא מיד ויתן כתובה (ט"ז).

(יט)ושמע הבעל ולא הפר - דכיון שתלאה בתשמיש היה יכול להפר מה שאין כן אם לא תלתה בתשמיש, וכן כל מה שכתב בסעיף זה בנדרה היא ולא הפר הוא, שחייב להוציא, הוא דלא כרמב"ם שזכר כאן הש"ע (ט"ז).

(כ) אם אלך לבית האבל - נדר זה יוכל הבעל להפר בלא תלתה בתשמיש, כנ"ל (סי' רלד סס"ב) (ט"ז וש"ך), וכן צ"ל באה"ע (סי' עד ס"ה) (ש"ך), אלא דנקט כאן תלתה בתשמיש דאפילו הכי חייב להוציא מיד ואין נותנין שבעה ימים בנדר תשמיש, כיון שהיא נדרה והוא קיים, מפני שהוא חושבת שהוא שונא אותה, כדלעיל. אבל נדר הוא שלא תלך לבית האבל או משתה, ותלה בתשמיש, דיוציא אחר שבעה יום, והטעם דנועל דלת בפניה, שאם היא תצטרך למחר לזה לא תבוא שום אשה אליה (ט"ז).

(כא) שום מלאכה - לפי שהבטלה מביאה לידי שעמום, וע"כ במלאכה כל שהוא מספיק לביטול זה (ט"ז).

(כב) אם אשאל משכני - דנדר זה רע הוא לה והוא לא הפר לה, אף על פי שתלתה בתשמיש, על כן יוציא מיד. וכן אם נדר הוא אותה בזה, ותלה בתשמיש ימתין ז' ימים ויוציא (ט"ז).

(כג)ושמע ולא הפר – עי' ש"ך לעיל (סי' רלד סקפ"ד?), ולפי דבריו צ"ל דמיירי דכבר ביום שמעו השאילה את הכלים ואם כן חל איסור תשמיש, ולכן הוא יכול להפר הנדר (פ"ת).

(ד) נדרה נדר מדברים שבינו לבינה או של עינוי נפש והפר לה על מנת שתאמר לפלוני דבר של קלון, או שתהא מתהפכת אחר התשמיש כדי שלא תתעבר, או שתהא ממלאה עשרה כדי מים ותשפכם לאשפה, והיא אינה רוצה לעשות אחד מאלו הדברים ונתקיים הנדר, יוציא ויתן כתובה:

(כד) או שתהא ממלאה עשרה כו' - הטעם משום שנראית כשוטה, ועי' אה"ע (סי' עו סי"ב) על מנת שתעשי מעשה שוטים כגון שתמלאי כדים כו' ומשמע הא כל שאומר לה דבר שהוא ראוי לעשות, לא יתן כתובתה (ש"ך).

(ה) אסרה כלי שכניה עליה כדי שלא תשאל מהם, או שנדרה שלא לארוג בגדים נאים לבנה, אינו יכול להפר ואסורה לשאול משכניה ולארוג בגדים, הילכך תצא בלא כתובה, שמשיאו שם רע בשכניו:

(כה) אינו יכול להפר - כיון שלא תלתה בתשמיש (ט"ז).

מאיר הדעה על יו"ד זולקח ה' (סי' רג עד סי' רסט)

(ו) בעל שאמר לאשתו: **אוסר אני עליך שלא תלך לבית אביך או שאמר לה קונם עליך בית אביך, אינו כלום** (ועיין חילוקי לישנ בכסימן זו במה"ע סימן ע"ז):

(כו) **אינו כלום** - שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו, ואין נדרים כאלו חלים אלא אם כן תלאן בתשמיש (ט"ז, ש"ך), ולעיל (סי' רכ סכ"ב) (ש"ך).

הלכות שבועות

סימן רלו – מה היא שבועת ביטוי ושבועת שוא, ובו ו' סעיפים.

(א) נפש כי תשבע לבטא בשפתים (ויקרא ה ד) היינו שנשבע בין על דבר שעבר, כגון שנשבע שאכל ולא אכל או שלא אכל ואכל, בין על דבר שהוא להבא, כגון שאוכל ואינו אוכל או שלא אוכל ואוכל, וכן כל דבר אפילו אין בו לא הרעה ולא הטבה, כגון שזרקתי לים ולא זרקתי או שאזרוק ולא אזרוק, ואפילו בדבר שאין בו ממש, כגון שישנתי ולא ישנתי או שאישן ולא אישן, ואפילו בדבר שאינו יכול לעשותו אלא ע"י אחרים, כגון שנתתי לפלוני או שלא נתתי, או שאתן לפלוני או שלא אתן, ואפילו נשבע על אחרים כגון שזרק פלוני צרור לים או שלא זרק, כל אלו שבועות ביטוי הן, ואם שיקר בשבועתו חייב קרבן:

(א) לבטא בשפתים - עי' לעיל (סי' רלב סי"ב) בבאר הגולה[210] לענין שבועה בכתב, ועיין בזה (בתשובת הר"א מזרחי סימן ע"ב /ע"ג/) (ובתשובת מבי"ט סימן ט') ובתשובת מים רבים חי"ד סימן ס"ח (ובתשובת חות יאיר סימן קנ"ד /קצ"ד/) ובתשובת שב יעקב סימן מ"ט (ובתשובת נו"ב חלק יו"ד סי' ס"ו) (ובחלק חו"מ סי' למ"ד) אות י"ד ובתשובת ברית אברהם חלק יו"ד סימן נ"ט וס' ובתשובת שמן רוקח ח"ב סימן כ"ז מה שהאריכו בזה[211].
וי"א דהסכמות שנותנים רבנים על הדפסת ספרים שלא ידפיס עוד אחר ספר זה, אינו חל דשבועה בכתב לא מהני. וי"א דגזירה בכתב, שגוזרים גדולים, חל, אלא שאם כבר מכר המדפיס הראשון ספריו, אין בידו לעכב אחרים להדפיס ולמנוע מלאכת שמים, אף שהוא תוך זמן שגבלו הרבנים בחרמותיהם, כיון שאין לו הפסד מזה. וי"א דאף אחרי נמכר עדיין יש לו כל הזכות עד תום הזמן. וי"א בשבועה שלוחו של אדם כמותו, מדיכול לישבע על תנאי, ויש חולקים דשבועה ע"י שליח לא מהני, ועי' (בתשו' ח"ס סימן ר"כ) (ורכ"ז) האריך מאוד וביאר כמה פרטים וחילוקי דינים בענין שבועה ונדר ות"כ בכתב והחילוק בין אם כתב בלשון עבר או בלשון הוה או בפועל ממש[212] (פ"ת).

(ב) שלא אוכל - פי' על זמן שאפשר בלא אכילה, דאל"כ הוה ליה תיכף שבועת שוא, כיון דלא אפשר, וכמ"ש לעיל (סי' רלב ס"ב) (ט"ז).

(ג) שזרקתי לים ולא זרקתי - פי' או לא זרקתי ועבר על שבועתו כפי מה שהיא (ט"ז).

(ד) ולא אישן כו' - היינו במפרש יום או יומים אבל ג' ימים או בסתם, הוי שבועת שוא, כדלקמן (סעיף ד) וכן בלא אוכל. ואפי' אם נשבע ולא פירט, אם אומר שבדעתו היה היום, נאמן דלא הוי שבועת שוא. אבל אם אמר שבדעתו היה כל מה שיהיה משמעות לשוני או ששכח מה היה בדעתו, אז דינו כמו שכתוב כאן בשו"ע. ועי' לעיל (סי' רח ס"? וסי' רלב סק"ל?) (ש"ך).

(ה) או שאתן - האומר שבועה שיקח פלוני מנה ממני צ"ע אם זה שבועת ביטוי כמו "אתן" או שזה שוא דומה שפלוני יזרוק, ועי' רמ"א סעיף ב' (פ"ת).

(ו) שבועות ביטוי - פי' שאלו נכללים בכלל "נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו'", והיינו כל דבר שבידו לעשותו, משא"כ דבר שביד אחרים שאלה נכללים בשבועת שוא ואין שם קרבן אלא עבירה היא בידו (ט"ז).

(ז) חייב קרבן – עי' לעיל (סי' רלט סי"ז סקט"ז) (ש"ך).

(ב) יש דברים שאפילו שיקר בשבועתו אינו חייב קרבן, כגון שנשבע לקיים המצוה ולא קיים, או שנשבע להרע לפלוני, כגון להכותו או לקללו. (מכל מקום נקבע להכות עצמו, לקיים על פי שמיני לשמי, חיללת שבועה) (ב"י בשם הר"ן פ"ג לשבועות). ונשבע שיעשה חבירו דבר פלוני, כגון שיזרוק פלוני צרור לים או שלא יזרוק, וכיוצא בו, אבל עבירה איכא בכל דבר שמשקר בשבועתו. וגם אין לו לישבע על חבירו שיעשה שום דבר, שאינו ברשותו שיעשנו על כל פנים, ואין חבירו מחויב לעשותו, אלא אם כן

---

[210] לא עשיתי
[211] לא עשיתי
[212] לא עשיתי

יקבל שבועתו דהיינו שיאמר: אמן, או דבר שעניינו כענין אמן, כגון שאמר: הן, או מחוייב אני בשבועה זו, או קבלתי עלי שבועה זו, וכן כל כיוצא בזה. ואף על פי שלא קבלו אותם האחרים בשבועה, אם קיימו דבריו הרי אלו משובחים. הגה: [515]וכ"ק שנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו, אם אפשר, אף על פי שבתחלה היה שבועת שוא. כגון שנשבע ליפע אפה פלונית, ופעמ לא תתרצה ואיכא שבועת שוא, מכל מקום כשהיא רוצה, צריך לקיים שבועתו. [516]וי"מ דבכי האי גוונא לא מקרי שבועת שוא, רק שבועת ביטוי, דהנשבע ליתן דבר לחבירו והוא אינו רוצה לקבלו, פטור משבועתו, וה"ה אם אינה רוצה להנשא לו, ולכן לא הוי רק שבועת ביטוי:

(ח) לקיים המצוה - שבזה אין בידו לעבור עליה והואיל ואין ב"לא" אין ב"כן" (ט"ז).

(ט) אבל אם נשבע כו' - כלומר אף על גב שהוא מן התורה כיון שאינו מפורש בתורה אלא לומד מדרשה הוי כדבר שהוא מרבנן ושבועה חלה עליו וכדלקמן (סי' רלט ס"י), ועי' לעיל (סי' רטו סקי"א?) (ש"ך).

(י) אבל עבירה איכא – ויש גם חיוב מלקות וזהו שבועת שוא (ש"ך).

(יא) וגם אין כו' - כלומר אף שקרוב הדבר שחבירו יעשנו ולא הוי שבועת שוא ללקות עליו, מכל מקום אין לו לישבע כיון שביד חבירו לעשות כמו שירצה (ש"ך)

(יב) הרי אלו משובחין - שלא הרגילו להוציא שבועה לשוא (ט"ז, ש"ך).

(יג) וכ"ש שהנשבע כו' - מי שנתחייב בשבועה להשיא בתו לפלוני והיא לא נתרצית להנשא לו כמה חילוקי דינים[213] (ש"ך).

(יד) מכל מקום כשהיא רוצה כו' - ואם אינה רוצה, הוא חייב משום שבועת שוא, שבשעה שנשבע שישאנה, נשבע לשוא, שהרי אין בידו לכופה לכך. ולפי הצד הזה, הנשבע שיתן מנה לפלוני שאין שם שבועת שוא שהרי יש בידו הנתינה עכ"פ ואם לא ירצה חבירו לקבלו, הרי הוא לא נשבע על הקבלה. משא"כ בשבועה שישאנה, שאי אפשר לו כלל לקיים הנשואין, כל שהיא מעכבת. והי"א ס"ל דגם שבועה שאשאנה לא הוה לשוא, שזה דומה ל"אתן", רק שחייב לתבעה שתנשא לו, ואם לא תרצה, לא נתבטלה שבועתו כלל, ואין עליו עונש, כי לא נתחייב אלא להנאת המפציר בו שיתן לו מנה או שישא את האשה הזאת, ואם הם אינם רוצים, נקי הוא. ואם אמר "שבועה שלא אשא שום אשה זולת פלונית" ואחר כך לא רצתה לישאנו, יכול לישא אחרת בלא התרה, שהרי מצוה לישא אשה, והוא נשבע לבטל את המצוה, והשבועה לא חלה. ועי' לעיל (סי' רלח ס"ו סק"?) שצריך התרה שחלה השבועה מחמת כולל, שהרי כל שהיא תרצה להנשא, חל עליו איסור אחרת, משום הכי גם עכשיו, שהיא אינה רוצה, מכל מקום השבועה חלה וצריך התרה (ט"ז).

(טו) וי"א דבכה"ג כו' – במקורם של דברים איתא דהוי שבועת ביטוי ואם אינה רוצה להנשא לו נפטר מידי שבועתו שכך היתה שבועתו ש"ישאנה כשתרצה", ואם לא רצתה, אין כאן שבועה. אבל אם היא רוצה אח"כ, מזה לא הזכיר דבר, ויש לומר דמודה לצד הראשון ברמ"א. ואף על גב דבנשבע ליתן דבר לחבירו והוא אינו רוצה לקבלו משמע "ש דנפטר לעולם מידי שבועתו, שיכול לומר "כאילו התקבלתי", היינו דוקא התם, דשייך לומר "כאילו התקבלתי", משא"כ בנשבע לישאנה. ועוד אפי' נגיד שנפטר לעולם משבועתו היינו דווקא בציור שנשבע לבקשת קרובה של האשה "שהרי להנאתה נתכוין" וסתמא כפירושו, נמצא שאם לא רצתה לקבל, הרי הוא פטור גמור, לא מדין אונס אלא שלא נתבטלה שבועתו, הלכך מיד שאמרה שאינה רוצה, הרי כאילו מחלה לו. מה שאין כן בנדון שבו מדובר תחילת הרמ"א אף כי עבר הזמן ומעכב וממאן לקיים אשר נתקשר, מכל מקום שכנגדו באיסורו קיים, כי אולי ישוב בו ויחזור בתשובה להשלים החפץ, מה שאין כן כשכבר נשא, וצ"ע (ש"ך).

(ג) במה דברים אמורים, שנשבע על דבר שאינו ברשותו, כגון שנשבע על שמעון שלא ילך בסחורה וכיוצא בזה. אבל אם משביעו על דבר שהוא שלו, כגון שלא יכנס לביתו וכיוצא בו, צריך ליזהר בשבועתו:

(טז) צריך ליזהר בשבועתו – אע"פ שאין אדם אוסר את שלו על חבירו אלא בקונם עי' לעיל (סי' רו ס"ה[214]) שנדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה שאמרו בלשון נדר מהני, ומאחר

Commented [YL102] ן נראה לי ואף על גב דבלאו הכי יש כולל כיון שחל על נשים שלא יוכל לקיים מצות פריה ורביה כמ"ש רמ"א סי' רל"ט סעיף ח' מ"מ נפקא מיניה אם נשבע בפירוש מכל אשה שהיא בת בנים – לא הבאתי

[213] לא עשיתי מביט?

והוא ידע שאין חבירו חייב לקבל שבועתו, אומרים שהוא התכוין לאסור את שלו על חבירו בלשון נדר, אלא שהוציאו בלשון שבועה, על כן צריך חבירו ליזהר, ואם נכנס אז הוא עובר והנשבע הוא אנוס (ט"ז), פי' שמעון צריך ליזהיר (בהגר"א), אמנם המדיר את חבירו על רכושו יש מח' אם לוקה המדיר או זה שהודר (בהגר"א * ר"ן).

(ד) נשבע לשנות את הידוע לאדם, כגון על איש שהוא אשה או על אשה שהוא איש, חייב משום שבועת שוא. וכן אם נשבע לאמת האמת על דבר שהוא ידוע לכל, כגון על שנים שהם שנים וכיוצא בו, או על דבר שאי אפשר לעשותו, כגון שלא אישן ג' ימים, או שנשבע שלא יאכל ז' ימים, או שנשבע שלא יאכל מכל פירות שבעולם, הוי שבועת שוא ומלקין אותו, וישן לאלתר ואוכל לאלתר. הגה: נשבע שתא שלא ישן ושלא יאכל, הוי כמילו נשבע שלא יעשה לעולם, והוי שבועת שוא:

(יז) על איש שהוא אשה כו' - לא שאומר בפי' זה האיש אני נשבע שהוא אשה, אלא אפי' אומר שתם "אני נשבע שזה אשה" ובאמת הוא איש (ש"ך).

(יח)(ח) שנים שהם שנים – וכן אם היה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול לוקה משום שבועת שוא מפני שדבר ידוע לכל הוא (ט"ז).

(יט)מכל פירות שבעולם כו' - ע"ל (סי' רלב ס"ה) (ש"ך).

(כ) ואוכל לאלתר - הטעם שנשבע שלא יאכל שבעה ימים, הוא כנשבע להמית עצמו, והוי ליה נשבע לבטל מצוה (ט"ז).

(ה) נשבע שראה גמל פורח באויר, הרי זה שבועת שוא, אפילו אומר שראה לעוף גדול פורח והוא מכנהו גמל. (הגשבע על דבר שהוא גוזמא שלא, כדי להחזיק דבריו שלא הוי שבועת שוא) אמר: שבועה שלא אוכל מצה, אסור לאכול מצה בליל פסח. שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח, לוקה ואוכל מצה בליל פסח. שבועה שלא אשב בצל, אסור לישב בצל סוכה. שבועה שלא אשב בצל הסוכה, לוקה וישב בצל סוכה. (הא דשבועות חלין על דבר מצוה כשלא, היינו לוקה כמצות עשה, אבל מצות לא תעשה, לא):

(כא) והוא מכנהו גמל - שאנו הולכים אחר לשון בני אדם, ואין קורין לעוף גמל, ובטלה דעתו אצל כל אדם (ש"ך).

(כב) שהוא גוזמא קצת כו' - אין לדברים אלו הבנה, דכל שאינו אמת גמור, היאך ישבע להחזיק אותה, ועיקר שמקורם של דברים מדובר במי שנשבע על דבר שהוא אמת, רק בעיני בני אדם הוא קצת גוזמא ואין מאמינים לו, אין בזה שבועת שוא, שהשבועה היא צריכה לו, וכ"ש אם הוא יותר גוזמא, שיכול לישבע שהוא אמת, דאין שבועה זאת בחנם אא"כ נשבע על מה שהוא פשוט בעיני הכל שהוא אמת, שהשבועה היא בחנם, והלכה זו הובא לקמן (סעיף ד) ואין ללמוד שום קולא מרמ"א זאת להשבע על דעתו שהוא קורא שם על איזה דבר שלא כדרך העולם. ולא מהני מה שחושב בדעתו אלא כשכל עולם או רוב קורין אותו השם לאותו דבר שקורא הוא אותו, אבל אם מקצת קורין אותו כך, בטלה דעתו (ט"ז), כלדעיל (סי' רלב ס"ד) (ש"ך).

(כג)אסור לאכול מצה - דחייל עליו שכלל כל מצה בשבועתו אפילו שאינו של מצוה (ט"ז).

(כד) שבועה שלא אשב בצל סוכה כו' - אף על גב דגבי מצה מקרי "כולל", כי אמר "שבועה שלא אוכל מצה", סתם, אין הדבר כן בסוכה, לפי שבנדרים הולכים אחר לשון בני אדם, וכל לחם שהוא מצה, קרוי מצה סתם. ואין סוכה סתם אלא סוכת מצוה, וי"א שסוכה אסורה כמו מצה, ועי' רמ"א לעיל (סי' רטו ס"ו) (ש"ך).

(כה) והא דשבועות כו' – פירוש שיש מצות עשה לעשות איזה דבר ונשבע עליו בכולל שלא יעשה גם המצוה, אבל אם נשבע על לא תעשה שהוא יעשנה וכללו בדברים אחרים שיעשה, לא מהני (ט"ז), זה לא תלוי במצות עשה ומצות לא תעשה אלא בקום ועשה אינה חלה, כגון שנשבע לאכול נבילות ושחוטות, אינה חלה, שאין אומרים לאדם עמוד וחטא כדי לקיים שבועתך (ועי' לקמן סי' רלט סק"כ), אבל בשב ואל תעשה, חלה שבועתה אפילו על מצות לא תעשה בכולל, עי' לקמן (סי' רלח ס"ו) (ש"ך).

(ו) שנים שנשבעו לעשות דבר אחד, ועבר אחד מהם על השבועה, השני פטור ואינו צריך התרה. לפיכך איש ואשה שנשתדכו זה לזה וקבלו חרם לינשא לזמן קבוע, מי שיעבב

Commented [YL103] או מטעם שהבית נאסר עליו שאינו יכול לאסרו עליו אלא בקונם שהוא חל על החפץ אבל לא בלשון שבועה שהיא חלה על האדם: (ש"ך) – לא הבנתי דבריו

Commented [YL104] שאול

---

[214] עיי"ש ב' דעות בשו"ע. ולכן אע"פ שכתוב ברמב"ם כאן חייב, היינו לשיטתו, וזה ספק לנו.

מאיר הדעה על יו"ד סימן רמג עד סי' רסט

והעביר המועד אסור לינשא לאחר, והלה מותר ואינו צריך התרה. וגם המעכב עצמו מותר בלא התרה לאחר שנישא שכנגדו. הגה: ומפילו מס טען זה העובר המועד שהיה מנוס, מינו נאמן שיתחייב שכנגדו עליין בשבועתו. ומ"מ מס רצה זה לפטור משבועתו, ילך מצל מכס ויתיר לו שבועתו, שמא יניח זה שכנגדו עליס שהיה מנוס בדבר שהעניר המועד ונמצא עבר זה על שבועתו מס נשא בלא התרה. וכל זה לא מיירי אלא בשניס שנשבעו זה לזה, אבל שניס שנשבעו יחד לעשות דבר, כגון שלא לדבר עס פלוני, ועבר אחד מהס, השני חייב לקייס שבועתו. ומפילו מס נשבעו זה לזה והס ג' או יותר, שלף מס עובר האחד השבועה, השניס הנשארים כריכין לקייס שבועתן. ונראה הא לאס נשבעו שניס ביחד ולא נשבעו זה לזה ועבר האחד השני חייב לקייס שבועתו, היינו דוקא שמינן תלוין זה בזה, אבל אס תלוין זה בזה ומי שפסק לאחד לקייס שבועתו בלא חבירו, כגון שנשבעו לילך ביחד לארץ ישראל, והאחד עובר ועשה לשני לילך לבד, פטור גס כן, וכמו שנתבאר לעיל סימן רכ"ח סעיף מ"ז.

(כו) השני פטור משבועתו - אם יש תנאי בשבועה ועיקר הדבר תלוי בו, אז צריך להתקיים התנאי ואם לא נתקיים אפי' הוא מחמת אונס, מ"מ אין כאן שבועה, כגון מי שעושה מקח עם חבירו שיעמיד לו סחורה פלונית ליריד שאז זמן מכירתה ולא בתר הכי, ואירעו אונס להמקבל שלא יוכל להעמידה לאותו זמן אלא אחר זמן, פטור אח"כ מלקבלה, נהי דאונס מהני להמקבל בענין שאם קבל עליו לתת איזה קנס אם לא יעמידה לאותו זמן, כיון שהוא אונס, אדעתא דהכי לא חייב עצמו, מ"מ זה העושה מקח גם כן לא התקשר אלא אם יבוא לאותו זמן, כיון שהזמן גורם זה והוא עיקר בו. משא"כ אם התנאי אינו דבר עיקר כל כך ואירע אונס שלא יוכל לקיימו באותו זמן, לא בטיל המעשה בשביל זה (עי' חו"מ סי' קצ סט"ו-ט"ז), ולכן איש ואשה שעשו שבועה לישא זה את זו והגבילו זמן לנשואין באותה שבועה ואירע אונס באותו זמן שלא יכול אחד מהם לעשות הנשואין, לא בטלה עיקר השבועה לישא זה את זו, כיון שאין עיקר הזווג תלוי בזמן ההוא, ועי' לעיל (סי' רכח סמ"א) דאף שעבר הזמן חלה השבועה אבל אם עיכב אחד מהם במזיד ועובר על השבועה לישא באותו זמן אז השני פטור לגמרי ממנו אפי' אח"כ כשירצה השני דהשבועה לא חלה אלא באופן שכל אחד יקיים מה שנשבע והוא דברי הרמ"א דבאם העביר המועד, אם הוא באונס לא בטלה שבועה, וכל שלא בא לזמן המוגבל ואינו ברור שהיה אונס הוי לי' כאלו הוא לפנינו ואומר שאינו רוצה לישא אותה בו בזמן, וצריך התרת חכם מעיקר הדין (ט"ז), וי"א אפילו בתנאי זמן וכהאי גוונא פטור, לא משנה מהו העיקר או לא (עי' ש"ך סי' כא סק"ג) אלא כל שתלה התנאי בזה ולא נתקיים התנאי אין חברו מתחייב (נקה"כ), ובתנאים שלנו מתחלה נעשה השידוך בסתם, ואחר כך מתנין ומפרשין זמן הנשואין וכהאי גוונא, וכן כתוב בתנאים, דהשתא כיון שבתחלה נעשה השידוך בסתם, ואירעו אחר כך אונס בשאר תנאים שאין התנאים מתבטלים בכך, וצריך חברו שכנגדו לקיים השידוך (נקה"כ).

(כז) אלא בשנים שנשבעו זה לזה - דהוי כמו כריתת ברית כשבועת אברהם לאבימלך שנשבעו זה לזה להיות שלום ביניהם ואחר כך עברו הפלשתים על השבועה ונפטרו גם ישראל משבועתם ונלחם שמשון עמהם (ש"ך).

(כח) השני חייב לקיים שבועתו כו' – י"א דבעשרה שנשבעו שלא להסכים ושלא לחתום על איזה דבר ומת א' מהם נפטרו כולם ומשמע אחר משו"ע כאן (ש"ך).

סימן רלז – הנשבע אם צריך לישבע בשם או בכינוי, ובו י"ב סעיפים.

(א) [517]האומר: אני נשבע שאעשה דבר פלוני, או שלא אעשנו, הרי זה שבועה אף על פי שלא הזכיר לא שם ולא כינוי. הגה: [518]ומין חילוק מס הוציא השבועה בלשון הקודש מו בכל לשון שיתמנה:

(א) ה"ז שבועה – ויש מחלותא אם זה חיוב מלקות או לא, ולצד שהוא חיי במלקות היינו משום שהוא "יד" (ש"ך).

(ב) או בכל לשון כו' - אם הזכיר השם בלשון לעז כגון דיא"ו[215] (או גאט) אפילו לא הזכיר בתחלת דבריו לשם שבועה, מועיל מטעם יד (ש"ך).

---

[215] Deus.

(ב) [519]השביעו אחר, שאמר לו: אני משביעך שתעשה דבר פלוני, או שלא תעשנו, וענה: אמן, או דבר שנשמע ממנו שמקבל שבועתו, כגון שאמר: הן, או: קבלתי דבריך, הוי כאלו נשבע בעצמו. [520]ואפילו השביעו עובד כוכבים או קטן:

(ג) וענה אמן כו' – עי' לעיל (סי' רט ס"ק ?) (ש"ך).

(ד) עובד כוכבים או קטן - וראיה מנבוכדנצר שהשביע לצדקיה ויתרו למשה וקטן לא גרע מעובד כוכבים (ט"ז).

(ג) [521]אמר: אהא באלה או בארור אם לא אעשה דבר פלוני, או שאמר לו אחר כן, [522]וקבל דבריו, הוי כשבועה [523]אף על פי שלא הזכיר לא שם ולא כינוי:

(ה) אם לא אעשה דבר פלוני - או אם אעשה דבר פלוני (ש"ך).

(ד) [524]האומר: מבטא שאעשה דבר פלוני, או שלא אעשנו, הוי כאילו אומר: שבועה:

(ו) האומר מבטא - הוא לשון הפסוק "יבטא בשפתים" (ט"ז, ש"ך).

(ה) [525]האומר פעמיים על דבר אחד אעשנו, או לא אעשנו, הוי שבועה. [526]והוא שיתכוין לשם שבועה. במה דברים אמורים, כשאמרם זה אחר זה בלא הפסק, אבל אם מבקשים אותו עליו, והוא אמר: לא אעשנו ובקשוהו עוד, ואמר: לא אעשנו, לא הוי שבועה:

(ז) והוא שיתכוון כו' - משמע ואף על פי שלא הזכיר "שבועה" קודם לכן (ש"ך).

(ו) [527]מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהם, אף על פי שאין כוונתו אלא למי שבראם, אינה שבועה. וה"ה לנשבע בנביא מהנביאים, ([528]לו בקמל כתב מכתבי הקדש), [529]או בשלחן המקדש או באחד מכלי הקדש. ואף ע"פ כן מאיימין עליהן ומראין להם שזו שבועה, כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות, ומתירים להם. הגה: [530]וכל זה בלמ נטל בידו, אבל אם נטל בידו כתב לשמות, אפילו אינו רק חכמה חיצונית או אל"ף בי"ת בלשון בו רק לותיות, אם נשבע בהן והן בידו, הוי שבועה. וע"ל סימן רי"ב. וה"ה אם לא לחזן בידו, והיו מונחים לפניו, ולמד: כמה שכתוב בהן:

(ח) בשמים ובארץ - היינו שלא אמר "הריני נשבע" אלא אמר "בשמים כו'" אבל אם אמר "הריני נשבע בשמים" הוי שבועה גמורה כנ"ל ואין חסרון במה שהזכיר שמים וארץ (פ"ת).

(ט) וה"ה לנשבע בנביא כו' - אף על פי שאין כוונתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצוה בכתב זה (ש"ך).

(י) או בשאר כתב מכתבי הקודש. אבל הנשבע בתורה בכל ענין צריך התרה כנ"ל (סי' ריב ס"ק ?) (ש"ך).

(יא) או בשלחן המקדש – עי' לעיל (סי' רד ס"ב סק"(י)) (ט"ז, ש"ך).

(יב) אבל אם נטל בידו כו' - א"צ הגבהה אלא אחיזה בעלמא (ש"ך), כ"ז מירי בכתבו ישראל ובכוונה כו' אבל במנסה הקולמוס וכתב א"ב אשורית או ספר חול אחר בכתב אשורית בדפוס שאין בהם קדושת חומר ולא פועל במחשבתו ולא תכלית לנפש אף כי יש למנוע מלנהג בהם בזיון, מ"מ אין בהם קדושת ספרים להצילם מפני הדליקה בשבת והנשבע בהם אינו שבועה (פ"ת).

(יג) ואמר במה שכתוב בהן - אם פתחן ונשבע בהן הוי כאומר במה שכתוב בהן וה"ה לכל ספרי הקדש דחד טעמא אית להו (ש"ך).

(ז) [531]הנשבע בעשרת הדברות, שבועה גמורה היא (ועיין לעיל סימן רי"ב):

(יד) הנשבע בעשרת הדברות כו' - אם אמר "אני נשבע בי' דברות", אף על פי שאינו אוחזן בידו, שבועה גמורה היא, וי"א דבעינן אוחזן בידו, ודברי הי"א הם מעיקר הדין אבל עי' לעיל (סי' ריב ס"ק ?) דבנשבע בתורה בכל ענין צריך התרה גם בי' דברות מחמירים (ש"ך).

(ח) [532]ימין, שבועה. וכן שמאל, דכתיב נשבע יי' בימינו ובזרוע עוזו (ישעיהו סב, ח) [533](והוא שיכוין ג"כ לימין ושמאל שאמר הקדוש ברוך הוא):

(טו) והוא שיכוין כו' - כלומר שכוונתו לישבע בימין ושמאל של הקדוש ברוך הוא וי"א דצריך לכוין "לימין ושמאל שאמר הקדוש ברוך הוא", דאל"כ לא הוי שבועה לענין קרבן ולמלקות וכדין "לאו לאו" (סעיף ה), דימין ושמאל כינויים הן והוי כאילו נשבע בהקב"ה עצמו שהרי הקדוש ברוך הוא נשבע בימינו ובזרוע עוזו והלכך כשנתכוין לימין ושמאל הבורא הוי שבועה גמורה (ש"ך).

(ט) [534]ידות שבועה, כשבועה. כיצד ידות, אמר: [535]כנדרי רשעים שלא אוכל בכר זה:

Commented [YL105]
"ד ספרים או גם אחרים?

(טז)כנדר רשעים כו' - דכיון דרשעים רגילין לישבע הוי כמוציא שבועה מפיו, וע"ל (סי' רו ס"ד) (ש"ך).

(י) [536]כינוי שבועה, כשבועה. [537]כיצד, שבותה או שבוקה שלא אוכל כבר זה, [538]או מומי, אומי. אבל אמר [באומתא] (כאומתא) או באומי, בבי"ת, אינו כלום. [539]ואלו הכנויים הם כפי זמנם לבני אדם שלא היה בקיאים בטיב לשון הקדש, והכל לפי הזמן והמקום להוסיף בכינויים אלו או לגרוע מהם. הגה: [540]לפיכך ברגילין לומר בלשון הקודש: לממנה, לעצה או לא לעצה, לף על פי שהן כנדרי זרוזין מ"מ בעי התרה:

(יז) כינוי כו' – עי' לעיל (סי' רז ס"ק) (ש"ך).

(יח)אמונה שלא אעשה כו' – אע"פ אינו שם מלשון הקדש (ש"ך).

(יא) [541]אמר לחבירו: שבועה שאיני אוכל לך, או: השבועה לא אוכל לך, או: לשבועה לא אוכל לך, אסור לאכול עמו:

(יט)לשבועה לא אוכל לך - פי' כמו "לא שבועה מה שלא אוכל" הא מה שאוכל הוה שבועה, ואף על גב דלעיל (סי' רז ס"ק) קיי"ל לענין נדרים דלא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן שבועות שאני (ט"ז).

(יב) [542]אמר: השבועה שאוכל לך, נשבע שיאכל עמו. ואין חילוק בין הפציר בו תחלה שיאכל עמו, או לא הפציר. [543]ויש מי שאומר שאם הפציר בו תחלה שיאכל עמו, ואמר: שבועה שאוכל לך, אסור לאכול עמו:

(כ) בין הפציר כו' - פי' אפי' אם השיב תחלה "לא אוכל" והפציר בו ואמר "השבועה שאוכל לך", אפי' הכי "שאוכל" משמע (ט"ז).

Commented [YL106]
א הבנתי?

סימן רלח – דין שבועה שלא אוכל, סתם, או אם פירש, ובו כ"ג סעיפים.

(א) [544]שבועה שלא אוכל סתם, אסור בכל שהוא, אבל אינו חייב אלא על כזית. [545]ואם פירש: כל שהוא, או שאומר: שלא אטעום, חייב בכל שהוא:

(א) אסור (אפילו) בכל שהוא - דקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה, רק קרבן או מלקות אינן אלא בכזית (ט"ז וש"ך).

(ב) [546]נשבע שלא לאכול, אסור אף לשתות, דשתייה בכלל אכילה. [547]אבל אם נשבע שלא לשתות, מותר לאכול:

(ב) אסור אף לשתות - וחייב קרבן ומלקות על השתייה (ש"ך).

Commented [YL107]
ל כזית או רביעית

(ג) מותר לאכול – ואין בזה אפילו איסור (ש"ך).

(ג) [548]שבועה שלא אוכל או שלא אשתה, ואכל או שתה מאכלים או משקים רעים שאינם ראויים לאכילה ולשתיה, פטור אבל אסור:@NO MB @

(ד) [549]אמר: שבועה שלא אוכל נבילות וטריפות, ואכל, אינו חייב משום שבועה, שהרי מושבע ועומד מהר סיני הוא. [550]ואם אמר: שבועה שלא אוכל כל שהוא מנבילות וטריפות, ואכל פחות מכזית, חייב על השבועה, שהרי אינו מושבע מהר סיני על חצי שיעור[216]. [551]וכן אם אמר שבועה שאוכל פחות מכזית נבלה וטריפה, חייב על השבועה.

(ד) אינו חייב - נ"מ גם היום לענין חולה, שמותר להאכילו נבלה, שא"צ להתיר שבועתו. מיהו היינו בנשבע כשהוא בריא, שהיה אז אסור בנבלות וטריפות, אבל נשבע כשהוא חולה, כיון שאז מותר לו לאכול, אם כן חלה השבועה ויש להתיר לו. מיהו י"ל דאף בכה"ג לא חיילה השבועה כיון דמותר לו לאכול משום פקוח נפש, אם כן השבועה נמי לא חלה דנשבע ועומד מהר סיני על המצוה דפקוח נפש והוא נשבע לבטל מצוה זו, ועכ"ז יש להחמיר ולהתיר לו (ש"ך).

(ה) שהרי אינו מושבע כו' - אף על גב דאסור מ"מ אין מושבע עליו[217] (ט"ז), חצי שיעור בבשר בחלב או כלאי הכרם יש ספק אם שבועה חל עליהם, שלא כתובים בתורה בלשון

---

[216] עי' לקמן סי' רלט סק"(כה), שזה נלמד מריבוי לפי צד א'.

[217] עיי"ש בתוס' ד"ה דמוקי: ואפילו לר"י הסובר (יומא עג ע"ב) חצי שיעור אסור מן התורה ובכל שהוא נמי מושבע ועומד הוא, אמנם כיון דליכא אלא איסור בעלמא לאו מושבע ועומד חשיב ליה.

"אכילה", וי"א דהנשבע על חצי שיעור מבשר בחלב אין שבועה חלה דבכל שהוא יש איסור (פ"ת).

(ו) וכן אם אמר שבועה שאוכל פחות מכזית כו' – וי"א דאין השבועה חלה על חצי שיעור דאורייתא, מיהו ברישא הנשבע שלא לאכול כל שהוא מנבילה וטרפה, בזה יש צד שהוא חייב על השבועה אפילו בדעת הי"א, ויש להתיר השבועה ולא יעבור, ועי' לקמן (סי' רלט סקי"ט?) (ש"ך).

(ה) [552]נשבע שיאכל נבלה וטריפה וכיוצא בהן מאיסורי תורה, ה"ז לוקה משום שבועת שוא, [553]בין אכל בין לא אכל:@NO MB@

(ו) [554]שבועה שלא אוכל נבלה ושחוטה, [555]או אפילו אמר: שבועה שלא אוכל, סתם, חלה השבועה גם על הנבלה. [556]וכן אם אמר: שבועה שלא אוכל תאנים, וחזר ואמר: שבועה שלא אוכל תאנים וענבים, חלו שתי השבועות על התאנים[218]. הגה: [557]הנשבע לקדם מקה פלונית, אם תלה על הפסח, ואחר כך נשבע שלא לקדשה, שבועה שניה חלה על ידי כולל, שהרי היו מחויב לקדשה רק כשתלה על הפסח, ובלאו הכי היו מחויב. ואם שבועה למשונה היתה לתועלת המקה, או ע"י שידוכין, אין לו כח להפקיע זכותה ולפיכך לריך להתיר השניה ולקייס הראשונה:

(ז) חלה השבועה כו' - כיון שכולל דברים האסורים עם דברים המותרים חלה גם על דברים האסורים מאחר וחלה השבועה על דברים המותרים וכן בתאנים אף על גב דאין שבועה חלה אשבועה כדלקמן (סעיף כ"א), בכולל חייל (ש"ך).

(ח) שתי השבועות - פי' אפי' השניה דתאנים משום כולל דענבים (ט"ז).

(ט) שהרי אינו מחויב כו' – במקורם של דברים איתא: מאחר והשבועה הראשונה היתה להנאת חבירו, אחר שאמר "כל זמן שיבקשנו פלוני", וגם נראה שאותה שבועה היתה על תנאי שידוכין שהיה בינו לבין האשה, ואין לו זכות להפקיע זכות אחרים, לפיכך יהיה נשאל על השניה, אבל הרמ"א הבין את זה בלשון "או", ועיקר כרמ"א שבכל צד יש לה תועלת בו, ולכן אין לו זכות לבטלו (ט"ז), ומתוך שחלה באותו זמן שאינו מושבע לקדשה חלה גם כן כשהוא מושבע לקדשה (ש"ך).

(ז) [558]אמר: קונם אשתי נהנית ליי) אם אכלתי היום, ואכל נבילות וטריפות, אשתו אסורה, דחשיב שפיר אכילה:

(י) אשתי נהנית לי – פי' לשון זה "שלא תהנה ממני" (עי' לעיל (סי' רלה ס"ב), ועוד יש לומר ד"שאני לא אהנה ממנה" ועל כן סיים בסתם אשתו אסורה על שני הדרכים האלו[219] (ט"ז), וי"א דעיקר "שלא אהנה ממנה", וה"ה לענין שבועה שאם אמר "שבועה שאוכל" ואכל אוכלים שאינם ראוים לאכילה או שתה משקים שאינם ראוים לשתיה או שאכל נבילות וטרפות וכיוצא בהן פטור משבועת ביטוי, אבל אם אמר "שבועה שלא אכלתי" ואכל דברים שאינם ראוים לאכילה או נבלות וטרפות חייב, שאכילתן שמה אכילה, שהן חשובין אצלו שכבר אכלן, אבל להבא שנשבע שלא יאכל ונקרה מקרה ואכלן אינה אכילה, וכל זה שייך נמי לענין קונם כשתלה הנדר באוכל ולא אוכל (ש"ך)[220].

(ח) [559]אמר: שבועה שאוכל היום, ואכל עפר, יצא ידי שבועה דהא אחשביה אכילה:

(יא) דהא אחשביה אכילה - דודאי כדי לקיים שבועתו עשה כן, אבל דאם כבר אכל היום עפר ואמר "קונם דבר פלוני עלי אם אכלתי היום", לא נאסר בדבר פלוני, שזה לא נחשב אצלו אכילה, וכן מוכח מזה דלעיל (סעיף ז) הביא נבלות וטריפות דהם באמת בר אכילה אלא שהם אסורים, אבל עפר לא (ט"ז).

(ט) [560]שבועה שלא אוכל, ואכל עפר, פטור, שאינו בכלל אכילה סתם. ואם פירש: שלא אוכל עפר, ואכלו, חייב בכזית. ובפחות מכזית, פטור אבל אסור. וכן שבועה שלא אוכל חרצן, פטור אבל אסור על פחות מכזית:

---

[218] עי' לקמן סק"(יח).
[219] עי' גר"א לעיל הערה 91.
[220] עי' לקמן סק"(יא).

(יב) פטור אבל אסור – י"א משום חצי שיעור (ט"ז), י"א משום ספק, כיון שאנשים לא אוכלים אותו, כוונתו ב"כל שהוא" או לא, ולכן פטור ממלקות שאין לוקין מספק ואיסורא מיהא איכא וכן בחרצן (ש"ך).

(י) [561]שבועה שלא אוכל ככר זו, חייב על כל כזית וכזית שיאכל ממנה, ואסור אפילו בכל שהוא. שבועה שלא אוכלנה, אינו חייב עד שיאכל כולה, אבל אסור אפילו בכל שהוא. ומכל מקום אם שייר ממנה פחות מכזית, חייב כאילו אכלה כולה. הילכך אם אמר: שבועה שלא אוכלנה, ואחר כך אמר: שבועה שלא אוכל ככר זו, גם השניה חלה, שמתחילה לא נשבע אלא על כולה, אבל מקצתה יכול לאכול, ואח"כ נשבע על קצתה. וכשאוכל כזית ממנה, עבר על השניה. וכשגומר לאכלה, מתחייב בראשונה:

(יג) שבועה שלא אוכלנה כו' – וי"א בין שאמר "שלא אוכלנה" בין שאמר "ככר זה" אינו חייב עד שיאכל כולה (ש"ך).

(יד) אבל אסור אפילו בכל שהוא – קשה, שכן איתא לקמן (סעיף ט"ו) בשבועה שאוכלנה ונשרף מקצתה אמרינן שאין צריך לאכול המותר ומשמע דאפילו איסורא ליכא אם לא יאכל המותר וזה דומה למי שנשבע בפירוש ש"לא יאכל כזית ככר", דלא מיתסר בחצי שיעור, וצ"ע (ש"ך).

(טו) ומכל מקום אם שייר כו' – וי"א דאינו חייב עד שיאכל כולו (ש"ך).

(יא) [562]אמר: שבועה שלא אוכל ככר זו, שבועה שלא אוכלנה, אין השניה חלה, שאי אפשר לו לאכול כולה אם לא שיאכל מתחילה מקצתה:

(טז) אין השניה חלה כו' - ומ"מ אם נשאל על הראשונה חלה השניה, דלא גרע מלקמן (סעיף כ"א) (ש"ך).

(יז) שא"א כו' - הלכך אין מקום לשניה לחול שכבר הוא מושבע על כל כזית וכזית ממנה (ש"ך).

(יב) [563]שבועה שלא אוכל תשע, וחזר ואמר: שבועה שלא אוכל עשר, אין השניה חלה. [564]אמר שבועה שלא אוכל תשע אלו, שבועה שלא אוכל עשר, גם השניה חלה. ואם אכל תשע אלו ועוד אחד, עובר על ב' השבועות:

(יח) אין השניה חלה - כשאומר "ט' אלו" ו"שבועה שלא יאכל י' דעלמא", הנהו י' דעלמא אי אפשר שיהיה בהן הני ט' שנשבע עליהם תחלה, שהרי מאלו ט' נשבע כבר ולא חלה. נמצא דאם אכל ט' אלו וי' דעלמא, היה חייב ב'. הלכך אם אוכל ט' אלו וא' דעלמא, ה"אחת" הזה, יש לו לצרף לט' דעלמא, שאם היה אוכל עוד ט' דעלמא הוי חייב עליה, ואם כן מתוך שחל על עשרה דעלמא גם חל על ט' אלו, שיצטרף ה"אחת" הזה לט' אלו, בענין שיעבור על ב' שבועות. וצ"ע אם אכל ט' אלו וי' דעלמא אם חייב על ג' שבועות דומה לתאנים וענבים דאם אכל ג"כ הענבים חייב ג', ב' על התאנים וא' על הענבים (ט"ז וש"ך).

(יג) [565]שבועה שלא אוכל עשר, שבועה שלא אוכל תשע, יש כאן שתי שבועות. ואם אכל ט', עובר על השניה, וכשאוכל העשירית, עובר גם על הראשונה. והני מילי שלא נדר מככרות ידועות, אבל אם נדר מככרות ידועות, אינו חייב אלא אחת, שהרי בשבועה ראשונה נאסר בכל אכילה ואכילה שבהם: @NO MB@

(יד) [566]שבועה שאוכל ככר זו, מקצתה נמי במשמע, שנשבע על כל כזית וכזית ממנה שיאכלנה. לפיכך נשרף מקצתה, חייב לאכול המותר, שהרי יוצא בו ידי שבועתו שנשבע על כל כזית וכזית ממנה שיאכלנה. ומיהו כשהיא לפנינו, צריך לאכול כולה:

(כ) שבועה שאוכל ככר זה - כצ"ל [שהיה גירסא "שלא אוכל ככר זו"] (ט"ז).

(כא) כשהיא לפנינו עיין בזה (בתשובת הרדב"ז ח"א /ח"ד/ סי' ס')[221] (פ"ת).

Commented [jl108]: בדוק אם אני צודק עי' לעיל

Commented [jl109]: ינו חייב עד שיאכל כולה – לבדוק ר"ן בפנים
ועי' לקמן ש"ך סקי"ח שלא הבאתי את דבריו שם שיש תוס' שחולק על הר"ן שבשבועה שלא אוכל זה כזית, ושאוכל זה כולה, ותוס' סובר ששניהם כזית

Commented [jl110]: t vct,h t, scrh va"l
לא הבאתי את דברי הש"ך.

[221] לא עשיתי שו"ת רדב"ז חלק ד סימן ס (אלף קלב)

(טו) [567]שבועה שאוכלנה, לא יצא ידי חובתו עד שיאכל כולה. לפיכך נשרף מקצתה, אין צריך לאכול המותר, שלא יצא בו ידי חובתו:

(כב) אין צריך לאכול המותר - דעל אכילה כולה נשבע ולא יצא באכילת מקצתה, ומזה רואים במי שנשבע לחבירו לפרוע לו מנה ביום פלוני ואירע אונס שלא היה לו כל המנה, לא כסף ולא שוה כסף באותו יום שהגביל לו, שפטור מן השבועה, כיון שלא יכול לקיים כמו שנשבע. עוד יש ללמוד מזה במי שנשבע לפרוע מנה ביום פלוני, ואם יעבור על השבועה יתן קנס י' זהובים, ופרע לו המחצה, שחייב לו הקנס כולו, כיון שהשבועה היתה על כל הסך דוקא. ואם אמר בלשון זה "שבועה שאשלם לך מנה ביום פלוני ואם לא אשלם לך המנה אתן לך הקנס י' זהובים", ונתן לו המקצת, נותן לו הקנס לפי ערך מה שעבר (ט"ז), עי' ט"ז, עי' חו"מ (סי' צז ס"ל) שלא מסדרים חוב למי שנשבע לפרוע את החוב, צ"ל דמיירי ההיא דסדור דבמה שמסדרין לו יש בו כדי לפרוע כל החוב דאי לא כיון דאינו יכול לקיים שבועתו אף אם לא יסדרו לו נמצא דאין כאן חיוב שבועה כלל ולמה לא יסדרו לו, ואפשר לחלק בין מתנה לחוב דהיכא דחייב ר' זוז ונשבע לתת אותם ליום נועד חייב ליתן כל מה שיש לו אף שאינו יכול לקיים שבועתו בהחלט, לפי שהשבועה חלה על חיוב הפרעון וכי היכא דחיוב הפרעון הוא על כל פרוטה ופרוטה שיש לו ה"נ חיוב השבועה חלה על כל פרוטה ופרוטה. אבל בנשבע ליתן מתנה ר' זוז אפשר דאם אין לו ר' אינו חייב ליתן מה שיש לו. ויש מי שהורה שמי שנשבע לפרוע לחבירו סך ידוע ואינו יכול לפרוע ויכול לפרוע מקצת חייב הוא לפרוע אותו מקצת דעל כולה ועל מקצתה נשבע כיון דאיכא הנראה במקצת וכו'. ומדבריו משמע דלא שאני ליה בין מתנה לחוב (פ"ת * מל"מ), ויש חולקים על הט"ז בזה וצריך לשלם מה שיש לו [עי' ש"ך סי' עג ס"ח ד"ה וי"א דאפילו] דעיקר השבועה בכיכר על הזמן, וכאן עיקרו על הפרעון והזמן רק מזרז שכל פרוטה יש בו חיוב לשלם ומה שנשבע לפרוע כולו היה לזרז עצמו בכל הפריון אבל היתה דעתו גם על פרעון מקצת דעיקר שבועתו היתה לקיים מצותה פריעת חוב והמצוה במקצתו כמו בכולו (פ"ת).

(טז) [568]שבועה שאוכל ככר זו, ואח"כ אמר: שבועה שלא אוכלנה, הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא, שנשבע לבטל את המצוה לעבור על שבועתו ועבר מיד אפילו אם לא יאכלנה, ואם יאכלנה, קיים שבועתו הראשונה ואינו עובר אלא על השניה. [569]הלכך מוטב שיאכלנה, כדי שלא יעבור גם על הראשונה. ואם אמר: שבועה שלא אוכל ככר זו, שבועה שאוכלנה, מיד עבר על השניה, ואם יאכלנה יעבור גם על הראשונה, הילכך מוטב שלא יאכלנה, כדי שלא יעבור גם על הראשונה. [570]צבור שהחרימו על דבר, ואחר כך

(אלף קלב) שאלה שאלת ממני אודיעך דעתי במי שנשבע לתת לחבירו סך כך וכך ולא השיגה ידו אלא למקצת אותו הסך אם מחוייב לקיים שבועתו במה שהשיגה ידו או דילמא כיון שלא יכול לקיים שבועתו כולה לא מקיים מקצתה :

תשובה חייב לקיים מקצתה דגרסינן בשבועות שתים א' רבא שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנה כזית חייב ומשמע דחייב על כל זית וזית ממנה משום דחלה השבועה על כל זית וזית ממנה אף הכא נמי חלה השבועה על כל פרוטה ופרוטה מהסך. וא"ת א"כ אין חילוק בין שבועה שאוכל ככר זו לשבועה שאוכלנה וכ"ת אה"נ לא משמע הכי כיון דאיכא הפרש ביניהם לענין שבועה שלא אוכל ככר זו לשבועה שלא אוכלנה. דשבועה שלא אוכל ככר זו ואכל ממנה כזית חייב ואלו שבועה שלא אוכלנה לא מחייב עד שיאכל את כולה כדאיתא בגמרא. י"ל דשבועה שאוכל ככר זו נתחייב בכולה היכא דאיתא או במאי דאשתייר מינה דומיא דשלא אוכל דאיתסר בכזית ממנה וכן בכל כזית וכזית אבל שבועה שאוכלנה לא חייב עצמו בכולה אצא היכא דאיתא קמיה כולה ואם אבד מקצתה פטור מאכיל' הנשאר כך תירץ הריטב"א ז"ל. אי נמי שבועה שאוכל ככר זו פטר עצמו בכזית ממנה אבל שבועה שאוכלנה לא פטר עצמו עד שיאכל את כולה וזה שלא כדעת הרא"ה ז"ל. ומ"מ לנדון דידן ליכא פלוגתא דשבועה חלה על הכל ועל מקצת. וכן כתב הרא"ה ז"ל וז"ל מי שנשבע לפרוע לחבירו סך ידוע ואינו יכול לפרוע ויכול לפרוע מקצת חייב הוא לפרוע אותו מקצת דעל כולה ועל מקצתה משתבע כיון דאיכא הנאה במקצתה ולאפוקי נשבע ללכת למקום פלוני מסויים שאם אינו יכול להגיע שם שאין לו ללכת למקום שיכול דהא ליכא הנאה באותו מקצת וכן כל כיוצא בזה עכ"ד ודברים ברורים הם. ולענין מי שנשבע לאכול ככר זה דעתי נוטה לדעת המקילים דפטר נפשיה בכזית ממנה. וא"ת למאי נפקא מינה נשייליה אם דעתו היה לאכול את כל הככר לא מיפטר עד דאכיל לכוליה. וי"ל כגון דאמר איני יודע מה היה בלבי או שאמר כוונתי היתה למה שיהיה מובן מלשוני ודכוותה תירצו בתוספות. והנלע"ד כתבתי:

החרימו על הפכו, אם לא התירו החרם הראשון קודם שהחרימו השני, אין השני כלום. (ועיין לעיל סי' רכ"ח סעיף ל"ה):

(כג) שאוכל ככר זו כו' - ע"ל (סקי"ח?) (ש"ך).

(כד) שבועה שלא אוכלנה - כל שכן אם נשבע אחר כך ש"לא יאכל ככר זה", דלעולם כל שהשבועה האחרונה נגד הראשונה, יקיים הראשונה ולא האחרונה (ש"ך).

(כה) הלכך מוטב שלא יאכלנה – עי' חו"מ (סי' עג ס"ה)[222] (ט"ז).

(כו) וע"ל סימן רכ"ח סל"ה - כן צריך להיות [יש גרסא "ת"ת"] ועי' שם סק"?? (ט"ז), ועמ"ש שם סקצ"ד? (ש"ך).

(יז) [571]מי שנשבע על דבר, וחזר ונשבע לבטל שבועה הראשונה, ונשאל על שבועה ראשונה, יש להסתפק אי אמרינן שנפטר מידי שבועת שוא ותחזור שבועה שניה משבועת שוא לשבועת ביטוי, כיון שמצאה מקום לחול:

(כז) יש להסתפק כו' – או נימא מיד שנשבע השניה עובר משום שבועת שוא ושוב אינו נפטר אח"כ בשאלה על הראשונה ואין בשניה חיוב משום ביטוי (ט"ז), קשה על המחבר דלקמן (סעיף כא) וכן לעיל (סי' רכט סי"ג) פסק שחלה השבועה השניה, וכאן כתב דיש להסתפק בדבר, ואפשר דעת המחבר לחלק דשאני הכא כיון דהשבועה הב' היא נגד השבועה הא' וצ"ע, ועוד קשה דבחו"מ (סי' עג ס"ה) בנשבע שבועה שניה לפרוע לבטל הראשונה אם ימצא פתח לשבועה הראשונה ויתירוה לו ימכור ויקיים שבועה שניה. אלא צ"ל דיקיים שבועה ב' מטעם שמחויב לפרוע, ולא מטעם שבועתו וצריך עיון, ומ"מ לענין דינא נראה דאם התיר הראשונה יש להתיר השבועה שניה גם כן (ש"ך).

(יח) [572]הנשבע לפרוע לפלוני מנה בחדש אדר, ואחר כך נשבע לפרוע לאחר באותו זמן, וכתב בשטר הראשון: כל זמן שיתבענו, וכן בשני, ועכשיו בא השני לתובעו, כל זמן שלא תבעו הראשון, חייב לפרוע לשני, שהרי מצאה השבועה מקום לחול. אך אח"כ יש לו לקיים הראשונה, אם יכול:

(כח) כל זמן שיתבענו כו' – עי' חו"מ (סי' עג ס"ו) מי שנשבע לפרוע לחבירו חייב אף על פי שלא תבעו לפרוע מדהוצרך כאן לומר שכתוב בפירוש "כל זמן שיתבענו", ודלא כסמ"ע שם[223] (ט"ז).

(כט) חייב לפרוע לשני - אף על פי שאין בידו אלא כדי לפרוע לא', ועי' בחו"מ (סי' עג ס"ו) (ש"ך).

(יט) [573]נידוי או איסור חל על השבועה, והאומר: קונם אשתי אסורה לי אם לא אוכל היום נבילות וטריפות, אם לא אכל, אשתו אסורה. וכן אם אמר: הרי הוא מנודה אם לא יאכל היום נבילות וטריפות, אם עבר היום ולא אכל, הרי הוא מנודה, [574]ואין זה מתנה על מה שכתוב בתורה, שאומרים לו: לא תאכל, ותתנדה:@NO MB@

(כ) [575]נשבע על ככר זה שלא יאכלנה, ואכלו, ואפילו כולו, נשאל עליו ונפטר משבועתו:

(ל) נשאל עליו ונפטר - שהחכם עוקר השבועה מעיקרה וכאילו לא היתה (ש"ך), וי"א דאין היתר באכלו כולו בזה"ז דליכא מלקות, וכן דעת הרמ"א (כנ"ל סי' רל) ומה שלא הגיה הרמ"א כאן, היינו כי מה הפסד בהתרת שבועתו אולי הלכה כצד שמועיל התרה, עיין (בתשובת חות יאיר סימן קכ"ט) ובתשובת בית יעקב סימן ק"י ועיין בשער המלך פ"ו מהלכות שבועות הלכה י"ח מה שכתב על דבריהם: (פ"ת)[224].

(כא) [576]שבועה שלא אוכל ככר זה, שבועה שלא אוכל ככר זה, אין השניה חלה. [577]ואם נשאל על הראשונה, חלה השניה:

(לא) אין השניה חלה – עי' לעיל (סי' רכט ס"ג סק"?) (ט"ז), עי' לקמן (סי' רלט סי"ג סקכ"ז?) (ש"ך).

(לב) חלה השניה - שהחכם עוקר הנדר מעיקרו וכאילו לא היתה השבועה הראשונה כלל ונמצא שניה חלה למפרע אבל בהפרת הבעל דמיגז גייז ואינו עוקר הנדר מעיקרו אף שהפר הראשונה אין השניה חלה (ש"ך).

Commented [jl111]: א הבאתי את דברי הפ"ת

---

[222] לא עשיתי.
[223] לא עשיתי
[224] לא עשיתי

(כב) [578]הרי שאכל באותו היום, ואמר: שבועה שלא אכלתי היום, שבועה שלא אכלתי היום, יש כאן עונש שתי שבועות לשקר:

(לג)יש כאן עונש כו' - דלא אמרינן אין שבועה חלה על שבועה אלא בשבועת ביטוי דלהבא שחוזר ואוסר עליו את האיסור וה"ל נשבע לקיים את המצוה, אבל בשבועה שלעבר משנשבע שבועה הראשונה יצתה מפיו לשקר והלכה לה והשניה שבועה אחרת היא לעצמה וחייב עליה (ש"ך).

(כג) [579]מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, אפילו בשבועות, לפיכך אם נשבע ליתן שום מתנה, יכול ליתנה כך:

(לד) שמה מתנה - עיין בספר פתח הבית סימן א' ענף א' מ"ש בזה: (פ"ת)[225].

(לה) ליתן שום מתנה - דוקא לעשיר אבל לעני או לצדקה לא כדלקמן (סי' רנח ס"ק) (ש"ך).

סימן רלט – נשבע על דבר שאין בו ממש או לבטל המצוה, ובו י"ז סעיפים.

(א) [580]דין השבועה כדין הנדר לכל דבר, בין לענין שצריך שיוציא בשפתיו [581]בין לענין שנתכוין לומר פת חטים ואמר פת שעורים או פת סתם, [582]בין שהולכין בה אחר לשון בני אדם, [583]בין לענין הקמתה וביטולה, [584]בין לענין תנאי. [585]ויש אומרים שכשם שנדרי זרוזין והבאי ואונסים [586]ושגגות מותרים, הוא הדין לענין שבועה, [587]והוא שכשנשבע שבועת הבאי לא יהא מעמיד דבריו לומר שודאי ראה באותו דרך כיוצאי מצרים, דאם כן אסור הוא. [588]וי"א דשבועות הבאי בכל גוונא אסורות. ומדברי הרמב"ם[589] נראה דשבועות זרוזין אסורות. וגם בשאר שבועות נראה מדבריו שאף על פי שפטור מקרבן, איסורא מיהא איכא. הגה: [590]יהודי שנגע לעובד כוכבים וחייבוהו ליקבע במעמד שלר היהודים, ויודעים שנקבע לקבר, יכופוהו שיתפקר עם העובד כוכבים ולא יקבע לקבר, לפילו לא היה חנוס על השבועה, הואיל ויש חילול השם בשבועתו. [591]ולא היה חנוס וליכא חילול השם בדבר, מבטל השבועה בלבו, הואיל והוא חנוס בשבועה, כללעיל סי' לל"ב:

(א) בין לענין שצריך שיוציא בשפתיו בין לענין כו' - כדלעיל (סי' רי ס"א) (ש"ך).

(ב) בין שהולכין כו' – עי' לעיל (סי' ריז ס"ק) וכן שהולכין אחר כוונת הנודר כדלעיל (סי' ריח ס"ק) וכן לכל שאר דברים (ש"ך).

(ג) בין לענין הקמתה וביטולה - כדלעיל (סי' רכד ס"ק וסי' רלד ס"ק) (ש"ך).

(ד) בין לענין תנאי - לעיל (סי' ריא ס"ק) (ש"ך).

(ה) שכשם שנדרים כו' – כדלעיל (סי' רלב ס"ק) (ש"ך).

(ו) והוא שכשנשבע כו' - גם בנדרים הדין כן כדלעיל רמ"א (סי' רלב ס"ד) ועפ"ר[226] (ש"ך).

(ז) לא יהא מעמיד דבריו - כגון שיאמר "יאסר ככר זה עלי בשבועה אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים", ואומר בפירוש שאינו מתכוין להבאי בדרך הפלגה, אלא שודאי ראה, אז הככר אסור (ש"ך).

(ח) ומדברי הרמב"ם כו' - ולעיל (סי' רלב ס"ק) כתבו המחבר והרמ"א בסתם שלא כדברי הרמב"ם (ש"ך).

(ט) וגם בשאר שבועות - משמע דגם בשבועות אונסים איסורא איכא וצריך התרה אם נשבע לאנס שיאסרו עליו פירות פלוני אם אינן מבית המלך יש להתיר ולא יעבור ועיקר שזה מותר ואין צריך התרה, ועי' לעיל (סי' רלב סי"ד) (ש"ך).

(י) איסורא מיהא איכא - כלומר וכשנשבע יש להתירה, אבל אין ר"ל דאסור לכתחלה לישבע, דזה פשיטא דגם בנדרים אסור כדלעיל (סי' רלב סי"ג) (ש"ך).

(יא)אפילו אם היה אנוס כו' - פי' שהוא אנוס בשבועה מחמת ערכאותיהם, שאם לא ישבע, ידונו אותו במיתה כדיניהם, מ"מ כיון דיש לו ויוכל להתפשר, יעשה פשרה, שלא יתחלל ש"ש כו', אבל אם אין לו במה להתפשר, אנוס גמור הוא, ואף בדאיכא חילול השם ישבע

Commented [jl112]: הו ה"וכו'?

[225] לא עשיתי

[226] לא עשיתי

ומבטל השבועה בלבו, ועי' לעיל (סי' קנז ס"ק) שאין מחויב להרג ולא לעבור, ומיהו יש לסייעו בכל מה דאפשר גם בשל אחרים כדי שלא יתחלל שם שמים (ש"ך).

(יב)ואם היה אנוס וליכא חילול השם כו' - כלומר שהוא אנוס מחמת ערכאותיהם וליכא חילול השם, אף על פי שיש לו ויוכל להתפשר, מבטל השבועה כו' (ש"ך).

(יג) מבטל השבועה בלבו – עי' מש"כ לעיל (סי' רלב סי"ד סקכ"ז?) (ט"ז), עיי"ש דברי (סק"?) (נקה"כ).

(ב) [592]תקיעת כף, דינה כדין שאר שבועות ויש לה התרה. [593]ולכתחלה לא יתירה רק במקום שמתירין שבועה, וע"ל סימן ר"ג וכ"ל)[227]. [594]והני מילי כשהיא דרך שבועה, אבל כשהיא כדרך הסוחרים שתוקעים כפם זה לזה לקיים המקח, אין לה דין שבועה כלל. הגה: [595]הגביה ידו וגמר: מני תוקע כפי לשמיס לו לגורי, לריך התרה. הגותן תקיעת כף לחבירו, ותלה בדעתו, יכול למחול לו. ואם לא תלה בדעתו, רק עשאו לרך שבועה, לא יוכל למחול לו ובעי התרה.

(יד) אין לה דין שבועה כלל - כמ"ש בחו"מ (סי' רא ס"?) (ש"ך).

(טו)ותלה בדעתו כו' - ע"ל (סי' רכח סל"ז סקצ"ח? וסי' רלא סק"א-ב?) (ש"ך).

(ג) [596]שבועה חלה על דבר שאין בו ממש, כגון שנשבע שלא יישן או שלא ידבר. הגה: [597]נידוי יש לו דין שבועה. [598]וי"א דלנין לחומרא, שחל על כל דבר שחל עליו השבועה ועל כל דבר שחל עליו הנדר:

(טז)שבועה חלה כו' - שהשבועה חלה על גוף האדם והגוף יש בו ממש, אבל הנדר חל על החפץ וזה הטעם נמי בחילוק לענין דבר מצוה (סעיף ד', ועי' סי' רטו ס"?), דאין על החפץ חיוב לקיים המצות (ט"ז וש"ך), אף על גב דנדרים אין חלין על דברים שאין בהם ממש אלא מדרבנן כדלעיל (סי' ריג ס"?) (ש"ך).

(יז) נידוי כו' - שמתא חרם ונידוי הכל אחד הוא ואין להקל ונותנים להם[228] חומר שבועות וחומר נדרים (ש"ך).

(ד) [599]שבועה אינה חלה על דבר מצוה(יח), בין שהוציאה בלשון שבועה שאמר: שבועה שלא אשב בסוכה, בין שהוציאה בלשון נדר שאמר: ישיבת סוכה עלי בשבועה. הגה: [600]ולוקח נשבע על המלוה לחוד, שכל מס נשבע עליה בכולל, חלה גם כן על דבר מלוה, וכמו שנתבאר לעיל סימן לל"ז וסימן לל"ח:

(יח)דבר מצוה - מי שנשבע שלא ישבע שלא יאכל בשר ועבר ע"ז ונשבע שלא יאכל בשר. אם השבועה שניה חלה עליו ואסור לאכול בשר או לאו משום דכל מלתא דא"ר לא תעביד אי עביד לא מהני א"כ לא חלה כלל השבועה שניה ע"ש מ"ש בזה[229]. נשבע שלא יאכל פירות אלו וכיוצא והיו פירות אלו של הקדש או של נטע רבעי דקיי"ל דאין שבועה חלה עליהם משום דמושבע ועומד מהר סיני הוא (&), לכשיפדה אותם מיד גזבר, אין שבועה חלה עליהם (פ"ת).

(יט)בין שהוציאה בלשון נדר כו' - ואף על גב די"א לעיל (סי' רו ס"?) דנדר שהוציאו בלשון שבועה לא מהני, מודה בשבועה שהוציא בלשון נדר דמהני אם הוא חל על דבר מצוה (ט"ז וש"ך).

Commented [jl113]: כון אין חילוק בין טז לש"ך?

(כ) שאמר ישיבת כו' - אין להקשות הא הוה ישיבת סוכה דבר שאין בו ממש, דלא מקרי אין בו ממש אלא כשאינו מזכיר החפץ, שאינו מדבר ממש. אבל כשמזכיר החפץ הנאסר, דבר שיש בו ממש הוא. ולפי זה לעיל (סי' רלד סע"א) באומרת "יקדשו ידי לעושיהן" לאו דוקא באומרת אלא אומרים נעשה כאומרת כיון שהזכירה הידים (ט"ז), יש להחמיר לענין מעשה באומר "ישיבת סוכה עלי" כפירוש הראשון שבאשר"י ובהסמ"ג עיין שם[230] (ש"ך).

(ה) [601]מלמד שנשבע שאם לא יפרעוהו תוך ו' שבועות יבטל הילדים מלמודם עד שיפרעוהו, השבועה חלה, דמצוה לאו עליה רמיא אלא על אבות הנערים:@NO MB@

---

[227] י"א דתקיעת כף אין לה התרה אלא על דעת מי שתקע לו (ט"ז חו"מ סי' קכט ס"ה), ועיי"ש בט"ז שלא היה לשו"ע ורמ"א שו"ת המהר"ם הזה.

[228] כולם או רק חרמים?

[229] לא עשיתי

[230] לא עשיתי

(ו) [602]הנשבע על דבר מצוה דרבנן, כגון שלא להדליק נר של חנוכה או שלא לקרוא המגילה, השבועה חלה. וכן אם נשבע לקיים מצוה דרבנן, חייב משום שבועה אם מבטלה. [603]והוא הדין לדבר שהוא מדרש חכמים שאינו מפורש בתורה. במה דברים אמורים, בנשבע שלא לעשות מצוה דרבנן, או לעשות, [604]אבל אם נשבע לעבור על מצות לא תעשה, אפילו היא דרבנן(כה), לא חלה עליו שבועה:

(כא) על דבר מצוה דרבנן - עיין מ"ש לעיל (סי' רכח סל"ג ?) (ט"ז).

(כב) שלא להדליק כו' – ויש חולקים וכופין שישאל על נדרו וכן עיקר, עי' לקמן (סי' רמו ס"ק ?) (ט"ז).

(כג)השבועה חלה - ה"ה הנשבע שלא לילך לבהכ"נ להתפלל עם הצבור, דתפלה עם הצבור היא דרבנן (פ"ת).

(כד) וה"ה לדבר שהוא כו' - ע"ל (סי' רלו סק"ג ?) (ש"ך).

(כה) אבל אם נשבע לעבור על מצות דרבנן כו' – עי' לעיל (סי' רלח ס"ד) דבנשבע לאכול פחות מכזית נבלה חייב בשבועה אף על גב דחצי שיעור אסור מן התורה כיון שאין לוקין עליו מן התורה, אלא צ"ל שכוונתו כאן דאין השבועה חלה שיעבור עליה אלא יש להתירה, וכן בסימן רל"ח, ר"ל חייב על השבועה לענין שצריך התרה, וי"א דאיסור דרבנן חמור יותר מחצי שיעור שאסור מן התורה, שחצי שיעור נלמדת מריבוי, ואין עליו לאו מיוחד לאיסורו, מה שאין כן כשהוא אסור מדרבנן דאיכא לאו דלא תסור ועוד דדבר שהוא מדרבנן איכא למימר העמידו דבריהם כשל תורה, ואע"פ שיש צד דהשבועה חלה לענין קרבן ומלקות, מכל מקום כופין אותו שישאל על שבועתו ולא יעבור, אפילו נשבע בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים לא יעבור אלא יתיר שבועתו וי"א דאפילו בנשבע לבטל מצוה דרבנן כופין אותו ואף על פי שמפשט דברי כל הפוסקים וכן לעיל (סי' רטו ס"ק ?) לא נראה כן מ"מ יש להחמיר וי"א דמעיקר הדין חלה השבועה אבל ודאי דראוי לכופו שישאל על נדרו (ש"ך), עש"ך מה שהקשה מלעיל סימן רל"ח סעיף ד' ועיין בתשובת בית אברהם שאלה ה' מ"ש בזה[231] (פ"ת), י"א דאותם שקיבלו עליהם תקנת רבינו גרשום מאור הגולה שלא יגרש את אשתו שלא מדעתה ונשבע שיגרש חייל השבועה דלא אלים תקנתא דרבינו גרשום כאיסורי דרבנן, ויש חולקים (פ"ת).

(ז) [605]הנשבע לחלוץ ליבמתו אין זה נשבע לבטל את המצוה, דבדידיה תלה רחמנא אי ניחא ליה ליבם אי ניחא ליה לחלוץ. הגה: [606]י"מ שהנשבע שלא לגלות לחביבו דבר שימלנו מן ההפסד הוה נשבע לבטל מצוה ומינו חל. [607]ומ"מ נראה לי היכ להתירה תחלה ומח"כ יגלה לו, ללא עליף ממה שהוא מדרש חכמים. קרימת התורה בגבור אינו אלא מדרבנן, ושבועה לו נדר חל עליו:

(כו) הנשבע לחלוץ כו' - ואם נשבע הגדול שלא לייבם ושלא לחלוץ עי' רמ"א באה"ע (סי' קסא ס"ד) [ואפילו אם נשבע הגדול שלא לייבם ולא לחלוץ, כופין אותו ולא לקטן. ומכל מקום מתירין השבועה לגדול, אף על פי שאינה חלה, משום מראית העין] (ש"ך).

(כז) שלא לגלות כו' – עי' לעיל (סי' רכח סל"ג סק"ק ?) (ט"ז).

(ח) [608]אם נשבע לדור במקום שנשא אשה, אף על פי שע"י כך הוא מתבטל מכיבוד אב ואם, לא הוי נשבע לבטל את המצוה, כיון שלא היו נותנין לו אשה עד שישבע כן. הגה: [609]וכל שכן אם נשא אשה זקנה ונשבע לה שלא ישא אשה אחרת, אף על פי שלא קיים פריה ורביה, לחלה השבועה, שהרי כלל בזה לכריס שהשבועה חלה בהם, על נשיס שלא יוכל לקיים מצות פריה ורביה, והוי כנשבע על דעת חביבו (ועיין לעיל סימן רכ"ח לינו):

(כח) וכ"ש כו' - דעת הרמ"א דבנשבע לדור במקום אשה השבועה חלה משני טעמים חדא כיון שלא היו נותנין לו אשה עד שישבע כך א"כ מוכרח הוא לישבע לישא אשה ומצות כבוד נדחית מפניה כדלקמן (סי' רמ ס"ק ?) ועוד דכיון שלא היו נותנים לו אשה א"כ אין כוונתו בשבועה אלא בשביל האשה ולא לעקור מצות כבוד והוי נשבע בכולל וכ"ש אם נשא אשה זקנה כו' דהוי כולל (ש"ך).

(כט) שהרי כלל בזה כו' – י"א דלרווחא דמלתא יתירו לו (ש"ך).

(ל) שלא יוכל לקיים כו' - כגון זקנה קטנה או איילונית (ש"ך).

---

[231] לא עשיתי

(לא) וע"ל סי' רכ"ח – סעיף כ' מה דינו של הנשבע לדעת חבירו (ש"ך).

(ט) [610]מתפיס בשבועה, כגון שנשבע שלא יאכל כבר זה, ואמר על אחר: יהא כמוהו, אף על פי שפטור ממלקות ומקרבן על הכבר המותפס, איסורא מיהא איכא:

Commented [YL114] אורייתא דרבנן?

(לב) אף ע"פ שפטור ממלקות - דכיון דבשבועה אוסר עצמו על החפץ כדלעיל, נמצא דאין איסור על החפץ, על כן אין איסור במתפיס בו דבר אחר, מה שאין כן בנדר, שהחפץ נאסר עליו, על כן שייך בו התפסה (סי' רכט ס"ג) (ט"ז, ש"ך).

(י) [611]שמע חבירו שנשבע, ואמר: אני כמותך, הרי הוא אסור:@NO MB@

(יא) [612]שבועה שהוציאה בלשון נדר, כגון שאמר: אכילת כבר זה עלי שבועה, אסור:

(לג) שבועה שהוציאה כו' - ע"ל (סק"ט"ז?) (ש"ך).

(יב) [613]אמר: הריני נזיר הריני נזיר, חלו שניהם וצריך לנהוג שתי נזירות:

(לד) אמר הריני כו' - פי' אף שאומר "הריני נזיר היום" [פי' פעמיים], צריך לנהוג ב' נזירות, דהיינו ב' פעמים ל' יום, משום דקי"ל (&), אפילו אמר "הריני נזיר רק ליום א'", צריך לנהוג נזירות שלשים, הלכך כיון דקי"ל שהנזירות חל על הנזירות, צריך לנהוג ב' פעמים ל' יום זה אחר זה. ודע דנזירות נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית, בין בארץ בין בחו"ל, שהרמב"ם (פ"ב ה"?) כתב דמי שנדר בנזירות בזמן הזה בחו"ל כופין אותו לעלות לא"י משום טומאת חו"ל, ויש חולקים דאין כופין אותו לעלות לא"י דאין טומאה וטהרה בינינו והלא כולנו טמאי מתים ואין כאן הפרש בין א"י לחו"ל, ועי' לעיל (סי' רג ס"? וסי' רו ס". וסי' רטו ס"ה וסי' רכט ס" וסי' רלז סכ"ד?), והא דלא כתב שאר דיני נזירות משום שהטור ושאר פוסקים ג"כ לא כתבו אותם, וכל דברי הרמב"ם הנ"ל הם רק בנזירות סתם, אבל נדר בנזירות שמשון, כיון דמותר בטומאה רק דאסור ביין ובתגלחת נוהג נזירות בחו"ל, דינו שונה. ומהני שאלה בנזירות כמו בנדרים כמ"ש המחבר לעיל (סי' רכט ס"?), מיהו המקבל עליו נזירות שמשון לא מהני שאלה, וגם האב ובעל מפירים נזירות בתו ואשתו נמי כנדרים וכמ"ש המחבר לעיל (סי' רלד סכ"ד), מיהו בנזירות שמשון אין הבעל יכול להפר (ש"ך), [עיין בתשובת משכנות יעקב סי' נ"ח מ"ש בזה][232] (פ"ת).

Commented [YL115] פה??

(לה) שתי נזירות - פירוש בזה אחר זה (ט"ז), מ"ש בדיני נזירות סתם ונזירות שמשון ועיין מדינים אלו (בתשובת מהרי"ט ח"א סי' י"ט) (וכ') (וכ"א) (וסי' נ"ג) (וסימן פ"ט) (וסימן קל"ה) (ובח"ב מסימן כ') עד סימן כ"ז ובתשובת מהר"י לבית הלוי כלל ד' סימן כ"ד (ובתשובת ר"ל בן חביב סימן נ"ו) (ובתשובת רדב"ז החדשות סימן מ"ב) (וסימן קל"ג) (וקל"ו) (וקס"א) (וסימן תק"ו) ובתשובת ראש יוסף להגאון מהר"י אשקאפ"א סוף תשובה ה' דף י"ג ע"ב (ובתשובת חוות יאיר סימן ט"ו) דף כ"ג[233]. מה שכתוב בנוסח התרת נדרים שאנו נוהגין לאמרם בערב ראש השנה "וכל מיני נזירות שקבלתי עלי ואפילו נזירות שמשון כו'", נוסחא מוטעת היא, שהרי נזירות שמשון אין לה התרה כלל (פ"ת).

(יג) [614]אין שבועה חלה על שבועה, שאם אמר: שבועה שלא אוכל כבר זו שבועה שלא אוכל כבר זו, אין השניה חלה. אבל אם נשאל על הראשונה, חלה השניה:

(לו) אין שבועה - דין זה כפול לעיל (סי' רלח סכ"א) (ט"ז), אדם שנדר שבכל פעם שיעשה דבר פלוני, שיפרע מטבע אחת, מה תקנה יש לו, כי אין להתיר לו עד שיתחייב המטבע ואם כן בכל פעם ופעם יצטרך שאלה לחכם או שמא י"ל הותר הראשון הותרו כולם, כיון שאינם יכולים לחול עד שיחול הראשון תחלה. והנה בלישנא בשאילה דנקט "אדם שנדר" משמע דעשה נדר גמור ואמר "הרי עלי שלא אעשה דבר זה ואם אעשה דבר זה אתן גם מטבע" ולא ניתק הנדר ובטל האיסור בל יחל בנתינת הפשוט, ולכך לא מתחיל חיוב המטבע עד אחר שעבר הנדר ודומה לזה שכתוב לעיל (סי' רכט ס"?) נשבע שלא ידבר עם פלוני ואח"כ נשבע שאם ישאל על השבועה יהא אסור בבשר וניחם, הרי זה נשאל על השבועה ראשונה שאין מתירין שבועה ב' שעדיין לא חלה, ה"נ לא חייב המטבע עד אחר שעבר ונשאר בספק (ש"ך).

Commented [YL116] ירוץ???

(יד) [615]אמר: שבועה שלא אוכל בשר עשרים יום, וחזר ואמר: שבועה שלא אוכל בשר כ"ב יום, יש מי שאומר שאסור בבשר שנים וארבעים יום. ואינו נראה לי, אלא אינו אסור בבשר אלא כ"ב יום. הגה: [616]ולוקה במוסיף בנדר שני על נדר לעקון, לכל מס למר ג' פעמים:

---

[232] לא עשיתי

[233] לא עשיתי.

עשרים יום, ולמי לא כוון לימים הראשונים, לשם כן נדרו למה לי, ומשום בשבר מ' יום. ואפילו שם מוסיף על נדרו, [234]יי"ל לשון עולים לו ימים הראשונים רק שם נדר ג' הנדרים ביום אחד, אבל שם כבר התחיל למנות עשרים יום הראשונים ואח"כ נדר כ"ג יום, שוין מנין הראשון עולה לו כלל ומשום בשבר מ"ב יום, ולשון לשון סוף סימן רי"ז עוד מזה:

(לז) שאסור בבשר שנים וארבעים יום – וקשה מלעיל (סי' רלח סי"ב), ולכן המחבר לא נקט כך, ועיקר כדברי האוסר מ"ב יום, שיש שני פירושים לשבועה השניה, דהיינו שאפשר שעל אותן עשרים יום שנשבע כבר חזר ונשבע עליהם בכולל עכשיו עם שני ימים הנוספים, ואפשר שעל אחרים לגמרי קאמר, ועל כן אמרינן דעל שניהם נתכוין, דבכל מקום שיש לומר כל כך יום יהיה אסור בהם כדלעיל (סי' רח ס"?) סתם נדרים להחמיר אבל אם אומר בפירוש כוונתו היאך היתה, אין כאן מחלוקת דהכל מודים דאזלינן בתר פירושו (ט"ז).

(לח) ביום א' – וי"א דה"ה לענין נזיר, שאם נדר בנזירו ל' יום ואח"כ נדר נזירות מ' יום והכל ביום א', הוא רק נזיר מ' יום, אבל אם מנה מקצת נדר הראשון תחלה ואחר כך נדר השני אינו עולה לו, ועיקר דדווקא בנזירות אומרים שהנודר בנזירות פעמים כוונות לב' פעמים ל' יום, אבל בנדר, הרי יש נדר בתוך נדר, ואם אסר על עצמו בנדר מלאכול דבר פלוני לעשרה ימים ואחר כך אמר אותו דבר הוא רק אסור עשרה ימים, ואפילו לצד הראשון כל זה בנדר שהוסיף ימים בנדר השני, אבל באומר הריני נודר מבשר כ' יום וחזר ואמר הריני נודר מבשר כ' יום רק אסור כ' יום, היינו בנדר סתם אבל אם גילה כוונתו שהתכוין לאסור ארבעים יום, הולכים אחרי כוונתו, אבל אם נדר כמו שפירשו חכמים או שכוונתו שיחול הנדר השני על הראשון ויהא עליו שני נדרים, אינו אסור אלא עשרים יום כמו באומר הריני נודר מבשר עשרים יום וחזר ואמר הריני נודר מבשר כ' יום אלו דאינו אסור אלא עשרים יום ודוקא בנזירות כשאומר הריני נזיר שלשים יום וחזר ואמר הריני נזיר שלשים יום אלו חייב שני נזירות (ש"ך).

Commented [YL117] לש???

(טו) יש מי שאומר שאם אמר: קונם כבר זו עלי, וחזר ואמר: קונם כבר זו עלי, אינו חייב אלא אחת:

(לט) יש מי כו' – זה לא דעת יחיד, אלא רק כאשר המחבר לא מצא כמה שסוברים כך, הוא מביא כ"יש מי שאומר" אבל זה עיקר להלכה (ש"ך).

(טז) [617]כיון שנדרי שגגות מותרים, אם נשבע שלא אוכל כבר זו אם פלוני אמר דבר זה, ונמצא שאמרו, מותר בכבר. וכן אם תלה כבר באחר, שאמר: שבועה שלא אוכל כבר זו אם אוכל זו, ושכח ואכלה, לא חלה עליו השבועה ויכול לאכול של תנאי תחילה, ולא חיישינן שישכח ויאכל האיסור אחר כך. אבל של איסור אסור לאכול, שמא ישכח ויאכל של תנאי. ואם אכל של תנאי תחלה, בשוגג, מותר בשניה. ואם אכלה במזיד, חייב על השניה:

(מ) אם נשבע שלא אוכל כו' – יש מקשים מלעיל (סי' רלו ס"?) דבין נשבע על דבר שעבר או להבא חייב קרבן אע"פ שטעה, וכאן שונה שלא נשבע על דבר שהוא כן, אלא נשבע על תנאי "אם אמר פלוני דבר זה", ונמצא שאמרו הרי זה שגגה ומותר לאכלו, שאין השבועה חלה כלל, כיון שעל תנאי כן נשבע, ועיקר דהאומר "יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבים עליה קרבן או לאו" הוא שבועה בשוגג, ולענין איסור בתלה בתנאי, לא הוי שבועות שגגות אלא כאשר בשעת השבועה היה ברור לו שכדבריו כן הוא, כגון שנשבע שלא אוכל כבר זה אם אמר פלוני דבר זה, היה ברור בדעתו שלא אמרו, אבל אם לא היה ברור לו, אלא שהיה מסתפק בדבר או שאינו יודע כלל, הן או לאו, ונשבע "אם אמר פלוני דבר זה לא אוכל כבר זה", אין זה שבועות שגגות ואסור בכבר (ש"ך).

(מא) ולא חיישינן שישכח כו' – שאנשים נזהרים באיסורים אבל לא בתנאים (עי' לקמן סי' ריג ס"?) (ש"ך).

(מב) אבל של איסור אסור כו' = ואם אכל האיסור תחלה אפילו בשוגג אסור לאכול אחר כך אחר התנאי (עי' לעיל סק"כ?) (ש"ך).

---

[234] (סברת התוספות פ' הריני נזיר ומרדכי סוף הל' אבלות)

(יז) אם תלאן זו בזו, שאמר: לא אוכל זו אם אוכל זו ולא אוכל זו אם אוכל זו, אסור לאכול כל אחת מהן, דחיישינן שמא יאכל השניה. ואם אכל האחת, אם נזכר לשבועתו בשעה שאכלה, אסור בשניה, לא נזכר לשבועתו, מותר בשניה.

(מג) אם תלאן זו בזו כו' - נמצא דעל כל אחד הוי שם איסור ושם תנאי (ט"ז), וכל א' לא יזהר בתנאי (ש"ך).

(מד) לא נזכר כו' – י"א שדעתו היא שהראשונה שיאכל יהא תנאי, דכך הוא סדר שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו והב' היא איסורא, ולא היה בדעתו שכל אחד מהן יהיה איסור ותנאי אמנם קודם שאכל אחד מהן כל אחד מהן יש עליה שם איסור ותנאי, הואיל שבידו לאכול תחילה איזה שירצה ומיד שאכל אחד מהן דעתו שהוא התנאי וממילא לא נשאר אלא האיסור ולכן אף אם יאכלנו במזיד אין כאן שוב חיוב שבועה דדוקא אם אוכל התנאי במזיד חלה השבועה (ש"ך).

Commented [YL118]: דויק לשון הש"ך?

Commented [YL119]: רור?

הלכות נזירות למהריק"ש[235]

(א) [618]הנזיר אסור בדברים המפורשים בתורה, בתגלחת (במדבר ו ה) וליטמא למתים (שם ו) ולאכול דברים שאסרן הכתוב (שם ו ד) מגפן היין כל ימי נזרו[236]:

(ב) [619]האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר, הרי זה נזיר מיד[237], שמא ימות עתה. ואם איחר נזירותו, עובר בבל תאחר[238]:

Commented [O120]: א ברור

(ג) [620]אין אומרים בנזירות עד שיוציא בשפתיו [דבר שמשמעו אצל כל העם כענין שבלבו, אלא כיון שגמר בלבו והוציא בשפתיו] דברים שענינם שיהיה נזיר, אף על פי שהן ענינים רחוקים, ואף על פי שאין במשמען לשון נזירות, הרי הוא נזיר. כיצד, הרי שהיה נזיר עובר לפניו ואמר אהיה, הרי זה נזיר, הואיל ובלבו היה שיהיה כמו זה, ואף על פי שלא פירש [ואמר] אהיה כמו זה. וכן אם אחז בשערו ואמר אהיה כזה או אהא מכלכל או אהא מסלסל, או שאמר הריני מסלסל או הריני מכלכל או הרי עלי לשלח פרע, הרי זה נזיר, והוא שיגמור בלבו להזיר. ונראה לי שאין מתרצים לשונו כי אם במתכוין לקבל הנזירות, אבל מי שאמר כן דרך קנס "אם אעשה דבר פלוני" או "אם לא אעשה", לא מתרצינן לישניה, כיון שאינו גומר בלבו לקבל הנזירות, ואדרבה אין לו חפץ בו. וכל שכן אם הוציאו בלשון שבועה, שגם בנזירות ממש שהוציאו בלשון שבועה איכא פלוגתא[239]:

(ד) [621]אמר הרי עלי צפרים, אף על פי שהיה נזיר עובר לפניו, ואף על פי שהיה בלבו להזיר, אינו נזיר, והרי זה כמי שלא הוציא בשפתיו כלום:

---

[235] מאחר ואין הלכות נזירות אלא רק רלט סי"ב וסי"ד (במפרשים), לכן הבאנו את זה.

[236] עי' רמב"ם שיש מצות עשה לגדל שער ראשו. והגרי"פ (ספה"מ לרס"ג, עשה ק') שאין מצות עשה של גידול שער כשהוא טמא, וממילא בזה"ז מפני שכולנו טמאי מתים, אין מצות עשה.

[237] פי' חייב לקבל הנזירות מיד (לשון הרמב"ם ערכין פ"ו הל"ג: חייב לנהוג בנזירות ולא הרי זה נזיר, ועיי"ש בראב"ד שהוא נזיר ממש מיד). וצ"ע שכן לא חוששים למיתה בכל מקום, ואפשר שכאן יש איסור בל תאחר, ולכן בגלל חשש איסור זו, חז"ל מטילים עליו לקבל הנזירות מיד, ויש חשש שמא ימות.

ועיי"ש במשנה למלך: מה שאנו מחייבים אותו להנזר מיד הוא משום דאמדינן דעתיה דכיון דלא ידע מתי יפטר דעתיה הוא לקבל הנזירות מיד והו"ל כאילו אמר הריני נזיר מיד. וראיתי למרן שהביא השגת הראב"ד הלזו וכתב שדברי הראב"ד הם טענה למה ינהוג הנזירות מיד ודברי רבינו הם טענה למה יתחייב בנזירות כלל דבשלא בא לעולם נדר נדר הנזירות שהרי לא נדר בנזיר וזה פשוט בדברי רבינו. ודבריו הם תמוהים בעיני שדברי הראב"ד ברור מללו שהם טענה למה יתחייב בנזירות וצ"ע:

ועי' צפנת פענח: בכל נזירות כיון דקיבל עליו נזירות העשה חלה עליו ע"י הקבלה, דזה בגדר נדר, אך הלאוין חלין ממילא. ואם אמר לא אפטר, האיסור נזירות לא חל עליו, אך מ"מ יש עליו חיוב לקבל נזירות אבל אם אמר "לא אפטר עד שאקבל עלי נזירות" ובלא קבלה אין נזירות כלל.

[238] ואין לוקין עליו (רמב"ם שם), ככל לאו שאין בו מעשה (רדב"ז).

[239] ועיין הר"י בן לב ח"א סימן מב ורשד"ם יו"ד] סימן עו לא עשיתי -מאושר

(ה) [622]כל כינויי נזירות כנזירות. כיצד, מקומות העלגים שמשנין הדבור ואמר שם הריני נזיק נזיח פזיח, הרי זה נזיר, [623]והוא שאנשי אותו מקום קורין כן לנזירות:
(ו) [624]האומר הריני נזיר מן החרצנים בלבד או מן הזגין בלבד, או הריני נזיר מן התגלחת או הריני נזיר מן הטומאה בלבד, הרי זה נזיר גמור וכל דקדוקי נזירות עליו, ואף על פי שלא היה בלבו להזיר אלא מדבר זה בלבד, הואיל ודבר שנזר ממנו אסור על הנזירים הרי זה נזיר גמור. אבל האומר הריני נזיר מן הגרוגרות או מן הדבלה וכיוצא בהן, הרי זה אסור בהן ואינו נזיר:
(ז) [625]מזגו לו כוס של יין ונתנו לו לשתות ואמר הריני נזיר ממנו, הרי זה נזיר גמור. ואם היה מר נפש או כועס או מתאבל והיו מבקשין ממנו שישתה כדי שישכח עמלו, ואמר הריני נזיר ממנו, הרי זה אסור באותו הכוס בלבד ואינו נזיר, שלא נתכוון זה אלא שלא ישתה כוס זה. וכן שכור שנתנו לו כוס כדי לרוותו ואמר הריני נזיר ממנו, הרי זה אסור באותו הכוס בלבד ואינו חייב בנזירות, שלא נתכוון זה אלא שלא ישכרו אותו יותר מדאי. ואם הגיע לשכרותו של לוט אין דבריו כלום ואינו חייב על כל עבירה שיעשה, שמשהגיע לשכרותו של לוט אינו בן חיוב:
(ח) [626]האומר הריני נזיר על מנת שאהיה שותה יין או מטמא למתים או מגלח שער, הרי זה נזיר ואסור בכלן, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל:
(ט) [627]נדר בנזיר ואמר לא הייתי יודע שהנזיר אסור ביין או בטומאה או בתגלחת, ואלו הייתי יודע כן לא הייתי נודר, הרי זה נזיר וחייב בכלן, שהרי הוא היה יודע שאסר עצמו באחד משלשה מינין וכבר נתבאר (סעיף ו) שאפילו לא נדר אלא מאחד מהם אסור בכלן. [240]והרי זה פתח לנדרו אם אמר שאלו היה יודע שאסור בכלן לא היה נודר, ומתחרט בכך על נדרו. [628]אמר יודע הייתי שהנזיר אסור בכלן אבל היה בדעתי שמותר אני לשתות יין מפני שאיני יכול לחיות בלי יין או מפני שאני קובר את המתים, הרי זה אינו נזיר, מפני שאלו בכלל נדרי שגגות שאין צריכין [שאלה] לחכם) [241]ונראה לי דהיינו דוקא בשגג בכל הנדר, שחשב שבזה יותר לו כל הנזירות. אבל אם חשב שבזה יתירו לו אחת, שתית יין לבד או קבורת מתים, ויהיה אסור בשאר, הוי כדין נדר מאחד מהן שאסור בכלן:
(י) [629]אמר הרי ידי נזירה, הרי רגלי נזירה, לא אמר כלום. הרי ראשי נזירה הרי כבדי נזירה, הרי זה נזיר. זה הכלל, כל אבר שאם ינטל מן החי ימות, אם אמר הרי הוא נזיר, הרי זה נזיר:
(יא) [630]האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן, אם נולד לו בן זכר הרי זה נזיר, אבל אם נולדה לו בת או טומטום ואנדרוגנוס אין זה נזיר:
(יב) [631]אמר הריני נזיר כשיהיה לי וולד, אפילו נולדה לו בת או טומטום או אנדרוגנוס הרי זה נזיר. הפילה אשתו, אינו נזיר. חזרה ונתעברה [וילדה], הרי זה נזיר:
(יג) [632]הנודר בנזיר בשוגג או בטעות או באונס, או שנדר לזרז חברו או דרך הבאי, הרי זה פטור כשאר נדרים. ומי שנדר בנזיר וניחם על נדרו, הרי זה נשאל לחכם ומתיר נזירותו כדרך שמתירין שאר נדרים:
(יד) [633]המתפים בנזירות הרי זה נזיר:
(טו) [634]היה נזיר עובר לפניו ואמר הריני כזה, הרי זה נזיר:
(טז) [635]נדר חברו בנזירות ואמר הוא פי כפיו מיין, או שאמר שערי כשערו מלהגזז, הרי זה נזיר [שם]:

---

[240] לבדוק אם זה ראב"ד שם נגד הרמב"ם.
[241] ?לא עשיתי

(יז) [636]וכן הנודר בנזירות ושמע חברו ואמר ואני, בתוך כדי דבור, וכן השלישי בתוך כדי דבור של שני, ואפילו מאה, כולם נזירים [שם]. הותר הראשון, הותרו כולם. הותר האחרון, האחרון מותר וכולם אסורין [שם נדרים ד, ט]:

(יח) [637]האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן, וחברו אמר ואני, הרי חברו נזיר מיד, ויש אומרים שאינו נזיר כי אם כשיהיה בן למתפים. ונראה לי שהוא יכול לפרש כונתו, כיון שסובל שני החלוקות:

(יט) [638]האומר לחברו הריני נזיר כשיהיה לך בן, ושמע חברו ואמר ואני, אין זה נזיר, שלא נתכוון זה אלא לומר שאני אוהב שיהיה לך בן, שהרי הוא בוש ממנו [שם נזירות ב, ו]. האומר הריני נזיר כשיהיה לפלוני בן, ושמע חברו ואמר ואני, הרי זה ספק, שמא נתכוון להיות נזיר כמותו או לומר שאני אוהב אותו כמותך, וספק נזירות להקל [שם הלכה ז]. וגם בדין זה נראה לי דאזלינן בתר כוונתו, מאחר שיש כן במשמעות מה שהוציא מפיו:

(כ) [639]שנים שהיו מהלכים בדרך וראו איש אחד בא כנגדן, ואמר אחד מהשנים, זה ההולך כנגדנו שמעון הוא, ואמר חברו ראובן הוא, ואמר זה הריני נזיר אם יהיה ראובן, ואמר האחר הריני נזיר אם הוא שמעון. הגיע אליהם והוא ראובן הרי זה נזיר, ואם היה שמעון הרי חברו נזיר, כמו שנדרו, וכן כל כיוצא בזה. לא הגיע אליהם, אלא שחזר לאחוריו ולא ידעו מי הוא, אין אחד מהם נזיר [שם הלכה ח]:

(כא) [640]וכן האומר הריני נזיר אם יהיה בכרי זה מאה כור, והלך למודדו, מצאו שנגנב או שנאבד, אינו נזיר. וכן כל כיוצא בזה, שספק נזירות להקל [שם הלכה ט]:

(כב) [641]היו מהלכין בדרך וראו את האנדרוגינוס מרחוק, ואמר אחד מהם הריני נזיר שזה איש, ואמר אחד הריני נזיר שזה אשה [ואמר אחד הריני נזיר שאין זה איש], ואמר אחד הריני נזיר שאין זה לא איש ולא אשה [ואמר אחד הריני נזיר שאין זו אשה], ואמר אחד הריני נזיר שזה איש ואשה, הרי כולם נזירים, לפי שיש באנדרוגינוס דרכים שוה בהם לאיש, ויש בו דרכים שוה בהן לאשה, ויש בו דרכים שוה בהם לאיש ולאשה, ויש בו דרכים שאינו שוה לא לאיש ולא לאשה. וכל הדרכים הללו בעניני המצות, ולא בטבעו ותולדתו. מטמא בלובן כאנשים, ומטמא באודם כנשים, ואינו נמכר לעבד עברי לא כאנשים ולא כנשים, וההורגו נהרג עליו כאנשים וכנשים [שם הלכה י – יא]:

(כג) [642]וכן אם ראו אנשים באים כנגדן, מהם פקחין ומהם סומין, ואמר אחד הריני נזיר שאלו פקחין, ואמר אחד הריני נזיר שאין אלו פקחין, ואמר אחד הריני נזיר שאלו סומין [אמר אחד הריני נזיר שאין אלו סומין], ואמר אחד הריני נזיר שאלו פקחין וסומין, ואמר אחד הריני נזיר שאין אלו פקחין ולא סומין, הרי כולם נזירים, וכן כל כיוצא בזה [שם הלכה יב]. ונראה לי דכל הני דוקא כשלא היתה מחשבתם מנגדת למה שהוציאו בפיהם, אבל אם היתה מחשבתם בהפך מה שהוציאו בפיהם, אינן נזירים. ואף על גב דלא בעינן בנזירות שיוציא בשפתיו כל מה שבלבו, מכל מקום בעינן שלא תהיה מחשבתו מנגדת למה שמוציא בשפתיו:

(כד) [643]קטן שהגיע לעונת נדרים ונדר בנזיר, הרי זה נזיר אף על פי שעדין לא הביא שתי שערות, כשאר הנדרים [שם הלכה יג], כמו שיתבאר בסימן (רל״ד) [רלג]:

(כה) [644]האיש מדיר את בנו קטן בנזיר אף על פי שלא בא לעונת נדרים, [ואין האשה מדרת את בנה בנזיר ודבר זה הלכה מפי הקבלה הוא ואינו נוהג בשאר נדרים] [רמב״ם שם]. כיצד, האב שאמר לבנו הקטן הרי אתה נזיר, או שאמר בני פלוני נזיר, או הרי זה נזיר, ושתק הבן, הרי זה נזיר וחייב האב לנהוג בו כל דקדוקי נזירות כשאר נזירים הגדולים [שם הלכה יד]:

(כו) [645]לא רצה הבן, ומיחה בדבר זה מיד כששמע, או שמיחו קרוביו בנזירות זו, [מיד ששמעו, או שעשה הקטן או קרוביו מעשה שגילו דעתם שלא רצה הוא או קרוביו בנזירות

זו], הרי זה אינו נזיר [שם הלכה טו]. לא מיחו הוא או הם מיד, אין מחאתם כלום אחר שהתחיל הנזירות. ועד מתי יש לו להדירו, עד שיגדיל ויעשה איש [שם]:

(כז) [646]הגוים אין להם נזירות. נשים ועבדים יש להם נזירות. והאב או הבעל מפר נזירות האשה אם רצה, כשאר הנדרים. אבל העבד יש לרבו לכוף אותו לשתות ולהטמא למתים. ואם לא כפה אותו, נוהג נזירות [שם הלכה טז – יז], לפי שאמרה תורה [במדבר ו, ב] ואמרת אליהם, לרבות את העבדים [נזיר סא, א]:

(כח) [647]נדר העבד שאר נדרים שיש בהם עינוי נפש או שמעכבין את המלאכה, או שהעריך, אין רבו צריך לכופו, מפני שאין נפשו קנויה לו ולא יחול עליו הנדר. למה הדבר דומה, לאוסר פירות אחרים עליהם. אבל אם אין שם עינוי ולא דבר שמעכב את המלאכה, אינו יכול לכפותו [רמב"ם שם הלכה יח]:

(כט) [648]עבד שנשבע אין רבו צריך לכפותו, והרי הוא אחר שנשבע כקודם שנשבע, לפי שאין גופו קנוי לו כדי שתחול עליו שבועתו, ונמצא זה כמי שנשבע על נכסי אחר, דשבועה הויא מיסר גברא. ויש אומרים שגם בשבועת העבד צריך שתהיה על עינוי נפש:

(ל) [649]נדר עבדו בנזירות ואמר לו מופר לך, יצא לחירות וחייב להשלים נזירותו. שהעבד כופין אותו, ואין מפירין לו, ואם הפר יצא לחירות [שם]:

(לא) [650]נזירות נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה, אפילו פירש שעה אחת הרי זה נזיר עולם, שאין לנו בית כדי שיביא את קרבנותיו במלאת ימי נזרו [שם הלכה כ]:

(לב) [651]אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל. ומי שנזר בחוץ לארץ, קונסין אותו ומחייבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נזיר בארץ ישראל כמנין הימים שנזר. לפיכך, מי שנדר בזמן הזה בחוץ לארץ, כופין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירות עד שימות, או עד שיבנה בית המקדש ויביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו. וכל זמן שהוא בחוץ לארץ אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח, וכל דקדוקי נזירות עליו, ואף על פי שאין ימים אלו עולין לו [שם הלכה כא – כב]. ואף על פי שכולנו טמאי מת בזמן הזה [עיין ראב"ד שם], קנס [הוא ש]קנסוהו לעלות לארץ ישראל מפני שנזר בחוץ לארץ:

(לג) [652]אבשלום נזיר עולם היה. [653]שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בנזיר, אלא המלאך הפרישו. וכיצד היה דינו, היה אסור ביין ותגלחת, ומותר להטמא למתים. ודבר זה הלכה מפי הקבלה. [654]ולכן חשיב לנזירות שמשון דבר הנדור לחייב את המתפים, לפי שלא היה איסורו מן התורה כי אם מפי הקבלה על ידי מלאך, ונהג בו וקבלו על עצמו:

(לד) [655]לפיכך מי שאמר הריני נזיר כשמשון[242], הרי זה נזיר מן התגלחת ומן היין לעולם, ומותר להטמא למתים. ואם אמר לא נתכוונתי אלא לאיש אחר ששמו שמשון, אינו נזיר. [656]נחלקו קדמונינו בדין נזירות שמשון. יש אומרים שאם אמר הריני כשמשון בן מנוח ולא הזכיר נזירות כלל, מן הסתם כיון לשמשון הנזיר, כל שלא אמר שכיון לאחר. ואם אמר הריני כשמשון לבד, ולא הזכיר בן מנוח ולא שום תואר מתואריו, אם כיון לשמשון הנזיר הוי נזיר, ומן הסתם לא. ויש מצריכים אפילו בשמכוין לו שיאמר תואר אחר, כשמשון [בן מנוח או] כבעל דלילה [ונראה להחמיר]. ויש מצריכין שני תוארים עם השם, כשמשון בן מנוח בעל דלילה. ונראה להחמיר:

(לה) [657]אמר "הריני נזיר כשמשון", כיון שהזכיר נזירות, אם לא פירש שכיון לאחר, מן הסתם אליו כיון, וכל שכן אם אמר שנתכוון לו. ויש מקילין אפילו הזכיר נזירות, אם לא הזכיר כי אם תואר אחד לבד עם השם, ואין עיקר כדבריו.

---

[242] עי' לעיל סי' רלט ס"ב, וצ"ע.

(לה–א) [658]אמר הריני נזיר כבעל דלילה או שאר תוארים, דינו כאומר כשמשון, וכפי מה שכתבתי [סעיף כד – כה]:
(לה–ב) [659]הזכיר נזירות גם השם שמשון ותואר אחד, לדעת (הרב) [הרוב] אין מועיל לו לפרש דבריו שנתכוון לאחר, כיון שהוא משמעות רחוק, וכל שכן אם הזכיר שני תוארים עם השם שמשון:
(לה–ג) [660]הזכיר נזירות והזכיר שני תוארים ולא הזכיר השם, מספקא לי אם נאמן לפרש דבריו שנתכוון לאחר, ויש להקל בזה:
(לו) [661]אמר הריני נזיר שמשון, דינו כאומר נזיר כשמשון:
(לז) [662]אמר אהא נזיר שמשון בכל תנאיו, נראה לי שדינו כמזכיר נזירות ושם ותואר, שנתבאר דינו [סעיף כד]. שתנאיו ר"ל תנאי ודיני נזירות, שיהיה מטמא למתים, ואסור לבד בתגלחת וביין לעולם. ולפי זה תואר הוא לו שלא היה אחר כמוהו בכך, ותואר אחד מיהא הוי, כאלו אמר בעל דלילה או בן מנוח עם השם. ויש צד להקל במקום מצוה, כיון שלא הוזכר בגמרא [נזיר ד, א] תואר בכל תנאיו, וכל שכן אם אמר שאינו יודע ביאור בכל תנאיו (מי) [מה] הוא:
(לח) [663]לסברת כל הראשונים, אם הזכיר שמשון לבד לא אמרינן דמן הסתם כיון לשמשון הנזיר. וכן נראה מפשט דברי הרמב"ם ז"ל [נזירות ג, טו – טז] שכתב, הריני כשמשון בן מנוח כבעל דלילה, כמי שעקר דלתות עזה, כמי שנקרו פלשתים את עיניו, הרי זה נזיר בנזירות שמשון ואף על פי שאפשר שנעשו מעשים אלו לאיש אחר:
(לט) [664]שמואל הרמתי נזיר עולם היה, לפיכך האומר הריני כשמואל הרמתי, כבן חנה, כבן אלקנה, כמי ששיסף את אגג בגלגל [וכיוצא באלו], הרי זה נזיר עולם, ואין אומרים שמא לאיש אחר שמעשיו כאלה נתכוון, ע"כ [הרמב"ם]. הרי שהצריך לומר כשמשון בן מנוח סמוך בלא כא"ף, כדי שיתחייב בנזירות. גם בשמואל הרמתי הצריך לומר כשמואל הרמתי סמוך או אחד משאר תואריהם. (כשמשון) [בשמשון כתב] כבעל דלילה כו', ובשמואל כתב כבן חנה כו', כלם בכ"ף, ללמד דאו או קתני, כשמשון במקום בן מנוח וכשמואל במקום הרמתי, כיון שלא הזכיר נזירות, ובכך הוי נזיר מן הסתם עד שיפרש, כמו שכתב קודם [שם הלכה יד] באומר הריני נזיר כשמשון. זה נראה מפשט דבריו, ולא כדברי מי שכתב להחמיר בשמשון לבד:
(מ) [665]ולענין מעשה, בכל מחלוקת אלו, אם הוציא הנזירות בלשון שבועה [יש לסמוך על המיקל, כיון שגם בנזירות שהוציא בלשון שבועה] איכא מאן דאמר דלאו כלום [הוא]. כפי המקובל, יש הסכמה קדומה בחומרא, שלא לקיים שום דבר בנזירות שמשון, רשד"ם [יו"ד] סימן קל"ד:
(מא) [666]אמר הנודר שלא ידע מה הוא נזירות שמשון, אלא שכונתו היתה לשבועה חזקה, אם הוא עם הארץ, שנראין דבריו אמת, גם נוסח נדרו נראה כן, נאמן והנדר בטל. ועל הרוב יצטרך התר מדרבנן, מהר"ל [בן חביב] סימן נ"ו:
(מב) [667]אמר הריני לוקח נזירות שמשון, לישנא מעליא הוא, ר"י בן לב [ח"א] סימן (מ"ב) [מד]:
(מג) [668]כתב ר"י בן לב [שם] סימן (מ"ג) [מב] דאפילו הוי נזירות מיסר גברא, כיון שתלה הנזירות בתנאי, פשיטא שהיה לו לומר הריני נזיר אם אקח את בת אחי, שאפילו שהיה נשבע בפירוש בשם שלא אשתה יין היה צריך לומר אם אקח, ומה שאמר אני מקבל נזירות שלא אקח, גרע מ – יד, וגרע מקונם שאיני אוכל. ומכל מקום לא הקל אלא כדאיתא תרתי לטיבותא, דלא אמר שמשון בן מנוח בעל דלילה, וגם דאפקיה בלשון שבועה. ועיין רשד"ם יו"ד סימן (ע"ה) [עו]. וקשה לי, דלעולם נזירות בלשון שבועה כן הוא, אם לא שנאמר דנזירות בלשון שבועה היינו בלא תנאי, כגון שאמר הריני נזיר שלא

לשתות יין וכיוצא בזה מדיני הנזירות, ואין נראה כן מדבריהם ז"ל, וצ"ע, תשובת (מהרי"ל) [מהרלב"ח] סימן (כ"ו) [נו]:

(מד) [669]אמר לחברו הריני נזיר על מנת שלא תכנס לביתי או שלא תאכל, כיון שתלה הפועל באחר, נראה לי (דקי"ל) [דקיל] מהך דר"י בן לב [הנ"ל סעיף לג], דבעת שנכנס חברו ליתיה בידיה, כי חשב שלא יכנס, והאחר הוא שמעבירו על כרחו. ועיין [שו"ע] סימן רל"ט דין י"ו י"ז. גם אפילו בנשבע שלא ישתה היה צריך לומר אם תכנס כו'. וכיון דאיכא תרתי, המקל לא הפסיד. ומכל מקום פותחין לו ממקום אחר, שלא להקל בנדרים, כן נראה לי:

(מה) [670]אמר לאשתו הריני מקבל נזירות שמשון בר מנוח בעל דלילה כו' שלא לשמש עמך, אפילו למאן דאמר דמהני נזירות בלשון שבועה, הכא אינו כלום משני טעמים. א', מה שכתבתי [סעיף לג] בשם ר"י בן לב, שאפילו נשבע שלא לשתות יין היה צריך לומר אם אשמש עמך. [ב'], דאפילו הוי מיסר גברא אינו כלום, כיון דמשועבד לה. ועיין הלכות נדרים סימן רל"ד [ערך לחם] על דין ס"ח ובארוך שם [ב"י עמוד תקמ ד"ה כתבו]. [אמר בנזירות שמשון שלא אעשה דבר פלוני או שאעשה, הוי כנשבע בכתב הקדש וכיון למי שציוה כן, ופטור. ועיין סימן רל"ז סעיף ו]:

(מו) [671]ספק נזירות להקל, ואפילו ספק נזירות שמשון. זהו דעת כל חכמי הדורות הראשונים. ור"י בן לב חלק ב' סימן פ"ז ורשד"ם יו"ד סימן קל"א פסקו דספק נזירות שמשון להחמיר. ולראשונים שומעים. וכן נראה דעת הרמב"ם [נזירות ב, ז – ט; ד, יא] כסתם מתניתין דטהרות פרק ד' [משנה יב], מדסתם וכתב ספק נזירות להקל. ונראה לי דהרמב"ם סומך על דברי רבא, דאזלא סוגיא דתלמודא כותיה סוף פרק בית שמאי במסכת נזיר [לד, א], ועיין שם בדברי התוספות [ד"ה אלא], וסובר דכי מתרץ רבא אי תניא תניא בנדרים פרק ב' [י"ט ע"ב], הכי קאמר, הדעת נותנת דלא מפלגינן בדין נזירות, דכיון דבסתם נזירות ספקו חמור מודאו, לא מיעייל ביה איניש לספיקא כלל, אפילו הנודר כשמשון. ומשום הכי פסקו כסתמא דתלמודא דמסכת נזיר דאפילו ספק נזירות שמשון להקל, והכי פסיק ותני הרמב"ם ספק נזירות כו':

(מז) [672]ספק פלוגתא דרבוותא לא אזלינן ביה לקולא, ר"י בן לב שם. ולי נראה דבנדרים ליכא למימר הכי, דמכל מקום קדושה בידי אדם הוא מצד הנודר:

(מח) [673]כתב רדב"ז בסימן תנ"ה [ח"ג סימן תתקכג] דאפילו במידי דרבנן לא אזלינן בפלוגתא דרבוותא לקולא. וצ"ע, [דקיימא לן] [רמב"ם ממרים א, ה] דבשל סופרים הלך אחר המיקל:

(מט) [674]מעשה בא לידי, איש שאמר לאשתו הריני מקבל נזירות שמשון בר מנוח בעל דלילה בכל תנאיו על דעת כל חכמי ישראל ועל דעת הנשבעים באמת, שאם לא תלכי היום לבית פלוני לא אדבר עמך כל ימי עולם, ולא הלכה לבית אותו פלוני. ואמרתי להתיר לו משום דהוי נדרי זירוז, כי לא היתה כונתו כי אם להכריחה ללכת. [ועוד, שהוציאו בלשון שבועה]. ועוד שלישית, שיש כאן שני תנאים בלשון לא, שאם לא תלכי כו' לא אדבר וכו', והיה ראוי שיאמר הריני מקבל כו' אם אדבר עמך אם לא תלכי. ואחר כך אמרו לי שהעמיד הבעל דבריו הרבה, באופן דלא הוי נדר זירוז. וחזרתי ואמרתי, שלא היה אפשר לו להעמיד עצמו מלדבר עמה באופן שהיה צריך לגרשה, ולא היה בידו לפרוע לה כתובתה, והיא לא היתה רוצה להתגרש בלא כתובה אפילו ירצה הוא, אז אמרתי שהוא נדר שוא, כאומר יאסרו פירות עולם עלי אם לא אעשה דבר פלוני, דלדעת ר"ת [תוספות שבועות כט, א ד"ה באומר] הוי נדר שוא. ולפי דעתי גם לסמ"ג [לאוין רמב עב, ד] לא הוי נדר, כיון שאין בידו שלא לדבר עמה, גם ההליכה בידה הוא ולא בידו, ועם כל זה הוי כלשון שבועה ובשתי שלילות כמו שכתבתי, ולכן התרתי לו בכנופיא, לעשות

שלום בין איש לאשתו, והראתי לו שהיה נדר גמור ושצריך התרה. ועיין [ערך לחם] סימן רל"ב דין ה':

(נ) [675]מי שנדר נזיר כשמשון אינו יכול להשאל על נדרו, שנזירות שמשון לעולם היתה [רמב"ם נזירות ג, יד] מפי המלאך [עיין רש"י מכות כב, א ד"ה בנזיר]. אבל נזיר עולם ישנו בשאלה כשאר נדרים:

(נ*) [676]ביטל הנדרים והשבועות, נזירות שמשון בכלל, ר"י בן לב [ח"א] סימן (מ"ב) [מד]. ועיין לפנים [שו"ע וערך לחם] סימן (זה) [רי"א] [סעיף א]:

(נא) [677]מי שאמר הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי, הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח לעולם [רמב"ם שם ד, י]:

(נב) [678]האומר הריני נזיר ביום שבן דוד בא בו, אם בחול נדר הרי זה אסור לעולם. ואם בשבת או ביום טוב נדר, אותה שבת או אותו יום טוב מותר, מכאן ואילך אסור לעולם. שהדבר ספק אם יבא בשבת או ביום טוב או לא יבא, והואיל והוא ספק, ביום שנדר לא חלה עליו נזירות, שספק נזירות להקל, מכאן ואילך חלה עליו נזירות, ושבת הבאה שהיא ספק אינה מפקעת נזירות שחלה עליו [שם הלכה יא]:

(נג) [679]כל בית דין שמודיעין לאלו שמזלזלין בנדרים שאין חייבין מן התורה, או שיורו להם להקל, או שיפתחו להם פתח, מנדין אותו בית דין ההדיוט [שם הלכה טז]:

(נד) [680]מדברי סופרים שאסור לנזיר לעמוד במושב שותי יין, ויתרחק ממנו הרבה, שהרי מכשול לפניו, ואמרו חכמים [שבת יג, א] סמוך לכרם לא יקרב [רמב"ם שם ה, י]:

(נה) [681]נזיר חופף על שערו בידו, וחוכך בצפרניו. ואם נפל שער אינו חושש, שהרי אין כונתו להשיר, ואפשר שלא ישיר. אבל לא יסרוק במסרק, ולא יחוף באדמה, מפני שמשיר את השער ודאי [שם הלכה יד]. ולפיכך ראוי לנזיר שלא יסרוק זקנו מפני סוף פיאות הראש, מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, כדאיתא [שו"ע יו"ד] סימן קפ"א דין ט', וקיימא לן נזיר שתלש שערה אחת לוקה, עיין הרמב"ם ז"ל פרק ה' מהלכות נזירות [הלכה יא]:

(נו) [682]הנזיר מותר בטומאת מת מצוה, ואסור ביין מצוה כיין הרשות. כיצד, מי שנשבע שישתה היום, שהרי מצוה עליו לשתות, ואחר כך נדר בנזיר, חלה נזירות על השבועה ואסור ביין. ואין צריך לומר שהוא אסור ביין קדוש והבדלה, שהוא מדברי סופרים [שם ז, יא]:

(נז) [683]וכיצד הוא מותר בטומאת מת מצוה, היה מהלך בדרך ופגע במת שאין שם מי שיקברנו, הרי זה מטמא לו וקוברו. ודברים אלו דברי קבלה הן [שם הלכה יב]:

(נז*) [684]נזיר וכהן שפגעו במת מצוה, יטמא נזיר, אף על פי שסותר הימים הראשונים, ואל יטמא כהן, שזה קדושתו קדושת שעה ואפילו היה נזיר עולם, והכהן קדושתו קדושת עולם [שם הלכה יג]:

(נח) [685]פגעו בו שני נזירים, אחד נזיר שלשים יום ואחד נזיר מאה יום, יטמא נזיר שלשים יום. היה אחד נזיר לזמן קצוב והשני נזיר עולם, יטמא הנזיר לזמן קצוב, שנזירות עולם קדושתו חמורה מזה [שם הלכה יד]:

(נט) [686]עד שאמר לאחד בפני נדרת נזירות, אם הכחישו אינו חייב כלום. ואם לא הכחישו, נוהג נזירותו על פיו. אפילו אמר לשנים ראיתי אחד מכם שנזר ואיני יודע מי הוא, הואיל ואין מכחישין אותו, נוהגין נזירות על פיו [שם ט, יז]:

(ס) [687]נהג נזירות על פי עד אחד, ושתה יין או נטמא והתרו בו, לוקה, אף על פי שעיקר הנזירות בעד אחד [שם]:

(סא) [688]האומר הריני נזיר אם אעשה כך או אם לא אעשה כך, וכיוצא בזה, הרי זה רשע [שם י, יד]:

מאיר הדעה על יו"ד זוכלק ה' (סי' רג עד סי' רסט)

(סב) [689]ובזמן הזה אין לנדור בנזיר אפילו דרך קדושה, וכל שכן בחוץ לארץ, לפי שאין שם בית להביא קרבנותיו, ועוד שהכל טמאי מתים:

(סב*) [690]להיות נדרים אלו נדרי רשעים, סמכו הראשונים להחרים שלא לקיים שום דבר בנזירות שמשון, כמו שנתבאר לעיל [סעיף ל] בשם רשד"ם. והדברים נכונים ונמוקם עמם:

(סג) [691]המקבל נזירות שמשון אם יקרב אל זוגתו, מן הידוע דמשעבד לה, ולאו כל כמיניה לאסור עליה תשמישו. ולומר שיקרב לה ויהיה נזיר שמשון, לאו אדעתא דהכי נדר, והוו נדרי שגגות, כי הענין מוכיח שלא כיון להיות נזיר אלא לאסור קריבתו לה, ואינו יכול לגרשה, דקשין גירושין לפני המקום [סנהדרין כב, א], וכל שכן אם בכתובתה שבועה שלא לגרשה. וכן כתב רשד"ם יו"ד סימן ק"י בנזירות על דרך זו שאין הנדר כלום, ע"ש:

סימן רמ – איזהו כבוד ואיזה מורא ודיניהם, ובו כ"ה סעיפים.

(א) [692]צריך ליזהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם[243]. הגה: [693]ומ"מ מין ד"ל כופין על מצות כבוד מג ומס, להוי ליה מצות עשה שמתן שכרה גדלה שמין ד"ל כופין עליה:

(א) אין ב"ד כופין וכו' - היינו שאם העלימו הב"ד עיניהם מזה, אין עליהם עונש, אבל אם רוצים לכוף, הרשות בידם, עכ"ז אין כופין כפייה גדולה לענין להכותו עד שתצא נפשו כשאר מצות עשה, אבל קצת כפייה עושים[244] (ט"ז).

(ב) [694]איזה מורא[245], לא יעמוד במקומו המיוחד לו[246] לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו, או [695]מקום המיוחד לו להתפלל, ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו[247], ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו [696]בפניו[248], אפילו לומר נראין דברי אבא, ולא יקראנו בשמו, לא בחייו ולא במותו, אלא אומר: אבא מארי. היה שם אביו כשם אחרים, משנה שמם, אם הוא שם שהוא פלאי שאין הכל רגילים לקרות בו. מכל מס מגילין בו מותר לקרות מחריס מלמ בפניו:

(ב) במקומו המיוחד כו' - בזה אפילו העמידה אסורה לו כיון שאביו משתמש שם ג"כ בעמידה משא"כ בסיפא "במקום המיוחד להסב כו'", מותרת לו העמידה, ואיסור עמידה היינו אפי' הוא רוצה לעמוד או לישב לבדו בלא שום אדם עמו בדרך עצה, כדרך שאביו רגיל לעשות, וכן בסיפא בישיבה, אפילו אם אין רוצה אז לאכול, אלא העמידה והישיבה לחוד הם אסורים (ט"ז), אבל מותר לעמוד במקום שאביו רגיל לישב בביתו שאין בזה זלזול כלל (ש"ך).

(ג) ולא סותר את דבריו - בין שחולק עליו בין שאומר להחולק עליו "נראין דבריך", הוי סותר את דבריו וסותר דבריו אסור אף שלא בפניו (ש"ך), הבן עם האב יכולים להקשות ולתרץ ולהסיק מסקנת ההלכה ואין בזה משום סותר את דבריו (פ"ת)[249].

(ד) נראין דברי אבא - שנראה כמכריע דברי אביו, אלא אם יש לו תשובה להשיב על החולקים ישיב. והא דמצינו בטור שחולק עם אביו כמה פעמים היינו שלא בפניו כמו שכתב כאן דוקא בפניו אסור ומ"מ נ"ל דאם הוא חולק על אביו ויש עוד אחר שאומר כאביו והוא רוצה להוכיח ולכתוב דעתו כדעת החולק על אביו לא יזכיר שם אביו אלא שם האחר כיון שיוכל לעשות דרך כבוד יעשה וזה למדתי מדברי הטור בח"מ סימן ק"ז במה שכתב כי לא קלקלו בגוף כו' ובזה הוא חולק על אביו ורמז הפלוגתא על בעל התרומות בסימן ק"ד ובזה נשא פנים לאביו וכמו שכתבתי בס"ד (ט"ז).

---

[243] עי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' יט (והובא בקצות החושן סי' צז) שיש מחילה על כבוד ומורא.

[244] דלא כסמ"ע וקצה"ח, שזה לא מוטל על ב"ד בכלל (חו"מ סי' קז ס"א ד"ה אבל מצוה), ועיי"ש בנתה"מ שכופין יתומים עד שיאמר רוצה אני.

[245] עי' ערוה"ש אות ח' וז"ל כיבוד הוא ענייני מעשים בפועל כמו להאכילו וכו' והמורא הוא יראת המעלה דמורא הוא בלב.

[246] אא"כ נותן לו רשות (ערוה"ש ט).

אחרי מותו מותר:

38. כנפורש בתשו' הרא"ש כלל ה' סי' ג', שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרכ"ח, וכן מכריעים להלכה בשו"ת חיים ביד (למהר"ח פלאג'י זצ"ל) סי' קכ"ה סקמ"ח [אמנם מסיק שם, שאם אביו הוא גם רבו המובהק, ראוי להחמיר שלא ישב במקומו כל י"ב חודש], ס' שנות חיים (על רבינו יהודה, נחיב א' ח"ד אות י"ד), שו"ת זכר שמחה סי' קל"ב,

עי' שו"ת חיי הלוי ח"ד סי' עו אות יב, יא שבט הלוי ח"ן סי' קסח (לא עשיתי

52. שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קי"א עפ"י המאירי בקידושין ל"א

שנתן לו רשות, ע"ש. 56. שו"ת או נדברו ח"ח סי' ס', שו"ת עולת יצחק (רצאבי) ח"ב סי' רצ"א. והנה הם כבשו"ע או"ח סי' י"ד ס"ג, וסי' תס"ח ס"ד, או שיעור אחר], והכל לפי הענין. 57. נמשנ"ב סי' צ' סקע"ג בשם חיי אדם, ויש לציין כי בשו"ת בנין עולם יו"ד סי' מ"ו חולק על החיי אדם, וס"ל שדין זה שייך רק ברבו. והנה

[247] כאשר האב מסיב אצל בנו בבית בנו, הבן יושב במקומו כדי לשבת ליד אשתו, מ"מ על האב ליטול ידיו ראשון, וכן מקבל מנה ראשון (ערוה"ש יא). [עי' ט"ז רמד סק"ט – לא עשיתי]

[248] ע'י ערה"ש סי"ג לא עשיתי

[249] עי' לקמן הערה 265.

(ה) ולא יקראנו בשמו - אם אחרים שואלים ממנו "בן מי אתה", מותר לומר להם בן ר' פלוני אני כל שהוצרך להזכירו שאין יודעים אותו, שרי שכל שהוא דרך כבוד[250] (פ"ת).

(ו) אם הוא שם פלאי כו' - משמע דברישא לענין לקרותו בשמו אסור שלא בפניו אפילו באינו פלאי, ועיין מש"כ לקמן (סי' רמב סט"ו סק"?) (ט"ז).

Commented [YL121] רבה קרא אביי על שם אביו "נחמני" (פ"ת * רש"י) - אז מה??

(ז) שלא בפניו - בפניו אסור בשל אחרים אפי' באינו פלאי דיסבור אביו שקורא אותו וכן מי שעומד לשם יסבור כן ואין שום חילוק בזה אם הוא פלאי או לא ודלא כרמ"א כמו שיתבאר לקמן (סי' רמב סק"?) (ט"ז), לאחרים אפילו בפניו אם אינו פלאי שרי, וכן בפלאי שלא בפניו, ובפני רבו ליכא איסורא מיהו יש ליזהר מפני הכבוד וע"ל (סי' רמב סט"ו) (ש"ך).

(ג) עד היכן מוראם, היה הבן לבוש חמודות ויושב בראש הקהל, ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו והכוהו על ראשו וירקו בפניו, לא יכלים[251] אותם אלא ישתוק ויירא מן מלך מלכי המלכים שציוהו בכך:

(ח) וקרעו בגדיו כו' - מיהו מותר לתבעו בדין כדלקמן סעיף ח' ברמ"א (ש"ך).

(ד) איזהו כבוד, מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכנים ומוציא[252]. ויתננו לו בסבר פנים יפות, שאפילו מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועפות, נענש עליו. הגה: וכן להיפך, אם מטחין לאביו בריחיים, וכוונתו לטובה כדי שיגעל לאביו מדבר קטה יותר מזה, ומדבר פיוסים על לב לאביו ומרמה לו שכוונתו לטובה על שיתלה לאביו לטחון בריחיים, נוחל עולם הבא. ושמעתי בשמו דבריס שהשמיע משמע רבו. @NO MB

(ה) זה שמאכילו ומשקהו, משל אב ואם, אם יש לו. ואם אין לאב, ויש לבן, כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול. ואם אין לבן, אינו חייב לחזר על הפתחים להאכיל את אביו. הגה: וי"מ לשיטתו חייב ליתן לו רק מה שמיחייב ליתן לצדקה. ומ"מ אם ירו מעשה, תבא מחרה למי שמפרנס לאביו ממעות לקטה שלו. ואם יש לו בניס רביס, מחשבים לפי ממון שלהס, ואס מקצתן עשירים ומקצתן עניים, מחויבים העשירים לבד. אבל חייב לכבדו בגופו, אף על פי שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזר על הפתחים. ודוקא דאית לבן מזונות לאיתזוני ההוא יומא, אבל אי לית ליה, לא מיחייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים:

(ט) כפי מה שהוא יכול - פי' בתורת צדקה לפי עשרו, כופין בצדקה אף על גב דמתן שכרה בצדה, שנאמר "לא תקפץ ידך" (ט"ז), פי' שיש בזה מצות לא תעשה (עי' לקמן סי' רמח ס"?) (ש"ך), כמו שחייב הבן לזון את אביו חייב לפרוע עליו את המס המוטל על הראש[253] (פ"ת).

(י) אינו חייב לחזור כו' - והוא הדין דאין צריך לכבדו משלו ויצטרך הוא לחזור על הפתחים (ש"ך).

(יא) וי"א כו' – וקשה למה הרמ"א הביאו בשם י"א (ט"ז), הרמ"א הביאו בלשון י"א דלשון אין הבן חייב לשאול על הפתחים לא משמע הכי דמשמע הא אם אין צריך לשאול על הפתחים חייב לפרנסו אף על גב שבכה"ג לא מחויב לוותר וליתן מדין צדקה (ש"ך).

(יב) לא מחייב לבטל - כמו שאינו חייב לבטל ממלאכתו כדי לנחם אבלים ולבקר חולים ולחזר על הפתחים (ט"ז).

(ו) היה צריך על שום דבר בעיר, ויודע שישלימו הפצו בשביל אביו, אף על פי שיודע שגם כן יעשו בשבילו, לא יאמר: עשו לי דבר פלוני בשבילי, אלא יאמר עשו בשביל אבא, כדי לתלות הכבוד באביו[254]:

(יג) ויודע שישלימו כו' - וכשהוא מסופק בדבר הרשות בידו לעשות כמו שירצה (ש"ך).

---

[250] וי"א אבא פלוני (ערוה"ש טו).

[251] מיהו מותר לומר לאחרים שימנעום מליכנס כל זמן שזה לא בדרך בזיון (ערוה"ש טז). ולא יצער בפניהם ולא יכעס כנגדם (קצור שלחן ערוך קמג ב)

[252] ועי' חיי"א (כלל סז אות ג): הכיבוד הוא במחשבה ובמעשה בדיבור. והיינו שיכבד במחשבה ואין לו מר שבלבו ובעיניו הם נבזים נמאס.

[253] רדב"ז ח"ב סי' תרס"ג לא עשיתי

[254] המחבר ספר וכותב שמו בתוכו מן הראוי לכתוב שהוא בן פלוני שבזה מראה שהוא חושש בכבדו אביו (חוט שני אות י).

(יד) לא יאמר עשו לי - עיין בנ"צ מה שכתבתי בזה[255] (פ"ת).
(טו)אלא יאמר עשו בשביל כו' - אבל אם יודע שלא ישלמו לו חפצו בשביל אביו יבקש בשביל עצמו ולא בשביל אביו שאינו אלא גנאי לו (ט"ז, ש"ך) כיון שלא יעשו בשבילו וחוץ מזה בכל גווני יבקש בשביל אביו (ט"ז), אפי' אינן חולקין באותו מקום כבוד לאביו כלל יתלה באב שיעשו בשביל הבן אף על פי שתלה באביו (ש"ך).
(ז) חייב לעמוד מפני אביו[256]. ואם האב תלמיד בנו, כל אחד מהם עומד מפני השני. הגה: ומ"מ הבן רואה לממהר על כבודו, לסמך אביו, הרשות בידו, להם הרב שממהל על כבודו כבודו מחול. ודוקא בנמנע, או מפילו בפרהסיא ודק בעירו שהכל יודעים שהוא אביו, אבל אם הבן גדול בתורה ואין אביו דק בעירו, אינה למיחק לבזיון התורה אם יתבזה הבן לפני האב, ויק להם להרחיק זה מזה שלא יקל קוס אחד בכבודו לפני חבירו, וכן עשה מוהר"ס עם אביו.
(טז)לעמוד מפני אביו - בחכם ורבו שאינו מובהק פטור הסומא מלעמוד מפניו כשיודע שהם לפניו, אבל באביו ואמו ורבו מובהק גם סומא חייב (פ"ת).
(יז) כל אחד כו' – וי"א שאין האב עומד בפני הבן אלא אדרבה הבן עומד בפני אביו, וכן עיקר (ש"ך).
(יח)מוהר"ם עם אביו - שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו (ט"ז).
(ח) עד היכן כיבוד אב ואם, אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים, לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעום כנגדם, אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק. הגה: ויק לומרים למ"ם רואה לזרוק מעות של בן ליס ליכול למוגעו, להם ליגו חייב לכבדו רק מקל מב, מבל לא מקל בן. ומין חילוק בין לכבדו או לפערו[257]. ודוקא קודם שזרקן, למפקר לממנע ולא עביד, מבל מ"מ כבר זרקוהו, מסור למכלומיה מבל יוכל להצעו לדינא. ודוקא מ"מ רואה לזרוק כיסו ליס, למיה ביה מסרון כיס, מבל מ"מ רואה להעביר ממנו ריוח בעלמא, מסור בכל ענין. בן קיק לו דין עם אביו, והמב הוא תובע הבן, לריך הבן לילך אחר אביו לף על פי שהבן הוא נתבע ולך בעיר אחרת, שזהו כבוד אביו. מבל המב חייב לשלם לבן הוצאות, למיגו חייב לכבדו מקל בן, כמו שנתבאר.
(יט)דהא אינו חייב כו' - גם הסברא ראשונה ס"ל דאין לחלק בין לכבדו או לצערו אלא שטעמו דכיון שצריך אחר כך לשלם כל הפסדו לכן אין לו להכלימו בשביל כך והי"א ס"ל דכדי שלא לטרוח למיקם בדינא ודיינא יכול למנעו (ש"ך).

Commented [YL122]
כון?
וזה חולק על הש"ך לעיל סקי"ג?

---

255 ג (שו"ע סעיף ז) **לא יאמר עשו לי וכו' בשבילי.** נראה לי דדוקא כשאומר עשו לי דבר פלוני בשבילי, בזה יש קפידא שצריך לתלות הכבוד באביו ולא בעצמו (וכן משמע לשון הברייתא קדושין דף ל"א ע"ב לא יאמר שלחוני בשביל עצמי וכו', וכן מלשון הפוסקים עשו לי בשבילי). אבל אם אינו אומר גם כן עשו בשבילי אלא מבקש סתם, אין צריך שיאמר עשו בשביל אבא. וראיה לזה מהא דאיתא בברכות פרק תפלת השחר [כח, א] במעשה דרבן גמליאל ורבי יהושע שהלך רבן גמליאל אצל רבי יהושע ואמר לו מחול לי, לא רצה, אמר לו עשה בשביל כבוד אבא ומחל לו, ע"ש. דאם לא כן קשה אמאי לא אמר מתחלה עשה בשביל אבא, אלא ודאי דבכהאי גונא אין קפידא, והוא פשוט: (נחלת צבי)

256 וה"ה אמו? כן הוא פשטות הגמ' לא ע"ב, וצ"ע אם הבן ת"ח והאמא לא, ועי' בפ"ת אות ו' פשוט שכן, ועיי"ש שמדמה לרבו מובהק בנוגע לספק הבא.
עי' רמד סעיף ב' שזה דווקא תוך ד' אמות, ועיי"ש סעיף יג שיראה מרחוק (באב"ד), וצ"ע לגבי אביו. ועי' רמב טז שהרמ"א מביא שאין לעמוד רק שחרית, וערבית, בביתו, ובפרהסיא כל פעם, ושם זה מלא עיניו, וצ"ע אם זה נוגע לאביו, ואמו. ועי' ערוה"ש אות כד שכן הדבר באביו ואמו.
257 עי' לקמן סק"(לז).

(כ) ריוח בעלמא - והיינו ההיא מעשה דעובד כוכבים באשקלון שהפסיד ריוח בשביל כיבוד אביו (ט"ז)[258].

(כא) בן שיש לו דין כו' – עי' בחו"מ (סי' יד ס"ק) (ש"ך).

(ט) חייב לכבדו אפילו אחר מותו[259]. כיצד, היה אומר דבר שמועה מפיו, אומר: כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו, אם הוא תוך שנים עשר חדש, ואם הוא לאחר שנים עשר חדש, אומר: זכרונו לברכה. הגה: ומיו חילוק ניו מס למג נכל זה. יש למומיס למס כומג תוך שניס עשר חודש לנל ומזכיל למיו, מ"ל לכמוב הריני כפרת משכבו מלמ זכרונו לנרכה, להמ כמיבמו מתקיימת למחר שניס עשר חודש, ויש מחמיריס לפילו נכמיבה, וכן נוהגין.

(כב) אומר ז"ל – אי אפשר לומר זכרונו לברכה לפני י"ב חדש, שמא לא זכה עדין לעולם הבא, ויש כאן שקר (ט"ז), גם תוך י"ב חודש יכול לומר ז"ל[260] רק דלאחר י"ב חודש לא יאמר הריני כפרת משכבו משום דמשפט רשעים בגיהנם רק י"ב חודש, וכן נוהגין (ש"ך).

(כג)ואין חילוק – עי' מש"כ לקמן (סק"Error! Reference source not found.) (ט"ז).

(כד) כפרת משכבו - פירש עלי יבוא כל דבר רע הראוי לבוא על נפשו, אבל לאחר שנים עשר חודש כבר קיבל מה שקיבל, שאין משפט רשעים בגיהנם יותר משנים עשר חודש (ט"ז).

(כה) אלא זכרונו לברכה – עיקר הנוסח זכרונו לברכה לחיי עולם הבא[261] (ט"ז).

(י) מי שנטרפה דעת אביו או אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירווחם עליהם. ואם אי אפשר לו לעמוד, מפני שנשתגעו ביותר, ילך לו ויניחם, ויצוה לאחרים לנהגם כראוי: @NO MB@

Commented [YL123]
א הבאתי את דברי הט"ז.

(יא) ראה אביו שעבר על דברי תורה, לא יאמר לו: עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו: אבא כתוב בתורה כך וכך, כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו, והוא יבין בעצמו ולא יתבייש. ואם היה אומר שמועה בטעות, לא יאמר לו: לא תתני הכי. @NO MB@

(יב) אמר לו אביו: השקני מים, ויש לפניו לעשות מצוה עוברת כגון קבורת מת או לויה, אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים, יעסוק בכבוד אביו. ומס התחיל במצוה תחלה, יגמור, להעוסק במצוה פטור מן המצוה. ואם אין שם אחרים לעשות, יעסוק במצוה ויניח כבוד אביו. (מיהו מס מין זמן המצוה עוכרת, יעסוק נכנוד מניו ומח"כ יעשה המצוה):

(כו)ויש לפניו לעשות כו' - עי' לקמן (סי' רמו סי"ח) (ש"ך).

(כז)ואם התחיל - עיין בספר חומות ירושלים סי' ר"ס מה שכתב בזה (פ"ת)[262].

(יג) תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם:

(כח) תלמוד תורה גדול כו' - נלמד מיעקב שנענש בשביל שלא היה מקיים כיבוד אב בהיותו בבית לבן ועל אותן י"ד שנים שלמד אצל שם ועבר לא נענש (ט"ז, ש"ך), היינו דווקא אם צריך לילך חוץ לעיר (כמ"ש בסעיף כ"ה) אבל אם הוא בעיר צריך לשרת את האב ולחזור לתורתו, כמ"ש (סי' רמו סי"ח) (פ"ת).

(יד) אביו אומר לו: השקני מים, ואמו אומרת: השקני מים, מניח אמו ועוסק בכבוד אביו. ואם היא מגורשת מאביו, שניהם שוים ולאיזה מהם שירצה יקדים:

(כט) מניח אמו - שגם אמו חייבת בכבוד אביו (ש"ך), אם אמר לו אביו לעשות לו מלאכה שאין האשה מחוייבת לעשות לבעלה (עי' אה"ע סי' פ ס"ק), ואמו ג"כ אמרה לו לעשות

258

259 ע"י לקמן סק"(לא).

260 ועי' לשון המדרש: בראשית רבה (פרשה מט פסקה א) כל מי שהוא מזכיר את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה מה טעמיה זכר צדיק לברכה וכל מי שהוא מזכיר את הרשע ואינו מקללו עובר בעשה מה טעמיה ושם רשעים ירקב

261 עי' דבריו

262 לא עשיתי

בספר חומות ירושלים [לרבי דוד ב"ר יעקב] סימן ר"ס מה

לה מלאכה ההיא, דשניהם שוים להכי נקטו השקיני מים מפני שזו לעולם חייבת אף אם הכניסה לו כמה שפחות, וצ"ע בדבר (פ"ת).

(ל) ועוסק בכבוד אביו - צוואת אם שהוא נגד בצוואת אב וצוואת אב הוא בדבר שיש בו חסרון כיס, מאחר דיש חסרון כיס לאיזה שירצה ישמע, כיון דבעצמותן חל עליו חיוב דכבוד אב, אלא דהתורה לא חייבתו בחסרון כיס ומ"מ אם עושה כן לא מקרי בכלל אינו מצווה ועושה, דהמצוה בעצמותו מקיים כדינו, אלא דאינו חושש לחסרון כיס. ומי שמצווה לבניו דרך צוואה ליתן מממון ירושתם לפלוני כך וכך אם צריכים לקיים הצוואה מדין כבוד ע"ש מ"ש בזה[263] (פ"ת).

(לא) מגורשת מאביו שניהם שוים – י"א הא דהברירה ביד הבן לשמוע למי שירצה דוקא במגורשת אבל באלמנה אם אביו צוה לו איזה דבר לעשות אחר מותו ואמו האלמנה מצוה לו להיפך, יניח כבוד אב ויקיים כבוד האם, דלעולם כבוד חי עדיף מכבוד המת. ואף דאמרינן מכבדו בחייו ומכבדו במותו מ"מ עיקר הכבוד הוא בחיים, ויש חולקים דאין כבוד החי יותר מן המת, ויהיה נ"מ לדינא דאפי' בהיפוך אם אביו מת וצוה לו לומר קדיש אחריו ואמו מקפדת דישמע לאמו (פ"ת).

(לב) שירצה יקדים – וי"א שלא יקדים אחד לשני, ודוקא לענין כבוד הוא כן, אבל לענין לפדות מן התפיסה האם קודמו, וה"ה אם באו לשאול מזון וכסות יקדים לאמו כדלקמן (סי' רנא ס"ח) דבזה אשה קודם לאיש (פ"ת).

(טו) אמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין מצות עשה בין מצות לא תעשה, ואפילו מצוה של דבריהם, לא ישמע לו:

(לג)מצוה של דבריהם - עיין בתשובת כנסת יחזקאל סי' ל"ה הובא בבה"ט של מהרי"ט סימן רס"ג סק"ג (פ"ת)[264].

(לד) לא ישמע לו - דכתיב איש אמו ואביו תיראו אני ה' כולכם חייבים בכבודי (ש"ך), עי' רמ"א לקמן (סי' שעו ס"ג) אם אביו מוחה שלא יאמר קדיש על אמו, לא ישמע לו, מפני שאביו עובר על "ואהבת לרעך כו'" וכתב עוד אכן מה שנהגו האבלים ללבוש לכבוד המת שאינו מן החיוב פשיטא שיכול למחות (פ"ת).

(טז) האב שצוה את בנו שלא ידבר עם פלוני ושלא ימחול לו עד זמן קצוב, והבן היה רוצה להתפיים מיד לולי צוואת אביו, אין לו לחוש לצוואתו:

(לה) אין לו לחוש לצוואתו - שאסור לשנוא לשום יהודי, אם לא שראוהו עובר עבירה, נמצא שהאב מצוה אותו לעבור על דברי תורה (ט"ז, ש"ך).

(יז) אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ובמורא של אב ואם, אלא שהאשה אין בידה לעשות, שהיא משועבדת לבעלה, לפיכך היא פטורה בכבוד אב ואם בעודה נשואה. ואם נתגרשה או נתאלמנה, חייבת:

(לו)לפיכך היא פטורה כו' - ואם אין בעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש (ש"ך).

(יח) ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו. אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתירא ממנו. הגה: וי"ח למינו מחוייב לכבד מכיו לקע, מ"כ עקה תקוכה:

(לז)וי"א דאינו כו' – וי"א שבדעת הרמ"א מותר לצערו, וראיה לזה עי' לעיל ס"ח (ט"ז), וי"א דלא כדברי הט"ז, ואף על פי שאינו מחויב לכבדו אסור לצערו כדלקמן (סי' רמא ס"ד-ה) (ש"ך), ומ"מ לא נקרא אינו עושה מעשה עמך לענין שיהא פטור מלכבדו אלא אם שינה באולתו ולא בפעם א'. כ"כ הפ"י בב"ק דת"ד ע"ש. ובזה מתורץ קושיית ספר המקנה בקדושין דף ל"ב בד"ה מניח ע"ש ועיין מ"ש לעיל סי' רכ"ח ס"ק ל"ה בשם (תשובת נו"ב) (פ"ת).

(יט) אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול[265]:

---

[263] לא עשיתי

ין בתשובות רבינו עקיבא איגר נ"י [ח"א] סימן ס"ח

[264] לא עשיתי.

[265] עי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' יט (והובא בקצות החושן סי' צז ?) שיש מחילה על מורא.

(לח) שמחל - הא דכבודו מחול היינו שנפטר הבן מעונש אם לא כבדו, אבל מ"מ אכתי מצוה איכא[266] (פ"ת).

(כ) המכה לבנו גדול, היו מנדין אותו, שהרי עובר על לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט יד). ולמ מקרי גדול לכבד זה, רק למחר כ"ב שנה ולו כ"ל שנה.

(לט) כ"ב שנה או כ"ד וכו' - פירוש י"א עד כ"ב וי"א עד כ"ד (ש"ך), אין לנדותו עד שיעבור כ"ד, אבל מ"מ אסור מכ"ב. וכל זה בלא נשא אבל אם הוא נשוי, נקרא גדול בעיני הבריות וכפי לשון בני אדם (פ"ת).

(כא) חייב אדם לכבד אשת אביו, אף ע"פ שאינה אמו, כל זמן שאביו קיים. וחייב לכבד בעל אמו, כל זמן שאמו קיימת. אבל לאחר מיתה, אינו חייב בכבודם. ומכל מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה:

(מ) לכבד אשת אביו – לומדים דאת אביך לרבות אשת אביך ואת אמך לרבות בעל אמך וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול (ט"ז).

(כב) חייב אדם בכבוד אחיו הגדול, בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו. ומפילו הקטן הוא ת"ח וגדול בתורה יותר מן הגדול ולמ כיס חולקין כזה.

(מא) בכבוד אחיו הגדול – יש מח' אם חייב בכבוד אחיו הגדול אף לאחר מיתת אביו ואמו או טעם הכבוד הוא רק משום כבוד אביו ואמו כמו באשת אביו ואינו חייב לכבדו רק כל זמן שאביו ואמו קיימים (פ"ת).

(מב) שם - דוקא לאחיו הגדול חייב לכבד ולא לאחותו הגדולה רק מדרך ארץ שלא לדבר בפני מי שגדול ממנו (פ"ת).

(כג) אח גדול שחירף וביזה לאחיו שהוא ת"ח וקטן ממנו בשנים, ונידה הקטן לגדול, יפה עשה שנדוהו, דכיון שאינו נושא פנים לתורה אינו עושה מעשה עמך ואינו חייב לכבדו. @NO MB@

(כד) חייב אדם לכבד חמיו. הגה: י"מ למין למס חייב בכבוד מבי מביו. ומיגו נ"ל, למ למס לחייב בכבוד מביו יותר מכבוד מבי מביו.

(מג) לכבד חמיו – היינו לקראתו "אבא", וה"ה לחמותו (ט"ז), היינו לכבדו כמו שאר זקנים חשובים (ש"ך), עי' לקמן (סי' שעד ס"ו) (פ"ת).

(מד) בכבוד אביו יותר - אם אין לו לאב ויש לבן כייפינן ליה לבן הבן כפי אשר יכול (כדלעיל ס"ה בבן אצל האב) (ש"ך), עיין בש"ס סוטה דף מ"ט ע"ב דאיתא שם אטו ברך אנא בר ברתך אנא ובפירש"י שם ועיין עוד במכות דף י"ב גבי בן בנו נעשה לו גואל הדם ובפירש"י שם ודוק. ועיין בתשובת שארית יוסף סי' י"ט (הובא לקמן סי' רמ"ב סכ"א בנ"ז שם) ובספר אמרי שפר להגאון מוהר"א בן חיים פרשת תולדות (ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן קע"ח) (ובתשובת שתי הלחם) מ"ש בזה (פ"ת)[267].

(כה) אם האב רוצה לשרת את הבן, מותר לקבל ממנו אלא א"כ האב בן תורה. תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו בזה[268]. הגה: וכן למ המב מוחה בבן ליסע למיזו מסה סיחפוץ בה הבן, מ"ל לשמוע מל המב.

(מה) שהוא בוטח שיראה - ה"ה אפילו ספק לו שמא יראה סימן ברכה מותר. אחד היה רוצה להתפלל בבהכ"נ שמתפללין שם יותר בכוונה ואמו מוחה בזה אין צריך לשמוע לה (פ"ת).

(מו)א"צ לשמוע לאביו - אשה שציותה בחליה קודם פטירתה לבנה שלא ישכיר בית זו לשום אדם. ודר בו בשכירות שנה זקן ת"ח ובעל מעשים, אסור לבן לעבור על צוואת אמו, אלא רק במצוה בגופו, משא"כ שיניח לת"ח ללמוד בביתו, אף כי ודאי טוב וישר הוא מ"מ אינה חובה ולא מצוה דרמיא עליה כלל, ועוד אחרי שצואתה היה דרך כלל שלא ישכיר

---

[266] עי' לעיל סק"(ל).

[267] לא עשיתי

[268] אפילו אם אביו יצטער מפרידתו, וזה לאו דווקא לימודו אלא כל עבודת ה' שלו (רשד"ם או"ח לו). ועי' לקמן הערה **335**.

מאיר הדעה על יו"ד וזלקה ה' (סי' רג עד סי' רסט)

ביתו לשום אדם מאחר דחלה הצוואה על שאר בני אדם חלה ג"כ על ת"ח וכו', ולכן אפילו לא היה להת"ח שום בית לדור בו, אינו רשאי הבן להשכיר לו להבא, כ"ש עתה, שאפשר לו לשכור בית אחר (פ"ת).

סימן רמא – דיני מכה ומקלל אביו ואמו, ובו ט' סעיפים.

(א) המקלל אביו או אמו, אפילו לאחר מיתתן, חייב סקילה אם הוא בעדים והתראה, אחד האיש ואחד האשה שקללו. במה דברים אמורים, שקללום בשם מהשמות המיוחדים, אבל קללם בכינוי, אינו חייב אלא בלאו, כמו המקלל אחד מישראל. הגה: וכן המכה מציו מו ממו, בחייהס, בין מיס בין מסה חייבים מנק. ומוקמ מס עשו בהס חבורה, מבל מס לס עשו חבורה מינו מלס בלמו, כמו מי שמכה מחד מישלחל:

(א) בכינוי - כגון שדי צבאות חנון ורחום וע"ל (סי' רעו ס"ט) (ש"ך).

(ב) כמו המקלל אחד מישראל - עיין בח"מ (סי' כז ס"ק ?) (ש"ך).

(ב) הכהו על אזנו וחרשו, חייב מיתה, שא"א שיעשה חרש בלא חבורה, דטיפת דם יוצא מבפנים באוזן ועל זה נתחרש:@NO MB@

(ג) היה קוץ תחוב לאביו, לא יוציאנו, שמא יבא לעשות בו חבורה. וכן אם הוא מקיז דם, או רופא, לא יקיז דם לאביו ולא יחתוך לו אבר, אף על פי שמכוין לרפואה. הגה: בל"מ, בשיש שם מחל לעשות. מבל מס מין שם מחל לעשות והוא מלטער, הבי הוא מקיזו וחותך לו בפי מה שיבשוהו לעשות: @NO MB@

(ד) היו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עבירה, אפילו נגמר דינם להריגה ויוצאים ליהרג, אסור לו להכותם ולקללם. ואם הכה אותם או קללם פטור. ואם עשו תשובה, ה"ז חייב ונהרג עליהם אף על פי שיוצאין ליהרג:@NO MB@

(ה) עבר אביו או אמו עבירה שלוקים עליה, והיה הבן שליח לדיינים, לא יכה אותם. וכן אם נתחייבו נידוי, לא יהא שליח לנדותם. ולא ירדוף ולא יכה אותם בשליחות בית דין, אף על פי שראויים לכך ולא עשו תשובה: @NO MB@

(ו) כל המבזה אביו ואמו, אפילו בדברים, אפילו ברמיזה, הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה, שנאמר: ארור מקלה אביו ואמו (דברים כז, טז). ויש לבית דין להכות על זה מכת מרדות ולענוש בפי מה שראוי. הגה: מי שמתחייב שבועה לבנו בבית דין, מינו משביע בשבועה שים בה מלה, שהרי זה בא לקלל מציו, מלא משביעו שבועה שמין בה מלה:

(ג) מי שנתחייב שבועה כו' - יכול הבן לתבוע מאביו, אלא רגילין ב"ד לומר לבן "הקנה תביעתך לאחר שלא תבא לידי מקלל אביו" (ט"ז).

(ז) שתוקי[269] (פירוש שתוק לקרוא את אביו, כמו שאמרו בפרק עשרה יוחסין: איזהו שתוקי, כל שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו), חייב על הכאת וקללת אמו ואינו חייב על אביו. אף על פי שנבדקה אמו ואמרה: בן פלוני הוא, אינו נענש על פיה:@NO MB@

(ח) בנו מהשפחה או מהכותית אינו חייב לא על אביו ולא על אמו. וכן מי שהיתה הורתו שלא בקדושה אף על פי שלידתו בקדושה:

(ד) בנו מהשפחה כו' - דכל במעי השפחה או במעי כותית כבמעי בהמה דמי (ט"ז).

(ט) גר אסור לקלל אביו העובד כוכבים ולהכותו. ולא יבזהו, שלא יאמרו: באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. אבל עבד שנשתחרר אין לו יחוס, והרי הוא כמי שאינו אביו לכל דבר:

סימן רמב – שלא להורות בפני הרב, ורב שמחל על כבודו, ובו ל"ו סעיפים.

(א) [697]חייב אדם בכבוד רבו ויראתו יותר מבשל אביו[270]. הגה: [698]מביו שהוא בבו מובהק, קודם לומו בבבבו: בבי, [699]מבל בבבו שמינו מובהק, קודם לומתו: מבמ.

---

[269] עי' אה"ע ?

(א) יותר מבשל אביו - שאביו מביאו[271] לחיי עוה"ז ורבו מביאו לחיי עולם הבא ואין לך כבוד ככבוד רבו ומורא כמוראו ואמרו חכמים ומורא רבך כמורא שמים (ט"ז), מי שעלה רבו שלישי לקרוא בתורה אינו רשאי התלמיד להיות הוא המשלים, שיש בזה זלזול ברבים, ואפי' אם קראוהו לא יעלה, דמוטב שיבא עשה דכבוד תורה וידחה מה שאמרו מי שקורין אותו לקרוא ואינו עולה עליו הכתוב אומר כו', דכיון דעשה כך משום כבוד רבו, אין בזה בזיון התורה ואם מה שקראו לרבו שלישי היה לכבוד הרב כמו שירת הים וכיוצא מותר ואם רבו נתן לו רשות בכל גוונא חייב לעלות (פ"ת).

(ב) אביו כו' - אין נוהגין כן[272] הלכך יש לומר דאע"ג דחייב בכבוד רבו יותר משל אביו מכל מקום יותר יש לקרותו בשם אב המיוחד לו מילדותו וגם מסתמא האב מוחל על כבודו בזה (ש"ך).

(ב) [700]כל החולק על רבו, כחולק על השכינה. וכל העושה מריבה עם רבו, כעושה עם השכינה. וכל המתרעם עליו, כאילו מתרעם על השכינה. וכל המהרהר אחר רבו, כמהרהר אחר השכינה. @NO MB@

(ג) [701]איזהו חולק על רבו, כל שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד [702]שלא ברשות רבו, ורבו קיים אף ע"פ שהוא במדינה אחרת. הגה: [703]אבל מותר לחלוק עליו במיזה פסק לו הולמה, אם יש לו ראיות והוכחות לדבריו שהיו עמו:

(ג) כל שקובע לו מדרש - היינו דוקא כשקובע עצמו להורות הוראות, וי"א דכיון שהוא קובע לו מדרש הרי הוא חולק על שררתו של רבו, ואפילו לבדוק סכין של שחיטה שאינו שום הוראה כלל אסור משום כבוד של רבו, ועיין בתשובת מהרי"ך מקראקא ר"ס י"ט[273] (ש"ך).

(ד) אבל כו' – וי"א אפילו היה תלמידו אם אח"כ נתחכם יכול לחלוק עליו ולהורות בפניו אפילו להלכה ואפשר דכל זה בנטילת רשות או שמת וכדלקמן ס"ד וצ"ע (ש"ך), עיין (בתשובת רדב"ז החדשות סימן תצ"ה). ועיין (בשאילת יעב"ץ ח"א סימן ה') שהאריך הרבה בזה והמציא עשרה פרטים בענין זה. מחברים בכל דור ודור לא נמנעו להשיג על גדולים שלפניהם ועיין בספר שתי ידות להגאון מהר"ם די לונזאנ"ו באצבע הרביעי שכתב בזה ענין מושכל (פ"ת)[274].

(ד) [704]אסור לאדם להורות לפני רבו לעולם, וכל המורה לפניו חייב מיתה. הגה: [705]ואפילו נטילת רשות לא מהני תוך שלשה פרסאות, אם הוא רבו מובהק. [706]ואם הוא רחוק מרבו י"ב מיל, ושאל לו אדם דבר הלכה בדרך מקרה, יכול להשיב. אבל לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות, אפילו הוא בסוף העולם, אסור להורות עד שימות רבו או עד שיתן לו רשות. הגה: [707]וכל זה ברבו מובהק, אבל בתלמיד חבר, אפילו תוך שלשה פרסאות שרי. [708]וי"א דמ"מ לפני רבו ממש אסור, [709]ואפילו שלא בפניו ממש, אם התחילו בכבוד הרב לומר שישאלו לרב, או שהרב מופלג בחכמה וזקנה, אין להורות בעיניו. [710]וי"א דתלמיד גמור תוך י"ב מיל חייב מיתה, אם הוא מורה. חוץ לי"ב מיל, פטור אבל אסור. הגה: [711]וי"א דלוקח ברגיל לבא לעיניו

---

[270] עי' לקמן ש"ך סק"(טו).
[271] לשון הש"ס "הביאו".
[272] עי' טור שקורא לרא"ש א"מ ולא רבי.
[273] לא עשיתי
[274]

לחלוק. עיין בתשובת רדב"ז החדשות [ח"א] סימן תצ"ה. ועיין בשאילת יעב"ץ חלק א' סימן ה' שהאריך הרבה בזה, והמציא [שם ד"ה הגלקט] עשרה פרטים בענין זה. ועיין בתשובות חוט השני [סוף] סימן כ' שגדול אחד התרעם עליו

ן רב למעט, ע"ש שהאריך בזה, ושם תמצא בקיאות נפלאות. ועיין בספר שתי ידות להגאון מהר"מ די לונזאנ"ו באצבע הרביעי [דרך חיים פ, ב] שכתב בזה ענין מושכל:

לא עשיתי

Commented [O124]: דויק

אל תלמיד. אבל אם אינו רגיל לבוא אצל, רק בדרך מקרה, מותר, כל שהוא חוץ לג' פרסאות.[712] תלמיד חבר תוך י"ב מיל, פטור אבל אסור. וחוץ לי"ב מיל, מותר. אף על פי שנטל רשות מרב אחד, לא סגי, עד שיטול רשות מכל רבותיו המובהקים. הגה: [713] והמי מובהקים לא מיירי כשאר רבו מובהק שכוב חכמתו ממנו, דמ"כ לא מפקר להיות לו הרבה רבותיו מובהקים, אלא כ"ל תלמיד גמור(טו), לפחות תלמיד אבר להיינו שנתגדל בתורה ונעשה אבר לרבו, להיינו שהוא קרוב להיות גדול כרבו. [714] מיהו יש חולקין וסבירא להו דלמי קבל רשות מרבו אחד, מהני להורות חוץ לג' פרסאות. אבל תוך ג' פרסאות, לא מהני ליה. [715] וי"מ לכל שאינו רבו מובהק, להיינו שאין רוב חכמתו ממנו, תלמיד אבר הוא.

(ה) לפני רבו - לכן ראוי לכל מי שהגיע להוראה שלא יורה שום הוראה בלתי עיון תחלה בספר. כי רבותינו הן הן הספרים אשר נתפשטו בקרב ישראל כו' ובר מן דין ראוי לעשות כן במקום שאין בני תורה שלא יחשדו כו' ע"ש וכ"כ הגאון בעל פרי מגדים בראש ספרו על או"ח וע"ש סדר הנהגות הוראות או"ה באריכות[275] (פ"ת).

(ו) שלש פרסאות – וי"א דנטילת רשות מהני אפי' תוך ג' פרסאות (ש"ך).

(ז) ואם הוא רחוק מרבו - אם היה רבו חוץ לג"פ והורה הוראה להכשיר הבהמה ואח"כ בא רבו תוך ג' פרסאות והבהמה קיימת, כל שהתחיל, כגון שהוא נושא ונותן בהוראה עדיין ונודע לו שבא רבו תוך ג"פ מותר להורות בלי שאלה לרבו, ועיקר רק אם כבר הורה, אבל אם הוא באמצע לדון, ואילו יודע לאן הדברים נוטים, ורבו חזר תוך ג' פרסאות, צריך לשאול לרבו, אמנם היכא שהרב מחל על כבודו דינו אמת, וממדת חסידות בכל ענין יש לשאול (פ"ת).

(ח) וכל זה ברבו מובהק - וי"א דאפי' תלמיד חבר אסור תוך ג' כדלקמן (ש"ך).

(ט) וי"א כו' ממש כו' - האי "ממש" לא מדובר על רבו אלא א"לפניו" כלומר ד"לפניו" ממש אפילו תלמיד חבר אסור (ש"ך).

(י) וי"א דתלמיד גמור כו' - וי"א אלו אין מחלקים בין דרך מקרה לקבע (ש"ך).

(יא) וי"א דדוקא ברגיל לבא - שם לקצים כגון ביום השוק או בב' וה' שם ונראה דיום השוק דומיא דב' וה' היינו יום ראשון דשבוע, אבל יום השוק דשנה, כגון יריד, לא מיקרי רגיל (ש"ך).

(יב) אבל אם אינו רגיל כו' - מותר כל שהוא חוץ לג' פרסאות. אפי' הוא רבו מובהק (ש"ך).

(יג) וחוץ לי"ב מיל מותר כו' - אפי' בלא נטילת רשות <u>דמכל מקום צריך נטילת רשות ועיין במהרי"ק סימן ק"ע האריך ליישב דבריהם[276]</u> (ש"ך).

(יד) אף על פי שנטל רשות כו' - אתלמיד גמור קאי וכדמסיים "עד שיטול רשות מכל רבותיו המובהקים", אבל בתלמיד חבר מספיק בנטילת רשות מרבו. ואם יש לו רב א' מובהק והאחרים אינם מובהקים, צריך שיטול רשות מרבו המובהק (ש"ך).

(טו) תלמיד גמור – י"א דאפילו לא למד רוב חכמתו ממנו כל שלא נתגדל להיות קרוב לרבו מיקרי תלמידו ואין עיקר כזה אלא דבעינן שיהא רבו מובהק שרוב חכמתו ממנו אבל אין רוב חכמתו ממנו א"צ לנהוג בו שום כבוד רק לענין קריעה שקורע עליו כעל מי שמתאבל עליו ועומד מפניו, אבל להורות לפניו או לקבוע לו מדרש לעצמו וכן המתרעם על רבו והמהרהר אחר רבו, כל הדברים האלו אין נוהגין, כיון שאין רוב חכמתו ממנו, וכל שלא למד ממנו רוב חכמתו הרי הוא כתלמיד חבר, אמנם אם למד רוב חכמתו ממנו אם אח"כ נתחכם כמותו הוי תלמיד חבר. ומש"כ שאי אפשר כמה רבותיו מובהקים, יש לומר שלמד אצל זה רוב חכמתו במקרא ואצל זה רוב חכמתו במשנה ואצל זה רוב חכמתו בש"ס ואצל זה רוב חכמתו במדרש ואגדות ואצל זה רוב חכמתו בקבלה (ש"ך).

(טז) מהני להורות – י"א דחוץ לג' פרסאות אבל תוך ג' פרסאות לא מהני ליה רשות מרב א', אבל מכל רבותיו אם אין לו רק רב אחד מהני, אבל יש חולקין דתוך ג' לא מהני נטילת רשות כדלעיל ס"ק ד' (ש"ך).

(ה) [716] אין תלמיד יכול לסמוך אחרים במקום רבו. @NO MB@

(ו) [717] אם לא קבל הנסמך הסמיכה מיד הרב ההוא הסומך אלא ע"י רבנים אחרים, והוא נעשה להם סניף, אין לאותו הרב להשתרר עליו כלל אם אינו רבו. הגה: [718] אבל אם סמכו

---

[275] לא עשיתי

[276]

לכלו, נהגו שהנסמך כפוף קמץ לסומכו. [719]וכן מי שלומד ביחידה זמן מחד, נהגו לומר שהוא תלמיד בעל היחידה, לף על פי שמפסק בבעל היחידה שמע יותר חידושים ממנו, ויש למנהגים אלו עיקר על מה שסמוכו. @NO MB@

(ז) [720]לא מקרי הוראה אלא בשמורה על מעשה שבא לפניו, אבל אם שאלו לתלמיד הלכה כדברי מי, יכול לומר מה שבדעתו, כיון שאינו מורה על מעשה שבא לפניו:

(יז) כיון שאינו כו' - אבל אם מורה על מעשה שבא לפניו, אפילו שאלו הלכה כדברי מי, אסור לומר כדברי פלוני (ש"ך).

(ח) [721]לא מקרי הוראה אלא בדבר שיש בו חידוש לשואל, אבל בהוראה ידועה שהיא פשוטה לכל, כגון נותן טעם לפגם או לבטל איסור בששים וכיוצא באלו, מותר:

(יח)לא מיקרי כו' – וי"א שגם דבר פשוט אסור (ש"ך).

Commented [O125]: כון??

(ט) [722]יש מי שכתב שכל הכתוב בספרים מפסקי הגאונים יכול להורות בימי רבו, רק לא יורה דבר מלבו ולא יסמוך על ראיותיו לדמות מילתא למילתא מעצמו:

(יט)יש מי שכתב כו' – אפילו בפני רבו ואפילו יש בו חידוש לשואל (ש"ך).

(י) [723]יש מי שכתב שאסור לחכם להתיר דבר התמוה שנראה לרבים שהתיר את האסור:

(כ) יז שאסור לחכם כו' - היינו דוקא אם מתיר בסתם, אבל אם אומר לשואל טעם בדבר ומראה לו פנים או שמביא ראיות מתוך הספר מותר (ש"ך).

(יא) [724]לאפרושי מאיסורא, כגון שרואה אדם שעובר עבירה מפני שאינו יודע שהוא אסור, או מפני רשעתו, מותר להפרישו ולומר לו שהוא אסור, בפני רבו, שבכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב:@NO MB@

(יב) [725]אם בני ביתו של תלמיד הוצרכו להוראה ושאלו לו, לא יורה להם במקום רבו. [726](ולא כל מי שמת רבו מותר ליקח ולהורות, מ"כ הגיע להוראה):

(כא) אם בני ביתו - כל הוראות איסור והיתר שבא לאדם בתוך ביתו שרי להורות אם בר הכי הוא ואפילו במקום רבו, משא"כ לאביו ולאמו. ואם יש לו חלק באותה הוראה [פי' שיש לו חלק מהעוף הניתרת או נאסרת], אפילו שמיני שבשמינית, מותר וי"א דדוקא בדיקת סכין שאינו אלא לכבודו של חכם כו'[277] אבל דבר או"ה אפילו לעצמו אסור להורות במקום רבו וצ"ע כעת (פ"ת)[278].

(כב) ולא כל מי שמת כו' - הג"ה זו צ"ל בריש סעיף י"ג "ולא כל מי שמת רבו מותר לישב ולהורות אלא אם כן הגיע להוראה וכל תלמיד שלא הגיע להוראה כו'" כן צ"ל ועי' לקמן (סקמ"ר?) עד כמה מיקרי לא הגיע להוראה (ש"ך).

(יג) [727]תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, הרי זה שוטה רשע וגס רוח, ועליו נאמר: כי רבים חללים הפילה (משלי ז, כו). הגה: ותלמידים הקטנים הקופצים להורות וליקח בראש, להתגדל בפני עמי הארץ, מכניס מחלוקת ומחריבים העולם ומכבין נרה של תורה. ויזהר כל אדם שלא יורה כשהוא שתוי יין(כג) או שאר דברים המשכריס(כד), אפילו בדבר פשוט, אם לא שהוא דבר בכור בפוסקיס(כה) וזיל קרי בי רב הוא. עיין בחושן המשפט סי' ז'[279].

(כג)כשהוא שתוי יין - היינו דוקא רביעית יין חי, שאינו מזוג, אבל אם שתה כדי רביעית בלבד והיה בה מים כל שהוא, או ישן מעט או הלך כדי מיל, כבר עבר היין ומותר להורות.

---

[277] להשלים הלשון – לא עשיתי רא"ש

[278] זה צד או זה שהפ"ת חולק על השו"ע?

[279] ז"ל ס"ה: יש אומרים [תוס' סנהדרין מב ע"א ד"ה העוסקים] דשתויי יין מותרים לדון דיני ממונות. וז"ל המאיר המשפט: דיני ממונות - אבל איסור והיתר אסור אפילו לא שתה אלא רביעית עד שיסור יינו מעליו, מיהו ביינות שלנו יש להקל בשתיית רביעית (סמ"ע), כל שנתן דעתו כבר על הפסק, מותר להורות אפילו באיסור והיתר אפילו אחר ששתה בסעודה גדולה (ט"ז), וי"א דשתוי אסור אפילו לדון ועכ"פ המחמיר תבא עליו ברכה, ואין להקל כלל, כי איסור דאורייתא הוא לדברי האוסרים כמו הוראה (פ"ת), ויש טעם לחלק שכן בהוראה יכול להורות לבדו ואין צריך צירוף כלל, אז אסור לשתות, אבל בדין דצריך שלשה וזה לא שכיח דכל שלשה ישתו וישכרו לא אסרו דשנים יזכירו אותו, ואם יראו שדעתו בלתי צלול לרב יינו יזהירו אותו להמתין ולא ימהר לחתוך הדין, אבל יחיד מומחה דדן יחידי ודאי דאסור לשתות יין כמו חכם המורה (פ"ת * תומים).

אבל שתה יותר מרביעית, אפילו מזוג, או שינה מעט, או הדרך, מוסיפין בשכרותו, אלא ישהה לפי השכרות עד שלא ישאר משכרותו שום דבר שבעולם. וי"א דאין חילוק בין מהלך ברגל ובין רכוב, ועיקר שיש שתי הבנות בענין: א', רכוב שאני דאין מפיג אלא בג' מילין. ב', יש חילוק בין מהלך לרכוב בשתה יותר מרביעית, דברכוב לא אמרינן שמוסיף בשכרותו כשרכב ג' מילין, אבל רכוב לא. י"א שבי"ט או בסעודה גדולה כגון מילה ונשואין ופורים וכיוצא בזה במקומות ששותין הרבה אסור להורות כל היום עד למחר ואם נתן דעתו כבר על פסק הדבר מותר להורות בין לאיסור בין להיתר אפילו לאחר סעודה גדולה כמו בי"ט, וי"א שאין אסור להורות כל היום אלא כשירגיש שסר יינו מעליו מותר ואין בזה מחלוקת אלא הצד הראשון סובר שזה בסתמא אבל אם ברור לו שסר יינו מעליו מותר. מותר לשיכור ללמוד תורה ואפילו הלכות ומדרשות והוא שלא יורה ואם היה חכם וקבוע להוראה לא ילמד שלמודו הוראה היא (ש"ך), י"א דהיינו דוקא בהוראות איסור והיתר אבל מותר לדון דיני ממונות אף כשהוא שתוי, וי"א דאין חילוק ולכן המחמיר תבא עליו ברכה (פ"ת), עי' ש"ך, ועי' חוות יאיר קעז[280] (פ"ת).

Commented [YL126] ב"ררמהלך

(כד) או שאר דברים המשכרים כו' - אפילו אכל תמרים או שתה חלב ונשתבשה דעתו מעט אל יורה (ש"ך).

(כה) אם לא שהוא דבר ברור בפוסקים כו' - אפילו הוא דבר ברור בפוסקים, כל שאינו מפורש במקרא דהצדוקים מודים בו, אסור להורות, ואפשר דמ"ש המחבר דבר ברור "בפוסקים" ט"ס והא וצ"ל "בפסוקים", י"א דמי שמיצר ואין דעתו מיושבת עליו אל יורה בשעה שהוא מיצר דכתיב בצר אל יורה, ומדת חסידות לכל בעל הוראה שיהא נזהר מלהורות בכל הני, כגון ביומא דרתח או בא מן הדרך ברגלו או ביתא דאית ביה שכרא או הרסנא אבל אין שם איסור אפילו לכתחלה (ש"ך), כגון שרץ צפרדע טהור דם אסור, אבל שאר הוראה אפילו נותן טעם לפגם ובטל בששים אף ע"ג דמותר להורות בהם בפני רבו, שתויי יין אסורים בהם, דהא לאו זיל קרי בי רב הוא, ואסור להורות בשכרות אלא בדבר שהצדוקים מודים בו והנהו ודאי אין הצדוקים מודים בו (ט"ז)[281].

(יד) [728]כל חכם שהגיע להוראה ואינו מורה, הרי זה מונע תורה ונותן מכשולות לפני רבים, ועליו נאמר: ועצומים כל הרוגיה (משלי ז, כו). הגה: [729]ענין הסמיכות שנהגו בזמן הזה, כדי שילמדו כל העם שהגיע להוראה ומה שמורה הוא בדקות ובו הסומכו, ולכן אם כבר מת רבו מ"ל לסמיכות. וכן בתלמיד חבר, כלך שנתבאר לעיל, במקום שמ"ל דקות מ"ל סמיכות. [730]וי"מ דמי שאינו מוסמך למורינו ונותן גיטין וחליצות, אין במעשיו כלום, ויש לחוש לגיטין וחליצות שנתן, אם לא שיודע לכל שמומחה לרבים הוא רק שמלא עינה ושפלות אינו מבקש גדולות. ויש חולקים ומקילין. [731]ובמקום עגון יש להקל אם כבר נתן גיטין וחליצות, אבל לא בדבר לאחר, כי מנהגן של ישראל תורה, כן נ"ל. ועוד נ"ל שמותר לתת מורינו לאחר שיסדר גיטין, ואף על פי שמדין הסמיכה שבימים הראשונים לא הוי דינא הכי, מ"מ עכשיו אינו אלא נטילת רשות בעלמא ושכי:

(כו) כל חכם כו' - ובדורות הללו אותם שמורים הלכה מתוך השו"ע והרי הם אין יודעים טעם הענין של כל דבר אם לא ידקדקו תחלה בדבר מתוך התלמוד, שהוא שימוש ת"ח, טעות נפל בהוראתן, והרי הן בכלל מבלי עולם ולכן יש לגעור בהן. ואפשר דדוקא אז, שלא היה עדיין שום חיבור על השו"ע, אבל האידנא שנתחברו הט"ז וש"ך ומג"א ושארי אחרונים וכל דין מבואר הטעם במקומו, שפיר דמי להורות מתוך הש"ע והאחרונים (פ"ת).

(כז) ואינו מורה - יש להסתפק בהא דאמרינן במסכת אבות חרב בא לעולם על עינוי הדין והוא דוקא עינוי דין מדיני ממונות או אף הוראות או"ה בכלל שלא ידחה בלך ושוב, והעיקר דלאחר שההוראה ברורה אליו לא יחמיץ שוב את ההוראה רק ישיב מיד להשואל, דכשם שאסור לענות דין מדיני ממונות, ה"נ בכל ההוראות, וי"א שזה דווקא דאלמנה

---

[280] לא עשיתי

[281] עי' מעשה רקח ביאת מקדש פ"א ה"ג: י"א זה לא בא אלא לאפוקי דבר שאינו מפורש, אף על פי שהוא פשוט וכו'. אבל דבר הכתוב בהדיא בפוסקים, אף על פי שהוא חידוש, יכול להורות ועי' רשב"א (ח"א סי' רמז) והוא הדין בדין שכבר עיין בו ופשוט לו, ועיקר שזה רק בדעת הרשב"א ולא בדעת הרמב"ם

ויתום אבל כל אדם יש לחלק בין דיני ממונות ובין הוראות או"ה. וכתב עוד לכ"ע אסור לעכב הוראה להתיר אשה לבעלה (פ"ת).

(כח) ואף על פי שמדין הסמיכה שבימים הראשונים - והוא שיהיה ראוי לכל הדברים כיצד חכם מופלא שראוי להורות לכל התורה כולה[282], יש לב"ד לסמוך אותו וליתן לו רשות לדון ולא להורות באיסור והיתר או יתן לו רשות באיסור והיתר ולא לדון דיני ממונות כו' סמיכה שבזמן הזה אינו אלא נטילת רשות בעלמא, ועיין בסוף תשובת מהר"ל ן' חביב תשובת מהר"י בי רב ותשובת ן' חביב כמה קונטרסי' בעניני הסמיכה[283] (ש"ך).

(טו) [732]אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו, לא בחייו ולא במותו, ואפילו לקרות לאחרים ששמם כשמו אסור, אם הוא שם פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו. הגה: [733]אבל שם שרגילין בו, מותר להזכיר שלא בפניו רבו. [734]וכל זה לוקה שמיעתו מזכיר רק שמו לבד, אבל מותר לומר: ר' מורי פלוני:

(כט) אם הוא שם פלאי - שכל השומעו יודע שהוא פלוני, ואפי' שלא בפניו. ולא יזכיר שמו בפניו ואפי' לקרוא לאחרים ששמם כשם רבו אסור, אלא ישנה את שמם אפי' לאחר מותו. הא דנקט דבעינן דוקא פלאי הוא סמך למה שאחריו, דהיינו אפילו שלא בפניו, אבל בפניו לא בעינן פלאי ואסור בכל גווני (ט"ז).

(ל) מותר להזכיר כו' - כלומר לקרות בו אחרים ועי' לעיל (סי' רמ ס"ב סק"ג?) (ש"ך).

(לא) אבל מותר לומר כו' - דוקא שלא בפניו , אבל בפניו אין להזכיר שמו כלל רק יש לקרותו רבי (ש"ך), עי' ש"ך, ויש חולקים דאפי' בפניו מותר וראיה מקרא ואדוני משה כלאם (רע"א, פ"ת).

(טז) [735]לא יתן שלום לרבו ולא יחזיר לו שלום, כדרך שאר העם, [736]אלא שוחה לפניו ואומר לו ביראה ובכבוד: (שלום עליך רבי, ואם נתן לו רבו שלום, אומר לו:) שלום עליך מורי ורבי. (וכן נוהגין. [737]וי"מ דמיון למשמל שמשום רבו כלל, שנאמר: למורי נעריס ונחמדמו (מיוב כח, ט)). [738]ולא יחלוץ תפיליו לפני רבו ולא יסב לפניו, אלא יושב כיושב לפני המלך. ([739]היה רבו יושב בסעודה עם מחריס, נוטל רשות מרבו ומח"כ ממחריס). [740]ולא יתפלל לפניו לא לאחריו ולא בצדו, ואין צריך לומר שאסור להלוך בצדו, אלא יתרחק לאחר רבו. ולא יהא מבוון כנגד אחוריו, אלא יצדד עצמו לצד אחר, בין כשמתפלל עמו בין כשהולך עמו. [741]וחוץ לד' אמות, הכל מותר. (ועיין במ"מ סי' ל"ז). [742]ולא יכנס עמו למרחץ אא"כ הוא צריך לו. הגה: [743]ומשם היה התלמיד במרחץ קודם לרבו, ובמה רבו לשם, מ"ל לשמת. [744]וכל זה למייני מלמ במקום שהולכים עדומי ערוה במרחץ, אבל במקום שהולכים במכנסים, מותר. וכן המנהג פשוט ליכנס עם רבו ומדיו וחמיו ובעל חמו ובעל מחותו למרחץ, אף על פי שבגמרא[745] משמע כולם, והכל הוא מטעם דעכשיו הולכים במכנסים. [746]ולא ישב לפניו, עד שיאמר לו: שב, ולא יעמוד, עד שיאמר לו: עמוד, או עד שיטול רשות לעמוד. וכשנפטר מלפניו לא יחזיר לו אחוריו, אלא נרתע לאחוריו, ופניו כנגד פני רבו. הגה: [747]והנפטר מרבו ונטל ממנו רשות ולן בעיר, צריך לחזור וליטול ממנו רשות. [748]ולוקה שלמ חמר לו מתחלה שרוצה ללון בעיר, אבל משם הגיד לו בשעה שנטל רשות, מ"ל לחזור וליטול ממנו רשות. [749]ולא ישב במקומו, ולא יבריע דבריו בפניו, ולא יסתור דבריו. [750]וחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיתכסה ממנו שלא יראה קומתו, ואח"כ ישב. ואפילו היה רכוב, צריך לעמוד מפניו, דחשיב כמהלך. הגה: [751]וי"מ דמיון משם חייב לעמוד לפני רבו, רק שחרית וערבית. [752]ולוקה בניח הרב, אבל בפני מחריס שמיון יודעים שעמד לפניו, חייב לעמוד:

(לב) ביראה ובכבוד שלום עליך רבי - ואם נותן לו רבו שלום יאמר לו "שלום עליך רבי ומורי" כצ"ל (ט"ז וש"ך), והטעם דכל שמשיב שלום דרכו להוסיף קצת כמ"ש לעיל (סי' קמח ס"ק?) (ט"ז).

(לג)דאין לתלמיד לשאול - אם עובר לפני הרב ואינו נותן לו שלום הוי דרך בורות (פ"ת).

---

[282] חסר טקסט?

[283] לא עישתי

(לד) ולא יחלוץ תפיליו – עי' או"ח (סי' לח ס"?) (ט"ז), עיין בספר באר שבע דף ע"ב עמוד ד' ובב"י ובב"ח בא"ח סימן ל"ח שהאריכו בזה ועיין בא"ח ס"ס כ"ז (ש"ך)[284].

(יז) [753]שלשה שהיו מהלכים בדרך, הרב באמצע, הגדול לימין, והקטן לשמאל. הגה: [754]והמ לימין מכבדים בלכיכה לאל בפתח הלוויה למזוזה, היינו שכל מ' הולך ללכו ומינן בחבורה לחת, לאל לם הם בחבורה לחת, מכבדים בלכיכה. [755]ובמקום סכנה, מ"ל לכבד כלל:

(לה) הגדול לימין - לאחוריו ומצדד עמו לצדדין והקטן לצד שמאל. וחוץ לד' אמות הכל מותר (ש"ך).

(יח) [756]אם קראו לרבו לקרות בתורה בצבור, אינו צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד. הגה: [757]וכן כשהרב עומד למעלה בבית, והתלמיד על הקרקע, מ"ל לעמוד לפניו. לפי' כשהס"ת על הבימה, אין לבור שבהכ"נ לריכים לעמוד, להספר בתוח לחלת:

(לו) כשהספר תורה על הבימה - ה"ה אם הוא על שלחן שהוא גבוה מי' טפחים ורוחב ארבע שגם הוא רשות בפני עצמו שאין צריכין לעמוד וגם בזמן שהס"ת מונחת בארון הקודש אף על פי שהוא פתוח אלא שהעולם עושין כן דרך כבוד לעמוד, כל שהארון הקודש פתוח ואין חיוב בדבר (ט"ז), ועי' לקמן (סי' רפב ס"?) יש לעמוד גם בשעה שש"ץ זוקפו ומראה הכתב לעם מכבוד הס"ת ושכן נהגו ברוב המקומות, ועיין באו"ח (סי' קמו ס"?)[285] (ש"ך).

(יט) [758]כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו. ואם הוא במקום שאין מכירין אותו, ואין לו תפילין בראשו, וחושש שמא יאמרו עליו שהוא עבד, אינו נועל לו מנעל ולא חולצו:@NO MB

(כ) [759]כל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד ופורק ממנו יראת שמים. [760]וכל תלמיד שמזלזל דבר מכל כבוד רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל: @NO MB

(כא) [761]אין חולקין כבוד לתלמיד בפני רבו, אלא אם כן רבו חולק לו כבוד. הגה: [762]ואפילו תלמידו של התלמיד של בנו של התלמיד אין להס לעמוד לפני הרב נגד רבו של אבי התלמיד, אלא אס כן הרב חולק לו כבוד. ודוקא אס הרב הוא גס כן רבו של זה היושב לפניו:

(לז) אלא א"כ הרב חולק כו' - ואפילו אם אין הרב חולק כבוד לתלמידו אם הוא מתכבד במה שאחרים חולקים לו כבוד, חולקים לו כבוד במקום רבו (ט,ז וש"ך). עשה דכבוד תורה לענין אשת חבר אין שייך לאחר מיתה וי"א דאשת חבר שניסת לעם הארץ אין חייבין לכבדה כבראשונה, אבל בעודה אלמנת תלמיד חכם חייבים לכבדה כבראשונה. כשמזכירין רבו של אדם בפניו כאילו הוא חבירו אין צריך למחות ולומר אינו חבירו אלא רבו. כשאדם כותב סתם לאדם גדול או מדבר עמו פעם אחר פעם אין צריך לומר לו בכל פעם בלשון "מר", ואם לפעמים מדבר בלשון "אתה" אין בכך כלום. ובתלמיד חבר אין מוטל עליו להזכירו בשם "מר" כשמדבר עמו (ט"ז), אין הרב צריך לעמוד בפני תלמידו אפי' הוא תלמיד חכם גדול מאד אמנם ראיתי רב שעשה הידור לתלמידו ואפילו לאותן שאינן חשובים כולי האי, ועי' לקמן (סי' רמד ס"ח) (ש"ך).

(לח) ודוקא אם הרב הוא גם כן כו' - כבוד רבו של רבו אפילו לא למד לפניו כלל, גדול מכבוד רבו, וכשלמד גם כן קצת לפניו, יש לדחות רבו ולא לכבדו בפניו (ש"ך), מ"ש בשם תשובת מהרי"כ (פ"ת)[286].

(כב) [763]ראה רבו עובר על דברי תורה, אומר לו(לט): למדתני רבינו כך וכך. הגה: [764]ואס לא לעבור רק על מיסור לבנן, אפילו הכי לריך למחות בידו. [765]הרואה רבו עושה מעשה, ויש לו להקשות על זה, אס הוא מיסור לאורייתא יקשה לו קושי המעשה, ואס הוא מיסור לבנן, יניחו לעשות המעשה ואח"כ יקשה לו, הואיל ואינו יודע ולמי שעובר, אלא שיש לו להקשות על זה:

(לט) אומר לו - דרך כבוד (ש"ך).

(מ) צריך למחות בידו - הואיל וברור לו שעומד על האיסור, וי"א דאפילו בספק לו יש למחות בידו (ש"ך).

Commented [O127]: י' הרב ולא גוף שלישי

Commented [O128]: עובר?

---

[284] לא עשיתי
[285] לא עשיתי
[286] לא עשיתי

(מא) עושה מעשה – פי' כשבא להורות הלכה למעשה ומסתמא מתיישב שפיר להורות כדת (ש"ך).
(מב) יקשה לו - עיין בספר יום תרועה דף יו"ד ד"ה אמר (פ"ת)[287].
(כג) [766]כל זמן שמזכיר שמועה בפניו אומר לו: כך למדתני רבינו: @NO MB@
(כד) [767]לא יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שיזכיר שם אומרו:
(מג) עד שיזכיר שם אומרו - דכל מה שמזכיר סתם סבורים שהם מדברי רבו, ואם למד לפני שנים לא יזכיר דבר שלמד מא' מהם בסתם דהא צריך לומר דבר בשם אומרו (ט"ז וש"ך), אבל שמועה ששמע מרבו רשאי לאומרו בסתם, מיהו עכשיו סתם מה שהאדם אומר סוברים העולם שהוא מפי עצמו והלכך הדין משתנה ומ"מ ודאי דאסור לומר בסתם וכ"ש משם עצמו דבר ששמע מאחרים, דהוי מתעטף בטלית שאינו שלו (ש"ך).
(כה) [768]בשימות רבו, קורע עליו כל בגדיו עד שמגלה לבו. ויש אומרים שאינו קורע אלא טפח. ואינו מאחה לעולם. ומתאבל עליו בחליצה וכל דיני אבילות מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה:
(מד) רבו - מי שגייר גרים והכניסן תחת כנפי השכינה ואח"כ מת מחוייבים לקרוע עליו כדין רבו (פ"ת).
(מה) ואינו מאחה כו' – לכו"ע (ש"ך).
(כו) [769]אפילו בשמועה רחוקה קורע על רבו כשם שקורע על אביו. (וע"ל סי' ק"מ וקע"ז):@NO MB@
(כז) [770]מי שרבו מת מוטל לפניו, אינו אוכל בשר ואינו שותה יין, כדין מי שמתו מוטל לפניו:
(מו)אינו אוכל בשר כו' – עי' לקמן (סי' שמא ס"א ברמ"א וסי' שעד ס"י) (ש"ך).
(כח) [771]כשמזכיר רבו תוך י"ב חודש צריך לומר: הריני כפרת משכבו:
(מז)כשמזכיר כו' - ויש כשמזכירין רבם בספריהם אומרים כך כתב מורי ר' פלוני הכ"מ, ואפי' בכתיבה המתקיימת לאחר י"ב חודש צריך לומ' כן כמו באביו מובא ברמ"א לעיל (סי' רמ ס"ט) (ש"ך).
(כט) [772]רק בפני רבו, הוא בכלל כל משנאי אהבו מות (משלי ח לו). הגה: [773]ודוקא כיחו, שהוא לבר שילא מגופו בכח, אבל לוק בעלמא, מותר, למנוס לרוק:
(מח) ודוקא כיחו כו' – והמחבר חולק דהיה לו להסתלק משם או להבליע בכסותו, אבל אם אכלת דלעת או דייסא ונזדמן לך הרוק בפיך פלוט בפני רבך וזרוק אותו לחוץ שיש בו סכנות נפשות (ש"ך).
(ל) [774]כל אלו הדברים שאמרנו שצריך לכבד בהם את רבו, לא אמרו אלא ברבו מובהק דהיינו שרוב חכמתו ממנו, אם מקרא מקרא, אם משנה, משנה, אם גמרא, גמרא. הגה: [775]וכימים אלו עיקר הכבוד הוא תלוי כמי שלמדו הפלפול וחילוקים שנוהגים בהם בזמן הזה, רק כמי שלמדו פסק ההלכה והעיון והעמידו על האמת והיושר. [776]אבל אם לא למד רוב חכמתו ממנו, אינו חייב לכבדו בכל אלו הדברים, אבל עומד מלפניו משיגיע לארבע אמותיו וקורע עליו, כשם שהוא קורע על כל המתים שהוא מתאבל עליהם. אפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד, בין קטן בין גדול, עומד מלפניו וקורע עליו. (ועיין לקמן סי' ק"מ סעיף ח'):
(מט) אבל עומד מלפניו כו' - ושני ת"ח הלומדים ביחד ומקשים ומפרקים זה לזה, יש אומרים שדינן כרבן מובהק לענין עמידה וקריעה ויש חולקין ועי' לקמן (סי' שמ ס"ח) (ש"ך).
(נ) שהוא מתאבל עליהם - היינו קרע שמתאחה ולא כדין רבו מובהק כמו בעמידה שהוא כאן דוקא תוך ארבע אמות (ט"ז).
(לא) [777]כל תלמיד חכם שדעותיו מכוונות אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה, אעפ"י שלא למד ממנו כלום. הגה: [778]ומיו למלס להורות על מלבעיס שנה, לס יש גדול ממנו בעיר, לף על פי שמיו רבו. חכס שמלבר, לין חבירו רשאי להתיר משקול הדעת, לבל לס יש לו קבלה שטעה.

Commented [O129]: מקרבו תחת כנפי השכינה לחילוני

[287] לא עשיתי

לו טעה בדבר משנה, יוכל להתיר. ומפילו מס טעה בשקול הדעת, יכול ליקח וליתן עם המורה עד שיחזור בו. ולכן מין מיסור לשומל (לשמול) לבני, ובלבד שיודיע לומו שכבר הורה הרמשון למסור. ומפילו מס התיר הרמשון וכבר חלה הורמתו, מין לבני למסור מכח שקול הדעת. וכל זה בלומה הורמה עממה, מבל במעשה מחר, פשיטא שיכול להורות מה שנרמה מליו[288].

(נא) עד מ' שנה – י"א ארבעים שנה משנולד וי"א משנה שהתחיל ללמוד (ש"ך), דוקא הוראות איסור והתיר קאמר אבל מותר לדין דיני ממונות אף שלא הגיע לארבעים ומ"מ לדון ביחידי ראוי להחמיר אם לא שאין גדול ממנו בעיר משא"כ להצטרף לשלשה (פ"ת).

(נב) אם יש גדול ממנו - משמע אבל אם שניהם שוים מותר אף על פי שלא הגיע לארבעים שנה ויש חולקים שאין להורות אם יש מי שהגיע לשנים ויש להחמיר (ש"ך), וה"ה אם יש זקן ממנו בעיר, כל שהוא שוה לו בחכמה (ש"ך).

(נג) אין חבירו כו' - היינו כשכבר חלה הוראתו, אבל אם שניהם בבית המדרש יכול להתיר ועי' לקמן (סק"(נה)) (ש"ך), וזה אפי' הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין [התלמידים] וי"א כל שהוא אינו חבירו שהוא גדול ממנו רשאי להתיר מה שאסר הראשון אפי' במידי דתליא בסברא (ש"ך).

(נד) להתיר כו' - ואפי' התיר אינו מותר (ש"ך).

(נה) אבל אם יש לו קבלה כו' – כלומר שיש לו קבלה שאין הדין כן וא"כ זה טעה[289] (ש"ך), וי"א דאפילו יש לו קבלה אינו יכול להתיר , אמנם אם שמע מהרב הזה שהיה מתיר כל פעם, והרב טעה מותר להורות נגדו, מאחר שהרב עצמו הורה כך, ועיקר ענין הקבלה הוא כאשר המורה לא ברור לו, ואז יכול לסמוך על מה קיבל בענין (ש"ך), וי"א דעיקר כרמ"א והך דינא לא שייך רק אם חכם הראשון מוכרח להודות לקבלתו כשישמע ולא יחלוק על רבותיו של זה אבל אם גם אחר שיוודע לו יחלוק גם על רבותיו אין רשאי להתיר (פ"ת).

(נו) בדבר משנה - עיין בחו"מ (סי' כה ס"א) מהו טעה בדבר משנה [כל דיין שדן דיני ממונות וטעה, אם טעה בדברים הגלויים והידועים, כגון דינים המפורשים במשנה או בגמרא או בדברי הפוסקים, חוזר הדין ודנין אותו כהלכה][290] (ש"ך), חכם שאסר איזה דבר ויש בדבר ההוא ב' טעמים להטריף וטעם א' נסתר מדבר משנה וטעם הב' נסתר משיקול הדעת דסוגיין דעלמא, אם ידע החכם מהמשנה ולא הטריף רק מהטעם הב' אין זה כ"א טעות בשיקול הדעת ואין חבירו יכול להתיר אבל היכא דהוי איפכא שידע מסוגיין דעלמא והטריף מחמת הטעם אשר הוא טעות בדבר משנה הוי טועה בדבר משנה ויכול אחר להתירן והיכא דטעה בשניהם, הוה כטועה בשיקול הדעת. אחד ששלח שלוחו אל המורה והורה לו לאסור בהנאה וזרק שלוחו את המאכל לאיבוד ואח"כ נודע שטעה בדבר משנה שניהם פטורים[291] (פ"ת).

(נז) ואפי' אם טעה בשקול הדעת - נראה דוקא טעה בשקול הדעת דהיינו דפליגי תרי תנאי או אמוראי או פוסקים ופסק האוסר כחד מינייהו וסוגיין דעלמא כאידך כמו שנתבאר בחו"מ (סי' כה ס"ב) אבל אם אינו יכול להתברר שטעה בשיקול הדעת אף על פי שהוא נושא ונותן עם המורה עד שהוא חוזר אינו יכול להתיר ואם יראה לשני שטעה הראשון

Commented [YL130] ה פשט ברש"י?

Commented [YL131] כון? זה פירושו בדברי ר' ירוחם.

---

[288] הקצה"נ סי' כה ס"ב ד"ה חוזר הדין, מביא כדברי הרמ"א דלא כש"ך מה שעשה עשוי היינו אם אינו מודה שטעה אין השני יכול לאסור, ואם מודה שטעה ומיתסר הפירות על ידי עצמו ישלם מביתו

[289] עי' ראיה לזה בב"ב קנא ע"א. וכתובות צד ע"ב.

[290] עיי"ש בפ"ת: או בדברי הפוסקים - כל מה דסתם לן הב"י בשו"ע ולא חלקו עליו הבאים אחריו הוי דבר משנה, ובמקום שהביא הרמ"א דעת חולקים והסכים עמהם, ג"כ ה"ל כדבר משנה בארצות הללו דנוהגין כוותיה. ובמקום שכתב י"א ולא הכריע, ה"ל סמ"ע וש"ך בהכרעתן כדבר משנה בכל ענין. ואם אין כאן הכרעה אין להוציא ממון, ומ"מ אם פסק כבהגהת רמ"א להוציא ממון אין מחזירין, דאל"כ למאי נ"מ כתבו רמ"א. ואם יש מחלוקת בין הסמ"ע והש"ך, לא גרע כח הש"ך לדעתי במקום שחולק על הסמ"ע לפסוק כוותיה אף להוציא, וה"ל גם כן כדבר משנה דקיי"ל כבתראי, אף כי שמעתי שקשה מאד לפסוק להוציא נגד הסמ"ע, והיה לנו לומר דעכ"פ לא ה"ל הפוסק כסמ"ע כטועה בדבר משנה, מ"מ נ"ל כמו שכתבתי, אם לא שהדיין או הדיינים יודעים ומכירים שהש"ך עבר הדרך על הסמ"ע בטעם נכון. ע"ש עוד שכתב דלא ידע בזמנינו זה היכי דמי טעה בשיקול הדעת ודיתברר ודאי שטעו, אחר דקיי"ל כל מה שנזכר בספרי פוסקים ה"ל כטעה בדבר משנה כו' (פ"ת).

[291] שכן הרב הוא גרם האיסור, והשליח חשב שזה טוב לעשות.

ילך ויתווכח עמו אם יכול להוכיח שטעה בדבר משנה יחזירהו ואם חולק עליו בשיקול הדעת שסברתו נוטה להתיר מה שאסר הראשון ואין יכול להוכיח מתוך המשנה או מדברי אמורא יאמר "אני אומר כך, אבל איני מתיר מה שאסרת מאחר שיצא מפיך לאסור ושויתה חתיכה דאיסורא ואין בידי להחזירך מתוך דבר משנה או אמורא", אלמא דכל שאינו יכול להחזירו מתוך משנה או אמורא אף על פי שחוזר ומודה לשקול הדעת שלו אינו יכול להתיר כיון דשויה חתיכה דאיסורא, ודוקא כשמברר שהוראתו היתה טעות בדבר משנה או שיקול הדעת בטעות כה"ג ליכא למימר שויא חתיכה דאיסורא דהא בטעות היה (ש"ך), עי' ש"ך ועיין בתשובת אא"ז (פנים מאירות ח"א סימן ב') שהשיג על כל דבריו [ועיין ש"ך בח"מ סימן כ"ה ס"ק י"ד מזה] (פ"ת)[292].

(נח)ולכן אין איסור לשואל לשאול לשני - כן יש לגרוס (ט"ז).

(נט)ואפילו אם התיר הראשון וכבר חלה הוראתו כו' - אפילו להחמיר לא יורה השני והיינו דוקא כשכבר חלה הוראת הראשון לקולא קודם שנחלק השני עליו אבל אם לא חלה עדיין יכול לחלוק להחמיר ולשון רמ"א אינו מכוון שהיה לו לכתוב "אם חלה" ולא "וכבר חלה" והך "חלה" נראה לי דהיינו שנעשה איזה מעשה להקל, כגון שאכלו קצת ממנו או נתערב בין דבר היתר, אבל משום קבלת ההוראה ממנו לחוד לא מהני, שלא יהא השני רשאי לחלוק להחמיר משקול הדעת. ופירוש שקול הדעת עיין בחו"מ (סי' כה ס"?) (ט"ז), וי"א דדוקא להתיר מה שכבר אסר אינו יכול, אבל יכול לאסור מה שהתיר אף שכבר חלה הוראתו דלא משום כבודו של חכם נגעו בה אלא משום דשויה חתיכה דאיסורא משמע דיכול לאסור מה שהתיר חבירו (ש"ך), וי"א דאם טעה בשיקול הדעת והתיר מחזירין הוראתו ואוסרים אפילו בעל כרחו דאין חכמה ואין עצה נגד ה', ואפילו המתיר בעצמו אינו רשאי לנהוג קולא בדבר כיון דלדעת הרוב טעה בשיקול הדעת (פ"ת).

(ס) אבל במעשה אחר כו' - ואם החכם הראשון אסר מחמת חומר או גדר וסייג אינו יכול להתיר אפילו במעשה אחר (ש"ך), וזה דוקא אם נשאל החכם השני עליו אז רשאי לפסוק מה שנראה אליו במעשה אחר, אבל להיות קופץ מאליו להתיר מה שאסר חכם אחר לא שמענו (פ"ת).

(לב) [779]הרב המובהק שמחל על כבודו בכל הדברים האלו, או באחד מהם, לכל תלמידיו או לאחד מהם, כבודו מחול. ואף על פי שמחל, מצוה על התלמיד להדרו. [780](ומסוק לכזותו):@NO MB@

(לג) [781]יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך:

(סא) כבוד תלמידך - עיין (בתשובת חות יאיר סימן קצ"ב /קנ"ב/) בענין מה שמצינו לפעמים בש"ס כמה קנטורים וזלזולים כמו ביבמות דף ט' דא"ל רבי ללוי כמדומה לי שאין מוח בקדקדו וכן כד ניים ושכיב אמר להא מלתא וכהנה רבים ע"ש מ"ש בזה: (פ"ת)[293].

(לד) [782]אבידת אביו ואבידת רבו (המובהק), אבידת רבו קודמת. ואם היה אביו שקול כנגד רבו, אבידת אביו קודמת. היה אביו ורבו נושאים משאוי, מניח של רבו ואח"כ מניח של אביו. היה אביו ורבו עומדים בבית השבי, פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו. ואם היה אביו תלמיד חכם, פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו. הגה: [783]וכן מפרק מקמו קולס לרבו, ולף על פי שמינו שקול בחכמה כרבו, מכל מין מחזיל מכילת מביו קולס, עד שיהא שקול כנגד רבו. [784]י"ל הא לרבו קולס למביו היינו שלומל עמו בחנס, מבל אס מביו שוכר לו רבי ומלמדו, מביו קולס לכל רבר. וכן נרלה לי עיקר:

(סב) ואבדת רבו - לפניו להשיב ואינו יכול להשיב כי אם אחד מהן, ועי' בחו"מ (סי' רסד ס"?)[294] (ש"ך).

(סג) המובהק - אבל אינו מובהק אביו קודם אפילו אינו חכם כלל (ש"ך).

(סד) שקול כו' - אבל אם אינו שקול כנגד רבו אף על פי שהוא ג"כ חכם אבדת רבו קודמת (ש"ך).

(סה) פודה את אביו כו' - ע"ל (סי' רנא ס"ט וסי' רנב ס"ט) (ש"ך).

---

[292] לא עשיתי
[293] לא עשיתי
[294] לא עשיתי

(סו) וכן מפרק כו' - אם אינו שקול רבו קודם ויש חולקים (ש"ך), עיין בזה (בתשובת הרדב"ז ח"ב סימן תשנ"ה) (פ"ת).
(סז) אבל אין מחזיר אבידת אביו כו' - הטעם דבפדיון ופירוק משא דיש צער הגוף מועיל לאביו כשהוא חכם אף על פי שאינו שקול כרבו, אבל לענין אבידתו שהוא ממון אין מועיל להקדימו עד שיהיה שקול כרבו (ט"ז).
(סח) אבל אם אביו שוכר לו רבי כו' - אבידת רבו קודם לאבידת אביו דזהו כשאין אביו משכיר לבנו רב אבל כשאביו משכיר לבנו רב והרב לא היה מלמדו בחנם, אז אבדת אביו קודמת ואם הרב לא היה רוצה ללמדו אלא בשכירות ויהודי או יהודים נותנים לו השכירות ללמדו, אז אבידת בעל הנותן קודם (ש"ך).
(לה) [785]אבידתו קודמת לשל אביו ושל רבו:
(סט) אבדתו כו' – עי' חו"מ (סי' רסד ס"ק?) אף על פי כן יש לו לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק ולומר שלי קודם אם לא בהפסד מוכח כו'[295] (ש"ך).
(לו) [786]האומר לחבירו: איני מקבל ממך אם היית כמשה, מלקין אותו משום בזיון. הגה: [787]ותלמיד חכם שאמר לכל הלכה כדבר הפייך לדידיה, [788]אם אמרה קודם מעשה שומעין לו, ואם לאו, אין שומעין לו. [789]ודוקא שאמר: כך קבלתי, אבל אם אומר לכל מסכתא ומלמה פניס לדבריו והוא גלמה, שומעין לו. [790]אבל אין שומעין לדידיה, לאמת מדמי לכריס להדלי שאינן דומיס. אבל אם הוא פשוט, שומעין לו:
(ע) משום בזיון – וי"א דראוי להחמיר עליו בתענית שני וחמישי ושני שיזהיר בלשונו, ולפי דבריו אם אומר כמו יהושע גם כן מלקין אותו, ואינו עיקר (ט"ז).
(עא) אבל אין שומעין לדידיה – פי' מה שמהני אם אמר דבר מסברא, היינו בלי סמיכה כלל עליו, אלא שנראה מעצמו לומר כן, אז אין שומעין לדידיה, כלומר לסמוך על סברת אותו החכם בזה שהוא מדמה מילתא למילתא, דשמא טועה בזה הדמיון, אלא אם כן הדמיון הוא פשוט בעיני כל, אז סמכינן על הדמיון ולא על המורה, אבל אם אומר שמועה בשם חכם והוא חי עדיין אפילו בשעת מעשה שומעין לו, משא"כ אם הוא מת (ט"ז)
(עב) אבל אם הוא פשוט - בש"ס או בפוסק אחד (ש"ך).

קיצור הנהגת הוראות איסור והיתר לש"ך:
(א) חכם שאסר וחלה הוראתו ונתפשטה, מותר לשאול לשני, רק שיודיעוהו שאסר הראשון. ואם מברר שהראשון טעה בדבר משנה או שטעה בשקול הדעת ועל דרך שנתבאר בח"מ (סימן כה) יכול להתיר. אבל אם אינו יכול לברר שטעה, רק שיש לו קבלה להתיר, או שהוא חולק עליו בשקול הדעת, אפילו הראשון חוזר ומודה לדבריו, אינו יכול להתיר ואם התירו אינו מותר, דשויה חתיכה דאיסורא. ויש אומרים שאפילו השני גדול ממנו בחכמה ובמנין[296], אינו יכול להתיר ויש מתירים בגדול ממנו. ואם התיר הראשון יכול השני לאסור. ואם שניהם יושבים בבה"מ ולא חלה עדיין הוראת הראשון, יכול השני להתיר. וכל זה באותו דבר עצמו, אבל במעשה אחר, יכול להורות היתר, אם לא שהראשון אסרו משום חומרא או משום סייג וגדר:
(ב) שני ת"ח שחלוקים זה עם זה בטומאה וטהרה או באיסור והיתר, אם הוא דבר תורה הלך אחר המחמיר, אפילו הוא קטן ממנו בחכמה ובמנין, פירוש שאין לו כל כך תלמידים כמו חבירו, ואם הקטן הוא תלמידו, אין הלכה כתלמיד במקום הרב, אף על פי שהוא מחמיר באיסור תורה. ואם נתחכם התלמיד כרבו, שוה הוא לו. ואם הוא דבר דרבנן, אם שניהם שוים, שלא נודע איזה מהן גדול, הלך אחר המיקל. ואם אחד מהן גדול בחכמה או במנין, והוא מיקל, אפילו עשו מעשה להחמיר כדברי הקטן, מחזירים את הדבר. ואם הגדול מחמיר, סומכין על הקטן בשעת הדחק. ואם אחד מהן גדול בחכמה והשני במנין, דהיינו שיש לו תלמידים הרבה, אפילו אינם אומרים דעתם, וכ"ש אם רוב תלמידים אומרים כמותו, נקרא זה שגדול במנין, גדול נגד חבירו[297]. ואם אחד מהם גדול בשנים, לא נקרא גדול בשביל זה. וכן סומכים על התלמיד במקום הרב באיסור דרבנן, אם הוא שעת הדחק,

Commented [O132]: אם הלכה יוצא מפלפול הש"ך?

[295] לא עשיתי
[296] פי' מספר התלמידים.
[297] צ"ע אם מקור לזה הוא מבית הלל ובית שמאי.

וכן במקום מחלוקת. יחיד ורבים, אם עשה כיחיד להחמיר, מחזירים הדבר, ואם הרבים מחמירים, סומכים על היחיד באיסור דרבנן ושעת הדחק:

(ג) ושעת הדחק היינו דוקא במקום הפסד מרובה או בהפסד מועט לעני בדבר חשוב או לעשיר לכבוד שבת ויום טוב או לכבוד אורחים. ובכל האיסורים חוץ מיין נסך, אם יכול למכרו לעובד כוכבים ואין הפסד מרובה, לא מיקרי הפסד מרובה, אף על פי שמפסיד כל הריוח כיון שאין מפסיד בקרן:

(ד) וכל זה שכתבו היינו בסתם אבל אם תמצא לפעמים עוד צד היתר אחר, הן מן הש"ס או שקול הדעת וכיוצא בזה, יש לעשות כפי מה שיראה בעיניו. ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות, אם הוא בר הכי, שיודע להכריע ולהבין ולהורות. ומטעם זה אם תמצא באיזה מקומות בש"ס ופוסקים דברים הסותרים לכללים אלו, הוא מפני שיש שם איזה צד או טעם אחר:

(ה) זה שתמצא בכמה מקומות בדברי המחבר והרב או שאר אחרונים שמביאים בתחילה סברא אחת בסתם ואחר כך "יש מי שמתיר" או "יש מי שאוסר" או "יש מתירין" או "יש אוסרים" או "יש מי שחולק" או "יש חולקים", הוא מפני שנראה להם עיקר כהסברא שכתבו בסתם והסברא האחרת היא טפלה בעיניהם, ועל כן צריך עיון וישוב הדעת, מפני מה היא טפלה, אם מפני שהוא כקטן נגד גדול, או תלמיד נגד הרב, או יחיד במקום רבים, ועל הדרכים שאמרנו. ואם הוא דבר דרבנן, יש לסמוך על הטפלה להתיר בשעת הדחק. ואם היא טפלה, מחמת שהיה בעיניהם בחזקת קטן נגד גדול, כיון שאינו בבירור קטן נגד גדול, לא מחזירים הדבר, אם עשה להחמיר באיסור דרבנן. ואם הוא איסור תורה אין להורות כסברא הטפלה לא להחמיר ולא להקל אפי' בשעת הדחק, ויש לבעל נפש להחמיר לעצמו באיסור תורה:

(ו) אם הרב והתלמיד מסכימים לדעת א' מונים להם שנים באיסור והיתר, אפילו הוא צריך לסברת הרב ובשעה שמלמדו הרב הדין הוא סומך על פיו:

(ז) אם אין הרבים מסכימים מדעת א', אלא כל אחד יש לו טעם בפני עצמו, והם מסכימים לענין הדין, אין לסמוך עליהם להתיר באיסור תורה או באיסור דרבנן [ויש חולקים כרמ"א סי' כה ס"ב – פ"ת]:

(ח) כל מקום שדברי הראשונים כתובים על ספר והם מפורסמים, והפוסקים האחרונים חולקים עליהם הולכים אחר האחרונים. אבל אם נמצא לפעמים תשובת גאון ולא עלה זכרונו על ספר, ונמצא אחרים חולקים עליו, אין צריך לפסוק כהאחרונים, שאפשר לא ידעו דברי הגאון ואם היה ששמעו מזה היו חוזרים בהם, ויש חולקים שאין שומעים לאחרונים נגד גדולי הראשונים ויש להחמיר. ומכל מקום אם האחרון מביא דברי הראשון וחולק עליו, אם הוא מפורסם בכך, שהוא ראוי לחלוק, יכול לסמוך עליו וצריך להתישב בדבר. מיהו אם יש ביד המורה להכריע, יכול לפסוק כאיזה שירצה. ומכל מקום אין לחלוק על הגאונים הקדמונים. ומקודם הרי"ף כבר פסקו דורות הגאונים:

(ט) כשם שאסור להתיר את האסור כך אסור לאסור את המותר אפילו בשל עובד כוכבים ואפילו במקום שאין הפסד מפני שעל הרוב יש בו צד הקל במקום אחר מחמת שנאסר והוי חומרא דאתי לידי קולא ואע"פ שלפי הנראה לא יבא מזה צד קולא אסור שאפשר שיתגלגל ויבא קולא עד אחר מאה דברים. לפיכך אם הוצרך לאסור מחמת ספק או מחמת חומרא בזה שאין האיסור ברור כשמש צריך המורה לומר שאין האיסור ברור אלא שאנו מחוייבים להחמיר וכל שכן אם המורה מתיר בשעת הדחק וכיוצא בו שיאמר לו כן:

(י) בית דין אחד בעיר אחת שנחלקו בדבר אסור להורות מקצתן כך ומקצתן כך משום לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ודבר זה גורם מחלוקת בישראל והתורה נעשית כשתי תורות וכן אסור לעשות כל כת וכת מהם כדבריו או לנהוג כן אף על פי שאין מורין כן להדיא אף על פי ששניהם שוים בחכמה ובמנין אלא ישאו ויתנו בדבר הרבה עד שיסכימו כולם לדעת אחת ואם אי אפשר בכך אם הוא דבר תורה יעשו הכל כדברי המחמירים ואם הוא דבר דרבנן יעשו הכל כדברי המקילים ושתי בתי דינים בעיר אחת יכולים להורות אלו כך ואלו כך ודוקא בשני בתי דינים ידועים אבל אם אין ידועים שני בתי דינים בעיר אסור לנהוג מקצת העיר כך ומקצת העיר כך ואף על פי שעל ידי מחלוקת זה נעשו שני בתי דינים אסור מכל שכן שדבר זה מרבה מחלוקת ואם ב"ד אחד גדול מחבירו דינן כשני ת"ח החולקים בדבר ואחד מהן גדול מחבירו ועל דרך שנתבאר למעלה:

סימן רמג – ת"ח (היה) פטור ממס, ומכירת סחורתו מוקדמת, ובו ט' סעיפים.

Commented [YL133]
ערה

Commented [YL134]
יינו??

(א) [791]תלמידי חכמים [אין] (לא היו) יוצאין בעצמם עם שאר העם לעשות בבנין ובחפירות העיר וכיוצא בזה, שלא יתבזו בפני עמי הארץ, [792]וכיון שהם פטורים אפילו אחרים במקומם אין שוכרין: @NO MB@

(ב) [793]במה דברים אמורים, כשכל אדם יוצא בעצמו. אבל אם אין יוצאין בעצמם, אלא שוכרים אחרים במקומם או גובים ממון מבני העיר לעשותו, אם דבר שצריך לחיי האדם כגון בארות מים וכיוצא בהם, חייבים לתת חלקם. [794](ומס נתחלה הלכו בעלמן, ומ"כ נמלכו לקכוד מחריס, ת"ח חייבים ליתן חלקס). אבל דבר שהוא צריך לשמירת העיר, כגון חומות העיר ומגדלותיה. ושכר השומרים, לא היו חייבין לתת להם כלום, שאין צריכין שמירה, שתורתן שמירתם. [795]ולכן (היו) פטורים מכל מיני מסים, בין מסים הקצובים על כל בני העיר, בין מס שהוא קצוב על כל איש לבדו, בין הקבועים בין שאינם קבועים, וחייבים בני העיר לפרוע בשבילם אפילו הקבועים על כל איש ואיש. הגה: [796]ומפילו מס מכר ההגמון קת"ח עלמס יתנו, חייב הלבוד לתת בעלס. ומס התיימו הלבוד על תלמיד חכס ליתן, מין בחכס קלהס כלוס. ותלמיד חכס היה יכול להחריס ולקמת הלבוד קיתנו בעדו למיו. [797]ומין חילוק מס הת"ח עקיל לו עני. ודוקא תלמידי חכמים שתורתם אומנותם, אבל אין תורתם אומנותם, חייבים. ומיהו אם יש לו מעט אומנות, או מעט משא ומתן להתפרנס בו כדי חייו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקיו חוזר על ד"ת ולומד תדיר, נקרא תורתו אומנתו. הגה: [798]ומין חילוק בין שהוא תופס יקיבה לו לת, רק שהוא מוחזק לת"ח בדוכו קיודע ליקח וליתן בתורה, ומבין מדעתו בדוב מקומות התלמוד ופילוקיו ובפסקי הגמוניס, ותורתו לומנותו כלכך שנתבלר. [799]ולף על גב למין בדוריבו עבקיו חכס לענין קיתנו לו ליטרח לדהבח לס מבייקו, מ"מ לענין לפטרו ממס מקילין להס בזה, רק שיהא מוחזק לת"ח, כמו שנתבלר. [800]ומ"מ יש מקומות שנהגו לפטור ת"ח ממס, ויש מקומות שנהגו שלא לפטרן:

(א) ואח"כ – פי' נתפשרו הקהל ונמלכו לשכור אחרים כו' (ש"ך).

(ב) אבל דבר כו' – עי' בחו"מ (סי' קסג ס"ד-ה)[298] (ש"ך).

(ג) ושכר השומרים עיין (בתשובת הרדב"ז ח"ב סי' תשנ"ב) (פ"ת)[299].

(ד) מכל מיני מסים. וה"ה מכל מיני מכסים כן הביא מהר"מ אלשקר בתשובה סימן י"ט תשובת הר"ר נחמיה שהשיב להרב יודא והר"י בעל הטורים בני הרא"ש וע"ש בארוכה (ש"ך), עיין בתשובת הרשב"ש סימן תי"ב (פ"ת)[300].

(ה) ואם החרימו הצבור כו' - ואפילו הכריחוהו וקבל החרם ה"ז כנודרים להרגין ולחרמין כו' [עי' לעיל סי' & ס", ואינו חל בכלל[301]] (ש"ך).

(ו) משא ומתן - ואפילו הוא מלוה ברבית (ש"ך).

(ז) כדי חייו - לאו דוקא כדי חייו בצמצום, אלא כל שיהא מתעסק כדי להחיות נפשו, נחשב "כדי חייו" וזהו שכתב "ולא להתעשר" ולא כתב "ולא ליותר מכדי חייו", ודבר פשוט הוא שיבאו על האדם פתאום כמה מקרים מחלאים וזולתם, שיצטרך בהם להוצאה מרובה, ודבר שאין קצבה הוא. כלל הדבר דת"ח העושה תורתו קבע ואינו מתבטל מלימודו כי אם לזון את בניו ובני ביתו ולפרנסם ולהלבישם ולכל הדברים הצריכים לאדם, ואף על פי שהוא עשיר, הוא פטור מכל מיני מסים וארנוניות. אמנם יש מקומות שלא נהגו לפטור רק ת"ח היושבים בראש הישיבה משום דשאר ת"ח אין נזהרין יפה שיהא תורתן אומנתן גם משמע שם מדבריו שנושאים ונותנים כדי להתעשר ואין חוזרים לתלמודם תמיד כשפונין מעסקיהן (ש"ך), ע"ש ועיין בתשובת מהר"מ גלאנטי סימן קי"ז (ש"ך)[302].

(ח) רק שיהא מוחזק לתלמיד חכם כו' - אפי' שלא יהיה כ"כ חשוב בין תלמידים חכמים אחרים שאינן בעירו מ"מ מאחר שביניהם ת"ח הוא ראוי להצילו מכל מס (ש"ך).

Commented [O135]: א ראיתי איך להביא את הרמב"ן בש"ך.

Commented [O136]: ה זה משנה??

---

298 לא עשיתי

299 לא עשיתי

300 לא עשיתי

301 האם גבו חייבים לשלם?

302 לא עשיתי

(ט) דאין בדורנו עכשיו חכם – עי' ש"ך (חו"מ סי' א ס"ק ד"ה ?) שיש דין ת"ח לענין ליטרא דדהבא ע"ש[303]. ועי' סמ"ע (חו"מ סי' טו ס"ק ד"ה ?) שכתב דאין ת"ח בזמנינו לענין להפך בזכותו ויש חולקים עליו ובזה"ז שכ"א נוטל שררה לעצמו כו'[304] ומכ"ש שכל הספרים בדפוס וכל מי שיש לו הבנה כ"ש לומד מתוך ספר ואומר מצאתי כל חפצי אין שום דין צורבא מרבנן וק"ו ת"ח ולא פלוג הדבר בין למדן ללמדן ומה"ט אין כל הלומדים פטורים ממס כ"א לפי ראות עיני טובי העיר, אמנם מי שהומחה לרבים ורבים קבלוהו עליהם להיות להם לרב וקובע מדרש וישיבה ודאי דין ת"ח גמור יש לו ואף לענין שיהא דן ביחידי בהמחוהו רבים רשאי לדון (פ"ת).

(ג) [801]ותלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים, הרי הוא בכלל שבצבור[305]:@ NO MB@

(ד) [802]תלמיד חכם שיש לו סחורה למכור, לא היו מניחין לשום אדם למכור מאותה סחורה עד שימכור הוא תחלה את שלו. ודוקא דליכא גוים דמזבני, אבל אי איכא גוים דמזבני, לא, דהא לית רווחה לצורבא מדרבנן, ואפסודי להנך בכדי, לא מפסדינן:

(י) תלמיד חכם כו' – עי' רמ"א (חו"מ ססי' קנו ס"ה)[306] (ש"ך).

(ה) [803]תלמיד חכם שיש לו דין עם אחר ועומד לפני הדיין, ויש שם בעלי דינים אחרים שקדמו לפניו תחלה, מקדימים דינו, של ת"ח ומושיבין אותו:

(יא) שיש לו דין כו' – עי' חו"מ (סי' טו ס"ק?)[307] (ש"ך).

(יב) ומושיבין אותו - שאע"פ שבעלי הדינים צריכים לעמוד, מושיבים את הת"ח משום עשה דכבוד תורה, ועיין בחו"מ (סי' יז ס"ב)[308] (ש"ך).

(ו) [804]עון גדול הוא לבזות תלמידי חכמים או לשנאותן, וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא, והוא בכלל: כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא). הגה: [805]ומסור לשמש כמי שמונה הלכות, וכ"ש כמי שמונה תלמוד שהוא הגמרא, ויקדים לשמש כמי שמונה הלכות קודם שישמש כמי שמונה גמרא: @NO MB@

(ז) [806]מי שהעידו עליו שביזה ת"ח, אפילו בדברים (שפילו שלא בפניו), בית דין היו מנדין אותו ואין מתירים לו עד שירצה החכם שנידוהו בשבילו. ואם ביזה את החכם לאחר מותו, בית דין מנדין אותו והם מתירים לו משיחזור בתשובה. הגה: [807]אבל אין בית דין ת"ח בזמן הזה לענין שיתן לו המציע ליטרא דהבא. ומ"מ יקנסו הב"ד המציע לפי המציע והמתציע. ובלבד שלא יתחיל החכם במריבה לבזות בני אדם שלא כדין ויגרום בזה שיבזוהו ויתרסו נגדו. ומ"מ אף אם התחיל החכם קלת, אין רשות לכל אדם להתקיף נגדו לענות לו בעזות. והכל לפי ראות הדיינים.

(יג) היו מנדין אותו ברבים – עי' לקמן (סי' שלד ס"ק?) עיין בתשובת מהר"מ גלאנטי סימן ח' (ש"ך)[309], עיין בתשובת פרח מטה אהרן ח"ב סימן צ"ז (פ"ת)[310].

(יד) עד שירצה החכם כו' – פי' שירַצה, כלומר עד שיפייס החכם כו' ולא גרסינן עד שירְצה, דמשמע דאפי' בקש ממנו מחילה כמה פעמים ולא נתרצה לו אין מתירין לו, ועי' לקמן (סי' שלד סמ"ז), ועיין בא"ח (סי' תרו ס"ק?)[311] (ש"ך).

(טו) המבייש לפי המתבייש כו' – עי' חו"מ (סי' תכ סכ"ד) (ש"ך).

(טז) והכל לפי ראות כו' - עיין בתשובת מבי"ט כמה תשובות מדין המבייש את החכם (ש"ך)[312].

Commented [O137]: בדוק שזה נמצא בחו"מ שלי

---

303 לא עשיתי
304 לא עשיתי
305 עי' לעיל רמב ס"ק?
306 לא עשיתי
307 לא עשיתי
308 לא עשיתי
309 לא עשיתי
310 לא עשיתי
311
312 לא עשיתי

(ח) [808]החכם עצמו היה מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו, ואין צריך לא עדות ולא התראה, ואין מתירין לו עד שירצה החכם. ואם מת החכם, באים שלשה ומתירים לו. ואם רצה החכם למחול לו ולא נידהו, הרשות בידו. הגה: [809]י"מ שכזמן הזה אין ת"ח יכול לנדות לכבוד עצמו ולא לעשות דינא לנפשיה. [810]ויש חולקים, ובלבד שיהא מוחזק ולמוי לכך (ועיין לקמן סוף סימן קל"ז):

(יז) לכבודו - ה"מ היכא שביזהו וגינהו בדברים אשר הם גנאי לת"ח אבל אם לא ביזהו אלא שאינו מכבדו בקימה והידור, אין בזה כלום (עי' ש"ך סי' שלד סקל"ח?), ועיין בתשובת אא"ז (פנים מאירות ח"ב סימן קס"ח) שהקשה ע"ז מש"ס מ"ק דף ט"ז בההיא איתתא כו' ע"ש (פ"ת)[313].

(יח)(ז) וראוי לכך - אין לעשות לכבודו אלא חכם אשר ראוי למנות פרנס על הצבור[314] והצריכו בו תנאים. הא' שלמד כל התלמוד בעינים הנוהגים לאפוקי הלכתא למשיחא. התנאי הב' שיהא תלמודו שגור בפיו וידע להוציא ממנו דינין על קו היושר. התנאי הג' שלא פירש מתלמודו לעניני העולם שלא לצורך הכרחי לפרנסתו או לצרכי צבור המוטלים עליו שאם שנה ופירש יותר גרוע הוא מעם הארץ (עי' &). התנאי הד' שלא יהא סני שומעניי שאם הי' כן אין ראוי לחוש לכבודו ואדרבה שרי לבזוייה. מיהו י"ל שלא נאמרו ב' תנאים הראשונים אלא בשיש שם חכמים גדולים ממנו, אבל אם אין שם גדול ממנו דיפתח בדורו כשמואל בדורו. וצריך תנאים הנ"ל לענין אם נדה לכבודו אבל אם נדה מפני עבירה שהיה חייב עליו נידוי אם נדה אותו אפילו קטן שבישראל אפילו עבד ואפילו שפחה נידויו נידוי. וכתב עוד שאין כח ביד הקהלות לגדור גדר למנוע החכמים שלא ינדו לכבודם (עי' רמ"א לקמן סי' שלד סי"ח) וכן אין כח בידם למנוע שום אדם שלא ינדה לאפרושי מאיסורא וכל כחן אינו אלא שלא יהא רשות ביד אחד העם לגזור על דבר עבירה אלא ביד חכמי המקום, וע' בזה בת' הראנ"ח ח"ב: (פ"ת)[315].

Commented [O138]:

(ט) אף על פי שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לת"ח שינהיג עצמו בדבר זה. בד"א, שחירפוהו בסתר. אבל אם חירפוהו בפרהסיא, אסור לו למחול על כבודו, אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש, עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו:

סימן רמד – קימה והידור בפני חכם אפילו אינו רבו, ובו י"ח סעיפים.

(א) [811]מצות עשה לקום מפני כל חכם, אפילו אינו זקן אלא יניק וחכים, ואפי' אינו רבו, ([812]רק שהוא גדול ממנו ולמוי ללמוד ממנו). [813]וכן מצוה לקום מפני שיבה, דהיינו בן שבעים שנה, ([814]אפילו הוא עם הארץ, ובלבד שלא יהיה רשע):

(א) אפילו אינו זקן - דזקן דקרא דריש זה שקנה חכמה (ט"ז), והאי יניק פי' שלא הגיע לכלל מצוה (ט"ז, ש"ך).

(ב) רק שהוא גדול כו' – י"א שיהא מופלג בחכמה, אמנם אין זה מופלג דלקמן (סעיף י) דהתם הוא מופלג בחכמה יותר משאר חכמי דורו, ולכך דינו כרבו מובהק, אלא כאן "מופלג בחכמה"היינו שהוא מופלג בחכמה יותר משאר העם, דאל"כ ע"ה או מי שהוא קטן בתורה יהא חייב לעמוד בפני כל אדם, ואינו, ואפשר שאפילו בשוים פטור, וי"א דבאינו מופלג מהחכמים שבדור ואינו רבו כלל, אפילו גדול ממנו פטור, והרמ"א חולק וסובר דחייב דראוי ללמוד הוי כרבו, מיהו היינו ברבו שאינו מובהק (ש"ך)[316].

(ג) אפילו עם הארץ - זהו זקן אשמאי המוזכר בגמ' (ט"ז).

(ב) מאימתי חייב לקום מפניהם, משיגיע לתוך ארבע אמותיו עד שיעבור מכנגד פניו. ורוכב כמהלך דמי:

---

313 לא עשיתי

314 עי' או"ח ועי' עוד או"ח לענין ברכת אשר חלק מחכמתו.

315 לא עשיתי

316 עי' לקמן סק"(ט).

(ד) ארבע אמותיו - דבעינן קימה שיש בה הידור והיינו בתוך ארבע אמותיו שמוכח שמפניו הוא עומד (ט"ז), עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל בשם בית הלל ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ר"מ ס"ק ו': (פ"ת)[317].

(ג) אסור להעצים עיניו ממנו קודם שיגיע לתוך ארבע אמותיו, כדי שלא יצטרך לקום מפניו כשיגיע לתוך ארבע אמותיו: @NO MB@

(ד) אין עומדים מפניהם לא בבית הכסא ולא בבית המרחץ, דכתיב: תקום והדרת (ויקרא יט, לב). קימה שיש בה הידור. (ולוקח בבית הפנימי של מרחץ, אבל בבית החילוק, עומדים):

(ה) אין עומדין בפניהם - אפילו ברבו מובהק, וי"א דדוקא ברבו שאינו מובהק או בשאר חכם או שיבה יש אלו דינים, אבל ברבו מובהק שהוא בכלל מורא, צריך לקום בפניו גם בבית המרחץ וכן באביו. וגם מה שאין בעלי אומניות חייבים או רשאים לעמוד היינו דוקא מפני חכם או רבו שאינו מובהק אבל מפני רבו מובהק צריכים לעמוד ולכן לא הביא הרמב"ם דינים אלו בפרק דלעיל דמיירי ברבו מובהק וכן הטור והש"ע כתבו דינים אלו בסימן רמ"ד ולא בסימן רמ"ב עכ"ד ע"ש: (פ"ת).

(ו) אבל בבית החיצון של מרחץ כו'. משמע דאפילו בבית האמצעי של מרחץ עומדים כיון דיש שם שאילת שלום וכמ"ש בא"ח סימן פ"ד (ש"ך).

(ה) אין בעלי אומניות חייבים לעמוד בפני תלמיד חכם בשעה שעוסקים במלאכתן. ואם הוא עוסק במלאכת אחרים ורוצה להחמיר על עצמו לעמוד מפניו, אינו רשאי: @NO MB@

(ו) אין ראוי לחכם שיטריח על הצבור לכוין לעבור לפניהם שיעמדו מפניו, אלא ילך לו בדרך קצרה, כדי שלא ירבו לעמוד. ואם יוכל להקיף הדרך כדי שלא יעבור לפניהם, זכות הוא לו:

(ז) אין ראוי לחכם שיטריח כו' - היינו דוקא בזמן הש"ס או במקומות שעוד היום יושבים על הקרקע וכדלקמן (סעיף טו) וה"ה בכל מקום שיש טירחא, אבל במקום שיושבים על הספסלים ואין טירחא בדבר, אין קפידא, מכל מקום לא יכוין לעבור לפניהם כדי שיעמדו מפניו (ש"ך).

(ז) אפילו חכם שהוא ילד, עומד בפני הזקן המופלג בזקנה. ואינו חייב לעמוד מלא קומתו, אלא כדי להדרו. ואפילו זקן גוי, מהדרים אותו בדברים ונותנים לו יד לסומכו:

(ח) ואינו חייב לעמוד מלא קומתו - כיון שהוא ילד חכם וצריכין לנהוג בו ג"כ כבוד, אין לו להתבזות לקום מפני הזקן, אלא יעשה לו הידור. אבל שאר אדם צריך לעמוד מפני הזקן מלא קומתו כמו מפני החכם (ט"ז), כלומר ילד שהוא חכם יותר מהזקן אינו חייב כו' אבל אם אינו חכם יותר אף שהוא שוה לו בחכמה חייב לקום מפני הזקן (ש"ך).

(ח) שני חכמים ושני זקנים, אין אחד צריך לקום מפני חבירו, אלא יעשה לו הידור. (ואפילו הרב לתלמידו יעשה לו הידור קלת): @NO MB@

(ט) הרואה חכם עובר, אינו עומד עד שיגיע לתוך ארבע אמותיו, וכיון שעבר מלפניו יושב. ואם הוא רבו מובהק, עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שיתכסה מעיניו או עד שישב במקומו:

(ט) הרואה חכם כו' - פי' שהוא גדול ממנו וראוי ללמוד ממנו כנ"ל ברמ"א (סעיף א) (ט"ז), משמע דאסור לעמוד עד שיגיע לתוך ד' אמותיו דאי לאשמועינן דאינו חייב כבר נתבאר לעיל סעיף ב' ואף על גב דבנשיא ואב ב"ד ורבו מובהק עומד כמלא עיניו אלמא דאיכא הידור אפי' במקום רחוק התם ודאי כיון דחייבינן לעמוד מפניו כמלא עיניו איכא הידור אבל בחכם דעלמא כיון דליכא חיובא לא מוכחא מילתא שמפניו הוא עומד אלא נראה כאלו עומד לצרכו (ש"ך).

(י) וכיון שעבר מלפניו כו' – וי"א דאינו יושב עד שיעבור ממנו ד' אמות השניות (ש"ך).

(יא) מלא עיניו – וי"א ברבו מובהק כמלא רס"ו אמות (ש"ך).

(י) אם הוא מופלג בחכמה, אפילו אינו רבו, דינו כרבו מובהק. (מי שהוא גדול הדור ומפורסם כדורו בכך, נקרא מופלג בחכמה):

---

[317] לא עשיתי.

Commented [O139]: צ"ע בסי' רמ

(יב) מופלג בחכמה כו' - ע"ל סק"ב? (ש"ך).
(יא) אפילו בשעה שהוא עוסק בתורה, צריך לעמוד מפניו[318]:@NO MB@
(יב) חכם, אפילו מופלג בחכמה, רשאי לעמוד בפני מי שהוא בעל מעשים:
(יג) רשאי לעמוד - פירוש ואין בזה איסור משום זקן ואינו לפי כבודו (&), וי"א דצריכין לעמוד מפניו ועיקר להחמיר (ט"ז, ש"ך).
(יג) ראה אב בית דין, עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיעבור מלפניו ארבע אמות:
(יד) אב"ד כו' - בזמנינו אין נשיא ואב ב"ד ואף על פי שמקבלים בקהלות ראשי ישיבות ואב ב"ד אין להם אלא דין חכם ומה"ט לא נהגו עכשיו לעשות שורה לאב ב"ד כדלקמן (סעיף טו) ועכשיו נהגו שלא לקום אלא מפני ראש ישיבה ואב"ד ואפשר שלא לחלק בין חכם לחכם השוו מדותיהם שכל שהוא תופס ישיבה או אב"ד נקרא חכם לעמוד מפניו וצ"ע (ש"ך).
(יד) ראה את הנשיא, עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו או עד שיתכסה מעיניו. וכולם שמחלו על כבודם, כבודם מחול, ואעפ"כ מצוה לכבדם ולקום מפניהם קצת:
(טו)מחול - ת"ח היודע נגן בכמה מיני כלי זמר הרשות בידו לנגן בכנור לפני חתן וכלה ומצוה עביד אחרי שהכל יודעים שאין לו שכר בעמלו ושהוא עושה לש"ש שזה מצוה שבין ישראל למקום כ"ש מצוה שהזמן גרמא אין בו משום ביזוי כבוד זקנה ותורה וכל הנוהג קלות בעצמו לצורך גבוה ומצות ה' אף שאינה מצות עשה ממש רק גמילות חסד הרי זה משובח ותבא עליו ברכה, שונה מהשבת אבידה (עי' סי' ?) (פ"ת).

Commented [O140]: ה זה משנה

(טו) כשהנשיא נכנס לבית המדרש, עומדים ואינם יושבים עד שיאמר להם: שבו. כשאב בית דין נכנס, עושים לו שורות עומדים מכאן ומכאן, עד שישב במקומו. כשהחכם נכנס, כל שיגיע לו בארבע אמותיו עומד מלפניו, אחד עומד ואחד יושב, עד שנכנס במקומו:@NO MB@
(טז) בני חכמים ות"ח, בזמן שהרבים צריכים להם, מפסיעים על ראשי העם ונכנסים למקומם. ואין שבח לתלמיד חכם שיכנס באחרונה. יצא לצרכיו, נכנס וחוזר למקומו:
(טז)בני חכמים כו' - היינו אם הבנים של החכמים או התלמידים של החכמים הולכים באיזה עסק, אז אם אותו עסק הוא לצורך רבים, יש להם רשות לפסוע, ובזה אין חילוק הן אם היה העסק ההוא קודם כניסתן לבית המדרש, שיש להם רשות ליכנס ולפסוע, והן אם היו כבר שם ויוצאין לעסק זה וחוזרין, שיש לפסוע (ט"ז, ש"ך), ואפשר שהלשון היא בנים של חכמים ובנים של תלמידי חכמים (ש"ך).
(יז) שיכנס באחרונה - הרשות בידו לעשות כן והקהל מחויבים לסבול דבר זה ממנו, אבל הוא עצמו ימנוע מלעשות כן, דוגמא דקימה אף על גב דמצוה היא אפילו הכי אמרינן שלא יטריח הצבור[319] (ט"ז).
(יח)יצא לצרכיו - משמע אף על פי שהוא חכם אינו מפסיע אא"כ ביוצא לצרכיו זהו כיון שכבר היה שם ויצא (ט"ז).
(יז) בני חכמים שאבותיהם ממונים פרנסים על הצבור, בזמן שיש בהם דעת לשמוע, נכנסים ויושבים לפני אביהם והופכים פניהם כנגד אביהם. ואם אין בהם דעת לשמוע, הופכים פניהם כלפי העם:
(יט)נכנסים ויושבים כו' - אין פירושו שיפסיע על ראשי עם קודש, אלא שיש לאביהם רשות ליקח בניהם עמהם בשעת כניסתן, ולהחזיק בניהם אצלם במקום מושבם, ואף במשתה מושיבין הבנים בצד הזקנים משום כבוד אביהם (ט"ז).
(יח) היו ביחד, חכם שמופלג בחכמה והוא בחור וזקן שמופלג בזקנה והוא חכם קצת, בישיבה של דין או של תורה, הולכים אחר החכמה להושיב החכם בחור בראש ולדבר תחילה. ובמסיבה של משתה או של נישואים, הולכים אחר הזקנה להושיבו בראש. ואם

[318] א' מרבותי שאל, איך אתה רואה אותי.
[319] עי' לעיל סק"(ז).

החכם מופלג בחכמה והזקן אינו מופלג בזקנה, בכל מקום הולכים אחר החכמה. ואם הזקן מופלג בזקנה והחכם אינו מופלג בחכמה, בכל מקום הולכים אחר הזקנה, הואיל והוא חכם קצת. ואם אין שום אחד מהם מופלג, לא זה בחכמה ולא זה בזקנה, הזקן קודם בכל מקום:

(כ) או של נשואים כו' - אם אחים או אחיות יעשו להם נשואים אף על גב שא' גדול מחבירו בחכמה לא יקדימו לעשות נשואים לקטן בשנים מפני שהוא גדול בחכמה אלא יקדימו לעשות נשואים לגדול בשנים כו' (ש"ך).

(כא) הזקן קודם בכ"מ - והוא שיהא חכם קצת והיינו שהבחור חכם ממנו דאל"כ זה פשוט (ט"ז וש"ך). ובשניהם אינם מופלגים, הולכים אחר השנים, דהיינו למי שיש לו יותר שנים ואפי' אינו זקן בן ע' שנה. וטעם שהזקן קודם בזה שאין בזה פחיתות להחכם שאינו מופלג במה שחולקין כבוד לשכנגדו בשביל שנותיו (ט"ז), ויש חולקים דהיכא דאין אחד מופלג הוי ליה כאילו תרווייהו מופלגים ובישיבה הלך אחר החכמה ובמסיבה הלך אחר הזקנה (ש"ך).

סימן רמה – חייב כל אדם ללמד לבנו ולהעמיד תלמידים, ובו כ"ב סעיפים.

(א) מצות עשה על האיש ללמד את בנו תורה. ואם לא למדו אביו, חייב ללמד לעצמו. (וע"ל סי' רמ"ו סעיף ו'): @NO MB@

(ב) היה הוא צריך ללמוד, ויש לו בן ללמד, ואין ידו משגת להספיק לשניהם, אם שניהם שוים הוא קודם לבנו. ואם בנו נבון ומשכיל מה שילמד יותר ממנו, בנו קודמו. ואף על פי כן לא יבטל הוא:

(א) לא יבטל הוא - פי' שלא ילמד הכל עם בנו אלא קצת עם עצמו (ט"ז).

(ג) כשם שמצוה ללמד את בנו, כך מצוה ללמד את בן בנו, שנאמר: והודעתם לבניך ולבני בניך (דברים ד, ט). ולא לבן בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים, שגם הם נקראים בנים, אלא שמצוה להקדים בנו לבן בנו, ובן בנו לבן חבירו:

(ב) ובן בנו לבן חבירו – עי' ש"ך סק"(ג) דה"ה בן בתו, וכל הקרוב קרוב קודם כמו שאמרו בענין צדקה (עי' רנא ס"ג) (פ"ת).

(ד) חייב להשכיר מלמד לבנו, ללמדו. אבל לבן חבירו, אינו חייב להשכיר. הגה: והיו כופין ליה לקכול לבנו מלמל. ומס מינו בעיל, ויק לו נכסים, מס מפקר למוהועי ליה מוליעים ליה, ומס למו, יוכליס לנכסיו וקוכליס מלמל לבנו:

(ג) חייב להשכיר מלמד לבנו - ה"ה לבן בנו. ובן בתו קודם לבן חבירו (ש"ך).

(ד) ואם לאו יורדים כו' - וכמו שנתבאר בחו"מ (סי' קו ס"א)[320] לענין בע"ח (ש"ך).

(ה) מאימתי מתחיל ללמד לבנו, משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו: תורה צוה לנו וגו' (דברים לג, ד), ופסוק ראשון מפרשת שמע (דברים ו, ד), ואח"כ מלמדו מעט מעט, עד שיהא כבן ששה או כבן שבעה, ואז מוליכו אצל מלמדי תינוקות:

(ה) או כבן שבעה - היינו בכחוש לגמרי אבל בכחוש קצת מכניסין אותו כבן שש שלימות כדלקמן (סעיף ח) (ש"ך).

(ו) היה מנהג בעיר שלוקח מלמד תינוקות שכר, חייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה[321]. ואינו חייב ללמדו, בשכר, משנה וגמרא. והני מילי דלא אפשר, דדחיקא ליה שעתא, אבל אם אפשר ליה, מצוה לאגמוריה משנה וגמרא, הלכות ואגדות:

(ו) שכר כו' - ע"ל (סי' רמו ס"ה) (ש"ך).

(ז) תורה שבכתב כולה – כולל נביאים וכתובים (ט"ז וש"ך), וי"א דווקא חומש, ועי' לקמן (סי' רמו ס"ד) (ט"ז), מנהגן של ישראל תורה היא, ואנן סומכין על זה, ש"ס בבלי שבלול במקרא ומשנה וש"ס, ועי' רמ"א לקמן (סי' רמו ס"ד) (ש"ך).

---

[320] לא עשיתי

[321] עי' & אין אדם לומד אלא ממה שלבו חפץ.

(ח) אבל אם אפשר כו' - וכל פרנסותיו של אדם קצובים לו מר"ה חוץ מהוצאות שבתות ויו"ט[322] והוצאות בניו לתלמוד תורה שאם מוסיף מוסיפין לו (ש"ך).

(ט) משנה וגמרא עי' (בתשו' חו"י סי' קכ"ג /קכ"ד/) סדר הלימוד לבן שיצלח בלימודו והרחקה מלמוד חילוקים ועיין בשל"ה דקפ"א שדיבר ג"כ מרורות על לימוד חילוקים ע"ש סדר הלימוד וע' בשו"ת תשובה מאהבה ח"א בהקדמתו שהאריך מאד בענין זה בנועם לשונו ע"ש (פ"ת *)[323], צריך ללמד את בנו[324] בספר מוגה דשבשתא כיון דעל על (פ"ת).

(ז) מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר. וכל עיר שאין בה מלמד תינוקות, מחרימין אנשי העיר עד שיושיבו מלמד תינוקות. ואם לא הושיבו, מחריבין העיר, שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן. (ועיין בחושן המשפט קס"ג סעיף ג'):

(י) ועיין בחשן המשפט סימן קס"ג סעיף ג' - שם בסוף הסעיף כתב הרב שכר מלמד שקבלו הקהל היאך נגבה[325] (ש"ך).

(ח) מכניסים התינוקות להתלמד, בן חמש שנים שלימות, ובפחות מכאן אין מכניסין אותן. ואם הוא כחוש, מכניסין אותו בן ו' שנים שלימות. הגה: ומ"מ מיל שיהיה בן ג' שניס שלימות מלמדין לותו לותיות התורה, כדי שירגיל עצמו לקדות בתורה:

(יא) מכניסים התינוקות - מתחילין מספר ויקרא, לפי שאמר הקדוש ברוך הוא יבואו טהורים ויתעסקו בטהרות וכן נהגו עכשיו. ועוד מנהגים שנהגו כשמכניסין התינוק ע"ש[326], ולא

---

322 ר"ח?

323 לא עשיתי.

324 עצמו?

325 לא עשיתי.

326 ז"ל הכל בו: נהגו כשאדם מכניס בנו לתלמוד תורה שכותבין לו האותיות על קלף או על לוח ומרחיצין אותו ומלבישין אותו בגדים נקיים ולשין לו חלות בדבש וחלב ומביאין לו פירות ומיני מגדים ומוסרין אותו לתלמיד חכם להוליכו לבית הספר ומכסה אותו תחת כנפיו ומוליך אותו לבית הספר ומאכילין אותו מן החלות בדבש וחלב ומן הפירות ומיני מגדים ומקרים אותו האותיות ואחר כך מחפין אותן בדבש ואומרין לו שילחוך הדבש מעל גבי האותיות ואחר כך מחזירין אותו לאמו, וכשמתחיל ללמוד תורה מתחילין לו תורת כהנים בספר ויקרא ועושין לו סעודה של שמחה לפי שדומה לאביו כאלו מקריבו לפני הר סיני כדכתיב ביום הזה באו מדבר סיני אמרה תורה כל יום ויום יהיו בעיניך דברי תורה כאלו היום נתנו כדכתיב (שמות יט, א) ביום הזה ולא כתוב ביום ההוא, ומה שמאכילין אותו פירות ומיני מגדים זכר למעדנים שנתעדנו ישראל במדבר כגון מן ובאר ושליו, ומה שלשין בו חלות בדבש וחלב זכר לויניקהו דבש מסלע (דברים לב, יג) וכתיב (שיר השירים ד, יא) דבש וחלב תחת לשונך, ומה שמתחילין לו בספר ויקרא שכן אמרו ז"ל מתחילין לתינוקות בספר ויקרא לפי שאמר הקדוש ברוך הוא יבאו טהורים ויתעסקו בטהרות ומעלה אני עליכם כאלו הקרבתם לפני קרבן, ויש שמחזרין לתלמיד חכם להוליכו לבית הספר שכן במתן תורה חזר הקדוש ברוך הוא על משה שהיה אדם גדול וענו מאד ומה שמחפה אותו תחת כנפיו לחנכו בתורה דרך ענוה וצניעות שכן כתוב (שמות כ, יז) ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו וכל כך למה כדי שתתקיים התורה לדורות עולם שמעשיהם של צדיקים קיימים לעולם, ומה שמחפין האותיות בדבש אחר שקרא אותן ומלחכין אותן אליו שיהיו דברי תורה בפיו כדבש למתוק, ויש שמקפידין שאין מניחין ללוש החלות אם לא בתולה כמו שמצינו שהקפיד הקדוש ברוך הוא בפולטת שכבת זרע בנתינת התורה דכתיב (שם יט, טו) שלשת ימים אל תגשו אל אשה, ומה שמפתין אותו בתחילה ואחר כך מכין אותו ברצועה שכן במתן תורה בתחילה כתוב (שם יט, ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים כלומר אין עליכם אלא קבול שכר ולבסוף כתיב (שם כב, יט) זובח לאלהים יחרם, מחלליה מות ימות (שם לא, יד) ושאר עונשין, ומרגילין התינוקות לנענע גופן בעת הלמוד כמו שכתוב במתן תורה וירא העם וינועו וזהו שאמר דוד (תהלים ב, יא) עבדו את ה' ביראה וכן אמר שלמה כמו שכתוב (שיר השירים ה, יג) שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר ואמרו ז"ל אל תקרי שושנים אלא ששונים ואל תקרי מור עובר אלא מר עובר שצריך התלמיד שיהיה עומד באימה וביראה לפני הרב, ומנין שכל המעשים האלו תלוין בנתינה שנאמר (דברים ד, ט) והודעתם לבניך, וכתיב (שם ד, י) יום אשר עמדת מלמד שביום שאדם מכניס בנו לתלמוד תורה הוא לפני ה' כיום שעמדו ישראל בחורב.

וז"ל הרוקח: מנהג אבותינו שמושיבין התינוקות ללמוד בשבועות לפי שניתנה בו תורה רמז שמכסין הנער שלא יראה כלב ביום שמחנכין אותו לאותיות הקדש גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא. כעלות השחר יום עצרת מביאין הנערים על שם בהיות הבקר ויהי קולות וברקים. ומכסים אותו תחת המקטורין מביתם עד בית הכנסת או עד בית הרב על שם ויתיצבו בתחתית

נהגו עכשיו באותן מנהגים ובמקום שנהגו אין לשנות (ש"ך), עבה"ט ועיין בספר לוית חן פרשה ויקרא טעם אחר למה מתחילין לו מויקרא ע"ש (פ"ת)[327].

(יב) בן ג' שנים שלימות - ורמז לדבר ג' שנים ערלים יהיו וגו' (ט"ז).

(ט) אפילו תינוק שאינו מבין לקרות, לא יסלקוהו משם אלא ישב עם האחרים, אולי יבין: @NO MB@

(י) לא יכה אותו המלמד מכת אויב, מוסר אכזרי, לא בשוטים ולא במקל, אלא ברצועה קטנה:

(יג) מכת אויב - מלמד שהכה לתלמידו ושבר את רגלו חייב בחמשה דברים ומנדין אותו עד שיפייס להנחבל (פ"ת).

(יא) יושב ומלמדם כל היום וקצת מהלילה, כדי לחנכם ללמוד ביום ובלילה: @NO MB@

(יב) לא יבטלו התינוקות כלל, חוץ מערב שבת וערב יום טוב בסוף היום:

(יד) ועיו"ט - גם ביום טוב מבטלין[328] (ט"ז, ש"ך), עי' לעיל (סי' קעט ס"ב) דנהגו להתחיל ללמוד בר"ח היינו מסכת חדשה (פ"ת).

(יג) אין מבטלין התינוקות, אפילו לבנין בית המקדש:@NO MB@

(יד) אין קורין לתינוקות בשבת מתחלה, מה שלא למדו, משום טורח שבת. אבל מה שקראו פעם אחת, שונים אותו להם בשבת:

(טו)שלא למדו - כ"ש שלא ישנה להם דבר ישן מה שלמדו כבר (פ"ת).

(טז)מה שקראו - ר"ל מה שכבר קראו ראשונה חוזרין אותו בשבת, לפי שאין בזה טורח כל כך (פ"ת * ריב"ש).

(טו) כ"ה תינוקות, מספיק להם מלמד אחד. היו יותר על כ"ה, עד מ', מושיבין אחר לסייעו בלימודם. הגה: [815]ואפילו שכרו הקהל מלמד לכל תינוקות שתם, הוא מוציא אחר לסייע בעדו, והם יתנו לו שכרו. [816]וי"א למס אין בעיר כ"ה תינוקות, אין בני העיר חייבים לשכור להם מלמד. [817]וי"א ולאפילו בפחות מזה, חייבים. היו יותר מארבעים, מעמידים שנים:

(יז) היו יותר על כ"ה כו' – י"א דעד ארבעים אין צריך אחר לסייע וממ' עד נ' צריך אחר לסייעו ונ' צריך שני מלמדים ועיקר דהולכין בזה אחר המלמד ואחר הנערים, ואם הם לומדים מעט או הרבה והכל לפי הענין (ש"ך).

(יח)אין בני העיר חייבים כו' - כלומר אין כופין זה את זה לשכור מלמד (ש"ך).

(יט)בפחות מזה חייבים – ועיקר כסברא הראשונה. שיעור כ"ה תינוקות לא היה שייך רק בדורות התלמוד משא"כ בדורות הללו שנתמעטו הלבבות וא"א למלמד אחד בסך כ"ה והלואי שיצא ידי חובתו בסך עשרה וכ"ש י"ב, ולכן בישוב אחד שהיה בו ששה בעלי בתים ויש להם כעשרה או י"ב ילדים ואינם רוצים לשכור להם מלמד, יכולים לכוף זא"ז (פ"ת).

(טז) מוליכים הקטן ממלמד למלמד אחר שהוא מהיר ממנו, בין במקרא בין בדקדוק. במה דברים אמורים, כשהיו שניהם בעיר אחת ואין נהר מפסיק בינהם. אבל מעיר לעיר, או

ההר. ונותנין אותו בחיקו של הרב המושיבם ללמוד על שם כאשר ישא האומן את היונק ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו. ומביאים הלוח שכתוב עליו אב"גד תשר"ק תורה צוה לנו תורה תהא אומנותי ויקרא אל משה וקורא הרב כל אות ואות מן א"ב והתינוק אחריו וכל תיבה של תשר"ק והתינוק אחריו וכן תורה צוה וכן תורה תהא וכן ויקרא ונותן על הלוח מעט דבש ולוחך הנער הדבש שעל האותיות בלשונו ואחר כך מביאין העוגה שנילושה בדבש וכתוב עליה ה' אלהים נתן לי לשון לימודים לדעת לעות את יעף דבר יעיר בבקר בבקר יעיר לי אזן לשמע כלימודים ה' אלהים פתח לי אזן ואנכי לא מריתי ואחור לא נסוגותי וקורא הרב כל תיבה של אלו פסוקים והנער אחריו ואחר כך מביאין ביצה מבושלת וקלופה הקליפה ממנה וכתוב עליה ויאמר אלי בן אדם בטנך תאכל ומעיך תמלא את המגילה הזאת אשר אני נותן אליך ואוכלה ותהי בפי כדבש למתוק. וקורא הרב כל תיבה והנער אחריו ומאכילין לנער העוגה והביצה כי טוב הוא לפתיחת הלב. ואל ישנה אדם מן המנהג.

[327] לא עישתי.

[328] לא שבת, ולא בחול המועד?

מצד הנהר לצדו באותה העיר, אין מולכים אותו אלא אם כן היה גשר בנין בריא, שאינו ראוי ליפול מהרה: @NO MB@

(יז) [818]מלמד תינוקות שמניח התינוקות ויוצא, או שעושה מלאכה אחרת עמהם, או שמתרשל בתלמודו, הרי זה בכלל: ארור עושה מלאכת ה' רמיה (ירמיה מח, י). לפיכך אין להושיב מלמד, אלא בעל יראה, מהיר לקרוא ולדקדק. הגה: [819]ומין למלמד לנעור בלילה יותר מלמי, שלא יהיה עצל ביום ללמד. וכן לא יתענה, או לעסוק במלאכה ומשתה, או לאכול ולשתות יותר מלמי, כי כל אלו הדברים גורמים שלא יוכל ללמד היטב. וכל המקנה, ילו על התחתונה ומסלקין ליה. ושאר ליני מלמד, עיין בחו"מ סימן שלי"ד ושלי"ה:

(כ) לא יתענה - אף למי שמחמיר בת"ח שחטא שיתענה, מ"מ אין להחמיר במלמדי תינוקות דחשיבי טובא וגם גוזל את הרבים[329] (פ"ת).

(יח) אם יש כאן מלמד שמלמד לתינוקות, ובא אחר טוב ממנו, מסלקין הראשון מפני השני:

(כא) מסלקין הראשון - אף שכבר היה מלמד כשבא אחר שלומד טוב ממנו מסלקין הראשון אבל גבי א' קורא הרבה כו' בסעיף שאח"ז דכתב שלוקחין למי שמדקדק יותר משמע דאם כבר לקחוהו לא מסלקין אותו, ועיין היטב (בתשובת רדב"ז החדשות סימן רפ"ה)[330] (פ"ת).

(יט) אם יש כאן שני מלמדים, האחד קורא הרבה ואינו מדקדק עמהם להבינם על נכון, ואחד אינו קורא כל כך, אלא שמדקדק עמהם להבינם, לוקחין אותו שמדקדק יותר:

(כב) שמדקדק יותר - דשבשתא כיון דעל על, פירוש ולא יפסוק ממנו (ט"ז).

(כ) מי שאין לו אשה, לא ילמד תינוקות, מפני שאמותיהם מביאות בניהם. ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר, אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו:

(כג)מי שאין לו כו' – עי' באה"ע (סי' כב ס"ק) (ש"ך).

(כא) לא תלמד אשה תינוקות, מפני אביהם שמביאים בניהם:

(כד) שמביאים בניהם - הטעם בזה ומתייחדים עמהם ולא מהני כאן אם יש לה בעל בעיר אע"כ הוא דר עמה באותו בית, דאז אין איסור יחוד (ט"ז).

(כב) אחד מבני החצר או מבני מבוי שביקש ליעשות מלמד תינוקות, אין שכניו יכולים למחות בידו. וכן מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקות בצדו, כדי שיביאו לו תינוקות אחרים או כדי שיבואו התינוקות שאצל זה לזה, אין יכולים למחות בידו, שנאמר: ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (ישעיהו מב, כא). הגה: לכ היוסב בעיכו ולומל לכיכס, יכול חכם לחל לבלא ולללמול גס כן סס, לפילו מקפס קלא פכנסס הלחלון, כגון שלהלל קבלו הלחלון עליהם לכל ונוטל פכס מהס על זה, לפילו הכי יכול הלני לבלא לגול סס ולהחזיק רבנות בכל לבל, כמו הלחלון, לס הול גדול וללוי לכך. לחבל לס בלא חכס לחכנלי לעיכ, לין לו לקפח שכל הכל הלל סס לעשות חופות וקידושין וליטול השכר הבא מהס, הולול והול פכס הכל הלל סס, לחבל מותל לעשות החופה ולתת השכר לכל הקבוע. וכן הותל לו לגון בין שני בעלי לינין שבעיל הבלים לפניו לגון, ללמל הכל שבעיל לין ממוצע להס. לחבל לין לו להורות לילסול והיתל, לו לגכוס לנהוג שכלה, בלחריה לחבריה. ומי שהוחזק לכל בעיל, לפילו החזיק בעלמו בלילה שכלה, לין להורידו מגדולתו לף על פי שבא לסס לחל גדול ממנו. לפילו בנו ובן בנו לעולס קודמים לחריס, כל זמן שממלחים מקוס לחבותיהס בילה והס חכמים קלא. ובמקוס שיש מנהג לקבל כל על זמן קלוב, לו שמנהג לבחור בחי שילו, הרשות בילס. לחבל כל שקבלו הקהל עליהס, וכל שכן לס עשו בלגן השכלה, לין לקוס גדול בעולס להשתכל עליו ולהורידו:

(כה) אין שכניו יכולים כו' - עיין בחו"מ (סי' קנו ס"ג)[331] (ש"ך).

(כו) יכול חכם אחר כו' - אפילו חכם הראשון זקן ממנו (ש"ך).

---

[329] לא עשיתי

[330]

[331] לא עשיתי

(כז) אפי' מקפח קצת - כגון בשכר חופות וקידושין, שהם שכר בטלה, ולא בהיתר ברור, אבל פרס שהוא בהיתר ברור, אין לו לקפח הפרס ההוא, מיהו כל זה מדינא אבל מצד המנהג אפשר שיש למחות בזה (ש"ך), וי"א דאין אלו הדברים נאמרים אלא בימיהם שלא קיבלו הרב כפועל, אלא כל ת"ח הנהיג בני עירו כו'[332], אבל בזה"ז שמקבלים רב ועוקר דירתו ובא לכאן וקוצבים שכירתו כפועל ובתוך הקצבה היא שכרו מחופות וגטין וכדומה, א"כ הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל, אולי הקהלות פעלו און שהטילו פרנסת הרב על אלו היחידים ואין בושה כאן על נטילת פרס זה אם יטלנו בדרך כבוד, וכבר זכה זה הרב בכל רווחי דעבידא דאתי בגבולו ואסור לשום אדם לקפח פרנסתו בזה והרי זה כגוזל ממש (פ"ת).

(כח) אבל אם בא כו' - כלומר דוקא כשהחכם אחר בא לדור שם בקביעות אבל בא דרך עראי אכסנאי אין לו לקפח שכרו כלל (ש"ך).

(כט) לעשות החופה - כבר נהגו הרבנים שאין אחר יכול לסדר אף שיתנו השכר לרב הקבוע וכל זה אם הרב היה שם אבל כיון שהמתינו ולא בא אין להשגיח על כבוד הרב בזה במקום שהוא עשה שלא כהוגן שלא בא בזמנו וגם לא שלח אחר בשליחותו והרב שרוצה לענוש החכם אכסנאי שסידר קדושין אחר שהמתינו עליו ולא בא ראוי הוא לעונש על שרוצה לענוש שלא כדת (פ"ת).

(ל) (יג) ברצון השררה – עי' חו"מ (סי' ג' ס"ד ברמ"א) וע' באורים ותומים שם שצווח ככרוכיא על הרבנים שעושים בלי רשות הצבור ע"ש[333] (פ"ת).

סימן רמו – שחייב כל אדם בת"ת, והיאך לומדים בשכר, ובו כ"ו סעיפים.

(א) כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה[334], בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בין בחור בין זקן גדול[335]. אפילו עני המחזר על הפתחים, אפילו בעל אשה ובנים,

---

[332] המשך לשונו

[333] לא עשיתי

אורים סימן ג ס"ק יג

(יג) מצער הצבור. הוא לשון ריב"ש בתשובה (שם) והרמ"א העתיקו, ותמהני שלא העתיק שהוא חרם ר"ת ורשב"ם וראב"ן וק"ן רבנים והוא בתשובת מהר"ם דפוס פראג בסופו וז"ל, ועוד גזרנו ונידינו וחרמנו בשמתא ובשם מיתה שלא יהיה אדם רשאי ליטול שררה על הציבור לא ע"י מלך וכו' כי לענוש וכו' אם לא שימנו אותם רוב הקהל מפני חשיבותם, והעובר על זה וכו' פתו פת כותי וכו' ושומר [נפשו] ינוח ברכות על ראשו, עכ"ל. הדור אתם ראו ושמעו כמה רב מהעונש שיש בזה הנוטל שררה על הציבור ע"י שררה, ובעו"ה פשטה נגע צרעת ממארת הזו בזמנינו, וכמה כרכים נחרבו וכמה בתי המדרשות נדלדלו ע"י כן, וכמה הריסות בתורה ולומדים גרם זה, וחובה על רבני זמן לעשות גדר בזה לבל יהיה ח"ו פרוץ מרובה על העומד, ואולי יזכני ה' ליישר חילי לעשות בזה תיקון וצורך שעה להרים דגל תורה ולנער רשעים מהארץ אי"ה .

[334] עי' ערה"ש ס"א: לימוד התורה היא המצוה הגדולה יותר מכל המצות כולן וגם שכרה יותר גדול משכר כל המצות וכו' מי יכול לספר גודל החיוב וגודל המצוה וגודל מתן שכרה ולהיפך גודל עונשה בביטול ת"ת ח"ו וכו'. ועיי"ש (ס"ב): אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד של תורה ואפילו כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד של תורה. ועיי"ש (ס"ה): ואין שום תרופה לשבירת היצר הרע לבד התורה. ועיי"ש (ס"ו): ואם אין ת"ת אין מעשה המצוה דלא עם הארץ חסיד.

[335] אין אדם למד תורה אלא במקום שלבו חפץ, ר"ל עם הרב שלבו חפץ, ואפשר שגם במאמר הזה נכלל הלמוד שהוא במקום שלב הלומד חפץ בו (שיירי כנה"ג הגה"ט אות ב). מקורו בע"ז יט ע"א ועיי"ש ברש"י: ממקום שלבו חפץ - לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת לפי שלבו על תאותו. ועי' תז"ח כה ע"ג שזה גם נוגע לנגלה ונסתר, שאם אדם רוצה ללמוד בנסתר שילמד נסתר ואם נגלה נגלה. ועי' לעיל סי' רמ סכ"ה. ועי' רדב"ז (ח"ג סי' תעב) אין ראוי לאדם שיתפלל אלא במקום שלבו חפץ. כי היכי דאמרינן אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ. וטעמו של דבר כי בהביט האדם אל מי שדעתו נוחה בו, נפשו מתעוררת אל הכוונה השלימה ודעתו מתרחבת ולבו שמח, ונחה עליו אז רוח ה' כענין שאמרו בנבואה. עוד אמרו בספרי החכמה כי בהיות האדם מתכוון אל רבו ונותן אליו לבו תתקשר נפשו בנפשו ויחול עליו מהשפע אשר עליו ויהיה לו נפש יתירה וזה נקרא אצלם סוד העיבור בחיי שניהם וזה הוא שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך וזהו והתיצבו שם עמך ואצלתי מן הרוח וכו' וכן התהלל רבינו הקדוש שאם היה רואה את פני רב היה מגיע למדרגה עליונה וכ"ש אם הרב מתכוין גם הוא וקרא זה אל זה להשפיע וזה לקבל ומש"ה אמר ר' יוסי לא מן הכל אדם זוכה

מאיר הדעה על יו"ד זוכלק ה' (סי' רג עד סי' רסט)

חייב לקבוע[336] לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר: והגית בו יומם ולילה[337] (יהושע א, ח). וכשעת הלחק, לפילו לא קלא לק קיילת שמע שחרית וערבית, לא ימושו מפיך[338] (ישעיהו נט, כא) קיינן ניה. ומי שא"א לו ללמוד[339], מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים[340]. הגה: [820]ותחצב לו כמילו לומד בעצמו. ויכול לחת להתנות עם חביכו שהוא יעסוק בתורה והוא ימליח לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, לכל לא כבר עסק בתורה לינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו[341]:

ללמוד תורה ומכאן התירו שילך אדם למקום אחד ללמוד תורה אף על פי שאביו אומר לו שלא ילך ועובר מצות אביו שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד תורה.

ועיי"ש (סי' תקיט): לא נאמר זה [אין אדם לומד אלא במקום שליבו חפץ] אלא במי שלומד תורה בקבע אבל במי ששומע דרשה פעם אחת בשבת ולפעמים בחדש.

ועי' מב"ט (ח"ג סי' סו): כמו שאמרו חכמים אין אדם לומד תורה כי אם במקום שלבו חפץ שר"ל עם הרב שלבו חפץ כן אין אדם לומד תורה בכוונה כי אם במקום מיוחד שהוא חפץ בו ואיפשר שגם במאמר זה נכלל מקום הלימוד שהוא במקום שלב הלומד חפץ בו.

ועי' אפיקי ים (ע"ז שם): לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ וכו' כי היא התורה שקיבל חלקו מסיני והיא ארוסה לו.

[336] בתור נדרי זריזין?

[337] עי' ט"ז (או"ח סי' מז סק"ו) שכל שעה אדם חייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה. ועי' מג"א (סי' קנו סק"ב) מי שאינו צריך לכך [פי' לכסף שהוא עובד עבורו] חייב לקיים והגית בו יומם ולילה [כפשוטו כל רגע ורגע?].

עי' שו"ע (או"ח סי' מז ס"ד) שהמהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך, ועיי"ש בבהגר"א ד"ה וה"ה: וכי ליכא מצוה בהרהור והלא נאמר והגית בו כו' ר"ל בלב כמ"ש והגיון לבי וכו'. ואפשר דכל דברי השו"ע הם רק לענין ברכה, שלא תקנו ברכה אלא דבר במעשה.

וז"ל השנות אליהו (פאה פ"א מ"א): ות"ת נמי אין לה שיעור לא למטה ולא למעלה דכתיב והגית בו יומם ולילה וכו' והא דאיתא בגמ' קרא ק"ש ערבית ושחרית כאילו קיים והגית בו יומם ולילה וכו' כיון שיוצא בתיבה א' היינו דאילו לא הוי כתיב והגית ה"א שאינו צריך אלא תיבה א' ולא יותר אף שיש לו פנאי ללמוד לכך נאמר והגית כו' לומר שחייב אדם ללמוד תורה יום ולילה אך אם צריך לעסוק במצוה או בדרך ארץ שהוא ג"כ מצוה אזי הוא פוטר את עצמו בתיבה אחת.

ועי' משנה ברורה קנה סק"ד: וכשיש לו פנאי והוא מבטל מלמוד תורה מרצונו הוא קרוב למה שאחז"ל [סנהדרין צ"ט] על הפסוק כי דבר ה' בזה זה שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק.

ועי' שו"ע אורח חיים סימן קנה סעיף א: יקבע עת ללמוד וצריך שאותו עת יהיה קבוע שלא יעבירנו אף אם הוא סבור להרויח הרבה: הגה ואף מי שאינו יודע ללמוד ילך לבה"מ ושכר הליכה בידו או יקבע לו מקום וילמוד מעט במה שיודע ויחשוב בעניניו ויכנס בלבו יראת שמים.

[338] עי' ד"מ שהוא מביא הפסוק לא ימוש מיהושע, וכן הוא במנחות, וכנראה שזה טעות מה שכתוב לא ימושו, שלא מצאתי שום דרשה בנוגע לענין מהפסוק ההוא.

[339] עי' שו"ת הרא"ש סי' י שמשמע מי שלא יכול ללמוד תמיד, כמש"כ בהערה 337, יפרנס מי שעושה כך, ונחשב כאילו הוא עשה כך. ועי' לעיל סי' רמג ס"ב מהו תורתו אומנותו.

לא מצאתי משהו בפירוש בענין ישכר וזבולון בדיוק מהו.

[340] עי' ערוך השולחן (יורה דעה סימן רמו סעיף ט) ואל יאמר האדם כשלומד בעצמו שוב איני צריך לתמוך ביד לומדי תורה דאינו כן דאדרבא כיון שהוא יודע כח התורה החיוב עליו יותר להיות מתמכין דאורייתא וליתן נדבות על הישיבות ועל מקומות שמרביצין התורה

ועי' אהבת חסד (ח"ב פ"כ אות ד בשם השיטה מקובצת), שאין חסרון לתת יותר מחומש על זה.

[341] עי' שות אבקת רוכל סי' ב' ז"ל: אף על פי שכתבתי דמההיא דהלל ושבנא משמע דאי קודם שעסק זה בתורה התנו לחלק זה במה שירויח זה וזה בעסק התורה של זה שרי ואף על פי שהיה בריוח יותר מכדי פרנסתו איכא למימר דהיינו דוקא כשהתנו לחלוק זה בריוח זה וזה בעסק תורתו של זה אבל היכא שלא התנו כן אלא שזה נותן לו הכי לזכות בשכר עסק תורתו נראה שאם הוא מרויח כדי פרנסתו אסור לו לקבל דגריעא מקורדום לחפור בהן. ובעיני גדול עונו מנשוא שנראה שהוא בוזה שכר עסק התורה שהוא מוכרו בלא צורך פרנסתו ומטעם זה נראה לי שאפי' במתנים מעיקרא לא הותר אלא למי שאינו מרויח כדי פרנסתו ואם לא יתנה עם זה יצטרך לחזור אחר פרנסתו ויתבטל מדברי תורה לגמרי ולכן הותר לו לתת חצי חלק שכר עסק תורתו לחבירו כדי שיתן לו חצי מה שהוא מרויח והרי זה דומה לעוסק בתורה חצי היום ועוסק במלאכה חצי היום אבל אם הוא מרויח כדי פרנסתו אסור להתנות ואם התנה הרי הוא בכלל בוזה דבר ה' כדאמרן

עי' שו"ת מנחת יצחק חלק ו סימן ק ז"ל: הנה הרבינו ירוחם כתב וז"ל העוסק בתורה קודם שיעסוק יכול להתנות שיעסוק חבירו בסחורה ויטול חלק מלימודו כמו ישכר וזבולון, וכו', ויחלוק עמו בשכר הוא לאו דווקא שוה בשוה.

מאיר הדעה עֹל יו״ד זוכלק ה׳ (סי׳ רג עד סי׳ רסט)

(א) חייב לקבוע לו זמן - מי שיש לו שיעור קבוע ללמוד כל יום איזה דפין ולסיבת איזה אונס נתבטל יום או יומים י״א שמחויב להשלים ליום אחר ללמוד יותר בכל יום כפי יכלתו בכדי להשלים נדרו וצריך ללמוד דבר זה קודם שאר למודו כדי שלא יתרשל ויבא לעבור על נדרו[342] וי״א שרק חייב להשלים באותו הלילה (פ״ת).

(ב) לקבוע לו זמן – עי׳ או״ח (סי׳ קנה ס״ק?) דן את הדין בלא נטילת שכר עולה לקביעת עתים אבל בשכר וכן מלמד תינוקות בשכר אינו עולה. וע״ש שמסופק מי שלומד בישיבה בעת קבוע ומקבל פרס אם עולה. וע״ש שמה שאמרו כל השונה הלכות כו׳ מיעוט הלכות שתים. בשעה שלומד הברכות בגמרא י״א שיאמר בלי הזכרת השם, ויש חולקים, ועיקר שלא יאמר[343] (פ״ת).

(ג) ובשעת הדחק כו׳ - ודבר זה מצוה לומר לפני עם הארץ (ש״ך).

(ד) ויחלוק עמו בשכר - כלומר שכר תורה ושכר מה שירויח זה יהיה בין שניהם ביחד (ש״ך).

(ה) אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור כו׳ - כן צריך להיות (ט״ז וש״ך), וה״ה חלק כל דהו אינו יכול למכור (פ״ת).

Commented [YL142] נוסח??עי׳ בפנים

(ב) ילמוד אדם תורה ואח״כ ישא אשה, שאם ישא אשה תחילה א״א לו לעסוק בתורה מאחר שרחיים בצוארו. ואם א״א לו בלא אשה, מפני שיצרו מתגבר עליו, ישא אשה תחילה:

(ו) ואחר כך ישא אשה כו׳ - עיין מדינים אלו בריש א״ע[344] (ש״ך).

(ג) עד אימתי חייב ללמוד, עד יום מותו, שנאמר: ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך (דברים ד, ט). וכל זמן שלא יעסוק בתורה, הוא שוכח:@NO MB@

(ד) חייב אדם לשלש למודו, שליש בתורה שבכתב, דהיינו הארבעה ועשרים, שליש במשנה, דהיינו תורה שבעל פה, ופירושי תורה שבכתב בכלל זה, שליש בתלמוד, דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מתוך דבר, וידמה דבר לדבר וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה, דברים שלמד מפי השמועה. כיצד, היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג׳ שעות ביום וט׳ בתורה, קורא ג׳ מהם בתורה שבכתב, ובג׳ תורה שבעל פה, ובג׳ יבין דבר מתוך דבר. במה דברים אמורים, בתחילת לימודו של אדם. אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה, יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה, כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו. הגה: וי״מ שקתלמוד נכלי שהוא נלול נמקרא, נמשנה וגמרא, מלס יולא ילי חוכתו נשכיל הכל. ולין למלס ללמוד כי לס מקרא, משנה וגמרא והפוסקים הגמשכיס לחריהס, ונזה יקנה העולס הזה והעולס הנא, לבל לא נלמוד שלא לשמה מתוך ללמוד נמקרלי נשלא חכמות, ונלנד שלא יהיו ספרי מינים[345], וזהו נקרא בין

---

[342] עי׳ נדרי זריזין לעיל &.

[343] עי׳ משנה ברורה
לא עשיתי כל הפ״ת לעבור בפנים עוד פעם

[344] לא עשיתי

[345] ז״ל הרמב״ם (הלכות עבודת כוכבים פרק ב הלכה ב) ספרים רבים חברו עובדי כוכבים בעבודתה היאך עיקר עבודתה ומה מעשיה ומשפטיה צונו הקב״ה שלא לקרות באותן הספרים כלל ולא נהרהר בה ולא בדבר מדבריה וכו׳ שנאמר אל תפנו אל האלילים ובענין הזה נאמר ופן תדרוש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו שלא תשאל על דרך עבודתה היאך היא אע״פ שאין אתה עובדה שדבר זה גורם להפנות אחריה ולעשות כמה שהן עושין שנאמר ואעשה כן גם אני. ועי׳ שו״ת אגרות משה (יורה דעה חלק ב סימן קיא) קריאה בספרים חיצונים שלהבין ולהורות ליכא איסור שה״ה על ספרי ע״ז, ומסתבר שגם הלאו דאל תפנו אל האלילים איכא בקריאה דספרי כפירה אף שלא הוזכר שם עניני ע״ז, אבל מצד היתר זה אין להתיר אלא לגדולי הדור בתורה וביראת שמים ולא לסתם בנ״א. אבל לקרא מספרים שמבינים משם שהם דברי הבל ושטות שכותבים שם ששטות זה עשו וכדומה וכן ללמד בהקורס (אולי קורן??) באופן זה אין בזה שום איסור. ועי׳ שו״ת הריב״ש סימן מה ז״ל, כדי להשיב את האפיקורוס, עשה [הרמב״ם] ספר המורה נבוכים, לסתור

החכמים טיול בפרדס. ומין למדם לטייל בפרדס רק למחר שמלמד כריסו בשר ויין, והוא לידע ליסור והיתר ודיני המצות:

(ז) ויש אומרים שבש"ס כו' - יש בעלי בתים נוהגים ללמוד בכל יום גמ' רש"י ותוס' ולא שאר פוסקים, אבל יש ללמוד ספרי הפוסקים דיני התורה, דזהו שורש ועיקר לתורתנו ואינם יוצאים כלל בלימודם (ט"ז וש"ך), ומ"ש כאן ש"ס בבלי בלול כו' היינו למי שלומד ט' שעות ביום דכיון שיש לו פנאי גדול ילמוד בש"ס, אבל הנך בעלי בתים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות לא ילמדו בש"ס לחוד (ש"ך).

(ח) אבל לא בלימוד שאר החכמות - כגון ספרי הפילוסופים ותכונה וחכמת הקבלה וכיוצא בהן וקשה לשון הרמ"א בהמשך "וזהו נקרא בין החכמים טיול בפרדס כו'", שהוא עניני מעשה בראשית ומעשה מרכבה[346], ואין[347] ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות[348]. ואף ע"פ שנגלה נחשב כ"דבר קטן" כלפי נסתר (עי' ב"ב קלד ע"א), אף על פי יש להקדים לימוד נגלה, ויש שכתבו שלא ללמוד קבלה עד שיהא בן ארבעים שנה[349], וצריך קדושה וטהרה וזריזות ונקיות לזה[350], ורוב המתפרצים לעלות בחכמה זו קודם הזמן הראוי קומטו בלא עת[351] (ש"ך).

(ט) שאר חכמות - עיין (בתשובת חות יאיר סימן ר"י) שיש לרחק לימוד הקבלה כי ידיעתנו קצרה ואונס רחמנא פטריה ע"ש באורך ועיין בזה בתשובת מהראנ"ח סימן ח' ובתשובת שמש צדקה חי"ד סימן ס"א באמצע התשובה (ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א) (ועיין בנו"ב חי"ד סי' צ"ג) (פ"ת)[352].

(ה) מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר, מותר ללמד בשכר, אבל תורה שבע"פ אסור ללמד בשכר. לא מצא מי שילמדנו בחנם, ילמוד בשכר. ואף על פי שהוצרך ללמוד בשכר, לא יאמר: כשם שלמדתי בשכר כך אלמד בשכר, אלא ילמד לאחרים בחנם. ומה שנהגו האידנא ללמד הכל בשכר, אם אין לו במה להתפרנס, שרי, ואפילו יש לו, אם הוא שכר בטלה דמוכח, שמניח כל עסקיו ומשאו ומתנו, שרי. (וכל חילוקי סופרים, להיינו מה שנתקן מלכתן, מותר ליטול שכר ללמדו):@NO MB@

(ו) אשה שלמדה תורה יש לה שכר, אבל לא כשכר האיש, מפני שאינה מצווה ועושה. ואף על פי שיש לה שכר, צוו חז"ל שלא ילמד אדם את בתו תורה, מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד, ומוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן. אמרו חכמים: כל המלמד את בתו תורה, כאילו מלמדה תיפלות (פי' שכל עגילה). בד"א בתורה שבע"פ, אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחלה, ואם מלמדה אינו כמלמדה תיפלות. הגה: ומ"מ חייבת האשה ללמוד דינים השייכים לאשה. ואשה אינה חייבת ללמד את בנה תורה, ומ"מ אם עוזרת לבנה שיעסקו בתורה, חולקת שכר בהלייהו:

(י) מפני שאינה מצווה ועושה - שהמצווה יצרו מסיתו שלא לקיים הציווי מה שאין כן באינו מצווה (ט"ז, ש"ך), אם כן יש עונש בהעברה אבל באינו מצווה אין כאן עונש (ש"ך).

המופתים והראיות שהביא הפילוסוף לקיים קדמות העולם, וכן בענין ההשגחה. ולפי שהיו בזמנו הרבה מישראל נבוכים בעקרי התורה, מפני מה שלמדו מן החכמה ההיא.

346 עי' &

347 עי' לשון הרמב,ם וצ"ע בזה

348 עי' שומר אמונים

349 שמעתי בשם הגר"ש פישר ז"ל, שמי שלא לומד לפני גיל ארבעים לא ילמד אחרי גיל ארבעים, וגם הייתי אצל הגר"מ שפירא ז"ל, וא' שאל אותו על לימוד נסתר לפני גיל ארבעים, והוא ענה "אתה הולך ללמוד ספרים של מי שלא הגיע לגיל ארבעים" כהוראה למעשה.

350

351 העיקר בלימוד נסתר להתייחס לזה כמו כל חלקי תורה, ובתחילה לשמוע מרב, שמקובל בדור כגדול, ולזכור שהתלמיד חכם הכי גדול בירושלים הוא שונה מהתלמיד חכם הכי גדול בדימונה או כל מקום המרחקים, וה"ה בנסתר, שיש הרבה שתופסים שם, אבל צריכים ללמוד ממי שיש לו נתינת רשות מרבנים גדולים ללמד.

352 לא עשיתי.

(יא) אבל תורה שבכתב - פשוטי הדברים מותר אף לכתחלה, כמו שהוא המנהג בכל יום, מה שאין כן בלימוד פירוש דברי תורה, דרך התחכמות והבנה, אסרו לכתחלה[353] (ט"ז).

(ז) אין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון, אלא מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו, ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו[354]:@NO MB@

(ח) הרב שאינו הולך בדרך טובה, אף על פי שחכם גדול הוא וכל העם צריכים לו, אין למדין ממנו עד שיחזור למוטב[355]:

(יב) אין למדים ממנו כו' - אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו, י"א דגדול היודע ליזהר במעשיו יכול ללמוד תורה מפי מי שאינו הגון, ואפילו מי שאינו שומר תורה ומצות, אמנם העיקר דבזה"ז אסור לכולנו, ואפשר אפילו לדעת הי"א (ש"ך).

(ט) כיצד מלמדים, הרב יושב בראש והתלמידים לפניו מוקפים כעטרה, כדי שיהיו כולם רואים את הרב ושומעין דבריו. ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע, אלא או הכל על הארץ או הכל על הכסאות. הגה: וי"מ לוקח כשמגיעו התלמידים לכלל סמיכה. וכ הלומד על ידי מתורגמן ולינו נתכמלו בפנים, ולכ כתבן הרב כי מין שכיחין:

(יג) ויש אומרים כו' – וי"א דבשמועות רכות יעמדו התלמידים ובקשות ישבו, וי"א כשהיו שונים היו כולם עומדים שלא היו צריכים לדקדק אבל בסברא שהם צריכים לדקדק היה הרב יושב ואחרים מעומד ופעמים שהיו כולם יושבים וזהו כשהיו צריכים לדקדק ולטרוח בהלכה (ש"ך).

(יד) ולא כתבן כו' - ועיין בא"ח (סי' קמה ס") דיני מתורגמן לענין קריאת התורה[356] (ש"ך).

---

[353] והחכם עיניו בראשו, שאם לא ילמדו פירושים וספרים המיועדים עבורם, אם בגלל זה ילמדו דברים יותר גרועים.

[354] ועי' אבדר"נ (ריש פרק ג): [והעמידו תלמידים הרבה] שבית שמאי אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו ובן אבות ועשיר ובית הלל אומרים לכל אדם ישנה שהרבה פושעים היו בהם בישראל ונתקרבו לתלמוד תורה ויצאו מהם צדיקים חסידים וכשרים.

וז"ל הלבוש (ס"ז): אין מלמדין דברי תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו, או לתלמיד תם שאין ברור לנו אם הוא הגון או אינו הגון. אבל אם הוא הולך בדרך לא טובה, זהו תלמיד שאינו הגון ואין מלמדין אותו, אלא מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו, ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים (חולין קלג ע"א) כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למרקוליס וכו', לפי שכשאדם זורק אבן למרקוליס הוא סובר שעושה מצוה כדי לבזות העבודה זרה, והרי נמצא שעשה עבירה שעבד עבודתה.

עי' שו"ת יד אליהו (סימן מח): פירושו שאין מלמדין אותו ר"ל להכניסו בהדי' לבית המדרש בין שאר תלמידים בקביעות הוא דאין מכניסים אותו, אבל אם הוא שואל דין א' מדיני התורה או פירוש א', אין איסור לאמרו לפניו בשעת מעשה, רק שאמרו שמצוה על רבו להרחיקו עד שישוב, אבל גבי גוי אסור ללמדו כלל אפילו כששואל איזה דבר, ומה שמצינו שכן ענו, הם עשו מפני קידוש השם שלא יאמרו שהם נצחו בדבריהם וידברו סרה ח"ו על תורתינו הקדושה. וכן כתב בדברי מלכיאל (ח"ד סי' עא).

ועי' ספר חסידים (סי' קפט): ואם לחכם תלמידים ואחד עוסק לקנטר את הרב ואת התלמידים חביריו מוטב לגרש את האחד לתקנת האחרים הטובים. ואם יש לו לאדם בנים ואחד בעל מחלוקת או שירא פן יחטיא אחיו מוטב שידחה את הרשע בשתי ידים ואל יאמר והלא אמרו חכמים תהא דוחה בשמאל ומקרב בימין במקום שחב לאחרים יותר יבא לרעה אם לא ידיחוהו שהרי דוד לפי שקרב את אבשלום הרי כמה נפשות נהרגו בשבילו.

עי"ש ביד אליהו: והנה עי' חגיגה (דף יג ע"ז) אין מוסרין ד"ת לגוי שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, וצ"ע למה השמיטו הפוסקים. ועי' סנהדרין (&) גוי העוסק בתורה חייב מיתה וא"כ המלמדו עובר אלפני עור לא תתן מכשול (תוס' שם), וצ"ל שבמקום שיש אחר שילמד אותו, שאין איסור לפני עור, עכ"ז אסור משום הדרשה הנ"ל. אמנם ז' מצות מותר ומצוה ללמדם. אבל תורה שלנו לא שרי כלל ללמוד תורה לעכו"ם אפילו משום שלום מלכות וק"ו משום שכר הנאה אם לא בגזרה והכרח וסכנה, ואסור לשנות שום דין, אפילו משום פקוח נפש, רק מחויבים למסור עצמה, וכל מה ששינו חז"ל במעשה של תלמי המלך היה ע"פ רוח הקודש, ויש חולקים.

[355] עי' אג"מ יו"ד ח"ב סי' קח שנשאל על מי שהיה שמש בבית כנסת דקאנסערוואטיוון, והשיב שזה שמשרתו הוא של ענינים אחרים שלא שייכים לעניני אמונה ודת אין להכשירו דהא מצינו דקרא תנא דבר"י למי שנמכר להיות חוטב עצים ושואב מים לע"ז נמי בשם כומר, ואף אם מנוהו מהראוי לסלקו.

(י) הרב שלימד ולא הבינו התלמידים, לא יכעום עליהם אלא שונה וחוזר הדבר כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה. ולא יאמר התלמיד: הבנתי, והוא לא הבין, אלא שואל וחוזר ושואל כמה פעמים, ואם יכעום עליו רבו יאמר לו: רבי, תורה היא וללמוד אני צריך ודעתי קצרה:@NO MB@

(יא) ולא יהא התלמיד בוש מחבירו שלמד בפעם ראשונה או שניה והוא לא למד אפילו אחר כמה פעמים, שאם נתבייש מדבר זה נמצא נכנם ויוצא לבית המדרש והוא לא למד כלום, ועל כן אמרו: לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד. בד"א, שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עומקו, או מפני דעתן שהיא קצרה, אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלים בדברי תורה ומתרפים עליהם ולפיכך לא הבינו, חייב לכעום עליהם ולהכלימם בדברים כדי לחדדן, ועל זה אמרו: זרוק מרה בתלמידים. לפיכך אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש בפני התלמידים, ולא לשחוק בפניהם, ולא לאכול ולשתות עמהם, כדי שתהא אימתו מוטלת עליהם וילמדו ממנו מהרה:@NO MB@

(יב) אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש מיד, עד שתתישב דעתו עליו. ואין התלמיד שואל כשיכנס, עד (שיתיישב) וינוח. ואין שואלים שנים כאחד. ואין שואלים את הרב מענין אחר, אלא מאותו ענין שהם עוסקים בו, כדי שלא יתבייש. ויש לרב להטעות את התלמידים בשאלותיו ובמעשים שעושה לפניהם, כדי לחדדם וכדי שידע אם הם זוכרים מה שלומדים. ואין צריך לומר שיש לו רשות לשאול אותם בענין אחר שאין עוסקים בו, כדי לזרזם:@NO MB@

(יג) אין שואלים מעומד ואין משיבים מעומד. (וי"ח כשמואלים דבר הלכה צריך לעמוד). ולא מגבוה ולא מרחוק, ולא מאחורי הזקנים. ואין שואלים אלא בענין. ואין שואלים אלא מיראה. ולא ישאל בענין יותר מג' הלכות:

(טו)וי"א כו' – קשה על זה שמקור דבריו מדובר קודם החורבן (ש"ך).

Commented [O143]:

(יד) שנים ששאלו[357], אחד שאל בענין ואחד שאל שלא בענין, נזקקים לבענין. מעשה ושאינו מעשה, נזקקים למעשה. הלכה ומדרש[358], נזקקין להלכה. מדרש ואגדה, נזקקין למדרש. אגדה וקל וחומר, נזקקין [לאגדה] (לקל וחומר). קל וחומר וגזרה שוה, נזקקין לקל וחומר:

(טז)אחד שאל כענין כו' – וי"א דתלמיד ששואל ל' יום קודם פסח בהל' פסח חשיב שואל כענין שנזקקין לו תחלה, וי"א שהרב חייב ללמוד עם תלמידיו ל' יום קודם פסח הל' פסח ממילא תוך אותן ל' יום אם שאלו ממנו איזה דבר ונאנס הם פטורים דה"ל שאלה בבעלים (ט"ז).

(יז) אגדה וקל וחומר נזקקין להגדה - כצ"ל (ש"ך).

(טו) היו השואלים אחד חכם ואחד ת"ח[359], נזקקין לחכם[360]. תלמיד חכם ועם הארץ, נזקקין לת"ח. שניהם חכמים, שניהם תלמידים, שניהם עמי הארץ, שאלו שניהם בשתי הלכות או בשתי שאלות, שתי תשובות, שני מעשים, הרשות ביד המשיב, למי שירצה יקדים. (ממזל ת"ח קודם לכהן עם הארץ):

(יח)ממזר תלמיד חכם כו' - לפדות ולהחיות ולכסות ממזר ת"ח קודם, אבל לישיבה במקום מכובד (עי' לעיל &) לא, וי"א גם לישיבה[361] (ש"ך).

---

[356] לא עשיתי

[357] עי' ערוה"ש סעיף לב, שאם א' קדם אז שיקדים למי שבא קודם לשאול.

[358] ומדרש היינו דרשות דתורת כהנים ודספרי ודמכילתא וכיוצא באלו (ערוה"ש סעיף לב)
אמנם עי' הערה 368 שמשמע שהוא אגדתא, ומה שמביא אדם ליראת שמים.{לבדוק אם הבאתי חלק זה של המדרש}

[359] ?

[360] ערוה"ש סעיף לב שמסתפק אם כל זה אם שאלו אותו מין שאלה של סעיף יד, אבל ללא זה נזקקים לשאלה החשובה ביותר.

[361] ומייתי ליה הסמ"ג עשין קס"ב סוף דף ר"ז - לא עשיתי

(יט)לכהן עם הארץ – מקור דברי הרמ"א מהמשנה בהוריות (יג ע"א) שמונה חשיבות של כלל ישראל: כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל לממזר, וממזר לנתין, ונתין לגר, וגר לעבד משוחרר. אימתי. בזמן שכולם שוים, אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ, ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. והנה מש"כ עם הארץ הוא לאו דווקא אלא שאינו שוה בחכמה לישראל. ומיהו אפשר לומר דדוקא לישיבה ולברך ראשון וכל כיוצא בזה, מי שחכם יותר קודם, שחז"ל לא תקנו הלכה, אבל לקבל עליה ראשונה בקריאת התורה, תקנו שכהן יקדים מפני דרכי שלום (עי' או"ח סי' קלה ס"ד)[362]. ויש ה' חלוקים בדבר א', אין מצוה מן התורה להקדים את הכהן מכח "וקדשתו", אלא דוקא כשאין ישראל חכם גדול ממנו. ב', אם הכהן תלמיד חכם, אפילו אם הישראל חכם גדול ממנו, יש מעלה להקדים את הכהן, ואינו אסור משום "ומשנאי אהבו מות" כיון שאינו עם הארץ הוא. ג', אם הכהן עם הארץ, אינו רשאי הישראל תלמיד חכם להקדימו לברך לפניו דרך חוק ומשפט בגלל כבוד תורתו. ד', אם הישראל תלמיד חכם נתן רשות לכהן עם הארץ לברך ברכת המוציא או ברכת המזון מותר, דחכם יכול ליתן רשות אפי' לישראל פחות ממנו לברך ברכת המזון. ה', אם הכהן תלמיד חכם ואין הישראל חכם גדול ממנו יכול הכהן ליתן רשות לישראל לברך לפניו בסעודה, ואפילו בסעודת ברית מילה ונשואים שיש בה רבים, שאין חשש מחלוקת שבעל הבית נותן לברך לאשר יישר בעיניו (ש"ך).

(טז) **אין** ישנים בבית המדרש. וכל המתנמנם בבית המדרש חכמתו נעשית קרעים שנאמר: וקרעים תלביש נומה (משלי כג, א)[363]:

(כ) אין ישנים בבית המדרש כו' – אין לישון שינת עראי משום מדת חסידות, אבל מדינא מותר (עי' או"ח סי' קנא ס"ג)[364] (ש"ך).

(יז) **אין** משיחין בבית המדרש **אלא** בדברי תורה. **אפילו** מי שנתעטש, **אין** אומרים לו רפואה בבית המדרש. וקדושת בית המדרש חמורה מקדושת בית הכנסת:

(כא) אין אומרים לו רפואה כו' – אע"פ שיש מתירים בזה"ז, יש להזהיר ע"ז וילמדו ק"ו לאיסור שיחה בטילה והמרבה בכבוד התורה ה"ז מכובד ומשובח (ט"ז), וי"א דעיקר כמתירים (ש"ך).

(כב) וקדושת בה"מ חמורה כו' - היינו בה"מ של רבים דומיא דבית הכנסת אבל יחיד הקובע מדרש בביתו לצרכו י"א שאין לו קדושה כל כך, עי' או"ח (סי' קנא ס"ב)[365] (ש"ך).

(יח) ת"ת שקול כנגד כל המצות. היה לפניו עשיית מצוה ות"ת, **אם אפשר** למצוה להעשות ע"י **אחרים לא** יפסיק תלמודו, **ואם לאו** יעשה המצוה ויחזור לתורתו[366]:

(כג)היה לפניו וכו' – עי' לעיל (סי' רמ סי"ב), ועי' או"ח (סי' תרפז ס"ב)[367] (ש"ך).

---

[362] לא עשיתי

[363] ועיי' שבת הקהתי ח"ד סי' רצט שהיושן בבית המדרש אינו רשאי למחות ביד מי שלומד בקול רם.

[364] לא עשיתי

[365] לא עשיתי והוא אמר עוד הלכות קדושת בית המדרש ובית הכנסת.

[366] עי' טור שסא בשם הרמב"ן וז"ל: א"צ שידע בודאי שיש לו כל צרכו אלא כיון שיש בעיר מי שראוי לעסוק בו א"צ לראות אם יש מי שיעסוק בו אלא כיון שיש מי שיעסוק תלמוד תורה קודם. עי' אהבת חסד ח"א פ"ב אות ד' שאם יודע שאין עוזרים לו אז צריך לבטל תלמוד תורה.

ועי' שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן מג, שאם נמצא במקום שיש לענות אמן וכדומה וזה יפריע ללימודו אין חיוב לענות אמן.

עי' שו"ת (תשובות והנהגות כרך ב סימן עה) ז"ל (בשם הגרב"ז?) שמבטל ת"ת למצוה שאי אפשר באחרים "ויחזור ללימודו", וצ"ב לשם מה הוסיף ויחזור לתלמודו, ופירשו שהכוונה שאם מתבטל רק ברגע שעוסק במצוה חייב להפסיק מלימודו, אבל אם זה מפריע לו לחזור ללימודו אין מבטלין ת"ת למצוות.

ועיי"ש (סימן תנד) שמותר לבטל תורה רק אם תיכף חוזר לתלמודו, אבל אם לא יוכל לחזור ללמוד כראוי אינו חייב, אלא צריך לדון בכל זמן ביטולו מה עדיף, ולכן המבטל תורה בשביל פעילות ואח"כ יפריע ללימודו שלא יהא שקוע בלימוד, יש לקחת בחשבון לא רק את הזמן שמבטל מתורה אלא גם את כל מה שיתבטל אח"כ מתורה ע"כ. ובאקראי בעלמא נראה ודאי שמחוייב, ובמהר"ם שי"ק בתשובותיו (יו"ד רכ"ז) מסיק שאם להכנסת כלה מותר לבטל תלמוד תורה, הוא הדין וכ"ש להכניס בנים לאבינו שבשמים שחייבין לבטל, ולפעמים זכות רבה היא להציל נפשות וזה גופא יעניק לו סייעתא דשמיא להצלחה בלימודו, אכן לפעמים עצת היצר היא להפריעו מלימוד התורה לגמרי.

(יט) תחלת דינו של אדם על ת"ת[368], ואחר כך על שאר מעשיו: @NO MB@
(כ) לעולם יעסוק אדם בתורה[369], אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה:
(כד) אפילו שלא לשמה - היינו ע"מ שיכבדוהו וכה"ג אבל הלומד על מנת לקנטר נוח לו שלא נברא, וי"א כגון שלומד כדי להתגאות ולקנטר ולנצחאת חביריו בהלכה ואינו לומד ע"מ לעשות (ש"ך).
(כא) אין דברי התורה מתקיימים במי שמתרפה עצמו עליהם, ולא בלומדים מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו. הגה: לפ יחסוך המלמד לעסוק בתורה ולקנות עוסק וכבוד עם הלמוד, כי מי שמעלה מחשבה זו בלבו אינו זוכה לכתרה של תורה, לפ יעשה לותו קבע ומלאכתו ערמי, ויעטה בעסק ויעסוק בתורה. ויסיר תענוגי הזמן מלבו ויעשה מלאכה כל יום כדי חייו[370], שם אין לו מה יאכל, ושמר היום והלילה יעסוק בתורה. ומעלה גדולה למי שמתפרנס ממעשה ידיו, שנאמר: יגיע כפיך כי תאכל וגו' (תהילים קכח, ב). וכל המשים עול לבו לעסוק בתורה ולפ לעשות מלאכה להתפרנס מן הצדקה, הרי זה מחלל השם ומבזה התורה, שסוף ליהנות מדברי תורה. וכל תורה שאין עמה מלאכה, גורמת עון וסופו ללסטט הבריות[371]. וכל זה בבריא ויכול לעסוק במלאכתו לו בלבד אבל לחולה ולהחיות עצמו, אבל זקן לו חולה, מותר ליהנות מתורתו ויסיפקו לו. ויש לומרים לשפילו בבריא מותר. ולכן נהגו(כה) בכל מקומות ישראל שהרב של עיר יש לו הכנסה וספוק מאנשי העיר, כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון. ולוקח חכם הצריך לזה, אבל עשיר, אסור. ויש מקילין עוד לומר למותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה, שעל ידי זה יכולין לעסוק בתורה בריות. ומ"מ מי שאפשר לו להתפרנס היטב ממעשה ידיו ולעסוק בתורה, מדת חסידות הוא ומתת אלהים היא, אך אין זה מדת כל אדם, שא"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה ולהתפרנס בעצמו. וכל זה לאדי היינו שנוטל פרס מן הצבור או הספקה קבועה, אבל אין לו לקבל לוכוחת מן הבריות. והא לאמרינן: כל המניח לוכוח לחכם כאלו מקריב בכוריס, היינו בלוכוחת קטניס שכן דרך בני אדם להניח לוכוח קטן לאדם חשוב, אפילו הוא עם הארץ. ואדי לתלמיד חכם למטעם מידי מהולאתו,

---

[367] לא עשיתי

[368] עי' מדרש משלי י: אמר רבי ישמעאל, בא וראה כמה קשה יום הדין, שעתיד הקב"ה לדון את כל העולם כולו בעמק יהושפט. וכיון שתלמיד חכם בא לפניו, אומר לו, כלום עסקת בתורה. אמר הן. אומר לו הקב"ה, הואיל והודית אמור לפני מה שקרית ומה ששנית. מכאן אמרו, כל מה שקרא אדם יהא תפוס בידו, ומה ששנה תהא תפוס בידו, שלא תשיגהו בושה וכלימה ליום הדין. מחודד

[369] צ"ע שכן לשון הגמ' (פסחים וסוטה) היא תורה ומצות.

[370] עי' לעיל רמג סעיף ב' במאיר הדעה שם סק"&. ועי' מ"ב קנו סק"ב ז"ל: העיקר שיתבונן בעצמו מה הוא הכרח האמיתי שאי אפשר בלעדו. וכן עיי"ש שע"צ סק"ג ז"ל: וכדי שלא ירמה אותו היצר יתבונן אלו הוא היה מתחייב לזון את חבירו ולהלבישו לפי ערכו מה היה אומר אז איזה דבר הוא הכרח.

[371] עי' ביה"ל קנו ד"ה סופה בטלה ז"ל: כתבו הספרים שזהו נאמר לכלל העולם שאין כולם יכולים לזכות לעלות למדרגה רמה זו להיות עסקם רק בתורה לבדה אבל אנשים יחידים יוכל להמצא בכל עת באופן זה [וזהו שאמרו בברכות ל"ו ע"ב הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידן ר"ל דוקא הרבה] והקב"ה בודאי ימציא להם פרנסתם וכעין זה כתב הרמב"ם פי"ג מהלכות שמיטין ויובלות ולא שבט לוי בלבד וכו' עי"ש ובפרט אם כבר נמצאו אנשים שרוצים להספיק לו צרכיו כדי שיעסוק בתורה בודאי לא שייך זה וישכר וזבלון יוכיח.

עי' אג"מ יו"ד ח"ב סי' קטז ז"ל: ואני אומר כי אלו המתחסדים מצד שיטת הרמב"ם הוא בעצת היצה"ר כדי שיפסיק מללמוד ויעסוק במלאכה ובמסחר וכדומה עד שלבסוף הם שוכחים אף המקצת שכבר למדו ואינו מניחם אף לקבוע זמן קצר לת"ת, כי אם הראשונים כמלאכים אמרו שא"א לעסוק בתורה ולהחכים בה כשיעשה מלאכה להתפרנס ממעשה ידיו, כ"ש בדורנו דור יתמא דיתמי וגם אין לנו הנשים צדקניות שירצו לסבול עוני ודחקות כבדורותם, שודאי א"א לשום אדם להתגאות ולומר שהוא יכול לעשות מלאכה ולהחכים בתורה. לכן לא יעלה על מחשבתך עצת היצה"ר שיש בקבלת פרס דלומדים בכוללים ופרס דרבנים ומלמדים וראשי ישיבה איזה חטא וחסרון מדת חסידות, שהוא רק להסית לפרוש מן התורה.

כלי לבבך הולמתו, מכל ליקח מתנה דבר חשוב ממה שהתיר, מסור. ולמשתמש בתגת חלף. וי"מ דזהו המשתמש בשמות. ומותר למורבח מרבנן למוהועי נפשיה בתהרת דלא ידעי ליה, מס לריך הוא לכך:

(כה) ולכן נהגו כו' - הכלל העולה שכל שאין לו ממה להתפרנס, מותר ליטול שכרו ללמד, בין מהתלמידים עצמם בין מהצבור, אע"פ שיש צד ללמוד פרנסה, עכ"ז ראינו כל חכמי ישראל נוהגין ליטול שכרם מהציבור ואפשר שהסכימו כן כל חכמי הדורות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, שאלו לא היה פרנסת הלומדים והמלמדים מצויה, לא היו יכולין לטרוח בתורה כראוי והיתה התורה משתכחת חס ושלום ובהיותה מצויה יוכלו לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר, כי אי אפשר לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה וגם להתפרנס ממעשה ידיו, ומי שהוא בעל ישיבה ומרביץ תורה ברבים וצריך עתים קבועים מחולקים חציה לו וחציה לאחרים, ואסור לו לצאת מביתו כי אם לדבר מצוה, ועון הוא בידו, אם לא יקבל מאחרים אפילו יודע מלאכה וחכמה, שיוכל ליגע בה ולהרויח כדי לפרנס את ביתו, בוז יבוזו לו באהבת התורה ולומדיה, כי אי אפשר שיבטל מלמודו, אכן אם יש לו ממון כבר המספיק לו להחיות את עצמו ולהלות ברבית והדומה לו, שאין ביטול תורה כלל, אז עון הוא בידו ליהנות משל צבור, אלא יגיע כפו יאכל, ומה שמקבל מהצבור יוציא להוצאת תלמוד תורה, גם מחויבים הקהל ליקח מן החכם את מעותיו ולהרויח בהם (ש"ך), עי' במקור דברי הרמ"א (תשב"ץ ח"א סי' קמב עד קמט[372] (פ"ת).

Commented [O144]: התיר עסיקא לכתחילה?

[372] לא עשיתי
שו"ת תשב"ץ חלק א סימן קמב
חובה על כל ישראל לפרנס דרך כבוד לחכמיהם ולדייניהם שתורתם אומנותם כדי שלא יצטרכו להתבטל ממלאכת שמים בשביל מלאכתם וכדי שלא יזדלזלו בפני עמי הארץ מפני עָנְיִים@NIKUD ושינהגו בהם כבוד. מעשה בפנחס הסתת שנמנו אחיו הכהנים למנותו כ"ג ומצאוהו חוצב אבנים בהר ומלאו לו אותו מחצב דינרי זהב. וכן למדו מזה לתלמיד חכם שיכול ליטול מעצמו ממון שיתעשר בו ואין גנאי בדבר ק"ו מכהן גדול, כמש"כ בהוריות, ולפ"ז כשהיו פרנסי הדורות רואים ת"ח דדחיק להו עלמא טובא היו משתדלי' למנותם בראש כדי שיפרנסוהו הצבור דרך כבוד, ואין להם לחוש ליוהרא מפני השררה כי אינם אלא עבדות, ולכן יש להם לישב בראש כדי שיתפרנסו בכבוד כראוי להם וכיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור לו לעשות מלאכה בפני שלשה (&), שגנאי הוא לצבור שיהיו נצרכין לזה, ואפי' התלמידים העוסקים בתורה כל ימיהם אף על פי שאינן ראשי ישיבות חייבין הצבור לפרנסם דרך כבודם {איזהו ת"ח שבני עירו מצוין לעשו' מלאכתו כל שמניח עסקיו ועוסק בחפצי שמי' למאי נ"מ למיטרח לי' בריפתיה}@@@@. אמרו במדרש ר' תנחומא בפ' תרומה מעשה בחבר אחד שהי' בא בספינ' עם פרקמטוטין הרבה והיו אומרין לאותו חבר היכן פרקמטיא שלך היה אומר להם פרקמטי' שלי גדולה משלכם בדקו בספינה ולא מצאו לו כלום התחילו שוחקים עליו ונפלו ליסטים עליהם בים ושללו' ונטלו כל מה שמצאו בספינה יצאו ליבשה ונכנסו למדינה ולא היה להם לחם לאכול ובגד ללבוש מה עשה אותו חבר נכנס לבית המדרש ודרש עמדו בני המדינה כשראו בו תורה מרובה נהגו בו כבוד גדול ועשה פסיקתו כהוגן וכראוי בגדול' ובכבוד והתחילו גדולי הקהל לילך מימינו ומשמאלו וללות אותו כשראו אותם פרקמטוטין כך באו אצלו פייסו ממנו ואמרו לו בבקשה ממך למד עלינו זכות לפני בני אותה העיר שאתה יודע מה היינו ומה אבדנו בספינ' בבקשה ממך עשה עמנו דבר אפי' על הפרוסה שנתן לתוך פינו ונחיה ולא נמות ברעב א"ל הלא אמרתי לכם שפרקמטי' שלי גדול' משלכם ששלכם אבדה ושלי קיימת הוי כי לקח טוב נתתי לכם ע"כ במדרש תנחומא. עוד שם במדרש תנחומא בפ' ואתה תצוה מעשה בסופר א' שעלה לירושלים בכל שנה ושנה הכירו בו בני ירושלים שהי' אדם גדול בתורה א"ל טול ממנו חמשים זהובי' ושב אצלנו וגו'. עוד מצינו בברייתא של קנין תורה אר"י בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי זקן אחד ונתן לי שלום והחזרתי לי /לו/ שלום אמר לי ר' מאיזה מקום אתה אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני א"ל רצונך שתדור עמנו במקומינו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב אמרתי לו בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם איני דר אלא במקום תורה שכן נאמר בס' תלים טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף לא נמנע רבי יוסי בן קסמא אלא מפני שלא הי' רוצה לצאת ממקום תורה לא שיש נדנוד עבירה בדבר ח"ו. אבל הדברים נראין פשוטי' שזו מצוה על הצבור וחובה עליהם לכבד ת"ח שביניהם לפרנסם דרך כבודם וזה מנהג קדום מימות התנאים והאמוראים עד עתה וזהו שבחה של תורה יותר משאר אומניות שכלם הם פוסקים בעת הזקנ' ובעליה' מוטלים ברעב והתור' גם עד זקנה ושיבה היא מחי' בעליה בכבוד כדאיתא בפ' בתרא דקדושין (פ"ב ע"א) דתני' התם ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומניות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תור' שכל אומניו' שבעולם עומדות לאדם בשעת ילדותו ולעת זקנתו מת מוטל ברעב אבל תור' עומדת לו לאדם בעת ילדותו ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנתו בילדותו מהו אומ' וקוי ה'

יחליפו כח יעלו אבר כנשרי' בזקנתו מהו אומר עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. ומצינו שבימות הגאונים ז"ל היתה קופה מיוחדת לישיבות משלחין מכל הקהלות ממון קצוב לראשי הישיבות ותלמידיהם. מצינו כתוב בס' רב עמרם גאון בתחלתו וז"ל שגר לפנינו רבנא יעקב בן רבנא יצחק כ' זהובים ששגרת לישיבה חמשה שלנו וחמשה עשר לקופה של ישיבה וצונו וברכנו אותך ברכות שיתקיימו בך ובזרעך ובזרע זרעך ע"כ ונרא' שרבנא יעקב כששגרם כך כתב לו בפי' שיתנו לו חמשה לראש ישיבה וט"ו לקופה שאל"כ אלא כך שלח שינתנו לראש ישיבה ולכל הישיבה מן הדין הי' יוכל /יכול/ רב עמרם ליקח עשרה זהובים וכמו שדרש ר"ע בפ"ק דע"ז (י' ע"ב) והיתה לאהרן ובניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו ובפ"ק דיומא (י"ז ע"ב) איתה והכי קי"ל בפ' מי שמת (קמ"ג ע"א). אי נמי מנהג חסידות נהג בעצמו רב עמרם ז"ל שלא ליטול אלא חמשה זהובים אבל מ"מ מכאן נראה שמנהג הי' ג"כ בימות הגאונים ז"ל ליחד קופה של ישיבה וגם בימות האחרונים ז"ל מצינו זה המנהג מתפשט. וכתב הר' יהודה אלברג'גלוני ז"ל והביאן בספר החשן סי' ט' ונהגו ברוב מקומות לעשות לב"ד קופה שפוסקין מזון ב"ד ופרנסם לכמה עול' בשנה ומגבין אותו בתחלת השנה או בסופה ואין בזה משום תורת שוחד ותורת אגרא כי חוב' על כל ישראל לפרנס דייניהון וחכימיהון ע"כ. גם בדורות שלפנינו עד דורינו זה ראינו הדבר ממשמש והולך ומנהגן של ישראל תורה היא וכ"ש שהדברים מפורשים בתלמוד ובמדרשות ואין בדבר ספק ונר' שהחכם עצמו יכול לתבוע חלקו בפיו והכי מוכחא ההיא דרבי אמי דפ' הזרוע (קל"ד ע"ב) כדלעיל ואפי' למישרי תיגרא ברישא אמרינן בפ' קונם (ס"ב ע"א) דשרי לי' למימר צורבא מרבנן אנא שרי לי תגראי ברישא שנ' ובני דוד כהני' היו מה כהן נוטל חלק בראש דכתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה אף ת"ח נוטל חלק בראש כ"ש בדבר שיש בו חיי נפש וכבוד תורתו שיש לו לתבוע בפיו ואין בזה משום יוהרא כלל. והנה נתבאר צד אחד של חיוב בענין הזה והוא שהצבור חייבין לפרנס חכמי דורם לפי כבודם וכבוד תורתם וזה דבר תורה :

שו"ת תשב"ץ חלק א סימן קמג

עוד יש צד אחד של חיוב והוא שהצבור חייבי' לפטור אותם מכל מסים ותשחורו' ומיני ארנוניו' והמחייבן בזה עובר על התורה ועל הנביאים ועל הכתובים כדאמרי' בפ' השותפים (ח' ע"א) רב נחמן בר רב חסדא רמא כרגא ארבנן א"ל רב נחמן בר רב יצחק עבר מר אדאוריית' ואדנביאי ואדכתובי וגו' כדאית' התם וכבר כתבו בשם ר' יהוסף הלוי אבן מיגאש ז"ל שהעיד על רבו רבינו יצחק אלפסי ז"ל שכל מי שעושה תורתו קבע ומלאכתו עראי הוא פטור מכל חיוב הקהל אף על פי שיש לו נכסי' הרבה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי' אבות שג"כ היה דן רבו רבינו יהוסף הלוי הנז' ז"ל ואף על גב דאשכחן דרב פפא הוה יהיב כרגא כדאמרי' בפ' זה בורר (כ"ז ע"ב) קם בר חמא נשקיה לכרעי' וקביל עליה כרגא דכולהו שניא כבר תרצו שלא פטר' אותם התור' אלא כשהמלך שואל סתם דבר קצוב מהצבור שהצבור חייבין לתת למלך מס ששואל והחכמים פטורים אבל אם המלך או זהרורי דידיה הם תובעים מעצמם לכל אדם ובכללם החכמי' אין הצבור חייבי' לפרוע בשביל החכמים ובכה"ג היה נותן כרגא רב פפא ואם הם תובעי' מן הצבור כפי מנין גלגלותיהם אף בזה הצבור חייבים לפרוע בשבילם כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות ת"ת ובפ' קונם (ס"ב ע"ב) אמרינן שרי ליה לצורב' מרבנן למימר לא יהיבנא אכרגא דכתיב מנדא בלו והלך לא שליט למרמא עליהון ואמר רב יהודה מנדא זו מנת המלך בלו זו כסף גלגלתא והלך זו ארנונ' ובפ' בתרא דיומא נמי מוכח דרבנן פטורי מכרגא משום דכתיב שוא לכם משכימי קום וגו' כדאיתא התם. וכ"כ בס' חו"מ בסימן קס"ד ויש בהשותפין שרצו (ח' ע"א) מתפרש הדברי' שהחכמי' נפטרי' מהם והדברי' שחייבי' בהם ואין להאריך בזה שלא נמצא מי שחולק בזה כלל. והנה נתבאר צד שני של חיוב בענין זה והוא שהצבור אין להם רשות להטיל על חכמי דורם מנדה בלו והלך אבל חייבים לפטרם מהם ומשאר דברים המפורשי' בגמרא בתרא פרק השותפין (שם) :

שו"ת תשב"ץ חלק א סימן קמד

עוד יש צד שלישי בענין זה אבל אינו דבר של חובה כראשונים אבל יש בהם מצוה גדולה המקיימ' מובטח לו שיטול שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתו שישלם לו שכר הרבה והוא מ"ש בפ' בתרא דכתובו' (קי"א ע"ב) אר"א עמי הארץ אינן חיין דכתיב מתים בל יחיו רפאים בל יקומו תניא נמי הכי מתים בל יחיו יכול לכל תלמוד לומר רפאים בל יקומו במרפא /במרפה/ עצמו מדברי תורה הכתוב מדבר א"ל ר' יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת עלייהו הכי אנן במרפה עצמו לע"ז מוקמי' לי' א"ל ר' מקרא אני דורש כי טל אורות טליך כל המשתמש באור תורה טל תורה מחייהו וכל שאינו משמש באור תורה אין טל תורה מחייהו חזא דהוה קא חלשה דעתי' כיון דחזייה דקא מצטער א"ל ר' מצאתי להם רפוא' ממקום אחר ואתם הדבקים בה' אלהיכם וכי אפשר לו לאדם להדבק בשכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא כל המשיא בתו לת"ח והעושה פרקמטיא לת"ח והמהנה ת"ח מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינ' כיוצא בדבר אתה אומר וכו' הרי שלא מצא ר"א רפואה לע"ה שיחיו בתחית המתי' אלא בשלשה דברי' שזכר והם שישיא בתו לת"ח או יעשה פרקמטיא לת"ח או שיהנה מנכסיו לת"ח וכבר הוא מפורש בתלמוד בכמה מקומו' שכר שלשה אלה. לענין שישיא בתו לת"ח אמרו בפ' אלו עוברין (מ"ט ע"א) לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח וישיא בתו לת"ח משל לענבי הגפן בענבי הגפן

דבר נאה ומתקבל. ולענין פרקמטיא אמרו בפרק מקום שנהגו (נ"ג ע"ב) ותודוס איש רומי אדם גדול בתורה הוה ולא מבעלי אגרופין הוה ומטיל מלאי לכיס של ת"ח הוה. עוד אמרו שם (שם) כל המטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף ועוד אמרו שם בסוטה פרק היה נוטל (כ"א ע"א) אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו. מאי בוז יבוזו לו אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה ולא כר' יוחנן נשיאה אלא כהלל ושבנא דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוו הלל עסק בתורה ושבנא עבד עסקא לסוף א"ל תא נערוב ונפלוג יצתה ב"ק ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו פי' שמעון ועזריה היו אחים אמר עזריה לשמעון אחיו עסוק אתה בתורה ואני בפרקמטיא ואני אפרנס אותך כדי שאחלוק עמך זכות תורתך וכן עשה ע"כ היו קורין אותו שמעון אחי עזריה. וכן הוא מוזכר במשנה קמייתא דזבחים (ב' ע"א) ופ"ח דמסכת טהרות שהוא היה מגדולי התנאי'. וכן ר' יוחנן שהיה עוסק בתורה ע"י הנשיא שהיה מפרנסו. ואמרינן שלא נאמר על זה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה וגו' שהרי שכר יש בלימודם של אלו כיון שע"י פרקמטיא שלהם זכו לתורה אבל על מי נאמר על הלל ושבנא שהיו אחים והלל עסק בתורה מתוך עוני כדמפ' ביומא (ל"ה ע"ב) דאמרי' התם הלל מחייב את העניים וגו' ושבנא עסק בפרקמטיא ואמר להלל אחיו שעסק בתורה בוא ונחלוק זכותך וממוני וע"ז יצאתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו וענין זה נרמז בתורה שמח זבולון בצאתך וישכר באהלך ואמרו בב"ר והלא יששכר גדול מזבולון שכן הוא מיחסן יששכר זבולון ובנימן. למה הקדימו אלא שהיה יששכר עוסק בתורה וזבולן עוסק בפרקמטיא ובא ומאכילו לפיכך הקדימו הכתוב שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה וגו' ואמרו שם זבולון לחוף ימים ישכון בסחורתו ויששכר בתורתו כלם זה עם זה הם שותפין בעה"ז ובעה"ב ובכמה מקומות בתלמוד מצינו שיששכר היה בעלי תורה שנא' ובני /ומבני/ יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ואמרו בפ' המוציא תפילין (ק' ע"ב) שהיו גדולים מדורו של משה שבדורו של משה לא היו שם אלא חכמים וידועי' אבל נבוני' לא היו בהם ומבני יששכר היו יודעי בינה לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים ופי' במדרש חזית מאתים ראשי סנהדראו'. ואמרינן ביומא פ' בראשונה (כ"ו ע"א) לא משכחת צורבא מרבנן דמור' אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר וגו' ולא זכו לתורה אלא בפרקמטיא של זבולון ואמרו במדרש ר' תנחומא בפרשת ראה עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר עשר כדי שלא תתחסר. רמז להולכי ימים ולעוסקי' בפרקמטיא להוציא מעשר לעוסקי' בתורה כדי שימצאו ריוח בפרקמטיא כל זה הוא בכלל עושה פרקמטיא לת"ח וכן בריש פ' הפועלי' (פ"ד ע"ב) בעובד' דר"א בר"ש כשמרדה עליו אשתו והניחתו אמרינן התם דסלקו הנך ספונאי עיילו ליה שתין עבדי כד נקיטי שיתין ארנקי ועבדי ליה שתין מני לפדא ואכל וגו' וקרא אנפשיה היתה כאניו' סוחר ממרחק תביא לחמה וכתב רש"י ז"ל שאותן ספונאי עמד עליהם נחשול שבים ובקש לטבעם ונדרו נדר לה' ושלמו שאם יצילם ה' שיתנו כל אותו ממון לר"א בר"ש. וכן נמי בכלל זה הוא שאם יש לת"ח פרקמטיא למכור שיהיה הוא קודם במכירתה לעמי הארץ כדאי' בפ' לא יחפור (כ"ב ע"א) ורב אדא בר אהבה נענש מפני שלא הניח רב דימי מנהרדעא למכור תחלה לכל אדם כדאי' התם (שם) דאמר ר' דימי אנא ענשתיה דאפסיד גרוגרות דידי. ולענין מהנה לת"ח מנכסיו ג"כ רבו המקומו' אשר ספרו בשבחה של מצוה זו דתני' בפ' בתרא דכתובו' (ק"ה ע"ב) ואיש בא מבעל שלישה ויביא לאיש האלקי' לחם בכורי' וכי אלישע אוכל בכורי' היה אלא לומר לך כל המביא דורון לת"ח כאלו מקריב בכורים ואמרו עוד בפ' בא לו כהן גדול (ע"א ע"א) הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח ימלא גרונם של ת"ח יין. השוו מהנה הנאה לת"ח למקריב קרבנו'. ועוד אמרו בפ"ק דברכו' (י' ע"ב) כל המכניס ת"ח לתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו כאלו מקריב תמידין. ועוד אמרו בפ' בתרא דברכו' (ס"ג ע"ב) בכבוד אכסניא של ת"ח כמה דרשו' רבי יוסי דן ק"ו מיתרו שלא קירב את משה אלא לכבוד עצמו גרם לו ולזרעו הכבוד הזה המארח ת"ח ומהנהו מנכסיו אעכ"ו /ואכ"ו/ ור' נחמיה למד ממצרי ואדומי שקרבו ישראל להנאתם אמר הכתוב עליהם לא תתעב אדומי לא תתעב מצרי המארח ת"ח ומהנהו מנכסיו אעכ"ו ור"ח בנו של ר"י הגלילי למדה מעובד אדום הגתי שבשביל כיבוד וריבוץ שעשה לפני הארון כתיב ויברך ה' את בית עובד אדום וגו' המארח ת"ח ומהנהו מנכסיו אעכ"ו ואמרו בפ' כיצד מברכין (מ"ב ע"א) אמר אביי אף אנו נאמר תיכף לת"ח ברכה במעשה ידיו שנא' נחשתי ויברכני ה' בגללך. ואי בעית אימא מהכא ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. ולענין שקלא וטרי' אמרו בפ"ק דחולין (ו' ע"ב) ובפ' הנזקין (ס"א ע"ב) התם נמי מוריא ואמרה בר בי רב ליכול חמימא ואנא קרירא. ובפ' גיד הנשה (צ"ב ע"א) אמרו אמר ר"ל אומה זו כגפן נמשלה זמורו' שלה אלו בעלי בתים אשכולו' שבה אלו ת"ח עלין שבה אלו עמי הארץ קנוקנו' שבה אלו ריקנים שבישראל והיינו דשלחו מתם יבעון רחמי אתכלי' על עליי' דאלמלא עלייא לא מתקיימין אתכליי'. ובפ' אלו עוברין (מ"ט ע"ב) אמרו על ע"ה אלמלא אנו צריכים להם היו הורגים אותנו ובפ' הספינה (ע"ה ע"א) אמרו עשן בחופה למה כל מי שעינו צרה בת"ח עיניו מתמלאו' עשן ובפ' אין עומדין (ל"ד ע"ב) אמרו כל הנביאים כלם לא נתנבאו אלא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמם עין לא ראתה אלהים זולתך ובפרק חלק (צ"ב ע"א) אמרו ר"א אומר כל מי שאינו מהנה תלמידי חכמים אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאוכלו על כן לא יחיל טובו ואין שריד אלא

תלמידי חכמים שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא ובההוא פירקא (ק"ב ע"ב) אמר רב נחמן אחאב שקול היה ואתקיף עליה רב יוסף מדכתיב רק לא היה כאחאב וגו' ומהדרינן אלא אחאב ותרן בממונו היה מתוך שנהנו תלמידי חכמי' מנכסיו כפרו לו מחצה מכל אלו המקומו' נראה כי המהנה לת"ח יש לו זכות גדולה. וגם החכמים אין גנאי להם לקבל מהם הנאה אלא מיהו אם רצו החכמים למנוע עצמם שלא לקבל הנאה משום אדם יש בזה צד חסידו'. ויש בזה צד שאין ראוי למנוע עצמם מזה והכל לפי הענין ושיהיו כל מעשיהם לשם שמים. ואמרו בפ"ק דברכו' (י' ע"ב) אמר רבא הרוצה ליהנו' יהנה כאלישע פי' שאם קבל הנאה מבנ' אדם אין בזה איסור כלל שהרי אלישע קבל הנאה מהשונמית והרוצה שלא ליהנו' אל יהנה כשמואל הרמתי פי' שאם נמנע מלקבל הנאה אין בזה משום גסות הרוח ויוהר' שהרי מצינו שמואל שלא קבל הנאה שבכל מקום שהיה הולך היה ביתו עמו. ואמרו בפ' אלו טרפו' (מ"ד ע"ב) ובמגילה פ' בני העיר (כ"ח ע"א) רבי אלעזר כי הוו משדרי לי' מבי נשיאה מידי לא שקיל כי הוו מזמני ליה לא הוה אזיל אמר לא קא בעי מר דאחיי דכתיב ושונא מתנו' יחיה רבי זירא כי משדרי ליה לא שקיל כי הוו מזמני ליה אזיל אמר איתקורי הוא דמתיקרו בי ע"כ הרי שר' זירא כיון שהיה יודע שבבית הנשיא היו רוצים להתכבד בו היה הולך לשם ולא היה חושש למקרא דכתיב ושונא מתנו' יחיה. דומה למ"ש בכתובו' פרק אלמנה נזונת (צ"ו ע"א) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד שנאמר למס מרעהו חסד רב נחמן בר רב יצחק אמר אף פורק ממנו יראת שמים שנא' ויראת שדי יעזוב ובפ' בתרא דכתובו' (ק"ה ע"ב) אמרינן והא רבא דשאיל מדבי רב מריון ולא משאיל להו רבא לאחשובינהו הוא דבעי ומי לנו גדול בחסידות מרבי פנחס בן יאיר שאמרו עליו שמימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו ומיום שעמד על דעתו לא נהנה מסעודת אביו כדאית' בפ"ק דחולין (ז' ע"ב) ואפ"ה אמרינן התם שמע ר' נפק לאפיה אמר רצונך שתסעוד אצלי ואמר לו הן וכשראה שר' צהבו פניו על שרצה לסעוד אצלו אמר לו כמדומה אתה שמודר הנאה מישראל אני ישראל קדושים הם יש רוצה ואין לו ויש שיש לו ואינו רוצה וכתי' אל תלחם את לחם רע עין ואתה רוצה ויש לך וגו' הודיעו שאינו נמנע מלקבל סעודה מבני אדם מפני שיש גנאי בדבר אלא או מפני שאינו רוצה לדחוק על מי שרוצה ואין לו או מפני איסור לאו ואל תלחם את לחם רע עין וגו' מי שיש לו ואינו רוצה. אבל מי שיש לו ורוצה אינו נמנע מלסעוד אצלו ולא חשש לשום דבר נמצא שאחר כוונת הלב הדברים אמורים והחכם עיניו בראשו לראות אם יש לו כבוד בזה או גנות בפני עמי הארץ. ויש בענין זה עוד דבר שהוא אסור לת"ח והוא שלא ירבה סעודתו בכ"מ. ושלא יסעוד אלא בסעודה של מצוה ובסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה וכן אמרו בפ' כיצד מברכין (מ"ג ע"ב) ששה דברים גנאי הם לת"ח וגו' ואל יסב בחבורה של עמי הארץ ואמרינן מ"ט דילמא אתי לאימשוכי בהדייהו ואמרינן בפ' אלו עוברין (מ"ט ע"א) תניא אר"ש בן אלעזר כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה כגון מאי א"ר יוחנן כגון בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ ואמרו עוד שם (שם) כל ת"ח הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה שנאמר האוכלים כרים מצאן וגו' וכתי' בתרי' לכן עתה יגלו בראש גולים. ואמרו עוד שם (שם) ת"ח המרבה סעודתו בכ"מ סוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם את גוזליו ותלמודו משתכח ממנו ומחלוקות רבות עליו ודבריו אינן נשמעין ומחלל ש"ש ושם אביו ושם רבו וגורם שם רע לעצמו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות מאי היא אמ' אביי קרו לי' בר מיחם תנור' רבא אמר בר מרקד קובי רב פפא אמר בר מלחך פנכי. רב שמעיה אמר בר מך רבע. מיהו אם רצה החכם למנוע עצמו מכל סעודה שבעולם ואפי' של מצוה אינה שבח לו כל כך שהרי אמרו בפ' ערבי פסחים (ק"ג ע"ב) שמנה הם כמנודים לשמים מי שאין לו אשה ומי שיש לו אשה ואין לו בנים ממנה ומי שיש לו בנים ואינו מגדלם לת"ת ומי שאין לו תפילין בראשו ומזוזה בפתחו והמונע מנעלים מרגלו ויש אומרים אף מי שאינו מיסב בחבורה של מצוה הילכך הצד השוה והוא שבח לת"ח שיסב בסעוד' של מצוה כגון בת כהן לת"ח וכיוצא בזה ובלבד שלא יסב בחבורה זו עם אנשים שאינם מהוגנים שלא יזדלזל בעיניה' ושינהוג דרך ארץ באכילתו ובשתייתו ודבורו ושלא ינהוג קלות ראש בעצמו. והנה נתבאר הצד השלישי והוא ענין המצוה להנות ת"ח ואשר יש בו נדנוד עבירה לת"ח עצמו :

שו"ת תשב"ץ חלק א סימן קמה

עוד יש צד רביעי ואינו דבר שיש בו חובה או מצוה אלא דבר הרשות והוא כולל כל המצות והוא ליטול שכר המצוה או הלמוד או הדין. ולענין הדין אמרו בפ' בתרא דכתובות (ק"ה ע"ב) א"ר יהודא א"ר אסי גוזרי גזרות שבירושלים היו נוטלים שכרם תשעים ותשעה מנה מתרומת הלשכה לא רצו מוסיפין עליהם אטו ברשיעי עסקינן אלא לא ספקו אף על פי שלא רצו מוסיפין להם כלומר אף על פי שמדרך חסידות אינן רוצין ליטול כדי ספק מוסיפין להם ליטול זהו לענין ליטול מכלל ישראל אבל ליטול מהבעלי דינין כשבאים לדין לפניו יש בזה פנים שאם הוא נוטל אגר בטלתו ממלאכתו והיא בטלה דמוכח שרי לגמרי כי הא (שם) דקרנא הוה תהי חמרא ויהבי לי' זוזא כל יומא כי אתו בתרי' לבי דינא לקמיה אמר להו הבו לי זוזא ואידון לכו דינא ואי בטלה דלא מוכחא היא אינו אסור ואם נטלו דינו דין אבל מכוער הדיין שנוטל שכרו בזה כדתניא מכוער הדיין שנוטל שכרו לדון אלא שדיניו דין ומוקמי' לה התם באגר בטלה דלא מוכח והיכא דשקיל בתורת אגרא דלא בטילא כלל אף על גב דלא שקיל בתורת שוחד' כגון דנקיט מתרווייהו בשכר שטורח לדון להם אף

על גב דלא עבר משום ושוחד לא תקח אפ"ה דיניו בטלים והיינו דתנן בבכורות פ' עד כמה (כ"ט ע"א) הנוטל שכרו לדון דיניו בטלים. ואי בתורת שחדא נסיב אפי' לזכות את הזכאי ולחייב את החייב עובר משום ושוחד לא תקח דאי משום הטיית דין הרי כבר אמור לא תטה משפט אלא אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אמרה תורה ושוחד לא תקח הכי אסיקנ' התם בפ' ב' דייני גזרות (שם) לענין ללמוד ג"כ אמרינן התם (ק"ו ע"א) מלמדי ה' קמיצה לכהנים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ובפ' אין בין המודר (ל"ג ע"א) שנינו המודר הנאה מחבירו שוקל לו את שקלו וגו' ומלמדו מדרש הלכות ואגדות (שם ל"ה ע"ב) פי' משום דלא מהני לי' מידי שאסור ליטול מהן שכר דכתי' ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתה בחנם הכי מפרשי' לה בגמ' (ל"ז ע"א) ותנן לא ילמדנו מקרא. ופרכי' בגמ' (ל"ו ע"ב) מ"ש מקרא ממשנה ותרצי' (ל"ז ע"א) רב אמר שכר שמור וגו' ור' יוחנן אמר שכר פיסוקי טעמים כלומר שאע"פ שאסור ליטול שכר מהלמוד שכר טורח שימור או פיסוקי טעמים מותר שאינו חייב לשמרו ולא ללמדו הטעמי' ופסוקן דלאו דאורייתא נינהו כדאיתא התם ולענין המצות נמי אמרינן בפ' האיש מקדש (נ"ח ע"ב) דלא מיתסר אלא שכר עשיית המצוה אבל שכר טרחו לא דאמרי' התם אמתני' דבכורו' דפ' עד כמה (כ"ב ע"ט /כ"ט ע"א/) דתנן התם הנוטל שכרו לדון דיניו בטלים להעיד עדותו בטלה להזות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה ואם היה כהן וטמאהו מתרומתו מאכילו ומשקהו וסכו ואם היה זקן מרכיבו על החמור ונותן לו שכרו כפועל בטל ואמרי' עלה בגמ' בפ' האיש מקדש (שם) דדוקא שכר הזאה וקדוש אסור אבל שכר הבאה ומילוי שרי שהתורה לא הטילה על הכהן אלא הזאה וקדוש אם היו האפר והמים מוכנים אבל שיטרח להביא אפר ולמלאת מים שהם מכשירי מצוה לא וכן נמי אם בטלו ממלאכתו נותן לו שכרו כדתנן (בכורות שם) ונותן לו שכרו כפועל בטל ומפרשי' בגמ' דבכורות (שם ע"ב) כפועל של אותה מלאכה. וכבר פי' ר"ח ז"ל ורי"ף ז"ל בענין אחד ורש"י ז"ל פי' בענין אחר כמו שהביא הרמב"ן ז"ל פירושיהן בחידושיו בפ' איזהו נשך ואין זה מקומו. ולענין השבת אבידה שנינו פ' אלו מציאות (ל' ע"ב) היה בטל מן הסלע נותן לו שכרו כפועל בטל או כמו שהתנה עמו בב"ד ואמרו בגמ' (ל"א ע"ב ע"ש) משום דכתי' אפס כי לא יהיה בך אביון וכן בפ' הבית והעליה (קי"ח ע"א) אמרו ששומרי ספיחים בשביעית היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה והיא משנה במסכת שקלים (פ"ד מ"א) נמצא שאין אסור מן התורה אלא שכר המצוה עצמה לא שכר מכשיריה ולא שכר בטלה אלא מפני הכיעור לדיין בבטלה דלא מוכח. ועוד אומר הרמב"ן ז"ל שאפילו שכר המצוה עצמה אינו אסור אלא היכא דלא פסק עמו שכר קודם עשייתה אבל אם פסק עמו שכר קודם עשייתה נותן לו שכרו כפי מה שפסק. ואם רופא הוא אף על פי שפסק עמו הרבה נותן לו הכל מפני שחכמתו מכר לו ואין לה דמים ואף על גב דמצוה עליה לרפאתו כיון דמצוה דרמיא אכולי עלמא היא אם נזדמנה לו ולא רצה לקיימה אלא בממון אין מפקיעין ממנו חובו. כ"כ רבינו ז"ל בס' תורת האדם וכ"כ משמו הרשב"א ז"ל בפ' מצות חליצה בחדושיו. ולפ"ז היה נראה שהרב יכול לפסוק שכר לתלמידיו ואפי' פסק הרבה אין מפקיעין אותו ממנו שהתורה אין לה דמים וכן היה נר' ג"כ לענין הדין דמ"ש. אלא שנראה שיש בזה משום כיעור דמאי שנא מבטלה דלא מוכח אבל יש בזה מקום עיון שאע"פ שהדברים נראים שוים שכר מצות ושכר לימוד ודין אעפ"כ אין הדעת מקבלתו. אבל יש בזה ענין אחד מצינו לו היתר בגמ' והוא מי שלימד זכות בפני דיין על אחד יכול לקבל ממנו מתנות ואין בזה משום כיעור דהא ר' פפא מפני שלימד זכות על בר חמא קביל עליה כרגא דכולהו שניא (סנהדרין כ"ז ע"ב) ואף על פי שהיתה מצוה על רב פפא ללמד עליו זכות אי משום ולא תעמוד על דם רעיך כדאיתא בספרי אי משום מדבר שקר תרחק כדאיתא בפ' שבועת העדות (ל"א ע"א) אעפ"כ קבל מבר חמא כרגא דכולה שניא ולא חש לכיעור אבל הדיין עצמו בכיוצא בזה לא מצינו. וכן נמי ר"פ שיפסוק עמו כך וכך תתן לי ואלמד עליך זכות לא מצינו. והנה נתבאר זה הענין הרביעי והוא שיש דברים שהחכם יש לו רשות ליטול מהם שכר ואין לו לחוש לכלום .

השו"ת תשב"ץ חלק א סימן קמו

ואחר שנתפרש כל זה יש לפרש מהו גדר החכם בזה דודאי לא נאמרו דברים הללו על ר"ע וכיוצא בו דאפילו לענין קדושין אמרי' בפ' האיש מקדש (מ"ט ע"ב) ע"מ שאני /תלמיד/ חכם אין אומרין כשמעון בן עזאי וגו' אלא כל ששואלין אותו דבר אחד בתלמודו ואומר ואפילו במס' כלה. ע"מ שאני חכם אין אומרים כחכמי יבנה או כר"ע וחביריו אלא כל ששואלין אותו דבר אחד תורה /בתורה/ בכ"מ ואומר וכבר פירשתי יפה בקונדריס נדוי בתלמידי' במס' כלה והוא כתוב למעלה. וביר‌ושלמי דמס' משקין אמרו איזהו ת"ח כל ששונה הלכות תורה. א"ל רב יוסי הא דתימא בראשונה אבל עכשו אפילו הלכות. עוד שם א"ר אבא בר ממל כל שהוא יודע לבאר משנתו ואנן אפי' רבנן לא חכימין מתניתין ואם בדורות הראשונים אמרו כן כ"ש בדורות הללו שנתמעטו הלבבות שהכל לפי הדור. וכבר אמרו בר"ה (כ"ה ע"ב) ירובעל בדורו כמשה בדורו שמשון בדורו כאהרן בדורו יפתח בדורו כשמואל בדורו ובפ' אלו קשרים (קי"ד ע"א) אמרי' א"ר יוחנן איזהו ת"ח שממנין אותו פרנס על הצבור כל ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומר ואפי' במס' כלה ואמרי' נמי א"ר יוחנן איזהו ת"ח כל ששואלין אותו דבר ואומר למאי נפקא מינה למנוייה אי במסכת' באתריה אי בכוליה תלמוד' בריש מתיבתא. עוד שם איזהו ת"ח שבני עירו מצווין לעשות מלאכתו

כל שמניח עסקיו ועוסק בחפצי שמים למאי נפקא מינה למטרח ליה בריפתיה וכבר כתבתיה לזו למעלה. הילכך כל מי שמלאכתו מלאכת שמים ותורתו אומנותו וכל עסקו בתורה והגיע להוראו' והוא חשוב בדורו למנותו פרנס ודיין ומורה הוראה ודורש ברבים הוא ראוי לכל מה שפירשנו למעלה. מיהו דוקא כ"ז שהוא עוסק בתורה ואין לו עסק בדברים בטלים אבל אם פירש מן התורה יותר גרוע הוא מעם הארץ כדאמרי' בפ' אלו עוברין (מ"ט ע"ב) שנה ופירש קשה מכלן. וכן נמי אם מעשיו מקולקלים ואין בו יראת שמים אינו ראוי לכבוד כדאמרי' במס' שבת (ל"א ע"א) והיה אמונת עתך חוסן וגו' אי איכא יראת שמים אין אי לא לא. ושנינו באבות לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה ועוד שם כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו' ואמרי' ביומא (ע"ב ע"ב) ר' יוחנן רמי כתי' זר וקרינן זר זכה נעשית לו זר לא זכה נעשית זרה ממנו. עוד שם (שם) מבית ומחוץ תצפנו אמר רבא כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו אינו ת"ח אביי ואי תימא עולא אמר נקרא תועבה שנאמר אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה אמר ר"ש בר נחמני אמר ר' יוחנן מאי דכתי' למה זה מחיר ביד כסיל וגו' אוי להם לתלמידי חכמים שעוסקים בתורה ואין בהם יראת שמים מכריז ר' ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד אמר להו רבא לרבנן במטותא מינייכו לא תירתון תרתי גיהנם אריב"ל מ"ד וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם המות היינו דאמר להו רבא דאומן לה סמא דחיי דלא אומן לה סמא דמותא שהתורה היא כלי אומנותו לקיים דבריה. אמר ר"ש בר נחמני אמר ר' יוחנן רמי כתי' פקודי ה' ישרים משמחי לב וכתי' אמרת ה' צרופה זכה משמחתו לא זכה צורפתו ריש לקיש אמר מגופיה דקרא נפקא זכה צרפתו /צורפתו/ לחיים לא זכה צורפתו למיתה ע"כ שם. עוד אמרו בההיא מסכתא בפ' בתרא (פ"ו ע"א) מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואינו יודע משא ומתן בשוק ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו או /אוי/ לו לפלוני שלמד תורה ואוי לו לרבו שלמדו תורה אשרי בני אדם שלא למדו תורה פ' זה שלמד תורה ראיתם כמה מעשיו מכוערים כמה מעשיו מקולקלים עליו הכתוב אומר באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו ואמרינן בברכות (י"ז ע"א) תכלית חכמה תשובה ומ"ט שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו וברבו ובמי שלמדו תורה או במי שהוא גדול ממנו בחכמ' שנא' ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה. והעושין שלא לשמה נוח להם שלא נבראו ואף על גב דלעיל (שם) אמרינן יהי רצון שתשים שלום בפמליא של מעלה ופמליא של מטה בין שעוסקים לשמה בין שעוסקים שלא לשמה והעוסקים שלא לשמה יהי רצון שיתעסקו לשמה דמשמע דהעוסק שלא לשמה לא גרע כולי האי וכן נמי בפ' מקום שנהגו (נ' ע"ב) אמרינן כתי' כי גבוה מעל שמים חסדך וכתיב כי גדול עד שמים חסדך לא קשיא כאן בעושין לשמה כאן בעושין שלא לשמה דאר"י אמר רב לעולם ילמוד אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. כבר תרצו (בתוס' שם) דתרי גווני שלא לשמה הן יש שאינו מתכוין בלימודו אלא לדבר עבירה כדי לקנטר וזה נוח לו שלא נברא ויש שאינו מתכוין לא לעביר' ולא למצו' וזהו מתוך שלא לשמה בא לשמה וכן נמי אם החכ' הוא בעל מחלוק' אינו ראוי לכבוד כלל כדאמרינן בפ' כל הגט (ל"א ע"ב) ניתי מר ניקום מקמיה דבר אורין הוא אמר לי' מקמי פלגאה ניקום. נמצא שעלה בידינו מזה שכל תלמיד חכם שהגיע להוראה וראוי לדרוש ברבים ותורתו אומנותו ורחמי שומעניה ופרקו נאה ויש בו יראת שמים בני עירו מצווין למטרח בריפתיה ולעשות מלאכתו ולכבדו בפסיקתו כראוי וכהוגן לכבוד תורתו וא"צ לומר שאם הוא בעל נכסים שאין להטיל עליו שום חיוב מחיובי הצבור וכל המהנהו מנכסיו ומארחו ומשיא לו את בתו ועושה לו פרקמטיא כדי שלא יתבטל מתורתו יש לו שכר טוב וחלק בשכר תורתו וזוכה לתחיית המים /המתים/ הכל כמו שהוא מסודר למעלה באר היטב. וכבר כ' הרא"ש ז"ל בגדר תלמיד חכם לענין המבייש אותו וז"ל ושאלת על תלמיד שביישוהו בדברים ומסרו גופו וממונו למלכות ואמרו שחלל שבת ונמצא שקר ופטרתו מלכות וחזר ותבע ליטרא זהב. דע לך כי יש בירוש' (ב"ק פ"ח ה"ו) המבייש הזקן נותן לו ליטרא זהב וזקן זה שקנה חכמה והיינו תלמיד חכם שתורתו אומנותו וקובע עתים לתורה ואינו מבטל לימודו אלא בשביל מזונותיו כי א"א ללמוד בלא מזונות הילכך כל אדם שעושה תורתו קבע ומלאכתו עראי כגון שיש לו עתים קבועים ללמודו ואינו מבטלם כלל ושאר היום כשהוא פנוי ואינו צריך לחזר אחר מזונותיו הוא חוזר ולומד ואינו מטייל בשוקי' וברחובות אלא כדי להשתכר פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו ולא לאצור ולהרבות הון לזה אני קורא תלמיד חכם והמביישו חייב קנס ליטרא זהב בלבד דלא סני שומעניה שאם אין מעשיו מתוקני' יותר הוא גרוע מעם הארץ עכ"ל :

שו"ת תשב"ץ חלק א סימן קמז

ואחר שנתפרש כל זה יש לנו לחוש לדברי הרמב"ם ז"ל במ"ש בזה הענין במס' אבות בפ' בן זומא לפי שספריו נפלו ביד כל אדם וילפי מקלקלתא ולא ילפי מתקנתא ואם יש מלין להשיב האמת יראה לנו דרכו וזכות הראשונים תסייע כי מהנראה שהוא הפריז על מדותיו והטעה כל הגאונים והרבנים ז"ל אשר היו לפניו ובזמנו ומתוך שבא לכלל כעס בא לכלל טעות עד שקראם משוגעים. אויל הנביא משוגע איש הרוח. ואם הוא ז"ל עזרו המזל להיות קרוב למלכות ונכבד בדורו מפני רפואתו וחכמתו ולא נצרך ליטול פרס מהקהלות מה יעשו הרבנים והחכמים אשר לא באו לידי

מדה זו הימותו ברעב או יתבזו מכבודם או יפרקו עול התורה מעל צוארם אין זאת כונת התורה והמצות והתלמוד. ואתחיל בדבריו כ׳ וז״ל דע שזה שאמר שלא תעשה התורה קרדום לחפור בו כלומר שלא תחשבהו כלי לחיות בו. וביאר ואמר כי כל מי שיהנה בעה״ז בכבוד התורה נוטל חייו מחיי עוה״ב והתעורו בני אדם בזה הלשון הנגלה והשליכוהו אחרי גום ונתלו בפשוטי דברים שלא יבינום ואני אפרשם וקבעו להם חקים על היחידים והקהלות והביאו בני אדם לחשוב בסכלות גמורה שזה מחייב וראוי שיעזרו החכמים והתלמידים והאנשים המתעסקים בתורה ותורתם אומנותם וכל זה טעות ואין בתורה דבר שיאמת אותו ולא רגלים שישען עליה׳ עכ״ל. והנה במ״ש שאין בתורה דבר שיאמת אותו וכו׳ שכח או עזב מה שדרשו בו (יומא י״ח ע״א) הכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו והשוו אדם חשוב לכהן כמ״ש למעלה והנה מצינו בתורה דבר שיאמת אותו שלא כדברי הרב ז״ל וא״ת שזה מדרש של אסמכתא הוא גם האיסור בזה אינו אלא ממדרש (נדרים ל״ז ע״א) ואותו /ואותי/ צוה ה׳ וגו׳ מה אני בחנם אף אתה /אתם/ בחנם ועוד אמרו (יומא ע״ב ע״ב) בפי׳ שתלמיד חכם בני עירו מצווין לעשות מלאכתו ועשו בזה דרשא מן התורה כמ״ש למעלה ועוד לא מצא ר״א רפואה לע״ה שיחיו אלא בשיהנו מנכסיהם לת״ח ודרש זה ממקרא (כתובות ק״א ע״ב) ומה יבקש הרב ז״ל יותר אמות /אמת/ בענין הזה מן התורה אולי יאמר הרב בזה שהצבור הם חייבים בזה אבל אם נמנעו מזה ולא רצו לעשות כן מעצמם אין לחכמים לתבוע ולשאול חלקם בפיהם ואין זה דעת׳ ז״ל ויש עליו קושיא מההיא דר׳ אמי (חולין קל״ד ע״ב) דקדים וזכה בההוא שקא דדינרי. והקשו עליו מדאמרי׳ ונתן ולא שיטול מעצמו ותרצו אדם חשוב שאני כמש״ל. ועוד מאחר שחיוב התורה יש בדבר אם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם ממנו למה לא יזהירום ויכריחום החכמים על כך והלא בענין קימה והידור היו מקפידין החכמים על אותם שלא היו מקיימין אותם כדאמרינן בפ״ק דקדושין (ל״ג ע״א) דר״ש ברבי הקפיד על ר׳ חייא ועל ר׳ ישמעאל ברבי יוסי שלא עמדו מפניו וגם היו שואלים בפיהם שיקומו מפניהם. ואביי אמר להו לר׳ משרשיא ורבנן דלא קמו מקמיה ולאו רב מובהק אנא ובשאלתות דרב אחא משבחא ז״ל בפ׳ קדושים תהיו מצאתי כלשון הזה ומאן דלא קאים מקמי רבנן מוקמי׳ ליה בעל כרחיה למעבד יקרא דאוריתא. אבייי כי הוה חליף ואיכא סבי דביתיה ולא מצו קיימי יהיב להו ידא וקיימי רבא שדר שליחא קמיה ומוקמי צבורא. ר״נ משדר גוזאי כי מטי אמר להו אי לאו תורה כמה נחמן כי אנא קיימי וכי קיימיתו לאו מקמאי קיימיתו אלא מקמי תורה קיימיתו עכ״ל השאלתות. ומה לי קימה והדור ומה לי גדול מאחיו זו תורה וזו תור׳. ואולי יאמר הרב ז״ל דשאני התם דכיון דליכא חסרון כיס ליכא חלול תורה אבל בדאיכא חסרון כיס איכא חלול תורה שעמי הארץ מזלזלין לחכמים כשלוקחי׳ מהם ממון. ואין זה דרך המשנה שהוא תולה הדבר בעטרה וקרדום לא בכוונת ע״ה אם לטובה אם לרעה ועוד היה צריך הרב לפי זה להורות דדוק׳ ליטול לעצמו אסור אבל לחלק לחכמים אחרים דליכא חלול לשרי וכל אלו הדברים אין להם שורש וענף ואינם דברים מחוורים כלל. עוד כ׳ הרב ז״ל שאנחנו כשנעיין בדברי החכמים ז״ל לא נמצא אצלם שהיו מבקשים מבני אדם ולא היו מקבצים ממון לישיבות הנכבדו׳ היקרות ולא לראשי גליות ולא לדיינים ולא למרביצי תורה ולא לאחד מן הגדולים ולא לשאר בני אדם עכ״ל וכבר מצינו בכתובו׳ (ק״ה ע״א) שגוזרי גזרות שבירושלים היו נוטלים שכרן מתרומת הלשכה וכן מלמדי הלכות קמיצה לכהנים (שם ק״ו ע״א) וההוא שקא דדינרי למה בא בבית המדרש אלא לבני הישיבה וזכה בו ר׳ אמי כדי שיתגדל וההוא שיפורא דהוה מעיקרא בי רב יהודה (גיטין ס׳ ע״ב) לקבץ ממון אל התלמידי׳ הי׳ כדכתיב לעיל. ומה ירצה הרב ז״ל יותר מזה מפורש בתלמוד. עוד כ׳ הרב ז״ל אבל נמצאים בכל דור ודור ובכל קהלותיהם עני בתכלית העוני עשיר בתכלית העושר. וחלילה לי לומר שהם לא היו גומלי חסדים ונותני צדקה אבל העני אלו פשט ידו לקחת היו ממלאין מקומו זהב ופנינים אלא שלא הי׳ רוצה והיה מסתפק במלאכתו שהי׳ מתפרנס ממנה אם בריוח אם בדוחק. וכבר ידעת שהלל הזקן היה חוטב עצים וכו׳ (יומא ל״ה ע״ב) וקרנא היה דיין (כתובות ק״ה ע״א) וגו׳ ולא מצינו חכם מן החכמים העניים שהיה מגנה אנשי דורו כשלא היו מעשירים אותם. חלילה לה׳ אבל הם בעצמם היו חסידים מאמינים בשם ובתורת משה אשר יזכו לחיי העה״ב ולא היו מתירין לעצמם לבקש ממון בני אדם והיו רואים שהוא חלול ה׳ בעיני ההמון מפני שיחשבו שהתורה מלאכה מן המלאכות אשר יחי׳ בהם האדם ותתבזה בעיניהם ויהיה מי שעושה זה דבר השם בזה עכ״ל ואין ספק במה שאמר שהיו בחכמי התלמוד הרבה עניים ובעלי מלאכה אמרו על הלל הזקן פ׳ אמר להם הממונה (ל״ה ע״ב) שבכל יום היה משתכר בטרפעיקא /חצייץ/ חצייתן לשומר ביהמ״ד וחציו לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו אבל זה לא הי׳ אלא בעודו תלמיד שומע מפי שמעיה ואבטליון אבל אחר שעלה לגדולה לא מצינו וכן נמי ר׳ חנינא בן דוסא היה עני והיה מסתפק בקב של חרובין מע״ש לע״ש (ברכות י״ז ע״א) וזה היה לו דרך חסידות כדי שינחול עה״ב משלם וכן אמרו בפ׳ הרואה (ס״א ע״ב) אמר רבא לא איברי עלמא אלא לצדיקי גמורי או לרשיעי גמורי אחאב בן עמרי העה״ז ר״ח בן דוסא העה״ב. וכבר הזכירו בפרקא דחסידי בתעניות (כ״ה ע״א) שלא רצה ליטול כלום ממה שנתנו לו מן השמים מחלקו לעה״ב כדי שישאר חלקו קיים וכן הזכירו בר׳ שמעון בן חלפתא בב״ר וכן בר׳ אלעזר איש ברתותא בתעניות (כ״ד ע״א) וזו דרך חסידות בעלמא. ויש מפרשים כי שמאי היה בנאי ממ״ש בפ״ב דשבת (ל״א ע״א) דחפו באמת הבנין שבידו ושמעון

הפקולי עושה צמר גפן שקרוי פקולא ולזה קראו פקולי. ור' יוחנן הסנדלר עושה סנדלים. וכן מצינו היו גדולי התנאים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי כלם בעלי מלאכה. ר"מ בפ"ק דעירובין (י"ג ע"א) כשבאתי אצל ר' ישמעאל אמר לי מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני וכן במדרש קהלת ר"מ הוה כתבן טב מובחר והוי לעי תלת סילעין בכל שבת והוה אכיל ושתי בחדא ומתכסי בחדא ומפרנס אוחרנתא לרבנן. ר' יהודה בפ' הנודר מן המבושל (מ"ט ע"ב) ר' יהודה אזיל לבי מדרשא שקיל גולפא על כתפיה אמר גדול' מלאכה שמכבדת את בעליה. פי' הכל יושבי' ע"ג קרקע והוא יושב על גבי חבית דרך כבוד שהי' מעביר ממקום למקום בשכר ור' יוסי בפ' במה טומנין (מ"ט ע"ב) אמר ר' ישמעאל בר יוסי אבח /אבא/ שלחא הוה פי' מתקן שלחין וכן נמי באמוראים היו בעלי מלאכ' בפ' ערבי פסחים (קי"ג ע"ב) כגון רב הונא ורב אושעיא דאושכפי נינהו ואזלי לשוקא דבי זונות ומסיימי להו מסאני ולא סלקי ענייהו לאיסתכולי בהו (וכדמיאן מיאן) [ומומתייהו] הכי בחייהון דרבנן קדישי דארעא דישראל. ובתלמוד ארץ ישראל (שביעית פ"ד ה"ג) ר' אבא בר חנינא הוה מחייט וכו' ובפ' המקבל (ק"ט ע"א) ר' פפא הוה שתלא וכן רב ביבי בר אביי ובפ' הפועלים (צ"ג ע"ב ע"ש) ר' אחא סבולא הוה מעביר חיותא פי' שהי' רועה בשכר. ובירוש' פ' הגוזל ומאכיל אבא הושעיא איש טרי' הוה קצר פי' כובס. אבל מ"ש ז"ל בפ' מי שאחזו (ס"ז ע"ב) רב יוסף מעסק בריחייא ורב ששת מעסק בכשור' אמר גדול' מלאכ' שמחממת את בעליה. לא מוכח מהתם דבעלי אותה מלאכה הוו אלא שכשהיו חולי' מאותו חולי היו מתרפאין באותה מלאכה ע"י זיעה. וכן נר' מדברי רש"י ז"ל והיו משבחין מפני זה המלאכה וכן נמי בפ"ק דקדושין (מ' ע"א) רב כהנא הוה מזבן דיקולי תבעתי' ההיא מטרונית' וגו' א"ל מי גרם לי לאו עניותא יהב לי' שיפא דדינרי וכן מה שהביא הרב ז"ל קרנא תהי חמרא ורב הונא דלי דולא בפ' בתרא דכתובו' (ק"ה ע"א) אלא שכ' הפך הגרסאו' שלנו שכתב רב הונא תהי חמרא וקרנא דלי דולא. והוי יודע שכל זה היו עושים מדרך חסידות לקיים מה שנאמר יגיע כפך כי תאכל והי' אפשר לעסוק בתור' ולעשות מלאכתן אבל אין כל הדורו' שוין בזה וכבר אמרו בפ' כיצד מברכין (ל"ה ע"ב) בא וראה מה בין דורו' הראשונים לדורו' האחרונים דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זה וזה נתקיים בידם והאחרונים עשו תורתן עראי ומלאכתן קבע לא נתקיים בידם לא זה ולא זה. ואמרו בפרק אין עומדין (ל"ב ע"ב) ת"ר חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת ושוהין שעה אחת אחר תפילתן. וכי מאחר שט' שעות לתפלה תורתן ומלאכתן היאך נעשית. מתוך שהיו חסידים תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת ולפי שדורות הראשונים היה לבם פתוח כפתחו של אולם כדאמרינן בפ' כיצד מעברין (נ"ג ע"א) ואם מתבטלים מתורתם בשביל מלאכתם היו חוזרים אליה בקלות לפיכך היו עוסקים במלאכה עראי והיתה מתברכת וגם היו עוסקים במלאכ' קלה כגון תפירה דאבא חנן בפרקא דחסידי (כ"ג ע"ב) וכיוצא בה כדי שלא יתבטלו מתורת' ללמוד אותה מלאכ' אבל האידנא דשכיח שר שכחה ואנו כמלא נקב מחט סדקית ואמרי' בתמור' (י"ד ע"ב) מש"ה נכתבו הלכו' משום עת לעשות לה' ואם יתעסק אדם במלאכה אינו רואה סימן ברכה במשנתו הלכך מצאו היתר חכמי הזמן להגו' יומם ולילה בתור' ולספק מורי הוראו' בישראל ולהיות נזונין מהצבור וזו חסידו' גמורה לפי הדורו' אין נ"ל שיש איסור בדבר חלילה אפי' לדורו' הראשונים ומ"ש בפ' ע"פ (קי"ג ע"א) פשוט נבילתא בשוקא וקבל אגרא ולא תימא כהנא רבא אנא וכן אמרו בפ' יש נוחלין (ק"י ע"א) לעולם יעבוד אדם עבודה שהיא זרה לו ואל יצטרך לבריו' כל זה מדרכי החסידות ולפי הדורו' אבל אם אתה רואה שהחכם יזדלזל בפני עם הארץ מפני מלאכתו כי יחשבו כמוהו כמוהם ולא יהיו דבריו נשמעים מדרכי החסידות הוא שיקבע כל עתים שאפשר לו לתורה ויתפרנס מהם דרך כבודו וכבוד תורה ואין בדבר משום חשש בעולם. עוד כתב הרב ז"ל ואמנם הטעו אלו המתגברים לחלוק על האמת ועל הפסוקים הפשוטים והנגלים בלקיחת ממון בני אדם כרצונם או בעל כרחם המעשים אשר ימצאו מאנשים מומין בגופותיה' או זקני' באו בימי' עד שאי אפשר להם לעשו' מלאכה שאין תחבול' להם אלא לקחת ממון ואם לא מה יעשו הימותו ברעב וזה לא צותה התור' ואתה תמצא המעש' אשר הביא המביא ראי' ממנו באמרו היתה כאניות סוחר וגו' בבעל מום שלא הי' יכול לעשו' מלאכה. אבל עם היכולת לא המציאה אליו התורה דרך רב יוסף היה נושא עצים וגו' עכ"ל. ומ"ש בלקיחת ממון בני אדם על כרחן הדין עמו שאין זה דרכם של תלמידי חכמים שיהיו קאקי חיורי משלחי גלימי דאינשי (כתובות פ"ה ע"א) אבל ברצונם אין חשש בדבר ומחוקי החכמים הוא כמו שפירשתי. ולהכריחם על זה היה ראוי לומר ג"כ שהת"ח חייב בזה כדי להדריכם דרך ישרה כמו שהוכחתי למעלה מענין הקימה וההידור ומה שרמז לבעלי מומין למעשה דר"א בר"ש בפרק הפועלים (פ"ד ע"ב) ה"ל למדרש בקרא היתה כאניות סוחר וגו' מרגניתא ודרש ביה חספא ואיך אפשר להוציא כל אותו שבח לדבר קל כזה. ועוד שאין תקוה לחכמי ישראל בענים אלא הצדקה לפי דבריו אין בין עני עם הארץ לעני ת"ח אלא להקדים זה לזה וא"כ אותו מעשה שהבאתי ממדרש תנחומא הוי תיובתיה ומאי כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו אפי' ע"ה שירד מנכסיו חייבים לפרנסו ולהחיותו דרך כבוד כדאי' בפ' מציאת האשה בכתובו' (ס"ז ע"ב) ובסוף דבריו הביא הרב שני מעשיו' מהתלמוד מוכיח בהם שאסור לת"ח להתפרנס בכבוד תורתו האחד הוא בפ"ק דב"ב (ח' ע"א) רבי פתח אוצרות בשני בצורת אמר יכנסו בעלי מקרא ומשנה ובעלי תלמוד ועמי הארץ אל יכנסו דחק יונתן בר עמרם ונכנס וא"ל רבי

פרנסני א"ל קרית שנית א"ל לאו א"ל במה אפרנסך א"ל פרנסני ככלב או כעורב פרנסהו לבתר דנפיק יתיב רבי וקא מצטער ואמר אוי לי שנתתי פתי לע"ה א"ל ר"ש ברבי שמא יונתן בר עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות בכבוד תורה בדקו ומצאו כדבריו א"ר יכנסו הכל רבי לטעמיה דאמר אין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ. והשני הוא בפרק קונם (ס"ב ע"א) ר' טרפון אשכחיה ההוא גברא בזמן שהוקפלו רוב המקצועות דקא אכיל אחתי' בשקיה ואמטיי למשדייה בנהרא אמר אוי לו לטרפון שזה הרגו שמע ההוא גברא שבקיה וערק א"ר אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה אמר אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה דא"ר בר בר חנא א"ר יוחנן כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם ק"ו ומה בלשאצר שנשתמש בכלי הקדש שנעשו כלי חול שנא' ובאו בה פריצי' וחללוה כיון שפרצום נעשו כחול נעקר מן העולם דכתיב בי' בלילי' קטיל בלשאצר מלכא המשתמש בכבוד תורה עאכ"ו. ואמרינן התם דמשום דר"ט עשיר הוה והי' לו לפייסו בדברי'. ואסר מכאן הרב ז"ל לקבל פרס מהקהלו' והיחידים בכבוד תורה. וכן ראיתי בפ' אבות לרב החסיד ר' יונה ז"ל בשם ר"מ הלוי שאין היתר לת"ח לקבל ממון מע"ה אלא א"כ הוא חולה כר"א בר"ש או אם יש בו סכנת נפשות דאין בזה יהרג ואל יעבור או דורון כמו שעושין לע"ה נכבד וההיא דמביא דורון לת"ח (כתובו' ק"ה ע"א) וגו' בהכי איתא או לקבל אכסניא כאלישע (ברכו' י' ע"ב) או שיטיל לו מלאי לכיסו (פסחי' נ"ג ע"ב) ושימכור סחורתו קודם לכל אדם (ב"ב כ"ב ע"א) אבל בענין אחר אסור להשתמש בכתר' של תור' כלל כדמוכחי הני תרי עובדי וזאת היא הסכמתם של המפרשים הללו. ואני אומר לעניות דעתי אחר בקשת המחיל' שאין שני המעשים האלו שוים בענינ'. ותמה על עצמך איך אפשר שר' יתן מקום לתלמידיו שישתמשו בכתר' של תור' ואף על גב דשני בצורת היו ואינו אסור שאין בדבר יהרג ואל יעבור אבל מ"מ אם יש בדבר משום משתמש בכתרה של תורה היו שם תלמידי' דוחקי' עצמם הרבה ומסגפים את עצמם כדי שלא יבואו לידי כך ואיך הי' רוצה זה רבי שיתפרנסו התלמידי' בדוחק. על כן אני אומר שיש בזה ב' דברים הא' הנאה בכבוד תור' והשני השתמשו' בכתרה של תורה וההנא' בכבוד תור' אינו בחומר זה שיהא נעקר מן העולם כמו ההשתמשו' בכתרה של תור' אבל הוא היתר גמור אלא שמדרכי החסידו' יש נמנעין מזה וזהו מעשה של יונתן בן עמרם ומפני שאין איסור בדבר א"ר יכנסו בעלי מקרא בפלי /בעלי/ משנה בעלי תלמוד ויונתן בן עמרם לא מפני שיש איסור בדבר חלילה נמנע אלא מפני חסידות כמ"ש ר"ש בר' שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנו' בכבוד תור' הא כ"ע הם רוצי' ליהנו' בכבוד תורה ולאו דוקא בשני בצורת דהא סתמא קאמר ומעשה דר"ט הוא ההשתמשות בכתרה של תור' וזה בודאי איסור גמור כמו שאפרש והלשון מסייעני דהתם אמרינן שאינו רוצה בכבוד תורה והכא אמר אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה והרי זה מפורש. וענין ההשתמשו' בכתרה של תור' שהוא אסור הוא על שני פני'. האחד מי שעוסק בתור' שלא לשמה ותחלת התעסקותו בה לא הי' אלא כדי לעשות ממנה אומנו' לחיות והרי זה משתמש בכתרה של תור' לצרכו לא לצרכה והרי הוא עושה כתר הקדש תשמיש של חול ולא הפריש בינו ובין קרדום שהוא משתמש בו ועל זה אין לו שכר בתלמודו לעוה"ב שהרי לא נתכוון אליו וגם נעקר מן העוה"ז ונענש על שעשה כלי הקדש תשמיש של חול. והיינו דתנא התם בפ' קונם (ס"ב ע"א) לאהב' את ה' אלקיך ולשמוע בקולו שלא יאמר אדם אקרא בשביל שיקראוני חכם אשנה כדי שיקראוני רבי ושאהי' זקן ויושב בישיבה אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא שנאמר קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך ואומר קשרם על לבך תמיד ואומר דרכיה דרכי נועם וגו' ואומר עץ חיים היא וגו' ר"א בר צדוק אומר עשה דברים לשם פועלן דבר בהם לשם שמים ואל תעשה /תעשם/ עטרה להתגדל בהם ולא קורדום להיות עודר בו ק"ו ומה בלשאצר וכו' וז"ל המשנ' ששנינו ר' צדוק אומר לא תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קורדום לחתוך בהם וכן הי' הלל אומר ודישתמש בתגא חלף הא למדת כל הנאות מדברי תורה נוטל חייו מן העולם אבל אם אחר שזכה לכתרה של תורה הוא מתכבד ומתגדל בו אין זה בכלל משתמש בכתרה של תור' אבל הוא משתמש לכתרה של תור' שהרי אמרו וסוף הכבוד לבא לא אמרו ע"מ שלא תטול כבוד והרי העטר' והקרדום שוי' בענין זה וכמו שמותר להתכבד בעטר' של תור' אחר שזכה לה ובני אדם ג"כ חייבין לכבדו בשביל אותה עטרה דכתיב מפני שיבה תקום וגו' ואינו אסור לחכם ליטול אותו כבוד כן הוא לענין הקרדום שאם זכה לתורה בני אדם חייבין לגדלו משלהם בשבילה ולעשות מלאכתו ולמטרח בריפתיה ולו אינו אסור ליטול. וכן מ"ש הלל ודישתמש בתגא חלף אינו אלא המשתמש בת"ח שאינו תלמידו שהוא עושה תורת אותו חכם כלי חול לתשמישו וכדאמרינן במגלה פ' בני העיר (כ"ח ע"ב) לא לישתמש איניש במאן דתני וגו' ומייתי עלה ההיא דהלל שזהו תשמיש של חול בכבוד תורתו של חבירו וסי' לדבר תג"א תלמיד גברא אחרינא. וכן מה ששנינו כל הנאו' מד"ת וכו' ר"ל המשתמש בתורה לצרכו שלא לצרכה שזהו לשון נאות כדאמרי' בפ' בתרא דיומא שהנשים נאותות בהם ומפרשינן התם רוחצו' או מתקשטו'. ואמרינן בפ' בני העיר (כ"ח רע"ב) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש ואין נאותין בהם ובמשנת שקלים (פ"ג מ"ו) ומייתו לה בפ' הקומץ רבה (כ"א ע"ב) תנן על המלח ועל העצים שהכהנים נאותין בהם וכן עד שיאותו לאורו (ברכות נ"א ע"ב) ואחרי' הרבה. ובירושלמי פ"ק דתעניו' (ה"ו) ובפ' בתרא דיומא (ה"א) יש נאות בחלומו והוא המשמש בחלומו וראה קרי.

אבל מי שהוא גדול בתורה אם נוטל פרס בכבוד תורתו אין זה בכלל משתמש בכתר' של תורה כמו שחשב הרב ז"ל כמו שלא היה משתמש בכתרה של תורה אביי כשאמר לחכמים כשלא עמדו מפניו ולאו רב מובהק אנא שהרי העטרה והקרדום שנאם התנא שוים ואינן אסורין אלא שלא יהא תחלת תשמישו לפני החכמים לשם זה אבל אם זכה בהם לשמם על זה אמרו וסוף הכבוד לבא וזהו כבודה של תורה זהו אחד משני פנים האמורי' בהשתמשו' בכתרה של תורה. והשני הוא מי שפורע חובו או מסלק תביעותו מעליו בכתרה של תורה שכיון שאין זה מחק התורה ולא חיוב שהטילה בו התורה שיפטרו בני אדם לחכמים מתביעותיהם והוא רוצה לפטור עצמו מתביעה בכבודה של תורה הרי זלזל בכבודה של תורה ופרע בו חובו או סלק שכנגדו מעליו בה וזהו ענין ר' טרפון שאותו איש שחשב שגנב לו הפירות סלק תביעתו מעליו כשאמר לו אוי לו לטרפון שזה הורגו שכששמע כך עזבו והרי ר' טרפון נשתמש בכתר של תורתו בסלוק תביע' זו מעליו ואפ"ה אמרינן התם שאלמלא שר"ט היה עשי' גדול היה מות' דאמר רבא שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה שנ' ועבדך ירא את ה' מנעוריו וכן נמי אם רוצה לסלק מעליו חיו' שהתורה פטרתו ממנו מפני כבוד תורתו כמו המסים והארנוניו' מותר זהו מה שנראה לי בפירוש ענין זה ודברים מפורשים הם נתגלו לי בזכותם של הראשונים ז"ל שנהגו בזה היתר בעצמם:

שו"ת תשב"ץ חלק א סימן קמח

ואחר אשר השיכותי מעל החכמים הראשונים והאחרונים ז"ל את תלונו' בני ישראל הרב הגדול הרמב"ם ז"ל והנמשכים אחריו ז"ל אכתו' קצרו של דבר כפי העולה בידינו ממקומו' מפוזרי' בתלמוד הצבור חייבים לגדל משלהם מי שהוא חשוב בדורו כר' אמי בדורו וגם החכם עצמו נוטל מעצמו הראוי לו לגדולתו כדמוכחא ההיא דפ' הזרוע (קל"ד ע"ב) ואם הוא חכם ששואלין אותו דבר הלכה בכולה תלמודא ואומ' ראוי למנותו פרנס על כל ישראל וריש מתיבתא וכל ישראל חייבים לגדלו ואם שואלין אותו במסכתא קבועה לו דבר הלכה ואומר ראוי למנותו פרנס בעירו והם מגדלין אותו ואם אינו בגדר זה עדיין אלא שהוא עוסק בלימודו ומניח עסקיו בני עירו חייבין למטרח בריפתיה כדמוכח בפ' אלו קשרים (קי"ד ע"א). ואם יש פרנס בעיר ראוי לכל זה והוא עשיר וגדול מאליו ויש בעיר חכם אחר שצריך שיגדלוהו מדרך ענוה וחסידות הוא שיאמר להם שאותו חכם אחר ראוי לישב בישיבה כדי שיגדלוהו כדמוכח בפ' ואלו נאמרים (מ' ע"א) וכן חייבים הצבור ליחד תיבה לתלמידים העוסקי' בתלמוד כדי להרבות בישיבה ולמען הרחב גבולם בתלמידי' כדמוכח ההיא דפ' הניזקין (ס' ע"ב) זהו חיוב הצבור. אמנם החכמי' והתלמידים אם נהגו סלסול בעצמם שלא ליטול ושיתפרנסו מיגיע כפם או בדוחק יש להם שכר טוב בעמלם וחסידות הוא להם ומוטב הוא להם שיבטלו קצת עתים מלקיים והגית בו יומם ולילה מלסמוך על הצבור במזונותם. והכי אסיק רבא בפ' כיצד מברכין (ל"ה ע"ב) דאמר להו לרבנן במטותא מינייכו לא תיתון קמאי לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי כי היכי דלא תטרדון במזונייכו כולא שתא. ואפשר לומר שהחכמים הממונים פרנסים על הצבור אפי' אפשר להם לעשו' מלאכה אין להם לעסוק במלאכה בדורו' הללו שנתמעטו בני עלייה ואותם מועטים אם יעסקו במלאכה בפני ע"ה יזדלזלו בפניהם ודומה זה למ"ש בפ' השותפין (ח' ע"א) רבנן לאו בני מיפק באוכלוסא נינהו אבל התלמידים הטוב והישר להם שיעסקו בתורה לשמה לא ע"מ שיקראו חכמים וסוף הכבוד לבא וילמדו ג"כ אומנות ושיעשו תורתן קבע ומלאכתן עראי ובזה תהיה תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת ועליהם הוא אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. וכן מצוה ביד כל אדם להתנות ת"ח מנכסיהם ואם הטילו מלאי לכיסיה' ועשו להם פרקמטיא אין למעלה מזה וזוכים לישב בישיבה של מעלה זהו חיוב היחידי'. אמנם אם החכמים נמנעים מלקבל הנאות זהו הטוב והישר אא"כ מתלמידים כמו שמוכח בפ' אלמנה נזונת (צ"ו ע"א) אי נמי אם הנותן רוצה להתכבד בחכם כדמוכח בפ' א"ט (מ"ד ע"ב) ובפ"ק דחולין (ז' ע"ב) ובפ' בני העיר (כ"ח ע"א) אי נמי כדי שיוכל לעסוק בתורה ולא יתבטל ממנה בשביל מזונותיו כמו שעשה שמעון אחי עזריה ור' יוחנן שהתפרנס מהנשיא כדי שיעסוק בתורה וכן עשה ישששכר לזבולון אחיו וזכה זבולון שנתברך עם ישששכר ולא עוד אלא שהקדימו הכתו' שנאמר שמח זבולון בצאתך וישששכר באהליך. זה עלה בידי מזה הענין ומי שזכנו ללמוד זכות על הראשונים ז"ל יזכנו להיות מהזוכים לכתר תורה וכתר שם טוב כמותם. וכ' שמעון בה"ר צמח זל"הה :

שו"ת תשב"ץ חלק א סימן קמז

ואחר שנתפרש כל זה יש לנו לחוש לדברי הרמב"ם ז"ל במ"ש בזה הענין במס' אבות בפ' בן זומא לפי שספריו נפלו ביד כל אדם וילפי מקלקלתא ולא ילפי מתקנתא ואם יש מלין להשיב האמת יראה לנו דרכו וזכות הראשונים תסייע כי מהנראה שהוא הפריז על מדותיו והטעה כל הגאונים והרבנים ז"ל אשר היו לפניו ובזמנו ומתוך שבא לכלל כעס בא לכלל טעות עד שקראם משוגעים. אויל הנביא משוגע איש הרוח. ואם הוא ז"ל עזרו המזל להיות קרוב למלכות ונכבד בדורו מפני רפואתו וחכמתו ולא נצרך ליטול פרס מהקהלות מה יעשו הרבנים והחכמים אשר לא באו לידי מדה זו הימותו ברעב או יתבזו מכבודם או יפרקו עול התורה מעל צוארם אין זאת כונת התורה והמצות והתלמוד. ואתחיל בדבריו כ' וז"ל דע שזה שאמר שלא תעשה התורה קרדום לחפור בו כלומר שלא תחשבהו כלי לחיות בו. וביאר ואמר כי כל מי שיהנה בעה"ז בכבוד התורה נוטל חייו

מחיי עוה״ב והתעורו בני אדם בזה הלשון הנגלה והשליכוהו אחרי גום ונתלו בפשוטי דברים שלא יבינום ואני אפרשם וקבעו להם חקים על היחידים והקהלות והביאו בני אדם לחשוב בסכלות גמורה שזה מחייב וראוי שיעזרו החכמים והתלמידים והאנשים המתעסקים בתורה ותורתם אומנותם וכל זה טעות ואין בתורה דבר שיאמת אותו ולא רגלים שישען עליה׳ עכ״ל. והנה במ״ש שאין בתורה דבר שיאמת אותו וכו׳ שכח או עזב מה שדרשו בו (יומא י״ח ע״א) הכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו והשוו אדם חשוב לכהן כמ״ש למעלה והנה מצינו בתורה דבר שיאמת אותו שלא כדברי הרב ז״ל וא״ת שזה מדרש של אסמכתא הוא גם האיסור בזה אינו אלא ממדרש (נדרים ל״ז ע״א) ואותו /ואותי/ צוה ה׳ וגו׳ מה אני בחנם אף אתה /אתם/ בחנם ועוד אמרו (יומא ע״ב ע״ב) בפי׳ שתלמיד חכם בני עירו מצווין לעשות מלאכתו ועשו בזה דרשא מן התורה כמ״ש למעלה ועוד לא מצא ר״א רפואה לע״ה שיחיו אלא בשיהנו מנכסיהם לת״ח ודרש זה ממקרא (כתובות ק״א ע״ב) ומה יבקש הרב ז״ל יותר אמות /אמת/ בענין הזה מן התורה אולי יאמר הרב בזה שהצבור הם חייבים בזה אבל אם נמנעו מזה ולא רצו לעשות כן מעצמם אין לחכמים לתבוע ולשאול חלקם בפיהם ואין זה דעת׳ ז״ל ויש עליו קושיא מההיא דר׳ אמי (חולין קל״ד ע״ב) דקדים וזכה בההוא שקא דדינרי. והקשו עליו מדאמרי׳ ונתן ולא שיטול מעצמו ותרצו אדם חשוב שאני כמש״ל. ועוד מאחר שחיוב התורה יש בדבר אם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם ממנו למה לא יזהירום ויכריחום החכמים על כך והלא בענין קימה והידור היו מקפידין החכמים על אותם שלא היו מקיימין אותם כדאמרינן בפ״ק דקדושין (ל״ג ע״א) דר״ש ברבי הקפיד על ר׳ חייא ועל ר׳ ישמעאל ברבי יוסי שלא עמדו מפניו וגם היו שואלים בפיהם שיקומו מפניהם. ואביי אמר להו לר׳ משרשיא ורבנן דלא קמו מקמיה ולאו רב מובהק אנא ובשאלתות דרב אחא משבחא ז״ל בפ׳ קדושים תהיו מצאתי כלשון הזה ומאן דלא קאים מקמי רבנן מוקמי׳ ליה בעל כרחיה למעבד יקרא דאוריתא. אבל כי הוה חליף ואיכא סבי דביתיה ולא מצו קיימי יהיב להו ידא וקיימי רבא שדר שליחא קמיה ומוקמי צבורא. ר״נ משדר גוזאי כי מטי אמר להו אי לאו תורה כמה נחמן כי אנא קיימי וכי קיימיתו לאו מקמאי קיימיתו אלא מקמי תורה קיימיתו עכ״ל השאלתות. ומה לי קימה והדור ומה לי גדול מאחיו זו תורה וזו תור׳. ואולי יאמר הרב ז״ל דשאני התם דכיון דליכא חסרון כיס ליכא חלול תורה אבל בדאיכא חסרון כיס איכא חלול תורה שעמי הארץ מזלזלין לחכמים כשלוקחי׳ מהם ממון. ואין זה דרך המשנה שהוא תולה הדבר בעטרה וקרדום לא בכוונת ע״ה אם לטובה אם לרעה ועוד היה צריך הרב לפי זה להורות דדוק׳ ליטול לעצמו אסור אבל לחלק לחכמים אחרים דליכא חלול לשרי וכל אלו הדברים אין להם שורש וענף ואינם דברים מחוורים כלל. עוד כ׳ הרב ז״ל שאנחנו כשנעיין בדברי החכמים ז״ל לא נמצא אצלם שהיו מבקשים מבני אדם ולא היו מקבצים ממון לישיבות הנכבדו׳ היקרות ולא לראשי גליות ולא לדיינים ולא למרביצי תורה ולא לאחד מן הגדולים ולא לשאר בני אדם עכ״ל וכבר מצינו בכתובו׳ (ק״ה ע״א) שגוזרי גזרות שבירושלים היו נוטלים שכרן מתרומת הלשכה וכן מלמדי הלכות קמיצה לכהנים (שם ק״ו ע״א) וההוא שקא דדינרי למה בא בבית המדרש אלא לבני הישיבה וזכה בו ר׳ אמי כדי שיתגדל וההוא שיפורא דהוה מעיקרא בי רב יהודה (גיטין ס׳ ע״ב) לקבץ ממון אל התלמידי׳ הי׳ כדכתיב לעיל. ומה ירצה הרב ז״ל יותר מזה מפורש בתלמוד. עוד כ׳ הרב ז״ל אבל נמצאים בכל דור ודור ובכל קהלותיהם עני בתכלית העוני עשיר בתכלית העושר. וחלילה לי לומר שהם לא היו גומלי חסדים ונותני צדקה אבל העני אלו פשט ידו לקחת היו ממלאין מקומו זהב ופנינים אלא שלא הי׳ רוצה והיה מסתפק במלאכתו שהי׳ מתפרנס ממנה אם בריוח אם בדוחק. וכבר ידעת שהלל הזקן היה חוטב עצים וכו׳ (יומא ל״ה ע״ב) וקרנא היה דיין (כתובות ק״ה ע״א) וגו׳ ולא מצינו חכם מן החכמים העניים שהיה מגנה אנשי דורו כשלא היו מעשירים אותם. חלילה לה׳ אבל הם בעצמם היו חסידים מאמינים בשם ובתורת משה אשר יזכו לחיי העה״ב ולא היו מתירין לעצמם לבקש ממון בני אדם והיו רואים שהוא חלול ה׳ בעיני ההמון מפני שיחשבו שהתורה מלאכה מן המלאכות אשר יחי׳ בהם האדם ותתבזה בעיניהם ויהיה מי שעושה זה דבר השם בזה עכ״ל ואין ספק במה שאמר שהיו בחכמי התלמוד הרבה עניים ובעלי מלאכה אמרו על הלל הזקן פ׳ אמר להם הממונה (ל״ה ע״ב) שבכל יום היה משתכר בטרפעיקא /חצייץ/ חצייתן לשומר ביהמ״ד וחציו לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו אבל זה לא הי׳ אלא בעודו תלמיד שומע מפי שמעיה ואבטליון אבל אחר שעלה לגדולה לא מצינו וכן נמי ר׳ חנינא בן דוסא היה עני והיה מסתפק בקב של חרובין מע״ש לע״ש (ברכות י״ז ע״א) וזה היה לו דרך חסידות כדי שינחול עה״ב משלם וכן אמרו בפ׳ הרואה (ס״א ע״ב) אמר רבא לא איברי עלמא אלא לצדיקי גמורי או לרשיעי גמורי אחאב בן עמרי העה״ז ר״ח בן דוסא העה״ב. וכבר הזכירו בפרקא דחסידי בתעניות (כ״ה ע״א) שלא רצה ליטול כלום ממה שנתנו לו מן השמים מחלקו לעה״ב כדי שישאר חלקו קיים וכן הזכירו בר׳ שמעון בן חלפתא בב״ר וכן בר׳ אלעזר איש ברתותא בתעניות (כ״ד ע״א) וזו דרך חסידות בעלמא. ויש מפרשים כי שמאי היה בנאי ממ״ש בפ״ב דשבת (ל״א ע״א) דחפו באמת הבנין שבידו ושמעון הפקולי עושה צמר גפן שקרוי פקולא ולזה קראו פקולי. ור׳ יוחנן הסנדלר עושה סנדלים. וכן מצינו היו גדולי התנאים ר׳ מאיר ור׳ יהודה ור׳ יוסי כלם בעלי מלאכה. ר״מ בפ״ק דעירובין (י״ג ע״א) כשבאתי אצל ר׳ ישמעאל אמר לי מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני וכן במדרש קהלת ר״מ

הוה כתבן טב מובחר והוי לעי תלת סילעין בכל שבת והוה אכיל ושתי בחדא ומתכסי בחדא ומפרנס אוחרנתא לרבנן. ר' יהודה בפ' הנודר מן המבושל (מ"ט ע"ב) ר' יהודה אזיל לבי מדרשא שקיל גולפא על כתפיה אמר גדול' מלאכה שמכבדת את בעליה. פי' הכל יושבי' ע"ג קרקע והוא יושב על גבי חבית דרך כבוד שהי' מעביר ממקום למקום בשכר ור' יוסי בפ' במה טומנין (מ"ט ע"ב) אמר ר' ישמעאל בר יוסי אבח /אבא/ שלחא הוה פי' מתקן שלחין וכן נמי באמוראים היו בעלי מלאכ' בפ' ערבי פסחים (קי"ג ע"ב) כגון רב הונא ורב אושעיא דאושכפי נינהו ואזלי לשוקא דבי זונות ומסיימי להו מסאני ולא סלקי עינייהו לאיסתכולי בהו (וכדמיאן מיאן) [ומומתייהו] הכי בחייהון דרבנן קדישי דארעא דישראל. ובתלמוד ארץ ישראל (שביעית פ"ד ה"ג) ר' אבא בר חנינא הוה מחייט וכו' ובפ' המקבל (ק"ט ע"א) ר' פפא הוה שתלא וכן רב ביבי בר אביי ובפ' הפועלים (צ"ג ע"ב ע"ש) ר' אחא סבולא הוה מעביר חיותא פי' שהי' רועה בשכר. ובירוש' פ' הגוזל ומאכיל אבא הושעיא איש טרי' הוה קצר פי' כובס. אבל מ"ש ז"ל בפ' מי שאחזו (ס"ז ע"ב) רב יוסף מעסק בריחייא ורב ששת מעסק בכשור' אמר גדול' מלאכ' שמחממת את בעליה. לא מוכח מהתם דבעלי אותה מלאכה הוו אלא שכשהיו חולי' מאותו חולי היו מתרפאין באותה מלאכה ע"י זיעה. וכן נר' מדברי רש"י ז"ל והיו משבחין מפני זה המלאכה וכן נמי בפ"ק דקדושין (מ' ע"א) רב כהנא הוה מזבן דיקולי תבעתי' ההיא מטרונית' וגו' א"ל מי גרם לי לאו עניותא יהב לי' שיפא דדינרי וכן מה שהביא הרב ז"ל קרנא תהי חמרא ורב הונא דלי דולא בפ' בתרא דכתובו' (ק"ה ע"א) אלא שכ' הפך הגרסאו' שלנו שכתב רב הונא תהי חמרא וקרנא דלי דולא. והוי יודע שכל זה היו עושים מדרך חסידות לקיים מה שנאמר יגיע כפך כי תאכל והי' אפשר לעסוק בתור' ולעשות מלאכתן אבל אין כל הדורו' שוין בזה וכבר אמרו בפ' כיצד מברכין (ל"ה ע"ב) בא וראה מה בין דורו' הראשונים לדורו' האחרונים דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זה וזה נתקיים בידם והאחרונים עשו תורתן עראי ומלאכתן קבע לא נתקיים בידם לא זה ולא זה. ואמרו בפרק אין עומדין (ל"ב ע"ב) ת"ר חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת ושוהין שעה אחת אחר תפילתן. וכי מאחר שט' שעות לתפלה תורתן ומלאכתן היאך נעשית. מתוך שהיו חסידים תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת ולפי שדורות הראשונים היה לבם פתוח כפתחו של אולם כדאמרינן בפ' כיצד מעברין (נ"ג ע"א) ואם מתבטלים מתורתם בשביל מלאכתם היו חוזרים אליה בקלות לפיכך היו עוסקים במלאכה עראי והיתה מתברכת וגם היו עוסקים במלאכ' קלה כגון תפירה דאבא חנן בפרקא דחסידי (כ"ג ע"ב) וכיוצא בה כדי שלא יתבטלו מתורת' ללמוד אותה מלאכ' אבל האידנא דשכיח שר שכחה ואנו כמלא נקב מחט סדקית ואמרי' בתמור' (י"ד ע"ב) מש"ה נכתבו הלכו' משום עת לעשות לה' ואם יתעסק אדם במלאכה אינו רואה סימן ברכה במשנתו הלכך מצאו היתר חכמי הזמן להגו' יומם ולילה בתור' ולספק מורי הוראו' בישראל ולהיות נזונין מהצבור וזו חסידו' גמורה לפי הדורו' אין נ"ל שיש איסור בדבר חלילה אפי' לדורו' הראשונים ומ"ש בפ' ע"פ (ק"ג ע"א) פשוט נבילתא בשוקא וקבל אגרא ולא תימא כהנא רבא אנא וכן אמרו בפ' יש נוחלין (ק"י ע"א) לעולם יעבוד אדם עבודה שהיא זרה לו ואל יצטרך לבריו' כל זה מדרכי החסידות ולפי הדורו' אבל אם אתה רואה שהחכם יזדלזל בפני עם הארץ מפני מלאכתו כי יחשבו כמוהו כמוהם ולא יהיו דבריו נשמעים מדרכי החסידות הוא שיקבע כל עתים שאפשר לו לתורה ויתפרנס מהם דרך כבודו וכבוד תורה ואין בדבר משום חשש בעולם. עוד כתב הרב ז"ל ואמנם הטעו אלו המתגברים לחלוק על האמת ועל הפסוקים הפשוטים והנגלים בלקיחת ממון בני אדם כרצונם או בעל כרחם המעשים אשר ימצאו מאנשים מומין בגופותיה' או זקני' באו בימי' עד שאי אפשר להם לעשו' מלאכה שאין תחבול' להם אלא לקחת ממון ואם לא מה יעשו הימותו ברעב וזה לא צותה התור' ואתה תמצא המעש' אשר הביא המביא ראי' ממנו באמרו היתה כאניות סוחר וגו' בבעל מום שלא הי' יכול לעשו' מלאכה. אבל עם היכולת לא המציאה אליו התורה דרך רב יוסף היה נושא עצים וגו' עכ"ל. ומ"ש בלקיחת ממון בני אדם על כרחן הדין עמו שאין זה דרכם של תלמידי חכמים שיהיו קאקי חיורי משלחי גלימי דאינשי (כתובות פ"ה ע"א) אבל ברצונם אין חשש בדבר ומחוקי החכמים הוא כמו שפירשתי. ולהכריחם על זה היה ראוי לומר ג"כ שהת"ח חייב בזה כדי להדריכם דרך ישרה כמו שהוכחתי למעלה מענין הקימה וההידור ומה שרמז לבעלי מומין למעשה דר"א בר"ש בפרק הפועלים (פ"ד ע"ב) ה"ל למדרש בקרא היתה כאניות סוחר וגו' מרגניתא ודרש ביה חספא ואיך אפשר להוציא כל אותו שבח לדבר קל כזה. ועוד שאין תקוה לחכמי ישראל בענים אלא הצדקה לפי דבריו אין בין עני עם הארץ לעני ת"ח אלא להקדים זה לזה וא"כ אותו מעשה שהבאתי ממדרש תנחומא הוי תיובתיה ומאי כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו אפי' ע"ה שירד מנכסיו חייבים לפרנסו ולהחיותו דרך כבוד כדאי' בפ' מציאת האשה בכתובו' (ס"ז ע"ב) ובסוף דבריו הביא הרב שני מעשיו' מהתלמוד מוכיח בהם שאסור לת"ח להתפרנס בכבוד תורתו האחד הוא בפ"ק דב"ב (ח' ע"א) רבי פתח אוצרות בשני בצורת אמר יכנסו בעלי מקרא ומשנה ובעלי תלמוד ועמי הארץ אל יכנסו דחק יונתן בר עמרם ונכנס וא"ל רבי פרנסני א"ל קרית שנית א"ל לאו א"ל במה אפרנסך א"ל פרנסני ככלב או כעורב פרנסהו לבתר דנפיק יתיב רבי וקא מצטער ואמר אוי לי שנתתי פתי לע"ה א"ל ר"ש ברבי שמא יונתן בר עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות בכבוד תורה בדקו ומצאו כדבריו א"ר יכנסו הכל רבי לטעמיה

דאמר אין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ. והשני הוא בפרק קונם (ס"ב ע"א) ר' טרפון אשכחיה ההוא גברא בזמן שהוקפלו רוב המקצועות דקא אכיל אחתי' בשקיה ואמטיי למשדייה בנהרא אמר אוי לו לטרפון שזה הרגו שמע ההוא גברא שבקיה וערק א"ר אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה אמר אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה דא"ר בר בר חנא א"ר יוחנן כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם ק"ו ומה בלשאצר שנשתמש בכלי הקדש שנעשו כלי חול שנא' ובאו בה פריצי' וחללוה כיון שפרצום נעשו כחול נעקר מן העולם דכתיב בי' בלילי' קטיל בלשאצר מלכא המשתמש בכבוד תורה עאכ"ו. ואמרינן התם דמשום דר"ט עשיר הוה והי' לו לפייסו בדברי'. ואסר מכאן הרב ז"ל לקבל פרס מהקהלו' והיחידים בכבוד תורה. וכן ראיתי בפ' אבות לרב החסיד ר' יונה ז"ל בשם ר"מ הלוי שאין היתר לת"ח לקבל ממון מע"ה אלא א"כ הוא חולה כר"א בר"ש או אם יש בו סכנת נפשות דאין בזה יהרג ואל יעבור או דורון כמו שעושין לע"ה נכבד וההיא דמביא דורון לת"ח (כתובו' ק"ה ע"א) וגו' בהכי איתא או לקבל אכסניא כאלישע (ברכו' י' ע"ב) או שיטיל לו מלאי לכיסו (פסחי' נ"ג ע"ב) ושימכור סחורתו קודם לכל אדם (ב"ב כ"ב ע"א) אבל בענין אחר אסור להשתמש בכתר' של תור' כלל כדמוכחי הני תרי עובדי וזאת היא הסכמתם של המפרשים הללו. ואני אומר לעניות דעתי אחר בקשת המחיל' שאין שני המעשים האלו שוים בענין'. ותמה על עצמך איך אפשר שר' יתן מקום לתלמידיו שישתמשו בכתר' של תור' ואף על גב דשני בצורת היו ואינו אסור שאין בדבר יהרג ואל יעבור אבל מ"מ אם יש בדבר משום משתמש בכתרה של תורה היו שם תלמידי' דוחקי' עצמם הרבה ומסגפים את עצמם כדי שלא יבואו לידי כך ואיך הי' רוצה זה רבי שיתפרנסו התלמידי' בדוחק. על כן אני אומר שיש בזה ב' דברים הא' הנאה בכבוד תור' והשני השתמשו' בכתרה של תורה וההנא' בכבוד תור' אינו בחומר זה שיהא נעקר מן העולם כמו ההשתמשו' בכתרה של תור' אבל הוא היתר גמור אלא שמדרכי החסידו' יש נמנעין מזה וזהו מעשה של יונתן בן עמרם ומפני שאין איסור בדבר א"ר יכנסו בעלי מקרא בפלי /בעלי/ משנה בעלי תלמוד ויונתן בן עמרם לא מפני שיש איסור בדבר חלילה נמנע אלא מפני חסידות כמ"ש ר"ש בר' שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנו' בכבוד תור' הא כ"ע הם רוצי' ליהנו' בכבוד תורה ולאו דוקא בשני בצורת דהא סתמא קאמר ומעשה דר"ט הוא ההשתמשות בכתרה של תור' וזה בודאי איסור גמור כמו שאפרש והלשון מסייעני דהתם אמרינן שאינו רוצה בכבוד תורה והכא אמר אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה והרי זה מפורש. וענין ההשתמשו' בכתרה של תור' שהוא אסור הוא על שני פני'. האחד מי שעוסק בתור' שלא לשמה ותחלת התעסקותו בה לא הי' אלא כדי לעשות ממנה אומנו' לחיות והרי זה משתמש בכתרה של תור' לצרכו לא לצרכה והרי הוא עושה כתר הקדש תשמיש של חול ולא הפריש בינו ובין קרדום שהוא משתמש בו ועל זה אין לו שכר בתלמודו לעוה"ב שהרי לא נתכוון אליו וגם נעקר מן העוה"ז ונענש על שעשה כלי הקדש תשמיש של חול. והיינו דתנא התם בפ' קונם (ס"ב ע"א) לאהב' את ה' אלקיך ולשמוע בקולו שלא יאמר אדם אקרא בשביל שיקראוני חכם אשנה כדי שיקראוני רבי ושאהי' זקן ויושב בישיבה אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא שנאמר קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך ואומר קשרם על לבך תמיד ואומר דרכיה דרכי נועם וגו' ואומר עץ חיים היא וגו' ר"א בר צדוק אומר עשה דברים לשם פועלן דבר בהם לשם שמים ואל תעשה /תעשם/ עטרה להתגדל בהם ולא קורדום להיות עודר בו ק"ו ומה בלשאצר וכו' וז"ל המשנ' ששנינו ר' צדוק אומר לא תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קורדום לחתוך בהם וכן הי' הלל אומר ודישתמש בתגא חלף הא למדת כל הנאות מדברי תורה נוטל חייו מן העולם אבל אם אחר שזכה לכתרה של תורה הוא מתכבד ומתגדל בו אין זה בכלל משתמש בכתרה של תור' אבל הוא משתמש לכתרה של תור' שהרי אמרו וסוף הכבוד לבא לא אמרו ע"מ שלא תטול כבוד והרי העטר' והקרדום שוי' בענין זה וכמו שמותר להתכבד בעטר' של תור' אחר שזכה לה ובני אדם ג"כ חייבין לכבדו בשביל אותה עטרה דכתיב מפני שיבה תקום וגו' ואינו אסור לחכם ליטול אותו כבוד כן הוא לענין הקרדום שאם זכה לתורה בני אדם חייבין לגדלו משלהם בשבילה ולעשות מלאכתו ולמטרח בריפתיה ולו אינו אסור ליטול. וכן מ"ש הלל ודישתמש בתגא חלף אינו אלא המשתמש בת"ח שאינו תלמידו שהוא עושה תורת אותו חכם כלי חול לתשמישו וכדאמרינן במגלה פ' בני העיר (כ"ח ע"ב) לא לישתמש איניש במאן דתני וגו' ומייתי עלה ההיא דהלל שזהו תשמיש של חול בכבוד תורתו של חבירו וסי' לדבר תג"א תלמיד גברא אחרינא. וכן מה ששנינו כל הנאו' מד"ת וכו' ר"ל המשתמש בתורה לצרכו שלא לצרכה שזהו לשון נאות כדאמרי' בפ' בתרא דיומא שהנשים נאותות בהם ומפרשינן התם רוחצו' או מתקשטו'. ואמרינן בפ' בני העיר (כ"ח רע"ב) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש ואין נאותין בהם ובמשנת שקלים (פ"ג מ"ו) ומייתו לה בפ' הקומץ רבה (כ"א ע"ב) תנן על המלח ועל העצים שהכהנים נאותין בהם וכן עד שיאותו לאורו (ברכות נ"א ע"ב) ואחרי' הרבה. ובירושלמי פ"ק דתעניו' (ה"ו) ובפ' בתרא דיומא (ה"א) יש נאות בחלומו והוא המשמש בחלומו וראה קרי. אבל מי שהוא גדול בתורה אם נוטל פרס בכבוד תורתו אין זה בכלל משתמש בכתר' של תורה כמו שחשב הרב ז"ל כמו שלא היה משתמש בכתרה של תורה אביי כשאמר לחכמים כשלא עמדו מפניו ולאו רב מובהק אנא שהרי העטרה והקרדום שנאם התנא שוים ואינן אסורין אלא שלא יהא

(כו) אבל אין לו לקבל דורונות מן הבריות – אמנם מותר דרך חוק רבנות, וזה הוה כמו שכירות שלו, אבל ליקח מתנות מיחיד אינו בכלל זה. אלא עיקר ההיתר שעל ידי זה תתקיים התורה אצל לומדיה, שלא יצטרכו לבטל מלימודה בשביל טרדות המזונות, ואף אותם שיש להם איזה סך ממון משלהם, מ"מ יש התנצלות, דאנו אין לנו לומר שיש שיעור לסיפוק כדי חייו והוא כולל הוצאת בנים לת"ת ולהשיא בנותיו לת"ח. מי שאינו עשיר גדול יוכל ליהנות אף בהנאה מרובה שעל ידי זה נעשה עשיר, אבל אחר שנעשה עשיר, שיראה בדעתו שיש לו קרן שיוכל להתקיים על ידו, אין לו ליהנות כלל משל אחרים דרך מתנה, אמנם י"א שיש לאב"ד שרי ליקח מתנות להתעשר, שיהיו דבריו נשמעים נגד הבריות, ובאמת יצא שכרו של זה בהפסדו דנמשך מכשול מזה שמי שיש לו דין לפני האב"ד מקדים איזה זמן ונותן לו מתנה כדי לקרב לבו אליו, ואין לך שוחד מוקדם יותר מזה, ולא עוד אלא שמקבל שכר תורתו בזה, וכל שאינו מוכרח לזה ודאי ירחיק מכיעור זה וכיוצא בו וק"ו מכיעור הגדול שקצתן להוטים אחר הממון ותובעים בפיהם ליתן להם מתנות הם מבזים התורה ולומדיה, וצדיק באמונתו יחיה (ט"ז), י"א דאפילו דורונות מותר לקבל ומאן דקפיד קפיד שהרי לא כתיב בקרא ולוקח מתנות ימות כו' ע"ש וי"א דמותר לראש ישיבה או אב"ד לקבל מתנות עד שיתעשר שהוא כמו נשיא וכהן גדול וכן נהגו (ש"ך), עיין בתשובת ב"ח סימן נ"ב ובתשובת אא"ז (פנים מאירות ח"א סימן ע"ט) (פ"ת)[373].

(כז) ודאשתמש בתגא חלף - אלעיל קאי, מי שעושה תורתו קרדום לאכול ומשתמש בכתרה של תורה, חלף מן העולם (ש"ך).

(כח) וי"א שזהו המשתמש כו' – וי"א דזהו המשתמש במי ששונה הלכות ועי' לעיל (סי' רמג ס"ו) דאסור לשמש במי ששונה הלכות (ש"ך), עיין לעיל (סי' קעט סט"ו ברמ"א)[374] (פ"ת).

(כב) ברית כרותה שכל הלומד בבית הכנסת[375] לא במהרה הוא משכח, וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים, שנאמר: ואת צנועים חכמה (משלי יא, ב). וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו, מתקיים בידו. אבל הקורא בלחש, במהרה הוא שוכח:

(כט) שכל הלומד בבית הכנסת - נראה שזה אמר בשעה שאין בית המדרש קבוע בעיר ובני העיר לומדים כל אחד בביתו, על כן טוב שילך לבית הכנסת ללמוד, שזה ודאי שבכל קהילה יש בית הכנסת, אבל לא נתכוין שאע"פ שיש בית המדרש יניחוהו וילכו ללמוד בבית הכנסת, שאין טעם וריח לומר כן, דכל שכן בית המדרש קאמר (ט"ז), שהרי קדושת בה"מ חמורה מבהכ"נ כדלעיל (סי"ז) (ש"ך).

(כג) מי שרוצה לזכות בכתרה של תורה, יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפי' אחת מהן בשינה, באכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהם, אלא בדברי חכמה ותלמוד תורה. הגה: כי אין למד לומד כזה חכמתו כי אם בלילה. ויש למד להתחיל ללמוד בלילה מט"ו באב ואילך, ומאן דלא מוסיף, יסיף:

(ל) יזהר בכל לילותיו כו' - אפי' בלילי תקופת תמוז הקצרים גם כן ילמוד אחד המרבה ואחד הממעיט מכל מקום ילמוד מעט, ועיין באו"ח (סי' רלח ס"ק?) (ש"ך).

(לא) יסיף - כלומר ימות בלא עתו (ש"ך).

תחלת תשמישו לפני החכמים לשם זה אבל אם זכה בהם לשמם על זה אמרו וסוף הכבוד לבא וזהו כבודה של תורה זהו אחד משני פנים האמורי' בהשתמשו' בכתרה של תורה. והשני הוא מי שפורע חובו או מסלק תביעותו מעליו בכתרה של תורה שכיון שאין זה מחק התורה ולא חיוב שהטילה בו התורה שיפטרו בני אדם לחכמים מתביעותיהם והוא רוצה לפטור עצמו מתביעה בכבודה של תורה הרי זלזל בכבודה של תורה ופרע בו חובו או סלק שכנגדו מעליו בה וזהו ענין ר' טרפון שאותו איש שחשב שגנב לו הפירות סלק תביעתו מעליו כשאמר לו אוי לו לטרפון שזה הורגו שכששמע כך עזבו והרי ר' טרפון נשתמש בכתר של תורתו בסלוק תביע' זו מעליו ואפ"ה אמרינן התם שאלמלא שר"ט היה עשי' גדול היה מות' דאמר רבא שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה שנ' ועבדך ירא את ה' מנעוריו וכן נמי אם רוצה לסלק מעליו חיו' שהתורה פטרתו ממנו מפני כבוד תורתו כמו המסים והארנוניו' מותר זהו מה שנראה לי בפירוש ענין זה ודברים מפורשים הם נתגלו לי בזכותם של הראשונים ז"ל שנהגו בזה היתר בעצמם:

[373] לא עשיתי מאושר

[374] לא עשיתי

[375] עיי' רמב"ם ת"ת פ"ג הי"ב שגורס בית המדרש.

(כד) כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה, אש אוכלתו: @NO MB@
(כה) כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופירש להבלי העולם והניח תלמודו וזנחו, הרי זה בכלל כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא)[376]. (ומסור לבר בשיחת חולין). (ועיין בא"ח סימן ק"ז סעיף י"ז):@NO MB@
(כו) כל המבטל תורה מעושר, סופו לבטלה מעוני. וכל המקיים את התורה מעוני, סופו לקיימה מעושר. הגה: כשמסייס מסכת, מלוה לשמוח ולעשות סעודה, ונקרעת סעודת מלוה. ומסור לעסוק בדברי תורה במקומות המטונפים[377], ולכן ממנו שמסור להלמיד חכם לעמוד במקומות המטונפים, מפני שלא יהרהר בדברי תורה. ומ"מ מותר ליכנס למרחץ לף מתוך הלכה שמינה פסוקה, ולא חיישינן שיהרהר, דמרחץ שומר עלמו מהרהור תורה.

(לב) מצוה לשמוח כו' - אפי' אחרים שלא סיימו מצוה לשמוח עם זה שסיים (ט"ז), כשבאין לסוף מסכתא ישייר מעט בסוף עד שעת הכושר יומא דראוי לתקן בו סעודה כו' ולכך נהגו כל הבעלי בתים לילך על הישיבה בתחלת הזמן ולכך מנהג להודיעם כשבא הרב לסיים המסכתא כדי שיבואו הב"ב גם כן לסיומא ואז יהיו שמה תחלה וסוף ויחזרו אחר מנין לומר קדיש דרבנן ועשרה בני רב פפא והיא סעודת מצוה דאפילו אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו יכול לסעוד שם וכו', מכל מקום אין לברך שהשמחה במעונו, ואפילו יחיד שסיים מחויבים אחרים לסיים עמו, ביום שמת בו אביו או אמו דנהגו עלמא להתענות אסור לאכול בסיום מסכתא דהוי כמו דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור (עי' לעיל סי' ריד סק"?) (ש"ך), ה"ה יום של אחריו כנהוג שהיה שלמה המע"ה עשה משתה ז' ימים ואפשר שגם שאחר אחריו, עי' לעיל (סי' ריז סקט"ו?) (פ"ת).

(לג)ומ"מ מותר ליכנס כו' - מותר ליכנס לבית הכסא ולבית המרחץ אף מתוך הלכה שאינה פסוקה ודוקא גבי תפלה (עי' או"ח סי' צב) אסור משום דאי אפשר לו לכוון יפה ממה נפשך הרהורי ההלכה ירחיקוהו למעיין בתפילתו ואם כן ע"כ יהא לבו טרוד אם עיין הוא בהלכה לא יוכל לכוין בתפלה. ואם יכריח מחשבת לבו לסלק עיון ההלכה ההיא גופא טרדא היא לו שצריך להסיר מלבו מה שהוא חפץ לחשוב ויפסיד על ידי כך כוונת התפלה ותו יש לחלק דדוקא גבי תפלה חיישינן פן יהרהר בה בדברי תורה משום דתרווייהו דברים של קדש הם אבל לא חיישינן שיהרהר במקום הטנופת כגון בבית המרחץ ובבית הכסא, אמנם הדבר ידוע שקשה מאד להסיר מלבו הרהורי תורה אפי' במקום הטנופת מי שלבו נבהל ולהוט לעיין בפלפול הלכה ואף כי איתא ת"ח אסור לעמוד במבואות המטונפות מפני שא"א לו בלא הרהורי תורה אלמא דחיישינן להכי, וצריכין לחלק בין מבואות

Commented [YL145]
מה

---

[376] הפורש מן התורה עובר בלא תעשה, והיינו בכל יום ויום הוא עובר (שיירי כנה"ג הגה"ט אות ג).
עי' מדרש תהלים א: ועליהם הוא אומר, (תהלים יט, טו) יהיו לרצון אמרי פי. יעשו לדורות ויכתבו לדורות אמרי פי ויחוקקו לדורות. ולא יהיו קורין בהם כקורין בספרים אלא יהיו קורין בהן ונוטלין שכר עליהם כנגעים ואהלות.
ועי' רש"י חגיגה יד ע"א שנגעים ואהלות הם הלכות עמוקות. אמנם יש להעיר כי מכאן שיש כאן מעלה בהלכות עמוקות ומורכבות יותר מהלכות פשוטות. וכן עי' שבת קטו שאסור לקרוא בספרי כתובים והטעם משום ביטול בית המדרש. אם כן מוכח לכאורה שעצם הלימוד בשטחיות יותר ממה שיכול באמת חשוב ביטול תורה, וכמו שמפרש רבינו לקמן.
ועי' מדרש משלי י: אמר רבי ישמעאל, בא וראה כמה קשה יום הדין וגו'. בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה. הקב"ה הופך את פניו ממנו, ומצירי גיהנם מתגברין בו כזאבי ערב, והם נוטלין אותו ומשליכין אותו לגיהנם. בא מי שיש בידו שני סדרים או שלשה. הקב"ה אומר לו, בני, כל ההלכות למה לא שנית אותם. אם אומר להם הניחוהו, מוטב. ואם לאו, עושין לו כמדרשו ראשון ראשון. וכו' בא מי שיש בידו חמשה חומשי תורה. אומר לו הקב"ה, למה לא למדת אגדה ולא שנית, שבשעה שהחכם יושב ודורש אני מוחל ומכפר עונותיהן של ישראל, ולא עוד, אלא שבשעה שהן עונין אמן יהא שמיה רבה אפילו אם נחתם גזר דינם אני מוחל להם ומכפר עונותיהן. בא מי שיש בו אגדה. הקב"ה אומר לו, בני, תלמוד למה לא למדת, שנאמר (קהלת א, ז) כל הנחלים הולכין אל הים והים איננו מלא. ואיזה זה, תלמוד. בא מי שיש בידו תלמוד. הקב"ה אומר לו, בני, הואיל ונתעסקת בתלמוד, צפית במרכבה וכו'. רואים אם כן שיש חיוב ללמוד בעומק כמה שאפשר.

[377] עי' מ"ב פה סקי"ג ז"ל: אם נכנס בלבו הרהור עבירה מותר להרהר שם בד"ת מפני שזהו כמו להפרישו מאיסור שהתורה מצלת מהרהורים רעים.

מאיר הדעה על יו"ד זוכלק ה' (סי' רג עד סי' רסט)

המטונפות למרחץ דאל"כ לא יהא ת"ח מותר ליכנס למרחץ לעולם כמו שאסור ליכנס למבואות המטונפות, ואינו מהרהר במרחץ כלל ונזהר טפי ממה שנזהר במבואות המטונפות ואם כן אפילו מתוך הלכה שאינה פסוקה נמי שרי, כיון דבכוון הולך לבית המרחץ לרחוץ שם אם כן פונה ממנו טרדת הלמוד עד שיצא מבית המרחץ וכן בבית הכסא, ועיין באו"ח (סי' פה ס"?) (ש"ך), מותר ליכנס בבית הכסא מתוך הלכה שאינה פסוקה כיון שהדבר ברור שהוא אסור יסירם מלבו ולא יהרהר בד"ת, ומש"כ בגמ' שאוסר לת"ח לעמוד במקום הטינופת דכוונתו זמן מרובה ולא אמר אסור לעבור לפי שאי איפשר לו לעמוד זמן מרובה בלא הרהורי תורה. ותו דמבואות המטונפים אין פירושו שרואה את הטינוף לפניו אלא שדרכם להיות מטונפים ולפי שהדבר ספק איכא למיחש שמא לא יסירם מלבו אבל בית הכסא ובית המרחץ שהאיסור ברור יעמוד ויכריח עצמו ויסירם מלבו עד אחר שעה (פ"ת * רדב"ז).

(לד) שיהרהר - סגולה שינצל שלא יהרהר בד"ת בבית הכסא בשם שיאמר תחלה "התכבדו מכובדים כו'", אף שכתב בש"ע שם דעכשיו לא נהגו לאמרו, מכל מקום יש לאמרו בשביל זה כדי שינצל מהרהור דברי תורה, ואולי לא נאמרו הדברים אלא ליחידים אשר תורתם אומנתם ולא לזולתם דמחזי כרמות רוחא, ועיקר דלא שייך מיחזי כיוהרא אלא בדבר שעושה בפני רבים משא"כ בזה (פ"ת).

סימן רמז – גודל שכר צדקה, ואם כופין עליה, ובו ד' סעיפים.

(א) מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת יד[378], וכמה פעמים נצטוינו בה במצות עשה. ויש לא תעשה במעלים עיניו ממנו, שנאמר: לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך (דברים טו, ז). וכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל, וכאילו עובד עבודת כוכבים. ומאד יש ליזהר בה, כי אפשר שיבא לידי שפיכות דמים, שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד, כעובדא דנחום איש גם זו.

(א) דנחום איש גם זו – עי' תענית (כא ע"א)[379], ועי' ירושלמי פ' אלמנה ניזונית[380] ובראשית רבה (פי"ז סי' ?)[381] (ש"ך).

(ב) לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה, שנאמר: והיה מעשה הצדקה שלום. (ישעיה לב, יז). @NO MB@

(ג) כל המרחם על העניים, הקדוש ברוך הוא מרחם עליו. הגה: ויתן המלס על לבו שהוא מבקש כל שעה פרנסתו מהקב"ה, וכמו שהוא מבקש שהקב"ה ישמע קולתו כך הוא ישמע קולת עניים. גס יתן לל לבו כי הוא גלגל החוזר בעולס, וסוף המלס שיבא הוא לו בן בנו לידי מלה זו, וכל המרחס על לחבירו מרחמין עליו. @NO MB@

(ד) הצדקה דוחה את הגזירות הקשות, וברעב תציל ממות, כמו שאירע לצרפית. הגה: והיא מעשרת, ולסור לנסות הקדוש ברוך הוא כי לס בדבר זה, שנאמר: ובחנוני נא בזאת וגו' (מלאכי ג יו). וי"ש לוקח בחינת מעשר מותר לנסות הקדוש ברוך הוא, לבל יאמר לא נאמר לדקה.

(ב) וברעב תציל ממות - וה"ה משאר מיני מיתה מצלת ועוד מוספת לו אורך ימים (ש"ך).

(ג) כי אם בדבר זה - שודאי יבוא כמו שאמרו חז"ל עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר (ש"ך), הא דשרי לנסות במעות מעשר היינו אם עושה ע"מ להתעשר אבל בשביל טובה אחרת כמו בשביל שיחיו בניו וכדומה אסור לנסות, ועיין בזה בספר פרשת דרכים בדרך האתרים דרוש ג'[382] (פ"ת).

(ד) בנתינת מעשר – וי"א דדוקא במעשר תבואה הוא דשרי לנסות אבל לא במעשר כספים (פ"ת).

סימן רמח – מי חייב בה ומי ראוי לקבלה, ובו ח' סעיפים.

(א) כל אדם חייב ליתן צדקה, אפילו, עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו. ומי שנותן פחות ממה שראוי ליתן, בית דין היו כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן, ויורדים לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן.

(א) אפילו עני המתפרנס מן הצדקה כו' - היינו כשיש לו פרנסתו בלאו הכי דאם לא כן אינו חייב ליתן צדקה כדלקמן (סי' רנא ס"ג) ומכל מקום מותר לו להתפרנס מן הצדקה אם אין לו קרן שיוכל להתפרנס מן הריוח כדלקמן (ס' רנג ס"ב) (ש"ך).

(ב) ב"ד כופין כו' - זה לא קאי אעני דעני אין מחייבים אותו כדלקמן (סי' רנג ס"ח), אמנם עיקר דאם יש לו פרנסתו מחייבים אותו ולקמן (סי' רנג) מיירי כשאין לו פרנסתו (ש"ך).

(ג) כופין - ואף ע"ג דהוי מצות עשה שמתן שכרה בצדה דכתיב למען יברכך מכל מקום כיון דאיכא בה נמי לאוין לא תקפוץ ולא תאמץ כופים (ש"ך).

(ד) בפניו כו' - ר"ל אפילו בפניו ואין ממתינין עד שיתן הוא בעצמו אלא כיון שלא רצה ליתן שוב אין שומעין לו ויורדים לנכסיו אף בפניו, ודוקא בפניו אבל אם אינו כאן דאין יורדין לנכסיו עד דמודעינן ליה אם אפשרעי' לעיל (סי' רמה ס"ג ברמ"א) (ש"ך), ועי' באהע"ז (סי' עא ס"ב) ואפילו הוא בענין שאי אפשר לו להודיעו תוך שלשים יום, דבכהאי

---

[378] עי' רמב"ם מתנות עניים פ"י ה"א, חייבין אנו להזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה.

[379] ז"ל:

[380] ז"ל:

[381] ז"ל: שר' יוסי נתן צדקה ופרנסה לאשתו המגורשת ע"ש ומבשרך לא תתעלם

[382] לא עשיתי

גוונא נפרעים ממנו חוב שלא בפניו (עי' חו"מ סי' קו ס"א-ב), ודלא כרמ"א באה"ע שם (נקה"כ), ועיין בספר בית מאיר סימן ע"א ס"א וס"ב שהשיג עליו (פ"ת)[383].

(ב) ממשכנים על הצדקה, אפילו בערב שבת. @NO MB

(ג) יתומים, אין פוסקין עליהם צדקה, אפילו לפדיון שבוים, אפילו יש להם ממון הרבה, אא"כ פוסקין עליהם לכבודם, כדי שיצא להם שם. הגה: ודוקא לדקה שמין לה קצבה, או שיש לה קצבה על נכסי יתומים ויכולין להמתין על שיגדלו, כגון שיש להם טבל ומין לריכין לאכול עכשיו. אבל אם לריכים לאכול עכשיו, מעשרין ותורמין להם. וה"ה בגדקה שיש לה קצבה, כגון שהיו להם קרובים עניים והיה להם קצבה מאביהם כל שנה ושנה, ומין להם לאכול רק זו או יחזרו על הפתחים ויהיה גנאי ליתומים, המפוטרופוס שלהם נותן מנכסיהם הקצבה לקרוביהם.

(ה) צדקה - יתום שחלה ונפל למטה והיה לו ד' אפוטרופסין וכשראו הצער הגדול הקדישו לגבוה סך מה לצדקות אולי בזכות זה ירפאהו ה' ית' מחליו ואח"כ מת היתום אין יכולין היורשים לערער על האפוטרופסים על המתנות שנתנו ולהחזירם מן המקבלים אלא כל שהוציאו הצדקות ברשותם מחיי היתום ונתנו לעניים או לגזברים כבר זכו בהם עניים וגם אם לא הוציאו מן רשותם אם אמרו אנו זוכים בעד העניים או שהיו הם בעצמם הגזברים זכו העניים על ידיהם כל שהסכימו ארבעתם בכך אבל אם לא אמרו כן בפירוש אלא דעתם היה לתתם לגבאים אחרים או שהם אמרו לשלחם לעניים ונטרפה שעה שמת הילד הרי אלו לא יתנו ואם נתנוה לאחר מיתה אם הודיעום שהם נכסי היתום מוציאין מן העניים ואם נתנו סתם ישלמו האפוטרופסים מביתם (פ"ת).

(ו) כדי שיצא להם שם - דוקא ביש להם ממון הרבה שהם עשירים מופלגים וי"א אף ע"פ שאין להם ממון הרבה כיון שהם בכלל עשירים פוסקים לשום להם שם, ועיקר דהא דפוסקים עליהם לעשות להם שם, היינו שמותר לעשות כן ואין הדיין מוציא ממון בזה שלא כדין, ואם כוונת הדיין להחשיבם לעשות להם שם מותר לפסוק להם אבל כשאין כוונתו לעשות להם שם מוציא ממון שלא כדין ואיסורא קא עביד אף שהיתומים סומכין על דבריו לפי שהם סוברים שהם מחוייבים בכך וכשכוונתו לעשות להם שם מותר אבל אם האפוטרופוס של יתומים עומד לפנינו ואומר שאינו חפץ שיצא להם שם אין כופין אותן (ש"ך).

(ז) כדי שיצא להם שם - דוקא ביתומים בני בלי שם ועכשיו ע"י שפוסקים להם צדקה משים להם שם אבל ביתומים בני בעלי שם טוב אין פוסקים בהם לאחשובינהו יותר (ש"ך).

(ח) ודוקא כו' - כלומר דוקא צדקה שאין לה קצבה או מצוה אחרת שיש לה קצבה ויכולין להמתין כו' (ש"ך).

(ט) והיה להם קצבה מאביהם כו' - נראה דוקא בהיה להם קצבה מאביהם הא לא"ה אין לעשות קצבה לקרוביהם דאל"כ לעולם יתחייבו ליתן ע"י קצבה והיינו דאמרינן דפטורין ליתן צדקה אפי' לפדיון שבויים דיש להם קצבה לפי מה שהן השבויים עכשיו (ש"ך).

(י) ויהיה גנאי ליתומים כו' – עי' לעיל (סק"ה?) דבשביל שם אין כופין אותן אבל הכא ביש להם קצבה כופין אותן ועוד לפי מש"כ (סק"?) דבשביל שם אין פוסקין אלא בעשירים מופלגים י"ל דהכא אפילו אינם עשירים הרבה פוסקים עליהם ועיקר דהכא פוסקים עליהם בכל ענין אפי' אינם עשירים הרבה וכופין אותן דדוקא כדי לעשות להם שם הוא דפוסקים משום דע"י נתינה זו נעשה להם שם טוב אבל כשנותנים לקרוביהם שלא יתבזו אין פוסקים עליהם בדבר שאין לו קצבה כיון שלא נעשה להם טובה מיד בנתינה זו אלא שע"י כן מסלקים הפגם שיגיע להם אח"כ (ש"ך).

(ד) גבאי צדקה, אין מקבלין מהנשים ומהעבדים ומהתינוקות, אלא דבר מועט, אבל לא דבר גדול שחזקתו גזול או גנוב משל אחרים. וכמה הוא דבר מועט, הכל לפי עושר הבעלים ועניותם. והני מילי בסתמא, אבל אם הבעל מוחה, אפילו כל שהוא אסור לקבל מהם.

(יא) מהנשים - אם אמרה שנתנה בשליחות בעלה וברשות נאמנת, ועיין ספורנו[384]. אשה שיודעת שבעלה מקמץ בנתינת צדקה ואינו נותן לפי ערכו והיא נושאת ונותנת תוך הבית

---

[383] לא עשיתי

[384] על התורה פרשת ויקהל בפסוק ויבואו האנשים על הנשים – לא עשיתי ז"ל:

ומחלקת צדקה לפי העושר ויודעת שבעלה מקפיד אסור לקבל ממנה והוא גזל גמור ואף שב"ד כופין הצדקה מ"מ מי שם האשה לשופטת ואשה פסולה לדון וגם לב"ד אין רשות ליקח ממנה בלי ידיעתו גם להתיר לה בימי עיבורה ליתן חלקה לעניים להתפלל עבורה ולעשות לה פדיון ג"כ אינו נכון דאין זה בכלל רפואה רק אם היו כל בני משפחתה נוהגים כך אפשר לומר שמחוייב גם הבעל לעשות לה כן וכופין אותו על כך אבל לא שהיא תעשה זאת בלי ידיעתו בגניבה, ועי' בפ"ת לאה"ע (סי' צא סק"א)[385] (פ"ת).

(יב) דבר מועט - דוקא בצדקה לוקחין מהם דבר מועט לפי שאין דרך הבעל להקפיד על דבר מועט לדבר מצוה אבל כשאינה דבר מצוה אפילו דבר מועט אסור (פ"ת).

(יג) אסור לקבל מהם - וקנס שקנסוה חייב בעלה לשלם בעדה, עי' אה"ע (סי' צא ס"ד[386]) דדמי לכפרה (ש"ך).

(ה) אם האשה השכירה מלמד לבנה, אם ידע הבעל ושתק ודאי ניחא ליה במה שעשתה. אבל אם מוחה לאלתר, אין במעשיה כלום. (ומפילו מס נוסמת ונותנת תוך הבית יוכל למחות בה).

(יד) ודאי ניחא ליה כו' - דמסתמא אינו מקפיד באשתו על דבר זה (עי' חו"מ סי' פא ס"ז[387]): מי שהתנה עם אחד ללמוד עם בן חבירו בפני אבי הבן ואבי הבן שתק שתיקה כהודאה דמיא אף על פי שלא דבר האב כלום דהוה ליה לאסוקי אדעתיה ולמחות כו' ודוקא התם ששכרו בפני אבי הבן אמרינן דה"ל לאסוקי אדעתיה שכוונתו שהוא ישלם בעד בנו והלכך חייב לשלם משום שתיקה כהודאה דמי אבל אם לא השכירו בפניו אף על גב שידע שהשכירו לא אמרינן מסתמא ניחא ליה ושישלם הוא והכא אשמועינן באשתו דאף ע"ג שלא השכירה בפניו כיון דידע ושתק מסתמא ניחא ליה במה שעשתה (ש"ך).

(טו) לאלתר - נראה דר"ל מיד ששמע אפי' אחר כמה ימים אחר שהשכירה ואם שתק כששמע אפי' אחר כמה ימים נשתעבד למפרע גם במה שלמד עמו דאמרינן איגלאי מילתא למפרע דניחא ליה במעשיה (ש"ך).

(טז) ואפי' אם נושאת ונותנת כו' - דאף אם הניחה לישא וליתן אינה אלא כמו אפוטרופוס בעלמא ויכול לחלק כל זמן שירצה (ש"ך).

(ו) בן שאוכל אצל אביו ועבד האוכל עם רבו, נותן פרוסה לעני או לבנו של אוהבו ואינו חושש משום גזל, שכך נהגו בעלי בתים. @NO MB@

(ז) אדם שוע שנותן צדקה יותר מהראוי לו, או שמיצר לעצמו ונותן לגבאי כדי שלא יתבייש, אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה, והגבאי שמכלימו ושואל ממנו, עתיד הקדוש ברוך הוא ליפרע ממנו. @NO MB@

(ח) הרוצה לזכות לעצמו, יכוף יצרו הרע וירחיב ידו וכל דבר שהוא לשם שמים יהיה מהטוב והיפה. אם בנה בית תפלה, יהיה נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב, יאכיל מהטוב והמתוק שבשולחנו. כיסה ערום, יכסה מהיפה שבכסותו. הקדיש דבר, יקדיש מהיפה שבנכסיו. וכן הוא אומר: כל חלב לה' (ויקרא ג, טז).

סימן רמט – כמה חייב ליתן וכיצד יתננה, ובו ט"ז סעיפים.

(א) [821]שיעור נתינתה, אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים. ואם אין ידו משגת כל כך, [822]יתן עד חומש נכסיו, מצוה מן המובחר, ואחד מעשרה, מדה בינונית, פחות מכאן, עין רעה. [823]וחומש זה שאמרו, שנה ראשונה מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרויח בכל שנה. הגה: [824]ומל יבזבז מכס יותר מחומש, מלמ יעטרך לבניות. [825]ולוקמ כל ימי חייו, מבל בשעת מותו יכול מכס ליתן למקה כל מה שילמה. [826]ומין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה, כגון נרות לבית הכנסת לו שלמ דבר מצוה, רק יתננו לענייס:

(א) כפי צורך העניים - וכדלקמן (סי' רנ ס"א) (ש"ך).

---

[385] ז"K:
[386] ז"ל:
ביאור:
[387] עיי"ש

(ב) וחומש זה שאמרו כו' - וה"ה במעשר לבינוני שנותן שנה ראשונה מעשר מהקרן ואח"כ מעשר מהריוח (ש"ך).

(ג) שהרויח - ואם היה לו בעסק אחד ריוח ובעסק אחד הפסד, אם בשעה שהיה לו הפסד היה לו חשבון שהיה לו הפסד ואם כן מה שהיה לו ריוח אח"כ הוא ענין אחר ואינו ממלא הריוח את ההפסד. אבל אם לא היה לו חשבון עד תום השנה וחשב כל החשבונות הריוח וההפסד מכל השנה, אז ימלא ההפסד מן הריוח, ואינו חייב לתת מעשר בכלל, שכן לא היה לו ריוח, וי"א שאם הריוח וההפסד היה בשנה אחת, לעולם ינכה זה בזה, אבל בשתי שנים לא ינכה, וע"ש בהג"ה מבן המחבר ועיין עוד בתשובת חוט השני סוף סימן צ' מזה[388]. אבל אם היה לו הוצאות בעסקים, גם הוצאה בכלל קרן יחשב וי"א שאין מנכה ההוצאה בכל ענין. ובמעות נדוניא נוהגים האבות מחלקים המעשר כפי הישר בעיניהם והבנים יוצאים בזה ידי חובתם, והם מרויחים בכך שאינו נקבע בחובה להפריש מעשר מכאן ואילך, אבל אם הם עשו כן מעצמם, נעשה נדר, אבל אם האבות הכניסו סתם כך וכך מעות להזוג ואח"כ בהגיע זמן החתונה נוטלין המעשר, אז אין זכות לאבות במעשר אם לא מדעת הזוג, שזה מצוה שלהם, אבל אפשר כיון דהכי נהוג אדעתא דהכי נתחייבו מעיקרא להיות להאבות טובת הנאה שבהן. גם מירושה שירש מאביו צריך ליתן מעשר, אף שאביו היה נזהר כל ימיו במעשרות, מ"מ צריך הוא ליתן מחדש. מי שנהג מעשר כספים כל ימיו והיה לו פנקס מיוחד לזה כתוב בו כל הכנסות שלו כמה מעשר מגיע וכמו כן רשום חלוקת הצדקות ממעות מעשר ולפעמים הוא מקדים ליתן לעניים ואח"כ כשהרויח מנכה מן המעשר. ואחר מותו נמצא החשבון שהמעשר חייב לו איזה סך, אפי' אביהם היה חי בחייו לא בריר כולי האי שיכול לנכות מה שכבר הקדים לעניים (עי' רמ"א לקמן סי' רנז ס"ה - דבמלוה לעני דרך הלואה ולא בדרך נתינה זה אחרת), אמנם הואיל ונהגו כן אפשר לומר דסתמא כפירושו שנותן לו בענין שיפרע ממעשר שלו וכל זה בעודו חי אבל בניו לא. אכן אם הוא שעת הדחק להם, יש להקל גם בזה, אבל עכ"פ צריך היורש להפריש המעשר ואח"כ יעכב לעצמו, ועיין בספר משנת חכמים סוף הלכות יסוה"ת מ"ש בענין זה[389]. אשה שמכנסת לבעלה מעות שיש לה בעצמה שירשתו וכה"ג באופן שאין רשות אביה שולטת בה אין מחויב הבעל לעשור מעות נכסי צאן ברזל או נכסי מלוג שלה, אבל לפנים משורת הדין שיעשה בהם דבר מצוה, אבל אינו מחוייב לתת מעשר לעניים. ואם מתה האשה וירש הבעל את כתובתה צריך לעשר הנכסים שהוא ירש ממנה, מיהו אי לא ירש רק כתובה דאורייתא אינו מחויב לעשר ואפשר שיש להחמיר במה שהיתה שוה להמכר בטובת הנאה שלפי שומא זו יעשר. אחד ששהה מעות מעשר שלו אצלו עד שיקרה עניים הגונים או קרוביו שיתן להם וביני ביני הוציא המעות לצרכו ואח"כ כתב אליו אחד מקרוביו שישלח לו איזה סך לסיועת נשואי בתו, וזה לא היו לו מעות מזומנים ושלח לו סחורה ע"י איש נאמן ונגזל הסחורה בדרך, הרי אם היה שולח לעני אותם המעות ונאבד בדרך ודאי דאינו חייב באחריות, ואף אם היה קונה סחורה באותם המעות לשלוח לעני כדי להרויח, ג"כ פטור, אבל מאחר שנשתמש בהמעות לצרכו, וכאן בא האונס מחמת הפשיעה, שאילו שלח מעות, לא היה נגזל, שהיה יכול להטמין, אז המשלח חייב עכ"פ מדיני שמים ליתן מעות אחרים לעני זה[390] (פ"ת).

(ד) רק יתננו לעניים - וכ"ש לפרוע בהם מסים דאסור. ולענין לקנות מצות בבית הכנסת במעות מעשר, אם בשעת קניית המצות היה דעתו על זה, שרי, דהא המעות לצדקה אזיל, ואף שהוא נהנה במה שמכבד לקרות אחרים לס"ת, אין זה איסור, שהרי בכל מעשר יש טובת הנאה לבעלים. מה שאין כן אם בשעת קניית המצות לא נתכוין ליתן ממעשר ואח"כ רוצה לפרוע ממעשר ה"ל כפורע חובו ממעשר. כשקונה בעדו ספר ממעות מעשר, צריך לכתוב עליו שזהו מן המעשר למען ידעו בניו דבר זה ולא יחזיקוהו להם (ט"ז), כל מצוה שתבא לידו כגון להיות סנדק או להכניס חתן וכלה לחופה וכה"ג, שהיו נוהגים לקנות בכסף מעשר וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם (ט"ז וש"ך), אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה, יכול לקנות מן המעשר, ולפזר

Commented [O146]: שונו דמסתייה??

Commented [O147]: ערה?

Commented [O148]: יינו מסדר קידושין

---

388 לא עשיתי

389 לא עשיתי – קש"כ

390 צ"ע למה זה רק מדיני שמים, הרי מדיני אדם עי' חו"מ סי' רצא ס"ו חייב, אבל אפשר שזה ממון שאין לו תובעים, אבל הרי בנותן לשליח, הוי תן כזכי, אם כן הם של העני עצמו, וממנו נגנב, ואז אין לו חיוב כלל.

מעשרותיו לבניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם מותר, דאפי' לאביו מותר לתת אם הוא עני, משום כבוד אביו וכ"ש לבניו דמותר במקום שאין בעיר תקנה לתת לכיס של צדקה, וזה מותר אפי' יש בידו יכולת לפרנס ממקום אחר דזה הוי צדקה, כדלקמן (סי' רנא ס"ג) (ש"ך), נראה שהש"ך חולק על הרמ"א, אמנם י"א שכל דברי הרמ"א הם פי' שבלאו הכי מחויב על כל פנים לעשות מצוה זו ורוצה לפטור ממנה במעשר אינו רשאי אבל אי רוצה לעשות בו מצוה שאינו כבר מחויב רשאי, אז אין מחלוקת. וי"א דעיקר הטעם של הרמ"א משום דמעשר שייך לעניים, ועכ"ז אין מחלוקת שהרמ"א מדובר שהנהיג ג"פ להפריש מעשר מריוח שלו ולתתו לעניים, ושוב כל מה שיפריש הוי ממילא לעניים, ואינו יכול לקנות ממנו נר לבהכ"נ אפילו אינו מחוייב בהם, אבל אם מיד בתחלת התנהגות להפריש מעשר כספים התנה שיכול לעשות ממנו דבר מצוה מודה הרמ"א לש"ך. א' שהשיא בנו לבת ת"ח והתחייב ליתן להת"ח בכל שבוע ג' זהובים שיזון הזוג על שולחנו שש שנים כדי שילמד הבן אצל חותנו הת"ח הנ"ל, והן עתה כבד עליו הדבר ורוצה ליתן זאת ממעות מעשר, אם מיד בשעת נישואין היה דעתו לשלם ממעות מעשר מותר, ומ"מ מהיות טוב, יחלק המעשר ויתן חציו לעניים דעלמא וחציו לבנו, אך אם בשעת חיובו, לא היה דעתו לזה, אין אדם פורע חובותיו ממעשר (עי' ט"ז). מי שמת והניח ספרים שכתוב עליהם שהם ממעות מעשר מקרוביו וישאילם לאחרים כל ימי חייו האפוטרופסים על יתומיו העניים המחוסרים לחם יכול למכרם לפרנסת היתומים שכן כתב "כל ימי חייו" ואחר שמת יכולים למכרם. ואם קנה במעשר ספרים, אסור למכרם אפי' ללמוד תורה ולישא אשה, ואף שהתירו בס"ת למכור ללמוד ולישא אשה, היינו בס"ת של יחיד (עי' או"ח סי' קנג ס"ק), והספרים הללו זכו בהם רבים ומצוה להשאילם לאחרים, א"כ אין לו רשות למכרם, אבל אם התנה עם הקונה שהוא ישאילם לאחרים ואינו מוכר לו כי אם טובת הנאה שיש לו בהם, צ"ע אם מותר למכרו בענין זה. יש מנהג שהחתן וכלה משלמין ממעות מעשר הכלי זמרים ומשרתי סעודת נישואין, מ"מ אסור ליקח ממנו שכר משרת ומשרתת אף על גב דסגי ליה לפי עבודתו במשרתת קטנה ששכרה מועט, רק רוצה במשרתת גדולה שהיא משגחת יותר בדבר איסור והיתר, אפ"ה אסור. א' נהג להפריש מעשר מן הריוח. ונתרשלו ידיו באמרו שנודע לו בבירור שנותן לצדקה ומזונות לבניו ובנותיו אשר לצדקה תחשב יותר מחומש הריוח, אינו יוצא י"ח מעשר בזה, ויש חולקים דאף אי נימא דמעשר כספים יש לו דין מעשר עני מ"מ לענין להפריש מאומד ל"ד למעשר תבואה ויכול להוסיף אם ירצה ושפיר עביד אם הוסיף (פ"ת).

(ב) [827]לעולם לא ימנע אדם עצמו פחות משלישית השקל לשנה, ואם נתן פחות מזה, לא קיים מצות צדקה:

(ה) משלישית השקל - והוא שתות "אוקיא" של כסף, ועי' לקמן (סי' שה ס"ק) שה' שקלים הם ב' אוקיות וחצי, ולמ"ש הרב שם שהוא בערך ב' זהובים רייניש (היינו ה' זהובים בזמן הזה), וע"כ נהגו בארצות האלו שהגבאי צדקה הולך בבהכ"נ שני וחמישי לגבות מעות צדקה מכל אחד ואחד ואפי' נותן מהפחות שבמטבעות הוא נותן יותר משלישית השקל לשנה ומנהג נכון הוא, ולמדת חסידות יתן בכל סוף שנה זהוב וחצי (ש"ך).

(ג) [828]צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות, בשמחה ובטוב לבב, ומתאונן עם העני בצערו ומדבר לו דברי תנחומין. ואם נתנה בפנים זועפות ורעות, הפסיד זכותו:

(ו) הפסיד זכותו - אפילו נתן לו הרבה ועובר על "ולא ירע לבבך כו'"[391] (ש"ך).

(ד) [829]אם שאל לו העני ואין לו מה יתן לו, לא יגער בו ויגביה קולו עליו, אלא יפייסנו בדברים ויראה לבו הטוב שרצונו ליתן לו אלא שאין ידו משגת. הגה: [830]ומסור להחזיר העני השואל ליקח, אפילו אין נותן לו רק גרוגרת אחת, שנאמר לא ישוב דך נכלם (תהילים עד, כא):@NO MB@

(ה) [831]אם יכול לעשות לאחרים שיתנו, שכרו גדול משכר הנותן:

(ז) משכר הנותן - אין פירושו ששכרו יותר מן העושה ע"י כפייה, דהא זה העושה ע"י כפיה הפסיד זכותו כנ"ל (סעיף ג) אלא פירושו יותר משאר עושי צדקה, אפילו ברצון (ט"ז).

---

[391] לעיין?

(ו) [832]שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו: מעלה הגדולה שאין למעלה ממנה, המחזיק ביד ישראל המך ונותן לו מתנה, או הלואה, או עושה שותפות, או ממציא לו מלאכה כדי לחזק ידו שלא יצטרך לבריות ולא ישאל, ועל זה נאמר: והחזקת בו (במדבר כה, לה):

(ח) ונותן לו מתנה – עיקר צ"ל "המתנה" (ט"ז), וי"א דעיקר הגירסא "מתנה" דכיון שעדיין לא העני לגמרי אינו מתבייש שכן דרך האוהבים לתת מתנה זה לזה, (ש"ך).

(ט) או עושה שותפות - והוא עדיף מהמלוה, מפני שהמלוה מעות חבירו בלא ריוח הלוה בוש שהוא נהנה מחבירו בדבר שאין חבירו נהנה כלל, אבל בעושה שותפות אינו בוש כלל מאחר ששניהן נהנין (ש"ך).

(ז) [833]פחות מזה, הנותן צדקה לעני ולא ידע למי יתן, ולא ידע העני ממי מקבל. וקרוב לזה, הנותן לקופה של צדקה, ולא יתן אדם לקופה של צדקה אלא אם כן יודע שהממונה עליה נאמן ויודע לנהוג בה כשורה:

(י) נאמן כו' – עי' לקמן (סי' רנו ס"א?) (ש"ך).

(ח) [834]פחות מזה, שיודע הנותן למי נותן, ולא ידע העני ממי לוקח, כגון גדולי החכמים שהיו הולכים בסתר ומשליכים המעות בפתחי העניים, וכזה ראוי לעשות, ומעלה טובה היא אם אין ממונים על הצדקה נוהגים כשורה:@NO MB

(ט) [835]פחות מזה, שיודע העני ממי נוטל, ולא ידע הנותן למי נותן, כגון החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהם ומשליכים אותם לאחוריהם, ובאים העניים ונוטלין, כדי שלא יהיה להם בושה:@NO MB

(י) [836]פחות מזה, שיתן לעני בידו, קודם שישאל:@NO MB

(יא) [837]פחות מזה, שיתן לו כראוי אחר שישאל:@NO MB

(יב) [838]פחות מזה, שיתן לו פחות מהראוי, בסבר פנים יפות:@NO MB

(יג) [839]פחות מזה, שיתן לו בעצב. הגה: [840]ועל כל פניס לא יתפלל המלס בללקה שנותן. ואס מתפלל, לא לי שמינו מקבל שכר, אלא לפילו מעניזין לותו עליה. [841]ומ"מ מי שמקדיש דבר לצדקה, מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון, ולאוי לעשות כן:

(יא) שיתן לו בעצב - והיינו שצר לו בנתינתו, אבל עכ"פ אינו מראה לו פנים זועפות, דא"כ לא נחשב בשמונה מעלות, דהא הפסיד זכותו ועובר על משום לא ירע לבבך כדלעיל (סק"(ו)) (ש"ך).

(יב) וראוי לעשות כן - שאז לא יוכלו הצבור לשנות אותו דבר לדבר אחר (עי' רמ"א לקמן סי' רנט ס"ג) (ט"ז), אמנם במקורם של דברי הרמ"א איתא הטעם דמדת חכמים ומידת ותיקין כדי ליתן שכר לעושי מצוה ומדת התורה שהיא כותבת ומפרסמת עושה מצוה, ומכאן אתה למד שהיו נוהגין לכתוב כן שמות המקדישים לשמים להיות להם לזכרון טוב על מצוה ולפתוח דלת לעושה מצוה[392], ואפילו הקדיש כבר מותר שיכתוב שמו עליו ואין הצבור יכולין לעכב עליו[393] (נקה"כ), דוקא היכא שעשה בעצמו בגופו או בממון שלו, יש לו זכות לכתוב שמו עליו, ולא מי שרק שכר פועלים במעות צדקה ואפילו אם כבר כתבו שלט, אין לו חזקה, ורשות ביד הקהל למחקו. ועיין בתשובת צמח צדק סימן נו"ן מה שכתב בזה: (פ"ת)[394].

(יד) [842]טוב ליתן פרוטה לעני קודם כל תפלה, שנאמר: אני בצדק אחזה פניך (תהילים יז, טו):

(יג) לעני כו' - וכ"ש אם נותן לקופה של צדקה קודם תפלה שעדיף טפי (עי' או"ח סי' צב ס"?)[395] (ש"ך).

(טו) [843]גבאי צדקה שיש בידם מעות צדקה, ישיאו בהם בתולות עניות, שאין צדקה גדולה מזו:

---

[392] אמנם כמו בכל מצות מידת חסידות להעלים את זה (חת"ס).

[393] ואם תרם חפץ, ואח"כ רצה להוסיף שמו, יש ביד הציבור למחות בטענה שהסכמנו בנדיבת ליבך, ואם היתה רוצה לכתוב שמך, היינו תורמים יחד איתך (מהרש"א)

[394] לא עשיתי, וגם בתשובה הקודמת צ"ע אם הוא המעשה אם יכול לכתוב את שמו,

[395] לא עשיתי

Commented [O149]: ה ההבדל בין המתנה להלואה?

Commented [O150]: י' ט"ז שמזל דבי תרי עדיף

(יד) בתולות עניות כו' – וי"א דווקא יתומות[396] (ש"ך).

(טז) [844]יש מי שאומר שמצות בית הכנסת עדיפא ממצות צדקה, ומצות צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים, עדיף ממצות בית הכנסת. הגה: [845]מה שנוהגין לפסוק לקהה עבור מתיס בשעת הזכרת נשמות, מנהג ותיקין הוא ומהני לנשמותיהם:

(טו)לנשמותיהם – משום שהוא יתברך בוחן לבבות, אם היה אותו המת בחיים היה נותן צדקה אם היה לו ממון כו', אבל אם נותן בעבור רשע אינו מועיל (ט"ז), עי' או"ח (סי' תרכא ס"ק?)[397] (ש"ך).

סימן רנ – כמה ראוי ליתן לכל אחד, ובו ה' סעיפים.

(א) כמה נותנין לעני, די מחסורו אשר יחסר לו. כיצד, אם היה רעב, יאכילוהו. היה צריך לכסות, יכסוהו. אין לו כלי בית, קונה לו כלי בית. ואפילו אם היה דרכו לרכוב על סוס ועבד לרוץ לפניו כשהיה עשיר, והעני, קונה לו סוס ועבד. וכן לכל אחד ואחד לפי מה שצריך. הראוי לתת לו פת, נותנים לו פת. עיסה, נותנים לו עיסה. מטה, נותנים לו מטה.

---

[396] לא עשיתי
שו"ת מהר"ם אלשקר סימן עב
ובענין המנורה והתפוחים שכתוב עליהם שהקדישן פלוני לבית הכנסת ומת והניחם ביד בנו להוליך אותן לבית הכנסת בעת שיצטרכו להן כגון בשבתות ובמועדים וראשי חדשים ושנים וכן היה עושה הבן הנזכר ואחר כך מטה ידו ויש לו בנות להשיאן ואין כל מאומה בידו כי אם אותן תפוחים והמנורה הנזכרים אם יוכל למכרן ולהשיא בהן אחת מבנותיו או לא. ואם הוא אינו יכול אם יכולין בני העיר לשנותן וליתנן לו :
תשובה כבר האריך כ"ת בדבר זה וידעתי כי אינך צריך למודעי וכדי להפיק רצונך לפניך אשא דעי ואומר דדבר פשוט הוא דאין הבן יכול לשנותן ולא ליגע בהן כמו שהוכיח כ"ת ואין צורך באורך. ואמנם בני העיר ודאי דיכולין לשנותן למצוה אחרת ואף על פי ששם בעליהם עליהם כמו שכתב גם כן כ"ת. ואם אין שם בעליהן עליהן יכולין הן לשנותן ואפי' לדבר הרשות וכדאיתה בהדיא ריש פרק קמא דערכין וכמו שכתבו הרמב"ם ז"ת והמפרשי' ז"ל וכמו שכתב רבינו הגדול הריא"ף ז"ל בתשובה על ראובן שהקדיש שדה שלו ומת ועמדה הקהלה ומכרה השדה והוציאו דמיה בצרכי ציבור וכו' והשיב ז"ל מי שהקדיש כלום לבית הכנסת אין אדם בעולם רשאי להמיר אותו דבר או למכרו כל זמן ששם בעליו עליו אלא אם ימכר לדבר מצוה כגון פדיון שבויים וכדומה להן מן המצות כגון כתיבת ס"ת אם הוצרך אליו ואלו שמכרו ההקדש והוציאו בצרכיהן שלא כדין עשו ושלא כדין נהגו ויש עליהם לפדותו מן הלוקח ולהחזירו לחזקת ההקדש. ומי שתבע דבר זה צריך הקהל לסייעו לפי שהוא תובע דין הקדוש ב"ה ודין המת שהקדישו ע"כ. הא קמן בהדיא דלדבר מצוה יכולין לשנות ההקדש אף על פי ששם בעליו עליו. מיהו צריך לראות אם נשואי זאת הבת הוי דבר מצוה או לא. ומה שכתב כ"ת דמצוה על האדם להשיא בנותיו. המצוה הזאת אם היא מצוה היא על אביה ולא על בני העיר אלא אם הבת יתומה באין אב ודאי נראה לי דהוי דבר של מצוה שיכולין בני העיר לשנות ההקדש בעבורה. וכמו שכתב הריב"ש ז"ל בתשובה זה לשונו אבל הנראה לי להתיר להלכה למעשה למכור ספר תורה שנמצא בו איזה טעות או שחסר אות אחת או שיתר אות אחת דכיון שהוא פסול אין קדושת ספר תורה עליו והרי הוא כחומשין ושבע' טובי העיר במעמד אנשי העיר ימכרוהו ויתנו שלא להעלות בדמיו או שימכרו אפי' ס"ת כשר להספקת התלמידים או להשיא יתומים בדמיו דהוי דומיא דללמוד תורה ולישא אשה ע"כ. אלמא יכולין בני העיר למכור אפילו ס"ת להשיא יתומים ואף על גב דאיכא לחלק ולומר דהנך יתומי' דכת' ז"ל היינו זכרים דוקא דמצויין על פריה ורביה. מ"מ נראה לי דאין לחלק ואין להוציא יתומות מכלל מצוה זו. אבל לא ידעתי אם יכולין הקהל להשיא עניה שאין לאביה יכולת להשיאה בדבר של הקד' ששם בעליו עליו כעובדא דילן ואם נקרא זה דבר של מצוה לפי שראיתי להריא"ף ז"ל שכתב בההיא תשובה דלעיל דבר מצוה כגון פדיון שבויים וכתיבת ס"ת וכיוצא בהן וצרי' אצלי עיון. ודבר ידוע הוא שאם שינו בני העיר מנורה או דבר של הקדש לדבר מצוה אין חוזרין ופורעין אותו דבר וכמו שהוכיח כ"ת. ואמנם מה שרצה להוכיח דבר זה כמה"ר יוסף קולון ז"ל וזה לשונו והלא פשיט' דאין חוזרין ופורעין נר אח' או מנורה אחר' דאפוכי מטרתא למה לי וכו' ודאי דברים אלו אין להם שחר ולא טעם כעקר ולית הכא אפוכי מטרתא דהמשנין את ההקדש אין משנין אותו ללא צורך אלא לדבר מצו' או לצורך גדול מצרכי צבור והרי הן כלווין ופורעין דאפי' אי הוה דינא הכי לית הכא אפוכי מטרתא וכבר השיגו כ"ת בזה אלא שהארכת עלינו את הדרך ללא צורך. גם הטעם השני שכתבת בשמו להוכיח דבר זה חלוש וקלוש כמו שכתב עליו כ"ת :

[397] לא עשיתי

הראוי ליתן לו פת חמה, חמה. צונן, צונן. להאכילו לתוך פיו, מאכילין. אין לו אשה ובא לישא, משיאין לו. ושוכרים לו בית ומציעים לו מטה וכלי תשמישו, ואחר כך משיאין לו אשה. הגה: ונלמה לכל זה בגמי לקה, לו לכיס ביחל, לכל לין היחיל מחוייב ליתן לעני לי מחסורו, ללל מוליע לעלו לכיס, ולס לין לכיס לללו יתן היחיל, לס ילו מקנת:

(א) אבל אין היחיד כו' – אבל כדי סעודה חיוב על כל אחד ליתן לו אא"כ מחזר על הפתחים דאין על היחיד ליתן לו אפילו כדי סעודה (ט"ז), וי"א שגם היחיד מחויב ליתן לו כל די מחסורו אם ידו משגת (כנ"ל סי' רמט ס"ק?), ואין עיקר כדבריו, אלא אם כן אין רבים אצלו או שאין יד הרבים משגת לסייע לו (ש"ך).

(ב) אשה שבאה לינשא, לא יפחתו לה מנ' זוז[398]. ואם יש בכיס, מפרנסים אותה לפי כבודה. (ועיין לקמן סימן רנ"ז לס הגבמיס לכיכיס ללוות):

(ב) לא יפחתו לה מנ' זוז - ומחייבין את הגבאים ללוות, ואם ישנן בכיס יותר מנ', נותנין לפי כבודה אבל ליותר מנ' אין מחויבים ללות (ש"ך), שיעור זה וכן כל השעורים שבסעיף ד' אינו אלא בימיהם, אבל בזמן הזה נותנים לו כפי הראוי וכדלקמן (סי' רנג ס"ב) (ש"ך).

(ג) [846]עני המחזר על הפתחים, אין נותנין לו מהקופה מתנה מרובה, אלא מתנה מועטת:

(ג) עני המחזר כו' – היינו ליחיד אבל הגבאי צריך ליתן אפי' למחזר על הפתחים כדי סעודה שהגבאי במקום רבים הוא, ומתנה מרובה היינו כדי סעודה (ט"ז), וי"א דזה מדבר לגבאי צדקה, וה"ה מכל יחיד ויחיד שמחזר אצלו א"צ לתת לו מתנה מרובה (ש"ך).

(ד) אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום, מכבר בפונדיון (הרמב"ם פירש שמשקל הפונדיון הוא ח' גרעיני שעורה). מד' סאין בסלע. ואם לן, נותנין לו מצע לישן עליו וכסת ליתן מראשותיו ושמן וקטניות. ואם שבת, נותנין לו מזון ג' סעודות ושמן וקטנית ודג וירק. ואם מכירין אותו, נותנין לו לפי כבודו[399]:@NOMB@

(ה) עניי העיר מרובים, והעשירים אומרים: יחזרו על הפתחים, והבינונים אומרים: שלא יחזרו על הפתחים אלא תהיה פרנסתן מוטלת על הצבור, לפי ממון, הדין עם הבינונים. הגה: כי עיקר חיוב הלדקה לפי הממון. וים מקומות נוהגין ליתן לפי הנלבה, ויש לפי המס. והנותן לפי בלכתו, ללוי יותר לבלכה:

סימן רנא – למי נותנין הצדקה ואיזה קודם לחבירו, ובו י"ד סעיפים.

(א) [847]מי שהוא עבריין במזיד על אחת מכל מצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה, אינו חייב להחיותו ולא להלוותו. ([848]ומפרנסים עניי עובדי כוכבים עם עניי ישלאל, מפני דרכי שלום):

(א) עבריין - לשון עבריין משמע שהוא רגיל לעבור, כדלעיל (סי' ב סק"כ?), אבל אם עבר עבירה לתאבון פעם אחת לא יצא מכלל אחוה בזה (ש"ך).

(ב) עם עניי ישראל - לאו דוקא אלא אפילו עניי עובדי כוכבים לחוד מפרנסים מפני דרכי שלום ועי' לעיל (סי' קנא סקי"ט?) (ש"ך).

(ב) [849]מי שהוא עבריין להכעיס, אפילו למצוה אחת, כגון שאוכל נבילה היכא דשכיח בשר כשרה, אסור לפדותו אם נשבה. [850]לכל עבריין לתיאדון, לין ליסור בלבר לס רולים לפדותו, לכל לין מחויבים בכך:

(ג) אסור לפדותו - כאשר עשה עבירה להכעיס אפילו בפעם אחת נכנס בכלל הפושעים ומומרים בזה לענין עונש של אותה עבירה ועונשו הוא שלא יצילנו שום בר ישראל עד שיעשה תשובה. ובמומר לתאבון שעשה הרבה פעמים, אף על פי שרואין ממנו שמתחרט והולך לעשות תשובה דאז ודאי אין איסור להצילו מכל מקום אין חיוב עדיין עד שיהיה ידוע לנו שעשה תשובה וקיבל דינו וי"א דלפדותו דוקא אסור בלהכעיס אבל לזונו אין איסור ואין חיוב בדבר ואין כעיקר כדבריו (ט"ז), עי' לעיל (סי' ב סק"ט"ז?) דמומר להכעיס אפילו בפעם אחת דינו כעובד כוכבים, ועי' לעיל (סי' קנח ס"ב) דאפי' עשה

Commented [O151]: ט"ז אומר את זה בדעת הטור, אבל ממשעות דבריו דה"ה לדעת השו"ע
ואולי זה רמ"א, וכן בש"ך?? ועי' פ"ת שמשמע כך

---

[398] בזה,ז היינו רבע כתובה?@.

[399] פי' שנותנים לו לפי כבודו, ואם לא יודעים אז נותנים לו כמו שכתוב לעיל עי' לקמן הערה 414.

עבירה פעם אחת להכעיס הרי זה אפיקורוס ומורידין אותו ואין מעלין, ובאינו מומר להכעיס ולא לתיאבון, אלא שאינו חושש בדבר, בין אוכל האיסור או ההיתר, י"א דבכה"ג אין איסור לפדותו, ואפילו אם ראה שאכל איסור כאשר התיר לפניו, דבכה"ג אין איסור בדבר דשמא אינו עושה להכעיס ואפילו לתיאבון אינו חייב לפדותו. עוד אפשר לומר בדעת הי"א שאם אינו רגיל בכך והוא עושה שלא לתיאבון ושלא להכעיס אז אינו חייב להחיותו או לפדותו אבל אין בזה איסור, ובמומר לתיאבון שהוא רגיל בכך אסור לפדותו (ש"ך).

(ד) אבל אין מחויבים – עי' ט"ז דכאן מיירי במומר לתאבון הרבה פעמים ואפילו במבקשים להרגו. יהודי גנב מפורסם שנתפס וייסרוהו יותר מדי צריכין להשתדל בהוצאות ולהצילו ואין לומר הואיל שדרכו בכך הוי מומר לדבר אחד דמה בכך הא לא הוי מומר להכעיס ואפילו שהוא גנב מפורסם אינו כמסכן רבים, ואסור למסרו בידי עכו"ם, אבל בעוסק בזיופים, ומטבעות הללו יתפשטו בקרב ישראל, וכמה נפשות נקיים יבואו מזה לידי סכנה. איש אחד שישב בחצר המטרה קרוב לסכנת נפשות ואיש ההוא היה מפורסם דרכיו לא טובים נאף וגנב (עי' דברי לקמן סי' רנב ס"ד סק"?). וי"א דאפי' עבד כמה פעמים לתיאבון אפ"ה מחויבים לפדותו ואפילו ברגיל אין לעמוד על דמו ולהחיותו ודברי הרמ"א כאן הם דעת יחיד, ואפילו ספק לתיאבון מצוה להחיותו. מי שהרג נפש אינו רק כעובר לתיאבון ליתובי יצריה הרע, ואם אחר זה נתפס בשביל גניבה או דבר אחר כ"ש אם בא לידי סכנה מצוה להשתדל בעדו אם אינו ברשעו תמיד ועי' לעיל (סי' רלב סק"(נג)) (פ"ת).

(ג) הנותן לבניו ובנותיו הגדולים, שאינו חייב במזונותיהם, כדי ללמד את הבנים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה, וכן הנותן מתנות לאביו והם צריכים להם, הרי זה בכלל צדקה. ולא עוד אלא שצריך להקדימו לאחרים. ואפילו אינו בנו ולא אביו, אלא קרובו, צריך להקדימו לכל אדם. ואחיו מאביו, קודם לאחיו מאמו. ועניי ביתו קודמין לעניי עירו, ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת. הגה: והקבועים בעיר קרויים עניי העיר, והם קודמין לעניים מחכים הבאים לשם ממקומות מחכים. ויושבי ארץ ישראל קודמין ליושבי חוצה לארץ. הגה: פרנסת עצמו קודמת לכל אדם, ומיהו חייב לתת לצדקה על שיהיה לו פרנסתו ומח"כ יקדים פרנסת אביו ואמו, אם הם עניים, והם קודמים לפרנסת בניו. ומחר כך בניו, והם קודמים לאחיו, והם קודמים לשאר קרובים, והקרובים קודמים לשכיניו, ושכיניו לאנשי עירו, ואנשי עירו לעיר אחרת. והוא הדין אם היו שבויים ולריך לפדותן:

(ה) שאינו חייב כו' - דהיינו שהם יתירים על שש (ש"ך).

(ו) לאביו כו' - ואם ידו משגת [לתת מעשר וגם לפרס את אביו] תבא מאירה למי שמפרנס את אביו ממעות צדקה כדלעיל (סי' רמ ס"ה) (ש"ך).

(ז) קרובו צריך - שקרובי אשתו יש להם דין עניי עירו ואין לכוף לבעל לתת לקרובי אשתו כ"כ כמו לקרובי עצמו, רק שליש אחד דרך משל אם יתן לקרוביו שלש אלף ש"ח, א"צ ליתן לקרובי אשתו רק אלף ש"ח. ויש להסתפק אם קרובי אשתו הם ג"כ עניי עירו וכיוצא בזה מה דינם (פ"ת).

(ח) קודמים לעניי עיר אחרת - אפי' עיר אחרת של ארץ ישראל (ש"ך), עניי עירו אפילו הם עמי הארץ קודמים לעניי עיר אחרת שהם ת"ח והא דאיתא לקמן סעיף ט' דכל הקודם בחכמה קודם לחבירו היינו דוקא אם שניהם מעיר אחת (פ"ת).

(ט) ויושבי א"י - יש להקדים יושבי ירושלים על יושבי שארי העיירות א"י, וכל הקדימות אינם אלא להקדים ולא לדחות נפשות, וע"כ אם שניהם שוים שצריכים להחיות נפשם בלחם צר, נאמר זה קודם. אבל כשיש לאנשי ירושלים אפילו רק לחם צר, שוב אין להם שום תביעה עד שיגיע לכל א' מהעיירות אחרות ג"כ כשיעור הזה, ושוב מהנותר שיצטרכו לכסות ומותרות יש הקדמה למוקדם עד שיהיו שוה בשוה בזה (פ"ת).

(י) והם קודמים - אחיו מאב קודם לאחיו מאם (ט"ז, ש"ך).

(ד) מחייבין האב לזון בנו עני, ואפילו הוא גדול, מחייבין אותו יותר משאר עשירים שבעיר. (וכן שמע מקרוסיס וע"ל סי' נ"ז סעיף י'):@NO MB@

(ה) מי שנתן ממון לגבאים לצדקה, אין לו ולא ליורשיו שום כח בהם והקהל יעשו הטוב בעיני אלהים ואדם. הגה: מכל קולס שקמלו ליל גבאי, אם נדר לקהל סתם נותנין לקרובים העניים, למומלין לעתו לכוונתו לקרובים. ודוקא אם היו לו קרובים עניים בשעת הנדר, מכל אם היו עשירים אז,

Commented [O152]: בדוק שזה בסדר

והענו, מין נותנין להם. וכל זה בפוסק לדקה לבדו, מכל מס פוסק לדקה עם בני העיר, על דעת בני העיר נדר והם יעשו מה שילמו:

(יא) נותנין לקרוביו – וכ"ש דמותר לתת מעשר לקרוביו עניים בחייו (ט"ז וש"ך), ואם פוסק צדקה עם בני העיר אינו יכול ליתנו לקרוביו (ש"ך).

(יב) דאומדין דעתו כו' - בכל דיני נדרים והקדשות סומכין על פי האומדנא ועל פיהם הם דנים בהם וכן הולכים בתר אומדנא דעניים[400] (ש"ך), איש א' שהניח עשירות ליורשיו גם סך לירושלים ולשאר צדקות דהיינו שיהא הקרן קיימת ולחלק כל שנה הרווחים ולעת זו אחד מהיורשים יש לו דוחק ויש לחוש שילך בדרך שאינו הגון. י"א שיתנו מהרווחים לו, משום אומדנא, דודאי דעתו דאם יהיו בניו עניים שיתנו להם, אבל לא מן הקרן, באשר שבאו ליד גבאי, היינו מה ששייך לשאר צדקות אבל מה שאמר לירושלים אינו יכול לשנות ליתן לבנו, ועיקר אפילו לא באו ליד גבאי אסור מהקרן ואם באו ליד גבאי אפילו מרווחים אסור. ואם אדם הודיע לקהל שהוא נודר כך וכך לתת ביד גבאי ושוב העני, אפי' הוא עצמו לא יכול לעכב הכסף לעצמו, שאנחנו יד עניים. ועיין בשו"ת ראש יוסף תשובה ד' דף י"ב[401]. אחד שצוה לפני מותו לחלק מעזבונו לקרוביו ואח"ז בא אחד מבניו לידי עניות ותבע שיתנו לו הכל כי הוא קרוב לכולם אין בדבריו כלום. ועיין בתשובת הר הכרמל חי"ד סימן י"ט: (פ"ת)[402].

(ו) יהיו עניים בני ביתך:

(יג) יהיו עניים בני ביתך - פירוש שמוטב שיקח מהם להשתמש בהם משישתמש בעבדים (ט"ז, ש"ך).

(ז) חייב [להקדים] להאכיל הרעב מלכסות הערום:

(יד) חייב להקדים להאכיל כו' - כצ"ל (ט"ז).

(ח) איש ואשה שבאו לשאול מזון, מקדימין אשה לאיש. וכן אם באו לשאול כסות. וכן אם באו יתום ויתומה לינשא, מקדימין להשיא היתומה:

(טו) שבא לשאול מזון כו' - אבל להצילם אם הם טובעים בנהר וכה"ג מקדימים לאיש, אבל אכילה לאו בכלל להחיות הוא אלא דינן כדין הכסות (ש"ך).

(טז) מקדימין אשה כו' - מפני שדרך האיש לחזר על הפתחים ואין דרך האשה בכך ואפי' היא מחזרת עתה על הפתחים מ"מ כיון שאין דרכה בכך יש להקדימה שלא תחזר על הפתחים אי נמי שמא תתבייש לחזר גם אצל אחרים (ש"ך).

(יז) להשיא היתומה - ת"ח שנדב לו אחד מהקצינים סך מה להשיא בהם בנו הבחור, אינו יכול לשנות להשיא בו בתו הבוגרת, כיון שזיכה לבנו ע"י האב וזכין לאדם שלא בפניו כבר זכה בו הבן אם לא שהת"ח הוא עני מאד שא"א לו להשיא בתו אלא בממון זה אז גם על הבן מוטל הדבר אפשר דגם הבן ימחול ויאמר כאילו התקבלתי ואז מותר לשנות[403] (פ"ת).

(ט) היו לפניו עניים הרבה, ואין בכיס לפרנם או לכסות או לפדות את כולם, מקדים הכהן ללוי, והלוי לישראל, והישראל לחלל, והחלל לשתוקי, והשתוקי לאסופי, והאסופי לממזר, והממזר לנתין, והנתין לגר, והגר לעבד משוחרר. במה דברים אמורים, בזמן שהם שוים בחכמה[404], אבל אם היה ממזר ת"ח וכהן גדול עם הארץ, ממזר תלמיד חכם קודם. (ומפילו חכם לכסות, ועם הארץ להחיות. ומשת חכר, כחכר). וכל הגדול בחכמה קודם לחבירו. ואם היה אחד מהם רבו, או אביו, אף על פי שיש שם גדול מהם בחכמה, רבו, או אביו שהוא תלמיד חכם, קודם לזה שהוא גדול ממנו:

(יח) והלוי לישראל כו' - עיין באו"ח (סי' רא ס"ק) (ש"ך).

(יט) יד והשתוקי כו' - עיין באה"ע (סי' ד ס"ק)[405] מהו שתוקי ואסופי וממזר (ש"ך).

---

[400] לא עשיתי, מהו אומדנא דעניים

[401] לא עשיתי

[402] לא עשיתי.

[403] ואם הבן עומד נגד?

[404] עי' לעיל סק"(ח).

[405] לא עשיתי

(כ) וכהן גדול ע"ה כו' - לאו דוקא ע"ה אלא שאינו שוה בחכמה לישראל, ועי' לעיל (סי' רמו סקט"ו?) (ש"ך).
(כא) ואפי' חכם לכסות כו' - היינו מדינא אבל בזמן הזה שאין ת"ח אפילו לענין ליטרא דדהבא וכדלעיל (רמ"א סי' רמג ס"ז) כל שכן דאין לדחות פקוח נפש מפניו, ואותו שלהחיות קודם (ש"ך), ויש חולקים (פ"ת).
(כב) או אביו שהוא תלמיד חכם כו' - כשאין אביו חכם דווקא רבו מובהק קודם ממנו אבל רבו שאינו מובהק אפילו אביו אינו חכם כלל אביו קודם, ואם אביו הוא תלמיד חכם קודם לרבו מובהק אפילו שרבו גדול בחכמה מאביו כנ"ל (סי' רמב ס"?) (ש"ך).

(י) מי שבא ואמר: האכילוני, אין בודקין אחריו אם הוא רמאי, אלא מאכילין אותו מיד. היה ערום ובא ואמר: כסוני, בודקין אחריו אם הוא רמאי, ואם מכירין אותו מכסין אותו מיד:@NO MB@

(יא) רבי שהיה מצטער שנתן פתו לעם הארץ, משום דהיו שני בצורת ומה שהיה אוכל עם הארץ יחסר לתלמיד חכם, הא לאו הכי חייב להחיותו. אם בא לפנינו מת ברעב, חייב להחיותו אף על פי שהוא ספק אם יחסר לתלמיד חכם אחר כך:@NO MB@

(יב) שני עניים שחייבים ליתן צדקה, יכול כל אחד מהם ליתן צדקה שלו לחבירו. הגה: ודוקא למלקה, מכל מס חייבים כל מחל קנס למלקה שעבדו על מיזה לבל, מינס יכוליס לתת מחל למחבירו, למס כן מין כמן קנס:@NO MB@

(יג) צבור שצריכין לשכור רב ושליח צבור, ואין ספוק בידם ליתן לשניהם, אם הוא רב מובהק ובקי בהוראות ובדינים, הוא קודם. ואם לאו, שליח צבור קודם. הגה: ומין לפרנס הרב שבעיר מכים של למלקה, דגנמי הוא לו וגם לבני העיר, מלמ יעשו לו סיפוק ממקום מחר. מכל כל יחיד יוכל למלוח לו מלמלקה שלו, שזהו לך כבוד:@NO MB@

(יד) יכולים לשנות, אפי' מתלמוד תורה, לצורך שלשים פשיטים להגמון בכל שנה, לפי שהוא הצלת נפשות, שאם לא יתפשרו עמו יש כמה עניים שאין להם ליתן, ויכום ויפשיטום ערומים:

(כג)ויכום ויפשיטום כו' – אע"פ שכתוב גדולה תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, עכ"ז אין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש, אלא דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפש (ש"ך).

סימן רנב – דין פדיון שבוים וכיצד פודין אותם, ובו י"ב סעיפים.

(א) [851]פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן. ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים. הילכך לכל דבר מצוה שגבו מעות בשבילו, יכולים לשנותן לפדיון שבויים. [852]ואפילו אם גבו לצורך בנין ב"ה, ואפילו אם קנו העצים והאבנים והקצוע לצורך הבנין, שאסור למכרם בשביל מצוה אחרת, מותר למכרם לצורך פדיון שבויים. אבל אם בנאוהו כבר, לא ימכרו אותו. ([853]ומ"מ הגולד סלע למלקה, מין פדיון שבויים בכלל ומין לפדות בסלע זו רק מדעת בני העיר כלמקמן סימן רנ"ו סעיף [ל'] (ה')):

(א) ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים – מותר למכור ס"ת לפדיון שבויים (ט"ז), וי"א דווקא היכא דא"א בענין אחר מותר למכור ספר תורה או בית הכנסת אפילו לפדיון שבויים אחרים [ולא של בעל הספר תורה ולא של בעלים של הבית הכנסת], אבל בשאר מעות של מצוה או הכינו לצורך הבנין, יכולים לשנותם אפי' אפשר בענין אחר כיון דפדיון שבויין מצוה גדולה הימנו וי"א דספר תורה מותר למכור לצורך פדיון שבויין משום דכל היכא דאיתא בקדושתה קיימה וכן בית הכנסת מותר למכרה לאחרים כשתעמוד בקדושתה, אבל שתצא לחוץ אסור למכרה לפדיון שבויין (ש"ך), עט"ז ס"ק ב' ועיין בתשובת בגדי כהונה חלק א"ח סימן ח' מ"ש בזה (פ"ת)[406].

Commented [O153]: דויק המח' ש"ך א וט"ז ב.

[406] לא עשיתי

(ב) שם - י"א דצריך לסכן עצמו בשביל חבירו דזה ספק וזה ודאי (עי' חו"מ סי' תכו ס"ק?) וי"א דאם שניהם שוים במעלה כגון שניהם ת"ח או ע"ה ומכ"ש אם המציל ת"ח והניצל ע"ה אינו רשאי להכניס עצמו אפילו בספק והצלה ודאי[407]. אך אם המציל אינו ת"ח כמו הניצל אז מותר להכניס עצמו, אבל אין מחויב אם לא ממדת חסידות אם ירצה, ועי' לעיל (סי' קנ"ז סקט"ז?) ועי' חוות יאיר (השמטות לדף קל"ד)[408] (פ"ת).

(ג) שם - מי שנדר לפני מותו מעות לפדיון שבוים ויש מגפת דֶבֶר בעולם ר"ל ונמצאו הרבה מישראל הם בדוחק גדול, מותר ליתן להם ממעות אלו ולא הוי שינוי מדעת הנותן, אבל עכשיו בעו"ה כשיש דבר בעולם הם ג"כ בשבי, הוי ממש פדיון שבוים ואפשר גדול ממנו (פ"ת).

(ד) ואפילו אם גבו לצורך בנין ב"ה - זה מותר לשנותו אפילו למצוה אחרת בלאו פדיון שבויים, עי' או"ח (סי' קנג ס"ק?) ולא נקטיה כאן בפדיון שבויים אלא משום סיפא שקנו העצים והקצום (ט"ז).

(ה) אבל אם בנאוהו כו' – י"א שיש איסור בדבר וקשה שכן במקור הדברים רק איתא דאין דֶרֶך העולם לַעשות כך. ומש"כ "בנאוהו", היינו שגמרו אותו, אבל אם לא גמרו הבנין רק התחילו בו מותר למכור אותו חלק שבנאו. ומה שכתוב כאן לענין בית הכנסת, ה"ה וכל שכן בית המדרש לענין זה (ט"ז).

Commented [O154]: הסמ"ע תירץ אבל לא הבנתי איך זה להלכה?

(ו) ומכל מקום הנודר לצדקה – עי' לקמן (סי' רנו ס"ד סק"(יב)) (ט"ז), ועי' דברי שם סק"(ט), וכן סי' רנט סק"ה? (ש"ך), דאין פדיון שבויין בכלל צדקה סתם בלשון בני אדם והאומר סלע זו לצדקה אין משמעות לשונו אלא צרכי עניים כמאכל ומשתה וכסות וכיוצא בו אבל לא פדיון שבויין, ואפילו אם בלשון חכמים פדיון שבויין הוי בכלל צדקה סתם, מאחר שאינו כן בלשון בני אדם, והרי צדקה מקרי נדר ובנדרים הולכין אחר לשון בני אדם (ש"ך).

(ז) כדלקמן סימן רנ"ו סעיף ד' - כן צ"ל (ט"ז).

(ב) [854]המעלים עיניו מפדיון שבויים, עובר על **לא תאמץ את לבבך** (דברים טו, ז). ועל **לא** תקפוץ **את** ידך (דברים טו, ז). ועל **לא** תעמוד על דם רעך (ויקרא יט, טז). ועל **לא** ירדנו בפרך לעיניך (ויקרא כה, נג). ובטל מצות פתוח תפתח **את** ידך לו (דברים טו, ח). ומצות וחי **אחיך** עמך (ויקרא כה, לו). **ואהבת** לרעך כמוך (ויקרא יט, יח). והצל לקוחים למות (משלי כד, יא). והרבה דברים כאלו:@NO MB@

(ג) [855]כל רגע שמאחר לפדות השבויים, היכא דאפשר להקדים, הוי כאילו שופך דמים:@NO MB@

(ד) [856]אין פודין השבויים יותר מכדי דמיהם[409], מפני תיקון העולם, [857]שלא יהיו האויבים מוסרים עצמם עליהם לשבותם. [858]אבל אדם יכול לפדות את עצמו בכל מה שירצה. וכן לת"ח, או אפילו אינו ת"ח אלא שהוא תלמיד חריף ואפשר שיהיה אדם גדול, פודים אותו בדמים מרובים. (ומס מסמו כמחל למי שו לא, עיין בעוד מכן העזר סי' ע"ח):

(ח) אין פודין את השבויים כו' - אפי' קרובו אין לפדות ביותר מכדי דמיו מפני תיקון עולם וי"א דרשאי לפדות מי שהוא רוצה כיון שאין דוחק לציבור, אלא דאין מחייבין לפדות את אשתו ביותר מכדי דמיה וכן נוהגים (ש"ך), במקום שיש חשש שיהרוגו פודין, ויש חולקים, אבל א' שנתפס בתפיסה בטענה שזינה עם זונה צריכין להפריז עליו מעות הרבה להציל נפשו מפני חילול השם[410], שזה ספק וי"ל קים לן כצד שפודים, אבל כל זה במדינות אחרות שנותנים עין בממון, ושייך הטעם שהם ילמדו לעשות עוד, אבל במדינות אחרות צריך עיון אם אין חייבים לפדות נפש מישראל בסכנת נפשות בכל ממון, ולכן בשבוי שהיה קרוב לסכנת נפשות, צריכין לפזר עליו מעות, אך הקרובים יתנו הערכה כפי שישימו עליהם הפרנסים והמותר מקופת הקהל (פ"ת).

---

[407] וזה נוגע להתרמת כליה.

[408] לא עשיתי שניהם.

[409] עי' לקמן סק"(יח).

[410] ויש שהקשו שהמעלים <u>המעלים עיניו מפדיון שבוים עובר על לא תעמוד על דם רעך, ועי' או"ח (סי' תרנו ס"?) דבמצות לא תעשה חייב ליתן כל ממונו, ואינו קשה, שכן עי' לעיל (סי' קנז סק"ד?) שכל זה דוקא בלא תעשה שיש בו מעשה (פ"ת).</u>

(ט) מכדי דמיהם - פירוש כדי דמיו היינו כפי מה ששוה למכור בשוק כעבד ואף על גב דבארצנו זה אין רגילות למכור עבדים ושפחות בשוק, מ"מ מאחר שלא מצינו שבזמנינו ישתנה הדין מדין הגמרא מסתמא גם בזמנינו צריכין להעריך דמיו כמה היה שוה למכור בשוק שמוכרין שם עבדים כגון בארץ ישמעאל וכדומה, וי"א דפירוש כדי דמיהן הוא כמו שנפדים שבוים עובדי כוכבים ולא כעבד הנמכר בשוק. מה שאנו נוהגין שפודין ביותר משיעור זה דמצוה רבה איכא וכל המרבה להתעסק בזה הרי זה משובח (פ"ת).

(י) שלא יהיו האויבים - כשעתידין לשבות עוד אחרים (ש"ך).

(ה) [859]אין מבריחין השבויים, מפני תיקון העולם, שלא יהיו האויבים מכבידים עולם עליהם ומרבים בשמירתם:

(יא)אין מבריחין - פשוט דכל יחיד שיכול להבריח אדם פרטי, ואין לו לחוש על שאר השבוים אשר יושבים שם (ואפילו מדת חסידות ליכא בזה) [411](פ"ת).

(ו) [860]מי שמכר עצמו לעובד כוכבים, או שלוה מהם ושבו אותו בהלואתו, פעם ראשונה ושניה פודים אותו, שלישית, אין פודים אותו. אבל פודים את הבנים לאחר מיתת אביהם. [861]ואם בקשו להרגו, פודין אותו מיד, אפילו אחר כמה פעמים. ([862]ומכוי שהמיר לפילו למלוה למת, כגון לוכל נבלות להכעיס, לסוד לפדותו. ועיין לעיל רים סימן רנ"ח):

(יב)אבל פודין את הבנים - שלא יטמעו בין העובדי כוכבים ואין לחשוש לזה בחיי אביהם, שהוא ישמור עליהם, אבל כל שא"א שישמור אותן פודים אותן מיד (ש"ך).

(יג) אוכל נבילות – עי' לעיל (סי' רנא ס"ק?) דאפי' בשביל פעם אחת שעשה כן להכעיס הוה מומר שלא להחיותו ולפדותו. הנודר שום דבר ל"מצוה רבה" יתנהו לפדיון שבויים (ט"ז).

(ז) [863]עבד שנשבה, הואיל ומבל לשם עבדות וקבל עליו מצות, פודים אותו כישראל שנשבה:@NO MB@

(ח) [864]פודים האשה קודם האיש, [865]ואם רגילין במשכב זכור, פודין האיש קודם. (ומס שניהם רוצים לטבוע בנהר, הלת המים קודם):

(יד)ואם שניהם רוצים לטבוע כו' - פי' שאיש ואשה הם בסכנת טביעה בנהר והטעם שאיש חייב טפי במצות (ט"ז), עי' לעיל (סי' רנא סקי"א?) (ש"ך), אם עובד כוכבים אלם נושה בא לקחת שני ילדים מישראל ולהעבירם על דתם ויש ספוק בידינו לפדות אחד מהם בסך ממון אשר יושת עליו וא' זכר וא' נקבה מי קודם, הזכר קודם דאם להחיות הגוף קודם הזכר לנקבה להציל נפשו כל שכן, ואף על גב דלהוציא מבית השביה אשה קודמת היינו בגדול וידוע שלא יעבירוהו על דת ובשאין לחוש שיטמע הזכר בין העובדי כוכבים (עי' &) (פ"ת).

(ט) [866]הוא ואביו ורבו בשבי, הוא קודם לרבו[412], ורבו קודם לאביו, אמו קודמת לכולם. (וע"ל סימן רמ"ב סעיף ל"ז):

(טו)ורבו קודם לאביו כו' - ואם אביו חכם אפילו אינו שקול כרבו אביו קודם כדלעיל (סי' רמב סל"ד) (ש"ך).

(טז)אמו קודמת - משום שיש לה זלזול יותר להיות בשבי (ש"ך).

(יז) קודמת לכולן - פי' אפילו לעצמואף על גב דחייו קודמים לחיי אביו ורבו, אפ"ה להוציא מבית השבי אמו קודמת לכולן משום דלמא יעשה בה איסור, והיינו דווקא שאין בשביה זו משום סכנת נפשות, אבל אם יש סכנת נפשות חייו קודמין לשל אמו (ש"ך).

(י) [867]אם איש ואשתו שבויים, אשתו קודמת לו. ובית דין יורדין לנכסיו ופודים אותה, ואפילו עומד וצווח: אל תפדוה מנכסי, אין שומעין לו:

(יח)ופודים אותה ואפי' כו' - היינו דוקא בכדי דמיה וכדלעיל (סק"ד?) וכן בסעיף י"א וי"ב מיירי בכדי דמיו אף על פי שהוא ג"כ בשביה יכול לפדות אשתו ביותר מכדי דמיה ולא עצמו (ש"ך).

(יא) [868]מי שנשבה ויש לו נכסים ואינו רוצה לפדות עצמו, פודים אותו בעל כרחו:@ NO MB@

[411] לבדוק החוות יאיר בפנים

[412] היינו רבו מובהק (&).

Commented [O155]: שונו לברוח בורח, ולא ברור אם זה על עצמו או אחר

(יב) [869]האב חייב לפדות את הבן, אי איה ליה לאב ולית ליה לבן. הגה: [870]וה"ה קרוב מחב, קרוב קרוב קודם, ללא כל הימנו שיעשיו עצמם ויטילו קרוביהם על הקבוב. [871]הפודה חבירו מן הסביה, חייב לשלם לו מה שיה ליה לשלם, ולא למרינן להוא מבריה מרי מנכסי חבירו. [872]ולריך לשלם לו מיד, ולא יוכל למימר מני ליית לך דין. ומה שיה ליה מה"ב טוענה עליו יתבענו לדין, דבלא זה מין מדם פודה מת חבירו.

(יט)וה"ה קרוב כו' - ע"ל סי' רנ"ז ס"ח (ש"ך), צריכים ליתן לפי הממון ואם קרוב אחד נתן יותר אין יכול לתבוע מקרוב האחר וכ"ש אם נתן יותר על כדי דמיהן אפילו שהתחיל הקרוב האחר ליתן יותר מכדי דמיהן ע"ש (פ"ת)[413].

(כ) וצריך לשלם לו מיד - ונפרעים בזה אפי' מנכסי יתומים קטנים (ש"ך), אם מיחה שלא לפדותו כי רצה לקדש שם שמים ולא השגיחו בו, בין אם הפדיון מסכנת נפשות בין אם הפדיון מסכנת איבוד ממונו, אם כבר נתפס חייב לשלם, ואם עוד לא תפסוהו, אינו חייב לשלם, דילמא לא יתפסוהו (פ"ת * בית יעקב), אבל אם המציל גם כן נתפס באותו ענין ממוני, אז חייב לשלם לו, ואם אין המציל באותו בעיה, אז אין חייב לשלם לו (פ"ת * יד אליהו).

Commented [YL156]
"ע אם היד אליהו מחלק בין קודם התפיסה לאחר התפיסה, שמשמע שזה דווקא קודם תפיסה וצ"ע

סימן רנג – דין מי הוא הראוי ליטול צדקה, ובו י"ב סעיפים.

(א) מי שיש לו מזון שתי סעודות, לא יטול מהתמחוי. מזון י"ד סעודות, לא יטול מהקופה. ואם יש לו ר' זוז ואינו נושא ונותן בהם, או שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם, לא יטול צדקה. ואם יש לו ר' זוז חסר דינר ואינו נושא ונותן בהם, אפילו נותנים לו אלף זוז בבת אחת, הרי זה יטול. הגה: ומי שהולך מביתו ונוסע מעיר לעיר לקבץ, כל הדרך שהיה בדעתו ליסע כשהלך מביתו, נקרא פעם אחת. ואפילו נתנו לו ר' זוז בעיר אחת יכול לקבל יותר, ומכאן ואילך אסור. ואם יש לו הרבה והוא עליו בחוב, או שממושכן לכתובת אשתו, הרי זה יטול. ואם יש לו בית וכלי בית הרבה, ואין לו ר' זוז, הרי זה יטול, ואין צריך למכור כלי ביתו ואפי' הם של כסף וזהב. במה דברים אמורים, בכלי אכילה ושתיה ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן, אבל מגרדה או עלי שהם של כסף, מוכרם, ולא יטול מהצדקה. והא דאין מחייבים אותו למכור כלי תשמישו של כסף וזהב, דוקא כל זמן שאינו צריך ליטול מהקופה אלא נוטל בסתר מיחידים. אבל אם בא ליטול מהקופה של צדקה, לא יתנו לו עד שימכור כליו. הגה: וכן במקום דאיכא תקנה שלא ליתן לדבה למי שיש לו דבר קטוב, אין חושבין לו בית דירה וכלי תשמישו. וכל מי שהוא עשיר, אסור ליתן לבניו, אף על פי שהם גדולים, אם הם סמוכים על שולחן אביהם. וכל זה דוקא לדבה, אבל דבר חורון וכבוד יכול לקבל אפי' כדאמרינן הכופה ליהנות יהנה כדאיתא.

(א) לא יטול כו' - כך היה דרכם לחלק תמחוי בכל יום וקופה מערב שבת לערב שבת, ולפיכך מי שיש לו מזון יום א', לא יטול מהתמחוי. ומי שיש לו מזון י"ד סעודות, לא יטול מהקופה, ואע"פ שאין זה נוהג בזה"ז, עכ"ז כל קהל מישראל יש להם קופה של צדקה כדלקמן (סי' רנו ס"א) (ש"ך), תמחוי פי' קערה גדולה היא וגובין בה גבאים מאכל מבעלי בתים ומחלקים לעניים ב' סעודות ליום מיום ליום ועי' לקמן (סי' רנו ס"א) (ט"ז).

(ב) י"ד סעודות לא יטול מהקופה – אע"פ שיש ג' סעודות בשבת, עכ"ז עדיף לאכול ב' סעודות בשבת ולא לקחת צדקה, אבל אם אין לו כלום ונוטל צדקה, שיקח לג' סעודות (ט"ז)[414].

---

[413] הפודה חבירו כו' - ראובן נתפס כגנב, ועונשו מכות, ויש חשש שימות, ואחיו שמעון בא לפדותו, וראה שאין לו היכולת, ולכן שאל לאחיו לוי, והרכין ראשו ולא סיפר ליהודה, כולם חייבים לפדותו מכח השו"ע (יו"ד סי' רנב ס"ב), ואסור לאחר, וכל רגע שמאחרים הוי כאילו שופך דמים, ואין כאן טענה שראובן איבד עצמו לדעת (עי' חו"מ סי' שמה ס"ב), אפילו גנב מפורסם, ואפילו ששמעון שילם חלקו של יהודה, יהודה חייב לשלם לו, ואין ליהודה טענה שהייתי מפייס את השר, שכן אסור לאחר התשלום כנ"ל, אבל אם זה יתר מכדי דמיהם, שאין פודים על כך (&), ואין חילוק בזה שהוא הפיל את עצמו לזה, אלא בכל ענין אין פודין, וכל א' יתן לפי ממונו, אפילו שיש בזה סכנת נפשות (שב יעקב כד), הוב"ד בפ"ת חו"מ סי' קכח ס"א.

[414] ועי' שע"צ סי' רמב סק"ו, שמביא קושיית המ"ז שם שהרי אם צריך לצדקה מותר לקחת כל ג' סעודות כנ"ל סי' רנ ס"ד, ומסיק שעיקר כדבריו כאן ולא כמו שכתב באו"ח שעני פטור מג' סעודות ועונג שבת.

(ג) נקרא פ"א – יש עוד טעם דלא אמרינן מי שיש לו ר' זוז לא יטול מן הצדקה אלא מקופה של צדקה או מהיחידים בתורת צדקה שהרי בעל הבית הנותן לעני זה לא יתן לעני אחר ונמצא גוזל את העניים, אבל בנידון דידן שהכל יודעים שיש לו יותר ממאתים זוז והוא מחזר משום פרנסת אשתו ובניו נותנים לו בתורת מתנה ולא בתורת צדקה ולכן צריך להזהיר את גבאי צדקה שלא יתנו להם מקופה של צדקה שנמצאו גוזלים שאר העניים ואם אין לו מאתים זוז ורצו הגבאים ליתן לו אפילו מתנה מרובה מותר ומ"מ צריך לדקדק בדבר שלא ידחקו את שאר העניים אשר בעיר (פ"ת).

(ד) ואם יש לו הרבה [415][עיין (בתשובת חתם סופר סי' רל"ט) (פ"ת).

(ה) והוא עליו בחוב - ר"ל שחייב לאחרים (ש"ך).

(ו) לכתובת אשתו - אפי' נשואה. היינו שהבעל ייחד לאשתו נשואה קודם חופה כלים ותכשיטין ושמום כך וכך וכתב שויים בכתובתה (ש"ך), פי' שעשה על זה אפותיקי לכתובת אשתו (ט"ז).

(ז) אבל מגרדה כו' - ה"ה מנורה ושולחן של כסף צריך למכור, דשלחן ומנורה וכיוצא בהן שאין גופו ממש נהנה מהן, מחייבין אותו למכור. ואם לאחר שכבר נטל נזדמנו לו כלים הללו (פי' כגון שנפלו לו בירושה או במציאה) אין מחייבין אותו למכור. וי"א דאם לאחר שנטל נודע שעשיר היה והיה לו ר' זוז, ב"ד באים וגובין ממנו מה שנטל, ואם אין לו כדי לשלם, מוכר כלי תשמישו היקרים ומשתמש בפחותים, ואף על פי שממון שאין לו תובעים הוא, משום קנס גובים ממנו, והבא להורות כי"א זו לא מגמגמים בו (ש"ך), פירוש כלי שכותשין בו חטין ומ"מ אין נקרא כלי אכילה, שאין מקרבין העלי לפניו בשעת אכילה. ומש"כ שמוכרים מנורה ושלחן יש חילוק בין שלחן שלהם לשלחן שלנו דבזמן התלמוד היה לפני כל אחד שלחן קטן בפני עצמו והוה השלחן כמו כלי אכילה שמיוחד לו דגם גבי כלי אכילה נראה דהיינו רק מה שמיוחד לו, אבל מה שמשתמש עם בני ביתו הוא כלי גדול ודאי אין לשייר לו של כסף בשביל בני ביתו, ועכשיו ששלחן אחד לכל המסובין חייב למכור אם הוא של כסף (ט"ז).

Commented [YL157]
וסח?

(ב) יש אומרים שלא נאמרו השיעורים הללו אלא בימיהם, אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובני ביתו מהריוח. ודברים של טעם הם. @NO MB@

(ג) מי שהיו לו קרקעות ואם ימכרם בימות הגשמים ימכרם בזול, ואם יניחם עד ימות החמה מוכרן בשווין, אין מחייבין אותו למכור אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהם, ולא ידחוק עצמו וימכור שלא בזמן מכירה. (ויש לומכיס שמין מאכילין לאותו רק עד שיכול למכור קרקעותיו כאלי למיכן). היו שאר האדם לוקחים ביוקר והוא אינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול, מפני שהוא דחוק וטרוד, אין מחייבים אותו למכור אלא אוכל מעשר עני והולך עד שימכור בשוה וידעו הכל שאינו דחוק למכור:

(ח) מי שהיו לו קרקעות כו' – שיטת המחבר היא מירי בעשיר שאף אם ימכרם לפי הזול, יהא לו שיעור ר' זוז. דאילו אין שוין אף לפי הזול ר' זוז לפי כולם נותנין לו, אפי' אלף זוז בבת אחת, שכן הוא עני, ומ"מ כיון שאין לו מעות ר' זוז ויצטרך עכשיו בימות הגשמים למכור בזול אין מחייבין אותו למכור אלא מתפרנס מן הצדקה עד חצי דמי הקרקעות ואין משגיחין לראות בכמה הוא מוזל עכשיו, אלא בין מעט בין הרבה מאכילין אותו עד מחצה, לפי שעד מחצה הדרך להוזיל ולא יותר. ואם שאר בני אדם לוקחים ביוקר והוא אינו מוצא למכור אלא בזול, מאכילין אותו אפילו יותר מעד חצי דמי הקרקעות, והרמ"א סובר שאין משגיחין ליתן עד דמי חצי הקרקעות או לא אלא רואין אם יכול למכור בימות הגשמים בחצי דמיהן אין מאכילין אותו, אבל אם לא יוכל למכרן בחצי דמיהן, מאכילין אותו ואין משגיחין לראות כמה יתנו לו, אלא אפילו יותר מדמי חצי הקרקעות נותנין לו, כיון שאינו יכול למכור אותם בחצי דמיהן, לפי שעד מחצה הדרך להוזיל ולא יותר (ש"ך).

(ט) קרקעות כו' - מלבד בית דירתו, כלומר דהא אין מחייבין אותו למכור בית דירתו כדלעיל סעיף א' (ש"ך).

---

[415] לא עשיתי - בענין אם זה קאי גם אחלוקה דחמשים זוז ונו"נ בהם. וגם מהו הפירוש ממושכן לבע"ח וכתובת אשתו וגם בענין דברי הט"ז שהביא הבה"ט סק"ג בענין שלחן של כסף ושם תשובה ארוכה בענין חלוקת המעות המקובץ לסיעת הניזקין בעת השריפה ר"ל. והמציא סדר נכון בהחלוקה קרוב לד"ת וביאר תשעה פרטים בזה ע"ש]

(י) ביוקר כו' - אבל אם הוזלו כל הקרקעות אף של אחרים אפי' אם הוזלו שאינם שוים כחצי דמיהן אם יכול למכרן שיהיה לו ר' זוז לפי הזול צריך למכרן ולא יטול מהצדקה (ש"ך).

(יא) אלא אוכל מעשר עני והולך כו' – י"א דהיינו כשיעור מה שזל קרקעו יותר משל כולם, וי"א דמאכילין אותו והולך עד שימכור בשוה וכן עיקר (ש"ך).

(ד) בעל הבית ההולך ממקום למקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל, יטול צדקה, וכשיחזור לביתו אינו חייב (לשלם) (להוה ליה כעני והעשיר למינו חייב לשלם).

(יב) אינו חייב כלום - לאו דוקא נטל מקופה של צדקה אלא אפי' מאדם בעלמא שפרנסו דרך חסד ונתן לו די סיפוקו, כיון שלא היו לו נכסים באותה שעה. אמנם אם היו לו נכסים או קרקעות, אפילו ביד אחר, חייב לשלם אם חבירו תובעו, זולת ביתום עני, שהזן יתום ויתומה בתוך ביתו אין לו עליהם שום תביעה ואפילו יש להם אם לא שכתב שבתורת הלואה זן אותם אבל בסתמא לא, עי' רמ"א ס"ה (ש"ך).

(ה) מי שפירנס יתום, והיה מכוין למצוה, וכשהגדיל תבע ממנו מה שפרנסו, פטור. הגה: מפילו היה לו ליתום נמותה שעה, מס לא שפירש שדרך הלוחה פרנסו. ולוקח יתוס, מבל מחר, מפילו נסתס, נמי ממינן שדרך הלוחה עשה ממחר שיש לו נכסים (תמ"ו). ועיין בחושן המשפט סימן כ"ץ סעיף כ"ה:

(ו) עני שגבו לו להשלים לו די מחסורו והותירו על מה שצריך, המותר שלו. ואם גבו לעניים, סתם, והותירו, ישמרו לעניים אחרים. וכן מותר שבוי, לאותו שבוי. ואם גבו לשבויים, סתם, והותירו, ישמרו אותם לשבויים אחרים. וכן מותר המת, ליורשיו. מותר המתים, למתים. ואם ראו הפרנסים שיש צורך שעה ורצו לשנות, הרשות בידם:

(ז) מעות שגבו לפדיון שבוי, ומת קודם שנפדה, יש מי שאומר שהם של יורשיו ויש מי שאומר שלא זכו בהם יורשיו, ולזה הדעת נוטה בזמן הזה, דאמדינן דעתייהו שלא התנדבו על דעת כך. והוא הדין לנטמע (פי נטמן ונאבד, כי בא השמש (בראשית כח, יא), ת"י טמעת שמשא) השבוי בין העובדי כוכבים קודם שנפדה. הגה: ועיין בחו"מ סוף סימן רפ"ג. והוא הדין מס נלד מ' ליתומה מעות להשיאה, ומתה, ללא זכו בהם יורשיס. (מלבי פ' לף על פי בסס ה"ל חייס והרמ"ס בלל כ') ומיהו בל זמן שהיא חיה הס של היתומה ולריך לתת לה מיד, ואין ממתינים עד שגדליה. ומס מתה המעות חוזרין. ועיין בחושן משפט סימן רנ"ג סעיף י"ו היש חולקין:

(יג) ומתה - אם מתה אחר שהשיאה כ"ע מודים שזכו בהם היורשים, וקשה הא הוי כנדוניית חתנים לר"ת דיכול לומר לא התניתי אלא ע"מ שתהנה בתי בו (עי' אה"ע סי' נב ס"ד בהג"ה) וצ"ל דדוקא באב הנותן [416] (פ"ת).

(יד) דיש חולקין - שם הכריע הרמ"א כדעה הראשונה ואפילו תפסו יורשי היתומה מפקינן מיניה דלא מצי למימר קים לי כצד החולק, ועיין (בתשובת ח"ס סימן רל"ח)[417] (פ"ת).

(ח) עני שנתן פרוטה לצדקה, מקבלין ממנו. ואם לא נתן, אין מחייבין אותו ליתן. נתנו לו בגדים חדשים והחזיר הישנים, מקבלים ממנו. ואם לא החזיר, אין מחייבים אותו:

(טו) אין מחייבין כו' - לפי שהכל חייבים ליתן צדקה אפי' עני המתפרנס מן הצדקה וכדלעיל (סי' רסח ס"א?) לכך הוצרכו לפרש דאם לא נתן אין מחייבים אותו ליתן וטעמא דמילתא משום דהעני יכול לצאת ידי חובתו כשיתן לעני חבירו וחבירו יחזור ויתן לו, עי' לעיל (סי' רנ"א סי"ב), וצ"ל דהכא מיירי בעני שאין לו פרנסתו דודאי אינו חייב ליתן צדקה עד שיהיה לו פרנסתו כדלעיל (סי' רנ"א ס"ג בהג"ה וכן סי' רסח ס"א) מיירי ביש לו פרנסתו וכמ"ש שם והלכך בהא אין מחייבין אותו (ש"ך).

(ט) עני שאינו רוצה ליקח צדקה, מעירימים ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה:

(י) עשיר המרעיב עצמו, ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו, אין משגיחין בו:

---

[416] חסר - לא עשיתי

[417] לא עשיתי

(יא) תלמיד חכם חייבים לתת לו לפי כבודו. ואם אינו רוצה לקבל, מתעסקין לסחור לו סחורה, שקונים לו סחורה בזול וקונים ממנו סחורתו ביוקר. ואם יודע להתעסק בפרקמטיא, מלוין לו מעות לסחור בהם:

(יב) מי שצריך לבריות ושט אחר פרנסתו ונתנו לו צדקה, אין בעלי חובות יכולים להפרע ממה שגבה בצדקה. הגה: לפ לפ שכתוב בקבוצו שחייב לאחריס, לפז נתנו לו לתעתפ להכי שיכלס:

(טז) אין ב"ח יכולים להפרע - עיין בתשו' בשמים ראש סימן צ"ג ובהגהת כס"ד שם מ"ש בזה: (פ"ת)[418].

סימן רנד – שלא לקבל צדקה מן העובדי כוכבים, ובו ב' סעיפים.

(א) אסור לישראל ליטול צדקה מן העובדי כוכבים בפרהסיא. ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל, ואינו יכול ליטלה מעובדי כוכבים בצינעא, הרי זה מותר:

(א) אסור לישראל כו' - משום חילול השם (ט"ז, ש"ך), שהוא מבזה את עצמו ברבים (ש"ך).

(ב) שר עובד כוכבים ששלח ממון לישראל לצדקה, אין מחזירין אותו משום שלום מלכות, אלא נוטלין ממנו וינתן לעניי נכרים בסתר, כדי שלא ישמע השר. הגה: וי"ל ליעתה בהן מה שעתה לו המוסכ. וכל זה לוקח כשנותנין מעות לצדקה, לפל לפ מנהגין לכל לבית הכנסת, מקבלים מהס[419]. לפל לפ מן המומר. ועיין לקמן סי' רנ"ט סעיף ל':

(ב) וינתן לעניי עובדי כוכבים - אבל לישראל לא, שלא רוצים שיהיה להם זכות, ורק כאשר יכלה זכות [מעשה צדקה – ש"ך] שלהם אז ישברו, ויבא הגאולה השלימה (ט"ז וש"ך), ואע"פ שברישא התירו לקבל בצינעא ויש לחלק שכן כשהעובד כוכבים מכוין דוקא לעניי ישראל, ובזה מייקר שם ישראל, בזה יש זכות גדול וזה אסורה, משא"כ ברישא שהעובד כוכבים אין כוונתו דוקא על ישראל אלא הוא מצד טבעו רחמן על כל הפושט יד, אין זה זכות גדול, ואין בזה חסרון. ומה שנותנים לעניי נכרים בסתר, אין בזה איסור של גניבת דעת, דלא שייך גניבת דעת אלא אם הוא עושה מעשה בדרך גניבה, דהיינו אם הנותן נתכוין לתת לישראל ולא לעובד כוכבים נמצא דבשעת נתינה לעובד כוכבים עובר על דעתו של העובד כוכבים הנותן, מה שאין כן כאן דיש עכ"פ היתר בנתינה לעובד כוכבים אלא במה שאין נותן לישראל כלום הוא עובר על דעתו בשב ואל תעשה אין בזה איסור גניבת דעת, ועי' לעיל (סי' קכ סקי"א) מענין גניבת דעת עובדי כוכבים (ט"ז).

(ג) וי"א דיעשה בהן כו' - אם גוי שלח כסף לפדיון שבויים צריך לקיים מאמר הנותן משום גניבת דעת, אבל במעות המתחלקות לעניים יתנם לעניי עובדי כוכבים ואפילו פדיון שבויים יש איסור לתת להם מצוה של צדקה, וקשה (ט"ז), וי"א גם הי"א מודו דאם שלחם סתם ינתן לעניי עובדי כוכבים בסתם, אלא דאם המושל צוה כך וכך יעשה כן משום שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים כדלעיל (סי' סה ס"?), וחו"מ (סי' רכז ס"?), אבל מעות המתחלקות לעניים אין בהן גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שהישראלים רגילין לפרנס עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל, וסברא הראשונה אינה מחלק בכך, ועיקר כהי"א אלו אבל אסור לפדות בהן שבויי עובדי כוכבים משום גניבת דעת ומשום דעובדי כוכבים מורידין ולא מעלין אותן (ש"ך).

(ד) אבל אם מנדבין דבר וכו' - דהוה במקום קרבן ועובדי כוכבים נודרים נדרים ונדבות כישראל, וזה שונה מצדקה, לפי שנדרים ונדבות אין באין לכפרה[420] (ט"ז וש"ך), ועי' לקמן (סי' רנט ס"ב) (ש"ך).

(ה) אבל לא מן המומר כו' – וי"א שמקבלין מן המומר גם בהקדש לעניים או הקדש בית הכנסת (ש"ך).

סימן רנה – להרחיק מקבלתה, ובו ב' סעיפים.

---

[418] לא עשיתי

[419] עי' או"ח סי' קנד סי"א לא עשיתי

[420] צ"ע בהחזקת כולל והדפסת ספר.

מאיר הדעה עד יו"ד זוכלך ה' (סי' רג עד סי' רסט)

(א) לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה ויגלגל עצמו בצער, שלא יצטרך לבריות. וכן צוו חכמים: עשה שבתך חול, ואל תצטרך לבריות. ואפילו היה חכם מכובד והעני, יעסוק באומנות ואפי' באומנות מנוולת, ואל יצטרך לבריות[421]:

(ב) כל מי שאינו צריך ליטול מהצדקה ומרמה העם ונוטל, אינו מת עד שיצטרך לבריות. וכל מי שצריך ליטול ואינו יכול לחיות אלא אם כן יטול, כגון זקן או חולה או בעל יסורין, ומגים דעתו ואינו נוטל, הרי זה שופך דמים ומתחייב בנפשו ואין לו בצערו אלא עונות וחטאים. וכל מי שצריך ליטול ומצער עצמו ודוחק את השעה וחי חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור, אינו מת עד שיפרנס אחרים, ועליו הכתוב אומר: ברוך הגבר אשר יבטח בה' (ירמיה יז ז):

(א) זקן או חולה כו' - או שיש לו בנות רבות ואינו יכול להשיאן ולפרנסן אלא אם כן יטול (ש"ך).

סימן רנו – קופה ותמחוי היאך נגבים ומתחלקים, ובו ו' סעיפים.

(א) כל עיר שיש בה ישראל, חייבים להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים, שיהיו מחזרים לגבות מכל אחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו, והם מחלקים המעות מערב שבת לערב שבת ונותנים לכל עני מה שיספיק לו לשבעה ימים, וזו היא הנקראת קופה. וכן מעמידים גבאים שלוקחים בכל יום ויום מכל חצר וחצר פת ומיני מאכל או פירות או מעות ממי שמתנדב לפי שעה, ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים, ונותנים ממנו לכל עני פרנסת יומו וזהו הנקרא תמחוי. מעולם לא ראינו ולא שמענו קהל מישראל שאין להם קופה של צדקה, אבל תמחוי יש מקומות שלא נהגו בו. הגה: ולכן מי שיש לו מזון שבעה ימים, לא יקח מן הקופה ומי שיש לו מזון יום אחד, לא יקח מן התמחוי, כמו שנתבאר לעיל סימן רנ"ג. ולריכים הגבאים שיהיו נאמנים וחכמים וילקלקו על העניים שלא יהיו רמאים. וכל שהגבאי חינו נאמן, אסור ליתן לצקה על ידו:

(א) חייבים להעמיד כו' - וכופין זה את זה להכניס להם אורחין ולחלק להן צדקה (ש"ך).

(ב) מחזרים לגבות - צריך לעמוד מפני הגובה צדקה בשעה שהולך וגובה מאיש לאיש כמו מפני כל עושי מצוה[422], אכן אם זה הגובה מקבל שכר על טרחתו אינו בכלל זה (פ"ת).

(ג) שלא יהיו רמאים - חוץ מי שביקש שיאכילהו שאין מדקדקים אחריו (עי' לעיל סי' רנא ס"י) (ש"ך).

(ד) אסור ליתן צדקה על ידו - אלא יעשה כמו שנתבאר לעיל (סי' רמט ס"א) (ש"ך).

(ב) בתענית מחלקים מזונות לעניים. וכל תענית שאכלו העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניים, הרי אלו כשופכי דמים. במה דברים אמורים, כשלא נתנו להם הפת והפירות, אבל אם אחרו המעות או החטים אינם כשופכי דמים:

(ה) וכל תענית כו' - רגילין היו בליל תענית לעשות צדקה והיו עיני העניים נשואות לכך ואם ילינו, נמצאו עניים רעבים, שנשענו על כך, ודווקא בדבר המוכן לאכול. אבל בחלוקת מעות וחטים שאינם מוכנים לאכילה לא נשענו עניים עליהם אותו הלילה ולית לן בה עד למחר (ט"ז וש"ך).

(ג) הקופה אינה נגבית בפחות משנים, שאין עושים שררה על הצבור בממון בפחות משנים. אבל לאחר שנגבית, אחד נאמן עליה להיות גזבר. וכן יכולים למנות שני אחים להיות גזברים. ואינה מתחלקת אלא בשלשה, לפי שהוא כדיני ממונות לעיין על כל עני

---

[421] ואם היה דיין אסור לעשות מלאכה בפני שלשה (חו"מ סי' ח ס"ד), ומיהו נראה דאפילו דיין אי עביד בצנעא שרי (תשב"ץ ח"א סי' קמב), מי שיעסוק במלאכה קבועה בכל יום, הרי הוא כעושה בפרהסיא, אחר שהדבר ידוע ויש לו קול וכו', ולא אמרו בפני שלשה, אלא לאסור כל מלאכה אפי' קלה ובמקרה (לחם שמים ליעב"ץ על אבות פ"ד מ"ה).

[422] עי' & שזה דווקא מצוה שהיא נדירה.

ועני כמה ראוי ליתן לו. ותמחוי, כמו שמתחלקת בשלשה כך אינה נגבת אלא בשלשה, לפי שאינו דבר קצוב וצריכים לעיין על כל אחד ואחד כמה ראוי שיתן:

(ו) בפחות משנים כו' - השררה היא שממשכנין האנשים על הצדקה מי שידו משגת ליתן (ט"ז וש"ך), עי' לעיל (סי' רמח ס"ב) (ש"ך).

(ז) וכן יכולים למנות כו' - כיון שא"צ ב' אלא משום שררה (ש"ך).

(ח) וצריכים לעיין על כל אחד - לפי שתמחוי נגבה בכל יום לפי צורך השעה לאכילה מה שאין כן בקופה שהוא דבר קצוב תמיד בשוה (ט"ז).

(ד) התמחוי נגבית בכל יום, והקופה מערב שבת לערב שבת. התמחוי לעניי עולם, והקופה לעניי אותה העיר בלבד. רשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי, ותמחוי קופה, ולשנותם לכל מה שירצו(ט) מצרכי צבור, ואף על פי שלא התנו כן בשעה שגבו. ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובים על דעתו, והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה, ה"ז יכול לשנותו לכל מה שיראה לו מצרכי צבור. הגה: וה"ה לגבאי הממונה מבני העיר. וה"ה ביחיד שהתנדב לקה ונתנה לגבאי. אבל אם מינה בעצמו גבאים, אין בני העיר יכולים לבטלה, אלא על דעתן התנדב. וכן אם פירש הנותן ואמר שיתנו לעניי העיר או לעניי פלוני, אין להם לבטל אפילו להלמוד תורה(יא). בני העיר שמינו גבאי ונתפרסה החבילה ונפרדו זה מזה, ועדיין מעות לקה ביד הגבאי, אם היה רשות ביד הגבאי בתחלה לעשות מה שילה, גם עתה יעשה מה שילה. ואם בתחלה הולך לימלך בבני העיר, גם עכשיו יעשה כן. ואם מ"מ לימלך, או שאין יכולין להשוות לעתם, יעשה הגבאי מה שילה וכלבד שיעשה בו דבר מצוה. וע"ל סימן רנ"ט סעיף ג':

(ט) לכל מה שירצו - אפי' לדבר הרשות (עי' לקמן סי' רנט ס"ג סק"ה?), ודוקא דבר שהוא קבוע ואם יחסר להם יגבו פעם אחרת, אבל אם אירע מקרה שהוצרכו לגבות לצורך עניים, כגון שהוצרכו לגבות לצורך כסות, או שבאו עניים הרבה וגבו לשמם, לא ישנו לצורך דבר אחר, ולא אפילו לצורך עניים אחרים (ט"ז וש"ך). ועיין בתשובת מהר"א מזרחי סימן ט' ותשובת מהר"מ אלשקר סי' י'[423], אמנם לצורך פדיון שבויים אפילו כה"ג יכולין לשנות כדלעיל (סי' רנב ס"א?). ואף על גב דאינן יכולים לשנות באירע דרך מקרה כו' אפי' לדבר מצוה, מ"מ כשרואין הפרנסי' שיש צורך בדבר יכולים לשנות לדבר מצוה, אבל לדבר הרשות לא (ש"ך).

Commented [O158]: ' שורות אחרונות הם הרא,ש אבל נ"ל שזה לכו"ע.

(י) וה"ה לגבאי הממונה כו' – אבל אין גבאי שוה לכל דבר לציבור, שהציבור יכולין לשנות אפי' לדבר הרשות, אבל הגבאי אינו יכול לשנות אם לא לדבר מצוה שונה מחבר עיר שרשאי לשנות לדבר הרשות[424] כמו הציבור, וחבר עיר היינו חכם גדול שהכל גובין על דעתו והכל סומכין לעשות כמו שירצה, אבל גבאי סתם, לא נתמנה בסתם להיות הרשות בידם לעשות מה שירצה אם לא שנהגו בכך מקודם על פי תקנותם[425] (ש"ך).

(יא) ונתנה לגבאי - הממונה על הציבור דכיון דליד ממונים שלהם נתן, על דעתן התנדב (ש"ך), אחד שהקדיש מעות והרווחים יהיו למקום פלוני בא"י להחזיק שמה הישיבה וביני ביני גרם העון ונחרב המקום ההוא והפקיד הגבאי ואזר חיל והשיב המקום לאיתנו וקבץ נדחי הישיבה ועתה חוזר בו המקדיש ורוצה לשנותו למקום אחר, אינו יכול לשנותו כיון שפירש לאותם הקובעים ישיבה באותו מקום ע"ש (פ"ת).

(יב) אין להם לשנות אפילו לת"ת - דאע"ג דבשאר דוכתי מותר לשנות (כנ"ל סק"(ט), מ"מ בזה שאומר שיתנו מעותיו לעניים, לקצבה בכל שבוע, כבר זכו בו עניי העיר. שנים שהתפשרו לתת כל אחד בשוה לצדקה ואירע להם פדיון שבויים ורוצה האחד שיגבהו לפי ממון והאחר טוען שכבר התפשרו לתת בשוה לצדקה ופדיון שבויים ג"כ בכלל צדקה, מאחר ובלשון בני אדם אינו בכלל וצדקה[426] הוי נדר ובנדרים הולכין אחר לשון בני אדם דבלשון בני אדם קורין צדקה לצרכי עניים כמאכל ומשתה וכסות וכיוצא בו עי' לעיל (סי' רנב ס"א ברמ"א), ויש חולקים והנה שבי כולהו איתנהו ביה חרב ורעב, ואם כן זה שפודה אותו הוא מאכילו ובר מכל דין דכשאומר סלע זו לצדקה דעתו אצדקה שבאותו קהל שביד הגבאי והגבאי יעשה מה שלבו חפץ כדרך שעושה בשאר צדקה שבקהל שמוציאה לכל

---

[423] לא עשיתי.

[424] עי' לקמן ס"ו.

[425] לא עשיתי מהרי"ק וב"י

[426] כנ"ל ?.

דבר מצוה שיראה לו וא"צ ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אא"כ רוצים לשנות בדבר שהנודר אומר בפירוש לאיזה דבר הוא נודר כהנהו דסימן רנ"ט, משא"כ בהך שאומר לצדקה הוא שם כולל ושייך לצדקה העיר, אבל כאשר כתוב בשטר "שיתנו צדקה בשוה" פדיון שבויים לא עלה על דעתם בשעת תנאי שזה לא שכיח, וע"כ אם הקרה לפניהם פדיון שבויים, חוזר הדבר לעיקר הדין שיתן לפי ממונו (ט"ז), ויש חולקים על הט"ז (נקה"כ), דכיון שאמר לעניי העיר מיד זכו בה אותם עניים והוי כאלו בא הממון לידם ועי' עוד לקמן (סי' רנט ס"ק?) (ש"ך).

(ה) [873]מי שישב במדינה ל' יום, היו כופין אותו ליתן צדקה לקופה עם בני המדינה. ישב שם ג' חודשים, כופין אותו ליתן (לתמחוי, ישב שם ו' חדשים, כופין אותו ליתן) צדקה בכסות שמכסים בה עניי העיר. ישב שם ט' חדשים, כופין אותו ליתן צדקה לקבורה שקוברים בה את העניים ועושים להם כל צרכי קבורה. [874]במה דברים אמורים, בבא לגור ואומר שאינו רוצה להשתקע. אבל אם בא לעיר כדי להשתקע, כופין אותו מיד. (וכן בני עיר חדשה כופין זה את זה מיד. וי"ח לכזמן הזה מקעריס לכל בקלקים יוס:

(יג) ישב שם ג' חדשים כופין אותו ליתן לתמחוי ישב שם ו' חדשים כופין כו' - כן צריך לומר (ט"ז).

(יד) וכן בני עיר חדשה כו' - כלומר דהבאים לדור בעיר חדשה, כיון שהם יודעין שדעתן להשתקע כופין מיד לכל דבר (ש"ך).

(ו) [875]מי שהלך בסחורה ופסקו עליו אנשי העיר שהלך שם צדקה, הרי זה נותן לעניי אותה העיר. ואם היו רבים ופסקו עליהם צדקה, נותנים, וכשבאים מביאים אותה עמהם ומפרנסים בה עניי עירם. הגה: והא לכריכין ליתן, מפני החשד. לכן חוזרים ולוקחים מהם ומחלקים לעיכן. ולוקא בלקה שלא היו נותנין לאו נשאלו בעיכן, ולכן איכא חשלה, אבל לקה שלא בעיכן היו נותנין, אין לריכין ליתן כלל, דולמי יתנו בעיכן. מי שיש לו מעות אחרים למחלית שכר או בדרך אחר, ונותנין מעשר מן הריוח, לריך ליתן [מעשר] הריוח לבעליו והוא יתננו למי שילה, אם לא שיש תקנה בעיר ליתן מכל מה שמרויח, אפילו עס מעות אחרים. ואם יש שם חבר עיר[427], יתנו לחבר עיר והוא מחלקה כפי שיראה לו:

(טו) הרי זה נותן לעניי אותה העיר - דכיון שהוא יחיד, נגרר אחר העיר ההיא, מה שאין כן ברבים, שחשיבת קהל עליהם[428], אף בעיר אחרת, רק מפני החשד צריכים תחלה ליתן באותה עיר (ט"ז).

(טז) ודוקא בצדקה שלא היו נותנין כו' - דוקא שגזרו עליהם תענית מפני הבצורת או מפני משלחת חיות רעות או מפני הצרה וגזרו על עצמן צדקה וגזרו נמי על בני העיר דאתו לגבייהו ליתן צדקה לבטל הגזרה בתשובה ותפלה וצדקה, אז צריכין ליתן לגבאי העיר מפני החשד. וצריכין נמי ליתן לחבר העיר, היכא דאיכא חבר עיר, אבל צדקה שרגילין ליתן כל שעה, וכן קבוע בכל מקום, שאפי' היו אותם בני העיר שבאו הכא בעירם לא היו מונעין מלתת אותו, אף על פי שעתה באין כאן, אין צריכים לגבאים ולא לחבר עיר, אלא מוליכין אותם לביתם, הלכך אותן בני ישובים שבאין לקהלות לראש השנה ויום הכפורים ומזכירין נשמות ונודרין צדקות, אין כאן חשד כלל, כי בודאי יתנוה וגם אין נותנין אותם לחבר עיר, כי אין צדקה זו באה מכח אותה העיר אלא מכח חק ומנהג, הלכך מוליכין הצדקה שלהם לישוביהן ועושין בהם כרצונם. מיהו אם קנו בעיר זו כיבוד כמו עליה או הגבה וכדומה להם, חייבים ליתן לעיר זו ואין יכולים לחזור וליקחם להביאם לעירם, דהא קנו מצות בבית הכנסת זו. ועוד שאל"כ תהא פסידא לצדקה זו, שהיו אנשי אותה העיר קונים מצוה זו. יש תקנות קדמוניות אנשי כפרים שאין להם מנין שבאין במקום קהלות ומביאין נרות של שעוה שמדליקין ביום כפור, ויש להניח המותר באותו בית הכנסת שהיו נדלקים ביוה"כ, ואם הביא ב' נרות האחד יניחו במקום שנדלק והא' ידלק בעירו במקום שמתפלל שם ביחיד (ש"ך).

---

[427] עי' לעיל סק"(י).

[428] יש לומר דרבים היינו רוב אנשי אותה העיר שהלכו לעיר אחרת לפי שעניים מוטלין עליהם לפיכך נותנין אותה לגבאי אותה העיר כדי שלא יחשדו אותם שפוסקין ואינם נותנים וכשהולכים לעירם נותנין אותה לפרנס עניי עירם ועדיין צ"ע דדלמא ג' הוו רבים (רדב"ז על הרמב"ם), וי"א עשרה (מאירי).

(יז) הרויח לבעליו – פי' חצי הריוח, ומה שכתב רמ"א "צריך ליתן הריוח לבעליו" נראה שהוא ט"ס וצ"ל "צריך ליתן מעשר הריוח", ר"ל כפי חלקו (ט"ז)
(יח)תקנה בעיר – י"א היינו עיר הלוה, ועיקר היינו עיר המלוה. ומי שנתעסק עם מעות אחרים אם כל הריוח למלוה ואין לו חלק בשכר ישלח הכל ליד המלוה והוא יתן שם המעשר אפי' קדמו תקנת מקום המתעסק לתקנת מקום המלוה ואפי' לא פירשו במקום המלוה שיפרשו מכל מה שירויחו אחרים מממונם ואם מלוה למחצית ישלם החצי שכר למלוה ומחצית שכר יתן המתעסק בעירו (ש"ך).

סימן רנז – סדר גביית הצדקה ושלא לאחרה, ובו י"א סעיפים.

(א) גבאי צדקה אינם רשאים לפרוש זה מזה בשוק, אלא כדי (שילמו זה מת זה, כגון) שיהא זה פורש לשער וזה פורש לחנות, וגובים. מצא הגבאי מעות בשוק, לא יתנם לתוך כיסו, אלא לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם. היה הגבאי נושה בחברו מנה ופרעו בשוק, לא יתנם לתוך כיסו, אלא לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם. ולא ימנה מעות הקופה שנים שנים, אלא אחד אחד, מפני החשד, שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל (במדבר לב, כב):

(א) אינם רשאים לפרוש - שלא יאמרו שזה הגובה יחידי דעתו לגנוב, אף על גב דבאמת אין א' גובה יחידי (עי' לעיל סי' רנו ס"ג) (ט"ז), כשגובים צדקה משום חשד וכן במצאו מעות או פרעו חבירו הטעם משום חשד (ש"ך).
(ב) שנים שנים - שלא יאמרו שנים הוא מטיל ואינו מונה אלא אחד (ט"ז, ש"ך).

(ב) גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק, מצרפים המעות דינרים לאחרים, אבל לא לעצמם. וכן אם צריכים למכור מה שגבו מהתמחוי, ימכרו לאחרים אבל לא לעצמם, מפני החשד. ואין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברים, שנאמר: ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה, כי באמונה הם עושים (מלכים ב, יב, טז). הגה: ומ"מ כדי שיהיו נקיים מה' ומישראל, טוב להס ליתן חשבון. וכל זה בגבאים הכשרים, אבל מי שאינו כשר, או שנתמנה בלחלוחית וחזקה, צריך ליתן חשבון. וה"ה בכל ממונים על הצבור. וכשרוצים הצבור יכולין לסלק הגבאי ולמנות אחר, ואין כאן משום חשד. וה"ה שאר ממונים:

(ג) אבל לא לעצמם - אם ידוע שאין בקופה של צדקה רק דבר מועט מותר, דבדבר מועט אין חשדא, וכן הא דלעיל ס"א גבאי צדקה אם הגביה שגובין הוא דבר מועט אין חשד (פ"ת).
(ד) אבל מי שאינו כשר וכו' - אפי' נתמנה מדעת הצבור, אם קוראים עליו תגר שלא נהג כשורה וחושדין אותו בדבר שראוי להסתפק בעיני הדיין, צריך לתת חשבון [והחשבון לא יעקב – פ"ת] לפני כל מערער עליו דידוע שכמה דברים צריכים להוציא ממעות צבור שאין לגלות אלא לצנועים (ש"ך).
(ה) וכשרוצים הצבור וכו' - כיון שנהגו למנות אנשים ידועים לזמן ובהגיע זמנם יצאו אלו ונכנסים אחרים תחתיהם א"כ אחרי שנהגו בכך ליכא משום חשד וצ"א אם תוך הזמן הצבור יכולים לסלקו משום חשד (ש"ך).

(ג) הצדקה, הרי היא בכלל הנדרים. לפיכך האומר: הרי עלי סלע לצדקה או הרי הסלע זו צדקה, חייב ליתנה לעניים מיד. ואם איחר, עובר בבל תאחר[429] (דברים כג, כב). שהרי

תאחר. גם בשו"ת הרדב"ז (ח"ד אלף שנ"ה) כתב שעובר בבל תאחר בכל שעה שמתאחר לקיים את נדרו כשיכול לקיימו מיד. ועיין בשו"ת הריב"ש סי' תמ"ה.

429

מאיר הדעה על יו"ד סימן ה' (סי' רג עד סי' רסט)

בידו ליתן מיד, ועניים מצויים הם. ואם אין שם עניים, מפריש ומניח עד שימצא עניים. הגה: וכל זה בצדקה שיש בידו לחלקה בעצמו, אבל כשנותנין לצדקה בידי הכנסת ליתנה ליד גבאי, או שאר צדקה שיש לו ליתן לגבאי, אינו עובר עליה אף על גב דעניים מצויים. מ"ש תבעו הגבאי ואז עובר עליה מיד מי קיימי עניים והגבאי היה מחלק להם מיד. ומש"ה אין יכול לגבאי, לריך הוא להודיע לגבאי מה שנדר, כדי שיוכל לתבעו. ולא מקרי עניים מצויים אלא עניים המריכים לחלק להם, אבל אם אין לך לחלק להם מיד, לא מקרי עניים מצויים. ואם למר: אתן סלע לצדקה לפלוני, אינו עובר עד שיבא אותו עני, אף על גב דאמר עניים מצויים. ודוקא במפריש צדקה סתם, אבל כל אדם יכול להפריש מעות לצדקה שיהיו מונחים אצלו ליתנם מעט על יד על יד, כמו שיראה לו. וכן אם התנה בשעה שנדר בצדקה או התנדב אותם שיהיו הגבאים רשאים לשנותה ולצורפה בזהב, הרי אלו מותרים:

(ו) לעניים מיד [עיין (בתשובת חתם סופר סימן רמ"ב) מ"ש בזה] (פ"ת)[430].

---

[430] לא עשיתי

שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן רמב

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג החרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כבוד מהו' יחזקאל סג"ל נ' רב"ד דק"ק או"ד יע"א .

מכתב עוז חביוני נעימותיו הגיעוני לנכון ומיד אחר התעני' בתוך עוצם המון טרדותי פניתי להושיבו דבר כאשר יורוני משמים ומ"מ נתאחר הדבר עד היום ולו הסליחה והנה נפשו היפה בשאלתו היות כי בני קהלתו נדחקים בבה"כ הקדושה שלהם אם מדוחק המקום כי צר ואם מעוצם הבנין בנין של עץ מנסרים קלו ונתרועע ואם מפאת המקום אדמת קדש אשר עמד עליו הבנין לא הי' שייך לחלוטים ליהודים כ"א היה פורעים שכירות שנה שנה להשר וכל יומי זימני' להשתפך אבני קודש בראש כל חוצות זה הבנתי מתוך דברי הבחורים התלמידים העומדים לפנינו פה אעפ"י שאינו מבואר בלשונו הטהור דפר"מ נ"י לזאת עלתה ההסכמה מכל בני הקהלה להמציא מקום לה' שיהיה שייך לחלוטים ליהודים ולהתהלך ברחבה מקום אשר יכול אנשי הק"ק ה' ישמרם ולרומם בית אלקינו בבנין מפואר כראוי לקהל' נאה כמות שהיא יע"א התחילו היחידים להתנדב נדבות יש כבר המציאו נדבתם ליד הגבאים הממונים על זה ויש עדיין לא יצאו י"ח =ידי חובת= פרעון וכבר השתדלו הגבאי' וקנו מקו' אשר בה"כ הישנ' עומד עליו מן השר לחלוטי' ולצמיתת עלמין ועוד קנו סביבות המקום ההוא כדי להרחיב מקום התפלה ולא חסר עתה אלא לבנות בנין אבני' אך לפי צוק הזמן בעו"ה כפי הנראה א"א להם לעת כזאת לבצע אמרת קודש ישראל להשלים הבנין וע"כ מתפללים בהישנה עד ירחיב ה' את גבולם ומ"מ הוציאו ממעות הנדבה לקנין המקומו' ושארי צרכי' וגם כל מי שהיה לו מקום תפלה בבה"כ הי' צריך ליתן סך מה הנקצב עליו לצורך קנין המקום מהשר ועתה יש איזה מהיחידים המערערי' לאמור אדעתא דהכא לא נדרנו מעיקר' כי חשבנו כי ימהרו יחושו מעשה הבנין ע"כ מהרנו לתת לכסף מוצא ולמה יניח כספנו בידי הגבאים ואם כי הוציאו בקניית המקום מהשר הלא מי שיש לו מקום תפלה בבה"כ הוא ישלם זה כדי שיהיה מקומו מושכר לו וקנוי לו קנין עולם ולנו מה איכפת לן .

הנה מצותו עלי חובה להודיעו דעתי העניי' גם כי לפניו נגלו תעלומות חכמה מ"מ רצונו הוא כבודו ויש בכאן כמה ספקו' (א') אם יש כאן נדר כלל אפי' אם ישיגו ידם לבנות דהוי כנדרי אסמכתא אם ירחיב ה' גבולם (ב') כיון שנתבטלה עכ"פ ההסכמה לפי שעה מדוחק השעה אם יכולים לומר אדעתא דהכי לא נדרנא (ג') אולי יש היתר ע"י פתח וחרטה לנדרם (ד') אם אין היתר לנדרם אם יש לכוף אותם שלא נתנו עדיין ההתחייבות שלהם לידי הגבאים שיתנום עכשיו ויהי' מונח עד ירחיב ה' גבולם (ה') אם יפה עשו במה שקבלו מעות מבעלי המקומות בבה"כ לקנות המקום וצירפו לזה מעות הנדבה .

(א) ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון /אחרון/ ובה' אעזר שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה ז"ל רבנו ירוחם ריש נתיב י"ט מי שנדר אם לא אעשה כך וכך אשב בתענית או אתן כך וכך צדקה הוי אסמכתא כי אסמכתא שייך נמי בדבר מצוה כמו במי שמחייב עצמו לחברו והוא שאמרו דרך קנס בסנהדרין פ' זה בורר וכ"כ הפסקני' וכו' ושארי דבריו העתיק הרב"י בא"ח סס"י קס"ב יע"ש מבואר מדבריו דס"ל דשייך אסמכתא בדבר מצוה כדמוכח פ' ז"ב גבי נזירות אלא דאסמכתא לא שייך אלא במאי דלא ניחא לי' אבל אם תלה במה דניחא לי' כגון דאמר אם יהיה אלקים עמדי אעשה כך וכך דניחא לי' שיהיה ה' עמו וגם שיעשה כך לא שייך אסמכתא ואפי' בדבר הרשות ומש"ה כ' אם התנה להציל עצמו מצרה וכו' וזו היא דעת הרשב"א שקיבל נימוק"י ב"ב פ' מי שמת מתני' אם ילדה אשתי זכר יטול מנה וכו' יע"ש אמנם דעת הר"ם מר"ב שבמרדכי פ' דר"ה העתיקו סמ"ע סי' ר"ז סקנ"ו דאין אסמכתא בהקדש דאמירה לגבוה כמסירה המועלת להדיוט בשום אופן וכיון דאיכא אופן במסירה להדיוט דאסמכת' קני' כגון בב"ד חשוב וכדומה הוה אמירתו לגבוה כאותה מסירה להדיוט ועיי' תשו' ריב"ש דמייתי ב"י בבד"ה בי"ד סס"י רנ"ח ויע"ש בפנים במרדכי פ' דר"ה

סימן מ"ה מייתי ראי' מאם יהיה אלקים עמדי ומאם נתן תתן העם הזה בידי יע"ש מבואר בדבריו דס"ל בהדיוט שייך אסמכתא אפי' במאי דניחא לי' ודלא כני"י ורי"ו הנ"ל ומ"מ הכא בנדר אמירה לגבוה לא שייך אסמכתא בשום גווני ויעיי' ט"ז י"ד סי' רנ"ח סק"ו .

והנה פסקי ש"ע סותרים עצמם כבר עמד עליהם ט"ז ומג"א וא"ר בא"ח סס"י תקס"ב ונה"כ סי' רנ"ח ואני כתבתי על הגליון וז"ל לפע"ד אף על גב דלענין צדקה פסק המחבר הלכה כהר"מ שבמרדכי מ"מ לענין תעני' מודה מהר"ם אב"א גמר' אב"א סברא דטעמא של מרדכי משום דאמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו המועלת בשום פעם להדיוט והיינו שמוסר לב"ד חשוב וכדומה וזה שייך בנדר שיתן דבר לגבוה דמשכחת קנין המועיל בהדיוט אבל לענו' אדם נפשו בתענית דלא שייך בהדיוט על זה האופן א"כ לית דין ולית דיין דשייך אסמכת' בזה ובזה נדחה ראיו' מהרי"ח בהג"א פ' זה בורר דעלי' רמז רבינו ירוח' הנ"ל מדאמרי' שם לא נתנו נזירו' אלא להפלא' ואין זה ראי' דנזירות הוי מניעת שתיית יין ולא שייך מסירה להדיוט כה"ג ומדלא נאסר ביין לא מתחייב בקרבנות נזיר ולק"מ למהר"מ זה סברא ואב"א גמר' דהך תשו' מהר"מ מייתי נמי בתשו' מיי' השייך לספר הפלאה המתחלת תשו' רב נטוראי בר אהילאי וכו' יע"ש באורך ובסוף מייתי ראי' ממתני' נזיר יו"ד /י"/ ע"א אמר אמרה פרה וכו' ואמר ר' יהודה אומר פרה זו עלי קרבן וכו' ש"מ נעשית קרבן באסמכתא ע"ש וקשה לי מ"ט מייתי מקרבן דר' יהודה ולא מנזירות דת"ק פלוגתא ב"ש וב"ה ברישא דמתני' ותו קשי' סתירה מת"ק דמשנה דליכא אסמכתא בנזירות אהא דר"ט דפ' זה בורר הנ"ל דלא ניתנה אלא להפלאה אע"כ צ"ל דת"ק דהך דפרה דמיירי בנזירות וס"ל אין אסמכתא בנזירות היינו ת"ק דר"ט דפ' זה בורר דפליגי נמי התם ואנן כר"ט קיי"ל ואין ראי' מת"ק דפרה אך התם פ' ז"ב מרא דשמעתא הוא ר' יהודה משמי' דר"ט דס"ל לא ניתנה נזירות אלא להפלאה ואפ"ה ס"ל הוי קרבן ש"מ לחלק כנ"ל בין נזירות דהוי מניעה ולא שייך כה"ג בהדיוט איכא אסמכתא ובין פרה זו קרבן דהוה כמסירה המועלת להדיוט ולית בי' משום אסמכתא וזה ברור לפע"ד נמצא אף על גב דרבינו ירוחם משוה תעני' לצדקה דכולה שייך בי' אסמכתא אלא שמחלק בין אם ניחא לי' בדבר או קונס עצמו להר"ם לא ס"ל הכי אלא בתענית שייך אסמכתא בכל ענין אפי' אי ניחא לי' ובצדקה לא שייך אסמכתא כלל ולפ"ז מה שמסיים בש"ע אם יצילני ה' מצרה הוא דלא כהמרדכי דהרי הוא מייתי בב"ק סי' מ"ד הנ"ל מאם יהי' אלקי' עמדי ואם איתא דנודר בעת צרה שאני ומטעם שכ' מג"א סקי"ז וכ"ה בלבוש לא הוי ראי' מיעקב וכן מאם נתן תתן העם הזה והחרמתי עריהם דשאני התם דגמר ומקני אע"כ דלא ס"ל להר"ם סברת מג"א הנ"ל וא"כ לפי מה שהוכחנו דבתענית מודה מהר"מ א"כ אפי' בעת צרה לא יועיל נדרו אלא שאנו חוששים בזה לסברת מהרי"ו ולמרדכי קרא אם יהי' אלקים עמדי נדר להיות המצבה בית אלקים והוה כמסירה להדיוט וכן והחרמתי עריהם הוה חרמי גבוה וכמסירה להדיוט ולק"מ קושי' ט"ז סקי"ז .

נמצא לפ"ז בנידון שלפנינו דכ"ע ניחא להו בבנין מקדש מעט ובנדר אשר נדרו בהרחבת גבולם מאת הי"ת וא"כ ליכא אסמכתא להרי"ו וכיון שהוא לדבר מצוה לית בי' אסמכתא להר"ם וא"כ פשיטא דלא מצי למימר קים לי כשום א' מהדעות ואם ירחיב ה' גבולם ויבנו בה"כ מחוייבת לקיים נדרם בלי ספק .

(ב) איברא לעת כזאת אשר נראה קצת כנמנע לבנותו עתה אם יאמרו אדעתא דהכי לא נדרנא הנה ז"ל המרדכי ר"פ בני העיר סי' תתכ"א נשאל לר"מ על ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עלי' בה"כ ואחר זמן נתרצו הקהל לבנות עלי' והי' העכו"ם מעכבים ע"י ועכשיו אומר הקהל נבנה עליו בית התלמוד וראובן השיב אדעתא דהכי לא נתתיו והשיב דראובן ודאי לא מצי הדר בי' דנעשה נדר מכי אמר קרקע זו לב"ה =לבית הכנסת= ואילו ראובן זה לא הי' דר באותו העיר דבר פשוט הוא דבני העיר יכולים לשנותה מבי כנשתא לבי רבנן וכו' ונראה לי אפי' ראובן עומד וצוח עכשיו אינו חפץ שיהיה קרקע אלא לבה"כ לא משגחינן בי' דמעיקרא סתמא אמר ולא כפלי' לתנאי דלא אמר אם לא יבנו עלי' ב"ה יחזירו לי' הקרקע אמרי' אדעתי' דדהו יהבי' מעיקרא והשתא קהדר בי' ולא מצי וכו' ואם ראובן מבני אותה העיר אינם רשאים לשנותו בלא דעת ראובן וראובן נמי לא מצי לשנות ולמיהדר דלא גרע מהאומר אתן לפלוני עשיר אם היה דעתו לנדר כ"ש הכא דאיכא נמי עניים בעיר דנעשה נדר דלא מצי מיהדר בי' ואם לא יכלו עתה לעשותו בה"כ ימתינו לאחר זמן שמא יתנו להם עכו"ם רשות לאח"כ או יפייסו ראובן שיתרצה להם לשנותה עכ"ל ויען כי תשובה זו צריכה קצת ביאור והאחרונים ה"ט ט"ז ומג"א סי' קנ"ג סקל"ו לא יצא י"ח ביאור ע"כ אבאר כיד ה' הטובה וממילא רווחא שמעתא לנידון דידן .

הנה מ"ש לא גרע מהאומר אתן לפלוני עשיר צ"ע דפשיט' דלא שייך נדר בזה דהא דאמרי' בשבועות כ"ה ע"א אלא מתנה לעשיר היינו בלשון שבועה אבל נדר לא ידעתי שייכות נדר ועיי' ב"מ מ"ט ע"א ודוחק לומר דאחד הנותן לרבי' הוי כרבים ליחיד עיי' ח"מ סי' ר"ד סעי' ט' ודוחק .

והנלע"ד דכוונתו דנדר לבנות בה"כ לעשירים שיכולים לבנות מכספם ואלו לא נדר הוא היה הם מחוייבים לבנות משל עצמם אפ"ה כיון דלבה"כ נדר חייב מכ"ש כשיש בעיר איזה עניים דע"י נדרו מרויחים העניים לתת מנתם לבה"כ ומצינו נדר בכה"ג במשנת נזיר הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ובעירוכי' כ"א ע"א דפריש לי' חברי' וכו' חטאתו ואשמו של פלוני עלי יע"ש אלא שצל"ע בתוס' ר"ה וי"ו /ו"/ ע"א ד"ה חד וכו' שהקשו אדרשא ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך הא חייבי חטאת

ואשמות אין ממשכני' ומאי קושי' דלמא מיירי באומר חטאתו ואשמו של פלוני עלי דשפיר ממשכנים הנודר בשלמא הא לא קשי' דלמא מיירי בחטאת נזיר דממשכנים כמבואר שם /כ"א/ בעירוכין ד"ל כמה שכתב התוספות י"ט שם בעירוכין דוקא חטאת נזיר טהור ממשכנים אבל אשם נזיר טמא אין ממשכנים ובברייתא דראש השנה תניא אלו חטאת ואשמות אבל הא קשה דלמא באומר חטאתו ואשמו עלי אי אמרת בשלמא דמיירי בעני ומטעם צדקה לק"מ דא"כ היינו בפיך זו צדקה אבל להמרדכי דלעשיר נמי הוה נדר מטעם עשיית המצוה גופי' ע"כ לא מקשה תוס' מידי וי"ל דאי ס"ד דקאי אאומר קרבנו של פלוני עלי א"כ תיפוק לי' דכל מ"ע =מצות עשה= ב"ד כופי' כמ"ש תוס' בתחלת דבריהם ולא שייך לומר כתי' משום דכתיב לרצונו ועיי' פ"י דביאר יפה תירוצם דזה לא שייך אלא במקריב עצמו דבעי רצונו אבל בהנודר הלזה לא כתיב בי' לרצונו וא"כ ע"כ עישוי דקרא אמתכפר קאי ויפה הקשו תוס' ולעולם דינו של הר"מ אמת דאפי' בנודר לעשות מצותו של עשיר הוה נדר לשמים .

ודברי התוס' דאתאן עלה יש לי בהם עיון לפמ"ש תוס' בכריתו' י"ב ע"א סוף ד"ה או דילמא וכו' וביבמות פ"ז ע"ב ד"ה ר"מ וא"כ לא מקשה הכא תוס' מידי ומנ"ל לחדש דאי מבזבז נכסים כופי' קודם חיוב בל תאחר מנ"ל הא דלמא ועשית דחטאת איצטריך היכי שטועה בדין וסובר שאינו חייב דודאי גם למאי דקיי"ל כרבנן דר"מ באמרו לו שנים אכלת מ"מ פשוט דאיכא טעותא בדינא סגי דאיכא למיקם קרא בהכי אבל בלא טעה אפי' אחר ג' רגלים אין כופי' ולכאורה גם איפכא קשי' אתוס' דיבמות וכריתות מאי קשי' להו מעיקרא דלמא ר"מ קאמר שחייב ונפקא מיני' שממשכנים אותו אחר זמן בל תאחר מועשית דכל חייבי חטאת ממשכני' אז ובלאה"נ קשה לפי מה שהסביר תוס' בכריתות דאין ממשכני' משום שאינו רוצה בכפרה והבועט בכפרה אין לו כפרה א"כ מה הועילו תוס' בר"ה דמוקי האי ועשית לאחר ג' רגלים אכתי איך יכופהו והוא לא ניחא לי' בכפרה ואין מתכפר בעל כרחו לזה י"ל עפ"י מה שהסביר הרמב"ם ספ"ב מגירושין במתק לשונו יע"ש א"כ שפיר כ' התוס' דלאחר בל תאחר כופי' עד שיאמר רוצה אני ואז נניח סברת הרמב"ם ומאמינים לו שרוצה וניחא לי' בכפרה אבל קודם בל תאחר אפי' חזינן דמבזבז נכסי' לא חיישי' לי' דמסתמא יחוש לעצמו להשאיר לו כפרתו ואין ממשכני' מטעם דהוא יחוש לעצמו דפשיט דנפקא מיני' אח"ז בל תאחר הוה קשי' להו הא אין ממשכני' מטעם דהוא יחוש לעצמו דפשיט דנפקא מיני' אח"ז בל תאחר וכמו שהקשיתי או אפי' קודם זמן בל תאחר ומבזבז נכסיו כיון דטועה בדין לא ישאיר לו כפרה לעצמו וכתוס' יבמות דף פ"ז ע"ב הנ"ל אך הוה קשה להו מה תועלת בכפי' הא אינו רוצה בכפרה והכא לא שייך עד שיאמר רוצה אני וכסברת רמב"ם דיצרו אנסי' והוא רוצה להיות ישראל זה אינו דכיון שסבר שהדין עמו ועדי' שקרים נינהו א"כ באומרו רוצה אני לבו בל עמו ואינו רוצה בכפרה ואיך יתכפר ועל זה תירצו אפ"ה מתכפר לו כיון שהמכפר ית"ש יודע דניחא לי' בכפרה ואינו בועט אלא טועה בדין נרצה לו לכפר עליו כנלע"ד באופן דתוס' כריתות ודיבמות עולים בקנה א' ומה שחסר זה גילה זה אבל תוס' דר"ה צ"ע דלמא ועשית איצטריך בכה"ג ולפום רהיטא י"ל דא"א לוקמי קרא בטעות בדין דהרי כתיב לרצונו שכופי' עד שיאמר רוצה אני ובטועה בדין אין תועלת ברצונו כמ"ש לעיל וע"כ לא מתוקם קרא בהכי והדרנא בי דהרי בקרא ועשית לא כתיב לרצונו ובחידושי ביארתי דהאי קרא מיירי באמר ולא אפריש ולא צריך למכתב לרצונו דאיך יפרשו קרבן בלי רצונו והוה חולין בעזרה בשלמא באפריש ולא אקריב ה"א שיקחו הבהמה שהפריש הוא לרצונו מעיקרא ויקריבוהו בעל כרחו קמ"ל לרצונו אבל בלא אפריש איך יפריש בהמת חולין שלו ואי ע"י הפקר ב"ד והוא בהמת ב"ד והם יפרישו אותה ויקדישו א"כ תו לא יצא ידי נדרו דלא הקריב משלו כלום ולא הוה צריך למיכתב לרצונו אך לפי ש"ס דעירוכי' דיכולים להקריב קרבן עבור חברו יש לפקפק אהנ"ל יהיה איך שיהיה גבי ועשית לא כתיב לרצונו א"כ דברי תוס' דר"ה צל"ע ומנ"ל להמציא דין זה דבזבז נכסים ומ"מ לדינא כיון דאפי' בהדיוט קיי"ל במבזבז בנכסי' נפרע תוך זמנו כמבואר בח"מ סי' ע"ג א"כ לא יהיה כח הקדש קיל מהדיוט .

נחזור לשארית דברי הר"מ הנ"ל מ"ש דאם הוא מבני העיר לא יכול לחזור בי' דלמא יתרצו העכו"ם צל"ע מ"ש מהא דזבין אדעתי' למיסק לארעא דישראל ולא מצי סליק דהדרא זבינא כמבואר בקידושין נו"ן /נ/ ע"א דללישנא קמא אפי' סליק ולא איתדר לי' הוה כלא סליק ונהי דקיי"ל כל"ב =כלישנא בתרא= היינו משום דאמרי' דכיון דלא הזכיר דירה בשעת מכירה רק סליק לא"י לא אמרי' דהוה כמאן דלא סליק והוה דירה דברים שבלב אבל אי הוה אומר לדור בא"י לית דין ולית דיין אי לא מיתדר לי' הדר זבינא ואמאי נימא אולי עוד ירוחם וימצא מקום לה' באחרית הימים ויש ליישב ולחלק בדוחק דהתם אי לא סליק בלא דירה וישאר כאן מה יעשה בלא נכסי' וע"כ יחזירו לו נכסיו דזבין משא"כ הכא תשאר הקרקע שממה עד יתרצו העכו"ם ודוחק ומנ"ל להר"ם הא והנלע"ד נכון דהר"ם דקדק בתחלת דבריו ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנו' עלי' בה"כ ואח"ז נתרצו הקהל לבנו' עליו בה"כ והי' העכו"ם מעכבים עכ"ל נראה מזה מתחלה כשנדר לא רצו הקהל לבנות בה"כ כלל ואפ"ה הפריש הקרקע על הספק אולי יתרצו הקהל ושוב כשנתרצו הקהל לא רצו העכו"ם א"כ מעיקרא אספיקא הפריש שתעמוד הקרקע עד יתרצו הקהל ורק שטוען עתה אספיקא דקהל הפרשתי אספיקא דעכו"ם לא הפרשתי זה הוה דברים שבלב דכיון דבין כך הפריש אספיקא תעמוד כך עד יתן ה' בלבם להתיר הבנין אבל היכא דלא הפריש אספיק' לא ידעתי

אם יאמר הר"ם להניח הקרקע שממה בשלמא הא דכ' הר"מ שאם אינו מבני העיר יכולים לשנות לבית התלמוד כיון שלא התנה תנאי כפול ואמאי הא פי' בהדי' לבה"כ נדר כמו זבין נכסי' הנ"ל דלא בעי תנאי כפול וכמ"ש תוס' בכתו' צ"ז ע"א ד"ה זבין וקידושין מ"ט ע"ב ודוכתא טובא די"ל כיון דקיי"ל מעלין בקודש ומבי כנישתא לבי רבנן הוה עלי' בקדש א"כ כשאמר לבנות עלי' בה"כ הוה בכלל מאתים מנה וכאלו אמר מבה"כ ולמעלה הא למה זה דומה למאן דזבין נכסי' למיסק לסורי' או לבבל משארי ארצות ולא איתדר התם אלא בא"י דאם הי' כוונת עלייתו משום קדושה פשוט דלא מצי מיהדר בי' דהרי מצא מקום משכן אפי' בא"י דעדיף מסורי' ובבל וה"נ דכוותי' וא"ש אבל אידך דינא להשאר קרקע שממה נ"ל כמ"ש .

ומ"ש המרדכי כשהוא חוץ לעיר יכולים למכור נראה דס"ל כפי' קמא דתוס' מגילה כ"ו ע"א ד"ה כיון וכו' דלפי' השני א"כ הכא שהוא נותן הכל מכיסו וכספו לא מצי לשנויי אפילו לקדושה חמורה וי"ל עפ"י דברי הגה' אשרי שם וק"ל ויעיין בהגה' ש"ע א"ח סי' קנ"ג סעי' ז' ובש"ע י"ד סי' שע"ו ובש"כ שם מסק"א ואילך האריך בדיני תושב ואורח והוא מתשו' מהרי"ל שב"דם שם ועיינתי בתשו' מהרי"ל סי' ל"ו וכ' משום שבני העיר יכולים למכור בה"כ אפי' של כרכי' מבלי רשות האורחי' לראבי' שבמרדכי פ' בתרא דמגלה /דמגילה/ משום כן כל זכיות של בה"כ של התושבים יע"ש פי' דהראבי' ס"ל כפי' ב' של תוס' הנ"ל ואנו אין גובי' מהרחוקי' לבה"כ משו"ה כל הזכי' שלהם וא"כ למאי דקיי"ל דלא כהראבי' צ"ע אנו איך נוהגין מנהגו של מהרי"ל לענין קדישים וצ"ע ומ"מ מ"ש בתשו' כנסת יחזקאל דאפי' ב' בתי כנסיו' בעיר א' הוה בני כנסיות אלו לגבי אלו כאורח לגבי תושב לא נלע"ד והבו דלא לוסיף עלה .

ומ"מ לנידון שלפנינו נ"ל דלא מצי הדרי בהו אותן שכבר נתנו ליד הגבאי דבשלמא הא דהר"מ נתבטל הבנין לחלוטי' מהעכו"ם ואין דעתם להרשות בשום זמן עוד אלא שאנחנו מצפי' לרחמי שמים שיהפוך לבבם לטובה והתם אי לאו דתחלת נדרו הי' על הספק לא הי' צריך להשאר הקרקע שממה אבל הכא מי נתבטל הסכמת הבנין הלא ההסכמה במקומה עומדת וגם עדיין צריכים לאותה דבר אלא שא"א לפי עת להזדרז עד זמן ועידן בודאי לא מצי למימר אדעתא דהכי לא נדרנא והתם בקידושין נמי החליט דלא לעלות עוד אבל אם הי' רצונו לעלות אח"ז או אפילו ספק בדעתו לא היה מצי לחזור בו אלא כיון שהחליט שלא לעלות מפני דלא מיתדר לי' עתה לא נימא אולי עוד ישתנה דעתו ואולי ימצא דירה אחר זמן זה לא אמרי' כיון שעתה החליט בדעתו שלא לעלות עוד לא"י והחילוק ק"ל. על כן אין ממש בטענה זו .

(ג') אם יכולים להתיר נדרם ע"י שאלה ופתח וחרטה הנה פר"מ כתב שאין להאריך בפרט זה כיון שלא נשאל עליו ויפה כ' ולא בא הכותב אלא שכיון שכתב דפשוט שאין יכולים לשאול כיון שכבר בא ליד גבאי ומשמע דאחרים שלא נתנו עדיין יכולים לשאול על נדרם ויעיי' י"ד סי' רנ"ח סעי' מ"ד וסס"י רל"ו ולענ"ד אם ישאלו אותן שלא נתנו עדיין ליד הגבאי על נדרם יש להיות מתון בדבר להתיר להם דאפשר דהוה כנודר עד"ר =על דעת רבים= ויעיי' סי' רכ"ח ובש"כ סקפ"ו ואין להאריך כיון שלא נשאלנו על זה .

(ד') אמנם אם נכוף אותם שלא נתנו עדיין ליתן מנותם ליד הגבאי דאיכא למיחש להורדת נכסים בעתים הללו נאריך קצת פ' נערה שנתפתתה מ"ט ע"ב ובתוס' ד"ה אכפיי' וכו' כ' הר"ן שהרשב"א כ' דהיכי דאמיד כייפי' ליה מיהו לא נחתינן לנכסי' ומייתי שכ"כ ר' האי בתשובה דהא אפי' נודר שעברו עליו ג' רגלים מיקם הוא בבל תאחר אבל אין חייבי' לכופו ולעשות לו כלום עד כאן ותמה הר"ן דהא אמרי' בר"ה וי"ו /ו'/ ע"א ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך ובההוא קרא כתי' בפיך זו צדקה יע"ש והנה במ"ש רשב"א דלא נחתינן לנכסיו ה"א דלטעמי' אזל דס"ל בחי' למס' ר"ה שם דצדקה נמי תלי' ברגלי' לענין ב"ת =בל תאחר= דהא דאמרי' מחייב עלה לאלתר דהא קיימא עניים היינו בעשה דובאת שמה והבאת שמה אבל ב"ת ליכא אלא אחר ג' רגלי' ובאמת הקש' שם מה ענין רגלים לצדק' זה שייך בקרבנו' אבל צדקה מה שייכי ברגלים ומ"מ הרשב"א סובר דגזרת הכתוב דדין צדקה שוה לקרבנות א"כ ס"ל הה"נ לענין כפי' בעינן עד שיאמר רוצה אני כמו בקרבנות אף על גב דלא דמי לקרבנות דהתם איננו לרצון לפני ה' משא"כ צדקה מה איכפת ליה לעני אם יאמר רוצה אני או לא מ"מ ס"ל לרשב"א דבעי' דוקא רוצה אני והשתא בשלמא בקרבנו' אף על גב דכ' תוס' בר"ה שם /ו'/ ד"ה חד דאמר ולא אפריש דממשכני' אותו היינו הורדה לנכסי' ואם לא ימצאו לו נכסי' אז כופי' מכל מקום היינו שממשכני' שארי נכסי' עד שיתן מרצונו הבהמה שהפריש אבל הבהמה עצמה א"א למשכן דבעי' רוצה אני וזה שייך בקרבן אבל בצדקה אי יורדין לנכסי' הרי לקחנו ממנו הצדקה שלא לרצונו ואנן בעי' כפי' לרצונו ע"כ פשוט לרשב"א דלא נחתינן לנכסי' אבל שארי כפיות נוגשים אותו עד שיתן וכן משמע לשון רשב"א .

אך מה שמסיים בלשון ר' האי אין חייבין לכופו ולעשות לו כלום משמע שום כפי' בודאי צע"ג ומה שנלע"ד דבר"ה שם /ו'/ מייתי תרי קראי חד אמר ולא אפריש וחד אפרש ולא אקריב ולא מסיימי ולכאורה קרא קמא דלא תאחר לשלמו מיירי באמר ולא אפריש וכן מוכח מק' תוס' שם שהקשו אהא דילפי' גז"ש נדר מאם נדר או נדבה מה להלן נדבה עמו וכו' דהו"ל למילף מהאי ענינא גופיה מנדבה אשר דברת בפיך והניח הדבר בקושי' ולק"מ דלמא אידך קרא מיירי מאמר ולא אפריש ונדבה דהתם היינו הרי עלי עולה ע"מ שלא להתחייב באחריותו ולא דמי לנדבה דהאי קרא

אבל קרא דנדר או נדבה הוה נדבה ממש הרי משו"ה ילפי' מהך קרא אלא על כרחך פשיטא להתוספת דקרא קמא מיירי באמר ולא אפריש ונדבה דיליה היינו ע"מ שלא אתחייב באחריותו וא"כ כי היכי דילפי' גז"ש מאם נדר או נדבה אף על גב דל"ד ה"נ הוי מצי למילף מאידך קרא נדבה /אשר/ דברת בפיך והשתא נאמר שכן היא סברת הרשב"א בשם ר' האי הנ"ל וכיון דבהאי קרא קמא לא כתיבא ועשית שכופין אלא דסמיך איקריב אותו דפ' ויקרא והתם קרבנות כתיבא ולא צדקה ושארי נדרים א"כ י"ל באמר ולא אקריב לא הושוו שארי נדרים לקרבנות אלא לבל תאחר ולא לענין כפי' כלל ומשו"ה כ' שנודר עצמו רוצה לומר ולא אפריש אין כופין ומיהו באפריש נמי דאתקשו נמי לכפי' מ"מ דוקא לרצונו כמו קרבנות ומסברא שכתבתי לעיל ועכ"פ לנכסי' לא נחתינן דאפי' אפריש סלע זו לצדקה ונחתינן ונוטלין ממנו סלע אחר כבר קיים נדרו שלא לרצונו ולא דמי לממשכנין דקרבנו' נמצא כל דברי רשב"א מקויימים דבאמר לא כופין כלל ובאפריש נמי עכ"פ לנכסיה לא נחתינן .

אמנם המעיי' בתוס' שם /ראש השנה/ ד' ע"א ד"ה המעשר לתי' קמא מבואר דע"כ קרא קמא דכת' בי' מעשר מיירי מאפריש ואידך דכתיב ביה ועשית ומעשר לא כתיב ביה מיירי מאמר ולא אפרש א"כ מבואר כר"ן דלא כרבינו האי דעל הכל כופין .

והנה בחידושי אמרתי אפסק הש"ע י"ד סי' רנ"ז סעי' ג' שהוא שיטת הר"ן דאי קיימא עניים חייב לאלתר על צדקה ואי לא קיימי לא מיחייב לאהדורי אבתרי' ואין מקום לרגלי' לענין עניים והקשה פני יהושע א"כ לאיזה צורך הביא רי"ף ברייתא דג' רגלים כיון דלא נהיג בזה"ז וגם אקרא דאפרש ולא אקריב למה לי בצדקה אי קיימי עניים פשיטא ואי לא קיימא עניים וכבר הפריש הא לא בעי לאהדורי בתרי' אע"כ כתוס' דאי ליכא עניים מחויב לאהדורי עליה' בתוך ג' רגלים ותו הקשה אהרמב"ם דבהלכו' מתנות עניים בצדקה פסק כר"ן וכש"ע ובמעש' הקרבנות לענין מעשר עני ושארי מתנות פסק דאיכא זמן ג' רגלים והיינו כהתוס .'

והנלע"ד דהרשב"א הקשה אתוס' דצדקה דקיימי עניים מחייב לאלתר ב"ת א"כ מי ששוכן סמוך לבהמ"ק =לבית המקדש= יתחייב לאלתר דהא קיימי כהנים ומקדש ולפע"ד משו"ה דקדק הש"ס /ראש השנה/ וי"ו /ו'/ ע"א סד"א הואיל ובענינא דקרבנות כתיבא לבעי' ג' רגלים כקרבנות קמ"ל הא שכיחי עניים ע"ש ולא קאמר הא קיימי עניים כלישנא דאמר רבא אלא הענין התורה יסדה דינים על הרוב והשכיח ומשו"ה לענין קרבנות דרובא דרובא מרוחקים ממקום המקדש חסה התורה דברגל א' לא יעבור אלא בעשה ובג' בלאו מפני ששילש בחטא כפירש"י בר"ה וכיון דרובא הכי איתא ויושבי ירושלים לא שכיחא לא נשתנה דינם מרובא דעלמא דברגל א' בעשה ובג' בלאו משא"כ בצדקה נהפוך דשכיחא טובא דקיימא עניים ועל הרוב פושט הוא ע"כ כל דקיימי עניים עובר לאלתר ב"ת ולכן מדקדק הש"ס דשכיחי עניים דאי לא הוי שכיחי עניים אפי' אי הוה גבי האי גברא קיימי עניים לא היה עובר כמו יושבי ירושלים דקיימי מקדש וכהני' ומיושב ק' הרשב"א והנה לזה הדין הסכים הר"ן לתוס' דבקיימי עניים עובר בלאו מיד אך באידך דינא היכא דלא קיימי עניים דמחייב לאהדורי בתוך ג' רגלים הקשה הר"ן מה שייך ג' רגלים לענין צדקה ולכאורה לפי הנ"ל י"ל דבלא קיימי עניים בעירו על כ"פ =כל פנים= כשעולה לרגל שם ימצא עניים טובי דעולי רגלים טובא איכא ובפרט דמצוה לשמח עניים ולחלק שם מנותיהם א"כ הרבה עניים ימצאו שם והדר הוי ליה כקרבנות ברגל א' יעבור בעשה ובג' ב"ת ומאי קשיא ליה להר"ן וצ"ל הר"ן סמך עצמו אפסק ר"ת דמייתי תוס' והר"ן ופסקי' בש"ע דצדקה שהפריש לעצמו שלא לתתו ביד הגבאי אינו עובר עליו כי לדעתו הפרשה לתתנו למי שירצה ומתי שירצה ולא עובר אלא במחליט שלא לתנו יעיי' בלשון הר"ן בפסק זה דר"ת וא"כ אפי' עלה לירושלים יאמר איני רוצה עתה בזמן דאית להו טובא או לא מצאתי פה אותו העני שאני חפץ בו ובצדקה ליתנו לגבאי אין עניין ירושלים ורגלים ושפיר הקשה הר"ן ומשו"ה נאיד מהתוס' וס"ל דאין לרגלים ענין גבי צדקה הנה כל זה בנודר לצדקה אבל מעשר ענייי' ושאר מתנות עניים שאין בידו ליתן למי שירצה ומתי שירצה בזה שפיר י"ל כק' שלי דאי קיימי עניים עובר לאלתר ואי לא קיימי עניים תלי ברגלים וכהתוס' נמצא לק"מ ק' פני יהושע דבש"ע פסק בצדקה כהר"ן וכן הרמב"ם אמנם בהלכו' מעה"ק =מעשה הקרבנות= מיירי משארי מתנו' עניים פסק כתוס' דשייך בהו ג' רגלים והרי"ף נמי מייתי הברייתא דנפקא מיני' לשאר מתנו' ענייי' דנוהגים בא"י גם בזה"ז וקרא נמי לא קשי' דלמה לי קרא באפריש הא אי קיימי עניים פשיטא ואי לא קיימי הא לא צריך לאהדורי בתרייהו להר"ן י"ל דס"ל דקרא קמא מיירי מאפרש ולא אקריב והתם איצטריך קרא למעשר עני דקרא דבפיך זו צדקה דלא מיירי אלא בצדקה הא מיירי באמר ולא אפרש ולק"מ קו' פ"י אלא אקרא דעמך והתם עיקר קרא אמעשר עני קאי ושארי מתנו' ענייי' ואיצטריך שפיר לאפריש לאהדורי בתריי' ג' רגלים וא"ש כל הפוסקים על נכון ואף ע"ג דהשתא ליכא עולי רגלים מ"מ לא נשתנה זמן בל תאחר כידוע מהפוסקים באופן שגם בזה"ז אפי' לא קיימי עניים עובר במעשר עני ב"ת בג' רגלים דה"ל לאהדורי בתריי .'

נמצא לפ"ז דקיי"ל כנ"ל מוכח דס"ל דקרא קמא באפרש וקרא בתרא באמר ואהא קאי ועשית ש"מ כהר"ן דלא כרבינו האי דכופין על הנודר צדקה וכל שארי נדרים וה"ה לבנין בה"כ בזה"ז דלהא דמי' דעכ"פ מחויב להפריש מנתו שנדר וכה"ג אמרי' בכריתות ר"פ ד' מחוסרי כפרה דגר שנתגייר בזה"ז מחוייב להפריש רובע לקנו אף על גב דליכא מקדש מ"מ מחוייב להפרישו ונהי דהדרי רבנן

ובטלוהו משום דלא ליתי' לתקלה היינו התם דאית ביה מעילה אבל הכא לבה"כ דלא שייך תקלה זו לא בטלוהו ופשוט ואמנם אי אפרש ולא קיים קמי' בה"כ למיבני' אין כאן מקום למתלי בל תאחר בזמן ג' רגלים דמאי שייכות דרגלים הכא אך אי איכא למיחש להורדה מנכסים דכופין קודם זמן ב"ת כמ"ש תוס' ודלא יהיה כח הדיוט חמור מכח הקדש דמעקלין נכסי' כמ"ש לעיל הה"נ הכא דמוציאים מידם נדרם ויעיי' תוס' ר"ה ו"ו /ו/ ע"א ד"ה חד הנ"ל שכ' תוס' דממשכנין אותו ואם לא ימצא לו נכסים כופין אותו ולכאורה אין המשך ושייכות לדבריהם הכא ונ"ל דהרע"ב בעירוכין פי' סיפא מפרש לרישא ממשכנים כיצד עושין כופין עד שיאמר רוצה אני והנה זה שייך באפרש הבהמה ולא אקריב שממשכני' אותה שהפריש ע"י שכופין גופו עד שיתן הבהמה מרצונו אמנם לפי' תוס' שמבזבז נכסיו א"כ אי כבר הפריש לא בעי עוד כפי' שלא יבזבז מה שכבר הפריש לשמים וע"כ מיירי מאמר ולא אפריש וא"כ די לכופו שיפריש ותו לא חיישינן וא"כ ע"כ ממשכני' כספו וזהבו עד שיפריש בהמתו ואי לא מוצאים אצלו מטלטלין כופי' בגופו כנלע"ד פי' התוס' מ"מ היינו התם בהקדש גבו' לא חיישי' לבזבז אחר שהפריש משא"כ הכא בודאי חיישי' וטוב שהגזברי' יסגלו המעות על דהבא פריכא ויעלו פירות ופירי פירות לצורך בה"כ ואין זה בכלל אין משתכרין בשל הקדש ויעיי' כתוב' ק"ו סוף ע"ב ויעיי' לשון הרע"ב ספ"ו דעירוכי .'

(ה') עתה נבא לעיי' אי שפיר עבדי הגבאי' מה שלקחו מהמעות לצורך קניית המקום מהשר ולא העלו את הסכום כולו על אותן שיש להם מקומו' בבה"כ הנה פשוט יותר מביעא בכותחא דבכלל בנין בה"כ הוא לקנות מקום לה' שלא יהיה בה"כ בנוי' בקרקע שאינו להם ולמחר וליומא אחר יוציאם השר או יעלה עליהם עול ומס כבד כנכסי דבי בר מריון ולכאורה י"ל דקנין קרקע אינו בכלל בנין שהרי אמר הקדוש ברוך הוא לדהע"ה =לדוד המלך עליו השלום= אתה לא תבנה הבית לשמי ואפ"ה קנה הקרקע אלא התם הקרקע הי' קנוי' ועומדת דא"י מוחזקת היא מאבותינו כמבואר בע"ז נ"ג ע"ב וברש"י שם ד"ה ואשיריהם וכו' ובאברהם נאמר וכו' ע"ש ומה דאיתא בב"ב ק"ט ע"א ביתידות אהלים משמע דפליג ועוד שם ע"ב מפיק לה מקרא אחריני מורשה ע"ש התם מילתא אחריתי דודאי לכ"ע מוחזקת היא לישראל נגד ע' אומות אך לענין בכור שאינו נוטל בראוי' תלי' אי הי' ראוי' לדור של יוצאי מצרים ונוטלים בכורי מצרים פי שנים או ראוי' לאותו דור כי לבאי הארץ נתחזק ומזה מיירי בב"ב אבל לית דין ולית דיין דקרקע מוחזקת לנו ודהע"ה לא בא אלא לסלק ידו של ארונא מקנין הפירות שהיה לו על גורנו ואין כאן מקום להאריך אבל פשוט דאם אין יסוד אין בנין וכיון שראוי' לקנות קרקע א"כ מה שקנאו הקרקע הישנה שכבר עמד בה"כ טפי עדיף כדי שלא תבוא אדמת קודש לידי זלזול ואפשר שיעמוד צלם במקום ההיכל ואף על גב דאמרי' בתעני' כ"א ע"ב הוגללו הפרוכת הותרו זבין ומצורעים לכנס שם היינו לענין טומאה וטהרה דוקא בבית עולמים חייב כרת הנכנס שם בזה"ז עיין מג"א סוף הלכ' ט"ב =ט' באב= אבל לא בשילה נוב וגבעון אבל לנהוג בו קלות ראש ובזיון לא דאף ע"ג דאין להביא ראי' ממגלה כ"ח ע"א במתני' והשימותי אני את מקדשיכם קדושתן כשהן שוממין די"ל התם בשלהם אבל הכא בקרקע של נכרי אין בנו כח לקדשה דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ נ"ל להביא ראי' משבילי דנהרדעי שם /מגילה/ כ"ז ע"ב דאי הוי קביעה קדושתי' הוה קדשינהו לכולהי שבילי אף על גב דר"ה נינהו ואין כח בידינו לאוסרו מ"מ תשמיש בזוי לא שפיר דמי וא"כ טוב עשו שקנו אותו המקום חדש גם ישן ממעות נדבות הצבור ואי לא יספיק יגבו המותר לפי ממון ונפשות כמבואר בח"מ קס"ג ברמ"א .

אך י"ל אותן שהי' להם מקומות בבה"כ קנוי מקהל מקדמת דנא בטל קנינם כי מעיקר' לא כח ביד הקהל למכור מה שאינו שלהם ולא מכרו להם אלא שיהיה מוחזקים בהם כל זמן שיניח הגוי הקרקע ביד ישראל ואם יוציאם וימכור הקרקע לאחר אין להם שום זכות ואם יבנו קהל בה"כ אחר אין להם שום תביעה והשתא שמכר השר הקרקע לקהל מה לי קהל מה לי אחר ולא שייך הכא לומר מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו וגם לא שייך להכי טרח וקני למיקם בהימנותא והוא מובן לכל מבין נמצא יכול הקהל למכור המקומות ולהוציא המעות להוצאו' הבנין איברא נ"ל דעכ"פ הם קודמים לכל אדם מטעם דינא דבר מצרא כיון שהיה מושכר להם מקודם .

ועיי' ש"כ ח"מ סס"י קע"ה שהקשה על תשו' הרב"י ולפע"ד המעיי' בתשובתו שם מחודש למ"ד שהאריך מאוד בטעם מצרנתו של בעל החנות וקיצר מאוד במצרנתו של בעל הבית נ"ל דנהי בעלמא ס"ל להרב"י דאין בשכירות מטעם מצרן דיכול להשכיר לו במקום אחר אבל בחנות המקום גורם שהקונים באים לחנות זה ואם נוציאהו משם פסקי' לחיותא כיון שהמקום גורם מודה דאיכא בשכירות כי האי משום בר מצרא ועשיית הישר והטוב וממילא אין כאן ישר וטוב אם יוציא בעל החנות את בעל הבית כיון שבעל הבית רצה לקנות החנות ומדינא יכול הוא לקנות ולדחות בעל החנות ורק משום עשיית הישר והטוב לא שבקנוה א"כ אין מן הדין ששוב ידחה בעל החנות את בעל הבית אבל בעלמא ס"ל להרב"י דאין בשכירות משום מצרנות ומיושב קושית הש"ך וכיון שזכינו לדין נימא גם במקומו' בהכ"נ דאיכא קפידא טפי לקבוע מקום לתפלתו א"כ גם הרב"י מודה דהשוכר קודם לקנותו ואפילו מאן דס"ל דליכא במקומות בה"כנ דינא דב"מ =דבר מצרא= עסמ"ע סקצ"ט היינו לדחות שכנו הסמוך לו אבל להחזיק במקומו בודאי אית ביה דינא דבר מצרא לכ"ע א"כ יפה עשו הגבאי' במה שלקחו מהם מעות בעד מקומותם כי הי' צריכים לקנות מחדש וגם יפה

מאיר הדעה על יו"ד זוכלק ה' (סי' רג עד סי' רסט)

(ז) בבל תאחר עיין (בתשובת הרדב"ז ח"ב סי' תרצ"ח)[431] (פ"ת).
(ח) ומניח עד שימצא עניים - וא"צ לחזר אחר עניים אפילו עברו ג' רגלים אלא ימתין עד שיזדמן לו עניים (ש"ך).

עשו שהניחום על מקומם ולא מכרו לאחר כי הם קודמי' משום דינא דב"מ. ואין להעריך עליהם יותר מכפי שיווי מקומות כי הבנין וקניי' המקום מוטל על כל הצבור בשוה כל הנ"ל נלע"ד להלכה אמנם למעשה אם יסכים פר"מ יעביד עובדא וכטוב בעיניו יעשה ואין הכרעתי מכרעת והחונן לאדם דעת יתן לב מבין ואוזן שומעת ולביתו לא יתן מוגרעת הכ"ד א"נ לנצח. פ"ב יום א' י"ד מנחם קע"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ .

[431] שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תרצח

שאלת ממני אודיעך דעתי במי שעומד חוצה לארץ ונדר מעות לעניי ירושלם או שמן למאור של ב"ה ירושלם תוב"ב אי עבר עליה לאלתר דהא קיימי עניים ואם השיירות מצויות ולא שלחם עבר לאלתר או דילמא לא עבר עד שיעברו עליו שלש רגלים למר אפי' שלא כסדרן ולמר כסדרן דוקא .

תשובה משמע מדבריך דפשיטא לך שאם עברו עליו ג' רגלים עבר על לאו דלא תאחר לשלמו וזה כדברי התוספות דס"ל דאי קיימי עניים מחייב לאלתר כדקאמר רבא וצדקה מיחייב עלה לאלתר ואי לא קיימי מחייב לאהדורי אבתרייהו ואי עברו ג' רגלים עבר על בל תאחר ולפי שיטה [זו] זה (הדרך) [הדבר] ברור שאם היו שיירות מצויות ולא שלחם עבר ודוקא שהיה בדעתו לשלחם על ידי אחרים אבל אם היה בדעתו לבא לחלקם בידו אינו עובר כלל ודומיא להא דאמר ר"ת שכל הצדקות שאנו נודרים אף על גב דקיימי עניים לא עבר מפני שדעתו לחלקם כפי ראות עיניו מעט אף הכא דעתו הוא כשיעלה לירושלים שיחלק כך וכך או ידליק כך וכך דאפילו היכא דקיימי עניים גביה לא עבר משום בל תאחר אלא בג' רגלים והא דקאמר וצדקה מחייב עלה לאלתר היינו לענין עשה דמחייב ליתן מיד ולפי שטה זו נמי אם היה בדעתו לשלחם צריך לשלחם עם השיירה הראשונה שתהיה בטוחה וע"י איש נאמן כדי לקיים מצות עשה ואם היו שם שיירות ואנשי אמונה לשלוח על ידם ולא שלח ועברו ג' רגלים עבר על לאו ואם אין שם שיירות בטוחות ואנשי אמונה אינו עובר כלל שלא היה בדעתו להניח מעותיו על קרן הצבי. ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות מתנות עניים נראה דלא מחייב לאהדורי בתר עניים וז"ל הרי סלע זו לצדקה חייב ליתנה לעניים מיד ואם איחר חייב בבל תאחר שהרי בידו ליתן ועניים מצויין הן אין שם עניים מפריש ומניח עד שימצא עניים וזה דעת הר"ן בפירוש ההלכות והכי משמע לי פשטא דמימרא דרבא דקאמר וצדקה מחייב עליה לאלתר ואמרינן מ"ט והא קיימי עניים טעמא דקיימי עניים גביה אבל לא קיימי עניים גביה לא עבר כלל דלא אטרחיה רחמנא למהדר אבתרייהו ומ"מ צריך לאפרושה מיד. ולפי שטה זו הנכונה יש חלוק בין שמן למאור ובין מעות לעניי ירושלם דאלו מעות לא מחייבי לאהדורי אחר שיירות ואנשי אמונה אלא מפריש ומניח עד שיבואו אצלו עניי ירושלם ויחלק להם אבל שמן למאור ב"ה תוב"ב דמי לנדרים ונדבות וחייב לשלחם בשיירה הראשונה בטוחה וע"י איש אמונים ואם נתרשל ועברו ג' רגלים עבר על לאו דלא תאחר אלא שמצאתי לו פטור ממקום אחר דבשלמא נדרים ונדבות אית בהו מצות עשה ולפיכך עובר עליהם על בל תאחר אבל הנודר שמן למאור נהי דצד מצוה איכא דכתיב על כן באורים כבדו ה' אבל מצות עשה של תורה ליכא ולפיכך מצוה איכא לשלוח אבל אינו עובר על לאו ואין לנו להביא בכלל הלאו אלא מה שנזכר בכתוב כאשר נדרת זה נדר לה' אלהיך אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים נדבה כמשמעה אשר דברת אלו קדשי בדק הבית בפיך זו צדקה שכל אלו יש בהם צורך מקדש וצדקה מצות עשה אבל מאור לבית הכנסת נהי דאיכא מצוה קצת אבל לעבור עליה בבל תאחר אין לנו. תדע שהנודר לתת מתנה לעשיר אף על פי שהיא מצוה לעמוד בדבורו כלום עובר עליו בבל תאחר לשלמו. וראיתי לבעל הטורים ז"ל שהקשה על דברי הרב ז"ל שכתב ואם התנה שלא יתן עד שימצא עני אינו צריך להפריש ע"כ כתב עליו יראה מדבריו שאין התנאי מועיל אלא כשאין עניים ולא נהירא ועוד מה צריך תנאי כשאין עניים והלא אין עליו חיוב אלא משום שבכל שעה עניים מצויין וא"כ פשיטא שאינו חייב עד שיזדמנו לו עניים עכ"ל ובעל בית יוסף כתב דמה שכתב הרב ואם התנה שלא יתן היינו אם התנה שלא יפריש ואינו נכון אצלי דבתוך כדי דבור לא תקן לשונו שכתב סמוך אינו צריך להפריש ותו דפשיטא שאם התנה שלא יפריש תנאו קיים ולפיכך אני אומר דלעולם התנאי מועיל אפילו היכא דאיכא עניים דאין לך דבר שאין התנאי מועיל אלא המתנה על מה שכתוב בתורה ודברי הרב כשאין שם עניים שאם התנה שלא יתן עד שימצא עני אין אדם מתנה לבטלה ולפיכך כוונתו היתה בתנאו שלא יפריש אף על פי שלא הוציא כן בשפתיו א"נ אם התנה שלא יתן ליד גזבר עד שימצא עני אינו צריך להפריש שהרי הפרשתו כנתינתו ליד גזבר והרי זה בכלל תנאו מפני שאנו עכשיו נודרים לדעת שיהיה הנודר עצמו כגזבר לחלקה כפי ראות עיניו ומטעם זה אמר ר"ת אפי' קיימי עניים אין צריך ליתן הכל מיד אלא מחלקה מעט מעט לפי ראות עיניו ומינה נמי דהיכא דלא קיימי אין צריך להפרישה מ"מ דעת הרב שצריך להפרישה ואם התנה שלא יתן אותה ליד גזבר הוי כאלו התנה שלא יתחייב להפרישה ואין צריך להפריש .

לא עשיתי

(ט) ואז עובר עליה מיד אי קיימי עניים כו' - כיון שהגבאי תובעו מחייב לאלתר דשמא צריך הגבאי לשלם לעצמו או לאחרים מה שהלוה לצורך עניים א"כ אפי' לא קיימי עניים מחייב, אבל אם ידוע לו שהגבאי יניחנו אצלו ואין לו בו צורך כלל, אז אינו עובר (ש"ך).

(י) צריך להודיע לגבאי כו' - היכא שנדר ע"י ש"ץ בבית הכנסת ליתן צדקה הואיל ויודע הגבאי שחייב צדקה לא עבר עד דתבע ליה הגבאי (ש"ך).

(יא)ואם אמר אתן סלע כו' - הנודר לתת לעניים למי שירצה, עובר עליו לאלתר דהא קיימי עניים ויש בידו ליתן להם שכן לא נדר כדי ליתן לגבאי, ואין לומר שאינו עובר משום שיכול לומר "איני רוצה לאלו אלא לאחרים שיבואו", דא"כ בכך יפטור עצמו לעולם (ש"ך).

(יב)אבל כל אדם יכול להפריש כו' – אם הפריש והתנה שלא יתן עד שימצא עני, תנאי מועיל אף ביש עניים ומתנה שלא יתן אלא מעט על יד על יד ובתנאי זה אפילו הפרשה אין צריך ובלא תנאי צריך הפרשה (ט"ז).

Commented [O159]: סדר?

(ד) צריך ליזהר מלידור, ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם, יאמר: בלא נדר:

(יג) יאמר בלא נדר – עי' לעיל (סי' רג סק"ד?) (ש"ך).

(ה) כשחסר בכים של צדקה צריך הגבאי להלוות. וכשימצא בכים לאחר זמן, נפרע ממנו ואין צריך ליטול רשות מהנותנים בכים. הגה: מי שמפריש מעשרותיו והלוה לעני מעות, מפריש מעשר מעות ומחשב על זה שהלוה לעני, ומעכב לעצמו מה שהפריש. ולוקח שהעני שהלוה לו עדין חי, לאכל מס מת לו נתעשר אין לריך לשלם, שהרי עני היה בשעה שעה, ואין מפרישין עליו, לאין מפרישין על המכור. ואין לחוש שמא נתעשר מלא ניעוע:

(יד) צריך הגבאי להלוות כו' - ע"ל (סי' רנ ס"ב) (ש"ך).

(טו)מעשרותיו כו' - וה"ה שאר צדקה (ש"ך).

(טז)והלוה לעני משלו כו' - כלומר שהלוה לעני על מתנותיו שעתיד לקבל ממנו שיפרע לו בהם, הלכך מפריש המעשר או צדקה שלו עליו ומחשב זה כאלו נתנו לעני והוא משלם לו בהם והלכך מעכבם לעצמו בתשלומין והילכך כיון שמת או נתעשר א"צ לשלם, שהרי לא הלוה כדי שישלם לו מממונו ואינו יכול להפרישם עליו דהא עכשיו אינו יכול לזכות בהן שהרי הוא מת או נתעשר ואין להפריש למפרע כשהיה חי ועני דאין מפרישין על האבוד (ש"ך), עי' לעיל (סי' רמט סק"א?), ואם מתחלה כשהלוה לעני לא הלוה לו ע"ד כן יכול להפריש עליהן אבל צריך רשות מהעני, וגם דוקא אם בלא"ה היה ג"כ נותן המעשר לזה העני וכפי אותו אומד יחשוב עתה על חלקו ולא יותר [ועיין בספר לבושי שרד סי' ק"ד מ"ש בזה][432] (פ"ת).

(יז) מפריש מעשר שלו – י"א דצריך לזכות בהן העני על ידי אחר ואח"כ יפרע ממנו חובו כדי לקיים מצות "נתון תתן", ואם רגיל ליתן לזה ה"ז בכלל מכירי כהונה ולויה וא"צ והרמ"א שכתב בסתם שיכול להפריש עליו ולא ביאר שצריך לזכות ע"י אחר רואים שאפילו שלא ברגיל לכך לא צריך לזכות לעני (ש"ך).

(יח)או נתעשר כו' - אם הלוה לקהל אף שיש בהם עשירים או שמתו מקצתם מ"מ מסתמא יש בהן קצת עניים וסומך על עניים שבהן (ש"ך), אפילו ירשו היורשים ונתנו רשות להפריש לא מהני, היינו אם היורשים הם עשירים אבל אם הם עניים מהני רשות שלהם (פ"ת).

(יט)ואין לחוש שמא נתעשר - וכן אין לחוש שמא מת[433] (ש"ך).

(ו) הגבאי שאומר בעודו גבאי: כך וכך הלויתי לכים של צדקה, נאמן בלא שבועה. אך לא לאחר שסלקוהו:

(כ) אך לא אחר שסלקוהו – וי"א אף לאחר שסלקוהו ועיקר לגמרי אחר הסילוק אינם נאמנים כיון שלא אמרו בשעת הסילוק ותכף אחר הסילוק נאמן (ט"ז), אע"פ דמקמי הכי לא אמר כלום שהלוה לכיס של צדקה אלא לאחר שסלקוהו אמר כך וכך הלויתי נאמן ומיהו דוקא כשאמר כך בשעה שסלקוהו אבל אם לא אמר כלום בשעה שסלקוהו אלא לאחר יום או יומים כשאין הכיס של צדקה בידו שוב אינו נאמן, וצריך עיון, מיהו בגבאי כשר ומפורסם בצדקתו נאמן בלא שבועה אף לאחר שסלקוהו ואין הכיס בידו (ש"ך), וזה אף שעדיין לא גבה מעותיו עד לאחר שסלקוהו נוטל בלא שבועה (ש"ך), אם אמר כן אחר

[432] לא עשיתי.

[433] עיי"ש שבגיל ? יש חשש

שסלקוהו ולא אמר כן בשעה שסלקוהו, אפילו אמר יום או יומים כן לאחר שסלקוהו אינו נאמן. וי"א דנאמן כל שאומר יום או יומים אחר כך (נקה"כ).

(ז) **גבאי צדקה, אם יחרפוהו העניים אין לו לחוש, כי יותר זכותו גדול:**@NO MB@

(ח) **עני שיש לו קרובים עשירים שיכולין לפרנסו, אין גבאי העיר חייבים לפרנסו, אף על גב דקרוביו ג"כ נותנים בכיס:**

(כא) אין גבאי - עי' לעיל סי' רנב סי"ב (ש"ך).

(ט) **לא יתן אדם כל צדקותיו לעני אחד בלבד:**

(כב) לעני א' בלבד - או לקרוב א' ולהניח שאר הקרובים[434] (ש"ך).

(י) המחלק צדקה צריך ליזהר שלא ירבה לקרוביו יותר משאר בני אדם. הגה: ולוקח גבאי, כל כל מחל מותר ליתן לדקה שלו לו מעשר שלו למי שילמה מקרובין, והם קולמין כמו שנתבאר לעיל סימן רנ"מ:

(כג)שלא ירבה לקרוביו - וע"ז א"ר יוסי יהיה חלקי עם גבאי צדקה ולא עם מחלקי צדקה (ט"ז).

(יא) **המניח מעות להרויח לתלמוד תורה, וממנה אשתו עליהם לתת הריוח למי שתחפוץ, אינה יכולה להפקידם ביד אחר, אפילו הוא כרבי חנניא בן תרדיון. אבל אם המתנדב מינה עליהם חבר עיר, יכול החבר עיר להפקידם ביד אשתו:**

(כד) אינה יכולה להפקידם כו' - דאין רצונו שיהא פקדונו אלא ביד אשתו דוקא דכל היכא שהשליח משנה מדעת המשלח בטל השליחות מכל וכל (ש"ך).

(כה) אבל אם המתנדב כו' - אין חילוק בין אשתו לחבר עיר אלא דאם השליט שום אדם על הקרן ויעשה מה שירצה בריוח אין כח בידו להפקיד הקרן ביד אחר כי אם הריוח אבל אם השליט אותו שיעשה גם עם הקרן מה שירצה כ"ש יש לו רשות להפקיד ביד מי שירצה לשום אדם בעולם ודברי השו"ע כאן שלא בדקדוק (ט"ז), וי"א דבחבר עיר מסתמא דעתו שיעשה בו כל מה שירצה, אבל באשתו בסתמא לא אמרינן הכי, ומה שכתוב בסיפא יכול להפקיד ביד אשתו, הוא הדין ביד אחר (נקה"כ).

סימן רנח – דין המתפיס בצדקה, ובו י"ג סעיפים.

(א) **המתפיס בצדקה הרי זה כמתפיס בנדר. כיצד, היה סלע של צדקה מונח לפניו ואמר על אחר: הרי זה כזה, (הרי זה) צדקה.** הגה: לל ימחל מלם: סלע זה להקדש, מלא לצדקה. ומ"מ לם ימכר: להקדש, סתם, כוונתו לצדקה לעניים. ומיהו לם ימכר שכוונתו להקדש ממש, לין לו תקנה ליהנות ממנו, וכריך לשמול לחכם, ומתירין לו בחרטה כשמכר נכר:

(א) כמתפיס הנדר – עי' לעיל (סי' רכט ס"ג) (ש"ך), אין אדם יכול לעשות שליח שיקדיש איזה דבר להקדש דדיבור של הקדש מילי נינהו ולא מימסרי לשליח ויש חולקים (פ"ת).

(ב) אם אמר להקדש סתם כו' – עי' רמ"א לעיל (סי' רנו ס"א) (ש"ך), עיין (בתשובת הראנ"ח חלק ב' סי' צ"ט) מה שכתב בזה (פ"ת)[435], אפי' באומר הקדש לשמים הוא לעניים (פ"ת).

(ג) לצדקה - מי שהקדיש גופו או שאמר "דמי עלי", או שהקדיש קרקע סתם שהמעות הם לעניים ולא כזמן בית המקדש, שאז כששמין אותו כמה שוה היה צריך שישומו אותו בעשרה וא' מהם כהן, וא"צ רק ג' דומה לדיני אבל לפי שלא מצאתי עדיין ראיה ברורה לזה איני סומך לענין מעשה ואם דבר כזה היה בא לידי הייתי מחמיר והייתי שם הקרקע או האיש בעשרה וא' מהם כהן. ונישום אדם אומדין אותו כפי מה ששוה בשעת השומא לא כפי מה שהיה שוה בשעת הנדר. מי שאמר "דמי רביע גופי עלי" או שהיה מקדיש רביע גופו, חייב לפרוע דמי כל גופו, שישומו אותו כעבד. ואפי' לא אמר "הרי עלי רביע גופי" אלא "הריני נודר לתת רביע גופי" ואפילו לא אמר "לתת", חייב לקיים נדרו, כיון שהוא נדר למצוה ובפרט אם נדר בעת צרה (פ"ת).

(ד) אין לו תקנה - בפדיון ונאסר על כל העולם, מיהו היינו דוקא בהקדש מטלטלין אבל קרקע יש לו פדיון וי"א דאפי' מטלטלים יש להם פדיון בדבר מועט (ש"ך).

---

[434] אבל יכול ליתן לקרוב א' אם אין קרובים אחרים שנצרכים.

[435] לא עשיתי

Commented [O160]: סדר עוד פעם

Commented [O161]: ??

Commented [O162]: כל? ולכן בטל הזכות שלה

(ה) ומתירין לו - פי' מתירים נדרו ע"י פתח וחרטה ואומרים לו "אילו ידעת שבדבורך יהא נאסר על כל העולם היית נודר", וכשאומר "לאו", מתירין לו מיד, ואם אומר "ידעתי ואף על פי כן נדרתי", מתירין לו בחרטה או בשאר פתחים וכדלעיל (סי' רכח ס"ק?), וי"א דנדרי צדקה אין ניתרין אלא בפתח דמשוי ליה לנדר טעות מעיקרו ולא בחרטה (ש"ך).

(ב) המפריש סלע ואמר: הרי זה צדקה. ואמר על אחר: וזה, גם השני צדקה. (ומס לקה לומר על סלע זה, והוסיף בפתיו על מחר, הוי טעות ומינו כלום):

(ו) גם השני צדקה - דין זה ספק, וספיקו לחומרא. והספק היא אם יש יד לצדקה או לא דדילמא מה שאמר "וזה" ר"ל "זה יהיה להוצאה שלי" (ט"ז).

(ז) ואינו כלום - אפילו אותו שנתכוין עליו א"צ ליתן (כנ"ל סי' רי ס"ק?) (ט"ז), וי"א שאותו שחשב בלבו חייב ליתן לצדקה כדלקמן (רמ"א סי"ג) ואפשר דהכא מירי שגמר בלבו שאותו סלע שחשב לא יהא לצדקה עד שיוציאנה והוציא אחר בפיו דשניהם אינם כלום (ש"ך).

(ג) הנודר צדקה ואינו יודע כמה נדר(ח), מרבה ליתן עד שיאמר: לא לכל כך נתכוונתי:

(ח) צדקה ואינו יודע - א' שעלה לס"ת ונדר סך מה לצדקה אחת שבעיר ויש בעיר כמה מיני צדקות כגון של עניי עיר ושל ת"ת ושל קברנים ושל הכנסת כלה ושל ביקור חולים והוא נדר לא' מהם ושכח לאיזה מהם פרט, מורים לו דמשום ספק איסורא צריך לשלם לכל הצדקות כולם עד שלא ישאר לו שום ספק, אבל א"א לכופו ע"ז, אלא אם ירצה מניח ביניהם ומסתלק[436], ועמ"ש לעיל (סי' רנט סק"ח?) (ש"ך).

(ד) האומר: תנו ק' ק' זוז או ספר תורה לבית הכנסת, יתנו לבית הכנסת שהוא רגיל בעיר שהוא דר שם. הגה: ומס רגיל בשתיהם, יתן לשתיהם. המומר ליתן שמן למאור, יתן לבית הכנסת ולא לבית המדרש:

(ט) יתן לשניהם ביחד - ק' לזה וק' לזה (ש"ך).

(י) יתן לבהכ"נ - דבלשון בני אדם סתם מאור הוא לבית הכנסת (ט"ז), ראובן קנה מטובי העיר גן סמוך לבית הכנסת והתנה בשטר המכר שיתן קיתון שמן למאור בכל שנה ואחר כך נפלה מחלוקת בין בני העיר שי"א שיתן לב"ה הסמוך לגן וי"א שיתן לב"ה היותר גדול יתחלק בין ב' הבתי כנסיות לפי הראוי להם הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, היינו ברגיל בשתיהן (ש"ך).

Commented [O163]: ה סותר את דבריו בסק" הקודם

(ה) האומר: תנו ק' ק' זוז לעניים, יתנו לעניי אותה העיר שהוא דר בה. הגה: ועיין לעיל סימן רנ"ח סעיף ה'. וכל זה מן הסתם, אבל במקום שיודעים כוונתו שלא כיוון לעניי אותה העיר לבד, כגון במקומות שדרך עשיריס ליתן לצדקה הרבה בשעת מיתתן, ודרך לחלוק אותן הצדקות לכל עניים, הולכים אחר זה. ואפילו נדר סתם, הולכים אחר המנהג ויחלקו יורשיהם הצדקה לכל עניים הטובים בעיניהם, אפילו אינם בעירן. ואפילו היתה אותה צדקה מונחת ומופקדת ביד אחר, יתנו אותה ליורשים ויודיעום שכך נדר. המחייב עצמו בקנס לצדקה, ועבר, צריך ליתן לעניים שבעיר ולא יוכל לומר שיתנם לעניים אחריס. ויוכל הגבאי להתובעו, דמקרי ממון שיש לו תובעים. אבל מי שהקדיש ממון הרבה, ומינה עליהם יורשיו לחלקו כפי הטוב בעיניהם, אפילו לעניי עיר אחרת, מקרי ממון שאין לו תובעים ואין גבאי העיר יכולין לכוף אותן ולתובעם שיקיימו צוואת המת. ואף על גב דעובדיס וגוזלים העניים, מכל מקום מקרי ממון שאין לו תובעים, הואיל ויכולין לחלק לכל מי שירצו. ואפילו היו האפוטרופסים שנים, ומת אחד מהן, אין הקהל יכולין למנות אחר, אלא הנשאר יעשה מה שירצה וכמו שאמה הנותן. ועיין בחו"מ סימן ק"ל. ואפילו בצדקה של בני עיר אין אדם יכול להתנות לצדקה, אלא אם כן יש לו הרשאה מן הגבאי או טובי העיר. המקדיש מנה לצדקה ואין לו לשלם, מסדרין לו כמו לשאר בעל חוב:

(יא)לעניי אותה העיר - כגון שהוא דר באותה עיר אבל אם אינו דר שם חוזרין ומביאין אותם עמהם לעירם כדלעיל (סי' רנא ס"ו). מי שאין לו קביעות דירה בשום עיר אלא לפעמים בעיר זו ופעמים בעיר זו ולפיכך ינתנו לעניי אותה העיר שהיה בה בשעה שנדר, עי' חו"מ (סי' רנג סכ"ג)[437] יתנו לעניי אותה העיר ואם רגיל בשתיהן כו' (ש"ך).

(יב)ומופקדת ביד אחר - אשה אחת נפטרה ואמר הרב שהדירה ב' דנרים לצדקה ולאחר פטירתה החזיק הרב בממון שלה כי היה גבאי והיורשים אומרים לא ידענו מזאת הצדקה

---

[436] עי' &

[437] לא עשיתי

כלום, כיון שלא השליטתו על כך אין כאן מצוה לקיים דברי המת, אלא יתן ליורשים ויודיעם שכך נדרה. והך "ביד אחר" דנקט רמ"א כאן, ר"ל שאחר מיתה של הנותן בא לידו או בחיים ודרך פקדון בעלמא, אבל אם אומר שבא לידו באופן זה שיתננו לצדקה, נאמן ומצוה לקיים דברי המת וכמ"ש בחו"מ (סי' רנב ס"?) (ט"ז), ואפילו יש לו מיגו להיות נאמן על ידו שנדר צדקה זו, ואפילו הוא גבאי וידו יד עניים יתנו אותו ליורשים ויודיעם שכך נדר (ש"ך).

(יג) מסדרין לו כמו לשאר ב"ח – עי' חו"מ (סי' צו ס"?) (ש"ך).

Commented [O164]: אם יש הלכה ברורה שיוצא מדברי הט"ז סק"ה

(יד) הרשאה - זה דוקא לתבוע צדקה הנהוג ליתן אבל המשתדל אצל אנשים שיתנדבו ליתן לידו אין הגבאים יכולים למחות אפילו אם אומרים שע"י זה ימעטו ליתן צדקה בסתר (פ"ת).

(ו) הנודר צדקה אינו יכול לחזור בו, אלא א"כ נשאל לחכם והתיר לו. ואם הגיע ליד הגבאי, אינו יכול להשאל עליו:

(טו)הנודר כו' - עיין בתשובות מהר"ר בצלאל סימן ט"ו ובתשובת מהר"ל ן' חביב סי' ד' ובתשובת מ"ע סימן ס"ב ובתשו' ר"א ן' חיים סי' ק"ז בענינים אלו[438]: (ש"ך), מי שנדר דבר לצדקה, אינו יכול לחזור בו תוך כדי דבור[439] דהוי אמירתו כמסירה להדיוט ממש. מי שנדר מתנה לעני ואח"כ נתעשר העני קודם שבא המתנה לידו, אם שלח המעות ביד אחד שיתן להעני והוא זכה בו רגע אחד לשם המקבל בעודו עני, שוב א"י לחזור בו, אבל אם לא שלח המעות עדיין ואפילו צוה לאחד שיתן לו משלו עבורו, יכול לשאול על נדרו ע"י חרטה גמורה בעיקר הנדר, אבל על ידי פתח, שיאמר "אילו ידעתו שיתעשר לא הייתי נודר", אין מתירין לו, דהוי נולד. אך אם הנודר לא ישאל על נדרו, צריך ליתן כל מה שנדר ליד פלוני המקבל, ואפילו לאחרו אינו רשאי. אמנם המקבל אסור להנאות מאותה מתנה, שזה בכלל מי שא"צ ליטול ונוטל אלא יתנהו לעני אחר. אמנם יכול ליתנה לאיזה עני שירצה או לאחד מקרוביו העניים. ואם בשעה שנדר אמר שהוא "נודר סך זה לפלוני לפי שהוא עני", א"צ התרה שזה דומה למ"ש לעיל (סי' רלב סי"ט). ויתומים שהתנדבו יחידי סגולה ליתן להם סך קצוב לכל שנה משך ג' שנים וכן עשו כדבריהם עד סוף שנתים ימים, שאז נשאת אמם של היתומים לאיש אמיד באופן שהיתומים אינם צריכים לנדבת היחידים. היכא דלא נתנו רק נדרו ליתן והעשיר או מת לית דין ולית דיין דאפילו התרה א"צ, אף על פי שכבר נתנו על ב' שנים, מ"מ השנה הג' שעדיין לא גבו לא מבעיא אותן שרוצים ליתן סכומם לעניים קרוביהם דשפיר עבדי אלא אפי' אותן שאינם רוצים ליתן כלל נמי אומדנא הוא דאדעתא דהכי לא נדרו (פ"ת).

(טז)נשאל לחכם - חכם המתיר נדר זה היה חייב נידוי מפני שמפסיד את העניים ומ"מ הנדר הותר. ואם אמר הנודר "התרתי את נדרי", אין כח בב"ד לכופו, ומ"מ אם ראו ב"ד שהוא מערים, מחייבין אותו ליתן ואומרים לו "בפני מי התרת נדרך", אם אמר "בפני פלוני", שואלין אותו, ואם אמר "בפני פלוני והלך לו למד"ה", יש לחייבו ליתן, דאחזוקי אינשי ברשיעי שהתירו נדר כזה לא מחזקינן (פ"ת).

(יז) ליד הגבאי – עי' חו"מ סי' קכה ס"ה, וסמ"ע וש"ך שם ד"ה נעשה נדר, דאם הוציאו מידו ונתנו לאחר אף שאינו גבאי צדקה קבוע ג"כ לא מצי למיתשל עליה, וי"א דדוקא בגזבר שחשוב כיד עניים, אבל בנותן לאדם אחר יכול לשאול הואיל ואמר "תן" ולא אמר "זכי" הוי זה רק כשלוחו של נותן וידו כיד הנותן, ויש אומרים שכל זה הספק של הי"א רק מתאים אם הנותן קורא בשם ואומר "הולך מנה זו לפלוני העני", בזה יש מקום לספיקו, אבל אם מסר מנה לאדם אף שאינו גבאי קבוע ואמר "תן מנה זו לעניים כפי רצונך", בזה נעשה כגבאי צדקה למעות אלו, כיון שיש לו טובת הנאה, לחלק לעניים כפי רצונו, ואין לו דין שליח אלא דין גבאי ממש. ואם אומר "סלע זו לצדקה", ולקח הסלע מתוך מעותיו והניח לתוך מעות צדקה אשר יש לו, ולא הוציא מרשותו, יש לו התרה בשאלה, ולא אמרינן הואיל ועשה מעשה שהניח הסלע בין מעות צדקה לא אתי דבור ומבטל מעשה. אחד שמסר לאחד סחורה בעד מאה זהובים למכור וליתן המעות לצדקה ואח"כ החזיר לו המקבל הסחורה מפני שלא רצה לטפל במכירת הסחורה ואח"כ נעשה זה הנותן שכיב מרע ורצה לשנות וליתן סך מאה זהובים לצדקה אחרת. הנה כל הצד הזה שצדקה שבא ליד גבאי א"י לשאול עליו אינו מוסכם וחולקים עליו אעפ"כ קשה עלינו לעשות מעשה

[438] לא עשיתי

[439] עי' לעיל הערה **8**.

נגדו, מ"מ בנידון דידן, אפשר לומר דהנה כל שאלה ופתח הוא שהנודר אומר "אלמלי הייתי יודע דבר זה לא הייתי נודר", ואמנם אם הוא משקר ואף אם יודע היה נודר, אין לו התרה, אלא שאין אנו צריכין לחשדו, ולכן הגבאי שנמסר לידו לצורך עניים אינו מחוייב להאמינו ולהפסיד לעניים, ומש"ה אינו יכול לשאול עליו ולפ"ז בנ"ד אם זה שנמסר לידו הסחורה החזירו ליד הנודר בלי עדים ויכול לומר להד"מ נאמן לומר אמת החזרת לי אבל אני מתחרט מעיקרו או מצאתי פתח במגו דלהד"מ ושפיר יכול לשאול על נדרו (פ"ת).

(ז) **אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו.** כיצד, היה לו פקדון ביד אחר, וכפר בו זה שהיא אצלו, אין הבעלים יכולין להקדישו. **אבל אם לא כפר בו, הרי הוא ברשות בעליו בכל** מקום שהוא. בד"א, במטלטלין. אבל קרקע שגזלה אחר וכפר בה, אם יכול להוציאה בדיינים הרי זה יכול להקדישה, ואף על פי שעדיין לא הוציאה, שהקרקע עצמה הרי היא ברשות בעליה. הגוזל את חבירו ולא נתייאשו הבעלים, שניהם אין יכולים להקדישה, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. וכן כל כיוצא בזה. הגה: מס יש לו מקצת ביל חבירו, מה שהוא נגד הלוואתו לזו יכול להקדיש, והמותר יכול להקדיש. וי"מ למפילו המותר לזו יכול להקדיש. המקדיש שטר חוב לריך כתיבה ומסירה כמו בהליוט:

(יח)אבל אם לא כפר בו כו' - דוקא פקדון, אבל מלוה אפילו לא כפר בו, כיון דמלוה להוצאה ניתנה, ה"ל כדבר שאינו ברשותו ואינו יכול להקדיש (ש"ך).

(יט)אינו יכול להקדיש כו' – עי' לעיל (סי' רכא סקמ"ד?) (ש"ך).

(כ) כמו בהדיוט – עי' חו"מ (סי' סו ס"?) המקדיש שט"ח וחזר ומחלו מחול כמו במוכר ש"ח להדיוט (שם סכ"ג) (ש"ך).

(ח) **אם יש לו חוב על אחד ואומר: יהיה להקדש או לצדקה, אינו כלום. אבל אם אמר: חוב** שיש לי על פלוני, כשיבא לידי אקדישנו או אתננו לצדקה, חייב להשלים דבריו להקדישו וליתנו כשיבא לידו. ואפילו האומר: חוב שיש לי ביד פלוני יהיה לצדקה, אם אמר כן בפני ב"ח ובפני הגבאי, או בפני טובי העיר (או מסס שקוב שבעיר), זכה בו הגבאי מדין מעמד שלשתם, והרי הוא צדקה ואינו יכול לחזור בו, ואסור לשנותו:

(כא) אינו כלום - כיון שאינו ברשותו ומשום נדר לא מחייב דהא לא אמר ש"אקדישנו לכשיבא לידי" אלא אומר "יהיה הקדש", ר"ל עתה יהיה הקדש, ועכשיו אינו ברשותו להקדישו. ואם אמר "שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנו ממך תקדש", הוי הקדש כשיקחנה ממנו, הואיל ובידו להקדישו מעכשיו. אבל אם כבר מכרה, וא"ל "שדה זו שמכרתי לך לכשאקחנה ממך תקדש", ולקחה ממנו אחר כך, לא הוי הקדש, שלא היה בידו להקדישו אז. ואם אמר "זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תקדש", הוי הקדש הואיל ובידו לפדותה, ואפילו אומר "שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנה ממך תקדש", הוי הקדש לכשיפדנה. אבל אם אמר "תקדש מעכשיו", לא הוי הקדש, שהרי היא משועבדת למלוה. רבינו ירוחם בני"ט ועיין עוד שם כמה חילוקי דינים בהקדש וצדקה[440], ועי' לעיל (סי' רנא ס"ז סק"?) (ש"ך), אם המקדיש הוא שכיב מרע הקדשו הקדש (פ"ת).

(כב) אבל אם אמר כו' - והוא הדין אפילו אומר כן על דבר שלא בא לעולם, חייב לקיימו כמו שנתבאר בחו"מ (סי' ריב ס"ז ברמ"א) (ש"ך), ישוב א' שנדבה רוחם לבנות בהכ"נ ונדבו סך מה ומסרו ליד גזבר ועוד הסכימו שאם יעלה בידם לעשות מקח עם השר על עורות יהיה הריוח לצורך בהכ"נ והצליחו והרויחו סך רס"ו זהובים ונמסר ליד הגזבר שוב אח"ז בלי שום שאלת חכם חזרו ולקחו הריוח מהגזבר וחלקו ביניהם. מאחר ומסור המעות לגזבר לצורך בנין בהכ"נ כבר קיימו נדרם ואין היתר לנדרם (עי' לעיל סעיף ו, וסי' רכח סמ"ב), והגזבר פשע ואם אי אפשר לו להוציא המעות מיד הבעלים, חייב הוא לשלם (פ"ת).

(כג)חייב להשלים דבריו כו' - משום נדר ועיין בחו"מ (סי' ריב ס"?) (ש"ך).

(כד) ובפני הגבאי כו' - דאנן ידי עניים אנן והוי כאילו בא ליד עניים. ומשמע דמהאי טעמא אינו יכול לחזור בו ואפילו בשאלה, ואפילו נתחרט ובא ונשאל על ההקדש אינו רשאי לפי שכבר מסר הממון ליד שני האנשים האלה ובמעכשיו, ואין אחר מסירה כלום, דאנן ידי עניים אנן[441] (ש"ך).

---

[440] לא עשיתי

[441] זה אותו הרשב"א המוזכר בסק"(יז), עיי"ש שזה לא לכו"ע.

Commented [O165]: ם אותם המעות קיימים?

Commented [O166]: בדוק אם זה נוגע

(כה) מדין מעמד שלשתם - עי' חו"מ (סי' קכו ס"ק, ועיי"ש סיק קכה ס"ה)[442] (ש"ך).
(כו) ואסור לשנותו - דהוי ליה כאילו בא ליד גבאי עי' לקמן (סי' רנט ס"א ק) (ש"ך).
(ט) המכה את חבירו או חרפו, בענין שחייב לפי תקנת העיר ה' זהובים, ואמר בפני הגבאי או בפני טובי העיר: איני חפץ בקנס אלא יהיה לצדקה, ואחר כך פייסו עד שמחל לו, אין מחילתו כלום וזכו העניים בקנס: @NO MB@
(י) נדר לצדקה באסמכתא, כגון: אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה, ועשאו, חייב ליתן:
(כז) חייב ליתן - דבצדקה אסמכתא קניא. אחד שאמר "אם אשחק אתן למלך כך וכך ולהקדש כך וכך", הואיל דהוי אסמכתא לגבי הדיוט הוה אסמכתא גם להקדש (ט"ז), וה"ה בשאר נדר חייב לקיים דאין בנדר ושבועה משום אסמכתא (עי' חו"מ סי' רז סי"ט)[443] (ש"ך), עיין בזה (בשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תת"ב) ובספר פתח הבית סי' ל"ג באריכות. [ועיין במג"א סימן תקס"ב ס"ק ט"ז ועיין (בתשובת חתם סופר סימן רמ"ב) באריכות]: (פ"ת)[444].
(יא) איש ואשה שקבלו עליהם חרם להתגרש, והעמידו קנסות על ככה לצדקה, ואח"כ נתפייסו שלא להתגרש, יש מי שאומר שפטורים מהקנסות. (והוא הדין בקמא לבריס כיוצא בזה):
(כח) יש מי שאומר כו' – י"א אף על פי שקבלו קנין ע"ז פטורים מהקנס, והעיקר דאם התנה על עצמו להתחייב כך וכך לעניים כו', חייב אפילו הקנין אינו כלום (ש"ך).
(כט) שפטורים מהקנסות - לפי שלא העמידו הקנסות אלא משום דלא יעכבו זה את זה וכיון שאין אחד תובע חבירו, הרי נתקיימו דבריהם, ואין חיוב לצדקה (ט"ז וש"ך).
(ל) והוא הדין בשאר דברים כיוצא בזה - כשמחלו זה לזה פטורים מהקנס (עי' לעיל סי' רלב ס"ק) (ש"ך).
(יב) אמר ליתן לחבירו מתנה אם הוא עני, הוי כנודר לצדקה ואסור לחזור בו:
(לא) אם הוא עני כו' - יש אומרים דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, לפיכך אם נשבע ליתן כך לצדקה, יכול ליתנו על מנת להחזיר, ואינו שכבר זכו בו עניים, וה"ה מי שאמר ליתן בלא שבועה אינו יכול ליתנו על מנת להחזיר מהאי טעמא, ודוקא לצדקה או לעני, אבל נשבע ליתן לחבירו שאינו עני, יכול ליתן על מנת להחזיר ויצא ידי שבועה כדלעיל (ס' רלח ס"ק) (ש"ך), ה"ה אם המקבל בעל תורה, ומשום מצוה דעץ חיים היא למחזיקים בה אין יכול לחזור בו, ויש חולקים דאם אינו עני דהיינו שיש לו פרנסתו אפילו הוא ת"ח יכול לחזור בו (פ"ת).
(יג) האומר: חפץ פלוני אני נותן לצדקה בכך וכך, והוא שוה יותר, אינו יכול לחזור בו (לכל המילה שם כה כוותה לקמן, למכינן היה למילתו לגבוה כמסילתו להליוט). אבל אם לא היה שוה יותר באותה שעה, ואחר כך הוקר, יכול לחזור בו כיון שלא משך ולא נתן הכסף. הגה: מס מקח בלבו ליתן מיזה לבל לקדה, חייב לקיים מקחתו ומין לריך למילה, מלמ (למס למר) [מס למר שמקח] מחייבין מותו לקיים. וי"מ למס לם הולית בפיו, מינו כלום. והעיקר כסברת הרמקוה, ועיין בחומן המקפט סימן רי"ב):
(לב) יכול לחזור בו - דכיון שאין הדבור חל בשעתו הואיל וליכא רווחא להקדש אי אפשר שיחול לאחר זמן (ש"ך).
(לג) אם חשב בלבו כו' – עי' בחו"מ (סי' ריב ס"ח)[445] (ש"ך), אם לא נדר בפיו אלא חשב בלבו ואח"כ חזר בו מיד תוך כ"ד אם יכול לחזור בו וע"ש בסימן כ' וכ"א וכ"ב[446] (פ"ת).
(לד) לקיים מחשבתו - כשהאדם לא הוציא מפיו כלום אף שהיה במחשבה שלו ליתן שום דבר לצדקה, אין שום חיוב עליו כמו בכל נדר ושבועה דאינו כלום אם לא הוציא בשפתיו, אך אם הוציא מפיו ליתן לצדקה ולא הוציא מפיו מהו שרוצה ליתן או כמה וחשב במחשבתו על דבר או סך הידוע, אז צריך לקיים מה שחשב וכהאי גוונא אם חשב שיהיה

Commented [O167]: כון וזה לא סתירה לדברי השו"ע כאן?

Commented [O168]: אע"פ שבכל דבר יכול לומר הריני כאילו התקבלתי שונה גיטין שכל התנאי היה כדי לצער את הצד השני, ולכך צריך להתקיים התנאי ממש כמו שהתנה, אבל בכל דבר אחר שמתכוין בתנאי להרויח הואיל ונתפייס הרי הוא כאילו נתקיים לו התנאי ממש דמחילה כקבלה היא (ש"ך) – לא הבאתי

[442] לא עשיתי
[443] לא עשיתי
[444] לא עשיתי
[445] לא עשיתי
[446] לא עשיתי

לצדקה הידוע אף על פי שנתן ליד הגבאי בסתם הוי כמו שפירש ואינו רשאי לשנותה (פ"ת).
(לה) דאם אמר מחייבין - צ"ל וא"צ אמירה אלא אם אמר שחשב מחייבין אותו לקיים מחשבתו (פ"ת).
(לו) וע' בחוה"מ סי' רי"ב - שם בחו"מ כתב הרמ"א ויש להחמיר כסברא הראשונה, דכאן ביו"ד לא מירי רק לענין הדין אם עליו חיוב לקיים נדרו משה"כ כתב דהעיקר כסברא הראשונה דמחוייב לקיים נדרו אבל בחו"מ מירי לענין אם מוציאים ממנו בדיינים אם הודה שחשב כן בלבו משה"כ כתב ויש להחמיר להורות אבל אין כופין אותו כמו כל ספק ממון (רע"א).

סימן רנט – דין אם מותר לשנות צדקה, והנהגת הגבאי עם הצדקה, והממונה עליה, ובו ו' סעיפים.

(א) האומר: סלע זו לצדקה, או שאומר: הרי עלי סלע לצדקה, והפרישו, עד שלא בא ליד הגבאי יכול לשנותו, בין ללוותו לעצמו בין ללוותו לחבירו, ויפרע אחר תחתיו[447]. הגה: וכן מס הקדש כלים, יכול למוכרם לפני ג' בקיאים בשומת, ונותן למיסס למלקה. משבא ליד גבאי, אסור ללוותו, בין לו בין לאחר בין לגבאי. ואם היה הנאה לעניים בעיכוב המעות ביד הגבאי, כדי לעשות לאחרים ליתן, הרי הגבאי מותר ללוותם ולפרעם. הגה: למין למלקה כהקדש, ומותר ליהנות ממנה. ומין נוממין ונותנין למלקה העומדת לחלק לעניים, כי מס כסף בכסף[448] וכיוצא בו, שמא יבאו עניים ולא יהיה להם מעות לחלק. מבל למלקה שמינה עומדת לחלק, רק הקרן יהא קיים ויאכלו הפירות, שרי. וכן נוהגין:

(א) יכול לשנות עיין באשל אברהם מ"ש בשם (מהר"ם גלאנטי סי' ע"ו). וע"ש שכתב עוד דאם ח"ו יתחרט הבן ולא ירצה ללמוד חוזר הנדר למקומו (פ"ת)[449].
(ב) כלים - מי שהיה חולה וצוה ביתו ליתן בגדיו לפלוני עני קרובו ושוב הבריא ורוצה להחזיק הבגדים וליתן שווים לאותו עני בלא דעת העני ודעתו להחמיר שצריך ליתן גוף החפץ לעני ולא מהני נתינת דמים ע"ש מ"ש על דברי השבו"י הנזכר[450] (פ"ת).
(ג) יכול למכרם - דוקא לדבר מצוה יכול למכור הבגדים ולחלק הדמים אבל אם לא לדבר מצוה לא. וקשה על הרמ"א שסתם וכתב דיכול למכרם ולא הזכיר דבעינן דוקא לדבר מצוה (פ"ת).
(ד) משבא ליד גבאי כו' – י"א שהגבאי יכול לשנות לדבר מצוה[451], וכן עיקר (ש"ך)[452].
(ה) אסור ללוותו - בזמנינו נהגו להקל בזה, אפשר כיון שנהגו כן לב ב"ד מתנה עליהן (פ"ת).
(ו) כדי לעשות - פי' לכוף אחרים שיאמר בפניהם שאין מעות בצדקה (ט"ז).
(ז) שמא יבואו עניים ולא יהיה להם לחלק – עי' לעיל (סי' רנו ס"ד סק"?), שבמקום שיש רווח לעניים, ויש ודאות שיוכל לגבות מן הצבור תיכף שיצטרך לעניים לחלק בלי מניעה (ט"ז).

(ב) צדקות שהתנדבו לצורך בית הכנסת או לצורך בית עלמין, יכולים בני העיר לשנותם לצורך בית המדרש או ת"ת[453], אפילו אם הבעלים מעכבים, אבל לא מתלמוד תורה לצורך בית הכנסת. הגה: ודוקא בלמיכא למיקם שלא יהיה להם ספוק להתלמוד תורה, מבל במקום שבני העיר מספקים להתלמוד תורה ומס יוליכו מלו המעות לצורך ב"ה יתנו מעות למחיס

---

[447] צ"ע מה עם בל תאחר עי' לעיל רנז סעיף ג.

[448] עי' שות רדב"ז ח"ג תי"ד: אם הגבאי עשיר ורוצה לעשות הנאה להקדש ולקבל עליו שאם יקרה עניים ישלם מביתו אז מותר להלוות ברבית אפילו הצדקה העומדת לחלק לעניי עולם, אבל צדקה הקצובה לעניי העיר דין הדיוט יש להם שהרי יש להם בעלים ואסור להלוותם ברבית.

[449] לא עשיתי

[450] לא עשיתי

[451] עי' רנב ש"ך סק"א? שזה דווקא למצוה יותר גדולה, וכן משמע בסעיף ב'.

[452] עי' או"ח סי 'תרצד ס"ב: אין משנין מעות פורים לצדקה אחרת. הגה: ודוקא הגבאים (מרדכי פ"ק דבבא בתרא), אבל העני יכול לעשות בו מה שירצה.

[453] עי' ט,ז לקמן סק"ה? שהיינו דווקא שנשתקע שמם של המתנדבים.

לתלמוד תורה כשיטתו, מותר. ואפילו אם הוא במקום שאסור לשנות, אם אינן צריכים לשבר שנשבר, כגון שהקדיש קרקע לשנות עליה בית המדרש ואינן יכולין לשנות מיד, אין המתנדב יכול לחזור בו אלא יהיה עומד כך עד שיבנו עליה. וכל זה במקום שאין מנהג ידוע בעיר, אבל במקום שנוהגים שהגבאי או בני העיר משנים לכל מה שירצו, או אפילו במקום שנוהגים שאדם משים חיזה לבד בבית הכנסת, כגון ספר תורה או כלי כסף וכדומה, וכשילמה חוזר ולוקחו, וכשיורד מנכסיו מוכרו לאחרים, הולכים אחר המנהג. לכל מקדיש לדעתא דמנהג הוא מקדיש, ולכך כ"ל מתנה על זה, ובלבד שיהיה מנהג קבוע. ומ"מ אם התנה המקדיש בפירוש שלא יקנו הקדשו ולא יהא כח בזה, פשיטא שאסור לשנותו. וע"ל סי' נ"ו סעיף ל':

(ח) יכולין בני העיר לשנותה – ואפילו אם קרובי נותני הצדקות קראו תגר על השנוי לא חיישינן להו (ש"ך).

(ט) לצורך ב"ה כו' – ששינוי זה הוא מעלה שקדושת בית המדרש היא יותר מקדושת בית הכנסת ויכול לעשות מבהכ"נ בית המדרש כמו שנתבאר באו"ח (סי' קנג ס"?) ועיין בתשובת מהר"מ גאלנטי סי' ע"ו (ש"ך)[454].

(י) אבל לא מת"ת לב"ה - דמעלין בקודש ואין מורידין עי' לעיל (סי' רנו ס"ד) (ט"ז, וש"ך), ואם רוצה לשנות למצוה אחרת עד שיגבו לאותה מצוה אחרת ויפרעו לצדקה הראשונה מותר (ש"ך).

Commented [O169]: א הבנתי ש"ך סק"ד, ועי' לקמן סק"(יח)

(יא) מת"ת לצורך בהכ"נ - רשאי הגבאי ליקח ממעות ת"ת לעשות מלבוש לנער אחד הגון שאין לו במה להתכסות כדי לילך לבית רבו ללמוד, דהלבשה זו עצמה מקרי ת"ת כיון דגורם לה ואם לא הלבשה לא תקיים ת"ת בנער זה ואין כאן שינוי כלל אם לא כשיש כאן עוד נער אחד לפנינו ללמוד וא"צ להלבשה ואם נלביש לזה ע"כ ידחה זה מת"ת בכה"ג, יש להקדים לזה הצריך מיד לת"ת. פרנסי ת"ח שלשעבר כשהיו מלבישים התלמידים ממעות הקופה נהגו להלביש מאותם המעות גם המלמדים, אסור לעשות כן דזה הוי הורדת קדושה[455] (פ"ת).

(יב) ודוקא בדאיכא - עיין בתשובת שמש צדקה חי"ד סימן כ' בתשובת הרב מהר"ם חאגיז ע"ש (פ"ת)[456].

(יג) אלא יהיה עומד כך – עי' או"ח (סי' קנג סי"ד)[457]. עיר שהתנדבו היחידים נדבות לצורך בנין בהכ"נ ומהם אשר הביאו נדבתם ליד הגבאים ומחמת צוק? העתים א"א להם לעת כזאת להשלים הבנין, ועתה איזה מהיחידים מערערים כי על דעת כן, לא נדרו רק חשבו כי ימהרו יחישו מעשה הבנין לא יכול לחזור, מאחר שלא נתבטל הבנין לחלוטין אלא שא"א לפי עת להזדרז בזה עד זמן ועידן (פ"ת).

(יד) וכל זה במקום שאין מנהג ידוע כו' - ואז אפילו טוען המקדיש טענת ברי שלא הקדישו אין נאמן לאפוקי מחזקת הקדש אלא א"כ התנה ברבים או בפני עדים בשעה שהקדיש, וי"א הלכה זו גם בס"ת וי"ח כי ס"ת דרך ומנהג העולם להניח בב"ה וידוע דשם האב נקרא על הס"ת א"כ מי יוציאה מחזקת האב כי מה שהניח הס"ת לשם אין ראיה שהיא של הק"ק?, כי בזמנים אלו עיקר כתיבת ס"ת להניח לקרות בס"ת ברבים וגם קדושתה גדול ואין ראוי בכל מקום להניח ס"ת, ולכן אין ראיה, כי אף שהניחו הוא לשם בב"ה אין ראיה שהקדישו. אבל הכלי כסף אין המנהג להניחם בב"ה ובאם לא הקדישוהו לא היו מניחים אותם בב"ה רק היו משתמשים בב"ה בשעת הצורך ואחר כך היו לוקחים לביתו. וי"א דכלי כסף הנ"ל שהניחהו שם הם בחזקת הק"ק וגם בס"ת הוא בחזקת הבעל ששמו נקרא עליו, ר"ל על מי שאומרים זה ס"ת של פלוני מטעם הנ"ל ואין ראוי להעיד בני העיר כי הם נוגעים בעדות אם לא יסתלקו וגם שיהא שם גם כן ס"ת אחרת[458] (ש"ך).

(טו) אבל במקום שנוהגין כו' – י"א דלפי מנהג אותם מקומות גם בע"ח גובה חובו מס"ת שבהיכל, דכיון דבידו למכרו בשעת דחקו, אף בע"ח יכול לגבות ממנו. וקשה מדברי הי"א דלקמן דאינו גובה חובו מס"ת כיון דרשאי להתפרנס מן הצדקה וא"צ למכור ס"ת א"כ גם

---

[454] לא עשיתי
[455] משונה לא עשיתי
[456] לא עשיתי
[457] לא עשיתי
[458] עי'

בע"ח אינו גובה ממנה דלא עדיף ב"ח מחייו. ודבריו שבכאן עיקר, עי' חו"מ (סי' צז סוף סכ"ג) (ש"ך).

(טז) הולכים אחר המנהג דכל המקדיש כו' - אין מנהג מבטל הלכה אלא א"כ הוא מנהג קבוע על פי חכמי המקום ולא ע"פ המון בעלי בתים , וצריך שיהא המנהג קבוע קודם שיבטל דין הש"ס, ובעינן שיהא מנהג ותיקין אבל מנהג שאין לו ראיה מן התורה אינו אלא כטועה בשיקול הדעת ככמה מנהגים גרועים דלא אזלינן בתרייהו (ש"ך).

(ג) ישראל שהתנדב נר או מנורה לבה"כ, אם נשתקע שם בעליה מעליה שאינה נקראת על שמו, יכולים הצבור לשנותה אפילו לדבר הרשות, (אפילו אם גם המתנדב מוחה). ואם לא נשתקע שם בעליה מעליה, אין יכולים לשנותו לדבר הרשות(יח), אבל לדבר מצוה יכולים לשנותו. ואם היה המתנדב עובד כוכבים, אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה, כל זמן שלא נשתקע שם בעליה מעליה. (וכל זמן שאם בעליה מקוק על הכלים שנתן, לא נשתקע שם בעליה):

(יז) יכולים הצבור לשנותה - דוקא צבור יכולים לשנות אפי' לדבר הרשות, אבל לא גבאי, ואף על גב דהרמ"א לעיל (סי' רנו ס"ד, סק"ח – ש"ך) כתב והוא הדין גבאי הממונה מבני העיר היינו לדבר מצוה דוקא (ט"ז, ש"ך), עיין (בשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תרמ"ד) (וסימן תשל"ח) (פ"ת)[459].

(יח) אין יכולין לשנותה לדבר הרשות – וכן צדקות שהתנדבו לבית עלמין שהוזכר בסעי' ב' הוה לא נשתקע שם הבעלים מינייהו דאל"כ מאי שנא מהכא בנשתקע דיכולים לשנות לדבר הרשות, וזה שונה מלעיל (סי' רנו ס"ד) ששם מדובר כסף שזכו בו אותן העניים ואנן ידי עניים אנן, ע"כ אין להפסיד להם, משא"כ במקדיש כלי שאין כאן מי שיזכה לאותו דבר, ע"כ תלוי הכל בנשתקע או לא נשתקע ואפילו בדרך מקרה, ועיי"ש דברי סק"? (ט"ז), י"א דצ"ל שכבר נשתמש בהן והדליקו בב"ה דאי לא הדליקו בב"ה אפי' לדבר הרשות מותר לדידן דקי"ל הזמנה לאו מלתא ונהי דהנודר אינו יכול לחזור בו ולעכבו לעצמו משהקנהו להדליק בו בב"ה, דנעשה נדר, מכל מקום הציבור רשאין לשנות אפי' לדבר הרשות, ועיקר נראה דזה מיירי כשהבעלים מסכימים בדבר וזה שכתוב אסור לשנות משמע דאיסורא איכא במלתא אפי' הבעלים מסכימים והיינו דוקא בנשתמש בהן דאל"כ הזמנה לאו מלתא היא (ש"ך), א' שחלה ומסר כל ספריו לאיש מהימן להביא אותם לבהכ"נ ושם יעמדו לכל הרוצה ללמוד מתוכם ונתעכב הדבר שנים הרבה שלא נתקיים צוואת המת מחשש גניבה ואבידה בבהכ"נ ועתה נדחקו הצבור לבנות מקוה ורוצים למכור הספרים, אפילו לדעת המקילין, היינו דוקא בנשתקע שם בעליו וגם שלא יתבטל הדבר מצוה לגמרי, דבלא"ה נמי יש נרות בבהכ"נ וכדומה, אבל אם חסר אחד מאלו, אינם רשאים לשנות לדבר מצוה פחותה, ומכש"כ לדבר הרשות ממש, ומעתה בנ"ד אין לך מצוה רבה מלהמציא ספרים ללומדי תורה ואין כיוצא בזה בקהלה ההיא, ואפי' היה מפריש מעותיו לכך אסור לשנות, אף על פי דלא שייך נקרא שמו עליו, מכ"ש שהפריש ספרים שנקרא שמו עליו ולא נשתקע שמו, אי אפשר בשום אופן לשנותו להחליף באר מים חיים בבאר מקוה מים הגם כי צרכי צבור מצוה הוא, מ"מ מצוה זוטא הוא לגבי ת"ת, ואין שום מקום להתיר, ומה שטענו שאין הספרים משומרים בבהכ"נ מפני הגנבים אין זו טענה מכמה טעמים ע"ש[460] (פ"ת).

(יט) אבל לדבר מצוה יכולין לשנות - אפילו לדבר מצוה שפחותה ממנה דדוקא גבי תשמיש קדושה אמרי' מעלין בקודש ולא מורידין ולא לגבי תשמישי מצוה, אבל במקום דלא ספקי אנשי הקהל לתרווייהו ואם יתנו המעות לצורך ב"ה יתבטל ת"ת, אסור. י"א דנר ומנורה תשמישי מצוה משום דלא נתנו בבית הכנסת אלא כדי להאיר למתפללים בתוך הסידור התפלות והמחזורים ואין זה אלא תשמיש מצוה לאדם עצמו, וכן הפחים שעל הספר תורה אינן תשמישי קדושה, כיון שלא נעשו אלא לסימנים בעלמא לצורך בני אדם שלא יטעו להוציא ספר תורה שלא הוזמנה לקריאה לחובת היום וה"נ כדי שלא יטעו בתפלה כשאין מאור בבהכ"נ, ויש חולקים וס"ל דמעות שהתנדב לצורך בית הכנסת עדיף מתשמישי מצוה, כיון שאין שם קדושה על המעות, ועוד היינו דוקא בשיש מנורות ונרות כדי הצורך לבית הכנסת אבל אם אין סיפוק אין הציבור רשאין לשנות, וכן אם אין קבע

[459] לא עשיתי.
[460] לא עשיתי

[O170] Commented: יהלי אותו הבעיה בחו"מ

[O171] Commented: כתוב שם

[O172] Commented: בדוק אם זה אם מקוה של גברים.

למאור אלא על פי יד הנודר ולפעמים לא יספיקו הקהל שמן למאור די הסיפוק הראוי בזה נראה שאין כח לשנותה ע"כ (ש"ך).

(כ) המתנדב עובד כוכבים אסור כו' - דסתם עובד כוכבים צועק תמיד שעשו שלא כהוגן ויש חילול השם בדבר, אבל בישראל ציית לדברי חכמים ואפי' אם אינו ציית מכל מקום אין כאן חילול השם (ט"ז), משום שהעובד כוכבים יאמר "הקדשתי דבר לב"ה של יהודים ומכרוהו אותו", ועי' בתשובת מהר"א מזרחי סי' נ"ג מזה ועוד שאר דיני הקדש ע"ש (ש"ך)[461].

(כא) שלא נשתקע – אבל נשתקע יכול לשנות אפילו לדבר רשות (ש"ך).

(ד) עובד כוכבים שהתנדב מנורה או דבר אחר לבית הכנסת, מקבלים ממנו. והוא שיאמר: בדעת ישראל הפרשתי אותה. ואם לא אמר כן, טעון גניזה. (ועיין לעיל סי' נ"ל):

(כב) טעון גניזה - שמא בלבו יחשוב לעבודת כוכבים, שמא בלבו היה לשמים כלומר להקריב בהם קרבן דוקא מה שלא עלה ע"ד ישראל[462] (ט"ז).

(ה) מי שיש בידו מעות והוא מסופק אם הם של צדקה, חייב ליתן אותם לצדקה. הגה: מכל מי שהקלים לכל בלשון שמסופקים בו, ומת, שמין לילע כוונתו, נקלו היוקים מוחזקים וההקדש שבא להוציא מהם עליו הרשיה, וכל זמן שאינו מביא ראיה הנכסים בחזקת היוקים:

(כג) בלשון שמסופקין בו כו' – עי' חו"מ (סי' רנ סק"?) שצריך עיון ליישב דעת רמ"א שבסי' רנח ס"ב פסק גם השני צדקה והוא דבר התלוי בלשון המסופק, פסק להחמיר, וכאן פסק להקל, והרי שם ס"ג פסק ג"כ להחמיר וצ"ע. וי"א דבהקדש ונדרים כל היכא דאיכא למימר הכי או הכי לא אמרינן להחמיר אלא אוקי ממונא בחזקת מריה וה"ה לענין בעל השטר ידו על התחתונה. ועיקר דבכל מידי דהוא ספק שא"א להתברר בשום פעם כההיא דסי' רנ"ח, שאם נאמר יש יד לצדקה הוה כאלו אמר בפירוש וזה יהיה ג"כ צדקה ונמצא אפילו אם הוא אומר שכוונתו היתה שזה יהיה להוצאה שלי, אינו נאמן. וכן בהך דהכא שזכר הש"ע שהממון מסופק אם של צדקה הוא, בזה ודאי אזלינן לחומרא, מה שאין כן בנדון זה ששכיב מרע אמר איזה לשון שאנו מסופקים בכוונתו, ואלו היה קיים והיה מגלה כוונתו, היינו מאמינים לו (עי' סי' רח ס"? סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל) דמצי לומר אלו היה אבא קיים היה מגלה כוונתו שיהיה שלו, על כן לא מפקינן מחזקת יורשים (ט"ז), אף על פי שזה ספק הקדש אין אומרים בו ספיקא דאיסורא ולחומרא חד דהקדש עניים ממון בעלמא הוא ואמרינן להו אייתי ראיה ושקולו ולכן בין בהקדש עניים בין בהקדש בית הכנסת אינו הקדש כל שהוא ספק בתחלתו אם חל אם לאו ויש חזקת ממון כנגדו אמרינן אוקי ממונא בחזקת מאריה וכן הוא בחו"מ (סי' רנ ס"ג) ואפי' תפסו העניים מוציאין מידם והיינו לפי הצד דבתיקו שבש"ס לא מהני תפיסה (עי' & שחולק) (ש"ך), עי' ש"ך, ועיין בתשובת בגדי כהונה חלק חו"מ סימן ז' ובתשובת בית אפרים חלק יו"ד סימן נ"ה מה שכתב בזה[463] וי"א דספק צדקה ספיקא דאיסורא הוא והכי נקטינן ממילא מחשבינן לעני מוחזק מדכתיב צדק משלך ותן לו אבל זה רק אם אין הבע"ד טוען ברי אבל אם הבע"ד טוען ברי כמו שכל מקום שעמד לא מבעי בסתם צדקה דממון שאין לו תובעין הוא אלא אפי' בהקדיש דבר מה לחבורה ידועה והגבאים עומדים ותובעים מ"מ אין אחר ברי שלו כלום. אמנם אם מת ונפל ליד היורשים י"א דהוי ספק איסורא ולחומרא וי"א דאינו אלא ספק ממון, שיכול לומר קים לי כצד השני (פ"ת)[464].

(ו) אין לקהל לתבוע מסים וארנויות ממעות צדקה. הגה: מי שמלא כיס מלא מעות בתיבתו, וכתוב עליו: לצדקה, ממכין מכתיבה והרי הן לצדקה. וכן אם אמר אחד לבניו: מעות אלו לצדקה הם, אם נגלה להם אעפה זה כמוסר לבניו (בלשון גמרא, לבניו) קיימים. ואם עפה זה שלא יקחו כלום, או שלא יחזיקו אותו לעשיר, אין בדבריו כלום. וכן אם אמרו בחלוסו: אלו המעות שהטמין אביך, של צדקה הם, אינו כלום, לדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. אבל אם אמר להם כן אחר, אם הם במקום שהיה יכול ליטול אלו המעות וליתנם לצדקה, נאמן כאלו שהיה נותנם לצדקה. ואם

[461] לא עשיתי
[462] עוד פעם לא עשיתי
[463] לא עשיתי
[464] ע"י ש"ך לעיל סי' רנח סק"(ח).

Commented [O173]: בדוק שזה בשלימות

Commented [O174]: אם יש עוד הלכה יוצא מש"ך סק"ג

לאו, אינו נאמן. הסתמא בתיבה מעות הקדש וחולין זה לחד זה, ומצא לחד כך מעות, לזולין בתר בתרת. ואם הסתמא בשת לחת בקתיהן, לזולין בתר רובא. ואם מצאן בגומא, לחיכא למימר שהיו מונחים שם זמן לכוך ולא לאה, אפילו בזה לחד זה לזולין בתר רובא:

(כד) סמכינן אכתיבה וה"ה צדקה - עי' בספר אורים ותומים סימן פ"א מה שהקשה ע"ז דזה סותר למ"ש שם בח"מ אם נמצא כו' אמרינן שלא להשביע עשה כן ע"ש מה שכתב בזה ועיין בתשו' בית אפרים חי"ד סימן נ"ה שתירץ באופן אחר[465], וי"א שכאן מדובר שיודע שיש לו כיס צדקה וא"י איזהו. בזה סומכים על הכתביה כיון דודאי יש לצדקה כיס כאן אבל אי לא ידע כלל שיש לו שום כיס, אז צ"ע אם מוציאין מהמוחזק ע"י כתיבה ותליא בפלוגתא אי ספק צדקה בזה"ז דומה לאיסורא[466] (פ"ת).

(כה) אלו המעות שהטמין אביך כו' - פירוש שאינו יודע היכן המעות שהטמין אביו, ומראה לו בעל החלומות המעות ואומר לו "אלו המעות שהטמין אביך", ואמרו חכמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין (ש"ך), והא דלא חיישינן שמא החלום הזה הוא אמת כדלעיל (סי' רי ס"ב) בנודר בחלום ולקמן (סי' שלד סל"ה) בנידו בחלום עיין בזה (בתשב"ץ ח"ב סימן קכ"ח) (ובתשובת שיבת ציון סי' נ"ב) האריך מאוד בזה[467] ועי' לעיל (סי' ריס ק"ג?) (פ"ת).

(כו) בתיבה - מי שהיו אצלו מעות צדקה ומעות שלו כו'[468] עד ההיזק לפי החשבון. גבאי צדקה שלח שליח ליקח מעות ממתן בסתר והשליח הביא המעות ועירבם בכיס מעות חולין של הגבאי בלי מנין ומספר והגבאי אינו יכול לברר חשבונו כמה היה מעות חולין, כיון שהשליח לא עשה כהוגן ואדם מועד לעולם וא"כ הגבאי ששלח שליח זה מיחשב שומר שמסר לשומר ומתחייב השומר הראשון בפשיעת השני ולכן חייב הגבאי כדי לצאת ידי שמים שיעיין בפנקס הצדקה כמה רגיל בחודש להיות הכנסת המתן בסתר ויראה כמה שנים זה אח"ז ויתפוס ערך היותר גבוה ובזה יוצא גם ידי שמים שאין צורך לחשוש לדבר שלא שכיח כלל. ואם אירע דבר זה בין איש ובין רעהו במעות שלהם שאינו של צדקה כיון שהוא לא פשע כלום א"צ זה שחבירו עירב מעותיו עם מעותיו להחזיר לחבירו רק מי שברי לו שיש בכיס עודף על מעותיו, אבל כל כמה שהוא מסופק אולי זהו שלו, א"צ להחזיר אפילו לצאת ידי שמים (פ"ת).

---

[465] לא עשיתי

[466] עי' לעיל סק"(כג).

[467] לא עשיתי

[468] ?לא עשיתי

הלכות מילה

סימן רס – ובו סעיף אחד.

(א) מצות עשה לאב למול את בנו, וגדולה מצוה זו משאר מצות עשה:

(א) משאר מצות עשה - לפי שיש בה צד כרת כשיגדיל ולא ימול כדלקמן (סי' רסא) (ש"ך).

סימן רסא – ובו סעיף אחד.

(א) אם לא מל האב את בנו, חייבים ב"ד למולו. ואם לא מלוהו ב"ד, חייב הוא, כשיגדיל, למול את עצמו. ואם לא מל, חייב כרת. הגה: וכלל יוס עוברים בעונשין אלו. ומיון מליון(ב) בנו אל אלא מלעתו, אלא אם כן עבר האב ולא מלו בית דין מליון לותו בעל כרחו. האב חייבת למול את בנה. האב שמינו יודע למול, ויש כאן מוהל שמינו רוצה למול בחנם, רק בשכר, יש לב"ד לגעור במוהל זה, כי אין זה לכאן אל זרע אברהם, ואדרבה מוהלים מהדרין שיתנו להם למול. ואם עומד במקדו, ואין יד האיש משגת לתת לו שכרו, הוי כמי שאין לו את שב"ד חייבים למולו, ולכן ב"ד היו כופין לותו, מאחר שאין אחר שימול:

(א) כשיגדיל – עי' לקמן (סי' שה סקכ"ה ?)[469] (פ"ת).

(ב) ואין מלין כו' - ואם עבר ומלו שלא מדעתו במקום שהאב הוי מוהל חייב ליתן לו י' זהובים[470], עי' חו"מ (סי' שפב ס"ק ?)[471] (ש"ך), היינו כשהאב עצמו רצה למול אבל אם נתן האב המצוה לאחר וקדם אחר ועשאה לא מוציאים ממנו (עי' חו"מ שם ונו"כ). מי שרצה למול את בנו בשבת ובא אחר ומלו פטור מליתן י' זהובים דיכול לומר קים לי כדעת הסוברים שאין האב יכול למול את בנו בשבת, ובכל אופן, בזה"ז אין מגבין אותן דבמידי דלית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו אלא דאם תפס לא מפקינן מיניה, ואם תפס פשיטא דאפילו היה בשבת לא מפקינן מיניה (פ"ת).

(ג) ואין האשה חייבת - עיין בשער המלך פ"א מהלכות מילה לענין עבד אי מחייב למול את בנו ע"ש (פ"ת)[472].

(ד) כופין אותו - רשאים להטעותו להבטיח לו שכר ולא ליתן לו[473] (פ"ת).

סימן רסב – זמן מילה לבריא, לחולה, ולאנדרוגינוס, ובו ז' סעיפים.

(א) אין מלין עד שתנץ החמה ביום השמיני ללידתו. (ומשעלה עמוד השחר יום). וכל היום כשר למילה, אלא שזריזין מקדימים למצות ומלין מיד בבקר. ואפילו מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום. הגה: עבד ומל בלילה, לריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית. מלו תוך ח' וביום, יום. ועיין לקמן סימן רס"ד:

(י) שתנץ החמה - שאז יצא ודאי מספק לילה (ט"ז), עיין בתשובת בית שמואל אחרון חי"ד סימן י"א (פ"ת)[474].

(יא) שזריזין - יש למחות בחזנים שמאריכין בשבת וי"ט כשיש מילה בבהכ"נ עד אחר חצות והם מבטלין מצות זריזין. ועיין בנ"צ לענין אם האב והמוהלין מותרים לאכול קודם המילה מ"ש בזה[475]. תינוק שלא נימול בזמנו מחמת חולי ושוב חזר לבריאותו ואביו רוצה לעכב למולו עד שיגיע ערב פסח כדי שיאכלו הבכורים על הסעודה הוא מעשה מגונה מאד חדא שעובר מצות זריזין גם יש לחוש אולי ח"ו ימות הולד ונדחית המצוה לגמרי ולכן יש לאסור אף אם כבר לא מלוהו והגיע ע"פ שלא למולו שזה עצת חטאים ויש לגזור משום פעם אחרת שמא ישהה ועוד מהיכי תיתי להתיר לכתחלה לשהות מילה שלא בזמנה

---

[469] לא עשיתי

[470] שהוא

[471] לא עשיתי

[472] לא עשיתי

[473] לא עשיתי

[474] לא עשיתי

[475] לא עשיתי

למול בע"ש שיש לחוש שיבא לידי חילול שבת[476] ועוד מי התיר לבכורים לאכול בע"פ בסעודת מילה שלא בזמנה (פ"ת).

(יב) ואפילו מילה שלא בזמנה - כגון חולה ושאר דברים שיתבארו לקמן (&) (ש"ך), היכא שנאנסו או נתעצלו ביום ח' עד בין השמשות ולא מלו עדיף למול בין השמשות שהוא ספק שמיני ספק תשיעי מלמולו שלא בזמנו בודאי יום (פ"ת).

(יג) צריך לחזור ולהטיף כו' – זה מטעם חומרא ובשבת לא יעשה כן ועוד עי' לקמן (סי' רסד ס"ק?) דתוך ח' לא הוה מילה כלל[477] (ט"ז), לא ניתנה שבת לדחות אלא על מצות מילה ממש ולא על הטפת דם ברית אבל נימול בלילה לא יצא אפי' דיעבד ועיקר דלא כרמ"א ובין נימול בלילה ובין נימול ביום תוך ח' לא יצא וצריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית (ש"ך), היכא דנימול בתוך זמנו אי נמי לאחר זמנו ובלילה לא עשה כלום ואפי' בדיעבד לא יצא ומ"מ א"צ לחזור ולהטיף דם ברית ע"ש. ועיין בספר נופת צופים פ' לך לך ובתשובת יריעות האוהל סי' י"ג [ובתשובת כנסת יחזקאל סימן מ"ב] (ובשאילת יעב"ץ ח"א סי' ל"ד) מה שכתבו בענין זה (פ"ת)[478].

(ב) חולה אין מלין אותו עד שיבריא, וממתינים לו מעת שנתרפא מחליו שבעה ימים מעת לעת, ואז מלין אותו. במה דברים אמורים, שחלצתו חמה וכיוצא בו, שהוא חולי שבכל הגוף, אבל אם חלה באחד מאיבריו, כגון שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בזה, ממתינים לו עד שיבריא, ולאחר שיבריא, מלין אותו מיד. (אבל כאבו לו עיניו כאב גדול, הוי כחולי שבכל הגוף):

(יד) עד שיבריא - מ"מ אין מלין אותו ביום ה' לפי שביום הג' יש צער לנימול ואין לגרום צער ביום השבת ולפי"ז נראה כ"ש שאין למולו ביום ו' דאיכא צער טפי כדלמן (סי' רסו ס"ק?) (ט"ז), ויש חולקים עי' לקמן (סי' רסו ס"ק?) (נקה"כ).

(טו) ממתינים לו עד שיבריא - דמשום צער וחולי כל שהוא משהין אותו למול עד שיבריא כדי שלא יבא לידי סכנה, דכל תינוק שהוא מצטער בין מחמת חולי בין מחמת ד"א אין מוהלין אותו עד שיבריא (ש"ך).

(טז) כאב גדול כו' - היינו באופן שנתבאר באו"ח (סי' שכח ס"ט)[479] (ש"ך).

(ג) אנדרוגינוס ומי שיש לו שתי ערלות ויוצא דופן, נימולים לשמונה:

(יז) אנדרוגינוס כו' - ע"ל (סי' רסו ס"י) (ש"ך), עיין (בשאילת יעב"ץ ח"א סימן קע"א) במעשה שאירע בקהלה אחת בזה[480] (פ"ת).

(יח) שתי ערלות – פי' שני עורות זה ע"ז וי"א ב' גידים (ט"ז, ש"ך).

(ד) נולד בין השמשות, מונים לו מהלילה ונימול לתשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור מבעוד יום, או ששמעו אותו בוכה, אפילו נולד אחר כמה ימים, מונה לו ח' ימים מיום שיצא ראשו או מיום ששמעו אותו בוכה. הגה: וי"מ דוקא בספק, אבל אם ממו לומר להתינוק היה מונח בצנה כמו בקמר פעמים, ולא היה לה חבלי לילה כלל, אף על פי שמעו בוכה מונין לו מיום הלילה, למ"ג דלא שכיח שיבכה בלא הוצאת הראש חוץ לפרוזדור, מ"מ אם נתנת לומר שהיה מונח כמו בקמר פעמים וכנ"ל.

(יט) בין השמשות כו' - ע"ל (סי' רסו ס"ט) (ש"ך).

(כ) חוץ לפרוזדור עיין בתשובת אא"ז (פנים מאירות ח"א סי' ז') מ"ש בזה. [להשיב על פלפול ארוך שהזכיר בסוף שו"ת דרכי נועם מהו הפרוזדור האמור בענין זה. ועיין מזה בספר סדרי טהרה סי' קי"ד ס"ק כ"ו באורך] (פ"ת)[481].

(כא) בוכה - עיין מ"ש לעיל (סי' קצד סק"ח?), ומשם נלמד לענין זה דאם היתה ישנה ושמעו קול הולד בוכה לא אמרינן דחשוב כילוד לקולא ואם אירע יום הח' בשבת אין מוהלין אותו דאמרינן אילו הוציא ראשו אגב צערה היתה מתערה ומסתמא לא הוציא

---

[476] לא עשיתי
[477] COMMENT???
[478] לא עשיתי
[479] לא עשיתי
[480] לא עשיתי
[481] לא עשיתי

ראשו ואף דרוב ולדות אין בוכים קודם הוצאת הראש מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ואף בחול יש לומר ג"כ דאין למולו עד שמיני ללידתו ממש (פ"ת).
(כב) האם נאמנת כו' - דאי היה חוץ לפרוזדור היתה מקשה לילד מיד (ש"ך).
(ה) אם נולד כשהיו נראים ברקיע כוכבים קטנים מאוד, יש לסמוך על הכוכבים לספק למול למחרת, כיון שלא היה לא שבת ולא יום טוב, ואף על פי שהיה הרקיע מזהיר כעין אורה של יום:
(כג)כוכבים קטנים מאד כו' - דוקא משום שהם קטנים מאד אין לסמוך עליהם למול בשבת אבל בכוכבים בינונים בסעיף שאח"ז יש לסמוך עליהם למול אפי' בשבת (ש"ך), עיין ש"ך ועיין בליקוטי פר"ח לי"ד שהשיג עליו ע"ש גם (בשאילת יעב"ץ חלק ב' סימן צ"ו) השיג עליו ע"ש[482] (פ"ת).
(ו) אם לאלתר כשהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינונים, יש לסמוך עליהם שהוא לילה, אפילו הוא למחר שבת. אבל אם שהו אחר כך, אם לפי השיהוי נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש, אין להם אלא מה שעיניהם רואות ויהא נימול לשמונה, אפילו אם יארע בשבת:
(ז) אין דבר זה תלוי בתפלה, אם התפללו מבעוד יום, לא להקל ולא להחמיר:

סימן רסג – ילד שהוא אדום או ירוק, ומי שבניו מתים מחמת מילה, ובו ה' סעיפים.
(א) קטן שהוא ירוק, סימן שלא נפל בו דמו ואין מלין אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראהו כמראה שאר הקטנים. וכן אם נמצא אדום, סימן שלא נבלע דמו באבריו, אלא בין עור לבשר, ואין מלין אותו עד שיבלע בו דמו. וצריך ליזהר מאד באלו הדברים, שאין מלין ולד שיש בו חשש חולי, דסכנת נפשות דוחה את הכל, שאפשר לו למול לאחר זמן וא"א להחזיר נפש אחת מישראל לעולם:
(א) שהוא ירוק - תינוק שלא קשרו את הטבור כראוי ויצא ממנו דם הרבה, אין למולו עד שיתחזק ויבוא לו דם אחר, וכל מין ירוק בכלל כזהב או ככרתי או כעין הכחול (פ"ת).
(ב) שאין מלין ולד כו' - כדלעיל (סי' רסב סק"ד?) (ש"ך).
(ב) אשה שמלה בנה ראשון ומת מחמת מילה שהכשילה כחו, ומלה גם השני ומת מחמת מילה, הרי הוחזקה שבניה מתים מחמת מילה, ל"ש מבעל אחד או משנים, ולא תמול השלישי אלא תמתין לו עד שיגדל ויתחזק כחו, והוא הדין אם איש אחד מל בנו ראשון ושני ומתו מחמת מילה, לא ימול השלישי, בין שהיו לו מאשה אחת בין משתים. (וע חולקין וסכירל להו לל שייך כמ"ש רק כמקה, ונלמה לספק נפקות להקל):
(ג) שמלה את בנה כו' - כלומר שנתנה למול את בנה (ש"ך).
(ד) שהכשילה כחו - כלומר שנראה שהמילה הכשילה כחו (ש"ך), כל שלא הבריא אחר המילה ומת מיקרי מחמת מילה (פ"ת).
(ה) השלישי - לאו דוקא השלישי אלא ה"ה רביעי וחמישי (פ"ת).
(ו) עד שיגדיל ויתחזק כחו (פ"ת).
(ז) שיגדל ויתחזק כחו - תינוק בן שלש שנים שעדיין לא נימול מחמת שמתו אחיו מחמת מילה ביום ח', אם התינוק הזה רואים בו שהוא בריא וחזק כדרך שאר כל בני ג' שנים וגם מראה פניו צהובות ולא ירוקות ימולו אותו וטוב להשגיח שיהיה בזמן שהיום הוא זך האויר וכדאי הוא מצות מילה שתגן שלא יזיק לו כלל (פ"ת).
(ח) ויש חולקין - [עיין (בת' ב"ח החדשות ס"ס כ' /נ'/) מ"ש בזה] (פ"ת)[483].
(ט) רק באשה - לפי שהדם בא מן האשה (ט"ז).
(י) דספק נפשות - איש ואשה שמלו בניהן א' וב' ומתו מחמת מילה וגירש האיש את אשתו ונישאו לאחרים ויולדו להם בנים אסור למולם דחמירא סכנתא מאיסורא (ש"ך).

---

[482] לא עשיתי
[483] לא עשיתי

(ג) והוא הדין אם אשה מלה בנה ומת מחמת מילה וגם אחותה מלה בנה ומת מחמת מילה, שאר האחיות לא ימולו בניהן אלא ימתינו עד שיגדלו ויתחזק כחם:

(יא) אם אשה מלה – עי' אה"ע סי' ב סקט"ו?, ועיין בספר עצי ארזים שם ס"ק ט"ז שיישב קושייתו (פ"ת)[484].

(יב) שאר האחיות - לא שנא אחיות מן האב או מן האם (פ"ת).

(ד) נולד כשהוא מהול, צריך להטיף ממנו דם ברית. ומיהו בנחת. וצריכה מילתא למבדקה יפה יפה בידים ובמראית עינים, ולא בפרזלא, דלא לעייק ליה, ורואים ונזהרים היאך מלין אותו. וממתינים לו הרבה ואין חוששין ליום שמיני, שלא יביאוהו לידי סכנה:

(יג) צריך להטיף וכו' - ואין מברכין על המילה אא"כ נראית לו ערלה כבושה, אם היה ודאי ערלה כבושה היה דוחה שבת א"כ עכשיו דאינו ודאי אלא נראית לו וקרוב לודאי שהיא ערלה כבושה אף על גב דאינה דוחה שבת מ"מ צריך לברך על הטפת דם ברית, וע"ל (סי' רסב סק"ז?) (ש"ך), [עיין בתשובת משכנות יעקב סימן ס"א מ"ש בזה][485] (פ"ת).

(יד) למבדקה יפה - פי' שמא יש שם ערלה כבושה, דהיינו שהעור נדבק מאד בבשר, ומ"ש ולא "בפרזלא" אבדיקה קאי שלא תהיה בברזל (ט"ז וש"ך), אלא שהבדיקה תהיה בנחת בידים במראית עינים (ש"ך).

(ה) תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה, מלין אותו על קברו בצור או בקנה ואין מברכין על המילה. אבל משימים לו שם, לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים. הגה: ומין עושין כן למילו כי"ט שני של גלויות, למסור לקבול ביום טוב הנפליט, למילו לטלטלו למסור. ומסור למול עובד כוכבים שלא למס גרות, למילו במול:

(טו) קודם שיגיע כו' - כלומר קודם שנימול וה"ה הגיע לבן ח', אלא שלא נימול בחיים מחמת איזה סיבה (ש"ך), אם הוא איזה ימים אחר מותו אין לפתוח הקבר שלא לראות בנוולו[486] וי"א דאף אחר זמן אחר מותו פותחין. ואם אירע שלא קברו את הנפל עד שמתה גם היולדת וקברו את הנפל עמה על יד ימינה ושכחו למול את הנפל אין פותחין את הקבר אבל קורין לו שם (פ"ת).

(טז) ואין עושין כו' – עי' או"ח (סי' תקכו ס"י)[487] (ש"ך), עיין היטב (בתשובת נו"ב או"ח סימן ט"ז) מה שכתב בזה[488] (פ"ת).

(יז) ואסור למול לעובד כוכבים כו' - כיון שאמרינן דאברהם אבינו עומד ומבחין מי הוא שנימול שאינו מניחו לגיהנם וזה שמל את העובד כוכבים מבטל סימן המילה בישראל: (ט"ז), וי"ח דלא אסור אלא משום רפואה ואסור בחינם, עי' לקמן (סי' רסח ס"ט) (ש"ך), וי"א דאם רואין שכוונתו לרפואה שרי בשכר ואין בו משום חתימת ברית כלל אבל בלא"ה אסור אפילו בשכר משום שלא לחתום כו'[489] ויש עוד טעם לזה דלא יהא כי אם טלית מצוייצת שאין מוכרין לעובד כוכבים דחיישינן שיתלווה עם ישראל בדרך ואף שאין המילה נראית בכל פעם כמו טלית מ"מ חששא מיהא איכא כמו שהראה יוסף מילתו לאחיו אבל במל לשם מורנא לא חיישינן להכי בהיות טעמו נראה לרפואה (פ"ת).

(יח) שם - הַגָרַיים שמנהגן למול את עצמם אחר י"ג שנה י"א דמותר ומצוה לישראל למול אותם, וי"א דאסור, וכן עיקר (פ"ת).

סימן רסד – מי ראוי למול, ובמה מלין, וכיצד מלין, ובו ו' סעיפים.

(א) הכל כשרים למול, אפילו עבד אשה וקטן וערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה. ואם יש ישראל גדול שיודע למול, הוא קודם לכולם. (וי"ח למסה לא תמול, וכן נוהגין להלל מחל מיש). אבל עובד כוכבים, אפילו הוא מהול, לא ימול כלל. ואם מל אין צריך לחזור ולמול פעם שנית. הגה: וי"ח לחייבים לחזור ולהטיף ממנו לס ברית. וכן עיקר. מומר לכל התורה כולה,

---

[484] לא עשיתי

[485] לא עשיתי

[486] עי' & שאין מזיזים קבר ממקום למקום שלא להפחיד המת מפחד תחיית המתים, ואין חשש זו בתינוק.

[487] לא עשיתי

[488] לא עשיתי

[489] לא עשיתי

לו שהוא מומר לעבלות, דינו כעובד כוכבים. תינוק שהולכו למולו תוך ח', מפני הסכנה, אין חילוק בין ישראל לעובד כוכבים, לכל תוך ח' לא מיקרי מילה. מיהו אם נשחטו קיצין המעכבין המילה, או שמל ולא פרע, יגמור הישראל המילה לח' או לאחר שיתרפא. ויש למדם לחזור ולהדל לאחר מוהל ובעל ברית היותר טוב ולריק. ואם נתנו לאחר, מסור לחזור בו. מיהו אם חזר בו, הוי חזרה. ואין מועיל בזה קבול קנין. אבל אם נשבע לו, כופין לותו שיקייים. ואם נתנו לאחר ולא היה בעיר, והאב היה סבור שלא יהיה שם בזמן המילה ושלח לאחר ואתוך כך בא הראשון, ימהלנו הראשון, דולמי לא חזר מן הראשון. אפה מינה יכולה ליתן לאחר למול, דהרי מינה שייכה במצות למול אח בנה:

(א) למול - היכא דידע האב למול אסור לו להביא לאחר למול, ועי' ש"ך (חו"מ סי' שפב ס"ק?) דאינו רשאי ליתן למוהל אחר והעושה כן מבטל מ"ע ויש חולקים, ועיין בשו"ת בית אפרים חלק חו"מ ובש"ת בא"ח סימן תרנ"ח ועיין בס' נחלת עזריאל בחולין דף פ"ז מה שכתב בזה (פ"ת)[490].

(ב) וערל ישראל - פי' והוא קטן שא"א לו להיות נימול, אבל אם אפשר לו להיות נימול עכשיו, אף על פי שבקטנותו לא היה אפשר, אין לו למול אחרים (ט"ז), אבל מתכוין להפר ברית לא (ש"ך), עי' ט"ז "והוא קטן", ואינו, שהרי אם עכשיו שהוא גדול מתיירא שמא ימות כאחיו כשימול את עצמו גם כן דינו דכשר (עי' דברי סי' ב סקכ"א?) (נקה"כ), עיין בספר תיבת גמא פרשת וירא סוף אות ב' מה שכתב בענין אנדרוגנוס אי כשר למול[491] (פ"ת).

(ג) ואם יש ישראל גדול - אפילו אם התחילו אלו למול בעוד שלא היה שם גדול וכשהתחילו למול בא גדול שיודע למול מחוייבים להפסיק באמצע החיתוך ויגמור הגדול. וכל הפסולים למול אם לא גמרו החיתוך רק התחילו לחתוך וגומר הכשר למול, מותר (פ"ת).

(ד) וי"א דאשה כו' – פי' דאשה פסולה למול כמו גוי (ט"ז), צ"ע בדבר שכן גם להמחבר ישראל גדול קודם לכולם ולכן נוהגין להדר אחר איש, ואם כדברי הט"ז, שאשה פסולה, וזה אפילו במקום שאין איש בכלל במקום, לא שייך בזה לומר "וכן נוהגים" דדבר שאינו מצוי אין בו מנהג וכנ"ל (סי' קצ סק"ג?), ועוד אפילו נהגו כך היינו משום שאין הנשים יודעות למול וצריך עיון (ש"ך), עיין ש"ך ועיין בספר המקנה קדושין דף כ"ט בד"ה ובזה ועיין בתשובת בית יעקב שם[492] (פ"ת).

(ה) אבל עובד כוכבים – י"א דבני קטורה אף בזה"ז חייבין במילה, וכשרים הם למול, ויש חולקים שאין צד שהם כשרים למול ולא קיים במחלוקת, ועיין מ"ש לעיל (סי' רסג סק"ט?) (פ"ת).

(ו) אין צריך לחזור כו' - דלא מצינו בתורה מילה לשמה (ט"ז),

(ז) וי"א כו' - גם הסברא הראשונה מודה בזה (ש"ך), ועיקר דאין צריך לחזור ולהטיף דם ברית (פ"ת).

(ח) לכל התורה כו' – י"א דמומר שהוא נימול כשר למול, ועיין (בתשובת חתם סופר סימן א') מ"ש בזה] (פ"ת)[493].

(ט) דינו כעובד כוכבים - לענין מילה דינו כעובד כוכבים אבל לשאר דברים מומר לערלות לא הוי כעובד כוכבים דמומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה כדלעיל (סי' צ ס"ק? וסי' קיט ס"ק?) (ש"ך), עיין בתשובת מים חיים שחיבר בעל פר"ח סימן ג' ובתשובת בית יעקב שם (פ"ת)[494].

(י) אין חילוק כו' - כלומר ואפי' עובד כוכבים יכול למולו תוך ח'[495] (ש"ך), עיין בשו"ת שאגת אריה סימן נ"ב מ"ש בזה (פ"ת)[496].

---

[490] לא עשיתי
[491] לא עשיתי
[492] לא עשיתי
[493] לא עשיתי
[494] לא עשיתי
[495] וכן בלילה?
[496] לא עשיתי.

(יא)מיהו אם נשארו ציצין כו' - פי' דאם נשארו ציצין כו' צריך שיגמור כהלכתו, דהיינו ליטול הציצין או לפרוע, אבל היכא דלא נשאר כלום, צריך להטיף דם ברית, דמילה דתוך ח' אף שהיה על ידי ישראל לא חשיב מילה כלל, אבל אין רוצה לומר דאם לא נשארו ציצין כו' דאין צריך אפילו להטיף, דהא תוך ח' לא מיקרי מילה, ועי' לעיל (סי' רסב סק"ב?) (ש"ך).

(יב)ואם נתנו לאחד - שני מוהלים שנתכבדו למול אחד לחתוך ואחד לפרוע, יכול לומר אחד לחבירו, נטיל גורל בינינו או אני אזכה בכל המצוה או אתה ולא הוי ביזוי מצוה, אף על גב דאפשר שיפסיד גם חצי המצוה, מכל מקום מצי לומר דבעי למיעבד כל המצוה (פ"ת).

(יג) אסור לחזור בו - משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ומותר לקרותו רשע, אם הוא בענין שנזדמן לו אחר כך מוהל שהוא אוהבו או צדיק, ואנן סהדי דאלו היה שם בשעה שנתן להראשון למול, היה נותן לזה, אין כאן משום דבר כזב, ומותר לחזור בו ומכל מקום אם נשבע להראשון לא סמכינן על סברא זאת אם לא שיתירו לו השבועה ומיהו היתר מהני (ט"ז), עי' ט"ז כאן וסק"(טו) מי שנולד לו בן וכיבד לאחד להיות מוהל וגם תקע לו כפו ע"ז לבל יחזור בו, שהמוהל חשש שיתן לאחר ידוע לשניהם, והמוהל דר בריחוק מקום ונסע ממקומו ובא ביום המילה לבהכ"נ לקיים מצותו ובעל הברית חזר בו ביני וביני, יש כאן מחוסר אמנה ואם נשבע אין היתר. ועוד הרי נשבע ע"ד חבירו והרי המוהל נתן כסף על זה, אין היתר לשבועה זו כ"א מרצון המוהל לצד א' (עי' ש"ך סי' רכח סק"מ?, ועי' דברי שם סק"י), ועוד הרי תקיעת כף הוא כריתות ברית וחמורה משבועה ואין להתירו כ"כ בנקל. ועוד תינח אם היה מודיע זה להמוהל יום או יומים קודם ולא גרם לו הוצאה וכילוי זמן ליסע ממקומו כו' ותו אפילו היה דר פה בעיר ולא הגיד לו טרם יומו וזה היה מתבייש ברבים אחר שעלה איך ירד (פ"ת).

(יד)ואין מועיל בזה קנין - דקנין דברים הוא ואינו חל (ט"ז, וש"ך), היינו שהב"ד לא יוכלו לכופו אבל מ"מ יש בו משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ומותר לקרותו רשע (ש"ך), אחיו של הילד קודם להאפוטרופס [לבחור המוהל כאשר ההורים מתו[497]], וה"ה קרוב אחר. אם הוא מתנה בעודה מעוברת יכול לחזור, ועיין (בתשו' רדב"ז החדשות סימן רע"א /רע"ח/) שפסק ג"כ כדעת הר"ר יחיאל ע"ש. [ועמ"ש בזה בפ"ת לח"מ סימן ר"א ס"ב בד"ה וכן כל דבר] (פ"ת)[498].

(טו)היו כופין אותו שיקיים - מכל מקום אם יש לו היתר על השבועה, יכול להתיר שבועתו על ידי שלשה כשאר היתר שבועות (ט"ז).

(טז)דהרי אינה שייכה במצות למול את בנה - כדלעיל (סי' רסא ס"?) (ש"ך).

(ב) בכל מלין, ואפילו בצור ובזכוכית ובכל דבר הכורת, חוץ מבקרומית של קנה, לפי שקסמים נתזים ממנו ויבא לידי כרות שפכה. ומצוה מן המובחר למול בברזל, בין בסכין בין במספרים, ונהגו למול בסכין: @NO MB

(ג) כיצד מלין, חותכין את הערלה, כל העור החופה העטרה, עד שתתגלה העטרה, ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה מהעור, בצפורן, ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה, ואח"כ מוצצין המילה עד שיצא הדם מהמקומות הרחוקים, כדי שלא יבא לידי סכנה. וכל מוהל שאינו מוצץ, מעבירין אותו. ואחר שמצץ נותן עליה אספלנית או רטיה או אבק סמים העוצרים הדם. הגה: ויהיה נזהר, אם יש לאספלנית שפה, שיהפכנו לחוץ ולא לפניס, שלא לדבק במכה ויצא לידי סכנה:

(יז) עד שתתגלה העטרה - יש מחלוקת איזה מיקרי עטרה אם הבשר אשר בראש הגיד כולו או אם הוא לבד החוט הסובב אשר בין אותו הבשר והגיד ומסיק לענין מצות מילה צריך לגלות שניהם רוב הבשר ורוב חוט הסובב (ט"ז), יש מוהלים שאין חותכים רק מעט מעור הערלה ומתקנין זה ע"י הפריעה וצ"ע מניין להם זה דמשמע בש"ע דלא מהני זה רק שצריך לחתוך כל העור (פ"ת).

(ד) מל ולא פרע, באילו לא מל:@NO MB

Commented [O175]: כון המוהל נתן הכסף

Commented [O176]: רי עיקר דברי הפ"ת מדברים שמי שהתיר לו השבועה לא טבו עשה, א' הרי הוא כבר עבר על השבועה, ואין מקום להתירו, ועודו עי' & שצריך לשלם לו על הוצאתו

Commented [O177]: הביא שיטת המרדכי שזה כן קנה משום סיטומטא אם זה המנהג?

[497] עי' חכם צבי סי' עא – לא עשיתי מאושר

[498] לא עשיתי פעמיים

(ה) יש ציצים המעכבים המילה ויש שאינם מעכבים אותה. כיצד, אם נשאר מהעור עור החופה את רוב גובהה של עטרה, אפילו במקום אחד, זהו המעכב את המילה וכאילו לא נימול. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, ואינו חופה רוב גובהה של עטרה, אינו מעכב המילה. (ומ"מ) אם הוא מחול, לכתחילה יטול כל הציצים הגדולים אף שאינן מעכבים:

(יח)אפילו במקום אחד כו' – וכן הוא לקמן (סי' רסו ס"ב) ופירושו אפי' במקום אחד וכ"ש אם רוב גובהה חופה בכמה מקומות, ויותר נראה דצ"ל "אם נשאר מהעור עור החופה אפילו את רוב גובהה במקום אחד" ור"ל כ"ש רוב היקפה, אלא אפי' רוב גובהה במקום אחד, וכ"כ באו"ח (סי' שלא ס"?) ואלו הן המעכבין בשר החופה אפילו רוב גובהה של עטרה במקום אחד. וכל שלא הורידם הרי הוא ערל כמות שהיה וצריך למולו שנית (ש"ך), עבה"ט ועיין (בתשובת חתם סופר סימן רמ"א /רמ"ח/) באריכות: (פ"ת)[499].

(יט)אם הוא בחול - ואם הוא בשבת ע"ל (סי' רסו ס"ב) (ש"ך), וי"א דהעיקר שאין צריך לחזור אפי' בחול על ציצין שא"מ לאחר שפירש ואע"פ שהרמ,א הביא דעת החולקים בתינוק חלש קצת אף על פי שאין בו משום סכנת נפשות אלא חשש חולי בעלמא, ראוי לסמוך ע"ז שלא לחזור על ציצין שאינם מעכבים את המילה אפילו בחול לאחר שפירש (פ"ת).

Commented [O178]: הרי תמיד אפשר לעשות כך אחר כך?? ועי' & לגבי חובל בעצמו לצורך

(ו) קטן שבשרו רך ומדולדל או שהוא בעל בשר הרבה עד שנראה כאילו אינו מהול, רואים אם בעת שמתקשה נראה מהול א"צ למול פעם שנית, ומ"מ משום מראית העין צריך לתקן ריבוי הבשר שמכאן ומכאן. ואם אינו נראה נימול בעת הקישוי, צריך לחתוך כל הבשר המדולדל עד שיהיה נראה כנימול בשעת קישויו. הגה: ומ"ל שיהא נגלה בעת קישויו רוב העטרה, הואיל ונימול פעם אחת כהוגן, אפילו אינו נגלה רק מיעוט העטרה שנמול סגי ומ"ל למולו שנית. ומ"מ אם אפשר יתקן ע"י שימשוך העור וילחקנה למחוריה ויקשרנה שם עד שתעמוד ולא תחזור למטה:

(כ) צריך לתקן רבוי הבשר - פירוש ע"י שימשך העור כו' וכמ"ש ברמ"א, ואותה הג"ה היא פירוש לדברי השולחן ערוך שלפניה והטעם הוא דמן התורה כיון שנימול פעם אחת כהוגן שוב אין צריך למולו שנית אפילו אם אח"כ חזרה ונתכסה אפילו כולו אפילו בשעת קישויו אלא מדרבנן הוא דהצריכו למול שנית והיינו דוקא באם נראה עכשיו כערל לגמרי, אז צריך לחתוך העור המכסה, אבל אם נראה עכשיו מהול קצת אף ע"פ שלא נראה מן העטרה אלא בראשה כמו שליש אפילו כשמתקשה אין צריך לחתוך אחר כך כלום אלא מתקנו ע"י דחיקת העור לאחוריה אבל מדברי השו"ע משמע דבעינן תיקון באיזמל מפני מראית עין (ט"ז), וי"א דדברי השו"ע הוא דהאי תיקון היינו שידחוק העור מאחוריו, אבל בשעת מילה, אם היה בעל בשר, שאע"פ שמלו כהוגן, אם נראה כאלו אותו בשר חוזר וחופה את הגיד, מתקנו ומשפע באיזמל באותו עובי, ואם מצד אחד נראה מהול כהוגן כל העטרה, ומצד השני סביב הגיד אינו נראה העטרה כלל, אין צריך לחזור ולמול, אלא יש לתקן כשיחזור העור לאחוריו (נקה"כ), אין צריך לחתוך כלום כיון שנראה נמול בעת הקישוי אלא שיש לתקנו דהיינו לטרוח עם הקטן ולדחוק העור לאחוריו ולקשור אותו שם סביב הגיד שלמעלה מן העטרה אם אפשר שתעמוד ולא תחזור למטה ואם אי אפשר בדרך זה אין צריך לחתוך כלום (ש"ך), כל שמעיקרא לא נימול כראוי לא משערינן במתקשה ודלא כש"ך (פ"ת).

(כא) הואיל ונימול פעם אחת כהוגן - כלומר ול"ד לדלעיל סעיף ה' דצריך שיהא רוב העטרה מגולה משום דהתם עדיין לא נימול כהלכתו, אבל הכא שכבר מהול כהלכתו מן התורה אפילו לא היה נראה מהול כל עיקר אף כשמתקשה לא היה נקרא ערל רק מדרבנן הואיל ונראה מהול רק בראש העטרה ולמטה קצת נראה מהול קרינן ביה (ש"ך).

(כב) שם - אם נולד מהול והטיפו ממנו דם ברית ואח"כ מכח שמנו נתרבה ונמשך העור למעלה ולא נראה כל העטרה אפי' אחר הקישוי, עכ"ז מן התורה אין חיוב רק הערלה בתולדה ולא מה שנמשך אח"כ אבל אם היה נולד מהול קצת ואחר כך נמשך העור, צריך לחתוך אותו, כיון שלא נימול שום פעם כראוי עדיין (ט"ז), וי"א דהיכא שנולד מהול אבל לא לגמרי שהעור חופה העטרה רוב גובהה או רוב היקפה אפי' כבר הטיף ממנו דם ברית ביום ח' ללידתו, כיון שאחר כך אף כשמתקשה אינו נראה אלא מהול קצתו, שעדיין חופה

[499] לא עשיתי

רוב גובה עטרה או רוב היקפה, צריך למולו ולחתוך כל הבשר מכאן ומכאן עד שיהא נראה נימול לגמרי בעת קישוי, וזה שא"צ לחתוך כלום אלא כשנמולו תחלה כהלכתן, אבל זה שלא נימול כלל דינו כתינוק שנמול ויש ציצין החופין את רוב גובהה של העטרה דמעכבין את המילה, וי"א דמי שלא נימול תחלה כהלכתה צריך לחתוך הבשר עד שתהא העטרה מגולה אפילו שלא בשעת הקשוי וקשה דבריו וצ"ע (ש"ך), וי"א דבין בנולד מהול גמור בין בנולד מהול קצת שאע"פ שנמשך העור אח"כ שדינו כנימול כבר וא"צ שיהא נראה רוב העטרה אלא אפילו בנראה מיעוט העטרה סגי (פ"ת), ועיין בתשובת שמש צדקה חי"ד סי"ג מ"ש בזה (פ"ת)[500].

סימן רסה – סדר ברכת המילה ודין מילה ביום התענית, ובו י"ג סעיפים.

(א) המל, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה, ואבי הבן מברך בין חתיכת הערלה לפריעה: אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. הגה: ומס מין מבי הבן מכל המילה, יש מי שמומר שמכם מחר מברך בכה זו, להבי הבית אין מצווין למולו. ונוהגין שמי שמופס הגער מברך בכה זו. וכן מס המר בכמן ומינו יודע לברך. המר והמוהל כשמברכים, מריכים לעמוד. מבל המופס הגער, כשמברך, נוהגים שיושב ומברך. י"א שבל העס שהם מבל המילה יעמדו, שנאמר ויעמוד העס בבירת (מלכים ב' כג ג). וכן נוהגין מבבל המופס הגער, שהוא יושב. ואם אחרים עומדים שם, אומרים: כשם שהכנסתו לברית בן תכניסהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ואבי הבן או המוהל או אחד מהעם מברך על הכום: בורא פרי הגפן. ויש נוהגים ליטול הדם בידו, ומברך עליו, ולהריח, ואומר: באי"י אלהינו מלך העולם אשר קדש ידיד מבטן[501] וכו'. ונוהגין שכשמגיע לבדמיך חיי, נותן מהיין באצבעו בפי התינוק. (וכשהמוהל מברך בכה זו, רוחץ תחלה ידיו ופיו, כדי שיברך בנקיות):

(א) המל מברך - המל כשמברך צריך לכוין להוציא את הפורע והפורע צריך לכוין לצאת בברכתו (פ"ת).

(ב) בין חתיכת הערלה כו' – י"א לברך להכניסו קודם המילה דוקא כי להכניסו משמע להבא ועוד דצריך לברך בכל המצות עובר לעשייתן, ויש חולקים, ודוקא אם העושה המצוה הוא מברך אז צריך להיות עובר לעשייתן משא"כ כאן שנעשית על ידי אחר ויש אוסרים לברך עד לאחר המילה כיון שנעשית על ידי אחר וי"א דכיון שעושה הברכה קודם הפריעה הוה ג"כ עובר לעשייתה דמל ולא פרע כאילו לא מל ונראה שבזה יצא ידי שניהם כיון שאפשר בכך, אבל במקום שלא אפשר בזה, יעשה עובר לעשייתו וכנ"ל (סי' א ס"ז סק"?), אבל האב המל את בנו יברך תחילה שתי הברכות דהיינו על המילה ולהכניסו ואחר כך יחתוך דאילו בין החיתוך לפריעה א"א לו כיון שהוא טרוד באמצע עשיית המצוה היאך יפסיק אז בברכה להכניס ותו דיש צער לתינוק שיפסיקו בין חיתוך ופריעה ויתמלא החיתוך דם ובדוחק ימצא הפריעה אח"כ (ט"ז וש"ך), מיהו אם בירך קודם חתיכת הערלה או אחר הפריעה יצא בדיעבד וא"צ לחזור ולברך (ש"ך).

(ג) להכניסו כו' - כשהאנוסים מוהלין עצמן מברך אקב"ו על המילה וגם אשר קדשנו במצותו וצונו להכנס בבריתו של אברהם אבינו (ש"ך), וכן אם לא מלו אביו שהוא מחויב למול את עצמו כשיגדיל מברך ג"כ להכנס (פ"ת).

Commented [O179]: שו,ע איתא להכניסו?

(ד) ואם אין אבי הבן - יתום שרוצים להכניסו בברית של א"א ואבי אביו יהיה המוהל יברך הוא להכניסו שהוא יותר ראוי מן הסנדק (פ"ת).

(ה) כשם שהכנסתו כו' – וי"א כשם שנכנס היינו שמברכים את האב, שיזכה לשאר מצות שחייב אדם לעשות לבנו, ואת התינוק מברכים שיכניסו לתורה ולכן אותן שרואין האב יאמרו לשון שהכנסתו כן תכניסהו כו' ואותן שעומדין מרחוק או שאין האב בבהכ"נ יאמרו כשם שנכנס כו' (ט"ז), ולכו"ע אפשר לומר כשם שנכנס (ש"ך).

(ו) ולחופה ולמע"ט - אומר תחילה חופה לפי שאין נענש בב"ד של מעלה עד בן עשרים וא"כ החופה קודמת שבן י"ח לחופה (ט"ז).

---

[500] לא עשיתי

[501] לגבי הנוסח?

(ז) מברך על הכוס – שאין אומרין שירה אלא על היין (ט"ז), משמע אפי' אינו מוהל או אביו, לא יניח לברך ברכה זו אלא המיוחד שבעם, ויש מנהג שהמוהל מברך (ש"ך).
(ח) ידיד מבטן – יש אומרים שזה מדבר על יצחק אבינו, וי"א אברהם אבינו. "רחוק בשארו" זה יצחק. "וצאצאיו חתם" זה יעקב. "ידידות שארנו" זה הנשמה. "משחת" זה גיהנם. ואם נולד יתום מאב או מאם, תמצא נוסח הברכה של "קיים הילד" (ט"ז), אשר קדש ידיד מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קודש על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צַוֵּה [ולא "צְוֵה"] להציל ידידות שאריתנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו בא"י כורת הברית[502], "ע"כ בשכר זאת כו'", הוא תפלה ובקשה על העתיד (ש"ך), וי"א שמי שאומר צַוֵּה לא משתבש (פ"ת).
(ט) ונוהגים שכשמגיע כו' - וי"א שעושה צורת שדי באצבעותיו בעת שנותן יין בפי התינוק (ט"ז), לפי שאחר סיום ברכה הנ"ל אומר "אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ויקרא שמו כו'", עד סוף הפסוקים, וכשמגיע "לדמיך חיי", כופלין "ואומר לך בדמיך חיי", ונותנין בכל פעם מהיין באצבעו (ט"ז וש"ך). וכשאין לתינוק אב או שאין לו אב ואם יש נוסחאות אחרות ע"ש[503] אבל אנו נוהגין כשאין לו אב מדלגין לאביו ואומר "קיים את הילד הזה לאמו כו'", וכשאין לו ג"כ אם מדלגין גם אמו ואומר "קיים את הילד הזה ויקרא שמו כו'", ואם ח"ו נפטר אביו או אמו של תינוק מדלגין מן הברכה איזה שהוא ואומר קיים את הילד הזה לאביו או לאמו ע"כ וכן הוא בספר תניא דף קל"א ע"א (ש"ך)[504].
(י) שם - ונוהגין לכפול ואומר לך וכו' שהוא לרמז שעל ידי המילה זוכה לעוה"ז ולעוה"ב. אבי הבן או המוהל או א' מהעם אומר את הברכה ומנהגנו שהמוהל אומרה. וכשיש שנים אחד מוהל וא' פורע, אומר אותה הפורע (ט"ז).
(ב) אם אבי הבן הוא מוהל בעצמו, מברך: למול את הבן, לדעת הרמב"ם. (ויש חולקין), וכן נוהגין שלא לחלק מיהו אם בירך למול, לו שבירך בכוונה להכניסו לחופה, יצא:@NO MB@
(ג) גר שמל קודם שנתגייר, וקטן שנולד כשהוא מהול, כשמטיפין ממנו דם ברית אינם צריכים ברכה. וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו, מפני שאינו זכר ודאי. הגה: אבל כשחוזרין על ציצין המעכבים המילה, צריך לחזור ולברך כל הברכות, אבל אין לומר קיים את הילד הזה וכו':
(יא) וקטן שנולד כו' – עי' לעיל (סי' רסג סק"ד?) (ש"ך)
(יב) שם - א"צ ברכה, וי"א דמ"מ ברכה של להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, ואשר קידש ידיד מבטן מברכים, אבל למחבר לא צריך ברכה כלל (ש"ך).
(יג) שאינו זכר ודאי - כאן שייך הג"ה אבל כשחוזרין על ציצין המעכבין המילה צריך לחזור ולברך, אבל אין לומר "קיים את הילד" וכן לענין מל ולא פרע ואח"כ פרע, שא"צ לומר פעם שנית קיים את הילד (ט"ז).
(יד) אבל כשחוזרין כו' - כלומר גם בילד כשר, אף ע"פ שאין מברכין על הספק, מ"מ כשחוזרין על ציצין המעכבין כו' צריך לחזור ולברך כו' ולא יאמר קיים הילד אף על פי שהוא ילד כשר, שכבר בקש עליו רחמים בתחלה (ש"ך), אפי' על ציצין המעכבים הפריעה חוזר ומברך על המילה ולהכניסו אך כ"ז בידעינן בודאי שזה הציץ נשאר כך מתחלה ולא נימול כראוי אבל היכא שא"צ תיקון אלא מדרבנן משום מראית עין אין לברך[505](פ"ת).
(ד) ממזר[506], כישראל הוא ומברכים עליו ברכת מילה עד כורת הברית אבל אין מבקשים עליו רחמים. (ומפרסמין בשעת מילתו שהוא ממזר). ביום הכיפורים ובד' צומות, לא יברך על הכוס, מיהו בג' צומות מהם, שהיולדת אינה מתענה, יכול לברך על הכוס ותטעום ממנו היולדת, אם היא שומעת הברכה ומתכוונת שלא להפסיק בדברים בין שמיעת הברכה לשתיית הכוס. אבל ביום הכיפורים ובתשעה באב, שאין היולדת יכולה לשתות, אין מברכין על הכוס. ובתשעה באב, אפא נמי לא מייתינן מטעמא שאין מברכין על הבשמים

---

[502] Z, Kז"ל הב"י בפירוש הברכה:
[503] לא עשיתי
[504] לא עשיתי
[505] ע"ש עוד (בסימן רמ"ט) מזה - לא עשיתי
[506] ע' בהגר"א ועי' בהגר"א בתיקו"ז שאסור לעשות מילה לממזר.

במוצאי שבת שחל בו תשעה באב. הגה: וי"מ למנהג מכוס בכל תעניות ונותנים הבדלה לתינוקות קטנים, וכן נוהגין. וביום כפוריס נוהגין ליתן לתינוק הנימול, כמו שנתבאר בלו"ח סימן תרכ"ו. וי"מ דלמ בלמ תענית יולמיס בזה, מבל מין נוהגין כן מלמ הסנהק שותה כשמינו תענית:

(טו) אבל אין מבקשים כו' - יש לקרות שמו כידור על שם הפסוק כי דור תהפוכות המה (ט"ז) ושימולו אותו במקום אחר כגון בפתח בית הכנסת לא במקום שמלין הכשרים (ט"ז וש"ך), כלומר אין אומרים קיים את הילד כו' מטעם דלא ניחא להו לישראל הקדושים לקיים הממזרים שביניהם ומטעם זה העומדים שם אל יאמרו אחר שנימול כשם שנכנס לברית כו' (ש"ך), אין להקפיד מלקרות שמות כשמות שהיה קודם אברהם אבינו ע"ה דלא צד הסובר שאין ראוי לקרוא בשם אדם או נח או שם ועבר דאין להעלות שם אלא מאברהם ואילך, דאין לחוש לזה שהרי מצינו רבי בנימין בר יפת ועקיבא בן מהללאל וראובן קרא לבנו בכורו חנוך[507] (פ"ת).

(טז)בג' צומות עיין (בתשובת רדב"ז החדשות סימן שפ"ה) (פ"ת)[508].

(יז) שאין היולדת יכולה לשתות - אף על גב דבאו"ח (סי' תקנד ס"?) כתב דכל ל' יום א"צ אומד ויכולה לאכול בט' באב, מ"מ כתב שם רמ"א דמ"מ נהגו להתענות כל שאין להם צער גדול (ט"ז).

(יח)מטעמא דאין מברכין על הבשמים כו' - כלומר מטעם שאין מברכין על הבשמים בט' באב שחל להיות במוצאי שבת, ע' או"ח (סי' תקנו ס"?) והיינו דריח תענוג הוא וה"ה הכא דאסור להריח במקום שנוהגין ליטול הדס ולהריח בשעת מילה כדלעיל (סעיף א) זהו דעת המחבר אבל אינו מוכרח, דנראה דהתם היינו טעמא משום שהנשמה יתרה הלכה במ"ש ונתקן ברכת הבשמים לתענוג להשיב נפשו אבל שיהא אסור בכל ט"ב להריח בבשמים זה לא שמענו (ש"ך).

(יט)וכ"פ המחבר בא"ח סי' תקנ"ט - סעי' ז' (ש"ך).

(כ) לתינוק הנימול - אין צריך כאן כדי שיעור כוס של ברכה, דהיינו מלא לוגמיו, אמנם באו"ח (סי' קצ ס"?) איתא דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות מלא לוגמיו וי"ל דהיינו מה שצריך כוס מדברי הגמ' משא"כ כאן שאינו אלא מצד שאין אומרים שירה אלא על היין (ט"ז).

(כא) אלא הסנדק שותה כו' - ובכל המקומות שהייתי אין נוהגין כן אלא נותנים לשתות לנערים קטנים (ש"ך), וי"א דאין לנהוג כן דהנערים אינם שומעים הברכה ועדיף טפי שיטעום המברך (פ"ת).

(ה) מי שיש לו שני תינוקות למול, יברך ברכה אחת לשניהם, ואפילו אם שנים מלים, הראשון יברך על המילה ועולה גם לשני, והשני יברך: אשר קדש ידיד, ועולה גם לראשון ואפילו אין הנער לפניו בשעת הברכה, כיון שדעתו עליו, רק שלא יסיח דעתו בינתיים. הגה: מבל מס שם בינתיים לו מלמ היה לעתו על הב' מתחילה, לריך לברך: מאר קדם ידיד, על הרחמון, ולחזור ולברך על מילת השני. ודוקא מס שם בדברים שמינן לרכי המילה, מבל בלרכי מילה לא הוי הפסק. ומפילו מס שכח ובירך: מאר קדם ידיד, למחר הרחמון, מ"ל לחזור ולברך על המילה, דברכה לא הוי הפסק, כמו שנתבאר סימן כ"ח לענין כיסוי לס. ומס שני הילדים של מדס מחד, המד מומר: להכניסס בבריתו של מברהס מבינו, וכן מומר: קייס מת הילדים, וכו', ויתקן כל לרכי המילה לכל מחד בפני עלמו, כגון הגר שמלליקין, יעשה לכל מחד נר בפני עלמו:

(כב) שני תינוקות - שתי מילות בזמנם אין צורך להקדים זה שנולד תחלה דהחיוב חל ביחד מתחלת יום שמיני ומ"מ נהגו להביא תחלה זה שנולד מקודם אפשר שהוא מטעם שלא יתעורר קנאה ומחלוקת. ואם הובא לבהכ"נ זה שנולד אחרון אין להמתין כלום רק למולו מיד. וכל זה אם שניהם בזמנם אבל אם שניהם נמצאים בבית הכנסת ואחת היא שלא בזמנה צריכים מקודם למול המילה שבזמנה, דמי שזמנו קבוע הוא קודם לזה שנדחה אף שנולד ראשון, אבל אם אירע שהביאו לבהכ"נ את התינוק שנדחה יש למולו מיד ולא להמתין על מי שזמנו קבוע (פ"ת).

---

[507] שמעתי בשם הגר"י קמינצקי שהקורא לבנו שם מוזר עובר ב"ארור את מכה רעהו בסתר".

[508] לא שיתי

(כג)ברכה אחת לשניהם - אם ידוע שהתינוק השני לא יבא כ"כ מהר ואיכא הפסק גדול בדבר ושיחה יעשו לכל אחד ברכה בפני עצמו דהיינו ברכת המילה, ע"כ ראוי לנהוג שגם השני יהיה מוכן אחר ברכת הראשון למולו (ט"ז), במצרים נהגו לברך על כל אחד בפני עצמו ואחר מילת האחד אומרים פסוקים המלאך הגואל וכיוצא כדי להסיח דעת והוא מנהג ותיקין ואם הם של אדם אחד מברך האב להכניסו ג"כ על א' בפ"ע, ועיין בתשובת פרח מ"א ח"ב סימן ל"ב (פ"ת)[509].

(כד) או שלא היה דעתו על השני כו' - היכא דאיכא ליה תרי ינוקא למימהל בבי כנשתא כיון דלא אפשר למימהלינהו כחדא, גופים מחולקים נינהו, וצריכה ברכה אכל חדא וחדא, ויהיו נזהרים שלא יביאו ב' תינוקות ביחד לב"ה אלא בזה אחר זה דלאחר שנימול הא' יביאו הב', וי"א שנמנעו בב' תינוקות שאינן של א' לפטרם בברכה א' כי כמה פעמים יביאו לידי שהיות גדולות והיסח הדעת (ש"ך), עיין ש"ך ועיין במגן אברהם סימן ח' ס"ק ט"ו (פ"ת)[510].

(כה) ואפי' אם שכח וכו' - ה"ה אף הראשון יכול לברך אשר קדש אלא כדי שלא יבא לידי מחלוקת, אבל העיקר דהראשון לא יברך אשר קדש כלל אלא הב' (ש"ך).

(ו) היכא דאפשר, עבדינן למילה בעשרה. והיכא דלא אפשר, עבדינן בפחות מעשרה: @NO MB@

(ז) כשהאב עצמו מוהל את בנו, הוא מברך: שהחיינו. ואם המוהל הוא אחר, י"א שאין שם ברכת שהחיינו. ולהרמב"ם לעולם האב מברך שהחיינו על כל מילה ומילה, וכן נהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ומלכות מצרים. הגה: ובמדינות אלו נוהגין שלא לברך שהחיינו, אפילו כשהאב עצמו מל בנו, אם לא שמל בנו הבכור שחייב לפדותו מברך שהחיינו בשעת מילה ואינו מברך בשעת פדיון, אבל כשפטור מהפדיון אינו מברך שהחיינו:

(כו) אם לא שמל בנו הבכור כו' - ואין נוהגין כן, אלא אין מברכין שהחיינו כלל אפי' ישראל שמל בנו הבכור (ש"ך).

(כז) מברך שהחיינו - עיין במגן אברהם (סי' כב סק"א?)[511] (פ"ת).

(ח) אין צריך לכסות ערות הקטן בשעת הברכה. (אבל יש לנקות הקטן מצואתו קודם שיכרך):

(כח) א"צ לכסות כו' - ואפילו למ"ד באו"ח (סי' עה ס"?) דאסור לקרות ק"ש כנגד ערות קטן משום דבעינן והיה מחניך קדוש ואין בו, כיון דלתקוני מילה קאתי, קרינן ביה שפיר והיה מחניך קדוש (ש"ך).

(כט) אבל יש לנקות כו' - ואף על פי שאין מרחיקין מצואת קטן עד שיהא ראוי לאכול כזית דגן וכמ"ש באו"ח (סי' פא ס"?) מ"מ מוטב לנקותו קודם הברכה (ש"ך).

(ט) אבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו:@NO MB@

(י) נותנין את הערלה בחול ועפר, (וכן לוקקים לס המליזה לל העפר). ואם הוא שבת, צריך שיהיו מוכנים מבעוד יום:

(ל) ואם הוא שבת צריך שיהו מוכנים כו' – י"א דאפילו מוכנים אסור גזירה שמא יביא עפר בשבת מבחוץ שאינו מוכן, ומיהו העולם נהגו היתר בעפר מוכן מע"ש (ש"ך).

(יא) נוהגין לעשות כסא לאליהו, שנקרא מלאך הברית, וכשמניחו יאמר בפיו שהוא כסא אליהו. הגה: ונוהגין להלל לחל מלוה זו, להיות סנלק לתפוס התינוק למוהלו. ויפה כח הסנלק מכח המוהל להקלימו לקריאת התורה, לכל סנלק הוי כמקטיר קטורת, ולכן נוהגין שלא ליתן שני ילליס לבעל בריח לחל, כלאמרינן גבי קטורת: חלשיס לקטורת. ואין לאשה להיות סנלק לתינוק במקום שאפשר באיש, משום דהוי כפריעות. ומ"מ היא עוזרת לבעלה ומכילה התינוק על בית הכנסת, ואז לוקח האיש ממנה ונעשה סנלק. אבל האיש יכול לעשות הכל בלא אשה. נהגו המוהליס להתפלל ביום המילה, שנאמר: רוממות אל בגרונס וחרב פיפיות בידס (תהילים קמט, ו):

(לא) נוהגין לעשות כו' - ונוהגין להדליק נר בבית הכנסת בשעת המילה (ש"ך).

---

[509] לא עשיתי

[510] לא עשיתי

[511] לא עשיתי

(לב) יאמר בפיו כו' - כתוב בזוהר פרשת לך לך (&)[512] דאבי הבן יאמר פסוק אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך והעומדים שם יאמרו סוף הפסוק נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך, ולא ראיתי נוהגין כן. ויש נוהגים שהעומדים אומרים כל הפסוק הזה אחר שמביאים התינוק לבית הכנסת (ט"ז).

(לג)סנדק - ונוהגים להתעטף בטלית ועיין בש"ת באו"ח (סי' יח סק"ד?) לפי המנהג שלא ללבוש טלית בט"ב שחרית גם לצורך להיות סנדק למילה לא ילבש טלית ומ"מ ראיתי סנדקי א' לבש ובירך ולא מחיתי בידו (פ"ת).

(לד) שלא ליתן ב' ילדים כו' - כלומר שאין כופלין לתת בניו לבעל ברית אחד פעמים או שלש רק לכל בן בורר בעל ברית אחר (ש"ך)[513], עיין (בתשובת נו"ב חי"ד סי' פ"ו) מ"ש בזה ועיין בש"ת בא"ח סי' תקצ"א סק"ג (פ"ת)[514], י"א לא יעשה חבירו סנדק לב' בניו אלא א"כ מת אחד (פ"ת).

(לה) שנאמר רוממות אל בגרונם וגו' - אין לדחות משום כך האבל להתפלל ביום המילה וכל המוחה באבל כאלו מוחה באדם לעשות מצוה וכאלו גוזל את המת אם לא במקום שיש מנהג קבוע ע"פ חכמים (ש"ך).

(יב) נוהגים לעשות סעודה ביום המילה. הגה: ונהגו לקחת מנין לסעודת מילה, ומקרי סעודת מצוה. וכל מי שמינו לוכל בסעודת מילה, הוי כמנוה לשמים. ולוקח שנמצאו שם בני מדס מהוגנים, מבל מס נמצאו בני מדס שמינס מהוגנים, מ"ל לאכול שם. עוד נהגו לעשות סעודה ומשתה בליל שבת לאחר שנולד זכר ונכנסים מלל התינוק לטעוס שם, והוא ג"כ סעודת מצוה:

(לו) לעשות סעודה - ואם אירע סיבה שלא עשאו סעודה ביום המילה יעשו ביום אחר, בהא דמצוה בו יותר מבשלוחו ראוי ליזהר גם בסעודת ברית מילה וחתונה, ועיין בש"ת שם[515] (פ"ת).

(לז) סעודת מצוה - ע' במג"א סימן תכ"ח /תר"מ/ ס"ק י"ג (פ"ת)[516].

(לח) כמנודה לשמים - לכן יצוה כו'[517], וטוב לבטל מה שהשמש קורא על סעודת ברית מילה כי אולי לא ילכו מטעמים המתהוים ויהיה ח"ו בכלל נידוי[518] (פ"ת).

(לט) בליל שבת כו' - אז הכל מצויים בבתיהם וזה ישוע הבן. מה שנוהגים בשבת לבקר אצל התינוק הנולד שהוא אבל על תורתו ששכח (ט"ז).

(יג) יום מילה שחל ביום תענית צבור הכתובים, מתפללים סליחות ואומרים וידוי כדרכם, ואין אומרים והוא רחום ולא נפילת אפים, (מבל מומלים מל מך מפיס):

(מ) מתפללים סליחות כו' - אם יש מילה בין ר"ה ליוה"כ אומר פיוט בסליחות זכור ברית דמילה ואל תפר בהשכמה וצ"ל גם פזמון יה איום ואומר אבינו מלכנו ואין אומר "והוא רחום ותחנון" גם בצום גדליה במילה, אבל אומר וידוי וי"ג מידות ולמנצח. וכן בעשרה בטבת יש לומר זכור ברית דמילה ופזמונים הנ"ל, וכן בכל תענית צבור אבל למנצח אומר משום צערא דינוקא, ואין אומר יהי רצון אחר קריאת התורה. ואם היו ב' בתי כנסיות בעיר, באותו שאין מלין אומרים תחנון, וכן אין אומרים פיוטים של מילה באותו בית הכנסת שאין מלין בו, ויש נוהגים שלא לומר "למנצח". ומלין קודם עלינו לשבח, עוד נהגו שלא לחלוץ התפילין עד אחר המילה משום שהתפילין הם אות והמילה ג"כ אות (ש"ך).

סימן רסו – איזה מילה דוחה שבת ויום טוב, ובו י"ד סעיפים.

(א) מילה, בין בזמנה בין שלא בזמנה, דוחה צרעת, שאם יש בהרת בעור הערלה, אף על פי שיש בקציצת הבהרת לא תעשה, חותכה עם הערלה. אבל אם לאחר שנימול גדל בשר

---

[512] עי' מלואים אות .

[513] עי' בהגר"א.

[514] לא עישתי

[515] לא עשיתי

[516] לא עשיתי

[517] המשך הנוסח לא עשיתי

[518] ?

במילתו עד שאינו נראה מהול וצריך לחותכו, אם יש בהרת באותו הבשר אסור לחתכו, כיון שא"צ למולו פעם אחרת אלא מדרבנן:@NO MB@

(ב) מילה דוחה יום טוב ושבת, בזמנה. אבל שלא בזמנה, אינה דוחה. ואפילו בזמנה, אינה דוחה אלא המילה עצמה ופריעה ומציצה, ואפילו פירש, חוזר על ציצין המעכבין דהיינו אם נשאר מהעור עור החופה רוב גובהה של עטרה אפילו במקום אחד. ועל שאינם מעכבים, אם לא פירש, חוזר, ואם פירש, אינו חוזר. ונותנין עליה אספלנית. הגה: ומותר לטלטל המיזמל למחר המילה להקניעו בחלר המעורב, לף על גב למינו לריך לו עול בלומו שבת, להמ לם הולקה בין הסמשות מלחר להיה לריך לו בלומו שבת, בן נרמה לי. אבל מכשיריה אינם דוחים, כיון שהיה אפשר לעשותה מבעוד יום. ולפיכך אין עושין סכין לימול בו, ואין מביאין אותו ממקום למקום, ואפילו להוציאו מהבית (ולהביאו) דרך גגין וחצרות ומבואות שלא עירבו. אבל אם שכח הסכין בגג וחצר, מותר להביאו מזה לזה, אפילו עירבו חצירות עם הבתים:

(א) אבל שלא בזמנה אינה דוחה - מל בשבת שלא בזמנו מהני וא"צ להטיף דם ברית ובנולד מהול דאין צריך רק הטפת דם ברית ואינו דוחה שבת כדלקמן ס"י, אם עבר והטיף ממנו בשבת, לא מהני וצריך לחזור ולהטיף דם ברית, וצ"ע (פ"ת).

(ב) רוב גובהה של עטרה - ע"ל (סי' רסד ס"ה סק"?) (ש"ך).

(ג) להצניעו בחצר המעורב – י"א דתיכף אחר המילה צריך להסיר מידם כל צרכי המילה דחשובים מוקצה להלאה וגם המוהל לא יחזור ליטול האיזמל מן החול שהטיל שם הערלה בהיותו בהול על הפריעה, שמתחילה בבין השמשות לא היה עליו שם ראוי אלא לעשות צורך מילה ולא אח"כ, ומש"כ דמותר לטלטלו אחר המילה דמאחר שטלטל בהיתר מחזירו לאיזה מקום שירצה, טעמו דאי היה צריך להשליך האיזמל אחר כך ויהיה אבוד ודאי מימנע ולא מהיל ולא התיר אלא להצניעו אח"כ באותו חדר שמל שם כדי שלא יהיה אבוד אבל לא למקום אחר מטעם שאמרנו כיון שסגי בלאו הכי וגם בשופר של ר"ה אחר התקיעה נהגו איסור לטלטלו אח"כ כל שאינו לצורך יום טוב, וכן עיקר, וי"א כרמ"א שכיון שהיה ראוי בין השמשות הותר לכל היום דאין מוקצה לחצי שבת (ט"ז), ועיקר בדברי רמ"א דלא התיר אלא כדי להצניעו בחצר המעורב אבל לטלטלו בחנם לא (נקה"כ), דבכה"ג אפילו שלא לצורך מילה מותר כמו שנתבאר באו"ח (סי' שעב ס"?)[519] (ש"ך), כשמלין בשבת אסור לקנח האיזמל מן הדם, מוהל שמל בשבת ואח"כ זרק הערלה מידו, מותר ליקח הערלה ולהניחה לעפר המוכן לה, ואף דלאחר שזרקו לעפר מוקצה הוא, מכל מקום קודם שזרקו, עדיין לא נעשה מצותו, לאו מוקצה הוא, ועדיף שתיכף שחתך הערלה בעודה בידו יזרקנה לעפר (פ"ת).

(ד) אין עושין סכין - ה"ה אם אינו חד אסור להשחיזו במשחזת (פ"ת).

(ה) דרך גגין וחצרות - פי' כלים ששבתו בתוכן, דכולן רשות אחת הם כמ"ש באו"ח (סי' שעב ס"?) ואפילו הן של בעלים הרבה, שלא אסרו אלא בכלים ששבתו תוך הבית כשקדש היום, דאותן אסור לטלטל מבית לחצר אם לא ערבו הבתים עם החצר, ואפילו ערבו הבתים עם החצר, אסור לטלטל אותן כלי הבית מחצר זה לחצר אחרת שלא ערבו עמה (ט"ז).

(ו) אפילו ערבו חצרות עם הבתים - פי' כל בית ערב עם חצר שלו ולא אמרינן הואיל ואז שכיחי כלי הבית בחצר, אם נתיר לטלטל מחצר לחצר כלי ששבת באחד מהם, יטלטל גם כלים ששבתו בבית מחצר לחצר, הא לא גזרינן (ט"ז).

(ג) אין שוחקין סמנים ולא מחמין לו חמין ואין עושין לה אספלנית ולא טורפין לה יין ושמן(ז). אם לא שחק כמון מערב שבת, לועס בשיניו. אם לא טרף יין ושמן מע"ש, נותן זה לעצמו וזה לעצמו. ואין עושין לה חלוק, אבל כורך עליה סמרטוט, ואם לא התקין מערב שבת, כורך על אצבעו ומביא דרך מלבוש, אפילו מחצר אחרת שלא עירבה:

(ז) ולא כו' - לפי שכל מכשירי מילה אלו היה אפשר לעשותן מע"ש (ש"ך).

(ח) לועס בשיניו - דכמה דאפשר לשנויי משנינן (ש"ך).

(ט) ואין עושין לה חלוק - פי' כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישין ראש הגיד עם העטרה, כדי שלא יחזור העור לכסות העטרה (ט"ז, ש"ך).

Commented [O180]: שנה ברורב

[519] לא עשיתי

(י) אפילו מחצר - אבל לא מרשות הרבים מן התורה[520] שאין זה מלבוש ממש (ט"ז).
(ד) מלו את הקטן בשבת, ואח"כ נתפזרו הסימנים, עושין לו בשבת, מפני שסכנה היא לו.
(ולין לחילת תינוק קוסס מילה לו לאחריה, עיין בטור ס"ח סימן שכ"ח):
(יא)ואח"כ נתפזרו הסמנים כו' – אם נתפזרו הסמנים קודם המילה, י"א דאין למצוה אלא שעתה ומלין אותו ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות עת השבת דבתר הכי פיקוח נפש הוא דדחי לה ולא מכשירי מילה וי"א שתדחה המילה, וכן עיקר (ש"ך).
(ה) שכחו ולא הביאו סכין מע"ש, אומר לעובד כוכבים להביא סכין בשבת, ובלבד שלא יביא אותו דרך רשות הרבים. כללו של דבר: כל דבר שעשייתו בשבת אסורה עליו משום שבות, מותר לנו לומר לעו"ג לעשות אותה כדי לעשות מצוה בזמנה. ודבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום מלאכה, אסור לנו לומר לעו"ג לעשותה בשבת: @NO MB
(ו) כל המכשירים שאין דוחין שבת, גם יום טוב אין דוחין, חוץ מזה ששוחקין לה כמון בי"ט הואיל וראויים לקדרה, וכן טורפין לה יין ושמן:@NO MB
(ז) אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת, שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת. ואם כבר מל פעם אחת, מותר, ואפילו אם הוא אביו:
(יב) שלא מל - עיין במג"א (סי' שלא סק"י?) דה"ה אם מל ולא פרע מעולם אסור לפרוע בשבת וטעם אחד להם, וי"א דאם אין מוהל אחר ויודע בעצמו שיכול למול שרי. מוהל שבא למול בשבת ואמר שכבר מל פעם אחת נאמן ואין צריך להביא ראיה לדבריו (פ"ת).
(יג) בשבת - ה"ה בי"ט אך בי"ט שני של גליות יש להתיר (פ"ת).
(יד) פעם אחת מותר - כאן אין חשש אלא משום שמא לא יוכל לאמן ידיו וכיון דחזינן בחד זמנא דמאמן את ידיו שפיר סגי בהכי, ואין צריך ג' פעמים (ט"ז), ולא אמרינן דלגבי אביו הוי פסיק רישי' דניחא ליה שהרי מתקן את בנו[521] (ש"ך).
(ח) מי שנולד בין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, מונין מן הלילה ונימול לתשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות, אינו דוחה את השבת, שאין דוחין את השבת מספק. וכן אינו דוחה יום טוב מספק, ואפילו יום טוב שני של. ואפילו לא הוציא אלא ראשו בין השמשות, אף על פי שיצא כולו בשבת, אינו נימול בשבת:
(טו)ואפילו י"ט שני של גליות – וי"א דדוחה י"ט שני של גליות וה"ה כל שאר הדברים שאינם דוחין שבת דוחין את י"ט שני דגליות (ש"ך), וי"א דמ"ש המחבר "וכן בי"ט שני של גלויות" כוונתו אם הוא ודאי שלא בזמנו, כגון שנולד בערב שבת בין השמשות ובשבוע שאחר ספק שמיני חלו שני ימים טובים של גליות באחד בשבת ובשני בשבת שנימול ליום י"ב. אבל מי שספק שמיני שלו בי"ט שני, אפילו בראש השנה נימול בשני דהוי ספק ספיקא שמא היום זמנו ואת"ל אינו זמנו שמא היום חול ולא הוי דבר שיש לו מתירין כיון דחוזר לאיסורו (עי' לעיל סי' קב ס"ד בהג"ה). אבל במילה ודאי שלא בזמנה אינו דוחה י"ט שני של גלויות, ומ"מ מי שרוצה לסמוך על הש"ך אין מוחין בידו, וי"א שאין לסמוך על הש"ך, אך בספק אם המילה היא היום בזמנו, יש למולו בי"ט שני של גליות עכ"פ ולא משום דהוי ס"ס רק מטעם אחר דאתי ספק קיום מצות עשה דאורייתא ודחי ספק קל דרבנן, ובפרט עתה שאינו אלא מנהג (פ"ת).
(טז)ואפי' לא הוציא אלא ראשו כו' - אשה מקשה בערב שבת לילד צריך לבדוק אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור בערב שבת אז אין מלין אותו בשבת כי אם בערב שבת וצריך לשאול לנשים ואם אינן יודעות יש לילך אחר המנהג (ש"ך), הוצאת הראש חוץ לפרוזדור היינו לאויר העולם דוקא ולא לבית החיצון (ע"ל סי' רסב סק"ו?), ואם לא קשתה האשה בין השמשות ולא נראו לה חבלי לידה עד כניסת שבת אפילו בתחלת ליל שבת מיד אז ודאי לא חיישינן שמא הוציא ראשו קודם שבת אבל אם נמשך זמן קישוי בין השמשות וילדה בתחלת הלילה יש לנו לחוש לחומר איסור שבת דקרוב הדבר שהוציא הראש לפני שבת ולא יהיה אלא ספק אינו דוחה ואף על פי שלא ידעו מזה לא היולדת ולא המילדת אימור לאו אדעתייהו אגב דטרידי וכי שיילו להו ואמרי דידעו שהוציא ראשו לפני שבת או שלא הוציא, אין לנו אלא דבריהן בין לדחות שבת בין שלא לדחותו ומשנפתח הקבר ואינה

Commented [O181]: וספת שלי מן התורה

Commented [O182]: כון?

[520] ששים ריבוא תוך ט"ז אמה?
[521] עי' לעיל סי' רסא סק"(ב).

יכולה לילך בידוע שהוציא העובר ראשו, ועיין (בתשובת ב"ח סימן קצ"ד /קנ"ד/)[522] (פ"ת).

(ט) בשיעור בין השמשות אפליגי תנאי ואמוראי בסוף פרק במה מדליקין, וכתב בעל העיטור: מספקא לן הלכה כדברי מי, הלכך אי איתילד ינוקא משתשקע החמה ספק הוא, עד דשלים בין השמשות דרבי יוסי, ונימול לעשרה. ואי איתילד במוצאי שבת משתשקע החמה, עבדינן לחומרא כדרבה (ועיין לעיל סימן רס"ג סעיף ה' ו'):

(יז) משתשקע החמה - בע"ש ונימול לעשרה היינו ביום א' (ש"ך).

(יח)דר' יוסי - דהיינו כהרף עין סמוך ללילה ממש, וכבר נתבאר לעיל (סי' רסב ס"ו) דמשנראו ג' כוכבים לילה הוא. תינוק שנולד ע"ש אחר שקיעת החמה קודם שנראו ג' כוכבים בינונים אם נימול יום ראשון כדעת הסוברים דבין השמשות הוי תיכף אחר שקיעת החמה מעל הארץ, או אם נימול בע"ש כדעת הסוברים דשתי שקיעות נינהו ושאין בין השמשות מתחיל אלא מסוף השקיעה אחר שנכנס החמה בעובי של רקיע, אבל קודם לכן יום גמור הוא, כללא דמילתא דהאי ינוקא אין מלין אותו עד יום א' (ש"ך).

(יט)כדרבה - דכל שפני מזרח מאדימין נמי בה"ש הוא והוא מהלך ג' חלקי מילין קודם הלילה והלכך נימול לט' ולא בשבת (ש"ך).

(י) קטן שנולד כשהוא מהול ומי שיש לו שתי ערלות ואנדרוגינוס ויוצא דופן ויליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה, אף על פי שנימולים לשמונה אינם דוחים את השבת, (טומטום ונמלא זכר, מלין אותו בשבת, ויש אוסרין):

(כ) שתי ערלות - עיין במג"א (סי' שלא ס"ק?)[523], וי"א דראוי להזהיר למוהלים כשרואים ב' עורות זה על זה שלא יפרעו עוד בשבת וימתינו עד אחר שבת דאין סכנה אם לא יפרעו עד אחר שבת (פ"ת).

(כא) ואנדרוגינוס [עיין בתשו' משכנות יעקב סי' ס"ב מ"ש בזה] (פ"ת)[524].

(כב) אף על פי שנימולין לח' - וכדלעיל (סי' רסג ס"ד) (ש"ך).

(כג)טומטום שנקרע עיין (בתשובת נו"ב תניינא חיו"ד סימן קס"ג) (פ"ת)[525].

(יא) מי שנולד בחדש השביעי, מלין אותו בשבת, אפילו אם לא גמרו שערו וצפרניו. אבל מי שנולד בחדש השמיני, אין מלין אותו בשבת אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו. והוא הדין לספק בן שבעה ספק בן שמונה, שאין מלין אותו בשבת אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו. הגה: וי"מ למהלינן ליה הואיל וספק בן שבעה הוא, מלמ למין מחללין עליו השבת בשאר לבריס, וכן נראה לי עיקר:

(כד) מי שנולד בחודש השביעי – כל שלא ראינו בודאי שום חסרון (ט"ז), דבן קיימא הוא (ש"ך).

(כה) אלא אם כן גמרו כו' - דאז אמרינן שזה הולד היה צריך ללדת בחודש הז' שאז נגמר אלא שנשתהה לחודש הח' (ט"ז).

(כו)ספק בן שבע ההוא - לדידן לא מהני ספק דאפשר מה שהוא ספק לדידן היה ודאי לחכמי התלמוד ואין ראוי להקל כלל כרמ"א למול בשבת אם לא גמרו סימניו (ט"ז), ועיקר כרמ"א (ש"ך), עי' ט"ז ועיין (בתשובת חתם סופר סימן רמ"ז) מ"ש בזה]: (פ"ת)[526].

Commented [O183]: כון?

(יב) ישראל שהמיר ונולד לו בן מישראלית, מלין אותו בשבת:

(כז)מישראלית כו' - ואפילו נשוי מומרת ג"כ מלין בשבת בן הנולד מהם, שהרי הם חייבים בכל המצות וישראלית דנקט לא לאפוקי מומרת אלא לאפוקי עובדי כוכבים, ועיקר אסור אם שניהם מומרים, וצ"ע (ש"ך)[527], עש"ך ועיין בלקוטי פר"ח לי"ד שהשיג עליו: (פ"ת)[528].

---

[522] לא עשיתי.
[523] לא עשיתי
[524] לא עשיתי
[525] לא עשיתי
[526] לא עשיתי
[527] עי' חו"מ סי' יט ס"ג ד"ה מנדין ד"מ שאין מלים בן של מי שבנידוי.
[528] לא עשיתי

(כח) מלין אותו בשבת - ואין מחזיקין אותו שיצא לתרבות רעה כיון שאמו ישראלית (ט"ז), כתוב בספר ב"ה בשם הרשב"ץ דממזר מלין אותו בשבת וכן הוא במהרי"ל: כתוב עוד בספר בדק הבית וז"ל כתוב בא"ח בשם הרמב"ם הקראים כל זמן שלא ידברו תועה על הרבנים ולא יתלוצצו בדברי רבותינו הקדושים חכמי המשנה והש"ס נכון לנו לכבדם ללכת לשאול בשלומם אפילו בבתיהם ולמול בניהם אפילו בשבת היכא דגזור להו גזירה דידן ועבוד להו מילה ופריעה דדלמא נפק מנייהו זרעא מעליא והדרי בתיובתא והכי אשכחן לרבינו האי זצ"ל דאמר הכי עכ"ל, ובתשובת רבינו בצלאל אשכנזי ס"ס ג' מביא דברי הרמב"ם ורבינו האי גאון וכתב נמצאת למד כי בקראים הדרים אצלינו בזמן הזה לא נמצא בהן אחד מכל המדות שהזכיר הגאון ז"ל כי בכל יום הם מוסיפין גירעון ואינם מלים בניהם שהרי אינם פורעים וקיימא לן מל ולא פרע כאלו לא מל ואינם מלים במוהל שלנו ואין מכניסים בבתיהם תלמידי חכמים אדרבה בורחים מהם כבורח מן הנחש ואין מתפללים במנהג שלנו כלל אין אומרים י"ח הרי שהם משונים בכל דבריהם ולפיכך אסור למול בניהם בשבת כיון שאינם מודים בפריעה ואם כן איך יעשה להם פריעה וכי תימא ימול בלא פריעה נמצא מחלל שבת ואינו עושה מצוה ע"כ: (ש"ך).

(יג) ישראל שנולד לו בן מעובדת כוכבים, אין מלין אותו בשבת:

(כט) אין מלין כו' – שהולד גוי כמותה אבל ישראלית מומרת שהולידה ממומר י"א דמלין בשבת דאע"פ שחטאו ישראלים הם, ועיקר כנ"ל סק"(כח) שאין מחזיקין שיצא לתרבות רעה כיון שאמו ישראלית ובזה שאמו מומרת ודאי מחזיקין אותו בכך ואין למולו בשבת ואף על גב דנותנין אותו לימול שמא אחר כן יחזירוהו לתועבה שלהם, כיון שהם נשארו כך ותו דאפשר שהם מומרים לכל התורה חוץ ממצות מילה (ט"ז), ישראל כשר שנולד לו בן מישראלית שהומרה, מלין אותו בשבת וכן ישראלית שהולידה בן מעובד כוכבים ג"כ מלין אותו בשבת דהא הולד כשר (פ"ת).

(יד) יש ליזהר שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת, שזה ימול וזה יפרע, אלא המל הוא עצמו יפרע. הגה: ולכן מלמתי רמיה לדביו, ומלדבה נרמה לי דקרי להה מילה לחיו קבת כמו עבודה במקדש שכמה כהגים היו עובדים ומחללים קבת, דמלחר דקבת ניתן לחות הרי הוא כחול לכל דבר. וכן מלמתי בספר התכומה יקן כתוב בקלף, שכתב בסוף הלכות קבת בהליו, דקרי. למנס מלמתי בקובץ שיש למסור ועל כן טוב להחמיר לכתחלה, לף על פי שמליגא נרמה לי מה שכתבתי:

(ל) יש להזהר שלא ימולו כו' – וי"א דאין בזה איסור וכבר נהגו בהרבה מקומות גדולות שמלין ב' מוהלין בשבת זה מל וזה פורע (ט"ז, ש"ך), וי"א שגר אין למולו ביום ה' שכן ודאי יצטרך לחלל שבת עליו, ויש חולקים (פ"ת), ועיין עוד (בתשו' חתם סופר ס"ס רנ"ב) מ"ש בזה] (פ"ת), י"א שבשבת אסור למוהל לסלק ידיו משהתחיל למול עד שיגמור הפריעה אבל אם אירע שסילק ידיו מותר גם לאחר לגמרו ושבת וי"ט שוים בזה ע"ש ועיין בתשובת זכרון יצחק סי' כ"ז מ"ש על דבריו[529], (ועמ"ש לעיל סימן רי"ד סק"ד ועיין בסוף ספר דרך חיים שו"ת בענין זה באורך) (פ"ת)[530].

הלכות עבדים

סימן רסז – הלוקח עבד כנעני אסור לקיימו ערל, וטבילתו וברכתו ומילתו וכל דיני עבד ושפחה, ובו פ"ה סעיפים.

(א) מצות עשה על הרב למול עבדיו. עבר הרב ולא מלו, מצוה על בית דין למולו. אחד עבד שנולד בבית ישראל ואחד שקנאו מהעובד כוכבים, חייב למולו. ואינם נימולים אלא ביום(א). ויליד בית(ב) נימול לח', ומקנת כסף נימול ביום שנלקח, אפילו לקחו ביום שנולד, נימול ביומו. (לקח לחר השפחה, ולחר לקח (העובר), נימול לחחר(ג). כ"ם קנה שפחה וולדה עמה, שנימול לחחר). ויש מקנת כסף שנימול לח', ויש יליד בית שנימול לאותו יום שנולד. כיצד, לקח שפחה(ד) ועוברה עמה וילדה, הרי זה נימול לשמונה. ואף על פי שלקח העובר בפני עצמו והרי העובר מקנת כסף, הואיל ולקח אמו קודם שנולד, נימול לשמונה. לקח

[529] לא עשיתי
[530] לא עשיתי

שפחה לעובריה(ה) או שלקח שפחה על מנת שלא להטבילה לשם עבדות, אף על פי שנולד ברשותו (ונתעברה בניתו), נימול ביום שנולד שהרי הנולד הזה כאלו הוא מקנת כסף לבדו, וכאילו היום קנהו, שאין אמו בכלל שפחות ישראל כדי שיהיה הבן יליד בית. ואם טבלה אמו אחר שילדה(ו), הרי זה נימול לשמונה:

(א) ואינם נימולין אלא ביום - אפילו אותן הנימולים ליום א' אינן נימולים אלא ביום, לכתחלה נכון שתהא הטבילה לעולם בג' בין בטבילת עבדות בין בטבילת שחרור וכן מילה בג' (ש"ך).

(ב) ויליד בית כו' - פירוש שנתעברה אמו השפחה בבית ישראל וילדה ברשותו ומקנת כסף הוא שקנה הולד (ט"ז).

(ג) נמול לא' - אף על פי שטבלה קודם שתלד, וי"א אפי' טבלה קודם שנתעברה כגון שקנה השפחה מישראל אחר (ש"ך).

(ד) כיצד לקח שפחה כו' - אף על פי שלא טבלה נמול לח' כיון שילדה בביתו (ט"ז, ש"ך).

(ה) לקח שפחה לעובריה - שאין לו בגוף השפחה כלום רק בולדותיה [וקנין פירות אינו כמו קנין הגוף – ט"ז] (ש"ך).

(ו) ואם טבלה אמו אחר שילדה כו' - טעמו דכל שהטבילה נתבטל התנאי שהתנה תחלה שלא להטבילה וה"ל כאלו קנה האם בלא תנאי (ט"ז, ש"ך).

(ב) כשם שמילת הבנים דוחה את השבת, כך מילת העבדים שהם נימולים לשמונה דוחה את השבת, חוץ מיליד בית(ז) ומקנת כסף שלא טבלה אמו עד שילדה, שאף על פי שהם נימולים לשמונה אינם דוחים את השבת(ח):

(ז) חוץ מיליד בית כו' – שיש בזה מחלוקת אם נימול ליום א' או ליום ח', ומספק לא מלים בשבת אלא לאחר השבת (ט"ז), אבל טבלה קודם שילדה דוחה מילתן שנימול לח' את השבת בין ביליד בית בין במקנת כסף, וי"א דאין מחללין שבת על מילת עבדים אפי' טבלה אמו ואח"כ ילדה (ש"ך).

(ח) אינם דוחין את השבת - אלא נמולין ביום א' שאחר השבת אף על פי שהוא יום ט' (ש"ך).

(ג) העבד הנלקח מהעובד כוכבים, אומרים לו: רצונך(ט) שתכנס לכלל עבדי ישראל ותהיה מהכשרים, או לא. אם רצה, מודיעין לו עקרי הדת ומקצת מצות קלות וחמורות וענשן ושכרן, כמו שמודיעין את הגר, ומטבילין אותו כגר ומודיעין אותו כשהוא במים. (והעבד מכרך על הטבילה ולא המלון):

(ט) אומרים לו רצונך כו' - כלומר שאין אומרים לו "מה ראית שבאת", כדרך שאומרים לגר עי' לקמן (סי' רסח ס"ב) אלא אומרים לו "רצונך שתכנס לכלל עבדי ישראל כו'" (ש"ך).

(ד) לקח עבד גדול מהעובד כוכבים, ולא רצה העבד לימול, מגלגל עמו כל י"ב חדש. יתר על כן, אסור לקיימו(י) כשהוא ערל, אלא חוזר ומוכרו לעובד כוכבים. הגה: ולוקח במקום שקנאו כדי לגיירו לעבד, לכל מס התנה בפירוש שלא למולו, וכן במדינות אלו(יא) שמסור לגייר שום גוי, הוה כאלו התנה עמו שלא למולו ומותר לקיימו ערל כל זמן שילמד, וכן הוא המנהג פשוט:

(י) אסור לקיימו – י"א שזה אסורה מן התורה, וי"א שזה מדרבנן (ש"ך).

(יא) וכן במדינות אלו כו' - פי' אף על פי שאירע שלוקח עבד, מותר לקיימו ערל. אבל מה ששוכרים עבדים בלאו הכי מותר, כיון שאינו קנוי לו ולפי זה קשה מ"ש הרמ"א "וכן המנהג פשוט", דהא אינו מצוי שקונין עבדים במדינות אלו ודבר שאינו מצוי אין בו מנהג וצ"ל שהוא מביא לשון הראשונים שכן נתפשט המנהג בימיהם: (ש"ך).

(ה) אם מל את עבדו והטבילו בעל כרחו לשם עבדות, לא עשה כלום(יב). (מיהו אם עשה מלאכתו ונהג מנהג של עבד(יג), יכול לשחררו מ"כ בע"כ):

(יב) לא עשה ולא כלום - ויש פוסקים דהוי טבילה עי' לעיל (סי' קכד סק"ו?) (ש"ך), וי"א דמש"כ המחבר שאינו כלום, היינו דוקא לענין להתחייב במצות אבל בענין בישולי עובדי כוכבים ולענין מגעו ביין שהוא מדרבנן דינו כעבד גמור שאינו אוסר (פ"ת).

(יג)ונהג במצות של עבד - כגון שקנאו רבו מישראל או שקנאו מעובד כוכבים והטבילו לשם עבדות והיה עבד בביתו (ש"ך).

(ו) עבד קטן או שוטה, מטבילין אותו על דעת בית דין(יד):

(יד) על דעת בית דין – עי' לקמן (סי' רסח ס"ו) (ש"ך).

Commented [O184]: א כתוב בט"ז שלא טבלה

Commented [O185]: קשה על הרמ"א שלא הביא שיטה זו

(ז) כשישתחרר העבד צריך טבילה אחר כך בפני שלשה, ואין צריך לקבל עליו מצות ולהודיעו עקרי הדת, שכבר הודיעוהו כשטבל לשם עבדות:@NO MB@
(ח) עבד עובד כוכבים שמלו רבו(טו) וחזר לגיותו ומכרו לעובד כוכבים, וחזר ישראל וקנאו ממנו, הרי הוא כישראל מומר(טז) ואינו צריך טבילה אלא מלקות. (וי"מ(יז) שמ"מ לכתחלה חוזרין ומטבילין אותו למעלה בעלמא):

(טו) עבד שמלו רבו כו' - ואין צריך טבילה כיון שנימול ונטבל לשם עבדות פעם ראשונה והכניסו תחת כנפי שכינה, וכ"ש נטבל לשם גרות שא"צ טבילה אחרת דה"ל ישראל מומר גמור (ש"ך).

(טז) כישראל מומר - המנהג היה להטביל המומרים ושיגלחו את כל שערן מקודם (ט"ז). **Commented [O186]:** פילו הפאות?

(יז) ויש אומרים כו' - ע"ל (סי' רסח סי"ב) דגם במומר מחמירין לטבול מדרבנן (ש"ך).

(ט) הלוקח עבד מן העובד כוכבים(יח), אין הגוף קנוי לו(יט) עד שיטבילנו לשם עבדות(כ). הילכך אם קדם וטבל לשם בן חורין, הרי הוא בן חורין(כא). הגה: ומכל מקום צריך לקנות ממיו קנין בעדו. ומ"מ טבלו ג"כ או אחר לשם בן חורין, צריך לקנות לו, מ"מ יכול שהוא עבדו על זה. מכל מ"מ לא טבלו, אלא שהשיא עצה לעבד לטבול לשם בן חורין, פטור. לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה בעודו במים, שיהא נראה כעבד, שלא יקדים ויאמר: אני טובל לשם בן חורין. אבל עובד כוכבים שמוכר את עצמו לישראל, קונה גופו מיד ואינו יכול להקדים לטבול לשם בן חורין:

(יח) הלוקח עבד מן עובד כוכבים - אף ע"פ שקנאו בדרכים שהעבד נקנה בהן (ש"ך).

(יט) אין הגוף קנוי לו – שאין גוי קונה גוי רק למעשה ידיו ולכך כשחזר ולקחו הישראל מיד עובד כוכבים לא קנה ממנו אלא זכותו דהיינו מעשה ידיו (ט"ז, ש"ך), וע"ל סעיף י"ז (ש"ך).

(כ) עד שיטבילנו לשום עבדות - ואז גופו קנוי לו ושוב לא יוכל לעשות עצמו בן חורין (ש"ך).

(כא) וטבל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין - וא"צ גט שחרור, וה"ה אם א"ל קודם טבילה "לך" לא צריך גט שחרור, כיון שאין לו קנין הגוף (ש"ך), ואין חילוק בין טבל בפני רבו או שלא בפני רבו אבל אם טבלו יחד עם האדון שלהם, שהאדון רצה להתגייר, אז אם טבלו העבדים קודם שטבל אדונם, אפי' בסתם קנו עצמם בני חורין אבל אם טבל האדון לגר בתחלה ואח"כ טבלו הם, אז רק אם פירשו שטובלים לשם חירות קנו עצמם בני חורין, אבל אם טבלו סתם לא. וי"א דאף בעבד של ישראל לא קנה עצמו בני חורין אלא כשאמר בשעת טבילה "הריני טובל בפניכם לשם גירות". ואם טבל בפני רבו א"צ לפרש, אלא כיון שטבל סתם, נשתחרר (ש"ך).

(י) במה דברים אמורים שכשלקח עבד מהעובד כוכבים אין הגוף קנוי לו, כשאותו עובד כוכבים קנה אותו עבד על ידי שנמכר לו הוא עצמו. אבל אם קנאו(כב) בדינא דמלכותא, דקני ליה גופיה, ולקחו ממנו ישראל, אם קדם וטבל לשם בן חורין לא קנה עצמו בו חורין:

(כב) אבל אם קנאו כו' - אם לקח אותו עובד כוכבים במלחמה גם כן גופו קנוי לו, וי"א דאפי' קנאו בדינא דמלכותא אין גופו קנוי לו וי"א אפילו נשבה בשעת שלום גופו קנוי (ש"ך). **Commented [O187]:** אם הש"ך מכריע כב"ח?

(יא) מי שיש לו שפחה ועדיין לא טבלה לשם עבדות, אסור לאחר להטבילה בלא רשות האדון. הגה: לשמא האדון מינו רוצה לטבלה לשם עבדות, לעליפא ליה שהיא עובדת כוכבים ליכולה לעשות למכיו בשבת, גם יוכל למכרה לעובד כוכבים. ומ"מ עבר וטבלה, צריך לשלם(כג) לאדון הזיקו שעשה לו:

(כג) צריך לשלם - ואם השיא לו עצה פטור כדלעיל סעיף ט' (ש"ך).

(יב) המל את העבדים, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו למול את העבדים. (ואם מל עבד של אחרים, מברך: על מילת העבדים) ואחר כך מברך: אקב"ו למול את העבדים ולהטיף מהם דם ברית וכו' ברוך אתה ה' כורת הברית:

(כד) למול את כו' – ועיקר "על מילת העבדים" (פ"ת).

(כה) ואח"כ מברך כו' - ברכה זו טעונה כוס כדלעיל (סי' רסה ס"א?) גבי מילה, י"א דכיון שהיא במקום להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, רבו של עבד יברך אותה, וי"א דהמברך על הכוס יהיה מי שיהיה (ש"ך).

(כו) ולהטיף מהם דם ברית – "שאלמלא דם ברית חקות שמים וארץ לא נתקיימו, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, בא"י כורת הברית" כך היא נוסחת הַבְּרכה (ש"ך)[531].

(יג) צריך לכסות ערותו בשעת ברכה, כיון שהוא גדול:

(כז) כיון שהוא גדול - אבל קטן שאינו ראוי לביאה[532] אין צריך כדלעיל (סי' רסה ס"ח) (ש"ך).

(יד) אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. והני מילי למקנייה גופיה לשאר דיני עבד עברי, אבל היכא דקנייה שבאי למעשה ידיו בדינא דמלכותא, כגון שנשבה במלחמה או שמכרוהו גובי המס, הדר מצי לזבוני ישראל למעשה ידיו, ומצי האי עבד למיהב לרביה ישראל דמי מקנתו או דמי שוויו, ונפיק, ויד האדון על התחתונה ליקח הפחות:

(כח) כגון שנשבה במלחמה - אבל נשבה בשעת שלום, שהמשבה? לא קנה מדין המלכות, גם האדון השני לא קנה אותו, ולהלכה הוא יוצא לחירות אפילו בחינם (ש"ך).

(כט) ומצי האי עבד כו' – זה אפילו אם העבד יתן לו בתחלת ממכרו אואחר כך, יכול לחזור ולצאת משעבוד שלו, אבל כל זמן שלא נתן לו דמי מקנתו או דמי שוויו, מעשה ידיו לאדונו הישראל ואפילו מעשה ידיו שוים יותר מדמי מקנתו או שויה (ש"ך).

(ל) דמי מקנתו - ואינו יוצא בגרעון כסף כיון שאין ע"ע נוהג בזמן הזה ואין זמן לעבדות (ש"ך).

(טו) אנשים שאינם נוהגים כשורה, מותר לרדותן בחזקה ולהשתעבד בהם:

(לא) אנשים - ישראלים (ש"ך).

(טז) מלך שגזר שכל מי שלא יתן המס הקצוב על כל איש ואיש ישתעבד לזה שנתן המס על ידו, ה"ז מותר להשתמש בו יותר מדאי, אבל לא כעבד. ואם אינו נוהג כשורה, מותר להשתמש בו כעבד:

(לב) אבל לא כעבד - ואין צריך ג"כ גט שחרור לפי שאין גופו קנוי לו כיון שהוא ישראל אבל אם הוא עובד כוכבים ונמכר בעד המס, הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר, כדלקמן (סעיף יח) (ש"ך).

(יז) הקונה עבד עובד כוכבים מישראל, או מעבד כוכבים, וכן עובד כוכבים שמכר עצמו לישראל או שמכר בניו ובנותיו, הרי הוא כעבד כנעני, אלא שאותו שלוקח מעובד כוכבים אין גופו קנוי אלא למעשה ידיו, אלא אם כן קנאו בדינא דמלכותא. ובכולם, כל זמן שלא הטבילו לשם עבדות, דינו כעובד כוכבים לכל דבר. ולאחר שיטבילנו לשם עבדות, הוא עבד וחייב במצות שהאשה חייבת בהן, ובעבד זה מותר לעבוד בפרך. ואף על פי שהדין כך, ממדת חסידות ודרכי החכמה שיהא אדם רחמן ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומשקה, ולא יבזהו לא ביד ולא בדברים ולא ירבה עליו צעקות וכעס, אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו:

(לג) אין גופו כו' - ואם קדם וטבל עצמו לשם בן חורין נעשה בן חורין כדלעיל (סעיף ט) (ש"ך).

(יח) מלך עובד כוכבים שעשה מלחמה והביא שבויים ומכרם, וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהיה עושה עמו מלחמה יביא וימכור לעצמו, וכן אם היו דיניו דכל מי שלא יתן המס ימכר או מי שיעשה, כך וכך או לא יעשה, ימכר, הרי דיניו דין ועבד הנלקח בדינים אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר:@NO MB@

(יט) האשה קונה שפחות אבל אינה קונה עבדים, אפילו קטנים, מפני החשד:

(לד) אבל אינה קונה עבדים כו' - וכ"ש דאסור לה לקנות עבד עברי משום דצנוע בעיניה שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדבר (ט"ז), י"א דכן אסור לה לשכור משרת יהודי לזמן, מפני החשד, אף אשה שיש לה בעל, אפילו פחות מבן ט' שאינו ראוי לביאה אסור משום שמא תשהנו אף לכשיגדיל, ועי' לעיל (סי' רמה סכ"א) (ש"ך), ויש חולקים וכבר

Commented [O188]: "ע למה אין זכר לזה אצלנו
האם יש פריעה אצל מילת עבדים?ף

[531] עי' לקמן סי' רסח ס"ה.
[532] בן ט'?

ראינו בכל הקהלות שנשים יקרות יש להם משרתים בפרט אותן שהן בעלת משא ומתן ונראה דאין בזה איסור דלא גזרו כן אלא בעבד שהוא קנוי לה וגם ע"ע הוא כפוף לה מאד ע"כ אסור שמא ישמע לה להתייחד עמה ותו דכל עבד אפי' עברי הוא אינו בחזקת כשרות כ"כ כיון שנמכר משא"כ במשרת בעלמא שאינו משועבד לה והוא בחזקת כשרות לא ישמע לה להתייחד עמה והכל יודעים שהם נזהרים מיחוד כשאר אנשים שיש להם עסק שותפות עם נשים במשא ומתן וזה אפי' בפנויה וכל שכן ביש לה בעל שבעלה משמרתה (ט"ז).

(כ) יכול הרב לומר לעבדו: עשה עמי ואיני זנך. אבל עבדי נכסי מלוג (פירוש נכסי מלוג כענין מליגת הראש שתולשין השער ועוזבין הראש, כך הבעל אוכל פירות ומניח הקרן ואין לו רשות בזו) חייב לזונם. הגה: ויש מומרים הם דיכול לומר מיני זנך, היינו כשהגיס כתיקונן מכל בחינת בעלות שמין מחמיס עליו, לפ. מכל יכול לומר לו: לפ מעשה ידיך במזונותיך, מעפ"י שמינן מספיקין:

(לה) לעבדו כו' - היינו דוקא בעבד כנעני אבל לא בע"ע ואף על גב שאין ע"ע נוהג בזמן הזה מכל מקום נפקא מינה במקרה שקנוי לו למעשה ידיו וכדלעיל (סעיף יד) דאינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך (ש"ך).

(לו) ואיני זנך - אלא ילך וישאל על הפתחים או יתפרנס מן הצדקה שישראל מצווים להחיות עניים שביניהם (ש"ך)

(לז) אבל עבדי נכסי מלוג - שע"מ כן הכניסה לו ואם לא יזון אותם יברחו או ימותו ואין לו אחריות לשלם אותן לה, נמצא שיביא את אשתו להיזק (ט"ז, ש"ך).

(כא) הקוטע יד עבד כנעני של חבירו, נותן חמשה דברים לאדון והעבד ניזון מהצדקה, אף על פי שהאדון לוקח השבת, שהרי יכול לומר לו: עשה עמי, ואיני זנך. והריפוי, נותן לרפואתו. ואם אמדוהו להתרפאות בה' ימים, ועשו לו סמים חזקים שמיהר להתרפאות ג' ימים, האדון לוקח היתרון אף על פי שהעבד נצטער בסמים החזקים. (וכל שכן מס מכל כו המלון, לפטור):

(לח) נותן ה' דברים - נזק וצער ריפוי שבת ובושת ועי' בחו"מ (סי' תכ ס"?), ועיי"ש (סי' ע ס"?) איזה מהן גובה בזמן הזה (ש"ך).

(לט) וכ"ש אם חבל כו' – עי' חו"מ (סי' תכד ס"ג) (ש"ך).

(כב) כל מה שקנה עבד, קנה רבו. בין שמצא מציאה או נתנו לו מתנה, בין שנתנה לו האדון או אחר, לא זכה בה אלא הכל לאדון, בין גוף בין פירות. אפילו אמר ליה: על מנת שאין לרבך רשות בו אני נותן לך, אינו כלום אלא אם כן יאמר: אני נותן לך ע"מ שתצא בו לחירות. (ולכן מין יכול לקבל מתנה מרבו, מכל מקבל מתנה ממחר לרבו (ומרבו) [ומממחר] למחר):

(מ) ע"מ שאין לרבך רשות בו כו' - דכי א"ל תחלה "קני", קנה רבו ולא מהני תו מה שאמר "ע"מ שאין לרבך רשות בו", דכל תנאי שסותר המעשה לא הוי תנאי, והא דמהני כשאומר "על מנת שתצא לחירות", דהא גם לדידיה לא אקני ליה אלא א"ל "ע"מ שתצא בהם לחירות", פירוש "שתתננו לו בדמי פדיונך" (ט"ז וש"ך). ועי' לעיל (סי' רכב ס"?) שיש תנאים אחרים לביתו, שונה עבד דאין לו יד כלל בלא האדון לא בקרן ולא בפירות א"כ תיכף שאמר לעבד "הריני נותן לך מתנה" הוה כאומר להאדון עצמו וע"כ לא יכול לחזור או להתנות (ט"ז), אם נתנו אחרים מעות לעבד ע"מ שלא יהא לאדון רשות בהן אלא שיהא הוא אוכל ולובש בהן נמי לא זכה האדון וכדלעיל (סי' רכב ס"?)ב במי שנותן מעות לבתו ע"מ שלא יהא לבעלה רשות בהן (ש"ך).

Commented [O189]: א ראיתי תוסת בפ"ת

(מא) ע"מ שתצא בו לחירות - וכשנתנו לרבו יצא בו לחירות, עי' לקמן סכ"ו (ש"ך).

(מב) ומרבו לאחר – יש טעות סופר ברמ"א וצ"ל "אבל מקבל מתנה מאחר לרבו ומאחר לאחר" (ש"ך).

(כג) עבד כנעני, בין קנאו בעודו עובד כוכבים בין קנאו אחר שהטבילו רבו, נקנה בכסף או בשטר או בחזקה, בין קנאו מעובד כוכבים בין קנאו מישראל. וחזקה הוא שישתמש בו, בגון שיתיר לו מנעלו או ינעילנו או שהוליך כליו לבית המרחץ או הלבישו או הפשיטו, הרחיצו, סכו או גרדו. הגה: וזוקק מלו, שהס שמוש לגופו, מכל עשה לו שמר מלמכה, כגון שתפר בגדיו, לפ:

(מג) הוא שישתמש בו כו' - דוקא שמוש בגופו וכמו שכתוב ברמ"א, ועי' חו"מ (סי' קצו ס"ד): עשה לו מלאכה שאינו בשמוש גופו כגון שתפר לו בגד וכיוצא בזה קנאו רבו וי"א שלא קנאו, עכ"ל. הרי שכתב מתחלה בסתם שקנאו, וצ"ע (ש"ך).

(כד) הגביה העבד לרב לצורך תשמיש, קנאו. הגביה הרב לעבד, לא קנאו:

(מד) הגביה הרב לעבד לא קנאו – עי' חו"מ (סי' קצו ס"ג) די"א שקנאו גם בזה (ש"ך).

(כה) נקנה בחליפין (פירוש בחליפין בקנין, והוא ענין חלוף, שמחליף לו הדבר שמקנה לו בכנף בגדו). וכן נקנה במשיכה, שתקפו ומשכו אליו. אבל אם קראו והוא בא אליו, לא קנאו אלא א"כ הוא קטן:

(מה) לא קנאו – שהוא הולך לדעת עצמו, אבל קטן הולך לדעת אדונו (ט"ז).

(כו) העבד קונה את עצמו בכסף או בראשי איברים או בשטר. כיצד קונה את עצמו בכסף, כגון שנתן אחד לרבו מעות ואמר ליה: על מנת שיצא עבדך בהם לחירות, כיון שקבל הרב הכסף או שוה כסף יצא העבד לחירות ואין צריך דעת העבד. וכן אם נתן אחד לעבד מעות ואמר: על מנת שתצא בהם לחירות, אם רצה האדון לקבל המעות יצא העבד לחירות, ואם לא רצה, לא קנה העבד המעות. (וי"מ דלמף קונה עצמו בחליפין, מס יש לו כלי לעשות בו חליפין, כגון שנתנו לו ללמוד בו לחיכות):

(מו) ואין צריך דעת העבד - פירוש אפי' בעל כרחו (ט"ז וש"ך), וי"א דוקא שלא מדעתו אבל בע"כ לא ובשטר לכו"ע בע"כ לא כדלקמן (סעיף מא) (ש"ך), ועיקר כי"א (פ"ת).

(מז) ויש אומרים דאף קונה – ולמחבר לא קנה, וזה רק כאשר אין בכלי שוה פרוטה, אבל אם יש בו שוה פרוטה יצא לחירות, והיינו בחליפין הניתנים בתורת דמים אבל בסתם חליפין יש ספק אם זה כמו שוה כסף ומהני להוציא האיסור עבדות ומאחר וזה דין איסור, הוא לחומרא, וכופין את האדון או ליורשיו אם מת הוא לכתוב גט שחרור כמו במפקיר עבדו (סעיף סד) (ש"ך).

(כז) כיצד בראשי אברים, עבד שמל וטבל לשם עבדות, אם סימא אדוניו את עינו או הפיל שינו או חסרו אחד מראשי אצבעותיו ידיו ורגליו או ראשי אזניו או ראש החוטם או ראש הגויה או ראשי הדדים שבאשה, יוצא לחירות וצריך גט שחרור. (וכופין רבו לכתוב לו גט שחרור) אבל חתך לשונו, אינו יוצא לחרות:

(מח) חתך לשונו כו' - דמום שבגלוי בעינן (ט"ז, ש"ך), י"א שיש צד דדוקא אם הוא אלם ואינו יכול לדבר בלא"ה אז אינו יוצא בחתיכת לשונו, אבל אם היה יכול לדבר קודם לכן וע"י חיתוך לשונו אינו יכול הוי מום שבגלוי (פ"ת).

(כח) סרסו בביצים ונתקן מהכים לגמרי, יוצא לחירות. אבל אם כרתם ועדיין תלויים בכיס, אינו יוצא לחירות:@NO MB

(כט) היתה לו אצבע יתירה וחתכה, אם עומדת בסדר האצבעות יוצא לחירות:@NO MB

(ל) תלש בזקנו ודלדל בו עצם מהלחי, יוצא לחרות:@NO MB

(לא) הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור, אינו יוצא לחירות:@NO MB

(לב) הפיל שינו של קטן שעתיד להחליפה, אינו יוצא לחירות:@NO MB

(לג) היתה עינו כהה קצת והכהו בה וסמאה, אם מתחילה היה יכול להשתמש בו קצת, יוצא בו לחירות. אבל אם חטטה, אפילו לא היה יכול להשתמש בו כלל, יוצא לחירות שהרי חסרו אבר. והוא הדין באחד מראשי אברים שהיה בטל ואינו עושה בו מלאכה, אם חתכו יוצא בו לחירות שהרי חסרו אבר:@NO MB

(לד) הכהו על עינו וחסר מאורה, על שינו ונדדה, אם יכול להשתמש בו עדיין אינו יוצא לחירות:@NO MB

(לה) הכהו על עינו וסימאה, על אזנו וחרשה, יוצא לחירות. אבל אם הכה בכותל כנגד עינו או כנגד אזנו ונבעת עד שאינו רואה ואינו שומע, אינו יוצא לחרות:

(מט) כנגד עינו - עיין בשער המלך פרק ה' מהלכות עבדים הלכה ז' מ"ש בזה: (פ"ת)[533].

(לו) בכל אלו אינו יוצא לחירות עד שיעשה האדון בכוונה. לפיכך אם כוון לזרוק אבן בבהמה ונפלה בעבד וחתכה אצבעו או הפיל שינו, אינו יוצא לחירות. וכן אם הושיט ידו

[533] לא עשיתי

למעי שפחתו וסימא עין עובר שבמעיה, אינו יוצא לחירות שהרי לא ידע דבר שיתכוון לו. אבל אם היה רבו רופא ואמר ליה: כחול עיני, וסימאה, יוצא לחירות שהרי כוון לאבד:

(נ) עד שיעשה האדון בכוונה – ויש חולקים[534] (ש"ך).

(לז) מי שחציו עבד וחציו בן חורין, או עבד של ב' שותפין, אין יוצאין בראשי איברים, משום דאמר קרא: עבדו המיוחד לו:

(נא) שני שותפים כו' - אפילו יש לכל אחד חלק בגוף העבד לעולם אינו יוצא (ש"ך).

(לח) עבדי צאן ברזל (פירוש צאן ברזל כל נדוניא שאשה מכנסת לבעלה ושמה אותו עליו בדמים וקבל אחריותן, ואפילו כלה חייב לשלם כענין צאן ברזל שהן הצאן שקבל עליו הרועה אחריותן ומחלק הולדות והצמר והחלב עם הבעלים) יוצאים בראשי אברים לאיש, אבל לא לאשה. ושל נכסי מלוג, אין יוצאין לא לאיש ולא לאשה:

(נב) עבדי צאן ברזל כו' - דבעינן עבדו המיוחד לו (כנ"ל סל"ז) הלכך בנכסי מלוג [אחרי שנישאת], דאין לבעל אלא פירות ולאשה אין לה בפירות כלום ואינו עבדו המיוחד הוא, אבל נכסי צאן ברזל העבד יוצא על ידי איש ולא האשה שהוא מיוחד לאיש (ש"ך).

(לט) הפיל שן עבדו וסימא עינו, יוצא בשינו ואינו נותן דמי עינו. ואם תפס אין מוציאין מידו. ואם כתב לו גט שחרור בין הפיל שינו לסימא עינו, חייב ליתן לו דמי עינו:

(נג)ואם תפס אין מוציאין כו' – שהרי המחסר לעבד אבר יוצא לחירות ויש ספק אם צריך גט שחרור או לא, וכל זמן שלא נתן הגט שחרור הוי ספק אם הוא עבד או לא, ולא משנה אם היה שהות בין שינו לעינו (ט"ז), י"א היינו דווקא אם היה לו שהות לכתוב גט שחרור בין שינו לעינו, אבל אם לא היה זמן, אם תפס מוציאין מידו (ש"ך).

(מ) יציאת העבד בראשי אברים, אף על פי שהוא קנס, נוהג בזמן הזה, שאם באו עדים בדבר אינו יכול להשתמש בו. ויש מי שכתב שמשמתין אותו עד שיכתוב לו גט שחרור. וה"ה לס הולה המלון מעצמו:

(נד) אף על פי שהוא קנס - ודיני קנסות אין נהוגין בזמן הזה דבעינן דוקא ב"ד מומחים כמו שנתבאר בח"מ (סי' א ס"ק) מכל מקום דין העבד שיצא לחירות נוהג בזמן הזה, משום דכבר נתבאר שם אי תפס לא מפקינן מיניה אף בזמן הזה, ועבד הוא תופס עצמו שהרי גופו אצלו (ש"ך).

(נה) שאם באו עדים בדבר כו' - זה לא ישתעבד וזה לא יכתוב לו גט שחרור, הרב פטור מכתיבת השטר שחרור שיוכל לומר כיון שאין בעולם מומחין אין לך רשות לצאת ממני בשביל שן ועין כדין תורה כיון שאני פטור גם כן לפי דין תורה שמודה בקנס פטור ומה אעשה לזה שאין מומחין[535] (ט"ז), אף על פי שהודה קודם שבאו עדים לא אומרים מודה בקנס פטור דכיון דבעינן ב"ד מומחין אין הודאתו שבב"ד של עכשיו כלום, וי"א שאם הודה קודם באו העדים אין מחייבים אותו לכתוב גט שחרור, ועי' לקמן סק"(נו)[536] (ש"ך).

(נו) וה"ה אם הודה אדון מעצמו כו' – פי' אם הודה מעצמו קודם שבאו עדים, אבל אם לא באו עדים, אין הודאתו פועל בכלל, ויכול לשעבד בעבד (ש"ך), עי' ש"ך וע' בשעה"מ פ"ד מהלכות עבדים דין י"ז מ"ש בזה[537] (פ"ת).

(מא) כיצד בשטר, כותב על הנייר או על החרס: הרי אתה בן חורין, או הרי אתה לעצמך, או אין לי עסק בך, ומוסרו לידו או לאחר בשבילו, אפילו בלא ידיעת העבד, שזכות הוא לו שיצא מתחת יד רבו לחירות, ואם מוחה בידו מלקבלו, לא יצא בו לחירות:

(נז) על הנייר או על החרס כו' - עיין בד"מ ר"ס קצ"א וקצ"ו ובא"ע סי' קכ"ד (ש"ך)[538].

(נח) ואם מוחה כו' – שונה מכסף, עי' לעיל סק"(מו), שהאדון רוצה לקבל את הכסף ומקנהו מדעתו מה שאין כן בשטר (ט"ז וש"ך), ויש עוד חילוק דכשם שנקנה כך יוצא בכסף דטיבעא מיהא חדא הוא אבל שטר זה לשון קנין הוא וזה לשון שחרור הוא (ש"ך).

(מב) אמר לו א' מאלו הלשונות על פה, אינו כלום:

---

[534] עי' לעיל סק"(מז), וצ"ע אותו הדין כאן.

[535] ואז הפירות של האדון.

[536] אפילו לצד זה, הרי הוא ספק עבד, וספק איסור לחומרא?

[537] לא עשיתי

[538] לא עשיתי

Commented [O190]: בדוק הערה

Commented [O191]: בדוק אם שם הוא סותר את דברי הב"ח ואז אין להביא שיטת הב"ח.

(נט) אינו כלום – שגוף העבד קנוי לאדון, והרב שמחל גרעונו אין גרעונו מחול (ש"ך).
(מג) הכותב לשפחתו: הרי את מותרת לכל אדם, אין זה לשון שחרור:@NO MB@
(מד) מסר לו השטר בפני עדים, או שהיו העדים חתומין בו ומסרו לו בינו לבין עצמו, יצא בו לחירות. וי"א שצריך שימסרנו לו בפני עדים. ואם אנו רואים אותו חתום א"צ שיבואו לפנינו עדי מסירה שאנו תולים שבדין נמסר:
(ס) שצריך שימסרנו כו' - דעדי מסירה כרתי ועיין בחו"מ (סי' נא ס"?) ואה"G (סי' קלג ס"?) (ש"ך).
(סא) שאנו תולין כו' - אבל אם ידוע לנו שלא נמסר בפני עדים אף על פי שחתמו עליו עדים לא יצא לחירות (ט"ז).
(מה) בששה דברים שוים שחרורי עבדים לגיטי נשים, ובשאר הדברים הרי הם כשאר כל השטרות. ואלו הם הששה: פסולים בערכאות של עובדי כוכבים וכשרים בעד כותי וצריכים כתיבה לשם המשתחרר עצמו ואין נכתבים במחובר ואין חותמים עדיהם אלא זה בפני זה. אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוים במוליך ומביא:
(סב) בערכאות של עובדי כוכבים – עי' לקמן סעיף מו (ש"ך).
(סג) עד כותי – עי' לקמן סעיף מז (ש"ך).
(סד) לשם המשתחרר – עי' לקמן סעיף מח (ש"ך).
(סה) זה בפני זה – עי' לקמן סעיף נ (ש"ך).
(סו) ומוליך ומביא – עי' לקמן סעיף נא (ש"ך).
(מו) כיצד, כל השטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים, כשרים בתנאים שנתבארו בהלכות הלואה, חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים:
(סז) בהלכות הלואה - בחו"מ (סי' סח ס"?) (ש"ך).
(מז) כל שטר שיש עליו אפילו עד אחד כותי, פסול, חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים שהם כשרים בעד אחד ישראל ועד אחד כותי, והוא שיהיה כותי חבר. ובזמן הזה שהכותים כעובדי כוכבים לכל דבריהם, אנו למדים מהם לצדוקים, שהצדוקים בזמן הזה כמו כותים באותו זמן קודם שנזרו עליהם שיהיו כעובדי כוכבים:
(סח) עד אחד כותי - הטעם דבגט הדין הוא שאין עדיו של גט חותמים אלא זה בפני זה, ואי לאו יודע הישראל שהכותי הוא צדיק, לא היה חותם עמו. משא"כ בשאר שטרות שעדים חותמין זה בלא זה, אפשר דהישראל לא ידע מחתימת הכותי והכותי אינו צדיק ופסול לעדות (ט"ז).
(סט) שיהיה כותי חבר – לא צריכים שיהא ברור לנו שהוא חבר וצדיק, אלא היינו לאפוקי היכא דמכירין אותו וידעינן בודאי דאינו חבר. ויש מקשים שכתוב בגמ' שצריך שיהא הישראל חתום בסוף, וי"א שזה לא מסקנת הגמ', וי"א שתיבת "חבר" הוא ראשי תיבות, חתום בראש (פ"ת).
(ע) אנו למדים מהם לצדוקים וקראין שבזמן הזה כו' – וי"א שהקראים דבזמן הזה קלקלו מעשיהם ואינם כשרים לשום עדות (ש"ך).
(מח) בגט אשה הוא אומר: וכתב לה, לשמה. ובגט שחרור הוא אומר: או חפשה לא נתן לה (ויקרא יט, כ), עד שיכתוב לשמה:
(עא) וכתב לה לשמה - כמו שנתבאר חלוקי דיניו באה"ע (סי' קלא) (ש"ך).
(מט) בגט אשה הוא אומר: וכתב ונתן (דברים כד, א ג), מי שאינו מחוסר אלא נתינה, יצא הכותב במחובר ואח"כ קצץ, שהרי מחוסר קציצה ונתינה. ובגט שחרור הוא אומר: נתן לה (ויקרא יט, כ), לא יהא מחוסר אלא נתינה:
(עב) יצא הכותב במחובר כו' - עי' חילוקי דיניו באה"ע (סי' קכד ס"ד-ה) (ש"ך).
(נ) אחד גיטי נשים ושחרורי עבדים אינם חותמים אלא זה בפני זה:
(עג) אלא זה בפני זה - כמו שנתבאר באה"ע (סי' קל סי"ג) (ש"ך).
(נא) כיצד שוין במוליך ומביא, שהמביא גט שחרור בא"י אינו צריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם, ובחוצה לארץ אם אין עדים מצויים לקיימו ואמר השליח: בפני נכתב ובפני נחתם, זה קיומו, ואם בא האדון וערער אח"כ אין משגיחין בו:

Commented [O192]: א הבאתי ט"ז ופ"ת

Commented [O193]: א הבאתי דברי הט"ז בענין הדרשה

(עד) אינו צריך לומר כו' - כמו שנתבאר חילוקי דיניו באה"ע (סי' קמב ס"?), וע"ש דנתבאר דבזמן הזה צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם בכל ענין (ש"ך).

(נב) כשם שהאשה מביאה גיטה ואינה צריכה לקיימו, הואיל והגט יוצא מתחת ידה, כך העבד ששטר שחרור יוצא מתחת ידו אינו צריך לקיימו:

(עה) כשם שהאשה כו' – ויש חולקים ע"ז וסבירא להו דצריך שיתקיים בחותמיו ואם כן גם בשחרור צריך לקיימו, אבל לענין שיטרוף מהלקוחות ממה שמכר רבו מנכסיו הצד החולק מודה דצריך, ודוקא לענין איסור יש להקל שא"צ לקיימו, ועיין בחו"מ (סי' פה ס"?) (ש"ך).

(נג) וכשם שהאשה אומרת: בפני נכתב ובפני נחתם, אם התנה עליה, כן העבד:

(עו) אם התנה עליה - פירוש שלא תתגרש עד שתגיע לב"ד פלוני, ואז הוא צריך לתת הגט לב"ד והם יתנו לו (ט"ז).

Commented [O194]: וספתי

(נד) כל הכשר להביא גט האשה כשר להביא גט העבד:

(נה) העבד מקבל לחבירו גט מיד רבו של חבירו, אבל לא מיד רבו של עצמו:

(עז) אבל לא מיד רבו של עצמו - לחבירו כגון ששניהם של רב אחד (ש"ך).

(נו) המוסר גט שחרור לעבד על מנת שישתחרר בבית דין, לא שנא אם כתוב בו: עצמך ונכסי קנויים לך, לא שנא אם כתוב בו: כל נכסי קנויים לך, עצמו קנה על פי דבורו שיאמר: בפני נכתב ובפני נחתם, נכסים לא קנה עד שיתקיים בחותמיו:

(עח) נכסים לא קנה - כי לא תקנו דמהני "בפני נכתב כו'", במקום קיום ב"ד, אלא לענין איסור כמו בגט, אבל לא להוציא ממון דבזה הוה כמו שאר שטרות שצריכים קיום בית דין (ט"ז).

(נז) הכותב כל נכסיו לעבדו, יצא לחרות, שהוא בכלל הנכסים וקונה עצמו בכלל הנכסים. אבל אם שייר מקצת הנכסים, בין קרקע בין מטלטלין, בין פירש השיור בין לא פירשו, בין היו לו נכסים אחרים חוץ מאלו ששייר בין לא היו לו נכסים אחרים, ואפילו כתב לו: עצמך וכל נכסי קנויים לך חוץ מדבר פלוני, לא יצא לחירות ולא קנה הנכסים:

(עט) הכותב כל נכסיו כו' – זה שאומר "כל" היינו הטעם, דאע"ג דעבד נקרא נכסיו, אפ"ה כשהוא נותן לעבדו, אין משמע שיהא גטו ומתנה אלא א"כ פירש ואמר "כל נכסי" (ש"ך).

(פ) בין היו לו נכסים כו' - דאז פשיטא דלא יצא לחרות דאמרינן מדשייר אותו בית או שדה גם שייר בעבד, ו"כל נכסים" דקאמר אשאר נכסים, אלא אפי' אין לו אלא אותו בית או שדה, ואז ע"כ לא יכול לומר שזה מדבר על העבד, אפ"ה אינו יוצא לחרות שזה לא כריתת שטר (ש"ך).

(פא) חוץ משדה פלוני כו' – וי"א דבכה"ג יצא לחרות, ועיין באה"ע (&) (ש"ך).

(פב) לא יצא לחירות – כמו שנכסים לא קנה כך עצמו גם כן לא קנה (ט"ז).

(נח) הכותב שטר אירוסין לשפחתו, אף על פי שאמר לה: צאי בו לחירות והתקדשי בו, אין זה לשון שחרור ואינה לא מקודשת ולא משוחררת. (מגל מס מתר לה: התקדשי, גרילת, למיגין ולמי שחרה מעיקלת וחלו הקידושין):@NO MB@

(נט) המשחרר שני עבדים בשטר אחד, לא קנו עצמם. לפיכך הכותב כל נכסיו לשני עבדיו בשטר אחד, אף עצמם לא קנו. ואם כתב בשתי שטרות, קנו ומשחררין זה את זה. במה דברים אמורים, כשכתב בכל שטר משניהם: כל נכסי נתונים לפלוני [ופלוני] עבדי (ונתן למס מחל ג' השטרות ניחל), אבל אם כתב: חצי נכסי לפלוני עבדי, וחצי נכסי לפלוני עבדי, אף בשני שטרות לא קנו כלום:

(פג) ופלוני עבדי - כצ"ל, ותיבת "עבדי" הולך על שניהם כאילו אמר עבדַי (ט"ז).

(פד) ונתן לאדם אחד שני שטרות – אפילו אם כתוב בכל שטר שנתן "לפלוני ופלוני", אין להאחר זכות בשטר זה אלא דוקא מי שהשטר נמסר לו, דאין עבד זוכה לחבירו מיד רבו שלו, נמצא דהוה כאילו החצי עדיין ביד הרב והוה שיורא ולא קנה אפילו המקבל כלום (ט"ז), שיזכה בשבילם וזכו שניהן כאחד, אבל לא מסר שני השטרות ביחד א"כ הראשון קנה כולם וגם את העבד השני והשני לא קנה כלום שכבר נתן הכל לראשון (ש"ך)

(פה) אבל אם כתב חצי כו' – שמא כתב לשניהם אותו החצי, ולא קיבלו את עצמם בני חורין, שיש שיור בשטר, וי"א הטעם, לפי שאין עצמו בכלל חצי נכסים, שהנותן חצי

נכסים לחבירו אינו נוטל בכל כלי וכלי חצי ולא בכל שדה ושדה חצי, אלא שמין הנכסים ונוטל, הלכך זה שכתב לו רבו חצי נכסים, אין עצמו בכלל אותה חצי וצד ג' סובר דאף על גב ששטר חבירו מוכיח שאין שיור לגבי הנותן, הרי הוא רק משתחרר יחד עם שטר חבירו, והרי לא זכה בשטר חבירו, וצד הג' חולק על המחבר כאן בהתחלת הסעיף (ט"ז), שהעבד בכלל נכסים הרי שייר בו חציו, ואין זה שחרור, וכיון שלא נשתחרר, לא קנה מן הנכסים כלום (ש"ך).

(ס) המשחרר חצי עבדו בשטר, לא קנה העבד את חציו ונשאר עבד כמו שהיה. אבל אם שחרר חציו בכסף, שנתן לו דמי חציו כדי להשתחרר, קנה, והוא חציו בן חורין. במה דברים אמורים, בשחרר חציו בשטר ונשאר בו חצי האחר, אבל אם מכרו או נתנו לאחר, בין שהיה השחרור והמכירה או הנתינה כאחד, בין שקדם המכירה או הנתינה לשחרור, קנה(פח) העבד את חציו, והלוקח או המקבל חצי האחר. וכן עבד של שני שותפים ששחרר אחד מהם את חלקו, אפילו בשטר, קנה, והוא חצי בן חורין:

(פו) לא קנה העבד כו' - דגבי שטר נאמר "לה" ולומדים מאשה, ואשה לא מקודשת לחציה, אבל בכסף אין שום לימוד, ע"כ מסברא קני חצי (ט"ז, ש"ך).

(פז) אבל אם מכרו או נתנו לאחר - חציו השני (ש"ך).

(פח) קנה כו' - כיון דבשעת השחרור יצא מרשותו לגמרי. אבל אם שחרר תחלה חציו, ואח"כ מכר חציו, לא קנה (ש"ך).

(פט) והלוקח או המקבל כו' – שכן יצא העבר כולו מרשות האדון, כמו בגט אשה (ט"ז).

(סא) הכותב לשפחתו מעוברת: הרי את בת חורין וולדך עבד, דבריו קיימים. את שפחה וולדך בן חורין, לא אמר כלום:

(צ) דברים קיימים - [876]מי ששחרר שפחתו ונמצאת מעוברת, אף אם לא ידע שהיא מעוברת, הולד כמוה (פ"ת).

(צא) לא אמר כלום - ברישא אנו מפרשים דבריו על צד היותר מסתבר, דהיינו דה"ק "את בת חורין כשתלד הולד", דודאי כל שהולד בתוכה והוא עבד, ואין האם בת חורין אלא אחר כך קאמר, ומהיום מתחיל השחרור לאותה שעה שיהיה הולד נולד, אבל בסוף הסעיף הרי אי אפשר לומר שהולד יהיה בן חורין כשיהיה נולד כמש"כ בחו"מ (סי' רי ס"ק?) המזכה לעובר לא קנה אפי' לכשתלד, אלא צריך לומר שמזכה לעובר מעכשיו על ידי אמו ומהני להולד אגב האם, כיון דגופה הוא, אם כן הוא משחרר חצי עבדו, ולא אמר כלום (ט"ז), וי"א דאין שפחה בטלה לגבי העובר, אבל העובר בטל לגבי אמו, דהעובר נגרר אחר אמו, ואין האם נגררת אחר העובר, ולכן המשחרר השפחה, יוצא לחירות מיד, אבל הולד בטל אליה (ש"ך).

(סב) מי שחציו עבד וחציו בן חורין, אינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין, לפיכך כופין את רבו לשחררו, וכותב לו שטר על חצי דמיו. ובעוד שלא כתב לו גט שחרור מעשה ידיו לעצמו, ואם המיתו שור אינו משלם לא קנס ולא כופר. במה דברים אמורים, בעבד, מפני שהוא מצווה על פריה ורביה, אבל שפחה, תשאר כמו שהיתה ועובדת את עצמה יום אחד ואת רבה יום אחד, ואם הכה אדם על ידה וצמתה וסופה לחזור, אם הכה ביום שעובדת את רבה, הנזק לרבה. ואם ביומה, הנזק לעצמה. אבל אם נקטעה ידה, וכן כל דבר שאין סופו לחזור, חולקין הנזק היא והאדון. ואם המיתה, נותן חצי הקנס לאדון ופטור מחצי הכופר:

(צב) כופין את רבו - אף אם העבד קטן דעדיין אינו בר פריה ורביה כופין את רבו מיד, ואף אם העבד סריס, כופים משום שבת וצ"ע לדינא (פ"ת).

(צג) לא קנס - היינו ל' שקלים שחייבה תורה לבעל השור שהמית. וכופר היינו אם המית בן חורין, ששמין דמיו, כמה שוה בשוק, ובזה פטור בעל השור, דאין כאן בן חורין לגמרי ולא עבד לגמרי, והרי זה כמשוחרר מכח שן ועין ולא נכתב לו עדיין שטר שחרור (עי' לעיל &) (ט"ז, ש"ך), והטעם שאין לו קנס וכופר דכופר אינו נותן מחמת החצי שהוא משוחרר דהא אין לו יורשים ליתן להם, וקנס מהחצי עבדות נמי אין לו, דהא בעמוד והוצא קאי ולא קרואים עליו "כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו" (ש"ך).

(צד) אבל שפחה - שהיתה חציה בת חורין כו' אין כופין לשחררה, אבל אם נהגו בה מנהג הפקר, כופין את רבה לשחררה, עי' לקמן סעיף עט (ט"ז, ש"ך).

(צה) חצי הקנס לאדון - שהרי חציה היא שפחה לו, אבל חצי הכופר השייך מחמת בת חורין, הוא שייך ליורשיה ואין לה יורשים (ט"ז וש"ך).

(סג) עבד של שני שותפין ששחרר אחד מהם חלקו, כופין את השני שישחרר גם הוא חלקו. ואם ידע מחבירו שרצה לשחרר חלקו והקנה חלקו לבנו קטן ואחר כך שחרר חבירו, אין ב"ד יכולין לכוף לקטן לשחרר, אבל מעמידים לו אפוטרופוס ושם את העבד בדמים ונותן קצת מהדמים לקטן, כדי שיתרצה בשחרורו וישחררנו האפוטרופוס בדמים שקבל הקטן, ויכתוב לו האפוטרופוס שטר שחרור על שמו. ודוקא כהאי גוונא, שכיון להפקיע תקנת חכמים, אבל אם מת והניח בן קטן ואחר כך שחרר השותף חלקו, אין מעמידים אפוטרופוס לקטן לשחררו, אלא עובד את עצמו יום אחד ואת הקטן יום אחד, עד שיגדיל:

(צו) והקנה חלקו כו' – פי' וקדם והקנה חלקו, דאם שחרר מתחלה הראשון אין הקנאה מועיל אחר כך כלום, דהא מעשה ידיו לעצמו (ש"ך).

(צז) אין ב"ד יכולים לכוף לקטן - דלאו בר כפיה הוא (ש"ך).

(צח) ושם את העבד בדמים - כי העבד חייב ליתן שטר חוב על עצמו כנ"ל (סס"ב) (ט"ז).

(צט) שיתרצה בשחרורו - פירוש דבאמת הוא משוחרר מחמת הכסף, דכסף גומר בלא שטר, וכיון שהאפוטרופוס משחררו ע"י כסף זה, הוי כמכירה, והאפוטרופוס יכול למכרו, אבל זה שצריך ריצוי הקטן, הוא מדרבנן, כיון שהאב לומד בנו לצוות עליו שהוא עבדו יש לעז עליו (ט"ז).

(ק) ויכתוב לו האפוטרופוס כו' – וי"א דהאב צריך לקנות העבד מן הבן ויתן לו ממעותיו ואחר כך כותב האב גט שחרור (ש"ך).

(סד) המפקיר עבדו, יצא לחירות וצריך גט שחרור. ואם מת קודם ששחררו, היורש כותב לו גט שחרור[539]:@NO MB@

(סה) גר שמת ואין לו יורשים, והיו לו עבדים גדולים, זכו בעצמם והרי הם בני חורין. קטנים, אין להם יד לזכות בעצמם וכל הקודם בהם זכה. (ומס לא זכה כהס מלס עד שיגדלו, אין להס תקנה):

(קא) אין להם תקנה - שבמיתת הגר לא פקע האיסור מהם, שהרי כל הקודם זוכה בהם, וכיון שבשעת מיתת הגר לא פקע, לא פקע אף פעם, גם כשיגדלו, שצריך פקיעת האיסור דוקא בשעת מיתת הגר, שהיא הגורמת לזה (ט"ז, וש"ך), ועד"ר[540] (ש"ך).

(סו) עבד שנשבה (ונלקח), ובא אחר שנתייאש רבו ממנו, אינו יכול להשתעבד בו עוד וכופין אותו לכתוב לו גט שחרור:@NO MB@

(סז) עבד שנשבה, אם נתייאש ממנו רבו ראשון, כל הפודה אותו לשם עבד ישתעבד בו והרי הוא שלו, ואם פדהו לשם בן חורין, ה"ז בן חורין. ואם לא נתייאש ממנו רבו ראשון, הפודה אותו לשם עבד נוטל פדיונו מרבו וחוזר לרבו, ואם פדהו לשם בן חורין, חוזר לרבו ראשון בלא כלום:

(קב) הרי זה בן חורין - דלרבו שני לא ישתעבד שהרי פדה אותו לשם בן חורין, ולראשון לא שהרי הוא לאחר יאוש (ט"ז), ויש פוסקים דאם פדאו לשם בן חורין ישתעבד לרבו שני ויש פוסקים דבין פדאו לשם עבד בין פדאו לשם בן חורין ישתעבד לרבו ראשון (ש"ך).

(סח) עבד שעשאו רבו אפותיקי (פירוש אפה תהא קאי כלומר: לא יהיה לך פרעון אלא מזה) לבעל חובו ואחר כך שחררו, הפקיעו מידי שעבוד והרי הוא בן חורין, וצריך לשלם לבעל חובו, וכופין לבעל חובו שיכתוב לו גט שחרור:

(קג) אפותיקי - אפילו אפותיקי מפורש, כגון שאמר "לא יהא לך פרעון אלא מזו", עי' חו"מ (סי' קיז ס"ו) (ש"ך).

(קד) מידי שיעבוד – שכן הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שיעבוד (ש"ך).

(קה) וצריך רבו ראשון לשלם לבעל חובו - כמו המזיק שעבודו של חבירו (ט"ז, ש"ך), ואין לו ממה להשתלם חייב לשלם לו היזקו, והיינו באפותיקי מפורש, שכתב לו "לא יהא לך פרעון אלא מזו", דאל"כ הא לא הזיקו כלל דהרי גם שאר נכסיו משועבדים לו (ט"ז).

---

[539] עי' לעיל סק"(מז) שכופים לכתוב שטר שחרור, וכאן לא מוזכר.

[540] לא עשיתי

(קו) וכופין לבעל חוב כו' - שלא יוציא עליו לעז לומר שהוא עדיין עבד (ט"ז, ש"ך).

(סט) ישראל שבא על שפחה, אפילו היא שפחתו, הולד עבד. וי"א שאם בא על שפחתו או קדשה, הולד בן חורין, לכל הדברים. ויש מי שאומר שאף ע"פ שלשאר דברים דינו כבן חורין, אינו מותר בבת חורין עד שיקבל גט שחרור:

(קז) אפי' היא שפחתו הולד עבד - היינו בסתם, אבל אם משמע ממעשיו שבא עליה לשם אישות, הרי הולד בן חורין, ודאי היה דעתו לשחררה, שאל"כ היה בא עליה לשם איסור (ש"ך).

(קח) וי"א כו' - דמסתמא בא עליה לשם אישות, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, וכוונתו לשחררה (ש"ך).

(קט) ויש מי כו' – טעמו, משום דאע"פ שהולכים אחרי אומדן דעתו, להוציא כסף מכיסו, מ"מ בענין איסור לא הולכים אחריו, להתיר בלא גט שחרור (ש"ך).

(ע) עבד שהשיאו רבו בת חורין, (וכ"ק מס נוסח שפחתו), או שהניח לו רבו תפילין בראשו או שאמר לו רבו לקרות ג' פסוקים בספר תורה בפני הצבור, וכן כל כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין, יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור, אבל אם לוה מעבדו או שעשאו אפוטרופוס או שהניח תפילין בפני רבו או שקרא ג' פסוקים בצבור בפני רבו (מו נוסח בת חורין לפניו) ולא מיחה בו, לא יצא לחירות:

(קי) שהשיאו רבו כו' – שאם לא שחררו, לא היה עושה איסור על ידה, ועי' אה"ע (סי' ד ס"ב, ודברי שם)[541] (ש"ך).

(קיא) וכ"ש אם נושא שפחתו - היינו שלא בא עליה לשם זנות כמש"ל (סק"(קז)), מיהו בנושא שפחתו י"א דאפי' גט שחרור א"צ דדוקא בעבדו שהשיאו לבת חורין צריך גט שחרור, אבל לא שפחתו, שלא יוציא לעז [על הילדים שהם עבדים], ויש חולקים שצריך גט שחרור, ועיין באה"ע (סי' ט ס"ק ? וסי' קנו ס"ב) (ש"ך).

Commented [O195]: וספת שלי

(עא) אסור ללמד את עבדו תורה, ואם למדו לא יצא לחירות:@NO MB@

(עב) יש מי שאומר שעבד שנדר נדר שכופין אותו לעבור עליו, כגון שנדר שלא לאכול בשר וכיוצא בו, ואמר לו רבו: מופר לך, יצא לחירות, שכיון שלא כפה אותו במקום שיש לכפותו, גילה דעתו שהפקיע שעבודו:

(קיב) מופר לך כו' - ה"ק "הנדר שלך הוא צריך להפרה ואני איני יכול להפר נדרך כי אין לי שעבוד עליך", וזה מוכח מדלא כפה אותו לעבור על הנדר בלי שום לשון הפרה, והטעם משום הודאה ששחררו כבר (ט"ז), וי"א דלא יצא לחירות, דאדרבה גילה בדעתו שיש רשות עליו להפר נדרו (ש"ך).

Commented [O196]: א ראיתי הלכות הפרה בנדרים כלפי העבד וצ"ע

(עג) המשחרר עבדו בכל לשון והוציא מפיו דברים שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל ושגמר בלבו לדבר זה, אינו יכול לחזור בו וכופין אותו לכתוב גט שחרור:@NO MB@

(עד) כתב בשטר: אעשה פלוני עבדי בן חורין, ומסרו לידו, לא יצא לחירות. אבל אם כתב: עשיתי פלוני עבדי בן חורין או עשוי הוא בן חורין או הרי הוא בן חורין או יהא בן חורין, ומסרו לידו, יצא לחירות. אבל אם אמר לו על פה אחד מלשונות אלו, לא יצא לחירות. והני מילי בבריא, אבל שכיב מרע שאמר אחד מלשונות אלו, יצא לחירות. וצריך גט שחרור להתירו בבת חורין, וכופין את היורשים לכתבו לו. ואפילו בריא, אם אמרו דרך הודאה, יצא לחירות וצריך גט שחרור וכופין את רבו לכתבו לו:

(קיג) אבל אם כתב – הולכים לחומרא במחלוקת זו, ואם כתב כלשונות אלה הגרועים בשטר לבד אין רבו יכול לכופו להשתעבד וגם אין כופין את רבו לכתוב לו גט שחרור ואסור בבת ישראלית דלא כמ"ש בשו"ע שיצא לחירות[542] (ש"ך).

(קיד) אבל שכיב מרע כו' – פי' ומת, וע"ל סעיף ע"ח ובחו"מ (סי' רנו ס"?) (ש"ך).

(קטו) וכופין את היורשים כו' – כמו המקפיר עבדו (עי' לעיל סס"ד) (ט"ז).

(קטז) דרך הודאה – כנ"ל סע"ב עיי"ש סק"(קיב)) (ט"ז).

---

[541] לא עשיתי

[542] עי' ב"ח לשיטתיה לעיל . ועי' לקמן סק"(קיז).

(עה) האומר: עשיתי פלוני עבדי בן חורין, והוא אומר: לא עשאני, חוששין שמא זיכה לו על ידי אחר. אבל אם אמר: כתבתי גט שחרור ונתתי לו, והוא אומר: לא כתב ולא נתן, הודאת בעל דין כמאה עדים והרי זה עבד. הגה: (ומס חזר וכו' וממר למ נתתיו) למ יוכל העבד לחזור ולומר: קבלתיו. ומס וכו' עומד בלבושו, כופין לותו וכותב לו גט שחרור:

(קיז) חוששין שמא זיכה כו' - פי' ואסור בשפחה. ולענין בת חורין י"א דאסור בה שזה ספק, והולכים לחומרא, ויש אומרים שהיא מותרת בבן חורין[543] (ט"ז), אפילו לדעת המקילים צריך לטבול לשם שחרור לפני הנישואין כיון דלא אמר "עשאני בן חורין", הרי הודה שלא טבל (ש"ך).

(קיח) הודאת בעל דין כו' - ויוכל הרב לחזור בו ולשעבד בו, ואין הודאת בע"ד כלפי האדון, שהוא סובר שהעבד קיבל וזכה בו ובאמת לא קיבל (ט"ז).

(עו) אמר לאחר זכה בגט שחרור זה לעבדי, יצא העבד לחירות אף על פי שלא הגיע ליד העבד. אבל אם אמר: תנו גט זה לעבדי, אינו יכול לחזור בו, ולא יצא העבד לחירות עד שיגיע הגט לידו. לפיכך האומר: תנו גט זה לעבדי, לא יתן לאחר מיתה. הגה: וי"מ למס נתן הגט ליל השליח וממר: תן לעבדי גט זה, הוי כמילו ממר לו: זכה לו:

(קיט) אמר לאחר זכה כו' - עיין בחו"מ (סי' קכה ס"ק?) ועיין ב"ח ודרישה סי' זה[544] (ש"ך).

(קכ) אף על פי שלא הגיע ליד העבד - הזכיה בזה היא כשהוא גובה את הגט כדין הגבהה, ואין צריך כאן שימסור מיד ליד (ט"ז).

(קכא) אינו יכול לחזור – ד"תן" הוה כ"זכי" לענין דבר זה דלא יחזור בו (עי' בחו"מ סי' קכה ס"ק?, דאפילו במתנה הוה תן כזכי) (ט"ז).

(קכב) ויש אומרים דאם כו' – צד זו סובר בחו"מ (סי' קכה ס"ק?) דבמתנה לא הוה תן כזכי אלא כהולך ולא קנה, מכל מקום כאן קנה במוסר לידו דאז הוה כזכי דמהני אפילו בלא מוסר כן מהני אומר תן במוסר, והטעם דשחרור הוה כמו פרעו חוב, שלולא זה שהעבד עשה לו טובה לא היה משחררו (ט"ז).

(עז) מי שצוה בשעת מיתתו: פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה יורשים, הרי זו שפחה כמו שהיתה ואסור ליורשים להשתעבד בה. ואם אמר: עשו לה קורת רוח, כופין את היורשין ואין משתעבדין בה אלא במלאכה שהיא רוצה בה. (ומין היוקסיס יכולים למכרה למחר בין שממר: מל ישתעבדו בה יוקסיו, בין שממר: עשו לה קורת רוח) ואם צוה ואמר: שחררוה, כופין את היורשים לשחרר אותה:

(קכג) ואסור ליורשיו להשתעבד בה – י"א היינו שאינה עושה מלאכה כלל וי"א שאין להטריחה במלאכות כבדות (ט"ז).

Commented [O197]: דויק?

(קכד) כופין את היורשין ואין משתעבדין בה כו' - ויש פוסקים שאם לא נתקררה דעתה אלא בשחרור כופין את היורשין לשחררה (ש"ך וט"ז), עי' חו"מ סי' רכו ס"ק? (ש"ך).

(קכה) בין שאמר אל ישתעבדו יורשים - וכ"ש אם אמר לא ישתעבדו בה סתמא (ש"ך), ואם אמר אל יתשעבדו יורשים, י"א שאסור להם למכרה לאחר (ט"ז).

(עח) שכיב מרע שכתב כל נכסיו לעבדו, ועמד, חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד, שהרי כבר יצא עליו שם בן חורין:@ NO MB@

(עט) המשחרר את עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו (ויקרא כה מו), ומותר לשחררו לדבר מצוה, אפילו היא מדבריהם, כגון שלא היו בבית הכנסת י' הרי זה משחרר עבדו ומשלים בו מנין י', וכן כל כיוצא בזה. וכן שפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר, כופין את רבה ומשחררה, כדי שתנשא ויסור המכשול:

(קכו) וכן שפחה כו' - מלשון זה משמע אפילו סתם שפחה שנוהגין בה מנהג הפקר חייב לשחרר אבל י"א דוקא חציה שפחה וחציה בת חורין שאינה ראויה לא לעבד ולא לבן חורין אבל לא בסתם שפחה שראויה לעבד לא כופים, אבל יכול לשחררה (ש"ך), וי"א שגם הי"א בש"ך סובר שכופים (פ"ת).

---

[543] עי' לעיל סק"(קיג).

[544] לא עשיתי.

(פ) המוכר עבדו לעובד כוכבים או לגר תושב, יצא לחירות, שאם ברח מהעובד כוכבים אין רבו יכול להשתעבד בו עוד. ואם לא ברח, קונסים את האדון לפדותו עד עשרה בדמיו ולכתוב לו גט שחרור להתירו בבת חורין. וקנם זה אין גובין אותו ודנין בו אלא בב"ד מומחים. ואם מת המוכר, אין קונסין היורש להחזיר העבד השחרור. הגה: לוה עליו מעות לזמן, אפי' לא יפרענו לזמן יהא העבד שלו, אם מכרו ליד עובד כוכבים מיד, יצא לחירות מיד, ואם לא מכרו ליד עובד כוכבים מיד, כשיגיע הזמן ולא פרע לו, יוצא לחירות. אבל אם גנבו העובד כוכבים בחובו, או שקם עליו אנס ופדה עצמו בו, לא יצא לחירות. מכרו לעבדי המלך שרגילין ליקח עבדים ובהמות מאפי' ימלאו, ונותנין למיהם לבעליס, יוצא לחירות. מכרו על תנאי שיחזירנו לו למחר זמן או חוץ ממלאכתו או חוץ מהמלות, או שמכרו לצדוקי ולשומר, הרי זה ספק אם יוצא לחירות, ומזלינן לקולא, לשיסורא לרבנן הוא ולא יצא. ויש לשומרים למהני היה תפיסה, לאם תפס מאל רבו כדי למיו לגמת בו לחירות מיד העובד כוכבים, אין מוציאין ממנו:

(קכז) אין רבו יכול להשתעבד - אף על גב שמכרו דעובד כוכבים לא קנה הגוף רק למעשה ידיו (ט"ז).

(קכח) קונסין אותו - לפי שהפקיעו ממצות במכירתו לעובד כוכבים: (ט"ז).

(קכט) וקנס זה אין גובין כו' – וי"א שכן דנים את זה בזה"ז אפילו ללא מומחים (ש"ך).

(קל) אם מסרו כו' – י"א אפילו לא הכניסו לרשות העובד כוכבים ולוה עליו על תנאי לכשיבא אותו זמן שימשכנו ליקח העבד ועבר הזמן ולא נתן לו המעות אף על פי שלא משכנו בו והוא עדיין ברשותו קונסין אותו ויצא לחירות (ש"ך).

(קלא) אבל אם גבאו העובד כוכבים בחובו - בע"כ של אדון או שקם עליו אנס להרגו ושחדו בנתינת העבד לא יצא לחירות, דלא שייך כאן לקנסו כיון שנעשה באונס (ש"ך).

(קלב) או חוץ ממלאכתו - כלומר שישאר לו מלאכתו (ש"ך).

(קלג) או חוץ מהמצות - כלומר שלא יבטלנו משום מצוה (ש"ך).

(קלד) לצדוקי – אבל הכותים בזה"ז כעובדי כוכבים גמורים לכל דבר, ה"ה לענין זה (ש"ך).

(קלה) דאיסורא דרבנן הוא - כלומר הא דיצא לחירות משום מכירה קנסא דרבנן הוא שגזרו על המוכר עבדו שיצא לחירות (ש"ך).

(קלו) וי"א דמהני כו' - להכי כתב בלשון י"א, משום שיש חולקים על זה דאין תפיסה מועלת אלא במי שחסרו ממון (ש"ך).

(פא) עבד שמל וטבל לשם עבדות והפיל עצמו ליד עובד כוכבים, ואין רבו יכול להוציאו, או שנשבה ואין רוצים ליתנו לפדיון, מותר ליטול מהם דמיו ויכול לכתוב להם שטר מכירה עליו:

(קלז) ואין רבו יכול להוציאו – היינו בפחות מכדי דמיו (ט"ז).

(קלח) מותר ליטול כו' - ואין בזה משום מוכר עבדו לעובד כוכבים שהרי הוא כמציל הכסף מידם (ש"ך).

(פב) המוכר עבדו לחוצה לארץ או לסוריא או לעכו, יצא לחירות וכופין את רבו השני לכתוב לו גט שחרור ומפסיד הדמים. ואפילו אם אמר: איני רוצה להוציאו לחוצה לארץ, אשתעבד בו בארץ ישראל, אין שומעין לו. (ולין זה נוהג אפילו בחילונת):

(קלט) ומפסיד הדמים - ואפי' אם עדיין לא נתן הדמים אלא קנאו במשיכה או בהגבהה או בחזקה צריך ליתן למוכר מעותיו, אף על פי שצריך לשחררו, משום שקונסים במקום שיש את האיסור, וכיון שכבר קנאו, האיסור נמצא ביד הלוקח והכסף הוא חוב עליו וחייב לשלם (ש"ך).

(קמ) אין שומעין לו – שמא האדון ישכנע את העבד שיצא אחריו לחו"ל, ואם בן חוצה לארץ נשא אשה בארץ ישראל ודעתו לחזור והיא הכניסה לו עבדים יש ספק אם זה כמכירה או לא, ולא מוציאים לחירות מטעם הספק (ש"ך).

(פג) עבד שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם, איבד זכותו. במה דברים אמורים, כשיצא רבו על מנת שלא לחזור לא"י, אבל אם דעת רבו לחזור ויצא אחריו ומכרו שם, יצא לחירות וכופין את הלוקח לשחררו:

(קמא) וכופין הלוקח כו' - בזה לא הפסיד הלוקח דמיו, שהרי בחו"ל קנאו והמוכר הוא שחייב בדבר שהוליכו לחו"ל ומכרו שם, וכל ההלכות האלה הם בעבד שמל וטבל לשם עבדות (ש"ך).

(פד) עבד שאמר לעלות לארץ ישראל, כופין את רבו לעלות עמו או ימכור אותו למי שיעלהו שם. רצה האדון לצאת לחוצה לארץ, אינו יכול להוציא את עבדו עד שירצה. ודין זה בכל זמן, אפילו בזמן הזה שהארץ ביד עובדי כוכבים:
(פה) עבד שברח מחוצה לארץ לארץ, אין מחזירין אותו לעבדות, ועליו נאמר: לא תסגיר עבד אל אדוניו (דברים כג, טז), ואומרים לרבו שיכתוב לו גט שחרור ויכתוב לו שטר חוב בדמיו עד שתשיג ידו ויתן לו. ואם לא רצה האדון לשחררו, מפקיעים בית דין שעבודו מעליו וילך לו:

הלכות גרים

סימן רסח – כיצד מגיירין הגר והגיורת, ודיני קדושת הגר, ובו י"ב סעיפים.

(א) גר שנכנס לקהל ישראל, חייב מילה תחילה. ואם מל כשהיה עובד כוכבים (או שנולד מהול), צריך להטיף ממנו דם ברית ואין מברכין עליו. ואם נכרת הגיד, אין מילתו מעכבת מלהתגייר וסגי ליה בטבילה. (טבל קודם שמל, מועיל, לכתחילה הוי טבילה ויש לו שם הוי טבילה):
(א) ואין מברכין עליו - דמספקא לן אם מטיפין או לא, הלכך מספק יש להחמיר ולהטיף, אבל אין מברכין מספק דספק ברכות להקל וע"ל (סי' רסה ס"ג)[545] (ש"ך).
(ב) וי"א דלא הוי טבילה - הלכך יש לקיים ולטבול אחר שמל (ש"ך).

(ב) [877]כשבא להתגייר אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דחופים סחופים (פי' אבודים וסחופים מן מדוע נסחף אביריך (ירמיה מו, טו)) ומטורפים, ויסורים באים עליהם. אם אמר: יודע אני ואיני כדאי להתחבר עמהם, מקבלין אותו מיד ומודיעים אותו עיקרי הדת שהוא יחוד ה' ואיסור עבודת כוכבים, ומאריכין עמו בדבר זה, ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, ומודיעים אותו מקצת עונשין של מצות, שאומרים לו: קודם שבאת למדה זו אכלת חלב אי אתה ענוש כרת, חללת שבת אי אתה חייב סקילה, ועכשיו אכלת חלב אתה ענוש כרת, חללת שבת אתה חייב סקילה. ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו. וכשם שמודיעים אותו ענשן של מצות כך מודיעים אותו שכרן של מצות, ומודיעים אותו שבעשיית מצות אלו יזכה לחיי העוה"ב, ושאין שום צדיק גמור אלא בעל החכמה שעושה מצות אלו ויודעם. ואומרים לו: הוי יודע שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים, והם ישראל וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה, טובה היא צפונה להם שאינם יכולים לקבל רוב טובה בעוה"ז כעובדי כוכבים, שמא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר עולם הבא, ואין הקדוש ברוך הוא מביא עליהם רוב פורענות כדי שלא יאבדו, אלא כל העובדי כוכבים כלים והם עומדים. ומאריכין בדבר זה כדי לחבבן. אם קבל, מלין אותו מיד וממתינים לו עד שיתרפא רפואה שלימה ואח"כ מטבילין אותו טבילה הוגנת בלא חציצה. (וי"א שיגלח שערותיו ויטול לפרני ידיו וכגליו קודם טבילה) ושלשה (תלמידי חכמים) עומדים על גביו ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות פעם שנייה, והוא עומד במים. ואם היתה אשה, נשים מושיבות אותה במים עד צוארה, והדיינים מבחוץ, ומודיעין אותה מקצת מצות קלות וחמורות, והיא יושבת במים, ואח"כ טובלת בפניהם והם מחזירים פניהם ויוצאין, כדי שלא יראו אותה כשתעלה מהמים, ויברך על הטבילה אחר שיעלה מן המים, וכיון שטבל הרי הוא כישראל, שאם חזר לסורו הרי הוא כישראל מומר שאם קדש קדושיו קדושין:
(ג) מה ראית שבאת כו' – שאם הוא יפרוש ולא יתגייר, אין בזה שום חסרון, וקשים גרים לישראל כנגעים[546] (ט"ז, ש"ך), וגם שלא יאמר לאחר מכאן "אלו ידעתי לא הייתי מתגייר" ואם לא הודיעוהו אינו מעכב (ש"ך).
(ד) ואין מרבים עליו - הזכרת העונשים (ש"ך).

---

[545] שגם בישראל לא מברכים על הטפת דם ברית כשנולד מהול.
[546] פי' רש": שאוחזין מעשיהם הראשונים ולומדים ישראל מהם או סומכין עליהם באיסור והיתר.

(ה) ואין מדקדקין עליו - כלומר אף באותן מקצת עונשין אין להודיעו כל דקדוקי עונשין אלא מודיעין אותו דרך כלל "קודם שבאת למדה זו אכלת חלב, אי אתה ענוש כרת, חללת שבת, אי אתה ענוש סקילה, ועכשיו אכלת חלב כו'". ואין להודיעו כל הדקדוקים והחומרות שיש באיסור חלב ואיסור שבת, דשמא כוונתו לשמים (ש"ך).

(ו) וממתינים לו כו' - כיון שהמילה קשה עליו מלין תחילה ואם פורש, אין בזה חסרון, אבל אם טבל תחילה, הרי זה גר (ט"ז).

(ז) עד שיתרפא - דהמים מקלקלים המכה קודם שנתרפאית כראוי (ט"ז).

(ח) בלא חציצה כו' - כל דבר שחוצץ בטבילת נשי ישראל חוצץ בגר, ועי' לעיל (סי' קצח) דבר החוצץ בטבילה. וכן צריך מקוה הכשר לטבילת נדה כדלעיל (סי' רח) (ש"ך), ושיברך שהחיינו דבאותה שעה נגמר גירותו (פ"ת).

(ט) וי"א שיגלח כו' - אפי' אין חציצה בשערותיו, כגון שיחוף ויסרוק היטב או יגוז מקצת שערותיו הקשורים וחוצצין, אעפ"כ יגלח כל שערותיו, משום שנכנס לכלל יהדות, וכן המנהג במומרים כשחוזרים לדת ישראל, ובדיעבד אם לא גילח שערו רק שאין דבר חוצץ הוי טבילה כשרה (ש"ך).

(י) בפניהם - אם לא טבלה בפני ב"ד צריך שיודיעוה פעם שנית מקצת מצות ותטבול בפני ב"ד (פ"ת).

(יא) שאם חזר לסורו - פירוש של תיבת "סורו" דהיינו סר שלו הוא רע, דהיינו היצר הרע (ט"ז).

(ג) כל ענייני הגר, בין להודיעו המצות לקבלם בין המילה בין הטבילה, צריך שיהיו בג' הכשרים לדון, וביום. מיהו דוקא לכתחלה, אבל בדיעבד אם לא מל או טבל אלא בפני ב' (או קכוכיס) ובלילה, אפילו לא טבל לשם גרות, אלא איש שטבל לקריו ואשה שטבלה לנדתה, הוי גר ומותר בישראלית, חוץ מקבלת המצות שמעכבת אם אינה ביום ובשלשה. ולהרי"ף ולהרמב"ם, אפילו בדיעבד שטבל או מל בפני שנים או בלילה, מעכב, ואסור בישראלית, אבל אם נשא ישראלית והוליד ממנה בן, לא פסלינן ליה:

(יב) בג' הכשרים לדון - דכתיב משפט אחד יהיה לכם ולגר (ט"ז וש"ך), ואין משפט בפחות מג' כשרים (ש"ך).

(יג) אם לא קיבל בפני ג' אפי' בדיעבד מעכב - היינו דוקא בגר גדול שאצלו קבלת המצות עיקר והמילה והטבילה אינו אלא גמר הדבר סגי בלא שלשה ואפילו בלילה, אבל גר קטן, שלא שייך בו קבלת מצות והטבילה היא עיקר שמטבילין אותו על דעת ב"ד לכו"ע צריך להיות ביום בפני שלשה (פ"ת).

(יד) אלא בפני שנים - לאו דוקא שנים אלא בפני אחד, מיהו י"ל דנקט שנים כיון דאם מכירין אותו שהיה עובד כוכבים, אינו נאמן לומר גיירתי עצמי כדלקמן, וא"כ צריכין שיהיו ב' לפחות שידעו שנתגייר כראוי. ואף באשה נראה בשעה שטבלה נפשה, היו צריכין לאנשים רואים אותה שטבלה להיות עדים בדבר (ש"ך).

(טו) שטבל לקריו - פירוש שידענו בבירור דבר זה, וכן באשה, ואז סלקה טבילה זאת אפי' לשם גירות, אף על פי שלא הזכיר בפירוש כן, שאם לא היה בדעתו אז להיות גר לא היה טובל גם לקרי, ומש"כ לקמן (סי"א) שאינו נאמן לומר נתגיירתי ביני לבין עצמי עד שיטבול בפני ב"ד, שם לא ראינו ממנו שום טבילה לקרי ועכשיו רוצה לטבול לשם גירות ודאי צריך לכתחלה שלשה (ט"ז).

(טז) חוץ מקבלת המצות כו' - שזהו גוף הדבר והתחלתו, אבל מילה וטבילה הוה כגמר דין דמן התורה הוה אף בלילה (ט"ז וש"ך).

(יז) ולהרי"ף - עיין בתשובת חמדת שלמה[547] סימן כ"ט ול' מ"ש בזה] (פ"ת).

(יח) אבל אם נשא ישראלית כו' - ואף על גב דקי"ל דאפילו עובד כוכבים שבא על בת ישראל הולד כשר מכל מקום נ"מ דהולד כשר לכהונה מה שאין כן בנולד מן העובד כוכבים כמו שנתבאר באה"ע (סי' ז ס"ק?), וכן נ"מ לענין פדיון הבן כדלקמן (סי' שה סי"ח) (ש"ך).

(יט) לא פסלינן ליה - היינו לענין שלא להזכירו בשם בן עובד כוכבים כי מיוחסים שבישראל לא יתחתנו עמו אף ע"ג דכשר דהא אפי' בעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל דהולד כשר מ"מ אין מתחתנים עמו המיוחסים (ט"ז), עי' לקמן סי"א (ש"ך).

---

[547] עי' לקמן סק"(לו).

(ד) הואיל וטבילת גר צריך בית דין של ג', אין מטבילין אותו בשבת ולא בי"ט ולא בלילה. ואם טבל, הרי זה גר:

(כ) בשבת כו' – וי"א דמטבילים אותו בשבת וי"ט, ועב"ח[548] (ש"ך).

(כא) ולא בלילה כו' – עי' סעיף ג (ש"ך).

(ה) המל את הגרים מברך: בא"י אמ"ה אקב"ו למול את הגרים, ואח"כ מברך: בא"י אמ"ה אקב"ו למול את הגרים, ולהטיף מהם דם ברית, שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר: אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג, כה):

(כב) המל כו' - עיין לעיל (סי' רסז סי"ב) (ש"ך).

(כג) לא שמתי - וחותם ברוך אתה ה' כורת הברית[549] (ט"ז).

(ו) עובדת כוכבים שנתגיירה והיא מעוברת, בנה אין צריך טבילה:

(כד) שנתגיירה - דוקא כשנתגיירה היא אבל אי לא נתגיירה היא לא מצרכינן (לא ט"ס וצ"ל מצריכינן) טבילה לבנה ע"ש (פ"ת)[550].

(כה) מעוברת - אם ידעו ב"ד בשעת טבילה שהיא מעוברת הדין פשוט, אבל אם לא ידעו ב"ד שהיא מעוברת, יש בזה אריכות דברים עכ"ד[551] (פ"ת).

(ז) עובד כוכבים קטן, אם יש לו אב יכול לגייר אותו. ואם אין לו אב, ובא להתגייר או אמו מביאתו להתגייר, בית דין מגיירין אותו, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. בין קטן שגיירו אביו בין שגיירוהו ב"ד, יכול למחות משיגדיל ואין דינו כישראל מומר אלא כעובד כוכבים:

(כו) ובא להתגייר – פי' מדעתו ואע"ג דאין לו דעת, שומעין לו דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. אבל אם אינו רוצה, אינו גר, אפילו בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם (ש"ך).

(כז) בין קטן שגיירו כו' - כן צריך להיות[552] (ט"ז).

(כח) יכול למחות משיגדיל - נהי דמחאת קטנים לאו מחאה היא, לענין שאם נתרצה אח"כ, אין מחאתו כלום, אפ"ה מהני לענין דלאחר שהגדיל, אם עמד במחאתו מהני (ש"ך), אם היתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה כגון שנתגיירה עובדת כוכבים מעוברת, אינו יכול למחות. והיכא דיכול למחות זה עוקר הגירות למפרע והיין הנשאר שנגע בו קודם מחאתו, הוא ככל מגע עובד כוכבים קטן ביין שלנו. ואם בא על בת ישראל בהיותו בן ט' נפסלה מהכהונה כו'. אך אנו אין צריכין לחוש לזה כלל, שמא ימחה, ולכן מברכין בשעת טבילה ומניחין אותו ליגע ביין או להנשא לאיש או לישא ישראלית כו' (פ"ת).

(כט) אלא כעובד כוכבים - פירוש לענין שאין קדושיו קדושין (ט"ז).

(ח) בד"א, כשלא נהג מנהג יהדות משהגדיל[553], אבל נהג מנהג יהדות משהגדיל שוב אינו יכול למחות:

(ל) אינו יכול למחות - ואם חזר בו דינו כישראל מומר (ש"ך).

(ט) עובד כוכבים שבא לחתוך ערלתו מפני מכה או מפני שחין שנולד לו בה, אסור לישראל לחתכם, מפני שלא נתכוון העובד כוכבים למצוה. לפיכך אם נתכוון העובד כוכבים למילה, מצוה לישראל למול אותו. (וכמקום שמותר לרפואת העובד כוכבים, מותר בכל ענין) (וע"ל סימן קנ"ח):

(לא) שלא נתכוין למצוה - פי' שאסור לעשות לו רפואה ואי משום מצוה הא לא נתכוין לה (ט"ז), שהעובד כוכבים אין מעלין אותם מידי מיתה ולא מורידין אותם אליה, אבל אם אין רפואה בדבר, שרי. וכן במקום שמותר לרפאותן כגון משום איבה או בשכר שרי, וע"ל (סי' רסג ס"ק ?) (ש"ך).

---

[548] לא עשיתי

[549] עי' שך סי' רסז שמביא חתימת הברכה, וקשה למה לא מביאו כאן.

[550] לא עשיתי????

[551] לבדוק הדגול מרבבה בפנים.

[552] ??

[553] היינו דווקא ביום הבר מצוה, או ביום שנולד לו ב' שערות???

(י) עובד כוכבים או עובדת כוכבים שבא ואמר: נתגיירתי בבית דינו של פלוני כראוי, אינו נאמן לבא בקהל, עד שיביא עדים. ואם ראינום נוהגין כדרכי ישראל ועושים כל המצות, הרי אלו בחזקת גרי צדק ואף על פי שאין שם עדים שמעידים בפני מי נתגיירו. ואף על פי כן, אם באו להתערב בישראל אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבלו בפנינו, הואיל והוחזקו עובדי כוכבים. אבל מי שבא ואמר שהוא עובד כוכבים ונתגייר בבית דין, נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. וכתב הרמב"ם במה דברים אמורים, בארץ ישראל באותן הימים, שחזקת הכל שם בחזקת ישראל, אבל בח"ל צריך להביא ראיה ואח"כ ישא ישראלית, שמעלה עשו ביוחסין:

(לב) אבל מי שבא כו' - כלומר דוקא במי שהוחזק עובד כוכבים ואמר "נתגיירתי כו'" הוא שנאמרו דברים הללו. אבל במי שלא הוחזק עובד כוכבים ואומר שנתגייר בב"ד, נאמן במיגו דאי בעי אמר ישראל הוא (ש"ך).

(לג) וכ' הרמב"ם כו' - ונוהגין להקל להאמינו אף להשיאו ישראלית. ואפשר דאף הרמב"ם מודה באורחים שבאים והם בחזקת ישראלים שנאמנים אף עכשיו, שרובן עובדי כוכבים, אף להשיאו ישראלית, שכל המשפחות בחזקת כשרות הם, כמו שנתבאר באה"ע (סי' ב), ולא אמר הרמב"ם אלא במי שלא הכרנוהו בעובד כוכבים ואמר "נתגיירתי בבית דין פלוני", דנאמן מדין מיגו, התם הוא דקאמר הרמב"ם דאפ"ה מעלה עשו ביוחסין שאין משיאין אותו ישראלית מדין מגו, עד שיביא ראיה (ש"ך).

(יא) מי שהיה מוחזק בישראל שאמר: נתגיירתי ביני לבין עצמי, ויש לו בנים, אינו נאמן על הבנים אבל נאמן על עצמו לשוויה נפשיה חתיכא דאיסורא ליאסר בבת ישראל עד שיטבול בפני בית דין:

(לד) אבל נאמן כו' – מה שכתוב שנאמן לפסול את עצמו, לא לענין זה שאם בא על בת ישראל פסלה, אלא רק לענין זה שהוא עבר על איסור (ועי' לעיל ס"ג) (ש"ך).

Commented [O198]: לא ברור

(יב) כשיבא הגר להתגייר, בודקים אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא ליכנס לדת. ואם איש הוא, בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית. ואם אשה היא, בודקין אחריה שמא עיניה נתנה בבחורי ישראל, ואם לא נמצאת להם עילה מודיעים להם כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות, כדי שיפרשו. אם קיבלו ולא פירשו, וראו אותם שחזרו מאהבה, מקבלים אותם. ואם לא בדקו אחריו, או שלא הודיעוהו שכר המצות ועונשן, ומל וטבל בפני ג' הדיוטות, ה"ז גר אפי' נודע שבשביל דבר הוא מתגייר, הואיל ומל וטבל יצא מכלל העובדי כוכבים, וחוששים לו עד שתתברר צדקתו, ואפילו חזר ועבד עבודת כוכבים, הרי הוא כישראל מומר שקדושיו קדושין. (יקרמל מומר שעשה תשובה, מ"מ לטבול, רק מדרבנן יש לו לטבול ולקבל עליו לכבי חבילות בפני ג'):

(לה) כשיבא הגר כו' – מש"כ בגמ' שגוי בא לפני הלל וא"ל "גיירני על מנת שאהיה כה"ג", בטוח היה דסופו לעשות לשם שמים כו', ומכאן רואים דהכל לפי ראות עיני הב"ד (ש"ך).

(לו) או שלא הודיעו - עיין בתשו' חמדת שלמה ס"ס כ"ט מ"ש בזה] (פ"ת)[554].

(לז) חזר לסורו – היינו רק לחומרא ולא לשום קולא (ט"ז).

(לח) ישראל מומר כו' - ע"ל (סי' רסו ס"ח) (ש"ך)[555], עי' מג"א (סי' שכו סק"ח?) שישראל מומר שעשה תשובה מותר לטבול אפילו בשבת כיון דאינו מדאורייתא[556]. בני המומרים הערלים הנקראים אנוסים, כשבאים לחזור בתשובה, אין להודיעם מצות קלות וחמורות ועונשן, ואין לבהלו, אבל יש למושכו חסד ואין צריך טבילה. וכשמל את עצמו, מברך להכניסו בבריתו של א"א ומברך גם כן ב' ברכות על המילה, עמ"ש לעיל (סי' רסז סק"ב?) ואשר קידש ידיד, ואינו כוללם בברכה אחת. ואח"כ אומר "או"א הצלח נא לעבד הנקרא שמו כך, ומשוך אליו חסדך וכשם שהטית לבו לשוב בתשובה שלמה לפניך, כן

[554] לא עשיתי

[555] עיי"ש בט"ז סק"(טז) שמגלחים כל ראשם, ועי' כאן סק"(ט).

[556] לא עשיתי

תטע בלבו אהבתך ויראתך ותפתח לבו בתורתך ותדריכהו בנתיב מצותיך למען ימצא חן בעיניך כן יהי רצון, ונאמר אמן", ע"ש עוד[557]. ועיין (בתשובת הרדב"ז החדשות סימן תל"ד) אי חייבין לברך שהחיינו בשעת המילה (פ"ת)[558].

סימן רסט – איסור עריות בגרים, ודינן לענין עדות וחליצה, ובו י"א סעיפים.

(א) דין תורה שמותר לגר שישא אמו, או אחותו מאמו, שנתגיירו. אבל חכמים אסרו דבר זה, כדי שלא יאמרו: באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. וכן גר שבא על אמו או אחותו, והיא בגיותה, הרי זה כבא על נכרית:

(א) דין תורה כו' - וכל שכן אחותו מאביו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, אלא שחכמים אסרו בקרובי האם, כיון דגם בני נח אסורים בשאר האם, כדי שלא יאמרו "באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה ח"ו", אבל בקרובי האב לא גזרו כדלקמן (סעיף ז) דאין אבות לעובד כוכבים (ש"ך).

(ב) כיצד דין גרים בעריות של שאר בשר, אם היה נשוי כשהוא עובד כוכבים לאמו או לאחותו מאמו, ונתגיירו, מפרישין אותם. ואם היה נשוי לשאר עריות, ונתגייר הוא ואשתו, אין מפרישין אותם:

(ב) בעריות של שאר בשר כו' - כלומר כך הוא דין גרים, אם עבר על דתו [פי' ז' מצות בני נח] בעוד שהוא עובד כוכבים ונשא אמו או אחותו מאמו ונתגיירו, מפרישין אותן עולמית, שאם לא ימחו בידו, אף על פי שעבר בהיותו גוי על ז' מצות בני נח, מ"מ יאמרו "באנו מקדושה חמורה כו', שכבר עשיתי באיסור ועכשיו הותרה לי", ואם היה נשוי שאר עריות בהיותו גוי [פי' ?], אפי' מצד האם, ונתגייר הוא ואשתו עמו, כיון שאין האיסור אלא משום גזירה אפילו לישראל, אין חשש שיאמרו "באנו מקדושה וכו'", הואיל וכבר נשוי הוא אין מפרישין אותם עולמית, רק ג' חדשים להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה, כדלקמן סעיף ט' (ש"ך).

(ג) עובד כוכבים אסור בשאר האם אחר שנתגייר, מדברי סופרים, ומותר בשאר האב, אף על פי שיודע בודאי שזה שארו מאביו, כגון תאומים, שדבר ברור הוא שאביו של זה הוא אביו של זה, אף על פי כן לא גזרו על שאר אביו. לפיכך נושא הגר אשת אחיו מאביו, ואשת אחי אביו, ואשת אביו, ואשת בנו, אף על פי שנשאת לאחיו או לאחי אביו או לבנו אחר שנתגיירו. וכן אחות אמו מאביה, ואחותו מאביו, ובתו, שנתגיירו, מותרות לו. (ויש מוסרים גמקת מכיו). אבל אינו נושא לא אחותו מאמו, ולא אחות אמו מאמה, ולא אשת אחיו מאמו, שנשאה אחיו מאמו אחר שנתגיירה, אבל אם נשאה אחיו כשהיה עובד כוכבים, הרי זה מותרת לו:

(ג) עובד כוכבים אסור בשאר האם כו' - אפילו אם נשא יוציא, ועי' לקמן סעיף ה' (ש"ך).

(ד) תאומים – עי' ש"ך סק"(ז) דדוקא תאומים, ויש חולקים דאפילו אינם תאומים, אם היתה לידתם בקדושה איכא כרת (פ"ת).

(ה) ויש אוסרים באשת אביו - ויש להחמיר גם באחות אביו, שזה מחלוקת לענין בני נח (ש"ך).

(ו) אבל אם נשאה אחיו כשהיה עובד כוכבים ה"ז מותרת - שאינה אשת אחיו שלא היה לו קדושין בה כיון שנשאה בהיותו גוי (ש"ך).

(ד) שני אחים תאומים שהיתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה, חייבים משום אשת אח, אבל לא חולצין ולא מיבמין:

(ז) חייבים משום אשת אח – י"א דאפי' אינן תאומים, כיון שלידתן בקדושה חייבים משום אשת אח, ועיקר דדוקא תאומים (ש"ך).

(ח) אבל לא חולצין כו' - שמן התורה אינם אחים אלא מן האם ולא מן האב, אף על פי שהן תאומים, הרי נזרעו שלא בקדושה ואין כאן אבות. ולענין חליצה ויבום, אחין מן האב בעינן (אה"ע סי' קנו ס"?) (ש"ך).

---

[557] לא עשיי

[558] לא עשיתי

(ה) הנושא גיורת ובתה הגיורת, או שתי אחיות מן האם, יושב עם אחת מהן ומגרש השניה:

(ט) או שתי אחיות - דווקא גיורות מן האם, אבל אחיות גיורות מן האב נושא אפי' לכתחלה וכמו שנתבאר דבן נח לא נאסר בקרובי האב (ש"ך).

(י) ומגרש השניה - היינו שצריכה גט, דהא קידושין תפסי לו בה, שאינן קרובות דכל גיורת כקטנה שנולדה דמי (ש"ך).

(ו) נשא גיורת, ומתה, מותר לישא אמה או בתה, שלא גזרו אלא בחייהן:

(יא) מותר כו' - כיון שאין לאחר מיתה אלא איסור כרת, לא גזרו, כיון שגם בחיים אינה אלא גזירה, ויש אומרים דאפילו לאחר מיתה אסור (ש"ך).

(ז) מותר לאדם לישא שתי אחיות גיורות מן האב, שלא גזרו בשאר האב:@NO MB@

(ח) השניות, כולן, לא גזרו עליהם בגרים. לפיכך מותר הגר לישא אם אמו. ונושא אדם גיורת ואם אמה, או בת בת בתה, וכן בשאר השניות:

(יב) השניות כו' - עי' באה"ע (סי' טו) איזה ערוה דאורייתא ואיזה שניות דרבנן (ש"ך).

(ט) גר שנתגייר ואשתו עמו, צריכים לפרוש זה מזה ג' חדשים, להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה. ומס מינו רוצה לקיימה, מין לריכה גט מלט יוצאה ממנו בלא גט):

(יג) צריכים לפרוש - אם היא זקינה אין צריך הפרשה, ועי' חלקת מחוקק (אה"ע סי' יג סק"ד?) שנסתפק בזה, היינו בנתגיירה היא ונשאת לאחר, אבל בנתגיירו שניהם ונשארו יחד, א"צ הפרשה. עוד כתב שאחר שלשה חדשים כשמחזירה א"צ שבעה נקיים אם לא פרסה נדה בינתיים, ואף שכתוב לעיל (סי' קצב ס"?) שמחזיר גרושתו צריכה ז' נקיים, שם שונה שגירשה לחלוטין משא"כ הכא (פ"ת).

(יד) אינו רוצה לקיימה - ואם רוצה לקיימה צריך חופה וקידושין בדת יהדות ולענין כתובתה עיין באה"ע (סי' סז ס"?) (פ"ת).

(י) לעניין עדות, אפילו אחים מן האם מעידים זה לזה, דגר שנתגייר, בקטן שנולד דמי:

(טו) מעידין זה לזה – ואין חשש שיבא להחליף בישראל, שהרי אין מקבלין עדות אלא בב"ד וסתם ב"ד בקיאין בדבר ועיין בחו"מ (סי' לג סי"א)[559] (ש"ך).

(יא) לענין דין, גר כשר לדון דיני ממונות, והוא שתהא אמו מישראל. אבל אם אין אמו מישראל, פסול לדון את ישראל, אבל לחבירו גר דן. ולחליצה, פסול, אפילו לחליצת גרים, עד שיהא אביו ואמו מישראל:

(טז) אמו כו' – עי' חו"מ (סי' ז ס"?) דהוא הדין אביו מישראל ועיין בסמ"ע שם (ש"ך)[560].

(יז) פסול לדון את ישראל - אפילו דיני ממונות ודוקא על ידי כפיה, אבל אם מקבלו עליו לדין מותר (ש"ך).

(יח) ולחליצה כו' - כלומר להיות דיין בחליצה (ש"ך), ועיין בתשובת נחלה ליהושע סימן כ"ז אם גר כשר להצטרף לענין חליצה או כל החמשה צריכים שיהיו כשרים ע"ש (פ"ת)[561].

(יט) עד שיהא אביו ואמו מישראל – עי' אה"ע (סי' קסט ס"ב) די"א דאם אביו מישראל כשר (ש"ך).

---

[1] נלריס כ ע"ח, למכ"ס נלריס פי"ג הכ"ל.

[2] נלריס כנ ע"ח

[3] נלריס עז ע"ב.

---

[559] לא עשיתי

[560] לא עשיתי

[561] לא עשיתי

[4] ירושלמי נדרים פ"ק ה"ק.
[5] נדרים כב ע"ק, רמב"ם נדרים פי"ג הכ"ה.
[6] מרדכי שבועות תשנ"ח.
[7] נדרים ט ע"ק
[8] רמ"ק שם סי' ח
[9] רמ"ק שם
[10] תוספות בריש דף ב ע"ב ד"ה אבל
[11] נדרים דף ח' ע"ב
[12] רמ"ק שם.
[13] רמב"ם (הל' נדרים פי"ג הכ"ג–כ"ד)
[14] אבות (פ"ג משנה י"ג)
[15] טור.
[16] רי"ף שבועות ח ע"ק
[17] שבועות כ' ע"ק
[18] שבועות כ ע"ב
[19] נדרים י ע"ב
[20] רמב"ם הל' נדרים פ"ג ה"ג
[21] שו"ת הרשב"ק (ח"ה סי' רנה)
[22] נדרים י"ג ע"ב
[23] רמב"ם נדרים פ"ב הי"ג
[24] רמ"ק נדרים י"ג ע"ב
[25] תשו' הרמ"ק כלל י"ב ס"ד
[26] נדרים ג ע"ב
[27] נדרים ה ע"ב
[28] נדרים ה ע"ק
[29] רמ"ק נדרים ה ע"ק
[30] נדרים ז ע"ק
[31] רמב"ם נדרים פ"ק הכ"ג –כ"ד
[32] נדרים ט ע"ק
[33] טור
[34] כ"ן נדרים ט ע"ק
[35] נדרים ג ע"ק
[36] טור
[37] נדרים י ע"ב
[38] נדרים י"ח ע"ב
[39] רמ"ק נדרים י"ח ע"ב
[40] נדרים כ ע"ק
[41] רמ"ק נדרים כ ע"ק
[42] כ"ן נדרים כ ע"ק
[43] תשו' הרשב"ק הו"ד בתשו' המיוחסות לרמב"ן סי' רנ"ה
[44] נדרים כ ע"ק

[45] ריב"ש סי' קל"ה ל"ה והר"ר משה
[46] תשב"ץ ח"מ סי' קנ"ה.
[47] שו"ת הרשב"א ח"ה סי' רנח, ושו"ת המיוחסות לרמב"ן סי' רנה.
[48] שבועות כט ע"ב.
[49] רמב"ם בפ"ב מהל' נדרים ה"מ.
[50] טור.
[51] שבועות כו ע"ב.
[52] תרומות פ"ג מ"ח, רלמ"ק שבועות פ"ג סי' יד, רמב"ם נדרים פ"ב ה"ב.
[53] רמב"ם שבועות פ"ב הט"ו.
[54] שו"ת הרמ"ק כלל ח' סי' יח.
[55] שו"ת הרשב"א ח"ג סי' שלח.
[56] כ"ן נדרים ח ע"ב ל"ה כשם, ושו"ת הרשב"א ח"מ סי' תרס"ח.
[57] שו"ת הרשב"א ח"מ סי' תרס"ח.
[58] נדרים פז ע"מ, רמב"ם שבועות פ"ב הי"ז–יח.
[59] רלב"ל שבועות פ"ב הי"ח.
[60] רמב"ם שבועות פ"ב הי"ח.
[61] נדרים כג ע"מ.
[62] כ"ן שם.
[63] רלמ"ק נדרים פ"ג סי' ל.
[64] מהר"י וויל סי' ב.
[65] נדרים כג ע"ב.
[66] רלמ"ק נדרים פ"ג סי' ה.
[67] רמב"ם נדרים פ"ב ה"ל.
[68] רלב"ל שם.
[69] רלמ"ק נדרים כג ע"ב ל"ה ולמ ילע, וכ"ן שם ל"ה רבמ.
[70] כ"ן שם ל"ה ולענין, תוס' שם ל"ה ומת.
[71] נדרים יד ע"ב, רמב"ם נדרים פ"מ הכ"ז.
[72] רמב"ם שם הכ"ח.
[73] רלמ"ק שם ל"ה ה"ג וכ"ן שם ל"ה הכי.
[74] רלב"ל נדרים פ"מ הכ"ח.
[75] שבועות כה ע"מ נדרים יג ע"ב.
[76] נדרים יד ע"ב, טו ע"מ.
[77] שו"ת הרשב"א ח"ל סי' פב.
[78] נדרים יג ע"ב, רמב"ם נדרים פ"ג הי"מ.
[79] כ' יהוחס נתיב יד ח"ג, כ"ן נדרים טז ע"ב ל"ה למכ.
[80] נדרים ח ע"מ, רלמ"ק שם ל"ה נכר.
[81] רלמ"ק ח ע"מ ל"ה והלמ, כ"ן שם ל"ה והלמ.
[82] נדרים יד ע"ב, רלמ"ק שם פ"ב סי' ל, רמב"ם נדרים פ"ל הי"ל.
[83] נדרים יד ע"ב
[84] נדרים טו ע"מ פסחים נמ ע"מ תוס' שם ל"ה מי, רלמ"ק שם פ"ל סי' ג.

[85] רמ"ק נדרים פ"ב סי' ב, ר"ן נדרים פ מע"ב ד"ה ומסם מרדכי פסחים תרב, הגהות מיימוניות שבועות פי"ב אות ג.
[86] שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רלו, ר"ן פסחים יז ע"א ד"ה ירושלמי.
[87] לבני עלמו.
[88] ריב"ש שלט.
[89] ריב"ש שם.
[90] נדרים טז ע"א רמב"ם נדרים פ"ג ה"ו.
[91] מרדכי שבועות תשנו.
[92] שם, רמ"ק יד ע"א ד"ה מי שבקינן.
[93] נדרים סו ע"א.
[94] רמב"ן שם כב ע"ב, רמ"ק פ"ט סי' ה, ר"ן תענית ב ע"ב ד"ה אלא, רמב"ם נדרים פ"ג ה"ט.
[95] רמב"ם נדרים פ"ג ה"ט.
[96] שו"ת הרשב"א ח"א תרטו.
[97] שו"ת הרשב"א ח"ד סי' קט.
[98] רמ"ק שבועות פ"ג סי' ג, נדרים טז ע"א.
[99] שם נדרים יא ע"ב.
[100] שבועות כ ע"א.
[101] ריב"ש שלח.
[102] נדרים נז ע"א.
[103] רמ"ם נדרים פ"ה הי"ג, נדרים נב ע"ב.
[104] ר"ן נז ע"א ד"ה בשבר.
[105] ר"ן שם נז ע"א ד"ה בשבר.
[106] רמ"ק שם ד"ה מתני'.
[107] ר"ן שם ד"ה מתני'.
[108] נדרים נז ע"א.
[109] רמב"ם נדרים פ"ה הי"ד.
[110] תרומות פ"ט מ"ו, רמב"ם שם.
[111] נדרים נב ע"ב, ורמב"ם נדרים פ"ה הי"ד.
[112] נדרים מז ע"א רמב"ם שם הט"ז.
[113] נדרים נז ע"א, ר"ן שם ד"ה המומר.
[114] נדרים מו ע"א.
[115] ר"ן מז ע"א ד"ה מת.
[116] ריב"ש שנו.
[117] רמ"ק נדרים פ"ה סי' ב, ר"ן מז ע"א ד"ה קונם לבית.
[118] מרדכי גיטין שנא, תוס' גיטין כא ע"ב ד"ה שלא.
[119] נדרים סד ע"א.
[120] רמ"ק נדרים פ"ה סי' ב.
[121] רמב"ם נדרים פ"ה ה"ד.
[122] ר"ן מז ע"א ד"ה קונם לבית.
[123] נדרים מז ע"א, ר"ן שם ד"ה גמ', רמב"ם נדרים פ"ה ה"לסה.
[124] ב"ק קח ע"ב קט ע"א, רמב"ם שם ה"ו.
[125] שו"ת הרשב"א ח"ג סי' שטז.

[126] שו"ת הרשב"א ח"ה סי' רס, ב"מ צה ע"ב.
[127] שו"ת הרשב"א ח"א סי' תתי"ב ח"ד סי' רסז.
[128] נלה"ל ע"כ למב"ס נלה"פ ה"ל, לח"ס פ"ל סי' ל.
[129] ר"ן נדרים לה ע"א ד"ה דיקא, רשב"א שם לד ע"ב ד"ה והא דקא.
[130] נדרים מו ע"א רמב"ם שם, תוס' נדרים מז ע"א ד"ה מת.
[131] נלה"ל נח ע"כ, נב ע"ח.
[132] נדרים נב ע"ב, רא"ש שם פ"ו סי' ד.
[133] למב"ס נלה"פ הי"ב.
[134] שו"ת הרשב"ח ח,ח סי' תשנח.
[135] נלה"ל נב ע"ב, למב"ס נלה"פ ט"ו הי"ל.
[136] נלה"ל מט ע"ח, לח"ס ור"ן שם, למב"ס נלה"פ ט"ו ה"ח.
[137] נלה"ל שם, למב"ס שם ה"ז.
[138] נדרים נא ע"א.
[139] נלה"ל נח ע"כ, למב"ס פ"ט ה"ב.
[140] רא,ש נדרים פ"ו סי' ב.
[141] רמב"ם פ"ט ה"ב-ד.
[142] נלה"ל נל ע"ח לח"ס שם ל"ה והח מן.
[143] רא"ש שם ד"ה ודילמא.
[144] כ' יכוחס נהיב יל ח"ל.
[145] נדרים פ"ז ה"א.
[146] שם.
[147] נלה"ל נל ע"ב, למב"ס נלה"פ ט"ו ה"ו.
[148] כ"ן חולין לז ע"ח ל"ה והח.
[149] נלה"ל נב ע"ב, לח"ס שם נב ע"ח ל"ה מותר וכ"ן שם.
[150] נלה"ל נג ע"ב, כ"ן שם ע"ח ל"ה לאסור מן.
[151] רא"ש נדרים פ"ז סי' ב, תוספתא נדרים פ"ד ה"א.
[152] נדרים נג ע"א.
[153] רש"י נדרים נג ע"א ד"ה מותר בירקות.
[154] נלה"ל נח ע"כ, למב"ס נלה"פ ט"ו ה"ח.
[155] כ"ן נלה"ל נב ע"כ ל"ה גמ'.
[156] נדרים נב ע"ב.
[157] נלה"ל נח ע"כ, למב"ס נלה"פ ט"ו ה"ח.
[158] נלה"ל נג ע"ח, למב"ס שם הי"ל.
[159] כ"ן נלה"ל נג ע"ח ל"ה וחכמים, לשב"ס שם.
[160] נלה"ל שם.
[161] נלה"ל שם.
[162] רא"ש נדרים פ"ו סי' ג.
[163] כ"ן נלה"ל נה ע"כ ל"ה תוספתא, לח"ס נלה"פ ל"ז סי' כ.
[164] נלה"ל נג ע"ח.
[165] נלה"ל נה ע"ח.
[166] לח"ס נלה"פ ל"ז סי' ג.
[167] נדרים כו ע"ב, עירובין ל ע"א.
[168] נלה"ל נג ע"כ, למב"ס נלה"פ ט"ו ה"ט.
[169] רא"ש נדרים פ"ו סי' ו.
[170] כ"ן שבועות ט ע"כ.
[171] ר"ן שם בשם הרמב"ן כג ע"א ד"ה ויש.

172 רמ"י שם ד"ה כגריס.
173 נדרים נה ע"ב.
174 שם, רמ"ק שם ד"ה בכל פילות.
175 נדרים סמ ע"ב.
176 בכורות נה ע"ל.
177 ר"ה כח ע"ל, וכפול לקמן סי' רכמ סי"ג.
178 נדרים נה ע"ב.
179 נדרים נו ע"א.
180 נדרים נדרים נו ע"ב, רא"ש שם ד"ה ואסור.
181 נדרים שם.
182 נדרים ר"ן שם ד"ה שאני.
183 שו"ת הרשב"א מכת"י סי' קז.
184 מרדכי ב"מ שצה.
185 נדרים סנהדרין קיב ע"א ב"ב ח ע"א רא"ש נדרים פ"ג סי' יז, שו"ת הרשב"א המיוחסות סי רסז.
186 שו"ת רמב"ן ח"ל סימן תרסז.
187 נדרים ל ע"א, רמב"ם נדרים פ"ט הי"ט, רא"ש פ"ג סי' יב.
188 נדרים ל ע"א.
189 רא"ש שם, רמב"ם נדרים פי"ג הי"ח.
190 נדרים ל "ב.
191 רא"ש נדרים ל ע"ב ד"ה מדלא קאמר.
192 תוס' שם ד"ה לאפוקי.
193 נדרים שם, רמב"ם נדרים פ"ט הי"ט.
194 נ"י ב"ב מב ע"א תוס' שם פד ע"א ד"ה האי ורמב"ן שם ד"ה האי.
195 נדרים לא ע"א.
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206 מהרי"ל קיח?.
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223

224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237 נדרים לח ע"ב.
238 נדרים לג ע"א.
239 שם ע"ב, ורמב"ם נדרים פ"ז ה"א, רמ"ק שם פ"ד סי' ג.
240 נדרים לג ע"א ורמ"ק שם לד ע"א, ור"ן שם ד"ה חנן.

נג. שם [בטור] בשם ר"ת [נדרים מו, ב תוספות ד"ה אם] לתירוצא קמא [שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רמב; שו"ת הרשב"א ח"ו סימן שפא, בשם ר"ת רבינו יונה ובעל העיטור]:

241

נג. טור [עמוד מז] בשם יש מומרים, וכן פסק הרמ"ק בפרק (ד') [ה] דבבא קמא בפסקיו שם [סימן י, ובנדרים שם] וכתירוץ השני של ר"ת [שם] מטעם דשכירות ליומא ממכר הוא, אבל המקדש חל על גוף הקרקע:

242
243 ג
244 ג
245 ג

246 ג

247 ג

248 ג

249 ג

250 גיטין לו ע"א

251 עו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' רפח, ורשב"א גיטין לה ע"ב ד"ה תנאי.

252 גיטין שם, ועי' רמב"ם שבועות פ"ו ה"ח–ט.

כז) תשובת ר"י בסמ"ג [לאוין רמג עג, ג] והגהות מיימוני [מפילה ח מוס ו] והביאו מהרי"ק שורש נ"ב:

253

כח) ב"י [עמוד תנח ד"ה והר"ן] בשם תשובת הגהות מיימוניות סוף ספר הפלאה [סוף סימן ל, בשם מהר"ם מרוטנבורג]:

254

255 ריב"ש תסא.

עט] ל"מ, ונמצא בדברי בעו"ת הרשב"ם סימן קע ד"ה הפתח הרמזון:

256

257 מהרי"ק נב.

לב) ב"י [עמוד תנט ד"ה ומלמ] ובשם ריב"ש [סימן תקיט] ומהר"ם פדואה סימן (ס"ב) [סח] ודלא כנרשם בשו"ע [מהדורא קרלסרוה שכ"ו] [פ]:

258

לג) ב"י [שם ד"ה וכתבה] בשם תשובת הרשב"א [ת"ו סימן יח]:

259

260 גיטין מו ע"א רמ"ם שם פ"ד סי' מז, רמ"ם שבועות פ"ג סי' כב, עו"ת רשב"א ח"ג סי' שג.

261 תוס' גיטין לו ע"א ד"ה מכל רמ"ם גיטין פ"ד סיא יא, עו"ת הרמ"ם כלל י סי' ח.

[262] סמ"ק סי' פא, מהרי"ק נב, כל בו סי' פח.

[263]

[264] מהרי"ק קפא.

[265] מהרי"ק נב.

[266] עו"ת השב"ו ח,ג סי' לב.

[267] עו"ת הר"ן סי' לח.

[268] עו"ת הר"ן יז.

[269] תוס' שבועות כט ע"ב ד"ה כי, רמ"ק שם פ,ג סי' כב.

[270] ר"ן שבועות יב ע"ב, ריב"ש תלב, רמב"ן כט ע"א ד"ה וליטמך, רשב"א ד"ה ע"ד, עו"ת הרשב"א ח"ג סי' שג.

[271] ריב"ש שם בדעת התוס'.

[272] תוס' גיטין לו ע"א ד"ה אמר, רמ"ק שם פ"ד סי' יא, ועי' רמב"ם שבועות פ"ו ה"ח.

[273] ר"ן גיטין שם, תוס' שם לה ע"ב ד"ה אבל, ורמ"ק שם סי' ח.

[274] תוס' שבועות כט ע"ב ד"ה כי, רמ"ק שם פ"ג סי' כג.

(מג) תוספות [שבועות כט, ב ד"ה כי] ועוד פוסקים [רמ"ק שם פ"ג סימן כג]:

(מד) [ב"י עמוד חסו, בשם] תשובת רא"ש [כלל ה סימן ד; כלל ז סימן ט; סוף כלל י]:

(מה) תשובת הרא"ש כלל (ה' סימן ז') [ז סימן ט] צב]:

[275] מג)

[276] רמ"ק שם, ועי' ו"ת כלל ה סי' ד, וכלל ז סי' ט.

[277] מד)

[278] ר"ן שבועות יב ע"ב, עו"ת רשב"א ח"ו סי' תרלה.

[279] ריטב"א גדרים ח ע"א ד"ה ובשבועות.

[280] מה)

[281] שו"ת הרשב"ם ח"מ סי' תלה.
[282] שו"ת הרשב"ם ח"ה סי' לה.
[283] ריב"ש רפב.
[284] רבי"ם קפה, תכב
[285] ריב"ש קעח, שלה.
[286] שו"ת הרשב"ם ח"מ תשנה, ח"ז סי' למד, מרדכי גיטין שעד.
[287] הר"ר לוד כהן בשו"ת, סוף בית יב, שו"ת הר"ן סי' מח.
[288] שו"ת הר"ן סי' ענג.
[289] שו"ת הרמ"ך כלל ה סי' ז.
[290] שו"ת הר"ן סה, שו"ת הרשב"ם ח"מ סי' תלז, ריבב"ש סימן סב, רמט.
[291] שו"ת הר"ן סי' סה.
[292] שו"ת הרשב"ם ח"ג סי' שיג, ח"ה סי' רכח, ריב"ש קפה, תז.
[293] שו"ת הרשב"ם הוב"ל בב"י, ושו"ת הרמב"ן המיוחסות סי' רנד.
[294] נדרים סג ע"ב, שו"ה רשב"ם ח"מ סי' תשלב, ח"ה סי' רכח.
[295] שו"ת הר"ן סי' יז.
[296] שו"ת הרשב"ם ח"ל סי' קכל, ומיוחסות לרמב"ן סי עשה.
[297] שו"ת הרשב"ם ח"ב סי' לה, ב"ק פ ע"ח.
[298] שו"ת הרמ"ך כלל לל סי' ח.
[299] מרדכי שבועות תשפ"ח, שו"ת רמ"ח סי' ק שמלה יד.
[300] שו"ת הרשב"ם ח"ב סי' לה.
[301] שו"ת הרמ"ך כלל ח סי' יג.

נג. (נחשובות לרמב"ן
והיא) קלו] נחשובת
הרשב"א [מ"ג סימן שכו]
וסיים שם וענין יהודה
דחיתא בבבא קמא דף
נ"ב ע"ח מפני שהיה
שבור לנדוי על תנאי חס
נתקיים התנאי אין צריך
הפרה ועל כן נח שמא
על נידויו וכו', ואמרינן
בתוכות דף י"ח ע"ב נידוי
על תנאי צריך הפרה מנח
לן מיהודה וכו':

302

נד. מרדכי פרק ו'
דמגיעה [רמז שנד] בשם
ה"ר פרץ ורבינו ירוחם
בנתיב י"ד [ח"מ קה, ב]
שקבל מרבותיו, ולפיכך
נח המירו ליהודה לא
יעקב ולא משה רבינו
ע"ה עד שהתפלל עליו
משה רבינו ע"ה:

303

מהר"ם פדואה

304 סימן ע:

פט) [שו"ת] מא) בנימין
זאב סימן רס"ו ותשובת
מהרי"ל סימן רי"ג [קפה]:

305

306 דברי עצמו.

307 שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' ערל.

308 שם, שו"ת הר"ן סי' יז, עי' לעיל סי' כט ס"ג.

309 נלרים סו ע"ש.

310 רמ"ק שם ל"ה פותחין בשבתות, ורמב"ם שבועות פ"ו הי"ש.

311 נלרים שם, שבועות לו ע"ב, ר"ן נלרים סו ע"ש ל"ה ולענין, רמ"ק פ"ט סי' ה.

312 נלרים פ"ל הי"ש.

313 רמ"ק נלרים פ"ג סי' ח, ר"ן נלרים כז ע"ש ל"ה וכתב.

314 ר"ן שם בשם תוס', ר' ירוחם נתבי יל ח"ז קיג ע"ב.

315 ר' ירוחם שם.

[316] ריב"ש ח"מ סי' לד, סי' תנג, סי' קלה ותכב, ר"ן נדרים כז ע"ח ד"ה וכתב.
[317] נדרים סו ע"ח, כו ע"ב.
[318] נזיר כ ע"ב.
[319] נזיר כח ע"ב, רמב"ם נדרים פ"ד ה"י.
[320] נדרים יז ע"ח, יח ע"ח.
[321] מרדכי ב"מ שנב.
[322] תרומת הדשן ח"ב סי' קלב.
[323] נדרים כ ע"ב.
[324] עי' לקמן הערה 388.
[325] נדרים כח ע"ח ורמ"ק ור"ן שם.
[326] ר"ן שם.
[327] ר"ן שם.
[328] רמ"ק נדרים פ"ג סי' ח, ר"ן שם ד"ה גרסינן בשם הירושלמי נדרים פ"ג ה"ח.
[329] נדרים כח ע"ח ועב, רמ"ק ור"ן שם.
[330] ר"ן נדרים כח ע"ח.
[331] נדרים כג ע"ח.
[332] שם כד ע"ח.
[333] רמ"ק שם ד"ה זמינין.
[334] ר' יהוחס נתיב יד ח"ג קטו ע"ג.
[335] נדרים כד ע"ב, רמ"ק שם ד"ה נדרי הבמי.
[336] רמב"ם שבועות פ"ג ה"ה.
[337] ר' יהוחס נתיב יד שם.
[338] ספר היראה הילוקים עט, תוס' שבועות כט ע"ח ד"ה בתומר, רמ"ק שבועות פ"ז ס' ג, מרדכי שבועות תשנה.
[339] תוס' כתובות עח ע"ח הגהות מאיר"י שם פ"ז סי' ג.
[340] מרדכי שבועות תשנה.
[341] תשובות מיימוני נדרים סי' ד.
[342] נדרים כה ע"ב.
[343] טור.
[344] נדרים סו ע"ח.
[345] מהר"י וויל סי' נט.
[346] נדרים כה ע"ב.
[347] ר"ן שם ד"ה ודיה הלכ.
[348] רמב"ם נדרים פ"ח ה"ו, רמ"ק נדרים פ"ג סי' ח.
[349] נדרים סו ע"ח, ר' יהוחס נתיב יד ח"ה קיב ע"ב, רמב"ם נדרים פ"ח ה"ז.
[350] נדרים כו ע"ב, ר"ן שם ד"ה לרבנ.
[351] ר' יהוחס שם.
[352] שו"ת הרמ"ק כלל ח סי' ח.
[353] נדרים כז ע"ח.
[354] ריב"ש נט.
[355] ריב"ש תם, שו"ת הרשב"ח ח"ז סי' רסח.

[356] שו"ת הרשב"א ח"א סי' תקי"ג, המיוחסות לרמב"ן סי' רנט, ריב"ש תנח.
[357] שו"ת הרשב"א שם, ומיוחסות לרמב"ן סי' רמו.
[358] שו"ת הרא"ש כלל ז' סי' ב.
[359] שו"ת הריב"ש סי' קלח.
[360] נ"י ב"ק י ע"ב.
[361] מגולה גיטין קלב.
[362] מהרי"ק קסו, תרומת הדשן ח"ב סי' עג.
[363] תשב"ץ ח"א סי' לג.
[364] שו"ת הרשב"א ח"ל סי' קח–קט.
[365] תרומת הדשן שכו.
[366] תוספתא נדרים פ"ל ה"ל, רמב"ם נדרים פ"ל ה"ל, רא"ש נדרים פ"ג סי' א.
[367] נדרים כז ע"ב.
[368] שם כח ע"א.
[369] טור.
[370] תוס' ב"ק קיג ע"א ל"ה נודרין, ר"ן נדרים כח ע"א ל"ה היכי, רמב"ם שבועות פ"ג ה"ל.
[371] נדרים כח ע"א.
[372] הגהות מיימוניות שבועות פ"ג, ר' יהושע נתיב יל ח"ג.
[373] שו"ת הרא"ש כלל ט' סי' ב, רא"ש ב"ק פ"י סי' י, מהר"י וויל נג.
[374] דברי הרמ"א עצמו.
[375] יומא פד ע"א.
[376] דברי עצמו.
[377] שו"ת הרא"ש כלל ח' סי' י'.
[378] שו"ת הרא"ש שם וכלל ט' סי' ב.
[379] מגדות ב"ק קלז, שלטי גבורים על מרדכי ב"ק קנז.
[380] תשובת מיימוניות הפלאה סי' ו, מרדכי גיטין שלה, שבועות תשנז.
[381] מהרל"ך ביח יז בהשמטות סוף חלק י. מרדכי גיטין שלה, שבועות תשנז.
[382] שו"ת הרא"ש כלל ח' סי' ל.
[383] שו"ת הרשב"א המיוחסות סי' רעח.
[384] שם סי' ערב.
[385] שו"ת הר"ל כהן ביח יז שם, שו"ת המיוחסות סי' רנ.
[386] שו"ת הרשב"א המיוחסות סי' רעג.
[387] תשב"ץ ח"ב סי' סב.
[388] נדרים סה ע"א, רא"ש פ"ט סי' ג.
[389] נדרים סג ע"ב, רמב"ם נדרים פ"ח הי"ל.
[390] רא"ש נדרים פ"ח סי' ל.
[391] ר"ן נדרים כל ע"א ל"ה הריני ורשב"א שם.
[392] תרומת הדשן סי' שיא, ומהרלב"ח סי' קלז.
[393] נדה מה ע"ב.
[394] רמב"ם שבועות פי"ב ה"ז, כל בו סי' פח נו ע"ג.
[395] נדרים ט ע"א.
[396] נדרים עג ע"ב רמב"ם נדרים פי"א ה"ח.

[397] גיטין עג ע"ב.
[398] שם.
[399] יבמות פז ע"ב.
[400] קידושין ס ע"ב, רמב"ם נדרים פי"ח ה"ח.
[401] שם.
[402] נדרים עג ע"ב.
[403] נדרים סו ע"ב, רמב"ם שם הכ"ל.
[404] תוס' נדרים סז ע"ב ל"ה ומינה.
[405] נדרים סז ע"ח.
[406] שם סח ע"ח וסט ע"ח.
[407] נדרים עח ע"ח, רמב"ם נדרים פי"ב הי"ז.
[408] רמב"ן נדרים כג ע"ב, רמ"ך נדרים פ"י סי' ב.
[409] שו"ת הרשב"ץ ח"ח סי' תקסז.
[410] נדרים סז ע"ח, רמב"ם נדרים פי"ג הכ"ח רמ"ך נדרים פ"י סי' ח.
[411] נדרים עד ע"ח רמ"ך שם פ"י סי' ו, כ"ן שם עה ע"ח ל"ה ולענין, רמב"ם נדרים פי"ח הכ"ג.
[412] כתובות מח ע"ב, נדרים עח ע"ח שם פט ע"ח.
[413] תוס' כתובות מח ע"ב ל"ה ושמואל, כ"ן נדרים פט ע"ח ל"ה זה הכלל, רמב"ם נדרים פי"ח הכ"ב.
[414] טור, רמ"י כתובות מח ע"ב ל"ה שמואל.
[415] טור שם רמב"ם שם הכ"ו, נדרים ע ע"ב.
[416] נדרים עד ע"ב.
[417] נדרים ע ע"ח.
[418] עי' לעיל הערה 411.
[419] נדרים סח ע"ח, כ"ן שם ל"ה ת"ח, נדרים עד ע"ח.
[420] פי"ח הי"ט.
[421] נדרים פט ע"ב.
[422] כתובות מט ע"ח.
[423] נדרים עח ע"ח.
[424] נדרים פט ע"ח, טור.
[425] נדרים סח ע"ב.
[426] רמב"ם נדרים פי"ח הי"ח, כ"ן שם "ה חזינא, רמ"ך פ"י סי' ב.
[427] נדרים סט ע"ח.
[428] רמב"ן @@נדרים@@ כג ע"ב.
[429] נדרים עח ע"ח, רמב"ם נדרים פי"ח הי"ל.
[430] תוס' עח ע"ח ל"ה לכ"ע.
[431] נדרים עח ע"ח.
[432] רמב"ם נדרים פי"ח הי"ח.
[433] שם הי"ג.
[434] רמ"ך נדרים פ"י סי' ל, רמב"ם נדרים פי"ח הי"ז.
[435] נדרים עח ע"ב, רמ"ך פ"י סי' ז, רמב"ם נדרים פי"ב הט"ו.
[436] נדרים עח ע"ב, רמב,ם שם הי"ח.

[437] נלהים פז ע"ב.
[438] רמ"ק נלהים עח ע"ב ד"ה יפר, ור"ן שם עט ע"ח ד"ה יפר, רמב"ם נלהים פי"ב ה"כ.
[439] שו"ת הרשב"ח ח"ה סי' ריז.
[440] שם ריח.
[441] תשב"ץ ח"ב סי' רנה מלכי שבת תסז.
[442] מהר"י וויל סי' ט"ו ומלכי גיטין שעו, מלכי שבת תסז.
[443] מהרי"ק שורש נ.
[444] תרומת הדשן סי' רע"ט.
[445] מלכי שבועות תשפט, שבת תסז, תשב"ץ ח"ב סי' רנה.
[446] שבת קנז ע"ח, נלהים עז ע"ח, רמב"ם נלהים פי"ג ה"ח.
[447] רמב"ם נלהים פי"ב הי"ג, ר"ן נלהים עג ע"ח ד"ה משום דבר.
[448] רמ"ק נלהים פ"י סי' ה.
[449] כ' יהוחם נתיב כז ח"ב לף לכח ע"ב.
[450] רמב"ם נלהים פי"ב הי"ל.
[451] שם.
[452] נלהים עה ע"ח, רמב"ם נלהים פי"ג ה"ט.
[453] נלהים פט ע"ב, רמ"ק שם פי"ח סי' ו, רמב"ם שם פי"ב הי"ב.
[454] כ' יהוחם סוף נתיב כז.
[455] נלהים עג ע"ח, רמב"ם נלהים פי"ב הי"ל.
[456] רמ"ק נלהים פ"י סי' ה.
[457] נלהים עד ע"ב, רמ"ק שם סי' ז, רמב"ם נלהים פי"ג ה"ט.
[458] נלהים פו ע"ב.
[459] שם פז ע"ח, רמ"ק שם פי"ח סי' ב.
[460] רמב"ם נלהים פי"ב הכ"ח.
[461] ר"ן שם פו ע"ב ד"ה הרי.
[462] רמ"ק נלהים פי"ח סי' כ.
[463] נלהים פח ע"ב, פט ע"ח.
[464] רמב"ם נלהים פי"ג הי"ח, ר"ן שם ד"ה ולענין.
[465] נלהים פח ע"ב, פט ע"ח.
[466] רמב"ם נלהים פי"ג הט"ז.
[467] רמב"ם נלהים פי"ג ה"י, נלהים פז ע"ב.
[468] רמ"ק נלהים פי"ח סי' ג, ר"ן נלהים פז ע"ח ד"ה מיגו.
[469] רמב"ם נלהים פי"ג ה"ח.
[470] שו"ת הרשב"ח ח"ה סי' ריט, מהרי"ק שורש נ'.
[471] טור.
[472] נלהים עז ע"ב, רמב"ם נלהים פי"ג ה"ב, רמ"ק נלהים פ"י סי' ט.
[473] נלהים עז ע"ב.
[474] רמ"ק נלהים פ"י סי' ט.
[475] נלהים עט ע"ח.
[476] נלהים עז ע"ב, רמ"ק פ"י סי' ט, ר"ן שם ד"ה אחד.
[477] נזיר סח ע"ח, רמ"ק נלהים פ"י סי' י, טור.

[478] נדרים פי"ג ה"ל–ו.
[479] שם ה"ז.
[480] שם, פיה"מ לרמב"ם נדרים פ"י ל"ה הפרת.
[481] רמ"ק נדרים פ"י סי' ט, ר"ן עז ע"ב ד"ה מחל.
[482] נדרים פז ע"ח, רמב"ם נדרים פי"ג הי"ט.
[483] רמב"ם שבועות פ"ב הי"ג.
[484] נדרים סט ע"ח, רמ"ק פ"י סי' ד, רמב"ם נדרים פי"ג הכ"ב.
[485] טור, רמ"ק שם.
[486] נדרים סט ע"ב, רמ"ק פ"י סי' ד', ר"ן שם ד"ה בעי.
[487] נדרים פי"ג הכ"ב.
[488] נדרים ט ע"ח, רמב"ם נדרים פי"ג הכ"ב.
[489] נדרים ט ע"ח, רמב"ם נדרים פי"ג הכ"ב.
[490] רמ"ק נדרים פ"י סי' ד.
[491] נדרים ט ע"ח, רמב"ם נדרים פי"ג הכ"ב.
[492] נדרים ט ע"ח, רמב"ם נדרים פי"ג הכ"ב, רמ"ק נדרים פ"י סי' ד.
[493] נדרים סט ע"ח עט ע"ח, רמב"ם נדרים פי"ג ה"כ.
[494] ר"ן נדרים סט ע"ח ד"ה בעי רבה, עט ע"ח ד"ה נשלמין.
[495] נדרים סט ע"ח.
[496] נזיר כח ע"ב.
[497] נזיר כ ע"ב.
[498] שם.
[499] נזיר כ ע"ב, כב ע"ב, רמב"ם נדרים פי"ג הי"ג–יב.
[500] נדרים עט ע"ח.
[501] רמ"ק נדרים פי"ח סי' ח.
[502] נדרים ח ע"ב, רמב"ם שבועות פ"ו ה"ד.
[503] נגעים פ"ב מ"ה, רמ"ק נדרים פי"ח סי' ח.
[504] רמ"ק נדרים פי"ח סי' ח, ספרי מטות קנה.
[505] רמב"ם נדרים פי"ב ה"ח.
[506] טור, סמ"ג לאוין רמב.
[507] נדרים עט ע"ח, פ ע"ח ע"ב, רמ"ק פי"ח סי' ח.
[508] רמב"ם נדרים פי"ב ה"ד–ה.
[509] רמ"ק נדרים פי"ח סי' ח, רמב"ם נדרים פי"ב ה"ח.
[510] ר"ן נדרים עט ע"ח ד"ה שם שתקטן.
[511] נדרים עט ע"ב, רמ"ק פי"ח סי' ח.
[512] רמ"ק נדרים פב ע"ח ד"ה מכל ור"ן שם.
[513] נדרים פי"ב ה"ז.
[514] שו"ת הרשב"ץ ח"ח סי' תקם וח"ד סי' קכב.
[515] (מהרי"ק שורש כ"ב /נ"ב/)
[516] (כ"מ מתשובת ריב"ש סימן שפ"ז הביאו הב"י)
[517] רמב"ם שבועות פ"ב ה"ד, רמ"ק שבועות פ"ד סי' כד.
[518] שו"ת הרשב"ץ ח"ח סי' ׳תתמב, מרדכי שבועות תשנח, רמב"ם שבועות פי"ח הי"ד.

[519] שבועות כט ע"ב, רמב"ם שבועות פ"ב ה"ח.
[520] נדרים סה ע"ח.
[521] שבועות לה ע"ב לו ע"ח.
[522] נדרים סה ע"ח.
[523] רמב"ם שבועות פ"ב ה"ל.
[524] שבועות כ ע"ח.
[525] שבועות לו ע"ח.
[526] רמ"ק שבועות פ"ל סי' כז, ר"ן שם טז ע"ב ל"ה והוא לשמה.
[527] שבועות לה ע"ח, רמב"ם שבועות פי"ב ה"ג.
[528] רמב"ם שם.
[529] מרדכי שבועות תשפח.
[530] רמ"ק נדרים פ"ג סי' כ, מרדכי שבועות תשנח.
[531] מרדכי שבועות שם, מהר"ם מרוטנבורג פרג קכב.
[532] נזיר ג ע"ב, רמב"ם שבועות פ"ב ה"ו.
[533] רשב"ל שבועות פ"ב ה"ג.
[534] נדרים ב ע"ח.
[535] נדרים ט ע"ח.
[536] נדרים ב ע"ח.
[537] נדרים י ע"ח.
[538] נדרים י ע"ב, רמ"ק שם ל"ה בשוהי.
[539] רמב"ם שבועות פ"ב ה"ה, פ"ח הט"ז, נזירות פ"ח ה"ח, נדרים י ע"ח.
[540] הגהות מיימוניות נדרים פ"ל אות ב.
[541] נדרים טז ע"ח.
[542] שבועות יט ע"ב, נדרים טז ע"ח רמ"ק שם פ"ב סי' ו.
[543] רמב"ם שבועות פ"ל הכ"ב, ר"ן שבועות ז ע"ב
[544] שבועות יט ע"ב, רמב"ם שבועות פ"ל ה"ח, רמב"ם נדרים פ"ח ה"ה.
[545] שם כב ע"ח.
[546] שם כב ע"ב.
[547] שם כג ע"ח.
[548] שם כב ע"ב.
[549] שבועות כג ע"ב, רמב"ם שבועות פ"ה ה"ז–ח.
[550] רמב"ם שבועות פ"ה ה"ז.
[551] שם ה"ח.
[552] שבועות כט ע"ח, רמב"ם שם הי"ב.
[553] שבועות כט ע"ב.
[554] שבועות כב ע"ב.
[555] רש"י שם כל ע"ח ל"ה ה"ג.
[556] שבועות כל ע"ב.
[557] שו"ת הר"ן סי' עה.
[558] שבועות כב ע"ב.
[559] שבועות כב ע"ב, רמ"ק פ"ג סי' ה, רמב,ס שבועות פ"ה ה"ה–ו.

560 שבועות כב ע"ב.
561 שבועות כז ע"ב.
562 שם.
563 שבועות כח ע"ב.

כג*. רמ"ש שם פ"ג סימן יט; ר"ן שם יח, ג ד"ה כלרבא:

564
565 שם.
566 רמ"ש שבועות פ"ג סי' טז, ור"ן שסיח ע"ב ד"ה כלרבא.
567 שם.

כז. משנה שם דף כ"ט ע"ח:

כח. ירושלמי [שבועות פ"ג הלכה ט] כתבוהו הרי"ף [שם יג, ח] והרמ"ש שם [סימן כד], וכלמפרש רבי ירמיה שם בבבלי ע"ב. והא דלא חמרינן דשניהם שבועת ביטוי דשבועה שאוכל היינו כזית, ושבועה שלא אוכלנה היינו שלא אוכלנה כולה, כדאיתא לעיל בסעיף י"ח, כתבו התוספות שם [כט, ב ד"ה שבועה] ושמע ים לחלק בין אוכל לשלא אוכל:

כט. שם בירושלמי:

ל. תשובת הרמ"ש כלל ז'

568 סימן ו':
569 כח

570 ל

לח. משומע הרשב"ץ

571 [מ"ע] סימן (ש"ב) [חשב]:

לג. הרשב"ץ במשובה

מחרת [שם] סימן תקע"ח:

(*) הרב ט"ז [ס"ק טו]
למד מזה להנשבע לפרוע
למחרת מיד אף על פי
שלא תבעו לפרוע:

572

לג. גם זו במשובה מחרת

[שם סימן תרמח]:

573

לה. מהא דגיטין [פד, ב]
הרי זה גיטך על מנת
שתלכי חזיר וכו',
וכדמשני רבינא שם:

574

לו. כלמימר שם [שבועות
כח, ח] דהא מתוסר
מלקות, ומסיק בגמרא
שם ואפילו כפתוהו על
העמוד ועדיין לא לקה
נשתל עליה [ר"ן שם יח,
ב; רא"ש שם סימן יז]:

575

לז. שם במשנה לף כ"ז
ע"ב:

576

לח. שם בגמרא וכדרבא
וכו' [ובמדרש יח, ח]:

577

לט. מהם דעיפא דמני
שנועות וכו', שם דף כ"ח
ע"ג, וכפירוש רש"י שם
[ד"ה הרי], דמיד שילחה
הרחמנה מפיו נשבע
לשקר והלכה לה, והשניה
שנועה אחרת היא וחייב
לעולם:

578

מ. רבינו ירוחם [נתיב יד
ח"ג קט, ג] נשם
המפרשים ותשובות רא"ש
[כלל ט סימן ח] וריב"ש [סימן
ג], מביאם ב"י סוף סימן
רכ"א [עמוד תט ד"ה כתב
הרמ"ם]:

579

ר"ס ג. לשון הטור [ריש הסימן] וכן כתב הרמב"ם אחר קצת דברים אלו בפרק ד' מהלכות נדרים [הלכה ה]:

ג*. רע"ק שבועות פ"ג סימן יד:

ב. נתבאר לעיל סימן ר"י [סעיף ג]:

ג. לעיל סימן ר"ז [סעיף ג ובאר הגולה שם ב]:

ד. לעיל סימן ל"ג ל"ד [וסוף סימן ר"י]:

ה. לעיל סימן ר"ע [רמב"ם שם ב, ו בשם י"מ שמואל]:

ו. טור [עמוד מקבע] בשם מדברי הרע"ק [נדרים פ"ג סימן ו] ושיעתם:

ז. גרייתא נדרים דף כ"ה [ע"ב] ומפרש שם כגון דב כהנא ורב מתי וכו', ומפרש שם הר"ן [ד"ה כשם וד"ה היכי] והוא הדין שבועות זירוזין שרי, ושכן מימא בירושלמי [שם פ"ג הלכה ב] וכו' [וכן כתב הרמב"ם בשו"ת פ"ג סימן שב], דומיא דמתניתין [שם], וגורס בדף כ"ד ע"ב [ד"ה גמ'] בגרייתא כך שבועות הבאי מותרות. ומפרש דוקא במידי דשייך ביה גוזמא, כגון רמימי כיוצאי מצרים וכו', וכן כתב הרע"ק [שם סימן ו] שכך שניה היא בתוספתא [שם פ"ג הלכה ב], וכן כתב הרמב"ד בהשגתו שם [שבועות ג, ה]. ועיין במה שכתבתי בסוף הסימן [לעיל לג-לד]:

ח. (הר"ן) [הרע"ק] [שם] בשם הירושלמי [שם]:

ט. מוספות ושיעתם בשבועות דף (כ"ח) [כט] ע"ב [ד"ה בשומר] דגרסי שם בגמרא דנדרים [כה, ב] כך שבועות הבאי מקורות [מעם דכתיב בשמות כ, ז לע יקקה]:

י. בפרק ג' מהלכות שבועות [הלכה ג—ה]:

580

581 ב
582 ג
583 ל
584 ה
585 ו
586 ז
587 ח
588 ט
589 י

רלם מ) [דרכי משה סימן רלג
אות יג, בשם] תשובת מהר"מ
[מרוטנבורג דפוס לבוב סימן
רלג] בהגהות אשיר"י
ריש שבועות העדות
[פ"ד סימן מ]:

590

591 דברי עצמו.

יח. מהרי"ק שורש נ"ג
בשם מהר"י מקורבי"ל
[סמ"ק סימן פח] והרשב"ץ
[תשב"ץ מ"ג סימן קמח]
בשם יש אומרים:
יב. ב"י [עמוד תקעב ד"ה
ונראה] ולינו מבואר
בתו"מ סימן ר"ח [סעיף
ב, וכעור שם בשם רבינו
תנחל, הובא ברא"ש בבא
מציעא פ"ה סימן עב]:

592

ז) טור [עמוד תקעב]
והפוסקים [סמ"ג לאוין רמח
סט, ג; מרדכי שבועות ריש
רמז תשמו; מסורת מיימוניות
ספר הפלאה סימן ג בשם
מסורת רבי יצחק הזקן] בשם
ר"ת מחמירים בתקיעת כף
יותר מבשבועות:

593
594

ו) במרדכי פרק ג'
דשבועות [שם] [בשם]
תשובת ר"י ובתשובת
מיימוניות [שם]:

595

יג. משנה שבועות דף כ"ה ע"ח:

596

ח) ב"י סוף סימן ד"ו בשם
רשב"ץ [מסב"ץ מ"ח סימן
נד] בשם ילמדנו [מגמומח
ויסב מום ב]:

597
598

יד. משנה שם דף כ"ז (ע"ב) [ע"ח] [ונדרים טו, ח; רמ"ח שם ע"ב ד"ה אמר אביי]:

599
600

טו. הרשב"ץ [משב"ץ מ"ח סימן סד] ותשובות מנחם עזריה [מפחמו] סימן מ"ח:

601

טז. טור [עמוד מקעד־ מקעה] בשם מגיו הרמ"ס [שו"ת כלל יח סימן ג] מדברי המוספות [מיל ד, ע ד"ה מאי] מהא דאיתא בגמרא, מיין ושכר יזיל [במדבר ו, ג] לאסור יין מגזם כיין הרשות, נזיל בף ג' ע"ב [שו"ת תשב"ץ מ"ב סימן רסח]:

602

יז. (הרשב"ץ) ר"ן בתשובה [סימן נב ד"ה ולאיה] ושכן מצא בעל מדברי הרמב"ם ז"ל [שבועות ה, א ויז] ופרק ג' דשבועות [בתוספיו כג, ב ד"ה דמוקים] וריש פרק קמא דנדרים [מ, ע ד"ה הא]:

603

יח. תשובת הרשב"ץ [מ"ח סימן תריד] והיא בתשובות [המיוחסות] להרמב"ן [סימן קע]:

604

605

606 שו"ת הרמ"ך כלל יח?

607 רשב"ץ ?

608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618 רמב"ס נזיקות פ"ח ה"ח.
619 נדרים ג ע"ז, רמב"ס נזיקות פ"ח ה"ז.
620 רמב"ס נזיקות פ"ח ה"ה–ו.
621 רמב"ס נזיקות פ"ח ה"ז.
622 רמב"ס נזיקות פ"ח ה"ח.
623 כ"מ שם.
624 רמב"ס נזיקות פ"ח ה"ט–י.
625 רמב"ס נזיקות פ"ח הי"ח–י"ב.
626 רמב"ס נזיקות פ"ח הי"ג.
627 רמב"ס נזיקות פ"ח הי"ז.
628 רמב"ס נזיקות פ"ח הט"ו.
629 רמב"ס נזיקות פ"ח הט"ז.
630 רמב"ס נזיקות פ"ח הי"ז.
631 שם.
632 רמב"ס נזיקות פ"ב ה"ח.
633 רמב"ס נזיקות פ"ב ה"ג.
634 רמב"ס נזיקות פ"ב ה"ז.
635 רמב"ס נזיקות פ" ה".
636 רמב"ס נזיקות פ" ה".
637 רמב"ס נזיקות פ" ה".
638 רמב"ס נזיקות פ" ה".
639 רמב"ס נזיקות פ" ה".
640 רמב"ס נזיקות פ" ה".
641 רמב"ס נזיקות פ" ה".
642 רמב"ס נזיקות פ" ה".
643 רמב"ס נזיקות פ" ה".
644 רמב"ס נזיקות פ" ה".
645 רמב"ס נזיקות פ" ה".
646 רמב"ס נזיקות פ" ה".
647 רמב"ס נזיקות פ" ה".
648 רמב"ס נזיקות פ" ה".
649 רמב"ס נזיקות פ" ה".

650 רמב"ס נזיכות פ" ה".
651 רמב"ס נזיכות פ" ה".
652 רמב"ס נזיכות פ"ג הי"כ.
653 רמב"ס נזיכות פ"ג הי"ל.
654 נזיר פ"ל מ"ח.
655 רמב"ס נזיכות פ"ג הי"ל.
656 רמב"ס נזיכות פ"ג הט"ו.
657 רמב"ס קס.
658 רמב"ס נזיכות פ" ה".
659 רמב"ס נזיכות פ" ה".
660 רמב"ס נזיכות פ" ה".
661 רמב"ס נזיכות פ" ה".
662 רמב"ס נזיכות פ" ה".
663 רמב"ס נזיכות פ" ה".
664 רמב"ס נזיכות פ" ה".
665 רמב"ס נזיכות פ" ה".
666 רמב"ס נזיכות פ" ה".
667 רמב"ס נזיכות פ" ה".
668 רמב"ס נזיכות פ" ה".
669 רמב"ס נזיכות פ" ה".
670 רמב"ס נזיכות פ" ה".
671 רמב"ס נזיכות פ" ה".
672 רמב"ס נזיכות פ" ה".
673 רמב"ס נזיכות פ" ה".
674 רמב"ס נזיכות פ" ה".
675 רמב"ס נזיכות פ" ה".
676 רמב"ס נזיכות פ" ה".
677 רמב"ס נזיכות פ" ה".
678 רמב"ס נזיכות פ" ה".
679 רמב"ס נזיכות פ" ה".
680 רמב"ס נזיכות פ" ה".
681 רמב"ס נזיכות פ" ה".
682 רמב"ס נזיכות פ" ה".
683 רמב"ס נזיכות פ" ה".
684 רמב"ס נזיכות פ" ה".
685 רמב"ס נזיכות פ" ה".
686 רמב"ס נזיכות פ" ה".
687 רמב"ס נזיכות פ" ה".
688 רמב"ס נזיכות פ" ה".
689 רמב"ס נזיכות פ" ה".
690 רמב"ס נזיכות פ" ה".

[691] רמב"ם גזילות פ"ו ה"ו.
[692] קילוסין ל ע"ב.
[693] חולין קי ע"ב.
[694] קילוסין לח ע"ב. ורש"י ורמ"ה שם.
[695] ר' יהושע נ"ח ח"ל טו ע"ג.
[696] ב"י מכח רמב"ם ת"ת ה ו.
[697] ב"מ לג ע"ח, כריתות כח ע"ח.
[698] ב"מ מד ע"ח.
[699] קילוסין לח ע"ב.
[700] סנהדרין קי ע"ח.
[701] ברכות כז ע"ב, רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ב.
[702] סנהדרין ה ע,ב.
[703] תרומת הדשן ח"ב סי' רלח.
[704] עירובין סג ע"ח.
[705] תוס' סנהדרין ה ע"ב ד"ה אלא, מהרי"ק קסט.
[706] רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ג.
[707] רמב,ם ת"ת פ"ה ה"ט.
[708] ריב"ש רעח.
[709] עירובין סג ע"ח רש"י שם.
[710] רא"ש עירובין פ"ו סי' ב, סנהדרין פ,ח סי' ב.
[711] מרדכי עירובין תקי.
[712] עירובין סב ע"ב ותוס' שם, כתובות ס ע"ב, רש"י שם ד"ה אלא, ותוס' שם ד"ה כי.
[713] מהרי"ק קסט.
[714] שו"ת הרשב"א ח"ח סי' קיח, וריב"ש רעח.
[715] רמב"ם ת"ת פ,ה ה"ט.
[716] מהרי"ק סי' קסט, תוס' סנהדרין ה ע"ח ד"ה נקיטנא.
[717] מהרי"ק קיז סי' ג.
[718] מהרי"ק שם וקסט.
[719] תרומת הדשן ח,ב סי' רלז.
[720] תוס' סנהדרין סב ע"ב ד"ה מהו, ורא"ש סנהדרין פ"ו סי' ב.
[721] תוס' סנהדרין סב ע"ב ד"ה רב, ורא"ש סנהדרין פ"ו סי' ב.
[722] הגהות מיימוניות ת"ת פ"ה אות ג.
[723] הגהות מיימוניות ת"ת פ"ה ה"ב.
[724] עירובין סג ע"ח.
[725] רא"ש עירובין פ"ו סי' ב.
[726] רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ג.
[727] ע"ז יט ע"ב, רמב,ם ת"ת פ"ה ה"ל.
[728] שם.
[729] ריב"ש רעח.
[730] מהר"ל כהן סי' כב חלק י' מהר"י וויל סי' פה, וסי' קכח.
[731] דברי עצמו.

[732] סנהדרין ק ע"ח, רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ה.
[733] רמב"ם ממרים פ"ו ה"ג.
[734] רמ"י סנהדרין ק ע"ח.
[735] ברכות כז ע"ב, רמ"י שם ד"ה שלוש.
[736] רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ה.
[737] הגהות מיימוניות ת"ת פ"ה אות ח, ר' ירוחם נתיב ג' ח"ה, ר' יונה ברכות יח ע"ב.
[738] סנהדרין קא ע"ב רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ו.
[739] רוקח &, שלה"ה & מסכת דרך ארץ רבה פ"ה.
[740] ברכות כז ע"ח, רמב"ם שם.
[741] ר' יונה ברכות יח ע"ב ד"ה אל.
[742] פסחים נא ע"ח, רמב"ם איסו"ב פכ"ח הט"ז.
[743] מהר"י ווי"ל לינים לו.
[744] אגרה פסחים נ.
[745] פסחים נא ע"א.
[746] רות רבה פ"ז סי' ז, רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ו.
[747] מו"ק ט ע"ח, ר' ירוחם נתיב ג' ח"ה.
[748] ר"ן מו"ק ג ע"ב ד"ה כתיב.
[749] קידושין לא ע"ב, רמב"ם שם.
[750] קידושין לג ע"א.
[751] רמב"ם ת"ת פ"ו ה"ח, הגהות מיימוניות שם.
[752] תוס' קידושין לג ע"ב ד"ה אין ת"ח, מרדכי שם תק.
[753] יומא לז ע"ח.
[754] הגהות מיימוניות ת"ת פ"ו אות ב', תוס' שבת נא ע"ב ד"ה קלמיה, ר' יונה ברכות לד ע"ב ד"ה אין מכבדין, מרדכי שם קסו.
[755] מרדכי ברכות קכה.
[756] שבולי הלקט סי' מג.
[757] שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רפא.
[758] כתובות ו ע"ח, רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ח.
[759] שם.
[760] ברכות כז ע"ב.
[761] ב"ב קיט ע"ב, רא"ש קידושין פ"א סי' נה.
[762] קידושין לג ע"ב, שבולי הלקט סי' מג.
[763] רמב"ם תלמוד תורה פ"ה ה"ט.
[764] תכונת הלבן מג.
[765] עירובין סז ע"ב, ר' ירוחם נתיב ב' ח"ה.
[766]
[767]
[768]
[769]
[770]
[771]
[772] עירובין לט ע"ח, ורמ"י שם.
[773] ר' ירוחם נתיב ג' ח"ה.
[774]

[775] (מהרי"ק שורש ק"ע /קס"ט/) .
[776]
[777]
[778]
[779]
[780] (פסקי מהרא"י סימן קכ"ז)
[781]
[782]
[783]
[784]
[785]
[786]
[787]
[788]
[789]
[790]
[791] ב"ב ח ע"ב, רמב"ם ת"ת פ"ו ה"י.
[792] ר"ן שם ד"ה ואי קא, נ"י ה ע"א ד"ה גמ'.
[793] ב"ב סב.
[794] שות מהר"ם מרוטנבורג פרלמ"ג סי' קל, מרדכי ב"ב תעה.
[795] נדרים סב ע"ב, ב"ב ח ע"א, רא"ש שם פ"א סי' כו, שו"ת הרא"ש כלל טו סי' ח.
[796] ב"י.
[797] רמב"ם פיה"מ מכות פ"ל מ"ה, שו"ת הרמ"ה סי' רמח.
[798] תרומת הדשן שמב.
[799] סם שמא, שו"ת הרא"ש כלל טו סי' י.
[800] סם שמב.
[801] שו"ת הרא"ש סם.
[802] ב"ב כב ע"א רא"ש סם פ"ב סי' יג, רמב"ם ת"ת פ"ו ה"י.
[803] נדרים סב ע"א, רא"ש פ"ל סי' ל.
[804] סנהדרין ג ע"א, רמב"ם ת"ת פ"ו הי"א.
[805] ר' ירוחם נתיב ב ח"א.
[806]
[807]
[808]
[809]
[810]

רמד ג. לשון הטור [עמוד מריח] מבריתא קידושין דף ל"ב ע"ב וכרבי יוסי הגלילי וכדמפרש שם בגמרא [ר"ן שם יד, ג ד"ה אמר, בדעת רש"י שם ד"ה כל, שכן מצינו ליה לחייבי בן יהודה שם; רמ"ש שם פ"ג מיומן גג; רמב"ם תלמוד תורה ו, ג]:[811]

רמד ג) טור לקמן [עמוד מרכח] בשם (*) (הרמב"ם) [הרמ"ה] [הובא בדבריו ירושלמי נמיב ג מ"ה כה, ד] ור"ן פרק קמא דקידושין [יד, ג ד"ה אמר]:[812]

ג. כן כתב הרמ"ם שם מהא דאמר רבי יוחנן הלכה כחייבי בן יהודה דאמר אפילו כל שיבה במשמע, שם דף ל"ג ע"ג, וכפירוש ר"ח שם במוספות דף ל"ב ריש ע"ב [הגהות מיימוניות דפוס קושטא שם הלכה ט בשם סמ"ק סימן נב; שבלי הלקט סימן מג; מנות פ"ה מסנה כג]:[813]

ג) ש"ס [שם לב, ב] ופוסקים [המובאים לקמן אות ג]:[814]

[815] נ"י ב"ב ?

[816] הגהות מיימונית ת"ת פ"ב ה"?, תוס' ?.

[817] נ"י ?.

[818]

819 מרדכי ב"מ ?
820
821 כתובות סז ע"ב, רמב"ם מתנ"ע פ"ז ה"א.
822 כתובות נ ע"א, רמב"ם שם ה"ה.
823 רא"ש כתובות פ"ד סי' טו.
824 כתובות נ ע"א.
825 כתובות סז ע"ב, רא"ש שם.
826 מהרי"ל הלכות ר"ה עמוד רעג.
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836 רמב"ם מתנ"ע פ"י ה"א.
837 רמב"ם מתנ"ע פ"י ה"ב.
838 רמב"ם מתנ"ע פ"י ה"ג.
839 רמב"ם מתנ"ע פ"י ה"ד.
840 סמ"ג עשין קסב.
841 שו"ת הרשב"א ח"א סי' תקפא.
842
843 מהרי"ק קכג.
844
845 רוקח ריז.
846 ב"ב ט ע"א, רמב"ם מתנ"ע פ,ז ה"ז.
847
848
849
850
851 ב"ב ח ע"א, רמב"ם מתנות עניים פ"ח ה"י.
852 ב"ב ג ע"ב, רמב"ם שם הי"א.
853 מהרי"ק שורש ז'.
854 רמב"ם שם ה"י.
855 מהרי"ק שורש ז'.
856 גיטין מה ע"א.
857 כתובות נב ע"א רמב"ם שם הי"ב.
858 תוס' גיטין מה ע"א ד"ה דלא., רא,ש שם פ,ד סי' מד
859 גיטין מה ע"א.
860 גיטין מו ע"ב.
861 שם מז ע"א.
862 טור, רמב"ם מתנות עניים פ"ח הי"ד.
863 שם.
864 הוריות יג ע"א.
865 מרדכי כתובות רפח.
866 הוריות שם.
867 מרדכי שם.
868 מרדכי ב"ק נט.
869 מרדכי ב"מ שסז.
870 מרדכי ב"מ שסז, ב"ק נט.
871 מרדכי ב"ק נח, כתובות ערד.
872 מהר"י וייל סי' קמט.

[873] ב"ב ח ע"א, רמב"ם מתנ"ע פ"ט הי"ב.
[874] מהרי"ק שורש יז ענף ג.
[875] מגילה כז ע"א, רמ"ם מתנ"ע פ"ז הי"ד.
[876] שו"ת רדב"ז חלק א סימן קפח
שאלת ממני אודיעך דעתי במי ששחרר שפחתו ונמצאת מעוברת אם נשתחרר העובר עמה או לא .
תשובה תניא בתוספתא האומר לחבירו שפחה מעוברת אני מוכר לך פרה מעוברת אני מוכר לך מכר לו את הולד שפחה מניקה אני מוכר לך פרה מניקה אני מוכר לך לא מכר לו את הולד והרי היא בהלכות פרק המוכר את הספינה. וכתבה הרמב"ם ז"ל פ' כ"ז מהלכות מכירה לכאורה הוה משמע מינה דדוקא משום דאמר לו שפחה מעוברת אני מוכר לך מכר לו את הולד אבל מן הסתם לא מכר את הולד והא ודאי ליתא דכיון שהיא מעוברת הוה ליה לפרושי חוץ מעוברה כיון שהוא ירך אמו ואפי' למ"ד לאו ירך אמו הא שייך עובר לגבי אמו שהוא נגרר אחריה ואם אינו בכלל המכר הוה ליה לפרושי אלא לעולם אפילו מן הסתם מכר את הולד והא דקתני שפחה מעוברת אני מוכר לך לדיוקא שאפילו אמר לו בעודה מעוברת שפחה מניקה אני מוכר לך לא מכר לו את הולד לא מכרה אלא להניק. וכיון שאין מתוספתא זו ראיה הדרינן לכללין דעל המוכר לפרש ואם לא פירש הכל מכור ואצ"ל למ"ד עובר ירך אמו דודאי הכל מכור ואין כאן לא הונאה ולא מכר בטעות דאדרבא שפחה מעוברת שוה פחות מפני סכנת הלידה ואין שרות מעוברת או מניקה כשרות הריקנית ואין שפחה אלא לשרות. ותו דקי"ל המוכר בעין יפה הוא מוכר ומהשתא כ"ש המשחרר ששחרר גם את הולד דהא קי"ל המשחרר עבדו עובר בעשה זה ודאי כיון ששחררה לא נתכוון אלא להתירה לבא בקהל וכ"ש הולד. והכי משמע מדתניא בכיצד מערימין האומר לשפחתו הרי את בת חורין וולדך עבד ולדה כמוה דברי ר' יוסי הגלילי וחכמים אומרים דבריו קיימים ע"כ לא פליגי אלא הכא משום דשייר בהדיא ואמר וולדך עבד אבל האומר לשפחתו סתם הרי את בת חורין מודים רבנן לר' יוסי דולדה כמוה והכי משמע להדיא מדקתני דבריו קיימין ולא קתני הולד עבד: וכתבה הרמב"ם ז"ל פ"ז מהלכות עבדים ופסק כחכמים וז"ל הכותב לשפחתו מעוברת הרי את בת חורין וולדך עבד דבריו קיימין. הרי את שפחה וולדך בן חורין לא אמר כלום שזה כמי שמשחרר חציה ע"כ. והקשה עליו הראב"ד ז"ל וז"ל קשיא רישא אסיפא סיפא קאמר דעובר ירך אמו הוא א"כ רישא אמאי דבריו קיימין אלא רישא דבריו קיימין דעובר לאו ירך אמו הוא וסיפא לא אמר כלום או משום דלא בא לעולם או משום דאין העבד מקבל גט לחבירו מידי רבו שלו עכ"ל ובעל מגדל עוז נתפייס בתירוץ זה וחשב שהוא מתורץ לדעת הרב ז"ל הא ודאי ליתא דהא איהו תלי טעמא דסיפא משום דהוו כמשחרר חציה ותו דאיהו ז"ל עובר ירך אמו הוא ס"ל ולפיכך צריך לישב דעתו ז"ל כן דסבר עובר ירך אמו הוא כדמשמע מסיפא דמלתיה והעובר חלק מאמו ואין אמו חלק מהעובר וטעמא דרישא משום דלכ"ע אם שיירו משוייר והכי מסיק ר' יוחנן התם אמר לך ר' יוחנן דלכ"ע אם שיירו משוייר והכא היינו טעמא דר' יוסי דאמר קרא האשה וילדיה תהיה לאדוניה וגזירת הכתוב היא בשפחה ולא משום דירך אמו הוא וכפרש"י ז"ל וא"ת הא בהא תליא דלמ"ד עובר ירך אמו הוא הוי שיור ולמ"ד לאו ירך אמו הוא לא הוי שיור דהכי משמע מתוך לשון רש"י ז"ל בסוגית פרק אין מערימין קושטא הוא שכן דעת רש"י ז"ל והרב בעל ההשגה אבל הרמב"ם ז"ל סובר דלאו הא בהא תליא דלעולם הולד נגרר אחר אמו ואין האם נגררת אחר הולד. ומשום הכי הכותב לשפחתו הרי את בת חורין וולדך עבד היה ראוי שנאמר עובר ירך אמו הוא ויהיה הולד כמוה אלא משום דקי"ל אם שיירו משוייר ומשום הכי דבריו קיימין שהרי התנה בפי' שיהי' הולד עבד וליכא למימר דליהוי כמשחרר חציה דאין האם נגררת אחר ולדהי. /ולדה/ אבל האומר הרי את שפחה וולדך בן חורין עובר ירך אמו הוא והוא נגרר אחריה והוי כמשחרר חציה דקי"ל דלא אמר כלום ובזה עלו דברי הר"ב ז"ל כפשוטן וכיון דאסיקנא לדעת הר"ב ז"ל דס"ל עובר ירך אמו וכן מודה הראב"ד ז"ל אלא דקשיא ליה רישא הדבר ברור שאם שחרר שפחתו סתם אף על גב דלא ידע שהיתה מעוברת הולד כמוה ואפי' למ"ד עובר לאו ירך אמו מודה במשחרר סתם דבתר דידה גריר דדוקא היכא דפירש והולד עבד אמרינן לאו ירך אמו הוא דבהכי תלי טעמא דרישא לדעת הראב"ד ז"ל וכדייקינן /וכד דייקינן/ לעיל טעמא מדקתני דבריו קיימין דמשמע מפני שאמר והולד עבד הא בסתם מודים חכמים דולדה כמוה. וא"ת הא תינח היכא דידע שהיא מעוברת ושחרר סתם שחרר הכל אבל היכא דלא ידע שהיא מעוברת למ"ד עובר לאו ירך אמו הוא מאי איכא למימר. הא תריצנא דמן הסתם הולד נגרר אחר האם עד שיפרש: ותו דבעין יפה משחרר. ותו דבסתמא אינו רוצה שתבא תקלה על ידו ויבא זה בקהל תדע דאם לא כן עדיפא מינה הוה להו לאשמעינן המשחרר שפחתו ונמצאת מעוברת הולד עבד וליכא למימר להודיעך כחו דר' יוסי דאפילו במפרש והולד עבד הרי הוא כמוה חדא כיון דטעמיה דר' יוסי מדכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה וגזירת הכתוב הוא לא שני קרא בין סתם למפרש לעולם נגרר אחר האם: ותו כיון דפסק הרב ז"ל כרבנן אם איתא עדיפא מינה הוה ליה למימר אליבא דרבנן אלא ודאי לא פליגי רבנן ורבי יוסי אלא במעוברת ובמפרש הולד עבד אבל מן הסתם לא שני לן אם ידע שהיא מעוברת או לא ידע הולד כמוה .
[877] יבמות מז ע"א.